

COMENTARIILE CANONIȘTILOR BIZANTINI

CANOANELE APOSTOLICE ȘI CANOANELE SINOADELOR ECUMENICE

Studiu introductiv, note și traducere
PR. RĂZVAN PERȘA

I

Consilier patriarhal:

Pr. Mihai HAU

Redactor coordonator:

Alin LUPU

Redactori:

Diac. Andrei HLANDAN

Ionuț Constantin PETCU

Corector:

Justinian CONSTANTINESCU

Layout și coperta:

Daniela Gabriela PASCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Comentariile canoniștilor bizantini / studiu introductiv, note și trad.:

pr. Răzvan Perșa. - București: Basilica, 2024-

3 vol.

ISBN 978-606-29-0502-6

Vol. 1: Canoanele apostolice și canoanele sinoadelor ecumenice. - 2024. -

ISBN 978-606-29-0503-3

I. Perșa, Răzvan (pref.; note; trad.)

2

© Editura *BASILICA* – 2024

ISBN 978-606-29-0502-6

ISBN 978-606-29-0503-3

editurabasilica.ro

editura@patriarhia.ro

ABREVIERI

- Amfil. – Canonul Sf. Amfilohie de Iconiu (†395);
- Anast. – Cuminecarea să se facă cu vrednicie (Sfântul Anastasie, patriarhul Antiohiei);
- Anc. – Canoanele primului Sinod local de la Ancira (314);
- Ant. – Canoanele Sinodului al IV-lea local de la Antiohia (338-341);
- Ap. – Canoanele Sfinților Apostoli;
- Atan. – Canoanele Sf. Atanasie cel Mare (†373);
- Cart. – Canoanele Sinodului al VIII-lea local de la Cartagina (419);
- Ciprian – Canonul Sinodului de la Cartagina, ținut pe timpul Sf. Ciprian al Cartaginei, în 255-256;
- Chiril – Canoanele Sf. Chiril al Alexandriei (†444);
- C-pol. – Canoanele Sinodului al VII-lea local de la Constantinopol (394);
- Dionisie – Canoanele Sf. Dionisie al Alexandriei (†264);
- Ep. către Rufian – Enciclica Sf. Atanasie cel Mare către Rufian;
- Gangra – Canoanele Sinodului al III-lea local de la Gangra (340);
- Ghenadie – Enciclica lui Ghenadie, patriarhul Constantinopolului (†471) și a Sinodului cel împreună cu el, către toți mitropoliții și către papa Romei;
- Grig. Nyssa – Canoanele Sf. Grigorie de Nyssa (†395);
- Grig. Nazianz – Canonul Sf. Grigorie de Nazianz (†390);
- Grig. Neoccez. – Canoanele Sf. Grigorie al Neoccezarei – Taumaturgul (†270/275);
- Ioan Ajun. – Canoanele Sf. Ioan Ajunătorul (†619);
- Laod. – Canoanele Sinodului al V-lea local de la Laodiceea (343);
- Neoccez. – Canoanele Sinodului al II-lea local de la Neoccezarea (315);
- Nichifor – Canoanele Sf. Nichifor Mărturisorul (†818);
- Nicolae Const. – Canoanele lui Nicolae al Constantinopolului (†1111);
- Petru Alex. – Canoanele Sf. Petru al Alexandriei (†311);
- Sard. – Canoanele Sinodului al VI-lea local de la Sardica (343);
- Sin. I Ec. – Canoanele Sinodului I Ecumenic de la Niceea (325);

ABREVIERI

- Sin. II Ec. – Canoanele Sinodului al II-lea Ecumenic de la Constantinopol (381);
- Sin. III Ec. – Canoanele Sinodului al III-lea Ecumenic de la Efes (431);
- Sin. IV Ec. – Canoanele Sinodului al IV-lea Ecumenic de la Calcedon (451);
- Trul. – Canoanele Sinodului al V-VI-lea Ecumenic de la Constantinopol (691-692) – Trulan;
- Sin. VII Ec. – Canoanele Sinodului al VII-lea Ecumenic de la Constantinopol (787);
- Sf. Sofia – Canoanele Sinodului al XX-lea local de la Constantinopol (879);
- Sin. I-II – Canoanele Sinodului al IX-lea local de la Constantinopol (861);
- Tarasie – Enciclica Sfântului Tarasie, patriarhul Constantinopolului (†806), Roma cea nouă, către Hadrian, papa Romei celei vechi;
- Teodor Studitul – Scrisoarea Sf. Teodor Studitul către călugărul Metodiu (†826);
- Teofil Alex. – Canoanele Sf. Teofil al Alexandriei (†412);
- Tim. Alex. – Canoanele Sf. Timotei al Alexandriei (†385);
- Vasile – Canoanele Sf. Vasile cel Mare (†379);
- Vasile cel Mare, Cuminecare – Rânduială pentru timpul și chipul cuminecării (Sf. Vasile cel Mare);
- Vasile cel Mare, Episcopi – Cei rânduți necanonic nu sunt episcopi (Sf. Vasile cel Mare);
- Vasile cel Mare, Povățuire – Povățuire către preoți pentru slujirea Sfintei Liturghii și pentru cuminecare (Sf. Vasile cel Mare).

STUDIU INTRODUCŢIV

CANONIŞTII BIZANTINI ŞI IMPORTANŢA INTERPRETĂRILOR LOR PENTRU DREPTUL CANONIC ORTODOX

O primă întrebare legitimă ce ar putea fi adresată, încă de la începutul acestei lucrări, ar fi următoarea: de ce sunt actuale anumite interpretări din secolul al XII-lea pentru situaţia eclesială de astăzi? Răspunsul la această întrebare nu trebuie să fie nici pripit, dar nici exagerat.

În primul rând, aceste texte ale canoniştilor bizantini prezintă o etapă de dezvoltare a structurilor canonice bisericeşti după Marea Schismă, dar şi o traectorie a realităţilor canonice anterioare. Cu toate acestea, interpretările respective nu sunt doar piese într-un mozaic istoric, ci arată un mod de dezvoltare a vieţii eclesiale şi o mărturie a tradiţiei canonice raportate la un context istoric particular. Această perioadă reprezintă, după cum vom vedea, un moment important în cristalizarea elementelor canonice, liturgice sau dogmatice în Biserica Ortodoxă. Prezentate într-o formă mai simplă, aceste interpretări au în vedere o etapă a dezvoltării gândirii canonice ortodoxe, reprezentând, concomitent, o deschidere de drum care va avea o prelungire în întregul mileniu al doilea de existenţă creştină, chiar şi până astăzi. Totodată, putem constata că doar după câteva sute de ani s-a simţit necesitatea unor interpretări ale canoanelor în tradiţia bizantină. Aceşti exegeţi sau comentatori au dobândit autoritate canonică aparte în izvoarele dreptului canonic actual¹. Din acest punct de vedere, secolul al XII-lea poate fi considerat un secol de

¹ Canoniştii ortodocşi consideră că aceste comentarii reprezintă izvoare generale întregitoare pentru dreptul canonic ortodox (Sf. ANDREIU BARONU DE ŞAGUNA, *Elementele dreptului canonic al bisericii drept-credincioase răsăritene spre întrebuiţarea preoţimei, a clerului tânăr şi a creştinilor*, Sibiu, ²1855, pp. 40-43; Constantin DRON, *Canoanele. Text şi Interpretare*, vol. 2: *Sinoadele ecumenice*, Tipografia Cărilor Bisericeşti, Bucureşti, 1935, p. 55). Comentariile canoniştilor bizantini joacă un rol fundamental pentru înţelegerea canoanelor la episcopul sârb Nicodim Milaş (Nicodim MILAŞ, *Dreptul bisericesc oriental*, trad. D. Cornilescu, V. Radu, Tipografia Gutenberg, Bucureşti, 1915, pp. 46-49). De asemenea, aceste comentarii canonice au fost receptate în spaţiul slavon încă din secolul al XIII-lea, influenţând ulterior gândirea canonică a teologilor ruşi [Михаил Егорович Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви: Аристин, Зонара и Вальсамон (Комментатории кодулу канонич ал Бисерicii Рăсăритене)*, Юрьев, 1911, pp. 268-275]. Sf. Nicodim Aghioritul consideră interpretările canoniştilor bizantini ca principii generale de înţelegere a tradiţiei canonice (Πηδάλιον της νοητής νηός, της Μίας Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής των ορθοδόξων Εκκλησίας: ήτοι άπαντες οι ιεροί και θείοι κανόνες, Έκ του Τυπογραφείου ό Παρνασσός Σεργίου Χ. Ραφτάνη, Έν Ζακύνθω, 1864, pp. 16-17).

referință pentru dreptul canonic ortodox, prin lucrările care au rămas de la cei trei canoniști bizantini: Alexios Aristenos, Ioan Zonaras și Teodor Balsamon².

Totuși, pornind de la aceste remarci, se pot adresa următoarele întrebări: ce a determinat ca doar câteva secole de la definitivarea colecției canonice a Bisericii Ortodoxe să fie necesară o interpretare a canoanelor³? Dacă textele biblice au fost explicate de către Părinții Bisericii din cele mai vechi timpuri print-un număr amplu de lucrări exegetice, de ce au trecut multe secole până la interpretarea canoanelor, care sunt în esență tot texte patristice? Care a fost contextul ce a dus la apariția a trei comentarii ample la tradiția canonică a Bisericii Ortodoxe în aceeași perioadă?

Secolul al XII-lea ne poate oferi câteva răspunsuri la aceste întrebări, prin evidențierea contextului și motivelor apariției comentariilor canoniștilor bizantini. Contextul istoric și canonic al acestui secol era diferit față de cel al canoanelor receptate în colecția canonică. Perioada amplă de timp de la apariția canoanelor până în această epocă a făcut ca multe elemente din canoane să nu mai fie înțelese, dată fiind perimarea unor instituții sau dezvoltarea altora⁴, ceea ce a dus la necesitatea unor explicații a canoanelor⁵. De asemenea, după cum se poate constata din comentariile canoniștilor, mai ales din cele ale lui Balsamon, contextul legislativ de după Iustinian⁶, schimbat în mare parte prin *Basilicale*, și până în secolul al XII-lea a produs multe texte care erau în contradicție cu anumite canoane sau dispoziții juridice care completau sau modificau prevederi canonice receptate în tradiția Bisericii⁷.

² Pentru importanța acestui secol în dreptul canonic ortodox, a se vedea: Spyros TROIANOS, „Byzantine Canon Law from the Twelfth to the Fifteenth Centuries”, în Wilfried HARTMANN, Kenneth PENNINGTON, *The History of Byzantine and Eastern Canon Law to 1500*, The Catholic University of America Press, 2012, pp. 115-169.

³ Pentru o comparație cu contextul secolelor VI și IX, a se vedea: David WAGSCHAL, *Law and Legality in the Greek East: The Byzantine Canonical Tradition*, 381-883, Oxford University Press, Oxford, 2015, pp. 79-81.

⁴ М.Е. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, pp. 57-58.

⁵ STAVROS PERENTIDIS, „Un canon peut-il être périmé?”, în Nicolas OIKONOMIDES (ed.), *Byzantium in the Twelfth Century*, Atena, 1991, pp. 141-147.

⁶ Legislația bizantină nu numai că garanta canoanele și le oferea putere de lege, ci s-a creat o practică mixtă de receptare a canoanelor, în sensul în care prevederile canonice sunt preluate și sistematizate în texte legislative și impuse ca legi. O constituție a împăraților Valentinian și Marcian, din 12 noiembrie 451, anula toate *pragmaticae sanctiones* ce erau contrare canoanelor. Aceste *sanctiones pragmaticae* reprezentau legi date de către împărat pentru un anumit caz particular, pentru anumite persoane sau zone geografice. Pentru raportul dintre legi și canoane în dreptul canonic, a se vedea: Răzvan PERȘA, *Natura canoanelor și principiile de interpretare a lor în Dreptul canonic ortodox al secolelor XIX-XX*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 299-302. Pentru raportul dintre textele canonice și legislația civilă în perioada secolelor V-XII, a se vedea: Răzvan PERȘA, „Raportul dintre legislația de stat și canoanele Bisericii Ortodoxe în perioada bizantină (sec. V-XII)”, în Răzvan BRUDIU, Mihai QARAMAH (eds), *Biserica și Statul. Perspective diaconice asupra unei relații polivalente*, Ed. Doxologia, Iași, 2023, pp. 63-84.

⁷ М.Е. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, p. 57.

Un alt motiv pentru apariția acestor comentarii a fost dat de *Synopsa* canoanelor folosită în practică, *Synopsă* ce conținea o formă prescurtată a textelor ce a dus la denaturarea multor dispoziții canonice⁸ și la necesitatea folosirii canoanelor în forma lor autentică. De exemplu, în anul 1107⁹, împăratul Alexios Comnenos, într-un edict adresat patriarhului Nicolae Gramaticul și Sfântului Sinod, deplângea faptul că acea colecție sinoptică de canoane prescurtate era de neînțeles pentru cler și solicita o revizuire a nomocanonului, prin păstrarea canoanelor fundamentale și eliminarea celor căzute în desuetudine¹⁰. Această dispoziție preciza:

„Pe lângă acestea, să fie citită și cartea nomocanonului în întregime înaintea Sfântului și venerabilului Sinod și dintre dumnezeieștile canoane care sunt acum neglijate, cele care privesc dreapta-credință și pe cele care ne oferă confirmarea doctrinei celei drepte să fie reînnoite pentru a fi păstrate cu orice preț. Iar toate celelalte care au fost trecute cu vederea vor fi comunicate majestății mele, astfel încât, după ce a examinat împreună cu sfințenia voastră cu privire la acestea, să dispună ceea ce este necesar”¹¹.

Răspunsul Bisericii la acest edict nu a fost unul de revizuire a tradiției canonice prin scoaterea unor dispoziții perimate, ci explicarea lor, această sarcină revenind canoniștilor perioadei respective: Aristenos, Zonaras și Balsamon. Pornind de la acest context, vom încerca să vedem cum au apărut interpretările canoniștilor bizantini, care au fost sursele acestora și receptarea lor.

1. Scoliiile canonice bizantine – scurte interpretări pe marginea manuscriselor grecești

Chiar și înainte de cele trei comentarii ale canoniștilor bizantini ai secolului al XII-lea, au existat anumite scolii canonice¹². Acestea erau scurte comentarii

⁸ Pentru exemplificarea acestor denaturări, a se vedea: М.Е. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, pp. 59-61.

⁹ Unii autori datează acest edict în anul 1092 [Paul MAGDALINO, „The Reform Edict of 1107”, în Margaret MULLETT, Dion SMYTHE (eds), *Alexios I Komnenos, I: Papers*, Belfast Press, Belfast, 1996, pp. 199-218; Andreas SCHMINCK, „Das Prooimion der Bearbeitung des Nomokanon in 14 Titeln durch Michael und Theodoros”, în Dieter SIMON, Ludwig BURGMANN (eds), *Fontes Minores X. Forschungen zur byzantinischen Rechtsgeschichte*, Band 22, Löwenkranz, Frankfurt, 1998, p. 367].

¹⁰ Pentru o discuție cu privire la reînnoirea tradiției canonice în contextul bizantin, a se vedea: D. WAGSCHAL, *Law and Legality in the Greek East...*, pp. 66-67.

¹¹ Traducere proprie după textul grec: Paul GAUTIER, „L'édit d'Alexis Ier Comnène sur la réforme du clergé”, în: *Revue des études byzantines*, XXXI (1973), 1, p. 197.

¹² Un studiu excelent, publicat recent pe această temă, aparține lui: D. WAGSCHAL, „The Byzantine canonical scholia: a case study in reading Byzantine manuscript marginalia”, în: *Byzantine and Modern Greek Studies*, XLIII (2019), 1, pp. 24-41.

pe marginea textelor canoanelor, însă ele nu erau nici suficiente pentru înțelegerea acestor canoane și nici elaborate pentru toate canoanele receptate de către Biserica Ortodoxă¹³. Cu toate acestea, scoliile pot fi considerate interpretări care pot arăta înțelegerea și reacțiile canonice într-o anumită perioadă de dezvoltare a tradiției Bisericii Ortodoxe¹⁴.

Aceste scoli nu au fost considerate ca texte valoroase asupra cărora cercetătorii să dezvolte studii elaborate, ci, de cele mai multe ori, au fost tratate doar ca texte marginale, neimportante, redată de către scribi, texte pe care cercetătorii le-au luat în considerare doar ca materiale auxiliare, după cum vom vedea în edițiile disponibile până astăzi¹⁵. Din păcate, încă nu există o ediție completă a scoliilor canonice bizantine care să cuprindă aceste texte grupate pe tipuri de canoane: sinodale și patristice. Edițiile existente s-au focalizat asupra scoliilor canonice fie din *Colecția canonică în 50 de Titluri* [Συναγωγή κανόνων ἐκκλησιαστικῶν εἰς ν' τίτλους διηρημένη], compusă în a doua parte a secolului al VI-lea de către Ioan Scolasticul¹⁶, fie din *Colecția în 14 Titluri*, devenită ulterior *Nomocanonul în 14 Titluri*, o colecție legată de numele Patriarhului Fotie, de la care, cel mai probabil, s-au păstrat și anumite scoli canonice.

1.1. Ediții ale scoliilor canonice bizantine

O primă editare a scoliilor canonice a fost făcută de către Guilielmus Beveregius, care a inclus o parte din acestea în *Synodiconul* pe care l-a redactat în a doua parte a secolului al XVII-lea, ca anexe la colecția de canoane¹⁷. Cu toate acestea, ediția lui nu includea multe scoli, nici nu le indica sursa sau manuscrisele. Scoliile canonice bizantine pot fi găsite în parte în ediția lui Johann Christoph Wolf din anul 1722, *Anecdota Graeca sacra et profana*, lucrare publicată în două volume¹⁸. Textul unor scoli canonice a fost inclus și de către Paul de Lagarde în lucrarea sa din 1856¹⁹.

¹³ Jean-Baptiste PITRA (ed.), *Juris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta*, vol. 2, Typis Collegii Urbani, Roma, 1868, pp. 642-662. De asemenea, în notele de subsol de la paginile 445-640 mai pot fi găsite anumite scoli.

¹⁴ М.Е. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, pp. 62-86.

¹⁵ În studiul său, David Wagschal promite o viitoare editare a tuturor scoliilor canonice bizantine (D. WAGSCHAL, „The Byzantine canonical scholia...”, p. 26, n. 8).

¹⁶ S. TROIANOS, „Byzantine Canon Law from the Twelfth to the Fifteenth Centuries”, pp. 118-119.

¹⁷ Guilielmus BEVEREGIUS (ed.), *Synodikon sive Pandectae Canonum SS. Apostolorum et conciliorum ab Ecclesia graeca receptorum*, E Theatro Sheldoniano sumptibus Guilielmi Wells & Roberti Scott, London, 1672.

¹⁸ Johann Christoph WOLF (ed.), *Anecdota Graeca, sacra et profana*, Theodorum Christophorum Felginer, Hamburg, 1722, pp. 1-216.

¹⁹ Paul DE LAGARDE (ed.), *Reliquiae juris ecclesiastici antiquissimae: Graecae et syriacae*, Vindobona, Leipzig, 1856.

O primă ediție care dedică mai multe pagini textului scoliilor canonice a fost cea a cardinalului Jean-Baptiste Pitra, care a publicat în anul 1868 o parte din scoliile la *Synagoga în 50 de titluri* și la *Sintagma în 14 titluri*²⁰, pe baza anumitor manuscrise pe care le-a identificat în mai multe biblioteci, cum ar fi Biblioteca regală din München, Biblioteca Apostolică Vaticană sau Biblioteca Vallicelliana²¹. După cum se poate constata din trimiterile sale, cardinalul Pitra a folosit, pentru cele mai multe scoli canonice, celebrul München manuscris²². Lucrarea sa a fost receptată pozitiv, dar a avut parte și de critici²³.

În cartea sa din 1894 dedicată canoniștilor bizantini și interpretărilor lor, Mikhail Egorovich Krasnozhen a editat scoliile pe care le preia tot din manuscrisul Bibliotecii regale din München, nr. 380²⁴, un manuscris din secolul al XIV-lea ce conține un număr semnificativ de scoli.

O primă ediție științifică amplă a scoliilor canonice bizantine a fost realizată de către Vladimir Benesevich, care a editat aceste scoli începând cu anul 1905²⁵ în mai multe lucrări²⁶, încercând să includă cât mai multe manuscrise ale tradiției bizantine și cât mai multe lucrări publicate anterior. În introducerea la ediția sa din 1905, Vladimir Benesevich a adus câteva critici la edițiile anterioare ale scoliilor, considerându-le deficitare din următoarele puncte de vedere: textul scoliilor a fost preluat din manuscrise fără o anumită metodologie științifică și

²⁰ Despre colecțiile canonice intitulate *Syntagma în 50 de titluri* și *Syntagma în 14 titluri*, a se vedea: S. TROIANOS, „Byzantine Canon Law from the Twelfth to the Fifteenth Centuries”, pp. 118-120.

²¹ „II. Habes enim in primis scholia quaedam passim Nomocanoni inserta, qualis extat in codice monacensi; quae certe ignotus amplissimae syllogae conditor prae oculis habuit et constanter legit in vetusto illo canonum codice, quem ex integro in singulis XIV titulorum” [J.-B. PITRA (ed.), *Juris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta*, vol. 2, p. 641].

²² Josef HERGENRÖTHER, *Photius: Patriarch von Constantinopel*, vol. 3, Regensburg, 1869, pp. 113-127. Hergenröther afirmă că o mare parte a acestor scoli canonice din Mss. München 122 aparține Patriarhului Fotie.

²³ Cercetătorul rus Vladimir Benesevich este critic față de ediția lui Pitra, aducând mai multe remarci negative față de lucrarea cardinalului catolic, deși bizantinologul rus folosește textul editat de către Pitra. Benesevich consideră că ediția anterioară este „extrem de nesatisfăcătoare”, deoarece nu conține multe scoli, iar cele pe care le conține nu sunt redată fidel față de manuscrisele consultate [Vladimir BENESHEVICH (ed.), *Синагога в 50 титулов и другие юридические сборники Иоанна Схоластика*, St. Petersburg, 1914, p. 251].

²⁴ М.Е. Красножен, *Толкователи канонического кодекса восточной церкви: Аристин, Зонара и Вальсамон*, Тип. К. Маттисена, Москва, 1894 (21911). Am avut disponibilă această a doua ediție din 1911 pe care o voi folosi în cercetarea de față.

²⁵ O primă editare separată a scoliilor este făcută de către Vladimir Benesevich în ediția: Владимир Николаевич Бенешевич, *Приложения к исследованию: Канонический сборник XIV титулов со второй четверти VII века до 883 г.*, типография В. Киришбаума, Санкт-Петербург, 1905, pp. 3-80.

²⁶ V. BENESHEVICH, *Канонический сборник XIV титулов со второй четверти VII века до 883 г.*, St. Petersburg, 1905, pp. 145-149.

în mod arbitrar; valoarea unor texte era deficitară din punct de vedere al criticii textuale filologice; editarea textelor cu o lipsă de atenție și înțelegere a lor; folosirea unor manuscrise care nu garantau corectitudinea textului scoliilor²⁷. Prin urmare, ediția din 1905 a lui Benesevich s-a bazat pe 9 manuscrise, datate între secolele X-XII²⁸, cuprinzând un număr de 744 de scolii canonice la *Colecția în 14 titluri*. În 1914, Benesevich a publicat teza sa de doctorat despre Ioan Scolasticul și opera sa canonică, în care includea și scoliile canonice²⁹. În 1937, același autor a publicat la Leipzig³⁰ o variantă mai complexă a lucrării sale doctorale despre *Colecția în 50 titluri* a lui Ioan Scolasticul, la care a adăugat și scoliile găsite în manuscrise pentru canoanele incluse în această colecție canonică³¹.

În cercetarea de față va fi folosit textul grecesc din cele două ediții ale lui Benesevich, din 1905 și 1937, pentru scoliile canonice bizantine, ce vor fi puse ca anexă la prezentul studiu introductiv.

1.2. *Textul scoliilor canonice bizantine și importanța acestora*

În recentul studiu dedicat importanței scoliilor canonice bizantine, David Wagschal structurează aceste texte în patru mari grupe, în funcție de conținutul și abordarea acestora: 1. scolii rezumative sau recapitulative; 2. scolii de concordanță; 3. scolii exegetice; 4. scolii de evidențiere și accentuare a unor conținuturi canonice³².

Prima grupă conține, potrivit lui Wagschal, marginalii rezumative la anumite canoane mai importante, incluzând titluri reprezentative sau cuvinte-cheie pentru anumite canoane, propoziții rezumative sau schematici pentru canoane, indicații penitențiale scurte potrivit conținutului canonului. La acestea mai putem adăuga și scurte comentarii cu privire la valoarea, importanța, acrivia sau chiar severitatea unor canoane³³.

²⁷ В.Н. Бенешевич, *Приложения к исследованию: Канонический сборник XIV...*, p. 3.

²⁸ В.Н. Бенешевич, *Приложения к исследованию: Канонический сборник XIV...*, p. 3.

²⁹ V. BENESHEVICH (ed.), *Синагога в 50 титулов и другие юридические сборники Иоанна Схоластика*, pp. 250-268.

³⁰ Din cauza acestei lucrări, marele bizantinolog, istoric și canonist Vladimir Benesevich a fost acuzat de către bolșevici de înaltă trădare, colecția fiind publicată la Leipzig, în Germania nazistă, și executat de către NCVD în data de 17 ianuarie 1938, la Leningrad, împreună cu cei doi copii gemeni ai săi și cu fratele său. Pentru contribuțiile sale la dezvoltarea studiilor bizantine, a se vedea: Paul VALLIERE, Randall A. POOLE, *Law and the Christian Tradition in Modern Russia*, Routledge, New York, 2021, pp. 216-220.

³¹ V. BENESHEVICH (ed.), *Ioannis Scholastici Synagoga L titulorum ceteraque eiusdem opera iuridica*, Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, München, 1937, pp. 157-190.

³² D. WAGSCHAL, „The Byzantine canonical scholia...”, pp. 27-30.

³³ Putem găsi în *Nomocanonul în 14 Titluri* următoarele scolii din această categorie: „Canonul 22 Ap. *Scolie*. Acum mutilarea este a-ți tăia partea rușinoasă”; „Canonul 29 Ap. *Scolie*. Iată că aici se aplică două pedepse, a caterisirii și a excomunicării”; „Canonul 30 Ap. *Scolie*. Iată că aici se

A doua grupă conține trimiteri sau concordante între canoane și o concordanță cu legile civile, fiind una dintre cele mai reprezentative grupe pentru scoliile canonice. Aceste scoli erau folosite pentru o privire mai sistematizată asupra întregului corpus de texte canonice și juridice. Concordanțele canonice vor fi dezvoltate de către canoniștii bizantini, mai ales de către Balsamon, care include, după cum vom vedea, un număr foarte mare de texte juridice pentru înțelegerea sau interpretarea contextuală a canoanelor.

A treia grupă de scoli canonice sunt cele explicative sau interpretative. Această grupă este foarte importantă pentru cercetarea de față, deoarece ne oferă scurte interpretări istorice, filologice, canonice sau de altă natură la canoane, facilitând înțelegerea acestora în diferite contexte. De cele mai multe ori, aceste scoli sunt echivalente ca întindere cu interpretările lui Aristenos, în unele cazuri depășind lungimea și conținutul comentariilor lui Aristenos. De aici rezidă și importanța scoliilor canonice și includerea acestora între celelalte interpretări canonice bizantine.

A patra grupă de scoli sunt cele de evidențiere și accentuare a unor conținuturi canonice prin formule simple. Aceste scoli reprezintă modalități prin care scribii sau cititorii colecțiilor canonice semnalau canoane mai importante pentru viața bisericească sau pentru aplicarea diferitelor dispoziții canonice pentru penitență.

Văzând această clasificare, o chestiune importantă ar fi legată de data, contextul și autorul sau autorii acestor scoli, în special a celor exegetice sau interpretative care, în mod evident, nu sunt doar simple marginalii la textul canoanelor, ci interpretări canonice cu o hermeneutică elaborată.

O mare parte a scoliilor canonice este atribuită episcopului Arethas al Cezareei și compuse probabil între 902-906³⁴. Cardinalul Jean-Baptist Pitra a propus pentru prima dată numele episcopului Arethas ca autor al unei mari părți din scoliile regăsite în manuscrise. Cardinalul Pitra a pornit de la o scolie la Canoanele Sinodului din Neocezarea, în care autorul scoliei vorbește despre Sfântul Vasile cel Mare, pe care îl numește „ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς Καισαρείας φωστῆρ [iluminătorul Cezareei noastre]”³⁵. Potrivit acestei scolii, cardinalul Pitra a propus numele lui Arethas al Cezareei, un puternic contestatar al taberei tetragamice din

aplică două epitimii, afurisirea și caterisirea. *Altă scolie.* (va fi slăvit) Dumnezeu, prin Domnul, în Duhul Sfânt”; „Canonul 36 Ap. *Scolie.* Acești clerici se cuvine să fie pregătiți să învețe”; „Canonul 38 Ap. *Scolie.* Această neglijență este astăzi o lege sfântă”; „Canonul 51 Ap. *Scolie.* Și aici este multă severitate”; „Canonul 65 Ap. *Scolie.* Aici este multă severitate”; „Canonul 4 I Ec. *Scolie.* În orice caz, trei episcopi să hirotonească. *Altă scolie.* Confirmarea o deține mitropolitul”.

³⁴ Pentru o amplă bibliografie cu privire la opera și manuscrisele lui Arethas al Cezareei, a se vedea: Lidia PERRIA, „Impaginazione e scrittura nei codici di Areta”, în: *Rivista di Studi Bizantini e Neoellenici*, XXVII (1990), pp. 55-87.

³⁵ J.-B. PITRA (ed.), *Juris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta*, vol. 2, p. 656.

perioada lui Leon, dar care, după anul 907, a devenit un susținător al acesteia³⁶. Din această perspectivă, manuscrisul a fost datat undeva după anul 902, când Arethas devine episcop de Cezareea și înainte de anul 907, când Arethas susține disputa tetragamică. Teza cardinalului Pitra a fost susținută și de către Vladimir Benesevich și Socrates Kougeas³⁷.

Cercetătorii moderni au preluat această teză și au confirmat că majoritatea scoliilor canonice pot fi atribuite lui Arethas al Cezareei³⁸. Atribuirea scoliilor canonice episcopului Arethas este fundamentată pe argumente ale criticii textuale externe și interne. Corpusul manuscriselor ce conțin aceste scolii este datat între secolul IX și secolul X³⁹. Unul dintre acestea, Mss. Vallicelliana F.10⁴⁰, datat la începutul secolului al X-lea și care conține o mare parte dintre scoliile canonice, a fost atribuit și semnat de către episcopul Arethas al Cezareei. Din perspectiva criticii textuale interne, se poate constata că o parte dintre aceste scolii sunt identice în ceea ce privește stilul, exprimarea, formularea, dar și modalitatea de analiză canonică. Cu toate acestea, nu toate scoliile canonice pot fi atribuite lui Arethas al Cezareei, fiind, de cele mai multe ori, imposibil să identificăm autorul acestor scolii.

Prin urmare, valoarea scoliilor canonice bizantine este semnificativă pentru înțelegerea canoanelor la începutul secolului al X-lea, mai ales dacă vom compara conținutul acestora cu comentariile canoniștilor bizantini.

1.3. Relația dintre scoliile canonice și comentariile canoniștilor bizantini

În lucrarea sa din 1894 dedicată canoniștilor bizantini și comentariilor acestora, Mikhail Krasnozhen⁴¹ a propus pentru prima dată o dependență între scoliile

³⁶ J.-B. PITRA (ed.), *Juris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta*, vol. 2, p. 656: „aut Aretam Caesariensem cum Sisinnio Constantinopolitano manus conserentem, aut aliquem ex agmine caesariensi, sive Leonis Sapientis repetitas nuptias exagitantem, sive bella cum Byzantinis, ut saeculo IX et X solebant, exercentem”.

³⁷ Socrates KOUGEAS, „Νέος Κώδιξ τοῦ Ἀρέθᾳ”, în: *Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός*, Ἐπετηρίς, X (1914), pp. 106-116.

³⁸ Boris FONKIC, „Scriptoria bizantini. Risultati e prospettive della ricerca”, în: *Rivista di studi bizantini e neoellenici*, XVII-XIX (1980), pp. 98-108; Patricia KARLYN-HAYTER, *Vita Euthymii Patriarchae. Text, translation, introduction and commentary*, Byzantion, Bruxelles, 1970, pp. 205-206; Paul LEMERLE, *Le premier humanisme byzantin. Notes et remarques sur enseignement et culture à Byzance des origines au Xe siècle*, Presses universitaires de France, Paris, 1971, p. 235; L. PERRIA, „Impaginazione e scrittura nei codici di Areta”, pp. 65, 82; Bernard STOLTE, „A note on the un-Photian revision of the Nomocanon XIV Titulorum”, în Spyros TROIANOS (ed.), *Analecta atheniensia ad ius byzantinum spectantia*, Forschungen zur byzantinischen Rechtsgeschichte, Sákkoulas, Atena, 1997, pp. 115-130. Pentru o dezbateră mai amplă, a se vedea: D. WAGSCHAL, „The Byzantine canonical scholia...”, pp. 32-34.

³⁹ Pentru lista acestor manuscrise, a se vedea: В.Н. Бенешевич, *Приложения к исследованию: Канонический сборник XIV...*, p. 3; D. WAGSCHAL, „The Byzantine canonical scholia...”, p. 32, n. 33.

⁴⁰ Pentru manuscrisele lui Arethas al Cezareei, a se vedea: L. PERRIA, „Impaginazione e scrittura nei codici di Areta”, pp. 55-87; B. FONKIC, „Scriptoria bizantini. Risultati e prospettive della ricerca”, pp. 98-108.

⁴¹ М.Е. Красножен, *Толкователи канонического кодекса восточной церкви...*

canonice și comentariile canoniștilor bizantini, dedicând un capitol întreg pentru identificarea acestei relații⁴². Lucrarea lui Krasnozhen nu preia ideea cardinalului Pitra cu privire la Arethas al Cezareei, cu toate că acesta a folosit ediția lui Pitra pentru aceste scoli⁴³, ceea ce face ca Krasnozhen să poziționeze toate scoliile ca fiind anterioare canoniștilor bizantini, chiar și pe cele care sunt incluse în manuscrise de după secolul al XII-lea. Krasnozhen considera că autorul acestor scoli canonice a fost patriarhul Fotie însuși⁴⁴. Cercetătorul rus considera nu doar că aceste scoli au influențat comentariile canoniștilor bizantini, ci că au și stat la baza acestora, fiind foarte bine cunoscute de către Aristenos, Zonaras și Balsamon⁴⁵. Această afirmație însă nu poate fi susținută în totalitate de către Krasnozhen pentru toți cei trei canoniști bizantini. Cu toate acestea, după cum arăta și David Wagshal, putem identifica totuși un autor care nu numai că a cunoscut aceste scoli, dar le-a și folosit sau chiar copiat în întregime în comentariile sale⁴⁶. Acest autor este Alexos Aristenos. Putem să menținem teza lui Krasnozhen cu privire la influența directă a scoliilor asupra comentariilor canoniștilor bizantini în cazul lui Aristenos, dar nu și în cazul lui Zonaras și Balsamon. Din acest punct de vedere, se poate afirma că aceste scoli au influențat indirect și comentariile lui Zonaras și Balsamon. Cu toate acestea, după cum vom vedea, ultimii doi canoniști au folosit textele lui Aristenos pe care le-au inclus sau le-au combătut în comentariile lor, de unde rezidă, de multe ori, și diferența de interpretare între Aristenos, pe de o parte, și Zonaras și Balsamon, pe de altă parte.

Această dependență a lui Aristenos de scoliile canonice bizantine este vizibilă în momentul comparării celor două texte. Tabelul de jos pune în paralel

⁴² Capitolul este intitulat: „II. Древние схолии к церковным правилам и отношение к ним Аристина, Зонары и Вальсамона (Scholiile vechi la canoanele bisericești și atitudinea lui Aristinos, Zonaras și Valsamon față de acestea)” [M.E. Красножен, *Толкователи канонического кодекса восточной церкви...*, pp. 62-86].

⁴³ A se vedea mărturia autorului la: M.E. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, p. 62, nota 1.

⁴⁴ „К какой глубокой древности относятся некоторые схолии видно из того, что известный ученый Hergenröther весьма обстоятельно доказывает, что в рукописи Мюнхенской библиотеки № 122 находятся схолии, которые принадлежат, быть может, патриарху Фотию [Vechimea îndepărtată a unor scoli este evidentă din faptul că celebrul savant Hergenröther dovedește foarte bine că în Manuscrisul nr. 122 al bibliotecii din München există scoli care aparțin, probabil, patriarhului Fotie]”. M.E. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, p. 64. După cum se poate observa, teza este preluată din lucrarea lui J. HERGENRÖTHER, *Photius: Patriarch von Constantinopel*, vol. 3, p. 109.

⁴⁵ „Эти схолии и контраверзы, конечно, хорошо были известны Аристину, Зонаре и Вальсамону и служили важным пособием при исполнении предпринятой ими задачи представить в своих трудах полную систему толкований (Aceste scoli și comentarii erau, desigur, bine cunoscute de Aristenos, Zonaras și Balsamon și au servit ca un ajutor important în realizarea obiectivului lor de a prezenta în operele lor un sistem complet de interpretare)” [M.E. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, p. 64].

⁴⁶ D. WAGSCHAL, „The Byzantine canonical scholia...”, p. 35.

textul scoliilor canonice bizantine din *Colecția în 14 titluri*⁴⁷ cu textul interpretărilor lui Aristenos⁴⁸.

Scoliile canonice bizantine	Comentariile lui Aristenos
Can. 1 Ap. <i>Scolie</i> . Cercetează cele din Canonul 4 de la Niceea, Canonul 19 Antiohia, Canonul 12 Laodiceea, Canonul 49 Cartagina.	Can. 1 Ap. A se cerceta și Canonul 4 al Sinodului din Niceea, Canonul 13 al celui din Cartagina și Canonul 19 al celui din Antiohia.
Can. 20 Ap. <i>Scolie (Coll14)</i> . Dar celălalt fel este dintre cele foarte poticnitoare și reprobabile, care nu duce la nimic altceva decât la șansă ori noroc și – ceea ce este foarte rușinos – înspre divinație, lucru care se prezintă întru totul dăunător, căci ce facem dacă se întâmplă ca primirea chezășie să fie împreună lucrătoare cu un demon rău cu scopul vătămării celor care au depus chezășie? Prezenta sfântă dispoziție interzice acest lucru ca pe un lucru poticnitor și care aparține mai degrabă de augurii păgâni, iar nu de cucernicia creștină.	Can. 20 Ap. Iar dacă un cleric va găsi o persoană aflată în necaz și trimisă la închisoare și care nu poate să iasă de acolo în alt fel, decât dacă cineva se pune garant pe el însuși că acela nu va fugi, și din compasiune și iubire de oameni, clericul va accepta un asemenea lucru și va garanta că se va înfățișa în instanță oricând va fi cercetat, nu numai că nu va fi exclus, ci va fi considerat vrednic de laudă, precum cel care și-a pus sufletul pentru cel de un neam cu el.
Can. 27 Ap. <i>Scolie</i> . Dacă cineva îi corectează pe cei care evident au greșit față de el însuși și aduce răzbunare, prin frica de a nu păcătui și alții în același fel față de el, acesta este în contradicție cu legea care poruncește să oferim și celălalt obraz celui care, din încapățănare ne dă o lovitură peste obraz din mână incontrolabilă. Acesta este acum vinovat, dar nu și acela care îl înțelegește în chip corect cu un bici moderat pe cel care greșește față de cele sfinte, fiindcă îl are pe Domnul însuși în acord cu fapta, atunci când El însuși a alungat cu un bici de nuiiele pe schimbătorii de bani din templul Legii. De asemenea, se adresează celor care se tem de Domnul, rugându-i să păzească mărturiile lui și, într-adevăr, el le poruncește de asemenea păzitorilor legii ecleziastice, pe care îi numesc „apărători”, să aplice astfel pedepsele așa cum au fost rânduite de către Părinți de la început.	Can. 27 Ap. Preotul care îl lovește pe un credincios sau pe un necredincios care i-a greșit, asigurându-se ca, prin această înfricare, nici alții să nu comită asemenea greșeli împotriva lui, să fie caterisit, ca unul care acționează în contradicție cu legea, care poruncește ca celui ce te lovește peste obraz să îl întorci și pe celălalt, fiindcă dă o lovitură din trufie și din mână nestăvilită. Iar cel care corectează cu mare chibzuință pe cel care săvârșește o nelegiuire împotriva celor sfinte, precum și Domnul i-a scos afară din Templul legii pe negustorii cu un bici de funii, nu va fi caterisit. Căci pentru acest scop sunt aleși păzitori de lege și avocați bisericești, ca unii care au fost rânduiți mai demult de către Părinți pentru a răzbuna asemenea fapte.
Can. 29 Ap. <i>Scolie</i> . Iată că aici se aplică două pedepse, a caterisirii și a excomunicării.	Can. 29 Ap. Iată aici două pedepse, căci o asemenea persoană este caterisită și rămâne excomunicată pentru totdeauna din cauza gravității păcatului.

⁴⁷ В.Н. Бенешевич, *Приложения к исследованию: Канонический сборник XIV...*, pp. 3-80.

⁴⁸ Redăm doar scoliile canoanelor apostolice și ale canoanelor sinoadelor ecumenice față de comentariile lui Aristenos ce sunt incluse în volumul de față. Celelalte scolii, adică cele la sinoadele locale și cele la canoanele Sfinților Părinți, vor fi redată în volumele următoare.

Can. 47 Ap. <i>Scolie</i>. Expresia „din nou” este folosită în loc de „dintru început și potrivit deplinătății”. Dar se spune așa fiindcă unii dintre cei care se reîntorceau de la eretici nu erau botezați nici valid, nici nu erau mirunși, fiindcă dumnezeiasca mirungere este parte a Botezului. Așadar, canonul adaugă termenul „din nou”, fiindcă nu dorește să îl supună acuzației fie pe cel care este botezat corect, dar care este din nou sfințit prin dumnezeiasca mirungere din pricina unei circumstanțe, fie la cel care împlinește prin aceasta botezul incomplet al celor care au botezat.	Can. 47 Ap. Cel care rebotează pe cel botezat astfel și cel care nu rebotează pe cel întinat în mod impios, să fie răspopit. Nu a fost permis ca cineva să fie botezat de două ori, iar cel care rebotează pe cineva din nou, care a fost botezat de la început și după deplinătate, să fie caterisit. Iar unii sunt sfințiți prin mir conform multor obiceiuri ale celor care au fost botezați în mod cucernic. Și cel care nu rebotează pe cel care a primit un botez necucernic, ci îl primește pe acesta ca pe un credincios, să fie caterisit.
Can. 7 I Ec. <i>Scolie</i>. Unii afirmă aici că Cezareea a fost numită mitropolie, pentru că aceasta poartă titlul de prima mitropolie a Palestinei, căreia îi aparține și Cetatea Sfântă. Și noul decret cu privire la proconsulul Palestinei numește Cezareea ca mitropolie a Palestinei.	Can. 7 I Ec. Fiindcă se întâmpla ca mitropolia Cezareei să fie prima din Palestina, Sfânta Cetate trebuie să aibă propria demnitate patriarhală, dar să-i fie păstrată și mitropoliei Cezareei, sub care se întâmpla să fie înainte, propria demnitate.
Can. 14 I Ec. <i>Scolie</i>. Nici catehumenii care au păcătuit, dacă au fost descoperiți, nu sunt lipsiți de pedeapsă, chiar dacă Sfântul Botez este suficient pentru a șterge orice murdărie sufletească, căci de vreme ce au fost numărați între creștini și au fost admiși la rânduiala cea cerească, nu s-a considerat ca ei să ducă o viață libertină, chiar și înainte de intrarea în cămara de nuntă, nici promisiunea lor să nu fie ulterior întinată cu ușurință de vreun obicei rău.	Can. 14 I. Ec. De aceea, catehumenul mai împlinit care a căzut și a păcătuit, nu este lăsat nepedepsit, chiar dacă Sfântul Botez este suficient pentru spălarea oricărei murdării spirituale, ci este pus împreună cu ascultătorii și, după trei ani, se va ruga din nou împreună cu catehumenii. Cercetează și Canonul 5 al Sinodului din Neocezareea.
Can. 15 I Ec. <i>Scolie</i>. Acest canon desființează transferurile nu numai ale episcopilor, ci și ale preoților și diaconilor, canon care nu este păzit în niciun fel. Iar Canonul 1 al Sinodului din Sardica, de vreme ce îi omite pe preoți și diaconi, nu numai că oprește întru totul transferul episcopilor, ci îi și supune pe aceștia excomunicării. Canonul 21 al Sinodului din Antiohia împiedică să se facă acest lucru.	Can. 15 I. Ec. Acest canon nu numai că desființează întru totul transferurile episcopilor, ci și ale preoților și diaconilor, iar pe cei care încearcă să facă un asemenea lucru îi repune în bisericile în care fuseseră hirotoniți. Iar primul și al doilea canon din Sardica îi pedepsește pe aceștia mai grav, supunându-i pedepsei excomunicării.
Can. 3 II Ec. <i>Scolie</i>. Prepoziția „μετὰ [după]” este indicatoare a timpului, iar nu a cinstirii, fiindcă cum va avea privilegiu după cinstire tronul care este al doilea în cinste? Așadar, și al IV-lea Sfânt Sinod Ecumenic a înțeles acest canon în același fel, ratificând în Canonul 28 că tronul Constantinopolului este cinstit cu privilegiu egale. Dar a fi egal și a fi al doilea după cinstire este un lucru de nepotrivit și de neconceput.	Can. 3 II Ec. Cel al Constantinopolului va avea parte de aceleași întâietăți și de aceeași cinste precum episcopul Romei, după cum a înțeles acest lucru Canonul 28 al Sinodului Calcedon, fiindcă aceasta este Noua Romă și a fost cinstită cu împărăție și senat. Căci prepoziția „după” este evidentă aici nu pentru cinstire, ci pentru timp, precum ar zice cineva că cel al Constantinopolului avea parte de cinste egală cu cel al Romei după mult timp.

Can. 17 IV Ec. [La expresia ἀγροικικὰς παροικίας, ἢ ἐγχωρίους („parohiile rurale sau câmpenești”)]. Parohiile rurale sunt cele așezate în îndepărtări, care acum se numesc „așezări singulare” (μονοίκια), iar cele rurale sunt cele din mijlocul câmpurilor agricole și satelor.	Can. 17 IV Ec. Iar aici înțelesurile parohiilor câmpenești și rurale nu sunt pentru orașe sau sate, ci pentru zone agrare, iar rurale sunt cele așezate în mijlocul câmpurilor și satelor, iar câmpenești, cele departe de acestea și stabilite în afară, care acum sunt numite μονοίκια [„locuințe singulare”].
Can. 28 IV Ec. <i>Scolie</i>. [La expresia μητροπολίτας μόνους („numai pe mitropolii”)]. Termenul „numai” este adăugat, fiindcă cei din Macedonia și din Iliricum și din Tessalia, Atica, Pelopones și Vechiul Ipir și popoarele acestuia se aflau atunci sub Roma.	Can. 28 IV Ec. Cel al Constantinopolului este egal în cinstire cu episcopul Romei și se va bucura de privilegiu egal, datorită faptului că a fost cinstită cu împărăție și senat, dar numai mitropolii Pontului, Asiei și Traciei se vor supune lui și vor fi hirotoniți de către el. De asemenea, și episcopii barbarilor din aceste diocese, căci dioceza Macedoniei, Iliricumului, Tessaliei, Aticii, Peloponesului și întregul Epir și a popoarelor acestora au fost atunci sub cel al Romei.

Analizând comparativ scoliile canonice și interpretările lui Aristenos, putem constata rolul pe care aceste scoliile l-au avut pentru înțelegerea ulterioară a canoanelor, dar și importanța recuperării acestora.

2. Alexios Aristenos. Viața și opera canonică

2.1. Viața și activitatea lui Alexios Aristenos

Deși mai tânăr decât Zonaras, fiind contemporan cu acesta⁴⁹, Alexios Aristenos este cel care a scris pentru prima dată un comentariu al Sfințelor Canoane. De aceea, în analiza de față, vom trata date cu privire la viața, activitatea și opera canonică în ordinea scrierii comentariilor la canoane.

Data precisă a nașterii lui Alexios Aristenos nu este cunoscută. Cel mai probabil acesta s-a născut înainte de anul 1100 și a murit după anul 1166, numele său fiind menționat pentru ultima dată la un sinod din anul 1166⁵⁰. Aristenos s-a născut într-o familie aristocrată, cunoscută pentru activitatea sa

⁴⁹ A existat o întreagă dispută cu privire la cronologia apariției comentariilor lui Aristenos și Zonaras la finele secolului al XX-lea în teologia ortodoxă rusă. Pavlov aduce într-un studiu elaborat argumente pentru întăietatea scrierii lui Aristenos și pentru vârsta mai înaintată a lui Zonaras, pe care îl poziționează al doilea în ceea ce privește redactarea comentariilor. A se vedea: A. PAVLOV, „К вопросу о хронологическом отношении между Аристином и Зонарой, как писателями толкований на церковные правила”, în: *Журнал Министерства народного просвещения*, СССР (1896), pp. 172-199.

⁵⁰ Andreas SCHMINCK, „Aristenos, Alexios”, în *Lexikon für Theologie und Kirche*, vol. I, Herder, Freiburg-Basel-Rom-Wien, 1993, p. 972; Михаил Егорович Красножен, „Комментарий Алексея

în domeniul juridic, domeniu pe care tânărul Alexios I-a îmbrățișat în formarea sa intelectuală, fiind, la începutul carierei sale, *praitor* în thema Hellas-Pelopones, un fel de expert în drept civil și administrație fiscală⁵¹. A fost chemat la curtea imperială de către împăratul Ioan al II-lea Comnenos, care a domnit între anii 1118-1143⁵². A fost hirotonit diacon la celebra catedrală „Sfânta Sofia” din Constantinopol. Cariera sa a cunoscut o ascensiune puternică, având mai multe funcții importante⁵³ atât bisericești, precum *protekdikos*⁵⁴, *skeuophylax*⁵⁵, *megas oikonomos*, cât și funcții seculare, precum *hieromnemon*, *nomofilax*, *orphanotrophos* și *dikaiodotes*⁵⁶, chiar dacă tradiția canonică interzicea acest cumul de funcții bisericești și seculare.

Аристина на канонический Синописис”, în: *Византийский Временник*, XX (1913), p. 191; Spyros TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, De Gruyter, Berlin-Boston, 2019, p. IX.

⁵¹ Paul MAGDALINO, *The Empire of Manuel I Komnenos, 1143-1180*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, p. 234.

⁵² S. TROIANOS, „Byzantine Canon Law from the Twelfth to the Fifteenth Centuries”, p. 179.

⁵³ Aleksandr Petrovich KAZHDAN, „Aristenos”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Aleksandr Petrovich KAZHDAN (ed.), vol. 1, Oxford University Press, New York-Oxford, 1991, p. 168.

⁵⁴ Termenul „ἐκδικος” desemnează un avocat sau reprezentant legal bisericesc, iar πρωτέκδικος desemnează funcția celui dintâi dintre εκδικοι. Etimologic termenul εκδικος [ὁ ἐκ, ἔξω, δίκη] înseamnă „cel ce este contra sau contrar legii”. Prin asimilare cu verbul εκδικάζω [a decide un proces legal, a apăra, a răzbuna o cauză], termenul εκδικος înseamnă „apărător, răzbu-nător al cauzei sau al drepturilor”. Începând cu secolul al II-lea î.Hr., termenul a fost folosit pentru a desemna un avocat sau un reprezentant legal. *Ekdicul* era un apărător bisericesc, consultant sau sfătuitor juridic al episcopului. Marea lor majoritate provenea din rândul preoților, dar sunt atestați și diaconi sau laici ca deținând această titlatură. Condiția de asumare a acestei titlaturi era dată de necesitatea pregătirii lor juridice ca avocați, deoarece aceștia reprezentau Biserica în procesele cu Statul, precum ar fi cazurile de debitori, sclavi, azilanți, procese considerate nedrepte ce căutau sprijinul Bisericii. De asemenea, erau implicați în judecățile bisericești ale clerului și laicului, în cazuri matrimoniale, reprezentau legal văduvele și orfanii în caz de necesitate. Dezvoltarea acestui oficiu în Biserică a dus la apariția, începând cu a doua jumătate a secolului al VII-lea, a unui protekdikos, care prezida acel tribunal al avocaților sau defensorilor bisericești. O tratare istorică detaliată a acestui oficiu poate fi găsită la: Jean DARROUZÈS, *Recherches sur les ὀφφικια de l'Église byzantine*, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1970, pp. 323-332; Ruth Juliana MACRIDES, „Protek-dikos”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 1, p. 1742.

⁵⁵ Termenul „σκευοφύλαξ” poate fi tradus literal prin „păzitorul sau păstrătorul vaselor”, fiind persoana responsabilă pentru păstrarea vaselor liturgice ale Bisericii. Cu toate acestea, oficiul nu era doar al unui paznic de obiecte, ci avea funcții administrative. În perioada lui Aristenos, skevofilaxul de la Biserică „Sfânta Sofia” era desemnat de către împărat. Importanța acestui oficiu era dată de faptul că era poziționat imediat între iconom și sachelar, iar mai târziu după sachelar (Hans Georg BECK, *Kirche und theologische Literatur im Byzantinischen Reich*, München, 1977, pp. 101-102; J. DARROUZÈS, *Recherches sur les ὀφφικια de l'Église byzantine*, pp. 314-318).

⁵⁶ Spyros Troianos poziționează doar funcția de dikaiodotes ca fiind seculară, pe celelalte considerându-le ca fiind bisericești. Spyros TROIANOS, *Die Quellen des byzantinischen Rechts*, Walter de Gruyter, Berlin, 2017, p. 292; S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, p. IX. Funcția de *dikaiodotes* era o funcție seculară de notorietate în Constantinopol, reprezentând, într-adevăr, un judecător de grad înalt, președinte al unui tribunal din Constantinopol [M.E. Красножен, „Комментарий Алексея Аристина на канонический Синописис”, p. 190; A.P. KAZHDAN, „Dikaiodotes”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 1, p. 624.

Spre finalul domniei lui Ioan al II-lea Comnenos, care a murit în anul 1143, Alexios Aristenos a fost ales pentru a doua oară *orphanotrophos* în Constantinopol. Cu acest prilej, Teodor Prodromos i-a dedicat mai multe texte pentru a lăuda calitățile pe care Aristenos le deținea⁵⁷. În poemele sale, Teodor Prodromos îl descrie pe Aristenos ca aparținând atât aparatului puterii imperiale, cât și personalităților importante din ierarhia bisericească a vremii⁵⁸.

De asemenea, calitățile lui Aristenos sunt remarcate de către alți doi oameni de cultură ai vremii: Georgios Tornikes⁵⁹ și Nichifor Vasilakes⁶⁰. Chiar și Teodor Balsamon îl numește pe Aristenos, în comentariul la Canonul 6 Apostolic, ca: „τὸν ὑπέρτιμον ἐκεῖνον καὶ μέγαν οἰκονόμον τὸν Ἀριστήνον [acel preastimat și mare econom Aristenos]”.

Din dorința de a aplica mai strict canoanele care interziceau cumulul de funcții bisericești și civile de către clerici, patriarhul Lucas Chrysoberges a insistat ca toți clericii aflați în această situație să-și reglementeze situația canonică. Prin urmare, în urma deciziei Sinodului din Constantinopol din anul 1157, Alexios Aristenos a fost obligat să renunțe la funcțiile seculare, păstrându-și doar funcțiile bisericești⁶¹.

În interpretarea aceluiași Canon 6 Apostolic, Balsamon amintește de scoaterea din funcție a lui Aristenos:

„Dar, dacă acest canon apostolic spune că un cleric care face aceasta să fie caterisit, iar Canonul 81 Apostolic și alte canoane spun, pe de o parte, să înceteze din slujire, iar pe de alta, să fie caterisit, se va întreba cineva căruia se cuvine să îi oferim întâietate? Eu cred că celui cu mai multă blândețe, deoarece sfântul sinod a cerut prin trei înștiințări de treizeci de zile ca acel preastimat și mare econom Aristenos să fie îndepărtat din oficiul de legiuitor”.

⁵⁷ PG 133, coll. 1031-1047, 1275; Wolfram HÖRANDNER, *Theodoros Prodromos. Historische Gedichte*, Akademie der Wissenschaften, Wien, 1974, pp. 466 ș.u. Timothy S. MILLER, *The Orphans of Byzantium: Child Welfare in the Christian Empire*, The Catholic University of America Press, Washington, 2003, p. 49.

⁵⁸ Nikos ZAGKLAS, *Theodoros Prodromos: Miscellaneous Poems: An Edition and Literary Study*, coll. *Oxford Studies in Byzantium*, Oxford University Press, Oxford-New York, 2023, p. 56.

⁵⁹ Jean DARROUZÈS, *George et Démètios Tornikès, Lettres et discours*, Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1970, pp. 53-57, 175-177.

⁶⁰ Antonio GARZYA, „Encomio inedito di Niceforo Basilace per Alessio Aristenos”, in: *Byzantinische Forschungen*, I (1966), pp. 92-114.

⁶¹ Decizia a fost luată la Sinodul din Constantinopol din data de 8 decembrie 1157. Textul deciziei se regăsește în: PG 119, coll. 773-780. Pentru un rezumat al deciziei în limba franceză, a se vedea: Venance GRUMEL (ed.), *Les registes des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 1: *Les actes des patriarches*, vol. 3: *Les registes de 1043 à 1206*, Socii Assumptionistae Chalcedonenses, Paris, 1947, p. 112.

De asemenea, Balsamon vorbește despre Aristenos și în interpretarea la Canonul 37 Trulan:

„Remarcă prezentul canon din pricina celor care spun că patriarhul Antiohiei și cel al Ierusalimului și ceilalți nu au apucat să meargă în bisericile lor și să fie întronizați, nici nu au putut să decidă pentru problemele bisericești desemnate în chip sinodal, sau pentru a hirotoni sau pentru a săvârși vreo lucrare arhierescă, pentru că pe unii ca aceștia ii va reduce canonul la tăcere. Căci preacinstitul domn Alexios Aristenos a adus acest canon împotriva aceluia preafericit patriarh și domn Nichifor al Ierusalimului”.

2.2. Comentariile lui Alexios Aristenos la Sfintele Canoane

2.2.1. Data redactării comentariilor

După cum se poate constata din titlul acestor scurte comentarii asupra canoanelor, opera lui Aristenos a fost scrisă la îndemnul împăratului Ioan Comnenos (1118-1143).

„Νομοκάνονον σὺν θεῷ περιέχον συνοπτικῶς ὅλους τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἐπτὰ συνόδων, καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τοῦ μεγάλου βασιλείου, καὶ ἐτέρων θεοφόρων πατέρων ἐρμηνευθὲν προτροπῇ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως κῦρ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ παρὰ τοῦ λογιωτάτου διακόνου τῆς τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ νομοφύλακος κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Ἀριστηνοῦ [Nomocanonul, care conține în mod sistematic toate canoanele Sfinților și a celor șapte Sinoade Ecumenice, ale Sfinților Apostoli, ale marelui Vasile și ale altor Părinți purtători de Dumnezeu, interpretat, cu ajutorul lui Dumnezeu, la îndemnul celui mai cucernic împărat și domn, Ioan Comnenos (1118-1143), de către domnul Alexios Aristenos, diacon foarte învățat al Marii Biserici a lui Dumnezeu și paznic al legilor]”⁶².

Totuși, perioada de domnie a lui Ioan Comnenos nu oferă o datare precisă a lucrării lui Aristenos. O problemă principală în această datare a scurtelor comentarii la canoane realizate de către Aristenos a fost cea a raportului dintre opera lui Aristenos și cea a lui Zonaras. În ceea ce privește data redactării comentariilor, părerile au fost împărțite în cercetarea academică. Primele datări concrete ale

⁶² Această denumire a colecției apare în ediția: S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, p. 1.

comentariilor lui Aristenos pot fi identificate în literatura de specialitate doar în prima jumătate a secolului al XVI-lea⁶³. Cercetările până în secolul al XIX-lea considerau că Zonaras a scris comentariile sale la canoane în jurul anului 1120, ceea ce înseamnă că Aristenos ar trebui poziționat după Zonaras, iar nu înaintea acestuia⁶⁴. În lucrarea sa, *Synodikon sive Pandectae Canonum*, Guilielmus Beveregius considera că interpretările lui Aristenos sunt ulterioare celor ale lui Zonaras, despre care afirmă: „qui sub Alexio [et] Ioanno Comneno floruit”⁶⁵. În acest sens, Beveregius afirma clar faptul că interpretările lui Zonaras ar trebui poziționate înaintea lui Aristenos, iar la urmă cele ale lui Balsamon:

„Nec parum huic pro antiqua huius epitomes autoritate argumento exinde accrescit, quod Aristenus eam scholiis illustrare dignatus est, etiam post divulgata erudita illa Joannis Zonnarae in integros canones commentarias, Aristenus enim Zonaras posterior claruit, sed anterior Balsamone, vel saltem eadem aetate”.

Cu toate acestea, cercetările efectuate la finalul secolului al XIX-lea au poziționat lucrarea lui Aristenos ca fiind prima, iar comentariile lui Zonaras au fost plasate după cele ale lui Aristenos⁶⁶. Argumentul principal a fost dat de faptul că nu există niciun comentariu al lui Zonaras care să fi fost folosit de către Aristenos. Dimpotrivă, din conținutul canoanelor se poate arăta că Zonaras și-a scris comentariile ulterior lui Aristenos, fiindcă face referire directă în anumite

⁶³ O primă menționare și folosire a comentariilor lui Aristenos o găsim la Leonis ALLATI, *De aetate et interstitiis in collatione Ordinum etiam apud Graecos servandis*, Roma, 1638, pp. 51-52. Pentru o analiză detaliată, a se vedea: Pavlos MENEVISOGLOU, *Αι εκδόσεις των ιερών κανόνων κατά τον 16ον και 17ον αιώνα*, Εκδόσεις Επέκταση, Θεσσαλονίκη, 2007, pp. 189-196.

⁶⁴ G. BEVEREGIUS (ed.), *Synodikon sive Pandectae Canonum SS. Apostolorum et conciliorum...*, pp. XVII-XVIII. Teza lui Beveregius a fost acceptată și de către o pleiadă de teologi ortodocși, precum: Arhimandritul Ioan Sokolov sau Alexei Lavrov-Platonov. Pentru o analiză a acestor teze, a se vedea: М.Е. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, pp. 87-95; А. ПАВЛОВ, „К вопросу о хронологическом отношении между Аристином и Зонарой”, pp. 184-185.

⁶⁵ G. BEVEREGIUS (ed.), *Synodikon sive Pandectae Canonum SS. Apostolorum et conciliorum...*, p. XV.

⁶⁶ Primul care aduce argumente pentru această teză a fost: А. ПАВЛОВ, „К вопросу о хронологическом отношении между Аристином и Зонарой”, pp. 184-185. Teza sa a fost preluată și de către cercetătorii aruseni, precum: Ferdinand Ludwig Richard HIRSCH, *Byzantinische Studien*, Verlag von S. Hirzel, 1876, p. 377, n. 1; Zachariä von LINGENTHAL, „Die Synopsis canonum. Ein Beitrag zur Geschichte der Quellen des kanonischen Rechts der griechischen Kirche”, în: *Sitzungsberichte der königlich-preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, 1877, pp. 1147-1163; М.Е. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, pp. 87-95; М.Е. Красножен, „Комментарий Алексея Аристина на канонический Синописис”, pp. 189-207. Printre autorii mai noi se numără: H.-G. ВЕСК, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München, 1959, p. 657.

interpretări la comentariile lui Aristenos. De exemplu, la canonul 3 al Sinodului II Ecumenic, Zonaras afirmă:

„Unii consideră că prepoziția «după [μετά]» semnifică nu o subordonare a cinstirii, ci o posteritate în timp a apariției acesteia, căci Byzantium era o cetate veche care se autoadministra”.

Dacă ne uităm la interpretarea lui Aristenos la același canon vom vedea că teza legată de prepoziția „după [μετά]” îi aparține acestuia sau, chiar dacă ar fi fost o idee preluată din scoliile la canoane, Aristenos o afirmă în comentariul său⁶⁷:

„Căci prepoziția «după» este evidentă aici nu pentru cinstire, ci pentru timp, precum ar zice cineva că cel al Constantinopolului avea parte de cinste egală cu cel al Romei după mult timp”.

În lucrarea recentă ce conține textul critic al interpretărilor canonice ale lui Aristenos, Spyros Troianos poziționează, de asemenea, comentariile lui Aristenos la canoane în jurul anului 1130⁶⁸, la jumătatea domniei lui Ioan al II-lea Comnenos.

Prin urmare, potrivit cercetărilor moderne, datarea redactării scurtelor comentarii ale lui Alexos Aristenos poate fi făcută în jurul anului 1130, fiind poziționat ca prim comentariu canonic la Sfintele Canoane ale Bisericii Ortodoxe. Acesta este și motivul pentru care, în ediția de față, am poziționat comentariile lui Aristenos la început, urmate de cele ale lui Zonaras și apoi de cele ale lui Balsamon.

2.3. Sursele și conținutul comentariilor lui Alexios Aristenos

La o analiză a conținutului comentariilor lui Aristenos, se poate observa, că acestea au două părți: a) prima parte reprezintă o *rezumare a canonului*, pe care Aristenos o preia din *Synopsa* canoanelor, în forma disponibilă lui Aristenos la jumătatea secolului al XII-lea⁶⁹; b) a doua parte reprezintă *scurte comentarii*, pe baza acestui rezumat, care aparțin lui Aristenos.

⁶⁷ Pentru argumente contradictorii, a se vedea: A. PAVLOV, „К вопросу о хронологическом отношении между Аристином и Зонарой”, pp. 184-185.

⁶⁸ S. TROIANOS, „Byzantine Canon Law from the Twelfth to the Fifteenth Centuries”, p. 179; S. TROIANOS, *Die Quellen des byzantinischen Rechts*, p. 292. Chiar dacă Spyros TROIANOS consideră că Leon Allatius ar fi datat comentariile lui Aristenos în jurul anului 1130, această idee nu este susținută de către autorul secolului al XVII-lea, ci acesta precizează doar că: „Alexius Aristenus in Nomocanone iussu Ioannis Comneni Imperatoris editio, ex Synodo Trullana statuit” (Leone ALLACCI, *De aetate, et interstitiis in collatione ordinum etiam apud Graecos seruandis*, Excudebat Mascardus, 1638, p. 51).

⁶⁹ Pentru prezentarea diferitelor ediții ale lucrării *Synopsis canonum*, a se vedea: S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, pp. XIII-XX.

Cu privire la prima parte a interpretărilor lui Aristenos, încă din secolul al XVII-lea, Beveregius remarcă acest lucru, pornind de la comentariul lui Aristenos la Canonul 75 Apostolic și la Canonul 21 Ancira⁷⁰. În comentariul la Canonul 75 Apostolic, Aristenos contrazice înțelesul pe care îl oferea rezumatul din *Synopsa* canoanelor, afirmând:

„Un eretic sau un singur credincios să nu acuze un episcop. Cel care a abreviat prezentul canon nu l-a înțeles corect. Căci este adevărat că un eretic nu îl acuză pe un episcop, sau este martor împotriva lui, dar că un credincios nu poate depune acuzare împotriva unui episcop este fals. Căci mărturia unei persoane împotriva alteia nu este primită, dar acuzarea se face și de la una și de la mai multe”.

Colecția după care și-a realizat Aristenos comentariile reprezenta o colecție ce conținea canoanele în forma prescurtată, de *synopsă*, o colecție de la finele secolului al XI-lea⁷¹. În cercetarea actuală, Spyros Troianos a evidențiat relația dintre textul canoanelor din *Synopsa* și comentariile lui Aristenos, concluzionând că: a) Aristenos nu a lucrat efectiv la dezvoltarea *Synopsei*, nici nu este autorul acesteia, ci doar a preluat textul acesteia; b) Aristenos nu a cunoscut versiunea *Synopsei* elaborată de către Symeon Logothetes, o versiune mai amplă în ceea ce privește rezumarea canoanelor; c) Aristenos a preluat direct din *Synopsa* rezumatele la canoanele patristice, fără a le mai comenta⁷².

Prin urmare, de cele mai multe ori, comentariile lui Aristenos urmează în mod fidel înțelesului oferit de rezumatul din *Synopsa*. Totuși, Aristenos a încercat și să corecteze anumite erori redade de către *Synopsa* în rezumarea conținutului canoanelor și compararea acestui rezumat cu textul integral al canoanelor. Un exemplu în acest sens este comentariul la Canonul 72 Apostolic, în care Aristenos arată greșeala de înțelegere redată de *Synopsă*:

„Cel care sustrage ceara sau uleiul bisericii să fie afurisit și să dea înapoi încă de cinci ori pentru acesta. Din cuprinsul canoanelor nu se dorește să se dea înapoi de cinci ori ceea ce s-a luat, ci ceea ce a fost luat și o cincime din aceasta”.

⁷⁰ G. BEVEREGIUS (ed.), *Synodikon sive Pandectae Canonum SS. Apostolorum et conciliorum...*, p. XXVI.

⁷¹ S. TROIANOS, *Die Quellen des byzantinischen Rechts*, p. 292.

⁷² S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, p. XVIII; S. TROIANOS, *Die Quellen des byzantinischen Rechts*, pp. 272-275.

Comentariile la canoanele Sfinților Părinți, pe care le redau unele ediții sub numele lui Aristenos, nu aparțin acestuia, ci ele fac parte din *Synopsa Canoanelor* în ultima sa formă⁷³. De aceea, opera efectivă a lui Aristenos reprezintă scurte comentarii, de cele mai multe ori repetitive⁷⁴, la Canoanele Apostolice, la cele ale Sinoadelor Ecumenice și Locale și ale primelor 85 de Canoane ale Sfântului Vasile cel Mare⁷⁵. Chiar și în momentul în care rezumatele folosite de către Aristenos din *Synopsă* sunt clare pentru înțelesul canonului, canonistul bizantin a scris în comentariul său doar cuvântul „σφαής [simplu]”⁷⁶.

Cu privire la comentariile efective realizate de către Aristenos, putem identifica sursele folosite de către canonistul bizantin, după cum urmează: a) *scoliile canonice anterioare*; b) *texte juridice*; c) *texte biblice*.

După cum am arătat în capitolul dedicat scoliilor canonice, o sursă importantă pentru interpretarea acestor canoane a fost dată de scoliile canonice și textul acestora, pe care Aristenos îl reproduce de multe ori chiar și textual.

O a doua sursă folosită de către Aristenos în argumentarea sa canonică este reprezentată de către textul unor legi din perioada bizantină⁷⁷. Totuși, asemenea texte sunt rare, ca de exemplu în comentariile la canoanele: 67 Ap.; 1, 7 I Ec.; 3, 7, 17 IV Ec.; 93 Trulan; 11, 16 Ancira; 13, 131 Cartagina; 22, 36 Sf. Vasile cel Mare. Unele dintre aceste citări din textele juridice bizantine se referă la chestiuni juridice bine-cunoscute și, adesea, Aristenos nu le folosește cu mare

⁷³ S. TROIANOS, „Byzantine Canon Law from the Twelfth to the Fifteenth Centuries”, p. 179.

⁷⁴ Oferim câteva exemple pentru această metodă din comentariile lui Aristenos: Can. 10 Ap.: „Cel ce se roagă cu un excomunicat se condamnă pe el însuși. Cel ce se roagă cu eretici într-o biserică sau într-o casă, să fie și el de asemenea excomunicat”; Can. 11 Ap.: „Cel ce se roagă împreună cu cel ce a fost caterisit, se condamnă pe el însuși. Cel ce se roagă împreună cu cel ce a fost caterisit, adică coliturghisește, să fie și el caterisit”; Can. 17 Ap.: „Tot cel căsătorit de două ori sau cel care întreține o concubină, nu poate fi preot. Tot cel căsătorit de două ori nu este admis spre preoție, dar cu mult mai mult cel ce întreține o concubină”; Can. 32 Ap.: „Cel afurisit de către un episcop, pe când era în viață, nu poate fi acceptat de către alții. Preotul sau diaconul, afurisit de către propriul episcop, cât timp trăiește episcopul care l-a afurisit, nu se cuvine să fie primit de către altul”; Can. 20 I Ec.: „Duminica și în zilele Cincizecimii nu trebuie să se plece genunchii, ci oamenii să se roage stând drept. Nu trebuie să plecăm genunchii duminica și în zilele Cincizecimii, ci să îi aducem rugăciunile lui Dumnezeu stând în picioare”; Can. 22 IV Ec.: „Cel care răpește bunurile aceluia episcop care a plecat dintre oameni, va fi depozat de treaptă. Toți aceia dintre clerici care răpesc bunurile episcopului după moartea aceluia, sunt în primejdie în privința propriei trepte”.

⁷⁵ P. MENEVISOGLOU, *Αι εκδόσεις των ιερών κανόνων κατά τον 16ον και 17ον αιώνα*, pp. 189-196.

⁷⁶ Această remarcă apare în cel puțin 43 de comentarii ale lui Aristenos (M.E. Красножен, „Комментарий Алексея Аристина на канонический Синописис”, p. 199).

⁷⁷ Pentru o prezentare detaliată, a se vedea: Eleftheria PAPAGIANNI, Spyros TROIANOS, „Διατάξεις τῆς πολιτειακῆς νομοθεσίας εἰς τὸ ἐρμηνευτικὸν ἔργον τῶν Ἀριστινοῦ, Ζωνάρᾳ καὶ Βαλασαμῶνος”, în: *Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, XLV (1981-1982), pp. 201-238.

precizie, ceea ce ar indica faptul că Aristenos le-ar fi citat din memorie, fără o consultare prealabilă a textului⁷⁸.

O a treia sursă folosită de către Aristenos este reprezentată de texte biblice. În afara textelor scripturistice pe care canonul însuși le citează, Aristenos folosește texte biblice pentru argumentarea sa într-un număr redus de comentarii⁷⁹.

În ceea ce privește viziunea hermeneutică a lui Aristenos, în interpretarea sa, canonistul bizantin aplică, de cele mai multe ori, o interpretare istorico-gramaticală⁸⁰, de explicare a sensului literal al respectivului canon, a termenilor mai greu de înțeles sau a contextului istoric al apariției canonului⁸¹. Comentariile lui Aristenos pot fi caracterizate prin precizie, simplitate și concizie, ceea ce indică, pe de o parte, scopul practic al lucrării, iar, pe de alta, modalitatea de îmbunătățire și corectare a *Synopsei* canoanelor. Cu toate acestea, chiar și comentariile lui Aristenos ajung să fie, în multe cazuri, contradictorii, fapt ce a dus, după cum vom vedea, la o raportare critică a lui Zonaras și Balsamon la comentariile lui Aristenos, precum se poate constata în interpretările de la Canonul 3 al Sinodului II Ecumenic, Canonul 28 al Sinodului IV Ecumenic, Canonul 36 Trulan, Canonul 72 Trulan, Canonul 95 Trulan, Canonul 15 Laodiceea, Canonul 32 Sf. Vasile cel Mare⁸².

Aceste aspecte nu trebuie să diminueze importanța comentariilor lui Aristenos, mai ales în momentul în care observăm scopul practic pe care aceste scurte interpretări l-au avut. Aristenos nu a încercat să redea comentarii ample, cum vom vedea la Zonaras și Balsamon, ci a dorit ca aceste texte să fie folosite de către canoniști și juriști în munca lor cotidiană administrativă și bisericească⁸³. De aceea, comentariile sale au un rol practic: de a înțelege rapid și cu puține cuvinte

⁷⁸ M.E. Красножен, „Комментарий Алексея Аристина на канонический Синописис”, p. 192.

⁷⁹ Ca de exemplu: Canonul 52 Ap.: „Cel care nu îi iartă pe cei care se pocăiesc, să nu fie nici el iertat. Și acesta, dacă este cleric, să fie caterisit, ca un potrivnic al Domnului care spune: «Bucurie se face în cer pentru un păcătos care se pocăiește» [Luca 15, 7]”; Canonul 17 I Ec.; Canoanele 12, 41, 43, 58, 60, 83, 89, 100 Trulan; Canonul 2, 15, 18 VII Ec.; Canonul 115 Cartagina; Canoanele 28, 41, 55, 84 Vasile cel Mare.

⁸⁰ M.E. Красножен considera că metoda folosită de către Aristenos era una „strict dogmatică (метода строго догматического)” [M.E. Красножен, „Комментарий Алексея Аристина на канонический Синописис”, p. 197]. Cu toate acestea, se poate observa că Aristenos în interpretarea sa nu folosește o metodă exegetică elaborată, ci una descriptivă, doar de redare a înțelesului general al canonului, sau de rezumare a conținutului său.

⁸¹ Pentru o analiză aprofundată cu exemple, a se vedea: M.E. Красножен, „Комментарий Алексея Аристина на канонический Синописис”, pp. 196-198.

⁸² Pentru o viziune critică asupra acestor interpretări, a se vedea: M.E. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, pp. 121-127.

⁸³ Pentru o descriere a scopului comentariilor lui Aristenos, a se vedea: M.E. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, pp. 99-121.

înțelesul canonului. Cu toate acestea, putem identifica și comentarii mai ample ale lui Aristenos, nu doar interpretări rezumative și descriptive⁸⁴.

Toate acestea arată importanța comentariilor lui Aristenos, mai ales în momentul în care avem în vedere scopul lucrării sale și răspândirea rapidă a acestor comentarii în întreaga Biserică Ortodoxă.

2.4. Ediții și traduceri publicate cu textul comentariilor lui Alexios Aristenos

Opera lui Aristenos a circulat în mai multe manuscrise, păstrându-se până astăzi un număr de 40 de manuscrise⁸⁵. Încă din secolul al XIII-lea, a existat o receptare în spațiul slavon a comentariilor canoniștilor bizantini. Colecțiile de drept canonic bizantin au circulat de timpuriu în spațiul bulgar și rusesc, ceea ce a dus la apariția în 1282 a lucrării *Kormčaja de Răzan*⁸⁶, care conținea și părți din opera lui Aristenos. Tot de la finalul secolului al XIII-lea se păstrează o traducere a comentariilor lui Aristenos în *Kormčaja din Novgorod*. Între 1649-1653 a fost tipărită celebra lucrare *Kormčaja* împreună cu comentariile lui Zonaras și Aristenos.

În aceeași perioadă, în anul 1652 vedea lumina tiparului și celebra lucrare *Pravila cea Mare de la Târgoviște* sau *Îndreptarea Legii*. Această colecție avea ca izvor principal comentariile lui Aristenos, pe lângă alte surse nomocanonice⁸⁷. Comentariile lui Aristenos au fost incluse integral în *Pravila cea Mare* sub numele „Nomocanon cu Dumnezeu”⁸⁸. Traducerea comentariilor lui Aristenos a fost inclusă în *Pravila cea Mare* de către Daniil Panoneanul, cel mai probabil fiind preluată din manuscrise ce au circulat înainte de acest an în Țara Românească și Moldova⁸⁹. Acest text a avut o însemnătate mare pentru dezvoltarea instituțiilor nomocanonice din Țara Românească, dar și pentru înțelegerea textelor canonice. Cu toate că este o traducere în limba română, dat fiind conținutul arhaic al terminologiei folosite, această traducere nu mai poate fi folosită în cercetarea actuală,

⁸⁴ A se vedea, de exemplu, comentariile lui Aristenos la Sinodul Trulan, dar mai ales la Sinodul VII Ecumenic.

⁸⁵ Pentru descrierea celor mai importante, a se vedea: S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, pp. XXI-XXXIV. Pentru o listă extinsă a manuscriselor comentariilor lui Aristenos, a se vedea: В.Н. Бемешевича, *Древнеславянская кормчая XIV титулов без толкований: труд В. Н. Бемешевича*, t. 2, издательство Болгарской академии наук, София, 1987, p. 268.

⁸⁶ S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, p. XXXIX.

⁸⁷ „Introducere”, în *Îndreptarea Legii 1652*, coll. *Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris VII*, Ed. Academiei, București, 1962, pp. 18-19.

⁸⁸ *Îndreptarea Legii 1652*, pp. 384-548.

⁸⁹ „Introducere”, în *Îndreptarea Legii 1652*, p. 18.

decât ca sursă istorică⁹⁰. Totuși, *Pravila cea Mare* își păstrează locul important și fondator pentru păstrarea și înțelegerea tradiției canonice în teritoriile române⁹¹.

Tot în această perioadă a secolului al XVII-lea apar și primele ediții tipărite ale textului grecesc al operei lui Aristenos. Pe baza manuscriselor grecești păstrate au existat mai multe ediții tipărite ale acestei opere a canonistului bizantin. După cum arată Spyros Troianos⁹², cercetarea textuală a fost destul de târzie, dacă ne raportăm la traducerile existente încă din secolul al XIII-lea. Primele analize succinte asupra operei sale sunt datate în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, urmând ca prima ediție să fie publicat în anul 1661 de către Henri Justel, o ediție lacunară, incompletă, bazată pe manuscrise insuficiente. Ediția lui Justel conținea și *Epitome canonum* a lui Symeon Logothetes. Justel a poziționat numele lui Aristenos înainte de rezumatul pe care acesta îl preia din *Synopsa*, ceea ce a influențat toate edițiile ulterioare⁹³.

O primă ediție critică a textului operei lui Aristenos a fost redată de către Beveregius în anul 1672. Acesta a folosit un număr de patru manuscrise din cele 40 existente⁹⁴. Această ediție a fost folosită aproape două secole ca ediție principală pentru comentariile canoniștilor bizantini. Textul editat la mijlocul secolului al XIX-lea de către Georgios A. Rhalles [Γεώργιος Α. Ράλλης] și Mihail Potles [Μιχαήλ Ποτλής]⁹⁵ urmează textului lui Beveregius, dar diferă de acesta prin folosirea altor manuscrise și surse⁹⁶. Același text al lui Beveregius a fost preluat și în tomurile 137-138 din *Patrologia Graeca*, editată de către Jacques-Paul Migne⁹⁷.

Începând cu anul 1874, „Societate iubitorilor renașterii duhovnicești din Moscova” [Московского Общества любителей духовнаго просвѣщенія] a inițiat un proiect de traducere în limba rusă a comentariilor canoniștilor bizantini. Proiectul a fost binecuvântat și coordonat de arhiepiscopul Platon de Kostroma,

⁹⁰ În ediția de față, textul din *Îndreptarea Legii 1652* nu a reprezentat o variantă textuală pe care am urmărit-o în traducerea realizată, limbajul său fiind greoi și confuz, plin de transferuri lexicale directe sau calchieri specifice secolului al XVII-lea. Cu toate acestea, traducerea din *Îndreptarea Legii 1652* își păstrează valoarea inestimabilă ca sursă nomocanonică.

⁹¹ Cu privire la importanța acestei lucrări, a se vedea: Liviu STAN, „Importanța canonică și juridică a Pravilei de la Târgoviște (1652)”, în: *Studii Teologice*, IV (1952), 9-10, pp. 561-579.

⁹² S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, pp. X-XII.

⁹³ P. MENEVISOGLOU, *Αι εκδόσεις των ιερών κανόνων κατά τον 16ον και 17ον αιώνα*, pp. 194-195.

⁹⁴ Pentru o opinie critică asupra celor patru manuscrise, a se vedea: S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, pp. XXXIV-XXXV.

⁹⁵ Georgios A. RHALLES, Michael POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1: *Nomocanonul Patriarhului Fotie*, 1852; vol. 2: *Canoanele apostolice și canoanele sinoadelor ecumenice*, 1852; vol. 3: *Canoanele sinoadelor locale*, 1853; vol. 4: *Canoanele Sfinților Părinți*, 1854.

⁹⁶ Pentru diferențele dintre cele două ediții, a se vedea: S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, pp. XXXVI-XXXVIII.

⁹⁷ PG 137, 138.

împreună cu Mihail Izmaylovici Bogoslovsky, doctor în teologie și profesor de drept canonic la Universitatea țaristă din Moscova, și Alexei Stepanovici Pavlov, doctor în drept canonic, autor al unor lucrări despre canoniștii bizantini. Între anii 1876-1878, s-au publicat trei volume ample ce conțineau traducerea comentariilor canoniștilor bizantini, fiind singura traducere completă într-o limbă modernă⁹⁸. Traducerea rusă a fost realizată după ediția greacă a lui Georgios Rhalles și Mihail Potles⁹⁹.

În anul 2019, sub egida Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, în cadrul unui proiect amplu intitulat „Edition und Bearbeitung byzantinischer Rechtsquellen” a fost publicată o ediție critică modernă a comentariilor lui Aristenos de către Eleftheria Papagianni, Spyros Troianos, Ludwig Burgmann și Kirill Maksimovič, proiect care începuse în anii 1990¹⁰⁰. Acest proiect ce a durat trei decenii și-a propus editarea critică a operei canonice a lui Aristenos pe baza manuscriselor existente. Autorii acestei lucrări promet și editarea critică a operei lui Zonaras și Balsamon, dar fără a oferi detalii cu privire la o viitoare dată a publicării.

3. Ioan Zonaras. Viața și opera canonică

3.1. Viața și activitatea lui Ioan Zonaras

Zonaras s-a născut la finalul secolului al XI-lea, într-o celebră familie nobiliară din Bizanț¹⁰¹. Nu se cunoaște numele său de botez, Ioan fiind numele pe care l-a luat mult mai târziu prin intrarea în monahism. Zonaras a ocupat funcții importante în aparatul de stat, precum mare *droungarios de Vigla*¹⁰² și *prim-secretar*

⁹⁸ *Правила Святых Апостол и святых отец с толкованиями*, Московского Обществѣ любителей духовнаго просвѣщенія, Москва, 1876 [reeditare: Паломник, Сибирская благозвонница, Москва, 2000]; *Правила святых Вселенских Соборов с толкованиями*, 1877 [reeditare: Сибирская благозвонница, Москва, 2011]; *Правила святых Поместных Соборов с толкованиями*, 1880 [reeditare: Паломник, Сибирская благозвонница, Москва, 2011].

⁹⁹ „Предисловіе”, în *Правила Святых Апостол и святых отец с толкованиями*, pp. 17-18.

¹⁰⁰ Dieter SIMON, „Vorwort”, în S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, pp. V-VI.

¹⁰¹ Contextul istoric, cultural și social a determinat anumite perspective pe care Zonaras avea să le transpună în interpretările sale la canoane. De aceea, abordarea biografiei lui este fundamental importantă pentru a înțelege, cu adevărat, viziunea canonică a lui Zonaras și diferențele de abordare față de Teodor Balsamon (Theofili KAMPIANAKI, *John Zonaras' Epitome of Histories: A Compendium of Jewish-Roman History and Its Reception*, Oxford University Press, Oxford, 2022, pp. 7-8).

¹⁰² Titulatura de „δρουγγάριος” reprezenta un rang militar, deținătorul acestuia având sub comandamentul său un anumit număr de soldați, între 1000, în secolul al VII-lea, și 100, în secolul al X-lea. Titulatura de „δρουγγάριος τῆς βιγλας” era folosită pentru comandantul tagmei de noapte, termenul „βιγλα” desemnând paza de noapte. Din secolul al VIII-lea, cuvântul „βιγλα” avea să desemneze orice

*imperial*¹⁰³, titlaturi ce apar în formulele de adresare de la începutul operelor sale¹⁰⁴. Zonaras și-a desfășurat această activitate cel mai probabil în perioada domniei lui Alexios Comnenos (1081-1118). Cercetătorii leagă plecarea lui Zonaras la mănăstire, sau mai bine spus exilul său la mănăstire, de complotul Annei Comnena, după moartea tatălui ei Alexios I Comnenos din anul 1118, față de fratele ei Ioan Comnenos, care a preluat tronul tatălui lor. Ca urmare a implicării lui Zonaras în aceste evenimente, acesta a fost cel mai probabil trimis în exil la mănăstire¹⁰⁵. Cu toate acestea, plecarea sa de la curtea imperială poate fi plasată și în perioada lui Ioan Comnenos (1118-1143) sau chiar a lui Mihail Comnenos (1143-1180)¹⁰⁶. Zonaras a intrat în Mănăstirea „Sfânta Glicheria” de pe insula Propontis¹⁰⁷, unde și-a luat numele de Ioan. Aici și-a redactat cea mai

tip de pază de zi și de noapte a palatului imperial. Funcția principală a „δρουγγάριος τῆς βίβλας” era aceea de a-l păzi pe împărat în palat și în timpul expedițiilor, fiind, de asemenea, un consilier al împăratului și apropiat al său. Din secolul al X-lea cel care indeplinea funcția de „δρουγγάριος τῆς βίβλας” era ales din familii aristocrate, având gradul de general. Începând cu anul 1030, funcția se transformă într-una juridică, cu atribuții de judecător. Din rândul acestora a făcut parte Ioan Skylitzes, Grigorie Antiochos și Ioan Zonaras. Această funcție a fost păstrată până la căderea Bizanțului [Nicolas A. OIKONOMIDIS, „L'évolution de l'organisation administrative de l'Empire byzantin au XIe siècle (1025-1118)”, în: *Travaux et Mémoires du Centre de Recherche d'Histoire et Civilisation de Byzance*, VI (1976), pp. 125-152; Eric McGEER, „Droungarios”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Aleksandr Petrovich Kazhdan (ed.), vol. 2, Oxford University Press, New York-Oxford, 1991, p. 663; Rodolphe GUILLAND, „Contribution à l'histoire administrative de l'Empire Byzantin: le Droungaire et le Grand Droungaire de la Veille”, în: *Byzantinische Zeitschrift*, XLIII (1950), pp. 340-365].

¹⁰³ Titlatura de „πρωτοασκηρῆτις” poate fi tradusă prin „prim-secretar imperial”. Titlatura este atestată din secolul al VI-lea până în secolul al XII-lea, când este înlocuită cu cea de „grammatikos”. Îndatoririle sale erau cele de secretar imperial [A.P. KAZHDAN, „Asekretis”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 1, p. 204; A.P. KAZHDAN, „Protasekretis”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, A.P. KAZHDAN (coord.), vol. 3, Oxford University Press, New York-Oxford, 1991, p. 1742].

¹⁰⁴ Thomas BANCHICH, Eugene LANE, *The History of Zonaras: From Alexander Severus to the Death of Theodosius the Great*, Routledge, Oxon, 2009, pp. 1-2.

¹⁰⁵ Teza este susținută de mai mulți cercetători. Konrat ZIEGLER, Klaus ALPERS, „Zonaras”, în August F. PAULY, Georg WISSOWA, *Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, vol. X/A.1, München, 1972, p. 722; Arnaldo MOMIGLIANO, „Johannes Zonaras. Byzantine historian and canonist”, în *The Oxford Classical Dictionary*, Oxford University Press, Oxford, 2012, p. 1592. Potrivit precizării din introducerea la *Epitome Historiarum*, s-ar putea concluziona că Zonaras a ales de bunăvoie plecarea la mănăstire după moartea împăratului: „Εὐστόχως ἂν τις εἴποι ἐπιτωθάζων μοι, μεῖζόν σοι τοῦ ἔργου τὸ πάρεργον. ἔδει γὰρ με ὡς ἀληθῶς πάλαι τῶν πραγμάτων ἀφήμενον καὶ τυρβάζεσθαι ἀποσχόμενον καὶ τοῦ μέσου μεταναστεύσαντα καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐλόμενον ζῆν ἀειφυγίαν τε ἑαυτοῦ καταψηφισάμενον, οὕτω τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομήσαντος τοῦ ὑπὲρ ἡμᾶς, ἐπεὶ τοὺς δεσμούς μου διέρρηξε τῶν φιλάτων στερήσας με, οἷς οἶδεν ἐκεῖνος λόγοις, ἀλγεινῶς μὲν ἔμοι, συμφερόντως δὲ πάντως, μηδὲν ἕτερον μετιέναι ἢ ὅσα ψυχὴν καταρτίζουσι καὶ καθαίρουσι τῶν ἐντακέντων αὐτῇ μολυσμάτων διὰ φαυλότητα πράξεων, καὶ ἅτα ἐξίλειοῦνται τὸ θεῖον ἐφ' οἷς παρῶργισται παρ' ἐμοῦ, παραβεβηκότος τὰς ἐντολάς αὐτοῦ καὶ τὰ δικαιώματα, καὶ ζητεῖν οὕτω συγγνώμην ἐπὶ τοῖς πταιμασίαις” [Ludwig August DINDORF (ed.), *Ioannis Zonarae epitome historiarum*, vol. 1, Ed. Teubner, Leipzig, 1868, p. 1].

¹⁰⁶ T. BANCHICH, E. LANE, *The History of Zonaras...*, p. 3.

¹⁰⁷ K. ZIEGLER, K. ALPERS, „Zonaras”, p. 722.

mare parte din opera sa istorică și canonică. Din păcate, nu se cunosc date despre locul și timpul morții sale¹⁰⁸.

3.2. Opera canonică a lui Ioan Zonaras

Ioan Zonaras a fost o figură marcantă a secolului al XII-lea în Bizanț, datorită operei lui ca istoric, canonist și scriitor bisericesc. Balsamon însuși afirma despre Zonaras în comentariul la Canonul Sf. Atanasie: „ὁ ὑπερφύεστατος ἐκεῖνος Ζωναράς σοφῶς καὶ ὑπερδεξίως, καὶ ὡς οὐκ ἂν τις εἶποι κρειπτόνως, ἠρμήνευσε”¹⁰⁹.

Opera lui Zonaras este una de mari dimensiuni și poate fi structurată în mai multe domenii, precum: opera istorică¹¹⁰, opera poetică, operă hagiografică și omiletică și, mai ales, opera canonică¹¹¹. Pregătirea sa istorică este evidențiată de ampla lucrare „Ἐπιτομή Ἱστοριῶν [Epitome Historiarum]”, o istorie a lumii redactată în 18 volume, ce cuprinde evenimente de la facerea lumii până în anul 1118¹¹².

Cât privește opera sa canonică, Zonaras a redactat următoarele lucrări:

a) „Ἐξήγησις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων [Interpretarea sfintelor și dumnezeieștilor canoane]”¹¹³;

b) „Ἐκ προσώπου τῶν ἀρχιερέων, περί τοῦ μὴ δεῖν δύο δισεξάδελφους τὴν αὐτὴν ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον [Pentru persoana arhierilor, cu privire la faptul că doi verișori secundari nu trebuie să ia în căsătorie aceeași femeie]”¹¹⁴;

¹⁰⁸ Pavlos Menevisoglou afirmă că Zonaras a murit în jurul anului 1161, însă fără a oferi argumente pentru această dată (P. MENEVISOGLU, *Αἱ εκδόσεις των ἱερῶν κανόνων κατὰ τον 16ον και 17ον αἰῶνα*, p. 52).

¹⁰⁹ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 4, p. 76.

¹¹⁰ Cu privire la *Lexiconul* atribuit în mod greșit lui Zonaras, a se vedea: Konrat ZIEGLER, „Zonarae Lexicon”, în *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, vol. X/A.1, München, 1972, pp. 732-763.

¹¹¹ Pentru catalogarea și structurarea întregii opere a lui Zonaras, a se vedea impresionanta lucrare: Eleni KALTSOGIANNI, *Το αγιολογικό και ομιλητικό έργο του Ιωάννη Ζωναρά: Εισαγωγική μελέτη, Κριτική έκδοση, Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται*, Tesalonic, 2013. De asemenea, aceeași structură este prezentată și de către: Альберт Бондач, „Иоанн Зонара”, în *Православная Энциклопедия Под Редакцией Патриарха Московского И Всея Руси Кирилла. Том XXIV. Иоанн Воин - Иоанна Богослова Откровение, Церковно-Научный Центр „Православная Энциклопедия”*, Moscova, 2010, pp. 250-261; T. KAMPANAKI, *John Zonaras' Epitome of Histories...*, pp. 15-26.

¹¹² Cea mai recentă analiză a fost publicată de T. KAMPANAKI, *John Zonaras' Epitome of Histories...*, pp. 27-173.

¹¹³ Titlul complet al lucrării este: „Interpretarea sfintelor și dumnezeieștilor canoane, ale sfinților și cuvioșilor Apostoli și ale Sinoadelor Ecumenice, dar și ale anumitor Sinoade Locale și ale unor Sfinți Părinți, elaborată de către monahul Ioan Zonaras, care a fost *droungarios* de Vigla și prim-secretar” [G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 2, p. 1].

¹¹⁴ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 4, pp. 592-597; PG 135, coll. 429-438. Pentru o traducere și analiză în limba rusă, a se vedea: Альберт

c) „Λόγος πρὸς τοὺς τὴν φυσικὴν τῆς γονῆς ἐκροὴν μίασμα ἡγουμένους [Cuvânt pentru cei care consideră scurgerea fizică a lichidului seminal ca întinare]”¹¹⁵.

Zonaras a redactat interpretări la Canoanele Apostolice, Canoanele Sinoadelor Ecumenice și Locale și la canoanele următorilor sfinți părinți: Dionisie al Alexandriei, Petru al Alexandriei, Grigorie Taumaturgul, Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare, Grigorie de Nyssa și Ciprian al Cartaginei¹¹⁶.

3.2.1. Data redactării comentariilor

În introducerea la comentariile canoanelor, Zonaras precizează că a început aceste comentarii la îndemnul unei persoane:

„dacă cineva ar face tâlcuirea Sfințelor Canoane și le-ar explica, descoperind rațiunea lor, îi va ilumina pe cei care sunt copii prin simplitatea și sinceritatea obiceiurilor și nu au crescut să ajungă la treapta Sfințelor Canoane. De aceea, trebuie să mă apuc de această lucrare, care să fie, probabil, spre folosul multora și, mai ales, după puterea pe care mi-ar da-o Dumnezeu, trebuie să realizez o interpretare particulară și prescurtată pentru fiecare hotărâre a Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți, însă nimeni nu m-ar putea acuza de îndrăzneală, căci nu m-am apucat de muncă de la mine însumi, ci m-am supus, după ce am fost rugat, și m-am oferit pentru această muncă pentru a nu fi condamnat din cauza neascultării”.

Cel mai probabil, această formă de adresare nu este nimic altceva decât o exprimare a smereniei și ascultării monahale, fără a putea concluziona că aceste comentarii au fost comandate sau solicitate de către o persoană anume¹¹⁷, cum este cazul comentariilor lui Aristenos și Balsamon.

În ceea ce privește data redactării interpretării canoanelor, părerile sunt diferite. Hans-Georg Beck afirmă că această lucrare a lui Zonaras a fost redactată

Бондач, „Трактат Иоанна Зонары о недопустимости брака двух троюродных братьев с одной женщиной”, în: *Вестник Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. Серия 1: Богословие. Философия. Религиоведение*, XVII (2007), pp. 45-64. Pentru o analiză a contextului acestui text, a se vedea: Konstantinos PITSAKIS, *Τὸ κώλυμα γάμου λόγω συγγενείας ἐβδόμου βαθμοῦ ἐξ αἵματος στὸ Βυζαντινὸ Δίκαιο*, Atena, 1985, pp. 227-231, 291-294.

¹¹⁵ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 4, pp. 598-611; PG 119, coll. 1011-1032. Pentru o traducere în limba engleză, a se vedea: Maroula PERSANIDI, „Zonaras’s Treatise on Nocturnal Emissions: Introduction and Translation”, în: *Nottingham Medieval Studies*, LXII (2018), pp. 33-59.

¹¹⁶ Nu există interpretări ale lui Zonaras la canoanele lui Grigorie Teologul, Amfilohie de Iconiu, Timotei al Alexandriei, Teofil al Alexandriei, Chiril al Alexandriei și Ghenadie al Constantinopolului.

¹¹⁷ S. TROIANOS, „Byzantine Canon Law from the Twelfth to the Fifteenth Centuries”, p. 177. Pentru o părere contrară, a se vedea: T. BANCHICH, E. LANE, *The History of Zonaras...*, p. 4.

puțin înainte de anul 1159¹¹⁸, însă părerea sa nu este însoțită de argumente pentru această teză. Spyros Troianos afirmă că interpretarea canoanelor a fost realizată imediat după anul 1159, anul celei de-a doua căsătorii a împăratului Manuel I Comnenos¹¹⁹, în conformitate cu precizarea regăsită în comentariul la Canonul 7 al Sinodului din Neocezarea, unde se face mențiunea acestui episod. Într-adevăr, în comentariul său la Canonul 7 al Sinodului din Neocezarea, Zonaras afirmă că: „ἡμῖν δὲ καὶ πατριάρχης ὄφθη, καὶ μητροπολίται διάφοροι, συνεσιώμενοι δευτερογαμήσαντι βασιλεῖ [dar, la noi, patriarhul și diferiți mitropoliți au fost văzuți mâncând împreună cu împăratul care s-a căsătorit a doua oară]”¹²⁰. Totuși, potrivit cercetării actuale¹²¹, cea de-a doua căsătorie a lui Manuel I Comnenos, cu Maria de Antiohia, a fost în anul 1161, ceea ce ne-ar oferi un argument pentru a poziționa comentariile lui Zonaras după anul 1161. Este probabil ca acest comentariu să fie aplicat și împăratului Nichifor Botaniates (1002-1081), care s-a căsătorit în anul 1079 cu Maria de Alania, fosta soție a împăratului Mihail VII Dukas¹²². Această teză a fost totuși respinsă de ultimele cercetări în domeniu, ce demonstrează că exprimarea lui Zonaras din comentariul la Canonul 7 al Sinodului din Neocezarea „συνεσιώμενοι δευτερογαμήσαντι βασιλεῖ [cu împăratul care s-a căsătorit a doua oară] nu poate fi aplicată lui Nichifor Botaniates, care s-a căsătorit a doua oară înainte de a fi împărat¹²³.

Dacă luăm ca argument interpretarea de la Canonul 7 Neocezarea, atunci Zonaras a trăit și după anul 1161¹²⁴. Unii poziționează data morții lui Zonaras între 1062 și 1166, pe baza faptului că Zonaras nu folosește novela emisă de către împăratul Manuel Comnenos în anul 1166 în tratatul său „Ἐκ προσώπου τῶν ἀρχιερέων, περί τοῦ μὴ δεῖν δύο δισεξαδέλφους τὴν αὐτὴν ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον [Pentru persoana arhierilor, cu privire la faptul că doi verișori secundari nu trebuie să ia în căsătorie aceeași femeie]”, chestiune pe care o abordează novela imperială¹²⁵, ci folosește vechea decizie sinodală din 17 aprilie 1038. Potrivit

¹¹⁸ Hans-Georg Beck scrie despre data acestei lucrări: „Der Kommentar gehört zeitlich nach den des Alexios Aristenos, seines jüngeren Zeitgenossen. Er dürfte kaum vor 1159 zu Ende geführt worden sein” (H.-G. BECK, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, p. 656).

¹¹⁹ S. TROIANOS, „Byzantine Canon Law from the Twelfth to the Fifteenth Centuries”, p. 177.

¹²⁰ Teza este susținută pentru prima dată de către cercetătorul rus A. PAVLOV, „К вопросу о хронологическом отношении между Аристином и Зонарой, как писателями толкований на церковные правила”, pp. 172-199.

¹²¹ P. MAGDALINO, *The Empire of Manuel I Komnenos, 1143-1180*, p. 243; Lynda GARLAND, *Byzantine Empresses: Women and Power in Byzantium AD 527-1204*, Routledge, New York, 2002, pp. 199-209.

¹²² T. BANCHICH, E. LANE, *The History of Zonaras...*, p. 7.

¹²³ A se vedea argumentarea propusă de T. KAMPANAKI, *John Zonaras' Epitome of Histories...*, p. 13.

¹²⁴ T. KAMPANAKI, *John Zonaras' Epitome of Histories...*, pp. 12-13.

¹²⁵ Альберт Бондач, „Иоанн Зонара”, p. 251.

acestor date, finalizarea comentariilor lui Zonaras la canoane poate fi datată în această perioadă a sfârșitului vieții sale, între anii 1162-1166¹²⁶.

3.3. Sursele și conținutul comentariilor lui Ioan Zonaras

După cum se poate constata din comentariile sale, Zonaras a fost o personalitate cu vaste cunoștințe canonice, istorice, juridice, biblice, patristice, dar care posedă și cunoștințe aprofundate și din științele exacte¹²⁷.

O primă sursă pe care o putem identifica în comentariile lui Zonaras este reprezentată de textele biblice¹²⁸. Acestea sunt folosite, de cele mai multe ori, ca argumentare a pozițiilor teologice pe care Zonaras dorește să le evidențieze, dar și pentru a arăta continuitatea dintre dispozițiile Vechiului și Noului Testament și canoanele Bisericii¹²⁹.

O altă sursă folosită de către Zonaras este reprezentată de textele juridice bizantine. Față de opera lui Aristenos, fundamentarea juridică adusă de către Zonaras este mult mai evidentă, dar nu este superioară abordării pe care o vom găsi la Teodor Balsamon, care citează din multiple surse juridice. Precum Aristenos, Zonaras folosește de multe ori sintagma de „πολιτικός νόμος [legea civilă]” pentru fundamentarea juridică a textelor canonice, însă fără a fi precis sau a cita textul respectiv. De asemenea, Zonaras aduce argumente exclusiv din colecția *Basilicale*, față de Balsamon, care citează multe alte texte, decrete, bule de aur imperiale, novele și alte texte juridice, pe care nu le regăsim la Zonaras¹³⁰.

Metoda hermeneutică a lui Zonaras este mult mai complexă și mai elaborată decât cea a lui Aristenos. Zonaras îmbină metoda istorico-gramaticală cu cea sistematică, explicând contextul istoric al apariției și dezvoltării instituțiilor bisericești, dar aduce, de multe ori, argumente cu privire la explicarea terminologiei, argumente etimologice sau explicarea unor expresii mai greu de înțeles. Prin impunerea metodei istorice, canonistul bizantin dorește să compare instituțiile bisericești sau canonice pe care le descriu canoanele cu cele existente în perioada secolului al XII-lea, făcând, de cele mai multe ori, paralele între ele. Prin folosirea metodei gramaticale, Zonaras urmărește ca textul canonului să fie cât mai

¹²⁶ Teza este susținută și de către T. ΚΑΜΠΙΑΝΑΚΙ, *John Zonaras' Epitome of Histories...*, pp. 16-17.

¹²⁷ Pentru exemple concrete, a se vedea: Альберт Бондач, „Иоанн Зонара”, pp. 251-252.

¹²⁸ Peter E. PIELER, „Johannes Zonaras als Kanonist”, în Nicolas ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ (ed.), *To Βυζάντινο κατά τον 12ο αιώνα: κανόνικο δικαίο, κράτος και κοινωνία*, Foiniki, Atena, 1991, pp. 606-607.

¹²⁹ Красножен oferă o listă întreagă de canoane unde Zonaras folosește texte al Vechiului și Noului Testament (M.E. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, pp. 134-136).

¹³⁰ E. ΡΑΡΑΓΙΑΝΝΙ, S. ΤΡΟΙΑΝΟΣ, „Διατάξεις τῆς πολιτειακῆς νομοθεσίας εἰς τὸ ἑρμηνευτικὸν ἔργον τῶν Ἀριστινοῦ, Ζωνάρᾳ καὶ Βαλασαμώνος”, pp. 201-238.

accesibil pentru publicul căruia i se adresează, dat fiind faptul că putem vorbi de câteva secole de la redactarea acestor comentarii până la contemporanii comentatorului bizantin. De aceea, o preocupare constantă a canonistului bizantin este cea a explicării termenilor, expresiilor sau etimologiilor pentru a face textul cât mai comprehensibil pentru publicul larg¹³¹.

Aceste două metode de interpretare ale lui Zonaras, cea istorico-gramaticală și cea sistematică, sunt îmbinate cu o metodă de interpretare în care autorul identifică scopul practic al respectivului canon.

3.4. Ediții și traduceri publicate cu textul comentariilor lui Ioan Zonaras

Comentariile canonice ale lui Zonaras au circulat în manuscris împreună cu interpretările lui Balsamon. Cercetarea actuală a identificat un număr considerabil de manuscrise ce conțin opera lui Zonaras, acest număr ridicându-se la aproximativ 100 de manuscrise, ce datează de la finalul secolului al XII-lea¹³². Ceea ce se poate constata este faptul că multe dintre interpretările lui Zonaras sunt pur și simplu copiate de către Balsamon, fapt ce a dus la suprapunerea acestor comentarii repetitive în anumite manuscrise.

Precum la Aristenos, comentariile lui Zonaras au fost imediat preluate în spațiul slavon prin traduceri realizate la finalul secolului al XIII-lea. Comentariile sale sunt incluse în lucrarea *Kormčaja de Răzan'*¹³³, care a dus la apariția în 1282 alături de opera lui Aristenos. Tot de la finalul secolului al XIII-lea se păstrează o traducere a comentariilor lui Zonaras alături de cele ale lui Aristenos în *Kormčaja din Novgorod*. Aceste interpretări sunt incluse și în celebra lucrare *Kormčaja*, tipărită între 1649-1653 împreună cu comentariile lui Aristenos.

La finalul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea putem identifica primele traduceri în latină a comentariilor lui Zonaras. Traducerea latină a Canoanelor Apostolice a fost realizată în anul 1558 de către Ioan Quintinus, iar a Canoanelor Sinodale a fost realizată de către Antonie de Samalia în 1613¹³⁴.

Primele ediții tipărite ale textului grecesc ce conțin comentariile lui Zonaras s-au realizat la Paris, în 1618, incluzând comentariile la Canoanele Apostolice și la Canoanele Sinoadelor Ecumenice și Locale¹³⁵, text grecesc și traducere latină

¹³¹ М.Е. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, p. 139.

¹³² Pentru lista manuscriselor comentariilor lui Zonaras, a se vedea: В.Н. Бемешевича, *Древнеславянская кормчая XIV титулов без толкований...*, t. 2, pp. 268-270. Pentru analiza și compararea diferitelor manuscrise, a se vedea: А. Бондач, „Иоанн Зонара”, pp. 256-258.

¹³³ S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, p. XXXIX.

¹³⁴ P. MENEVISOGLOU, *Αι εκδόσεις των ιερών κανόνων κατά τον 16ον και 17ον αιώνα*, pp. 56-57.

¹³⁵ *Joannis Zonarae monachi. In canones ss. Apostolorum et sacrorum conciliorum, tam oecumenicorum quam provincialium, commentarii, a viris doctissimis latinitate donati et annotationibus*

preluată din cele două traduceri anterioare, și în 1621, conținând comentariile la Canoanele Sfinților Părinți¹³⁶.

O primă ediție critică a textului grecesc al operei lui Zonaras a fost redată de către Beveregius în 1672. Acesta a folosit un număr de patru manuscrise din cele 40 existente. În această ediție, Zonaras apare după textul lui Balsamon și înaintea comentariilor lui Aristenos¹³⁷. Textul editat la mijlocul secolului al XIX-lea de către Georgios A. Rhalles și Mihail Potles¹³⁸ urmează textului lui Beveregius, dar îl poziționează pe Zonaras înaintea lui Aristenos¹³⁹. Același text al lui Beveregius a fost preluat și în tomurile 137-138 din *Patrologia Graeca* editată de către Jacques-Paul Migne¹⁴⁰. Totuși, textul grecesc al lui Beveregius este deficitar, deoarece se bazează doar pe șapte manuscrise lacunare sau de importanță secundară.

Traducerea operei lui Zonaras a fost inclusă în anul 1874 în proiectul „Societății iubitorilor renașterii duhovnicești din Moscova [Московского Общества любителей духовнаго просвѣщенія]”¹⁴¹, această traducere fiind introdusă între anii 1876-1878 în cele trei volume ample. Aceasta reprezintă singura traducere completă într-o limbă modernă a operei lui Zonaras¹⁴². Traducerea rusă a comentariilor lui Zonaras a fost realizată după ediția greacă a lui Georgios Rhalles și Mihail Potles¹⁴³.

Din păcate, încă nu există o ediție critică a textului grecesc la comentariile lui Zonaras, ediția promisă de către cei de la Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, care a publicat în anul 2019 textul critic al operei lui Aristenos, lăsându-se așteptată.

illustrati, nunc primum ex regis christianissimi et aliarum regni eius bibliothecarum codicibus graece ac latine coniunctim editi. Adiectum est concilium Constantinopolitanum sub Menna patriarcha, una cum Constitutionibus Apostolorum, utraque lingua pariter ex iisdem libris erutum, Lutetiae Parisiorum typis Regiis, Paris, 1618. Pentru analiza acestei ediții, a se vedea: P. MENEVISOGLOU, *Αι εκδόσεις των ιερών κανόνων κατά τον 16ον και 17ον αιώνα*, pp. 55-63.

¹³⁶ Pentru o descriere a acestei colecții, a se vedea: P. MENEVISOGLOU, *Αι εκδόσεις των ιερών κανόνων κατά τον 16ον και 17ον αιώνα*, pp. 63-68.

¹³⁷ Pentru o opinie critică asupra celor patru manuscrise, a se vedea: S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, pp. XXXIV-XXXV.

¹³⁸ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1-4.

¹³⁹ Pentru diferențele dintre cele două ediții, a se vedea: S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, pp. XXXVI-XXXVIII.

¹⁴⁰ PG 137, 138.

¹⁴¹ A se vedea prezentarea acestui proiect mai sus, la edițiile textului operei lui Aristenos.

¹⁴² *Правила Святых Апостол и святых отец с толкованиями*, Московского Общества любителей духовнаго просвѣщенія, Москва, 1876 [reeditare: Паломник, Сибирская благовонница, Москва 2000]; *Правила святых Вселенских Соборов с толкованиями*, 1877 [reeditare: Сибирская благовонница, Москва, 2011]; *Правила святых Поместных Соборов с толкованиями*, 1880 [reeditare: Паломник, Сибирская благовонница, Москва, 2011].

¹⁴³ „Предисловіе”, in *Правила Святых Апостол и святых отец с толкованиями*, pp. 17-18.

4. Teodor Balsamon. Viața și opera canonică

4.1. Viața și activitatea lui Teodor Balsamon

Fără îndoială Teodor Balsamon poate fi considerat una dintre principalele personalități bisericești ale secolului al XII-lea prin activitatea și opera sa, fiind comparat, de multe ori, cu celebra figură a lui Grațian din Biserica Apuseană¹⁴⁴.

Balsamon s-a născut la Constantinopol, între anii 1130-1140¹⁴⁵. După cum se poate constata din introducerea la comentariul canoanelor, Balsamon a fost diacon¹⁴⁶ al Bisericii „Sfânta Sofia” din Constantinopol¹⁴⁷, ocupând în decursul activității sale funcțiile de *nomofilax*¹⁴⁸, *hartofilax*, *protosul* Vlacherelor¹⁴⁹, având și titulatura de *protosynkellos*¹⁵⁰.

¹⁴⁴ Clarence GALLAGHER, „Gratian and Theodore Balsamon: two twelfth-century canonistic methods compared”, în N. OIKONOMIDES (ed.), *Byzantium in the Twelfth Century*, pp. 61-89; Анна Николаевна Кондратьева, „Concordantia discordantium canonum Грациана и Scholia Феодора Вальсмона как результат применения хорошей методологии при систематизации канонического права римской и византийской церквей”, în: *Российский хороший журнал*, 1/2019, pp. 7-12; Carl Gerold FÜRST, „Balsamon, il Graziano del diritto canonico bizantino?”, în *La cultura giuridico-canonica medioevale*, Enrique DE LEON (ed.), Giuffrè Editore, Roma, 2003, p. 233; Danilo SECCARELLI MOROLLI, „Breve profilo di Teodoro Balsamon canonista in Constantinopoli durante il XII secolo”, în: *Ephemerides iuris canonici*, XLIX (1993), 1-3, p. 106.

¹⁴⁵ S. TROIANOS, „Byzantine Canon Law from the Twelfth to the Fifteenth Centuries”, p. 180; P. MENEVISOGLOU, *Αι εκδόσεις των ιερών κανόνων κατά τον 16ον και 17ον αιώνα*, p. 71.

¹⁴⁶ Balsamon își începe comentariul său la canoane prin următoarea formulare: „Interpretarea la aceleași canoane ale sfinților și slăviților Apostoli și la Sinoadele Ecumenice ale Sfinților Părinți care au urmat, realizată cu trudă de către Teodor Balsamon, diacon al Marii Biserici a lui Dumnezeu, nomofilax, hartofilax, protosul Vlacherelor”.

¹⁴⁷ În cel de-al doilea comentariu la Canonul 28 al Sinodului IV Ecumenic, Balsamon spune despre el însuși următoarele: „Dar eu, fiindcă sunt cel mai neostenit constantinopolitan și am fost parte a preasfântului tron al Constantinopolului, prin harul lui Dumnezeu, vreau și mă rog ca cel al Constantinopolului să dețină fără vătămare toate privilegiile care i-au fost conferite de către dumnezeieștile canoane”.

¹⁴⁸ Titulatura de „νομοφύλαξ” [„păzitor al legii”] era una de origine nouă pentru cel de-al doilea mileniu creștin. Această funcție își are originile în deciziile lui Constantin al IX-lea între anii 1043-1047. Prin aceste decizii, însărcinarea unui „νομοφύλαξ” era aceea de a fi președinte al Școlii Juridice din Constantinopol. În descrierea lui Psellos, „νομοφύλαξ”-ul era președintele curții, primul între judecători și cel care avea în vedere respectarea legilor. În perioada lui Balsamon, titulatura era una care aparținea concomitent statului și Bisericii (J. DARROUZÈS, *Recherches sur les ὀφφίκια de l'Église byzantine*, p. 314; A.P. KAZHDAN, „Nomophylax”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 3, p. 1491).

¹⁴⁹ Titulatura de „πρώτος τῶν Βλαχερνῶν” se referă la cel care conducea Biserica și Palatul Vlacherne, în partea de nord-vest a Constantinopolului, unde se afla și un izvor de apă unde s-a construit o biserică închinată Maicii Domnului. Această biserică a ars complet în anul 1070 și a fost reconstruită (Cyril MANGO, „Blachernai, church and Palace of”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 1, p. 293).

¹⁵⁰ Această titulatură este regăsită în titlul epistolelor sale, care încep prin: „Τοῦ γεγονότος χαρτοφύλακος, νομοφύλακος, πρώτου τῶν Βλαχερνῶν καὶ πρωτοσυγκέλλου, μετὰ χρόνους δέ

Balsamon a deținut funcția de hartofilax¹⁵¹ sub păstoria patriarhilor ecumenici Hariton (1178-1179) și Teodosie I Borradiotes (1179-1183)¹⁵². De asemenea, în această perioadă a fost profesor și director al școlii de drept din Constantinopol¹⁵³. În timpul împăratului Isaia I Anghelos (1185-1195), Balsamon este ales ca patriarh al Antiohiei, dar fără să ocupe vreodată scaunul patriarhal, din cauza impunerii în Antiohia a unui patriarh latin de către Biserica Apuseană. Unii cercetători au propus anul 1193 pentru alegerea lui Balsamon ca patriarh¹⁵⁴, iar alții consideră că acesta a fost ales în anul 1186¹⁵⁵ sau chiar mai înainte¹⁵⁶. Cu toate acestea, Balsamon a rămas în Constantinopol până la finalul vieții sale, fără a-și cunoaște sau vizita eparhia. Balsamon și-a petrecut ultimii ani ai vieții în Mănăstirea Zipoi¹⁵⁷. Data morții sale este plasată după anul 1195, an în care și-a redactat răspunsurile canonice către patriarhul Marcu al Alexandriei, cel mai probabil între anii 1198-1199¹⁵⁸.

τινας καὶ πατριάρχου Ἀντιοχείας, κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Βαλοσαμῶν” [Konstantin HORNA, „Die Epigramme des Theodoros Balsamon”, în: *Wiener Studien*, XXV (1903), p. 212; Emmanuel MILLER, „Lettres De Théodore Balsamon”, în: *Annuaire de l’Association pour l’encouragement des études grecques en France. Revue des Études Grecques*, XVIII (1884), pp. 8-19.

¹⁵¹ Funcția de „χαρτοφύλαξ” a avut o importanță deosebită la începutul mileniului al doilea în Constantinopol. Această funcție, care inițial se referea la îndatoriri de arhivă și notariale, s-a dezvoltat într-o funcție de mare influență în Patriarhia Constantinopolului. În secolul al XI-lea, „χαρτοφύλαξ”-ul avea îndatoriri de cancelarie patriarhală, intermedierea relațiilor dintre patriarh și clerici, primirea corespondenței patriarhale, examinarea candidaților la preoție, compunerea răspunsurilor canonice la diferite probleme existente, ajungându-se ca „χαρτοφύλαξ”-ul să îl reprezinte pe patriarh sau să prezideze sinodul în lipsa acestuia. Balsamon însuși afirmă faptul că „χαρτοφύλαξ”-ul avea competențe de judecată și era președintele instanței de judecată (J. DARROUZÈS, *Recherches sur les ὁφίκια de l’Église byzantine*, pp. 334-353; Ruth Juliana MACRIDES, „Chartophylax”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 1, pp. 415-416).

¹⁵² P. MENEVISOGLOU, *Αἱ ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν κανόνων κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα*, p. 72.

¹⁵³ John Anthony MCGUCKIN, „Theodore Balsamon”, în *Christianity and Family Law: An Introduction*, Gary S. HAUKE, John WITTE Jr (eds), coll. *Law and Christianity*, Cambridge University Press, Cambridge, 2017, p. 116.

¹⁵⁴ M.E. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, p. 175; J.A. MCGUCKIN, „Theodore Balsamon”, p. 116. Alți autori susțin perioada 1185-1191, precum: D. CECCARELLI MOROLLI, „Breve profilo di Teodoro Balsamon canonista in Constantinopoli durante il XII secolo”, p. 103.

¹⁵⁵ Menevisoglou consideră că Balsamon a fost ales patriarh al Constantinopolului înainte de data de 26 august 1186, când Eustathios Chandrinos este atestat ca hartofilax al Marii Biserici a Constantinopolului. Pentru argumentele sale, a se vedea: P. MENEVISOGLOU, *Αἱ ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν κανόνων κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα*, pp. 72-73.

¹⁵⁶ Viktor Tiftixoglu consideră că Balsamon a fost ales patriarh al Antiohiei în timpul patriarhului ecumenic Teodosie Boradiotes (1179-1183), tocmai din cauza disensiunilor existente între aceștia. Autorul își bazează tezele pe evidențe ale manuscriselor operei lui Balsamon [Viktor TIFTIXOGLU, „Zur Genese der Kommentare des Theodoros Balsamon”, în N. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ (ed.), *Byzantium in the Twelfth Century*, pp. 489-491].

¹⁵⁷ Pentru detalii cu privire la această mănăstire, a se vedea: P. MENEVISOGLOU, *Αἱ ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν κανόνων κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα*, p. 73, nota 9.

¹⁵⁸ J.A. MCGUCKIN, „Theodore Balsamon”, p. 116. Viktor Tiftixoglu consideră că interpretarea lui Balsamon la Canonul 16 al Sinodului din Cartagina se referă la evenimentele din prima jumătate a anului 1198 (Viktor TIFTIXOGLU, „Zur Genese der Kommentare des Theodoros Balsamon”, p. 494).

Calitățile și operele lui Balsamon au fost lăudate de anumiți teologi și patriarhi din perioada următoare, precum Niceta Choniates sau Filotei Kokkinos¹⁵⁹, însă au fost și criticate de alți teologi, precum Ioan de Kitros sau Nil Cabasila¹⁶⁰. Cu toate acestea, rolul și aportul său nu pot fi contestate.

4.2. *Opera canonică a lui Teodor Balsamon*

Contribuția lui Teodor Balsamon la dezvoltarea dreptului canonic ortodox poate fi remarcată prin următoarele lucrări fundamentale pe care le-a redactat:

a) „Φώτιου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νομοκάνων μετὰ τῶν σχολίων Θεοδώρου τοῦ Βαλασαμῶνος [Nomocanonul Patriarhului Fotie însoțit de comentariile lui Teodor Balsamon]”¹⁶¹;

b) „Ἐξηγησις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων [Interpretarea Sfintelor și Dumnezeieștilor Canoane]”¹⁶²;

c) Μελέται τοῦ Θεοδώρου Βαλασαμῶνος [Cercetări ale lui Teodor Balsamon]”¹⁶³, care cuprind următoarele scrieri la diferite teme canonice, precum: 1. „Ἐποστολή πρὸς τὸν ὀσιώτατον καθηγητὴν τῶν κατὰ τὸν Παπικίον μοναστηρίων, μοναχὸν κυρὸν Θεοδόσιον, χάριν τῶν ῥασοφόρων [Ad sanctissimum Papicii Monasteriorum prapositum, monachum dominum Theodosium. Epistola de rasophoris seu raso indutis]”¹⁶⁴; 2. „Περὶ τοῦ μὴ ἀναγινῶσκειν βιβλίον μαθηματικόν”¹⁶⁵; 3. „Μελέτη, χάριν τῶν δύο ὄφφικίων, τοῦ τε χαρτοφύλακος, καὶ τοῦ πρωτεκδόκου [Meditatum, de duobus illis officiis, cartularii scilicet, ac primi defensoris]”¹⁶⁶; 4. „Μελέτη ἤγοθν ἀπόκρισις, χάριν τῶν πατριαρχικῶν προνομίων [Meditatum, sive responsum de patriarcharum privilegiis]”¹⁶⁷;

¹⁵⁹ Jean DARROUZES, *Les registes des actes du Patriarcat de Constantinople*, vol. 5: *Les registes de 1310 à 1376*, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1977, p. 288.

¹⁶⁰ Albert FAILLER, „Une réfutation de Balsamon par Nil Kabasilas”, în: *Revue des études byzantines*, XXXII (1974), 1, pp. 211-223.

¹⁶¹ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1.

¹⁶² Titlul complet al lucrării este: „Interpretarea la aceleași canoane ale sfinților și slăviților Apostoli și ale Sfinților Părinți la sinodale ecumenice ce au urmat, realizată cu trudă de către Teodor Balsamon, diacon al Marii Biserici a lui Dumnezeu, nomofilax, hartofilax, protosul Vlachernelor”. G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 2, p. 1.

¹⁶³ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 4, pp. 497-579.

¹⁶⁴ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 4, pp. 497-510; PG 138, coll. 1359-1382.

¹⁶⁵ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 4, pp. 511-519.

¹⁶⁶ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 4, pp. 530-541; PG 138, coll. 1033-1051.

¹⁶⁷ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 4, pp. 542-555; PG 138, coll. 1013-1033.

5. Διάγνωσις, χάριν τοῦ λαληθέντος συνοδικῶν ζητήματος, περὶ τοῦ, εἰ χρὴ τὸν αὐτὸν καὶ ἓνα δυεὶ δισεξαδέλφαις συνάπτεσθαι [Cognitio, de disceptata in synodo quaestione, num unus et idem duabus sobrinis jungi debeat]¹⁶⁸; 6. Ἐπιστολή, χάριν τῶν διδομένων θυμιαμάτων παρὰ τοῦ πατριάρχου, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κατηγήσεως [Epistola de incensis, quae a patriarha dari solent eo die quo catechesis habetur]¹⁶⁹; 7. Μελέτη, χάριν τῆς εἰς τοὺς θείους ναοὺς τῶν μοναστηρίων γινομένης μετακλήσεως διὰ σημαντηρίων τριῶν [Meditatum, de convocazione, quae fit ad sacram minasteriorum ades per tria signa]¹⁷⁰; 8. Ἐπιστολή, χάριν τῶν ὀφειλουσῶν τελείσθαι νηστείων ἕκαστου ἔτους [Epistola de jejuniis quae peragi debent per singulos annos]¹⁷¹;

d) „Ἐρωτήσεις μοναχῶν τινῶν ἔξω τῆς πολέως ἀσκουμένων καὶ ἀποκρίσεις γενομένηι παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγίας συνόδου, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Νικολάου (1084-1111), βασιλεῦοντος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1081-1118), ἐφ’ αἷς καὶ ἐρμηνεῖαι ἐξεφωνήθησαν παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμῶν [Întrebările unor monahi care pustricesc în afara cetății și răspunsurile redactate de către Sfântul Sinod din Constantinopol din zilele preasfințitului patriarh Nicolae, pe timpul împărăției lui Alexios Comnenos, asupra cărora au fost redactate răspunsuri de către Teodor Balsamon, patriarhul Antiohiei]¹⁷²;

e) Ἐρωτήσεις κανονικαί τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κυρίου Μάρκου καὶ ἀποκρίσεις ἐπ’ αὐταῖς τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἀντιοχείας κυρίου Ἀντιοχείας Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμῶν [Întrebările canonice ale preasfințitului Marcu, patriarhul Alexandriei, și ale monahilor care pustricesc în afara cetății și răspunsurile date la acestea ale preasfințitului Teodor Balsamon, patriarhul Antiohiei], lucrare redactată în anul 1195¹⁷³.

¹⁶⁸ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, vol. 4, pp. 556-564; PG 138, coll. 1051-1064.

¹⁶⁹ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, vol. 4, pp. 523-529; PG 138, coll. 1063-1074.

¹⁷⁰ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, vol. 4, pp. 520-522; PG 138, coll. 1074-1076.

¹⁷¹ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, vol. 4, pp. 565-579; PG 138, coll. 1335-1359.

¹⁷² G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, vol. 4, pp. 417-426; PG 138, coll. 937-949.

¹⁷³ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, vol. 4, pp. 447-496; PG 119, coll. 1031-1094; PG 138, coll. 951-1012. Pentru o analiză a acestor răspunsuri, a se vedea: Venance GRUMEL, „Les réponses canoniques à Marc d’Alexandrie. Leur caractère officiel. Leur double rédaction”, în: *Revue des études byzantines*, XXXVIII (1939), pp. 321-333. Pentru o traducere în limba engleză, a se vedea: Patrick Demetrios VISCUSO, *Guide for a Church under Islām: the sixty-six canonical questions attributed to Theodoros Balsamon: a translation of the Ecumenical Patriarchate’s twelfth-century guidance to the Patriarchate of Alexandria*, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, 2014, pp. 55-135.

Prima sa operă reprezintă un comentariu amplu la *Nomocanonul* atribuit patriarhului Fotie. În comentariile sale la canoane, Balsamon face referire frecvent la această colecție sau sintagmă, pentru a-și susține pozițiile sale teologice, canonice și juridice, fapt pe care l-am indicat în prezenta traducere prin note de subsol ce trimit spre acest comentariu la *Nomocanon*. În comentariul său la Canonul 2 Trulan, Balsamon arată importanța acestui *Nomocanon* pentru înțelegerea tradiției canonice:

„Îi sfătuiesc pe toți cei care vor citi nomocanonul să nu ia aminte la cărțile mai vechi ale nomocanoanelor, ci să-l citească pe cel elaborat de către patriarhul Fotie și împărțit în 14 titluri. Iar *Nomocanonul în 50 de titluri*, care numără legile și canoanele, și celelalte care au novelele abrogate ale lui Iustinian, care nu au fost expuse în *Basilicale*, și alte legi din *Codex* și din *Digeste* și care se pare că îmbogățesc conținutul prin vorbăria amplă, fiindcă am văzut mii de asemenea cărți la mulți bărbați remarcabili, să nu fie vrednice nici de cuvânt, precum cele primejdioase și de evitat, și să se permită distrugerea lor”.

Cea de-a doua lucrare, *Ἐξηγησις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων* [Interpretarea sfințelor și dumnezeieștilor canoane], reprezintă un comentariu amplu la Canoanele Bisericii Ortodoxe, interpretarea sa fiind mult superioară înaintașilor săi Aristenos și Zonaras. În cele ce urmează, vom discuta despre data, contextul și sursele folosite de către Balsamon pentru compunerea comentariilor sale, cât și importanța analizelor canonice pe care le propune Balsamon. Pe lângă aceste lucrări canonice, Balsamon a redactat și alte scrieri teologice, poetice sau epistolare¹⁷⁴.

4.2.1. Data redactării comentariilor

Față de datarea celorlalte comentarii canonice, există mult mai multe elemente care ne oferă posibilitatea datării mai exacte a comentariul lui Teodor Balsamon. Viktor Tiftixoglu consideră că au existat două faze de redactare a comentariilor lui Balsamon: o primă fază, în care autorul a făcut un comentariu la nomocanon și la canoane, și o a doua fază, în care a separat cele două lucrări și a adăugat mai multe interpretări la canoane¹⁷⁵.

¹⁷⁴ Andreas RHOBY, „The Poetry of Theodore Balsamon: Form and Function”, in *Middle and Late Byzantine Poetry: Texts and Contexts*, Andreas RHOBY, Nikos ZAGKLAS (eds), vol. 14, coll. *Studies in Byzantine History and Civilization*, Brepols, Turnhout, 2018, pp. 111-145; E. MILLER, „Lettres De Théodore Balsamon”, pp. 8-19.

¹⁷⁵ V. TIFTIXOGLU, „Zur Genese der Kommentare des Theodoros Balsamon”, p. 485.

Datarea primei versiuni a interpretărilor canonice poate fi legată de elaborarea comentariului realizat de către Balsamon la *Nomocanon*, care a fost redactat la solicitarea împăratului Manuel I Comnenos (1143-1180), pe timpul patriarhului Mihail III Anchialos (1170-1178)¹⁷⁶. Contextul redactării comentariului este evidențiat de către documentele vremii, dar mai ales de necesitatea revizuirii legislație civile cu incidență asupra Bisericii din acea perioadă. Acest lucru a fost conștientizat în urma disputei cu privire la necesitatea desemnării unui episcop în Eparhia Amisos, neglijată de către mitropolitul de Amaseia, căruia îi era supusă această eparhie. Prin urmare, patriarhul ecumenic a intervenit în această situație și a impus un episcop, folosindu-se de prima parte din Novela 123 a lui Iustinian ca suport juridic al acestei ingerințe. Totuși, mitropolitul de Amaseia a făcut apel către *împăratul Manuel I Comnenos*, ceea ce a rezultat în anularea deciziei patriarhale pe motiv că Novela 123 a lui Iustinian nu era inclusă în *Basilicale*, colecția oficială aflată în uz în secolul al XII-lea, ceea ce indica abrogarea textului novejii citate. În acest sens, Teodor Balsamon, care avea atunci funcția de hartofilax al Patriarhiei Ecumenice, a fost solicitat să prezinte validitatea și actualitatea textelor juridice cuprinse în *Nomocanonul în 14 Titluri* față de legislația în vigoare, fapt pentru care a redactat un comentariu la această operă atribuită patriarhului Fotie. Se consideră că Balsamon a redactat *întreaga* lucrare în anul 1177¹⁷⁷, în decursul unui singur an¹⁷⁸. După această lucrare, Balsamon a început comentariile la Canoanele Bisericii Ortodoxe, pe care le-a finalizat, într-o primă versiune, undeva înainte de anul 1180, deoarece, în această primă versiune, Balsamon se referă la împăratul Manuel Comnenos, care era încă în viață.

De exemplu, în comentariul la Canonul 75 Trulan, în cea de-a doua interpretare, Balsamon se referă la „ilustrul împărat Manuel Comnenos”: „Faptul de a condamna un episcop răzvrătit, conform novejii ilustrului împărat, domn Manuel Comnenos, este incontestabil, fiindcă a fost judecat în acest fel, după cum s-a spus, și de către sfânta curte imperială”. În comentariul la Canonul 6 al Sinodului I Ecumenic, Balsamon folosește aceeași formulă de adresare: „Dar novela legislației puternicului și sfântului nostru împărat Manuel Comnenos, promulgată în luna iulie, indictionul al 14 al anului 6674 [1166], stabilește exact, printre

¹⁷⁶ S. TROIANOS, „Byzantine Canon Law from the Twelfth to the Fifteenth Centuries”, p. 181.

¹⁷⁷ Este nejustificată datarea comentariului la *Nomocanon* în anul 1198, făcută de către unii autori, precum: D. CECCARELLI MOROLLI, „Breve profilo di Teodoro Balsamon canonista in Constantinopoli durante il XII secolo”, p. 105; Yannis SPITERIS, *La Critica Bizantina de Primato Romano nel secolo XII*, Orientalia Christiana Analecta 208, Pontificio Istituto Orientale, Roma, 1979, p. 225.

¹⁷⁸ Andreas SCHMINCK, „Zur Entwicklung des Eherechts in der Komnenenepoche”, în N. OIKONOMIDES (ed.), *Byzantium in the Twelfth Century*, p. 584, nota 171; P. MENEVISGLOU, *Αι εκδόσεις των ιερών κανόνων κατά τον 16ον και 17ον αιώνα*, pp. 79-80; S. TROIANOS, „Byzantine Canon Law from the Twelfth to the Fifteenth Centuries”, p. 181.

altele, și acestea...”. În comentariul său la Canonul 91 Trulan, Balsamon folosește o formă mult mai reverențioasă pentru adresarea sa față de împărat:

„Dar au fost emise novele diferite cu privire la ucideri voluntare și involuntare de către împăratul și domnul Constantin Porfirogenetul și de către sfântul și de Dumnezeu încununatul nostru autocrator și domn Manuel Comnenos, ale căror particularități au fost evaluate în canoanele despre ucideri ale lui Vasile cel Mare”.

Cu toate acestea, într-o interpretare adăugată ulterior anului 1180 la Canonul 4 al Sinodului VII Ecumenic, Balsamon afirmă despre împăratul Manuel Comnenos:

„Dar domnul Manuel Comnenos, cel de veșnică amintire între împărați, printr-o poruncă a unei bule de aur emise în luna februarie a anului 6600, al celui de-al 7-lea indiction, a conferit tuturor clericilor întâistătători de pretutindeni din Imperiul Roman, și care erau debitori publici, nu numai scutire de orice impozit public, ci și exceptare de la impozitul pe animale de tracțiune”.

Acest exemplu evidențiază că a existat o a doua editare a comentariilor. Din această a doua editare a comentariilor apar și acele texte care încep cu sintagma „ἐτέρα ἐρμηνεία [altă interpretare]” sau cu „σημείωσαι [remarcă faptul că]”. Balsamon a adăugat aceste interpretări la comentariile anterioare¹⁷⁹, încercând să îmbunătățească comentariul său și după anul 1180¹⁸⁰, până la finalul

¹⁷⁹ A se vedea, de exemplu, textele legislative adăugate de către Balsamon la comentariul Canonului 12 al Sinodului VII Ecumenic, unde menționează un decret din anul 1181: „s-a emis la solicitarea mănăstirilor în luna iulie a celui de-al patrulea indiction al anului 6689 [1181] o rezoluție preacinstită a preaputernicilor sfinți împărați încununați de Dumnezeu ce înlătură folosința pretorială și de administrație districtuală și hotărăște ca bulele de aur apărute anterior să aibă efect pentru ca bunurile imobile ale mănăstirilor să nu fie înregistrate, stabilind astfel textual acestea”.

¹⁸⁰ Un alt exemplu este dat de al doilea comentariu la Canonul 34 Trulan, unde Balsamon citează o decizie a împăratului Alexios II Comnenos (1180-1183): „Dar găsind consemnarea împăratului și domnului Alexios, fiul împăratului și domnului Manuel Comnenos, care se află în întrunirile de cabinet și care este din luna iulie al celui de-al 15-lea indiction și prevede ca marii și înalții demnitari care cândva au fost de comun acord să nu fie supuși pedepsei de înaltă trădare din pricina faptului că nu consideră că ceea ce fac este conspirație, ci că este un jurământ solemn datorită faptului că s-a făcut jurământul pentru împăratul însuși”. Un alt exemplu este dat de comentariul la Canonul 38 Trulan, unde Balsamon citează un protocol din anul 1187: „Între timp, trebuie să știi că în luna mai, a indictionului al zecelea, al anului 6595 [1087] a fost un protocol din partea ilustrului împărat și domn Alexios Comnenos, care evidențiază că, de vreme ce Mitropolia de Basilaios și Mitropolia de Madytos au fost văduvite și fiindcă aveau să fie făcute alegeri, mitropoliții de Heracleea și de Ancira s-au ridicat împotriva și au spus că nu se cuvine ca în aceste biserici, deși au fost cinstite cu demnitatea

vieții sale¹⁸¹. Din acest motiv, se poate constata că la interpretarea Canonului 12 al Sinodului IV Ecumenic, Balsamon citează o bulă de aur a lui Isaac I Anghelos din luna aprilie a anului 1193:

„Dar, fiindcă în luna aprilie a celui de-al unsprezecelea indiction al anului 6701 [1193], a fost publicată cinstita bulă de aur a încununatului de Dumnezeu, preaputernicului și sfântului nostru autocrator, domnul Isaac Anghel, care-i oprește pe mitropoliții care solicită episcopiile ce au plecat de la ei și au fost cinstite ca mitropolii sau arhiepiscopii, dar nu numai atât, ci și pe cei care au încercat oarecând să înșele înălțimea imperială ca să ridice episcopii la rangul de mitropolii sau arhiepiscopii, conform autorității care i-a fost dată de sus, s-a adresat întrebarea de către unii ce înseamnă ceea ce este conținut de către canon, pentru ca mitropoliile care au fost cinstite să aibă doar cinstea, dar să fie păstrate celelalte drepturi mitropoliei adevărate?”

Prin urmare, se consideră că această a doua etapă de editare a comentariilor canonice a durat până în anul 1195, când Balsamon a redactat lucrarea: „Ερωτήσεις κανονικάι τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κυρίου Μάρκου καὶ ἀποκρίσεις ἐπ’ αὐταῖς τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἀντιοχείας κυρίου Ἀντιοχείας Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμών [Întrebările canonice ale preasfințitului Marcu, patriarhul Alexandriei și ale monahilor care pustnicesc în afara cetății și răspunsurile date la acestea ale preasfințitului Teodor Balsamon, patriarhul Antiohiei], lucrare redactată în anul 1195¹⁸².

4.3. Sursele și conținutul comentariilor lui Teodor Balsamon

La o simplă comparare a comentariilor lui Balsamon cu cele ale lui Zonaras vom vedea faptul că Balsamon nu numai că se inspiră din interpretările înaintașului său, dar de cele mai multe ori le preia chiar textual. De aceea, o primă sursă fundamentală a comentariului lui Balsamon este chiar textul interpretărilor lui Zonaras. Balsamon preia de la Zonaras detaliile cu privire la explicarea unor fraze

de mitropolie, să fie făcute alegerile de către partida din Marea Biserică, ci de către ei, datorită faptului că Biserica din Madytos a fost episcopia Heracleei, iar Biserica de Basilaios a fost episcopia Ancirei”.

¹⁸¹ P. MENEVISOGLOU, *Αἱ ἐκδόσεις τῶν ἱερῶν κανόνων κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα*, p. 81. Un exemplu de acest fel este și a doua interpretare la Canonul 31 Apostolic, unde Balsamon afirmă: „După interpretarea prezentului canon, am purtat o discuție cu unii arhieri, care cârteau din cauza stavropighiilor patriarhale, ca unele care ar fi fost într-adevăr trimise în eparhiile lor în mod necanonic, însă consider că acestea au fost făcute în mod just și canonic și că episcopii locali acuză în zadar înființarea acestora”.

¹⁸² V. ΤΥΦΤΙΧΟΓΛΟΥ, „Zur Genese der Kommentare des Theodoros Balsamon”, p. 493.

mai dificile, citatele biblice, trimiterile canonice, indicarea anumitor canoane generale sau particulare, contradicții între canoane și altele¹⁸³. Cu toate acestea, Balsamon nu poate fi considerat un plagiator al operei lui Zonaras, dat fiind faptul că toate aceste interpretări sunt îmbogățite, restructurate, refundamentate canonic și juridic sau de multe ori contestate. Urmând scopului său general din comentariul la *Nomocanon*, sursele juridice ale lui Balsamon, precum și stilul retoric împletit cu metode hermeneutice mult mai elaborate oferă o particularitate aparte interpretărilor lui Balsamon.

Ceea ce se poate remarca din comentariile lui Balsamon la canoane, diferit față de ceilalți doi canoniști, este tocmai stilul și exprimarea retorică, interogativă, de problematizare a chestiunii canonice din mai multe puncte de vedere, prezentând teze și antiteze, întrebări și răspunsuri canonice¹⁸⁴. În acest sens, Balsamon folosește figurile de stil specifice retoricii vremii, în care introduce diferite păreri canonice sau teologice, prin sintagmele „εἶπε δὲ τις [dar, a afirmat cineva]”, „ἔρωτησεν δὲ τις [dar, va întreba cineva]”, „τινὲς εἶπον [au afirmat unii]”, „ἄλλοι δὲ εἶπον [au afirmat alții]”, însoțite de părerea canonică a autorului, introdusă prin formulele „νομιζω δε [dar, eu consider că]”, „ὡς ἐμοὶ δοκεῖ [după cum mi se pare]”, „ὅπερ ἐμοὶ τέως οὐ δοκεῖ [lucru pe care eu nu îl consider astfel]”. În multe cazuri, folosirea acestor sintagme în care Balsamon se referă la tezele altora are în vedere, de fapt, comentariul lui Zonaras sau tezele exprimate de către acesta. De asemenea, în momentul în care Balsamon dorește să evidențieze un aspect mai important în comentariul său, se adresează personal către cititor la persoana a doua singular, prin formulele retorice „ζητεῖ [cercetează]”, ἀναγνώθῃ [citește]”, σημειώσαι [remarcă faptul că]”.

Metoda interpretativă aplicată de către Balsamon este una mult mai elaborată față de cea folosită de Aristenos sau Zonaras, comentariile sale putând fi structurate pe mai multe niveluri de interpretare. În prima parte a comentariilor sale, Balsamon face un scurt rezumat al canonului, de cele mai multe ori preluând, chiar și textual, interpretarea sau rezumarea lui Zonaras, de la care preia și explicațiile terminologice sau conceptuale, sau le contestă pe cele oferite de către Zonaras¹⁸⁵, și explică anumiți termeni mai greu de înțeles pentru cititorul

¹⁸³ O trecere în revistă a similitudinilor dintre cei doi canoniști a fost realizată de către: M.E. Красножен, *Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви...*, pp. 182-184.

¹⁸⁴ Pentru o prezentare a stilului retoric folosit de către Balsamon, a se vedea: Herbert HUNGER, „Kanonistenrhetorik im Bereich des Patriarchats am Beispiel des Theodoros Balsamon”, în N. OIKONOMIDES (ed.), *Byzantium in the Twelfth Century*, pp. 37-60.

¹⁸⁵ La Canonul 36 Apostolic, Balsamon afirmă despre interpretarea lui Zonaras următoarele: „Unii au înțeles aici hirotonie în loc de alegere și au precizat că se miră cum refuză astăzi cei care au fost aleși în biserică. Iar faimosul Zonaras, interpretând canonul, a înțeles hirotonie și la hirotesie și la alegere. Mi se pare, pe drept cuvânt, că aici canonul spune hirotonie pentru hirotesie, căci îi menționează pe preoții și pe diaconii trimiși, conform vechii porunci, în alte ținuturi pentru a învăța poporul”.

secolului al XII-lea. Raportat la interpretarea istorică, Balsamon aduce multe detalii cu privire la contextul istoric al promulgării canonului, dar și exemple din realitatea cotidiană a Bizanțului secolului al XII-lea pentru a-și justifica opiniile sale canonice sau pentru a prezenta diferite practici necanonice ale respectivei perioade¹⁸⁶. De asemenea, Balsamon indică și canoanele care nu se mai aplică sau care au căzut în desuetudine față de perioada secolului al XII-lea¹⁸⁷.

¹⁸⁶ Un exemplu în acest sens este dat de comentariul lui Balsamon la Canonul 23 Trulan, unde afirmă: „Oprindu-mă înainte cu ceva timp într-un anumit sat, care se numea Kalotihias, care este așezat în regiunea Kherronisului, chiar în Sfânta Duminică a Paștilor Învierii lui Hristos, i-am văzut pe săteni, bărbați și femei, după dumnezeiasca cântare de dimineață, îndreptându-se către lăcașul Bisericii sobornicești cu ouă de păsări împreună cu pâine cu drojdie, și cărnuri sărate și alte feluri de mâncăruri sau cu vreun alt lucru folositor pentru altceva, și am întrebat pentru ce se face acest lucru? Și am auzit că fiecare îl întâmpină pe preotul care împărtășește poporul cu cele dumnezeiești și sfinte, după cum poate, căci altfel, nu este posibil ca cineva să vină la preot și să se împărtășească de cele sfinte. Și atunci am condamnat ceea ce se făcea. Dar găsim mai apoi prezentul canon, îi mulțumesc acestuia că interzice să fie ceruți bani sau ceva de felul acesta de la cei care se împărtășesc de cele sfinte, căci afirmă că sfințenia nu se vinde, nici nu se împărtășește pentru bani, ci sfințele daruri se distribuie celor vrednici ca dar”. Un alt exemplu este comentariul la Canonul 61 Trulan, în care Balsamon afirmă cu privire la practicile magice ale preoților și monahilor din perioada respectivă: „Dacă aș fi avut timp să relatez câte lucruri de felul acesta am văzut că au fost judecate în mod sinodal, aș fi întocmit o relatare amplă în privința acestora, dar voi menționa câteva. Spre exemplu, un întâistătător al Mănăstirii Hose, când a fost acuzat în privința unor asemenea lucruri, a fost descoperit în fapt că poartă la piept o haină a unui copil nou-născut și a spus că i-a fost dat acest lucru de către o femeie pentru împiedicarea și amuțirea celor care vor încerca să vorbească împotriva lui. De aceea a și fost supus crimei de lezmajestate. Un alt preot, fiind acuzat că a dat sfânta pâine din Joia Mare diferitelor femei și bărbați, pentru ca, prin aceasta, să fie descoperit cel care a furat un anumit lucru, pe motiv că nu va consuma sfânta pâine curând, a consumat, de fapt, potirul caterisirii. Și un alt preot, care a fost acuzat că face interogări în privința anumitor chestiuni prin psalmi davidici cu Evanghelia legată de un copac și învârtindu-se în cerc și, prin acesta, i-a dus pe mulți fără vreo vină la mari tulburări, a rămas de neiertat. Iar mulți monahi și stareți au fost pedepsiți sinodal pentru că au mers la unele femei care au prezis cele neștiute de unii prin orz. Tot așa sunt și cele care se numesc prezicătoare de adevăr și care stau la biserici și la sfințele icoane și prevestesc din acestea că știu cele ce se vor întâmpla și prezic cele viitoare, ca unele care au duh pitonicesc”.

¹⁸⁷ La Canonul 15 al Sinodului IV Ecumenic se afirmă: „Toate ale prezentului canon sunt redundante, fiindcă astăzi diaconița nu este hirotonită, deși unele dintre ascete sunt numite diaconite, și fiindcă există un canon care hotărăște ca femeile să nu intre în sfântul altar”. La Canonul 16 al Sinodului IV Ecumenic se spune: „Dar astăzi, în Constantinopol, fecioarele nu se mai dedică lui Dumnezeu în îmbrăcăminte de laici, nici nu mai există aceste fecioare”. La Canonul 4 Trulan, Balsamon afirmă: „Înainte de toate, remarcă din prezentul canon că în vechime rangul citeșilor nu era constituit doar dintre eunuci, precum este astăzi, ci și din cei care nu erau ca aceștia”. La Canonul 24 Trulan se spune: „La cele spuse de către el aceștia adaugă că citeșii sunt astăzi participanți la spectacole nu din alt motiv, ci datorită faptului că cursele de cai se arată a fi făcute cu încurajare bisericească și că neorânduiala anterioară a participanților laici și toate lucrurile necuviințioase și nedemne au încetat”. La Canonul 39 Trulan se spune: „Dar astăzi niciuna dintre aceste biserici nu este supusă arhiepiscopului Ciprului, dar nici nu are drepturile Constantinopolului și trebuie cercetat cum s-a produs acest lucru”. La Canonul 41 Trulan, Balsamon afirmă: „Dar astăzi cele ale novejii sunt aplicabile în mănăstirile de femei, dar nicăieri în mănăstirile de bărbați”.

După această interpretare istorică și gramaticală, Balsamon impune o interpretare sistematică, în care compară diferite contradicții dintre canoane și oferă anumite soluții pentru înțelegerea acestora, față de Zonaras care face de multe ori trimiteri la aceste canoane, urmând să soluționeze contradicțiile în momentul comentării canoanelor la care face trimiteri, însă în momentul în care cititorul lecturează comentariile locurilor paralele, Zonaras afirmă că a fost suficient comentariul anterior¹⁸⁸. Totuși, Balsamon nu ezită să intre în asemenea dezbateri ale contradicțiilor canonice, folosind expresia „καὶ μὴ ἐναντιωθῆσσι [și să nu fie o contradicție pentru tine că...]”¹⁸⁹. De asemenea, față de ceilalți doi comentatori, Balsamon aplică interpretarea sistematică și în ceea ce privește relația dintre legislația în vigoare și canoane, oferind, de cele mai multe ori, întâietate canoanelor, dar nu întotdeauna¹⁹⁰.

Toate acestea arată scopul general al comentariilor lui Balsamon, acela de a armoniza întreaga tradiție canonică, cât și legislația cu incidență asupra Bisericii folosită în secolul al XII-lea¹⁹¹.

4.4. Ediții și traduceri publicate cu textul comentariilor lui Teodor Balsamon

Precum celelalte opere ale canoniștilor bizantini, comentariile lui Balsamon s-au păstrat în diferite manuscrise, care au fost catalogate de către Viktor Tiftixoglu în trei familii sau tipuri principale de manuscrise: a) manuscrise fără marginalii; b) manuscrise cu marginalii și comentarii; c) manuscrise în care marginaliile și comentariile sunt introduse în textul principal¹⁹². Acest lucru indică faptul că

¹⁸⁸ Putem identifica și anumite comentarii ale lui Zonaras în care autorul încearcă să clarifice anumite contradicții între canoane, însă exemplele sunt mult mai puține decât la Balsamon.

¹⁸⁹ Un asemenea exemplu poate fi găsit în comentariul la Canonul 67 Apostolic, unde Balsamon afirmă: „Și să nu fie o contradicție pentru tine că cel care a răpit o fată este pedepsit într-un fel, și cel care a corupt o fecioară prin siluire, în alt fel, fiindcă răpirea nu este iertată din cauza nerușinării răpitorului, iar coruperea făcută prin siluire, dacă este acceptată de către cea siluită, este iertată”.

¹⁹⁰ A se vedea interpretarea lui Balsamon de la Canonul 59 Trulan, unde afirmă: „Cercetează și Canonul 31 al prezentului sinod și novelele împăratului Leon Înțeleptul așezate acolo, adică Novela 4 și 5, și află că prin acestea a fost permis să se slujească și să se boteze în capele private”. Pentru textele legislative folosite în comentariile lui Balsamon, a se vedea: E. PAPAGIANNI, S. TROIANOS, „Διατάξεις τῆς πολιτειακῆς νομοθεσίας εἰς τὸ ἐρμηνευτικὸν ἔργον τῶν Ἀριστινοῦ, Ζωβάρᾳ καὶ Βαλσαμώνος”, pp. 201-238.

¹⁹¹ Balsamon folosește, în acest scop, două principii fundamentale. Primul principiu este legat de prioritatea canoanelor generale sau a textelor juridice ce arată mai multă compasiune sau filantropie față de cel în culpă, iar al doilea este cel împrumutat din dreptul roman: „lex posterior derogat priori”. Pentru analiza critică a acestor principii, a se vedea: Răzvan PERȘA, *Natura canoanelor și principiile de interpretare a lor în Dreptul canonic ortodox al secolelor XIX-XX*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, pp. 221-228.

¹⁹² V. TIFTIXOGLU, „Zur Genese der Kommentare des Theodoros Balsamon”, p. 484.

scribii și cititorii manuscriselor au fost preocupați de acest comentariu și arată importanța acestuia¹⁹³.

Este interesant de observat faptul că aceste comentarii ale lui Balsamon nu au fost receptate, precum cele ale lui Aristenos și Zonaras, în spațiul slavon prin traduceri realizate la finalul secolului al XIII-lea. Comentariile sale nu sunt incluse în lucrarea *Kormčaja de Razan*¹⁹⁴, nici în *Kormčaja din Novgorod*. Un prim motiv ar fi dat de complexitatea acestor comentarii, care includeau legislație bizantină, dar și de viziunea pe care Balsamon a avut-o cu privire la raportul dintre puterea imperială, pe care o investește cu autoritate eclesială și divină¹⁹⁵, și puterea bisericească¹⁹⁶.

Chiar dacă spațiul slavon a fost refractar la receptarea comentariilor lui Balsamon, putem indentifica la finalul secolului al XVI-lea primele traduceri în latină ale comentariilor lui Balsamon. O primă traducere latină a comentariului la *Nomocanon* a lui Teodor Balsamon a fost făcută în anul 1561 de către Henric Agylaeus și publicată la Basel¹⁹⁷. Tot în anul 1561 a fost realizată de către Gentianus Hervetus o traducere latină a comentariilor la canoane ale lui Balsamon, traducerea fiind publicată la Paris, la inițiativa episcopului Jean de Tillet¹⁹⁸. Ulterior, traducerea lui Agylaeus la *Comentariul la Nomocanon* a fost preluată și în ediția realizată în anul 1615 de către H. Justellus, dar și în colecția Voellus-Justellus din 1661.

Primele ediții tipărite ale textului grecesc ce conțin comentariile lui Balsamon împreună cu traducerea latină s-a realizat la Paris în anul 1620¹⁹⁹, preluându-se varianta latină din ediția lui Hervetus.

¹⁹³ Pentru o listă extinsă a manuscriselor comentariilor lui Balsamon, a se vedea: B.H. Bemешевича, *Древнеславянская кормчая XIV титулов без толкований...*, t. 2, p. 268.

¹⁹⁴ S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, p. XXXIX.

¹⁹⁵ Un exemplu este dat de comentariul lui Balsamon la Canonul 69 Trulan, unde afirmă: „Iar în privința împăraților, unii, stând aproape de cuvintele canonului, au spus că nu vor fi opriți să intre în altar atunci când vor aduce darul lui Dumnezeu, însă nu și atunci când vor dori să intre în acesta pentru simpla închinare. Însă eu nu cred acest lucru, căci împărații ortodocși care îi instituie pe patriarhi, prin invocarea Sfintei Treimi, și care sunt unși de către Domnul, nu sunt opriți, atunci când doresc, să intre în sfântul altar și să tămăzieze și să facă pecetea cu tricherele, precum arhieriei, dar și să învețe poporul în mod catehetic, lucru care a fost conferit doar arhierieilor locului. Dar se găsește și în Cuvântul 19 al istoriei iudaice a lui Iosif Flavius semnătura imperială, ce conține următoarele: „Tiberius Claudius, Cezar, August, Germanicus, Mare Arhieru, ales pentru a doua oară de cea mai înaltă demnitatea de tribun”. Dar, pentru că împăratul veacului acestuia este unsul Domnului prin ungerea pentru împărăție, iar Hristos și Dumnezeuul nostru este proclamat printre altele și Arhieru, și acesta este înzestrat cu daruri arhieriești”.

¹⁹⁶ A.Π. Χριστοφιλόπουλος, „Η σχέση των κανόνων προς τους νόμους και ο Θεόδωρος Βαλασαμίων”, în *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών*, 1951, pp. 69-73.

¹⁹⁷ P. MENEVISOGLOU, *Αι εκδόσεις των ιερών κανόνων κατά τον 16ον και 17ον αιώνα*, pp. 38-39.

¹⁹⁸ Cuthbert Hamilton TURNER, „The Bibliography of Jean du Tillet”, în: *The Journal of Theological Studies*, XII (1910), 45, pp. 128-133.

¹⁹⁹ P. MENEVISOGLOU, *Αι εκδόσεις των ιερών κανόνων κατά τον 16ον και 17ον αιώνα*, pp. 83-95.

O primă ediție critică a textului grecesc al operei lui Balsamon a fost realizată de către Beveregius în anul 1672. În această ediție, textul lui Balsamon apare primul, înaintea comentariilor lui Aristenos și Zonaras²⁰⁰. Textul editat la mijlocul secolului al XIX-lea de către Georgios A. Rhalles și Mihail Potles²⁰¹ urmează textului lui Beveregius, dar îl poziționează pe Zonaras înaintea lui Balsamon²⁰². Același text al lui Beveregius a fost preluat și în tomurile 137-138 din *Patrologia Graeca* editată de Jacques-Paul Migne²⁰³.

Traducerea operei lui Balsamon a fost inclusă împreună cu comentariile celorlalți doi canoniști în proiectul „Societății iubitorilor renașterii duhovnicești din Moscova” [Московского Обществѣ любителей духовнаго просвѣщенія]²⁰⁴ din anul 1874, această traducere fiind inclusă între anii 1876-1878 în cele trei volume ample. Aceasta reprezintă singura traducere completă într-o limbă modernă a comentariilor lui Balsamon²⁰⁵. Traducerea rusă a comentariilor lui Balsamon a fost realizată după ediția greacă a lui Georgios Rhalles și Mihail Potles²⁰⁶.

Din păcate, precum în cazul canoanelor lui Zonaras, încă nu există o ediție critică a textului grecesc la interpretările lui Balsamon, ediția promisă de către cei de la Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, încă din 1987, lăsându-se încă așteptată²⁰⁷.

5. Comentariile canonice ale lui Anonymous din *Codex Sinaiticus 1117*

Cercetătorii moderni care au analizat opera lui Teodor Balsamon au identificat un manuscris unic *Codex Sinaiticus 1117 (482)*²⁰⁸, datat după anul

²⁰⁰ Pentru o opinie critică asupra celor patru manuscrise, a se vedea: S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, pp. XXXIV-XXXV.

²⁰¹ G. A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1-4.

²⁰² Pentru diferențele dintre cele două ediții, a se vedea: S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, pp. XXXVI-XXXVIII.

²⁰³ PG 137, 138.

²⁰⁴ A se vedea prezentarea acestui proiect mai sus, la edițiile textului operei lui Aristenos.

²⁰⁵ *Правила Святых Апостол и святых отец с толкованиями*, Московского Обществѣ любителей духовнаго просвѣщенія, Москва, 1876 [reeditare: Паломник, Сибирская благозвонница, Москва 2000]; *Правила святых Вселенских Соборов с толкованиями*, 1877 [reeditare: Сибирская благозвонница, Москва, 2011]; *Правила святых Поместных Соборов с толкованиями*, 1880 [reeditare: Паломник, Сибирская благозвонница, Москва, 2011].

²⁰⁶ „Предисловіе”, în *Правила Святых Апостол и святых отец с толкованиями*, pp. 17-18.

²⁰⁷ V. TİFTİHOĞLU, „Zur Genese der Kommentare des Theodoros Balsamon”, p. 483.

²⁰⁸ Pentru catalogarea manuscrisului, a se vedea: Andreas SCHMINCK, Dorotei GETOV, *Repertorium der Handschriften des byzantinischen Rechts*, part. 3: *Die Handschriften des kirchlichen Rechts II. (Nr. 428-527). Auswahl an Handschriften der Kanonensammlungen mit durchgängigen Kommentaren des Alexios Aristenos, Ioannes Zonaras und Theodoros Balsamon*, Löwenklau-Gesellschaft e.V., Frankfurt, 2017, pp. 229-239. V. Benešević îl catalogează drept Mss. 482, de aceea acest manuscris apare de multe ori cu numele *Codex Sinaiticus 1117 (482)*. V. BENEŠEVIČ, *Catalogus codicum*

1300²⁰⁹, ce conține opera unui canonist bizantin din aceeași perioadă cu Balsamon, care continuă, corectează sau amendează anumite poziții canonice ale lui Balsamon, cu privire la interpretările lor, aducând mai multe texte juridice ca fundamentare a acestor teze²¹⁰. Inițial s-a considerat că această variantă nu este nimic altceva decât o reprelucrare a lui Balsamon, având același titlu precum în alte manuscrise²¹¹. În cercetările sale, Viktor Tiftixoglu a evidențiat importanța acestor comentarii, fără a se edita până astăzi un text critic al acestui manuscris. Din informațiile prezentate în manuscris, se poate afirma că autorul acestui comentariu a trăit la finalul secolului al XII-lea și la începutul secolului al XIII-lea și a fost, cel mai probabil, un cleric cu vaste cunoștințe canonice și juridice, ocupând funcția de *orphanotrophos*²¹².

Prima parte a acestui manuscris (ff. 2r-67r) conține comentariul la *Nomocanonul* patriarhului Fotie împreună cu unele părți din textul lui Balsamon, la care acest canonist anonim a adăugat un număr impresionant de texte juridice, cele mai multe preluate din *Basilicale* și din interpretarea acestora²¹³, dar și din alte texte juridice bizantine, multe dintre ele fiind chiar inedite. Față de abordarea lui Balsamon, textul acestui canonist anonim conține mult mai multe surse juridice sistematizate²¹⁴. Pe lângă acestea, se pot găsi mai multe pasaje în care canonistul anonim îl atacă direct, chiar nominal pe Balsamon și opiniile sale²¹⁵. A doua parte a manuscrisului (ff. 67v-203v) conține comentarii la canoane în cadrul cărora autorul inserează diferite texte ale lui Zonaras și Balsamon, preluate

manuscriptorum graecorum qui in monasterio Sanctae Catharinae in Monte Sina asservantur, t. I, Sankt-Peterburg, 1911, pp. 266-293.

²⁰⁹ Manuscrisul este disponibil online în Biblioteca Congresului american, la secțiunea manuscrise, de unde l-am consultat (<https://www.loc.gov/item/00271075108-ms/>).

²¹⁰ V. TIFTIXOGLU, „Zur Genese der Kommentare des Theodoros Balsamon”, pp. 496-532; Viktor TIFTIXOGLU, Spyros TROIANOS, „Unbekannte Kaiserurkunden und Basilikentestimonien aus dem Sinaiticus 1117”, în Dieter SIMON (ed.), *Fontes minores IX*, coll. *Forschungen zur byzantinischen Rechtsgeschichte*, Frankfurt, 1993, pp. 137-179; P. MENEVISOGLOU, *Αι εκδόσεις των ιερών κανόνων κατά τον 16ον και 17ον αιώνα*, pp. 98-99.

²¹¹ Titlul acestei lucrări este: „Τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιόχειας καὶ πάσης Ἀνατολῆς κυροῦ Θεόδωρου τοῦ Βαλσαμών, χαρτοφύλακος καὶ ἀρχidiaκόνου τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, προοίμιον ἐπὶ τῇ πονηθείᾳ παρ’ αὐτοῦ, χαρτοφύλακος καὶ νομοφύλακος τυγχάνοντος, ἀνακαθάρσει καὶ σαφηνίσει ἐπὶ τοῦ συντεθέντος νομοκανόνου παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κυροῦ Φωτίου”. Din cauza acestui titlu, Benešević a considerat că întregul text al prezentului manuscris îi aparține lui Balsamon. V. BENEŠEVIĆ, *Catalogus codicum manuscriptorum graecorum qui in monasterio Sanctae Catharinae in Monte Sina asservantur*, t. I, p. 266.

²¹² V. TIFTIXOGLU, S. TROIANOS, „Unbekannte Kaiserurkunden und Basilikentestimonien aus dem Sinaiticus 1117”, p. 138.

²¹³ V. TIFTIXOGLU, „Zur Genese der Kommentare des Theodoros Balsamon”, p. 497.

²¹⁴ V. TIFTIXOGLU, S. TROIANOS, „Unbekannte Kaiserurkunden und Basilikentestimonien aus dem Sinaiticus 1117”, p. 137.

²¹⁵ V. TIFTIXOGLU, „Zur Genese der Kommentare des Theodoros Balsamon”, pp. 499-500.

direct sau rezumate, în care se dorește evidențierea tezelor canonice fundamentale ale celor doi canoniști.

Cercetătorii consideră că această lucrare a fost redactată în timpul domniei lui Alexios II Comnenos (septembrie 1180 – septembrie 1183), deoarece acest împărat bizantin este descris în mai multe pasaje, ceea ce indică faptul că autorul a folosit prima variantă a comentariilor lui Balsamon. *Codex Sinaiticus 1117* conține, de asemenea, între ff. 204-210v o parte dintre comentariile lui Balsamon adăugate ulterior la colecția sa, ceea ce indică o anumită completare și adăugare a manuscrisului de către același autor, cel mai probabil în timpul domniei lui Isaac al II-lea Anghelos (1185-1195)²¹⁶.

Pe baza acestor detalii, unii cercetători au încercat să-l identifice pe acest canonist anonim cu mitropolitul Calcedonului, Ioan Kastamonites, însă această identificare a fost respinsă pe baza faptului că stilurile celor doi sunt diferite²¹⁷.

6. Precizări cu privire la ediția de față

Traducerea de față are două surse principale pentru comentariile canoniștilor bizantini în ceea ce privește textul grecesc. Prima sursă este reprezentată de către volumul al II-lea al *Syntagmei ateniene*, iar a doua sursă este reprezentată de noua colecție publicată de către Eleftheria Papagianni, Spyros Troianos, Ludwig Burgmann și Kirill Maksimovič în 2019, dar din care a apărut doar un prim volum cu comentariile lui Alexos Aristenos²¹⁸. Motivele pentru care am ales acest text pentru traducerea comentariilor canoniștilor bizantini sunt următoarele. Această sursă reprezintă un volum din cele apărute între 1852-1859, pe care doi juriști și oameni politici de origine greacă, Georgios A. Rhalles²¹⁹ [Γεώργιος Α. Ράλλης] și Mihail Potles [Μιχαήλ Ποτλής]²²⁰, le-au editat în șase volume:

²¹⁶ V TIFTIXOGLU, „Zur Genese der Kommentare des Theodoros Balsamon”, p. 503.

²¹⁷ Jean DARROUZÈS, „Fragments d'un commentaire canonique anonyme (fin XIIIe-début XIIIe siècle)”, în: *Revue des études byzantines*, XXIV (1966), p. 26; Jean DARROUZÈS, „Dossier sur le charismatisme”, în Peter von WIRTH (ed.), *Polychronion: Festschrift Franz Dölger zum 75. Geburtstag*, Heidelberg, 1966, p. 150; Βασιλείου Κατσαρού, *Ιωάννης Κασταμονίτης, Συμβολή στη μελέτη του Βίου, του έργου και της εποχής του*, Thessalonik, 1988, p. 300.

²¹⁸ S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*.

²¹⁹ Georgios Rhalles s-a născut în anul 1804 la Constantinopol, fiind fiul diplomatului fanariot Alexandros Rhalles. Acesta, după revolta din 1821, a fost omorât de către turci, iar Georgios a fugit în Europa, studiind dreptul la Paris și Viena. Reîntors în Grecia în anul 1829, a ocupat mai multe funcții în sistemul juridic, iar în anul 1837 a fost numit profesor de drept comercial la Atena, fiind ulterior, de mai multe ori, rectorul Universității ateniene. În timpul lui Otto I a fost ales în mod repetat Ministru al Justiției, începând din anul 1841. A murit în Austria la vârsta de 79 de ani, în 1883.

²²⁰ Michael Potles s-a născut în anul 1812 la Viena, fiind fiul unui negustor grec. A făcut studii la școli de specialitate din Viena, având cetățenia austriacă, și a absolvit dreptul după cursurile dintre anii 1832-1836 la Facultatea de Drept din același oraș. În anul 1837 pleacă în Grecia, unde primește

*Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*²²¹ sau, după cum este cunoscută în literatura de specialitate, *Syntagma ateniană*, cuprinzând cea mare parte din opera canonică a Bisericii Ortodoxe. Pagina de titlu poartă și remarca: „ἐγκρίσει τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας / cu aprobarea Sfintei și Marii Biserici a lui Hristos”, prin care se poate vedea că lucrarea a primit, încă de la început, binecuvântarea Patriarhiei Ecumenice²²². Detalii semnificative despre lucrare pot fi preluate din prefața la cel de-al doilea volum al colecției, folosit în traducerea de față, unde sunt redată cele două hotărâri ale Sinodului Bisericii Greciei:

„Sfântul Sinod al Eladei, către domnul Georghios A. Rhalles, Președintele Areopagului [Curtii de Casație], ne-a fost adus la cunoștință prin adresa din 11 a lunii aprilie, venită din partea voastră că urmează să publicați după același model Synodiconul lui Beveregius, îmbunătățit și îndreptat din diferite scrieri ale unui manuscris al vechiului Codice, care se păstrează în Biblioteca mitropoliei de Trapezunt și care cuprinde *Syntagma Sfințelor Canoane* creată cu trudă de către preaînțeleptul patriarh Fotie și *Nomocanonul* lui, dar și interpretările lor făcute de către Teodor Balsamon și interpretarea lui Ioan Zonaras la Sfintele Canoane la care au fost adăugate

din partea regelui Otto I mai multe funcții în stat. Datorită funcțiilor politice pe care le-a asumat, opera canonică a lui M. Potles nu a cunoscut o dezvoltare remarcabilă. În Grecia, Dreptul canonic, ca știință academică, a fost introdus pentru prima dată în anul 1855 prin înființarea catedrei de drept bisericesc la Universitatea König Otto din Atena, sub conducerea lui Michael Potles [Spyros TROIANOS, „Die Entwicklung und der aktuelle Stand des kanonischen Rechts und der Kanonistik in der griechischen Orthodoxie”, în Peter ERDO, Peter SZABO (eds), *Territorialität e personalità nel diritto canonico ed ecclesiastico. Il diritto canonico di fronte al terzo millennio. Atti dell'XI Congresso Internazionale di Diritto Canonico e del XV Congresso Internazionale della Società per il Diritto delle Chiese Orientali (Budapest, 2-7 Settembre 2001)*, Budapesta, 2002, pp. 53-59 (articol reluat în: *Historia et Ius*, 2, Sakkulas, Atena, 2004, pp. 739-758); David GARCIA-PARDO, „L'enseignement et l'étude du droit ecclésiastique de l'État dans les Universités de Grèce, Espagne, France, Italie et Portugal”, în José María GONZÁLEZ DEL VALLE, Alexander HOLLERBACH (eds), *Enseignement Du Droit Ecclésiastique de L'état Dans Les Universités Européennes*, Peeters, Leuven, 2005, p. 171. Bibliografia lui Potles nu cuprinde foarte multe opere, ceea ce putem menționa este cursul lui introductiv în dreptul canonic, o lucrare de mici dimensiuni: Michael POTLES, *Εισαγωγικόν μάθημα εις το εκκλησιαστικόν δίκαιον της ανατολικής ορθοδόξου εκκλησίας*, Nikolaos Anghelidis, Atena, 1859. Totuși, gândirea lui M. Potles va influența dreptul canonic ortodox din mediul grecesc timp de aproape o jumătate de secol (S. TROIANOS, „Die Entwicklung und der aktuelle Stand des kanonischen Rechts”, p. 55). Pentru mai multe detalii biografice, a se vedea: Hubert REITTERER, „Potles (Botly), Michael (1812-1863), Jurist und Politiker”, în: *Österreichisches Biographisches Lexikon*, VIII (1981), p. 228.

²²¹ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1: *Nomocanonul Patriarhului Fotie*, 1852; vol. 2: *Canoanele apostolice și canoanele sinoadelor ecumenice*, 1852; vol. 3: *Canoanele sinoadelor locale*, 1853; vol. 4: *Canoanele Sfinților Părinți*, 1854; vol. 5: *Deciziile sinodale și hotărârile arhiepiscopilor și patriarhilor Constantinopolului*, 1855; vol. 6: *Syntagma lui Matei Blastares*, 1859.

²²² Nicodim MILAȘ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. I, part. 1, trad. Uroș Kovincici, Nicolae Popovici, Tipografia Diecezană, Arad, 1930, p. 143.

acestei ediții și *Syntagma alfabetică* a lui Matei Valstares și hotărârile patriarhale și imperiale luate din Leunclavius²²³, care se referă la structura bisericească, împreună cu un dicționar al termenilor dificili din această lucrare și un cuprins al celor conținute și cereți pentru aceasta aprobarea și susținerea Sinodului²²⁴.

Prin urmare, Sfântul Sinod al Greciei, salutând această inițiativă, oferă la data de 25 aprilie 1852 binecuvântarea sa pentru publicarea volumelor, întreaga colecție purtând astfel și aprobarea sinodală a Bisericii Eladei. De aceea, se poate afirma că *Syntagma ateniană* este o colecție sinodală. Această lucrare are la bază, ca izvoare principale²²⁵: *Synodiconul* lui Beveridge²²⁶, *Codex Trapezunt*, din anul 1779, care se bazează pe un manuscris din anul 1311²²⁷, și alte ediții²²⁸.

Colecția a fost imediat receptată atât în mediile ortodoxe, cât și occidentale, răspândirea ei fiind una rapidă. La scurt timp, lucrarea a fost cunoscută și în Transilvania, Mitropolitul Andrei Șaguna dedicând în lucrarea *Elementele dreptului canonic*²²⁹ din 1854 un capitol acestei colecții de canoane. Deși se tipăriseră doar două volume din colecție, mitropolitul transilvănean afirma: „opul acesta încă are autoritate mare în Biserică, căci s-a aprobat prin Sinodul Greciei și învățăturile acestor scriitori bisericești sunt în mare renume la toți aceia care îi cunosc pe dânsii”²³⁰, unul dintre ei fiind chiar Andrei Șaguna, care l-a întâlnit personal

²²³ Johannes LEUNCLAVIUS, *Jus Graecoromanum*, vol. 2, Frankfurt, 1596.

²²⁴ G.A. RHALLES, M. POTLES, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 2, pp. I-II.

²²⁵ Pentru o analiză în detaliu a acestor izvoare, a se vedea: Pavlos MENEVISOGLOU, *Τὸ Σύνταγμα Πάλλη καὶ Ποτλή καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις ἱερῶν κανόνων κατὰ τὸν 19ον καὶ 20ὸν αἰῶνα*, Epektase, Katerini, 2009, pp. 19-80.

²²⁶ G. BEVEREGIUS (ed.), *Synodikon sive Pandectae Canonum SS. Apostolorum et conciliorum...* Menevisoglou compară cele două opere și ajunge la mai multe diferențe între ele. Cea mai importantă este dată de faptul că Beveridge nu conține *Nomocanonul în 14 Titluri*, care este redat în *Syntagma ateniană* după manuscrisul Trapezunt 1779 (4r-74v) și pe baza celor două ediții Justellus din 1615 și Voellus din 1661 (P. MENEVISOGLOU, *Τὸ Σύνταγμα Πάλλη καὶ Ποτλή καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις ἱερῶν κανόνων*, pp. 26-30).

²²⁷ Este vorba despre codicele 1372 din Biblioteca Națională a Atenei, datat în anul 1779, fiind, de fapt, o copie făcută după un codice realizat în anul 1311, la Trapezunt, actualmente în biblioteca palatului Topkapı (nr. 115) din Istanbul (P. MENEVISOGLOU, *Τὸ Σύνταγμα Πάλλη καὶ Ποτλή καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις ἱερῶν κανόνων...*, p. 33). Menevisoglou dedică un amplu studiu acestui manuscris [Pavlos MENEVISOGLOU, *Δύο πολῦτιμα χειρόγραφα ἱερῶν κανόνων (Πάτμου 172-Αθηνῶν 1372)*, Katerine, Tesalonic, pp. 71-140].

²²⁸ În introducerea la primul volum, Rhalles oferă o listă întreagă cu edițiile folosite. Între acestea, cele mai importante sunt colecțiile: Pidalion, Beveridge, Nomocanonul din 1615 de la Paris, colecția lui Iustelus, 1661, Mansi și multe altele. G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. XVI; P. MENEVISOGLOU, *Τὸ Σύνταγμα Πάλλη καὶ Ποτλή καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις ἱερῶν κανόνων...*, pp. 36-42.

²²⁹ Sf. Andreiu BARONU DE ȘAGUNA, *Elementele dreptului canonic...*, pp. 49-50.

²³⁰ Sf. Andreiu BARONU DE ȘAGUNA, *Elementele dreptului canonic...*, pp. 49-50.

pe G. Rhalles la Brașov și Sibiu, în 1851 și 1852²³¹. În manualul său de *Drept bisericesc*, Nicodim Milaș afirma despre *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*:

„în fruntea tuturor operelor, izvoarelor și colecțiilor dreptului canonic al Bisericii Ortodoxe de Răsărit este colecția aprobată de sinodul patriarhal din Constantinopol, precum și de autoritățile cele mai înalte ale celorlalte Biserici autocefale mai importante și se bucură de autoritate absolută”²³².

De asemenea, același episcop sârb afirma despre *Syntagma ateniană* că „este cea mai bună și cea mai potrivită lucrare care a apărut până acum cu privire la izvoarele dreptului bisericesc greco-oriental”²³³. Având binecuvântarea a trei mari Biserici locale, Patriarhia Ecumenică, Biserica Greciei și Biserica Rusiei, canonistul sârb conchide:

„Ținând seamă de posibilitatea și imposibilitatea referințelor celorlalte Biserici autocefale de a-și exprima aprobarea în mod solemn, noi, pe baza aprobărilor pronunțate de către centrele principale ale ortodoxiei, putem privi această ediție de universal recunoscută și astfel o putem recunoaște ca adevăratul *Corpus iuris ecclesiae orthodoxae orientalis*”²³⁴.

În spațiul apusean, cercetători renumiți, precum Jean-Baptiste Pitra²³⁵ sau juristul german Friedrich A. Biener²³⁶, au dedicat imediat ample articole de recenzare a volumelor *Syntagmei ateniene*. În studiul lui Biener, putem vedea aspectele pozitive ale lucrării, dar și câteva aspecte corijabile, care ar putea fi revizuite la o reeditare a textului. Totuși, Biener vede această colecție ca pe o lucrare vitală pentru Biserica Ortodoxă²³⁷. În studiul său critic, după ce enumeră edițiile canoanelor anterioare colecției lui Rhalles, Jean-Baptiste Pitra valorifică pozitiv apariția

²³¹ Sf. Andreiu BARONU DE ȘAGUNA, *Elementele dreptului canonic...*, p. 50.

²³² N. MILAȘ, *Dreptul bisericesc oriental*, p. 164; N. MILAȘ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. I, part. 1, pp. 141-145.

²³³ N. MILAȘ, *Dreptul bisericesc oriental*, pp.164-165.

²³⁴ N. MILAȘ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. I, part. 1, p. 143.

²³⁵ Jean-Baptiste PITRA, *Des canons et des collections canoniques de l'Église Grecque: d'après l'édition de M.G. A. Rhalli, président de l'aréopage*, A. Durand, Paris, 1858, 73pp.

²³⁶ Friedrich BIENER, „Das kanonische Recht der griechischen Kirche”, în: *Kritische Zeitschrift für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes*, 28/1856, pp. 163-206.

²³⁷ „Jedenfalls müssen wir dieses Werk, wie schon vorher bemerkt wurde, als ein ehrenhaftes Lebenszeichen der griechischen Kirche begrüßen und die allgemeine Anerkennung, welche es in dem weiten Kreise dieser Kirche gefunden hat, lässt noch eine andere höhere Bedeutung dieses Unternehmens erkennen” (F.A. BIENER, „Das kanonische Recht der griechischen Kirche”, p. 184).

colecției în spațiul ortodox²³⁸. Totuși, Pitra atacă vehement sistemul canonic al lui Fotie, criticând indirect gândirea bizantină asupra dreptului canonic²³⁹. Cu toate acestea, în finalul lucrării, după ce vede insuficiențele inerente ale colecției lui Rhalles, Pitra îndeamnă școala franceză să preia munca depusă de către Rhalles și să o desăvârșească.

Deși colecția lui Rhalles s-a bucurat de aprecieri pozitive, criticile care pot fi aduse la adresa *Syntagmei* sunt multiple, de la lipsa unui suport de manuscrise la care editorul ar fi avut acces – întreaga colecție se bazează doar pe un singur manuscris, iar în multe pasaje *Sintagma ateniană* este mai mult tributară textului din Beveridge, decât celui din manuscrisul de la Trapezunt, *Codex 115*²⁴⁰, pe care editorul susține că îl folosește – și până la lipsa unei contextualizări istorice a canoanelor, a caracterului științific și a unui aparat critic infrapaginal consistent la comentariile canoniștilor²⁴¹. În toate aceste aspecte, *Syntagma ateniană* este lacunară. De aceea, o ediție critică a tuturor comentariilor canoniștilor bizantini este absolut necesară.

Acest demers a fost preluat în ediția publicată de către Eleftheria Pagianni, Spyros Troianos, Ludwig Burgmann și Kirill Maksimovič în 2019, dar din care a apărut doar un prim volum cu comentariile lui Alexos Aristenos²⁴², volumele textului critic al comentariilor lui Zonaras și Balsamon fiind proiectate pentru viitorul apropiat. După cum puteam vedea din „Cuvântul înainte”

²³⁸ „Nous serions plutôt tenté de le proposer en exemple aux catholiques qui se payent si aisément d'études superficielles. Littérateur du monde, magistrat laïque, helléniste de race, que tant d'autres curiosités sollicitaient, il ne craint pas de s'entourer de vieux livres théologiques, et des plus dédaignés parmi nos érudits modernes. De tous les manuscrits qu'il peut avoir, il rapproche dix à douze éditions diverses; il relève les plus humbles variantes pour les ranger au bas de chaque page avec la patience et la mesure des philologues” (J.-B. PITRA, *Des canons et des collections canoniques de l'Église Grecque...*, p. 27).

²³⁹ Apogeul discursului său pro-latin atinge cotele maxime în compararea sistemului bizantin cu cel roman (J.-B. PITRA, *Des canons et des collections canoniques de l'Église Grecque...*, pp. 38-40).

²⁴⁰ De exemplu, în canoanele Sf. Grigorie de Nyssa, Rhalles urmează textul lui Beveridge, după cum demonstrează E. Mühlenberg: „Obwolsich diese Ausgabe einem Manuskriptfund verdankt (S.O.S. CXVIII), ist der Text keineswegs dieser Handschrift entnommen, sondern folgt dem Text von Beveridge. Ich gebe drei Beispiele: 1,21 ιατρικῆς τέχνης; 2,23 ἔφημεν; 3,9 ἐρατικῆ. Das alles steht nicht in Codex 115 (vgl.o. S. CXVIII). Rhalles/Potles ist keine benutzbare Ausgabe”, în E. MÜHLENBERG (ed.), *Gregorii Nysseni Epistula Canonica*, Brill, Leiden-Boston, 2008, p. CXXXVI.

²⁴¹ Deși Nicodim Milaș afirmă despre ediția lui Rhalles că: „Publicația aceasta nu are valoare practică, în sensul *Kniga Pravil* și a *Pidalionului*. Ea are importanță științifică și expune în formă critică totul, pe baza căruia se poate pronunța o apreciere asupra evoluției dreptului canonic în Biserica răsăriteană. Importanța acestei publicații nu se limitează la vreo Biserică particulară, ci conform observației corecte a lui Biener, având în vedere conținutul ei, are importanță generală pentru întreaga Biserică Ortodoxă răsăriteană, iar prin deplinătatea și metoda ei are importanță critică pentru întreaga lume creștină” (N. MILAȘ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. I, part. 1, p. 145).

²⁴² S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*.

la această ediție, munca de colajonare a manuscriselor a început din 1990, când Eleftheria Papagianni și Spyros Troianos, ca profesori invitați ai institutului Max Planck für europäische Rechtsgeschichte din Frankfurt am Main, au demarat acest proiect pe baza a nouă manuscrise²⁴³. Acestui proiect i s-a alăturat și Ludwig Burgmann care în decursul anilor a continuat colajonarea manuscriselor și compararea edițiilor *Synopsei*. În 2014 s-a alăturat și Kirill Maksimovič, care a transcris și corectat aparatul critic existent, făcându-se pași reali spre apariția editorială a acestui prim volum. Publicat în 2019, volumul conține comentariile canonice ale lui Aristenos.

Am ales textul *Syntagmei* din mai multe motive: este receptat de către sinoadele a trei Biserici Ortodoxe – Patriarhia Ecumenică, Biserica Greciei și Biserica Rusiei, textul fiind preluat în colecția lui Nicodim Milaș și în traducerea românească la această colecție; textul *Syntagmei*, deși nu este editat critic, nu diferă substanțial de noile ediții critice, care nu cuprind textul tuturor canoanelor, iar dacă îl curpind, precum ediția lui Joannou, nu se ridică la standardele actuale ale criticii textuale. De aceea, până la o ediție critică a tuturor Canoanelor Bisericii Ortodoxe, ne vom mulțumi cu textul *Syntagmei ateniene*²⁴⁴.

De asemenea, textul din *Patrologia Graeca*, volumul 137, nu este nimic altceva decât textul preluat de către Jacques-Paul Migne din versiunea lui Beveregius din anul 1672. După cum am arătat în secțiunile anterioare, acest text al lui Beveregius este precar din cauza faptului că a folosit un număr foarte redus de manuscrise.

La locurile mai dificil de înțeles am comparat textul cu ediția realizată de către „Societatea iubitorilor renașterii duhovnicești din Moscova” [Московского Общества любителей духовнаго просвѣщенія], care a publicat între anii 1876-1878 trei volume ample ce conțineau traducerea comentariilor canoniștilor bizantini²⁴⁵.

Noutatea prezentei traducerii constă, pe lângă redarea efectivă a textelor în limba română, în traducerea extensivă a novelor sau textelor juridice pe care canoniștii bizantini le folosesc, în special Balsamon, texte care au fost incluse în notele de subsol, fiind traduse, după cum urmează: Novelele împăratului Iustinian au fost redată după ediția recentă a lui David John Miller și Peter

²⁴³ „Vorwort”, în: S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, p. V.

²⁴⁴ Syntagma a fost reeditată în Grecia în 1966, 1992 și 2002. P. MENEVISOGLOU, *Τὸ Σύνταγμα Ράλλη καὶ Ποτλή καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις ἱερῶν κανόνων...*, p. 26.

²⁴⁵ *Правила Святых Апостол и святых отец с толкованиями*, Московского Общества любителей духовнаго просвѣщенія, Москва, 1876 [reeditare: Паломник, Сибирская благозвонница, Москва 2000]; *Правила святых Вселенских Соборов с толкованиями*, 1877 [reeditare: Сибирская благозвонница, Москва, 2011]; *Правила святых Поместных Соборов с толкованиями*, 1880 [reeditare: Паломник, Сибирская благозвонница, Москва, 2011].

Sarris, *The Novels of Justinian: A Complete annotated English Translation*, în două volume publicate la Cambridge University Press, în anul 2018; Novelele împăratului Leon al VI-lea Filosoful au fost traduse după textul grecesc al lui Pierre Noailles și Alphonse Dain – *Les Nouvelles de Léon VI le Sage, Texte et traduction* –, care a apărut la editura Les Belles-Lettres, Paris, în anul 1944; textul din *Basilicale* a fost indicat după colecția editată de Herman Jan Scheltema, Nicolaas Van Der Wal la editura Gravenhage din Groningen, între 1955-1988.

TRADUCEREA SCOLIILOR CANONICE BIZANTINE LA COLECȚIA ÎN 14 TITLURI²⁴⁶

SCOLII LA CANOANELE SFINȚILOR APOSTOLI

Can. 1 Ap. Scolie. Cercetează cele din Canonul 4 de la Niceea [325], Canonul 19 Antiohia, Canonul 12 Laodiceea, Canonul 49 Cartagina.

Can. 3 Ap. Scolie. Termenul „semințe [χῖδρα]” reprezintă toate cerealele noi și diferite roade ale leguminoaselor ramificate. Dar dintre cereale se aduc roade de orz și de grâu. Dar și grâul este diferit, căci grâul este și orzul gol, care este numit și secară și care nu este inclusă de către mulți între acestea. Iar dintre cereale este și ovăzul, la care se spune și orz, și mai este și orezul și meiul.

Can. 5 Ap. Scolie. Nu este permis și nici iertat sub niciun fel episcopilor, preoților sau diaconilor să o alunge pe [soția] încredințată, nici în mod implicit, nici în mod evident.

Can. 12 Ap. Scolie. Scrisorile de recomandare, care se mai numesc și de absolvire, sunt emise celui care are preoție neîntinată. Dar cu ce diferă de scrisorile de pace va fi întrebat atunci când va fi timpul.

Can. 17 Ap. Scolie. Cercetează Canonul 7 al Sinodului din Neocezarea, Canonul 1 al Sinodului din Laodiceea, Canonul 3 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic] și Canoanele 4, 18 și 53 ale lui Vasile cel Mare.

Can. 20 Ap. Scolie. Chestiunea cauțiunilor sau chezășiilor este de două feluri. Căci este numită cauțiune și împrumutul și preluarea unor lucruri de către cineva pentru ca să nu le piardă, la care totuși s-a renunțat în favoarea a ceea ce s-a dat în schimb de către cel care le-a primit, faptă care există fiindcă fusese prevăzută o chezășie de la persoana care a fost împrumutată. Și în alt fel este considerată chezășia prin faptul de a obliga pe cineva la o convenție și mărturisire, de exemplu

²⁴⁶ Traducerea a fost realizată după ediția lui V.H. Бенешевич, *Приложения к исследованию: Канонический сборник XIV...*, pp. 3-80.

dacă va ajunge să sufere una sau alta sau în cazul când cineva ar susține că, de exemplu, dacă va ploua până la zorii zilei, cineva va fi învrednicit de un cutare sau cutare lucru. Așadar, știm și de la cei mai vrednici în cuvânt dintre Părinți că prima chezășie nu numai că nu este respinsă, ci și lăudată, căci ce este mai vrednic decât a-ți pune sufletul pentru semeni și pentru cei de o rudenie cu tine? Dar celălalt fel este dintre cele foarte poticnitoare și reprobabile, care duce la nimic altceva decât la șansă ori noroc și, ceea ce este foarte rușinos, la divinație, lucru care se prezintă întru totul dăunător, căci ce facem dacă se întâmplă ca primirea chezășiei să fie împreună lucrătoare cu un demon rău cu scopul vătămării celor care au depus chezășie? Sfânta dispoziție de față interzice acest lucru ca pe un lucru poticnitor și care aparține mai degrabă de augurii păgâni, iar nu de cucernicia creștină. Judecătorul Ieftae a arătat că este un lucru dintre cele urâte de către Dumnezeu și aduce suferință din cauza lui față de ceea ce este foarte îndrăgit, lucru care se întâmplă și dacă nu constrânge pe cineva înspre chezășie, ci a depus chezășie față de propria sa voință de a păși înspre acest rău, pentru că va duce ca tot cuvântul său să fie păzit ulterior și de către alții.

Altă scolie. În cea de-a patra sesiune a dezbaterilor de la Calcedon, Sfântul Sinod și cei mai iluștri conducători care erau adunați împreună cu ei au discutat ca episcopii egipteni să ofere garanții pentru prezența lor sau, dacă nu puteau face acest lucru, să fie încredințați printr-un jurământ. Tot ceea ce s-a spus despre aceasta în conformitate cu legile civile, vei găsi în capitolul 34 din titlul al 8-lea al colecției de față.

Can. 22 Ap. Scolie. Acum mutilarea este a-ți tăia partea rușinoasă.

Can. 25 Ap. Scolie. Se stabilește afurisirea, dar și ceea ce se face prin pedepse pentru cei care sunt alungați din lăcașurile dumnezeiești, cât și locul pentru cei care se pocăiesc.

Altă scolie. Iată că aici se oprește ca cineva să fie afurisit și caterisit pentru același lucru, ceea ce spune și Sfântul Vasile [cel Mare] în Canoanele 3, 20 și 32.

Can. 27 Ap. Scolie. Cercetează și capitolul 26 al titlului al 9-lea [din Nomocanon].

Altă scolie. Dacă cineva îi corectează pe cei care evident au greșit față de el însuși și aduce răzbunare, prin frica de a nu păcătui și alții în același fel față de el, acesta este în contradicție cu legea care poruncește să oferim și celălalt obraz celui care, din încăpățănare, ne dă o lovitură peste obraz din mânie incontrollabilă. Acesta este acum vinovat, dar nu și acela care îl înțelepțește în chip corect cu un bici moderat pe cel care greșește față de cele sfinte, fiindcă îl are pe Domnul însuși

în acord cu fapta, atunci când El însuși a alungat cu un bici de nuiiele pe schimbătorii de bani din Templul Legii. De asemenea, se adresează celor care se tem de Domnul, rugându-i să păzească mărturiile lui și, într-adevăr, el le poruncește de asemenea păzitorilor legii ecleziastice, pe care îi numesc „apărători”, să aplice astfel pedepsele așa cum au fost rânduite de către Părinți de la început.

Can. 29 Ap. Scolie. Iată că aici se aplică două pedepse, a caterisirii și a excomunicării.

Altă scolie. De acest fel este asprimea față de unii ca aceștia, deși în altă parte s-a enunțat: „să nu pedepsești de două ori pentru același lucru”.

Can. 30 Ap. Scolie. Iată că aici se aplică două pedepse, afurisirea și caterisirea.

Can. 31 Ap. Scolie. Cel care a adus acuzație să fie o persoană nevinovată și vrednică de laudă.

Can. 33 Ap. Scolie. Scrisoarea de recomandare este o scrisoare care atestă ireproșabilitatea persoanei care o deține, mai ales atunci când anumite acuzații au fost îndreptate împotriva ei și au fost dovedite drept calomnioase. O scrisoare de pace, pe de altă parte, este o scrisoare conferită și adusă de cineva fără vreun conflict [existent] pentru a fi arătată unora de către cel care o poartă.

Altă scolie. Filantropia apostolică nu-și închide sentimentele ospitaliere nici față de eretici.

Can. 34 Ap. Scolie. Fiecare episcop să facă cele ce îi revin lui în eparhia lui, care îi sunt impuse în provincia sa.

Altă scolie. [Va fi slăvit] Dumnezeu, prin Domnul, în Duhul Sfânt.

Can. 35 Ap. Scolie. Vezi și cele din Canoanele 13 și 22 Antiohia.

Can. 36 Ap. Scolie. Acești clerici se cuvine să fie pregătiți să învețe.

Can. 37 Ap. Scolie. Canonul 20 al celor din Antiohia a interpretat acest lucru în acest fel: „Idele lui octombrie, care este a zecea zi a lui *Hyperberetaeus*”. Și Canonul 21 le conține pe aceleași, precum și Canoanele 24 și 25 din Antiohia.

Altă scolie. Aceasta este la romani nouă octombrie.

Can. 38 Ap. Scolie. Această neglijență este astăzi o lege sfântă.

Can. 41 Ap. Scolie. Necesitățile constrângătoare sunt hrana și îmbrăcămintea, precum spune și fericitul Pavel: „dacă avem hrană și îmbrăcămintă cu acestea vom fi îndestulați” [1 Timotei 6, 8].

Can. 47 Ap. Scolie. Expresia „din nou” este folosită în loc de „dintru început și potrivit deplinătății”. Dar se spune așa fiindcă unii dintre cei care se reîntorceau de la eretici nu erau botezați nici valid, nici nu erau mirunși, fiindcă dumnezeiasca Mirungere este parte a Botezului. Așadar, canonul adaugă termenul „din nou”, fiindcă nu dorește să îl supună acuzației fie pe cel care este botezat corect, dar care este din nou sfințit prin dumnezeiasca Mirungere din pricina unei circumstanțe, fie la cel care împlinește prin aceasta botezul incomplet al celor care au botezat.

Can. 48 Ap. Scolie. Nu este permis ca cel care o alungă pe soția lui să o ia pe cea repudiată sau pe alta, dar interzice să locuiască împreună cu orice femeie repudiată. Căci Domnul spune că cel care s-a căsătorit cu una repudiată, comite adulter.

Can. 50 Ap. Scolie. Sintagma „ale unei singure inițieri” este pentru cele trei afundări la o singură botezare, rostind la fiecare afundare numele uneia din persoanele Sfintei Treimi, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.

Altă scolie. Sintagma „trei botezări” este pentru „trei afundări”.

Altă scolie. Până când Biserica lui Dumnezeu este în putere.

Altă scolie. Până când Biserica Romanilor este în putere.

Can. 51 Ap. Scolie. Și aici este multă severitate.

Can. 52 Ap. Scolie. Adevărata întoarcere este înstrăinarea de rău și îndepărtarea de păcat, iar cel care nu face în acest fel nici nu se întoarce de la păcat, nici nu este primit.

Can. 53 Ap. Scolie. „Și-a înfierat conștiința” este pentru cel care nu are conștiință sănătoasă.

Can. 55 Ap. Scolie. Este evident că aceasta este din încăpățănare și trufie, dar nu fiindcă a făcut lucruri vrednice de dispreț.

Can. 58 Ap. Scolie. Educarea este fie cu bota, fie cu dragostea, căci educația este de două feluri.

Can. 59 Ap. Scolie. Dar ce va păți [episcopul] dacă nu numai că nu oferă, ci îl și deposează pe el de mijloacele de trai?

Can. 65 Ap. Scolie. Aici este multă severitate.

Can. 66 Ap. Scolie. Dar dacă nu îl omoară fiindcă l-a lovit, ce se întâmplă, mai ales dacă va lovi nu doar o dată ci de mai multe ori, de vreme ce Canonul 27 îl caterisește pe cel care lovește simplu pe cineva, chiar dacă nu omoară? Așadar, trebuie să se spună că nu este o contradicție, pentru că una este a lovi pe cineva de bună voie și cu îngâmfare și alta este să se afle cineva într-o luptă și din anumite circumstanțe, sau din apărare, să fie determinat să lovească de mai multe ori.

Can. 68 Ap. Scolie. Acest canon îi rehirotonește pe cei care au fost hirotoniți de către eretici, fiindcă nu acceptă hirotonia lor.

Altă scolie. Cercetează Canonul 95 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic] și Canonul 7 al celui din Constantinopol deoarece canonul rehirotonește pe cei care au fost hirotoniți de către eretici, dar nu îi rebotează pe toți, dar și pe cei pe care îi unge cu Mir.

Can. 80 Ap. Scolie. Iată, ce tip de laici nu dorește acest canon apostolic să fie hirotoniți imediat. Observă că al doilea [canon] al celor din Niceea [325] urmează acestuia, iar Canonul 10 al celor din Sardica se opune nu întru totul, ci parțial, pentru că nu-l oprește pe orice laic, ci în mod hotărât pe cei bogați și pe avocații din forumuri.

*Can. 81 Ap. Scolie*²⁴⁷. Raționamentul corect și înțelegerea exactă a lucrurilor îi permit preotului să săvârșească jertfa cea fără sânge o dată pe zi, dar nu de mai multe ori. Căci dacă nu este permis să se facă o a doua jertfă pe un singur altar, cu atât mai mult este nepotrivit ca preotul să aducă jertfa de două ori într-o zi. Fiindcă și Hristos, adevăratul arhieru și Dumnezeu, nu s-a adus pe sine ca jertfă decât o singură dată în [aceia] zi, de aceea, cel care aduce jertfa de mai multe ori într-o zi implică faptul că Hristos a fost răstignit de mai multe ori și cade într-adevăr de la credința cea dreaptă a creștinilor, la fel ca toți cei care se împărtășesc cu El. Căci el nu crede în Cel care a fost răstignit o singură dată pe zi pentru mântuirea omenirii, ci într-un altul, care suferă de mai multe ori sau mai degrabă la infinit și într-unul care nu poate să îplinească economia patimilor. Știm,

²⁴⁷ Scolia face parte din introducerea Patriarhului Fotie la opera sa *De divina liturgia*, lucrare publicată de Joseph HERGENRÖTHER (ed.), *Monumenta Graeca ad Photium ejusque historiam pertinentia*, Georgii Josephi Manz, Ratisbonae, 1869, pp. 11-12.

așadar, că atât preotul, cât și cele săvârșite de el fuseseră instituite în mod evident sub chipul celui care a suferit pentru noi. Prin urmare, caracteristicile chipului trebuie păstrate cu exactitate, dacă se dorește ca ele să descrie natura adevărului.

Can. 85 Ap. Scolie. Avertismentul este foarte clar, pentru că neglijarea acestora ne-a depozat de unitatea neprefăcută a unora față de altele și de semnul distinctiv al creștinismului și ne-a înstrăinat de dragoste și ne-a împins înspre un model profan.

SCOLII LA CANOANELE SINODULUI I ECUMENIC DE LA NICEEA (325)

Can. 2 I Ec. Scolie. Se spune că nelegiuirea sufletească nu este cea dinaintea Sfântului Botez, pentru că acesta reprezintă curățirea de tot ceea ce este anterior, ci atunci când cineva ar intra într-o îndeletnicire rea înainte de Sfântul Botez și chiar și după acesta este stăpânit de un obicei rău, cum ar fi dacă este violent, sau șarlatan sau iute la mânie, lucruri care, atunci când se întâmplă la creștinii de la naștere, atrag învinuirea și mustrarea moderată, dar nu și expulzarea de la vrednicia cea sfântă. Și mărturie pentru acest argument este și Sfântul Pavel, care a poruncit ca preoții instituți să nu fie violenți, nici bețivi, nici să nu aibă copii neascultători. De aceea, nu s-a spus despre un păcat trupesc, ci despre unul sufletesc, ca și cum cele trupești sunt spălate cu totul, dar cele sufletești nu se șterg ușor din pricina ascunderii și a voinței rele ce vine din indiferență.

Altă scolie. Se observă că Sinodul din Niceea [325] înțelege corect termenul de „neofit”, urmând Canonului 10 Apostolic, și nu așa cum îl [înțeleg] ignoranța și nesăbuința romanilor, conform Canonului 10 al [Sinodului din] Sardica.

Can. 4 I Ec. Scolie. În orice caz, trei episcopi să hirotonească.

Altă scolie. Confirmarea o deține mitropolitul.

Can. 5 I Ec. Scolie. Vezi Canonul 12 al Sfinților Apostoli.

Altă scolie. Nu se cuvine ca cel legat de către cineva să fie dezlegat de către altcineva, căci, potrivit proverbului străin, cel care a rănit este cel care va și vindeca.

Altă scolie. Dacă episcopul îl face pe unul străin de propriul episcopat, alungându-l în mod just, oare mai rămâne vreo iertare pentru cel care s-a purtat cu dispreț față de o asemenea situație și care nu are nicio pocăință față de fapta pentru care a fost exclus din Biserica lui Dumnezeu ca un călcător și disprețuitor al dispozițiilor sfinte? Iar cei care nu țin cont de acestea, ci îl acceptă și îl introduc

în lăcașurile dumnezeiești pe cel care nu s-a îndreptat, sunt vrednici de multă îndreptare și de toată pedeapsa imediată.

Can. 6 I Ec. Scolie. Nimeni să nu fie făcut episcop fără voința mitropolitului.

Altă scolie. Atunci când există voința multora aceasta împuternicește hirotonia.

Altă scolie. Novela 123 vorbește despre Patriarhul Ierusalimului.

Altă scolie. Novela 123 îl pomenește pe Patriarhul Ierusalimului.

Altă scolie. Se spune că privilegiile comune ale celor trei tronuri arhieresti trebuie să existe, dar cel al Romei să nu dispună în mod natural de preoții aleși de la Alexandria și Antiohia.

Can. 7 I Ec. Scolie. Unii afirmă aici că Cezareea a fost numită mitropolie, pentru că aceasta poartă titlul de prima mitropolie a Palestinei, căreia îi aparține și Cetatea Sfântă. Și noul decret cu privire la proconsul Palestinei numește Cezareea ca mitropolie a Palestinei.

Altă scolie. Unii spun aici că Cezareea lui Filip a fost numită mitropolie, pentru că aceasta poartă titlul de prima mitropolie a Palestinei, căreia îi aparține și orașul Aelia, care este orașul sfânt al Ierusalimului, despre care se spune că episcopul este cinstit ca patriarh, fiindu-i totuși păstrată mitropoliei demnitatea proprie, pentru ca niciun lucru de aici să nu păgubească întregul, precum arată în detaliu novela scrisă anterior.

Can. 8 I Ec. Scolie. Acest canon a fost citit pe la începutul actelor Sinodului ținut a doua oară la Niceea [787] și fiindcă a fost cercetat cum trebuie să fie înțeleasă expresia „fiind puse mâinile [τῶν χειροθετουμένων]”, Patriarhul Tarasie a spus că aici termenul se referă la hirotésie, iar nu la hirotonie.

Altă scolie. [Se spune] că cei numiți catari sunt hirotesiți.

Altă scolie. [Se spune] că acești catari sunt obligați să fie în comuniune cu cei căsătoriți a doua oară și cu cei care s-au lepădat în persecuții.

Altă scolie. [Se spune] că nu trebuie să fie doi episcopi într-o singură cetate.

Altă scolie. Iată că nu se spune clar ca aceia să fie rehirotoniți.

Can. 10 I Ec. Scolie. [Despre sintagma „nu aduce prejudiciu”] Este folosită în loc de a nu produce vreo daună.

Can. 11 I Ec. Scolie. [Despre cuvântul „cei credincioși”] Nu și catehumenii sunt tratați în acest fel.

Altă scolie. Canon într-un total adecvat pentru situația actuală a lucrurilor.

Can. 12 I Ec. Scolie. Nu este peste măsură treapta pocăinței din momentul în care gravitatea păcatului, făcându-și început, separă pocăința de cel care a păcătuit.

Can. 13 I Ec. Scolie. Și cei care sunt la ieșirea din viață, dar s-ar afla în nevoi și ar implora să obțină iertare, având înaintea ochilor judecata spre care vor merge, pentru care consideră că vor suferi și vor fi legați și vor fi predați ca vinovați, dar care cred că, dacă ar fi dezlegați, vor avea iertare și ștergerea pedepsei de acolo, pentru că bunăvoința Domnului este adevărată și sigură, aceștia vor fi făcuți liberi, ceea ce este un lucru foarte vrednic de compasiune umană. Totuși, dacă după aceea ar rămâne în viață, nu mi se pare potrivit să fie legați din nou și împovărați de păcate, căci este un lucru foarte irațional să îi supui din nou păcatelor pe cei care sunt odată iertați și reuniți cu Dumnezeu, fiind arătați din nou ca părtași ai harului dumnezeiesc și ca niște persoane libere [de păcat] care sunt trimise către Domnul, fără să fie făcut ceva de către ei în alt fel în acest timp. Îi vom ceda lui Dumnezeu deciziile judecății noastre, fiindcă vor fi păziți de el și nu le vom păstra pe acestea pentru noi înșine, deoarece îi încredințăm bunătații Domnului, pe care însă nu o vom lua de la ei înșiși. Cu toate acestea, dacă cineva s-ar arăta că după ce și-a revenit are nevoie de mai multă îndrumare, îi sfătuim ca din proprie inițiativă să fie smeriți și să se țină departe de rău, privind la folosul lor cât și la ireproșabilitatea convenită față de ceilalți și față de cei din afară și dacă se supune va avea de câștigat, dar dacă nu s-ar supune și s-ar contrazice, atunci această acuzație va duce spre o a doua afurisire.

Altă scolie. [Despre sintagma „după examinare”] Examinarea se referă la puterea conferită preoților de a lega și dezlega.

Altă scolie. Până când ar fi împlinită perioada hotărâtă de Marele Sinod Ecumenic²⁴⁸.

Can. 14 I Ec. Scolie. Nici catehumenii care au păcătuit, dacă au fost descoperiți, nu sunt lipsiți de pedeapsă, chiar dacă Sfântul Botez este suficient pentru a șterge orice întinare sufletească, căci de vreme ce au fost numărați între creștini și au fost admiși la rânduiala cea cerească, nu s-a considerat ca ei să ducă o viață libertină chiar și înainte de intrarea în camera de nuntă, nici promisiunea lor să nu fie ulterior întinată cu ușurință de vreun obicei rău. Căci un obicei pătimăș este

²⁴⁸ În ediția lui P.P. Joannou formularea „ἄχρις ἂν πληρωθῆ ὁ ὀρισθεὶς ὑπὸ τῆς μεγάλης οἰκουμενικῆς συνόδου χρόνος” („până când va fi împlinită perioada hotărâtă de Marele Sinod Ecumenic”) este inclusă în textul Canonului 13 I Ecumenic, deși aceasta era doar o scolie canonică bizantină [Périclès-Pierre JOANNOU (ed.), *Discipline générale antique (IIe-IXe s.)*, 1.1: *Les canons des conciles oecuméniques (IIe-IXe s.)*, Série 1, Grottaferrata, Roma, 1962, p. 35].

greu să fie răsturnat, fiindcă nu este mai rău decât forța râului care îl blochează de deasupra printr-un torent mare și îl inundă. De asemenea, chiar dacă sunt catehumeni, tot sunt în păcatul de față, pentru că negarea chiar și fără să fi primit arvuna credinței este o lepădare și o încălcare a cuvântului, și sunt tratați după legea civilă, care în cazul contractelor consideră importantă arvuna pentru cauza ulterioară și nu fără pedeapsă, fiindcă impune o penalizare celui care, după conferirea arvunei, este descoperită în încălcarea cuvântului din contract.

Can. 15 I Ec. Scolie. Acest canon desființează transferurile nu numai ale episcopilor, ci și ale preoților și diaconilor, canon care nu este păzit astăzi în niciun fel. Iar Canonul 1 al Sinodului din Sardica, de vreme ce îi omite pe preoți și diaconi, nu numai că oprește întrutotul transferul episcopilor, ci îi și supune pe aceștia excomunicării. Canonul 21 al Sinodului din Antiohia împiedică să se facă acest lucru.

Can. 16 I Ec. Scolie. Cel care își părăsește propria biserică, fie din proprie inițiativă, fie sedus de către altcineva, fie că pleacă de acasă, să se întoarcă.

Altă scolie. Cu privire la faptul că, fără voința episcopului sub care a fost rânduit cineva anterior, nu este îngăduit unui alt episcop să îl hirotonească pe acela. Și chiar dacă a fost considerat vrednic de orânduirea cea sfântă, să nu săvârșească aceasta peste autoritatea celui care îl aprobase pe acela.

Can. 17 I Ec. Scolie. [La expresia „ἐκ μεταχειρίσεως (din îndeletnicire)”. Fie că împrumută el însuși bani cu dobândă, fie că oferă banii lui altuia ca să-i împrumute cu dobândă, chiar dacă nu și-ar da seama că face acest lucru.

Altă scolie. Și aici este multă severitate.

Can. 18 I Ec. Scolie. Canonul 18 interzice ca diaconii să ofere preoților împărtășirea și să se atingă de Euharistie înainte de episcopi și spune cum trebuie să se împărtășească aceștia și să nu stea printre preoți.

Altă scolie. Se remarcă faptul că diaconul nu stă între preoți.

Can. 19 I Ec. Scolie. Prezentul canon dezbate cu privire la cei care vin de la erezie și spune că aceia nu au hirotonie.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre diaconițe, care totuși nu au fost învrednicite și de hirotonie.

Altă scolie. [Canonul vorbește] nu despre cele care au hirotonie, ci despre cele care afirmă astfel, fiindcă a fost precizat în mod precis.

**SCOLII LA CANOANELE SINODULUI II ECUMENIC
DE LA CONSTANTINOPOL (381)**

Can. 2 II Ec. Scolie. Despre faptul că nu se cuvine ca un episcop să se năpus-tească asupra unei biserici străine.

Altă scolie. Și acest canon vorbește la fel cu Canonul 6 al Sinodului din Niceea (325).

Altă scolie. Și acest canon vorbește la fel cu Canonul 6 al Sinodului din Niceea (325), dar interzice hirotonirea episcopilor care sunt supuși altor episcopi și conferă prin Canonul 3 privilegii Constantinopolului.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre bisericile din popoarele barbare.

Can. 3 II Ec. Scolie. Prepoziția „μετά (după)” este indicatoare a timpului, iar nu a cinstirii, fiindcă cum va avea privilegii după cinstire tronul care este al doilea în cinste? Așadar, și al IV-lea Sfânt Sinod Ecumenic a înțeles acest canon în același fel, ratificând în Canonul 28 că tronul Constantinopolului este cinstit cu privilegii egale. Dar a fi și egal și a fi al doilea după cinstire este un lucru de nepotrivit și de neconceput.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre episcopul Constantinopolului.

Can. 6 II Ec. Scolie. [Canonul vorbește] despre cei care aduc acuzații episcopilor.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre cazurile acuzatorilor episcopului la care nu este cercetată persoana.

Altă scolie. Acuzația adusă împotriva episcopului este fie personală, fie bisericească.

Altă scolie. Ereticul nu îl poate acuza pe episcop în privința unei chestiuni bisericești.

Altă scolie. Canonul vorbește despre cine este considerat eretic.

Altă scolie. Cel care dorește să îl acuze pe episcop să nu fie sub acuzație și neprimit, ci ireproșabil și acceptat, iar nu eretic, sau exclus sau condamnat anterior.

Altă scolie. Despre acuzatorul care se află sub acuzație, sau este eretic, sau exclus, sau excomunicat, sau condamnat anterior sau acuzat anterior.

Altă scolie. Cum se cuvine să fie aduse acuzații episcopilor și în ce cazuri.

Altă scolie. Ce trebuie să facă episcopii eparhioți care nu pot să judece.

Altă scolie. Cel care aduce acuzații episcopului este supus aceluiași pericol, precum episcopul care nu poate învinge.

Can. 7 II Ec. Scolie. [Canonul vorbește] despre treptele catehumenilor.

Altă scolie. Cercetează și Canonul 11 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic].

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre cei care trebuie să fie mirunși și despre cei care trebuie să fie botezați.

Altă scolie. [Canonul spune] care dintre eretici sunt unși cu Mir și care sunt rebotezați.

Altă scolie. Frigienii sunt montaniști.

Altă scolie. Care dintre ereticii ce se reîntorc sunt doar mirunși: arienii, macedonienii, sabatienii, novațienii, tetradiții și apolinariștii. Care dintre ereticii ce se reîntorc sunt botezați: eunomienii, montanișii, sabelienii, galatenii și ceilalți.

Altă scolie. De ce lucru sunt vrednici cei care îi constrâng să îi acuze pe episcopi prin sperjururi? Dar episcopii care i-au acceptat pe aceștia mai pot fi episcopi sau sub ce fel de justificare mai pot fi ei îndreptății?

Altă scolie. Toate acestea, ca și cele dinaintea lor, sunt pline de epitimie și de cumpătare.

SCOLII LA CANOANELE SINODULUI III ECUMENIC DE LA EFES (431)

Can. 8 III Ec. Scolie. Acest canon păstrează drepturile pentru fiecare Biserică.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre faptul că ciprioții fac hirotonii prin ei înșiși.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre faptul că modelele și obiceiurile din vechime nu trebuie să fie desconsiderate.

Can. 9 III Ec. Scolie. [Epistola Sinodului III Ecumenic] cu privire la „a refuzat foarte mult din multă inactivitate” trebuie să se înțeleagă „a părintelui”.

Altă scolie. Unde sunt cei care resping acum ușor aceste lucruri, fără să existe vreun pretext sau circumstanță rezonabilă?

Altă scolie. În privința documentului de demitere, acest sinod scrie sinodului din Pamfilia și dezbate și critică moderat pe cel care și-a depus demisia ca pe unul disprețuitor, dar îl recunoaște pe cel care a fost hirotonit în locul lui, fiindcă, se spune, acela nu a revendicat nimic nici în privința cetății, nici în privința bisericii, ci doar în privința cinstirii. Pentru că, după cum cred, dacă ar fi preluat și biserica, tot așa ar fi preluat și cinstirea, fiindcă se spune că trebuia să vină de la început și să fie pregătit pentru greutăți. Mai mult, președintele acestui sinod, fericitul Chiril, discută în detaliu acest lucru în scrisoarea către Domnus, în care se pare că nu acceptă ușor acest fel de documente.

SCOLII LA CANOANELE SINODULUI IV ECUMENIC
DE LA CALCEDON (451)

Can. 2 IV Ec. Scolie. [Canonul vorbește] despre cel care este implicat și mediază pentru lucruri nepotrivite.

Can. 4 IV Ec. Scolie. [Canonul vorbește] despre neascultarea monahilor.

Can. 6 IV Ec. Scolie. [Canonul vorbește] despre cei hirotoniți fără treaptă și fără specificare.

Can. 6 IV Ec. Scolie. [Canonul vorbește] despre clericii și monahii laicizați.
Altă scolie. În mod evident astăzi [canonul] nu mai este păzit.

Can. 9 IV Ec. Scolie. Clericul nu poate să meargă la instanțe lumești.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre cei care au procese împotriva unui episcop sau unui cleric.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre clericii care au procese împotriva unui episcop.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre clericii care îi au sub suspiciune pe episcopii proprii sau pe mitropolii.

Altă scolie. Cercetează scolia de la începutul Sinodului de la Efes [431].

Can. 10 IV Ec. Scolie. Expresia „διά δόξης κενῆς ἐπιθυμίαν [din dorința de slavă deșartă]” reprezintă cauza.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre clericul care se mută dintr-o biserică în altă biserică.

Can. 11 IV Ec. Scolie. [Canonul vorbește] despre diferența dintre scrisorile de pace și cele de recomandare.

Altă scolie. Remarcă diferența dintre scrisorile de pace și cele de recomandare.

Can. 12 IV Ec. Scolie. Nu este permis împăratului să facă o nouă mitropolie dintr-o episcopie.

Altă scolie. [La expresia „σφζομένων τῇ κατ' ἀλήθειαν μητροπόλει τῶν οἰκείων δικαίων (să fie păstrate adevăratei metropole drepturile ei proprii)"] Chiar dacă întâistătătorul nu este subordonat, nimic din cele ale teritoriului primei mitropolii nu este confiscat și nici oferit celei noi.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre bisericile care au fost cinstite de către împărat cu numele de metropolă.

Can. 16 IV Ec. Scolie. [Canonul vorbește] despre fecioarele care aparțin Bisericii, dar care se căsătoresc.

Can. 17 IV Ec. Scolie. [La expresia „Εἰ δὲ καὶ τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις (dar dacă un oraș a fost reînnoit dintr-o autoritate imperială)"] Și acest canon oferă permisiunea împăraților de reînnoire.

Altă scolie. [La expresia „ἀγροικικὰς παροικίας, ἢ ἐγχωρίους (parohiile rurale sau câmpenești)"] Parohiile rurale sunt cele așezate în îndepărtări, care acum se numesc „așezări singulare” [μονοίκια], iar cele rurale sunt cele din mijlocul câmpurilor agricole și satelor.

Altă scolie. Acestea nu intră în conflict cu Sfinții Părinți de la Efes, care au stabilit canonic ca un alt episcop să nu intervină deloc într-o parohie care nu-i aparține, ci, chiar dacă a fost îndrăznit un asemenea lucru, îi restituie cele necontestate celui care le-a deținut anterior. Dar aceștia nu numai că nu le restituie, dar poruncesc să fie judecate și să se ajungă la probe, însă una este chestiunea disputată de către aceia și alta este cea disputată de către Părinții de aici. Căci primii au luat decizii cu privire la laicii orașelor și ai satelor stabiliți deja și supuși unui alt episcop și apoi smulși de către [un episcop] obișnuit să profite, iar cele de acum sunt cu privire la terenuri, care probabil nici nu au o asemenea justificare din partea episcopului care le-a ocupat deja, din pricina lipsei de însemnătate și lenevirii celor care le-au trecut cu vederea.

Altă scolie. Același lucru spune și Canonul 9.

Altă scolie. Despre exarhi. Cine și câți administratori sunt sub tronul Constantinopolului, citește Canonul 28.

Altă scolie. [La expresia „τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις (modelelor civile și publice)"] Cele civile sunt cele rânduite cu autoritatea puterilor seculare de a conduce în aceste chestiuni, încât în măsura în care este stabilit să-i fie permis conducătorului, tot atât este extinsă decizia și în posesiunile bisericesti. Însă cele publice sunt contribuțiile potrivit taxelor, pe care același stăpân le înscrie sub un singur registru.

Altă scolie. Sunt numiți exarhi aceia sub care sunt rânduiți mitropoliții. Dar ar putea fi și patriarhii înșiși, sub care se dorește să fie judecate cazurile aduse împotriva mitropoliților sau sub tronul Constantinopolului, fiindcă sinodul cinstește acest tron cu un privilegiu special. Exarhii se referă la episcopii tronului principal, precum sunt patriarhii. Ca dovadă este și Canonul 39 al Sinodului din Cartagina ce afirmă că aceștia nu trebuie să se mai numească cu titlatura de exarh. Iar dacă cineva spune că acel Canon 6 al Sinodului din Sardica

il denumește pe mitropolit ca exarh, deși va spune adevărul, nu va avea nicio importanță pentru chestiunea de față. Căci acest canon stabilit de către Sinodul din Calcedon, deoarece spune că nedreptatea comisă de către mitropoliți este judecată de către exarh, arată că exarhul este diferit de mitropolit. Iar dacă cineva insinuează raționamentul că acest canon se referă la exarhii care sunt trimiși de către patriarhi pentru anumite administrații bisericești, pentru că astfel sunt numiți acum potrivit obiceiului încetățenit, raționamentul nu își găsește niciun fundament. În primul rând, de ce nu ar avea exarhi și tronul Constantinopolului de vreme ce celelalte tronuri au deja? Apoi, argumente contrarii vor fi structurate de către cei zeloși față de cei care se împotrivesc, fiindcă tronul Constantinopolului este exclus din acestea. Căci dacă episcopii și clericii supuși altor tronuri care au dispute împotriva mitropoliților vor avea să facă apeluri către exarhii trimiși de către patriarhii lor sau către patriarhul Constantinopolului, atunci numai cel al Constantinopolului are privilegiul să judece pe episcopii, clericii și mitropoliții altor patriarhi și să rezolve disensiunile lor. Apoi, în alt treilea rând, este anormal ca ceilalți patriarhi să fie cu totul oprți de a judeca pe cei supuși lor și puterea acestor exarhi să fie mai mare, dacă aceștia sau tronul Constantinopolului ar avea să primească apelurile. În orice caz, privilegiul conferit tronului Constantinopolului este păstrat prin prezentul Canon 17 și prin Canonul 9.

Can. 18 IV Ec. Scolie. [La expresia „φατριάρχοντες (uneltind)"] Cei care organizează frății și cei care structurează întrajutorări reciproce.

Can. 21 IV Ec. Scolie. [Canonul vorbește] despre acuzatorii preoților.

Can. 22 IV Ec. Scolie. [Canonul vorbește] despre clericii care răpesc diferite lucruri ale episcopilor care au încetat din viață.

Can. 24 IV Ec. Scolie. Să nu se păstreze nimic dacă este contrar voinței episcopului.

Can. 25 IV Ec. Scolie. Canonul spune că în trei luni, iar ordinul vorbește de șase luni.

Can. 26 IV Ec. Scolie. [Canonul vorbește] despre venitul bisericesc și despre economi.

Can. 28 IV Ec. Scolie. [La expresia „μητροπολίτας μόνους (numai pe mitropoliți)"] Termenul „numai” este adăugat, fiindcă cei din Macedonia și în Iliricum

și din Tessalia, Atica, Pelopones și Vechiul Ipir și popoarele acestuia se aflau atunci sub Roma.

Altă scolie. Mai mult, termenul „numai” a fost așezat în opoziție cu episcopii, căci se afirmă că episcopul Constantinopolului nu va fi implicat în hirotoniile acelora.

Altă scolie. [La expresia „τὰ ἴσα πρεσβεία (privilegii egale)”] Se afirmă că sunt „egale”, dar după aceea s-a spus „a doua după aceasta”. Iar dacă în altă parte este scris că este a doua, nu trebuie să se considere cu privire la cinstirea privilegiilor, căci în acest fel canonul s-ar contrazice pe el însuși, ci trebuie înțeles ca al doilea în timp și în acest fel ar fi adevărat și canonul nu se va desființa pe el însuși dacă imperiul pune ambele tronuri la egalitate, iar dacă unul a fost vătămat potrivit acestui sfânt canon este evident că a fost vătămată egalitatea.

Altă scolie. [La expresia „ὅπῳ τοῦ προειρημένου ἀγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινουπόλιν (de către preasfântul scaun pomenit al Preasfintei Biserici din Constantinopol)”] Cercetează fiecare [canon], și cel de la Efes și celelalte.

Altă scolie. Aici Părinții și-au luat fundamentul din Canonul 2 și 3 al celor 150 de Părinți [de la Sinodul II Ecumenic], dar au conferit ceva mai mult tronului Constantinopolului, adică hirotoniile mitropoliților din eparhiile ce s-au supus voluntar pe ei înșiși acestui tron, hirotonii ce erau făcute de către episcopii eparhiei și de către episcopii învecinați chemați pentru acest lucru, potrivit Canonului 6 al Sinodului din Sardica cu privire la cei hirotoniți.

Can. 29 IV Ec. Scolie. În mod incontestabil, episcopii care au fost alungați, ca să nu spun din cauza dreptății, sunt nevinovați, iar cei care s-au năpustit asupra tronurilor acestora sunt nevrednici și pasibili de condamnare nemăsurată.

Altă scolie. Și alte canoane fac acest lucru prin decretul hotărârii sinodale.

SCOLII LA CANOANELE SINODULUI TRULAN (691-692)

Scolie la Cuvântul introductiv. [La expresia „εὐθετιζοντες, (cei care pregătesc)”] Cuvântul „a pregăti” înseamnă „a dispune bine, a împodobi, a înfrumuseța”, dar aici este luat cu sensul de „a învăța bine”.

Altă scolie. [La expresia „πᾶν τὸ ἀρχόμενον ἐκ τρικυμίας (pe fiecare supus din valorile)”] [Apare] la finalul epistolei către Filipeni.

Altă scolie. [La expresia „βασιλέως Κωνσταντινίου (a împăratului Constantin)”] Vorbește despre cel care primit numele de „Pogonatul [cel bărbos]”.

Altă scolie. [La expresia „ἀποστολικῶς εἰπεῖν (a afirma în chip apostolic)”] Adică din Epistola către Evrei și din Ieșire.

Altă scolie. [La expresia „τὰ θεῖα προστάγματα (hotărârile divine)"] Adică cele din Epistola către Evrei și din Proverbe.

Can. 1 Trulan. Scolie. De aici se discerne nerușinarea răutății iconomahilor, care încearcă să denigreze acribia Sfințelor Canoane, fiindcă acestea se pun împotriva ereziei lor denaturate, și spun că cele expuse susțin nebunia monotelitiților și se subscriu ca fiind contrare celui de-al VI-lea Sfânt Sinod Ecumenic. Însă, după cum este evident pentru toți, cei care proclamă această nebunie prin cuvinte deschise și sunt judecați în același timp pentru aceeași nebunie de către cugetarea lor întinată sunt supuși acelorași acuzații și nenorociri. Așadar, se pare că acest neam al iconomahilor îi imită pe înaintașii lor eutihieni și dioscorieni. Fiindcă precum aceia au susținut nebunia lor și s-au purtat cu nerușinare ca să-i acuze pe cei de la al IV-lea Sfânt Sinod Ecumenic, care l-au anatematizat pe Nestorie, deoarece gândesc cele ale lui Nestorie, într-adevăr tot așa și aceștia, ca ucenici și urmași legitimi ai lor, nu s-au rușinat să ponegrească aceste Sfinte [Canoane] și pe Sfinții Părinți de la al VI-lea Sfânt Sinod Ecumenic care s-au purtat în mod clar cu vitejie împotriva monotelitiților nerușinați că ar fi cugetat cele ale acestor [monotelitiți], făcând același lucru ca și evreii, care nu s-au cutremurat când îl insultau pe Domnul nostru Iisus Hristos, Care alunga plâsmuirea demonilor, că Acesta are demon și nici nu se rușinau să-I reproșeze că, atunci când vindeca, cu domnul demonilor distruge stăpânirea lor sau îi alunga cele demonice.

Can. 2 Trulan. Scolie. [La expresia „προέδρων (întâistătătorilor)"] Trebuie să se știe că pe timpul Sfântului martir și episcop Ciprian al Cartaginei s-a făcut cercetare cu privire la cei care vin de la erezii la credința ortodoxă, dacă aceștia trebuie botezați sau nu. Și când s-au întrunit optzeci și patru de episcopi au judecat că toți cei care vin de la orice fel de erezie trebuie botezați. Dar fiindcă ulterior Părinții noștri purtători de Dumnezeu nu au acceptat acest lucru în mod simplu și fără distincție, ci i-au separat și au spus că unii se cuvine să fie botezați și alții nu, canonul lui Ciprian cel dumnezeiesc era păstrat doar de către africani, de către care a și fost emis. Căci pe aceștia îi numește acum întâistătători, adică primații, deoarece există obiceiul africanilor ca să-l numească pe episcopul tronului principal ca întâistătător, adică primat, de vreme ce și primul capitol al primului titlu al prezentului nomocanon amintește de conducătorii din Africa, adică de primați, și Canoanele 17 și 39 ale Sinodului din Cartagina arată acest lucru în mod clar.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre faptul că Sfințele Canoane emise de către toți Sfinții Părinți trebuie să fie păzite neschimbat sub orice mod.

Altă scolie. [La expresia „Εἰ δὲ τις ἀλώῃ κανόνα τινὰ (ar fi prins că aduce inovații la vreun canon)"] Acest lucru se spune dacă cineva ar încălca acest

canon, este vrednic să obțină pedepse pentru acel lucru pe care l-a încălcat, ca de exemplu, pentru sacrilegiu sunt pedepsele sacrilegului, pentru desfrânare, pedeapsa desfrânatului, și pentru orice alt lucru dintre cele care se observă sub răul produs vor fi judecați în mod corect.

Can. 3 Trulan. Scolie. [La expresia „μηδαμῶς ἐν ἑτέρῳ μείζονι (nicidecum într-o altă treaptă mai înaltă)"] Este necesar ca cel care deține cinstea sfântă obținută deja să rămână neavansat.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre preoți și clerici.

Can. 4 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre preoții care au relații trupești cu monahiile.

Can. 6 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre când se cuvine să ia [în căsătorie] cei care sunt înaintați înspre cler.

Can. 7 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre cinstea preoților.

Can. 8 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre datele stabilite.

Can. 11 Trulan. Scolie. Se interzice ca să se scalde cu iudeii sau să fie vindecați de către aceștia când sunt bolnavi.

Can. 12 Trulan. Scolie. [La expresia „οὐκ ἐπ' ἄθετήσει, ἢ ἀνατροπῇ τῶν ἀποστολικῶς νενομοθετημένων (nu pentru anularea sau distrugerea celor ce au fost legiferate în chip apostolic)"] Ce spuneți Sfinților atunci când există o încălcare a canonului și o răsturnare a vechiului obicei și un început al mergerii înspre rău?

Altă scolie. [La expresia „Φησι γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος· (căci spune dumnezeiescul Apostol)"] Aceasta este din Epistola întâi către Corinteni.

Can. 13 Trulan. Scolie. [La expresia „τοῦ Ἀποστόλου διδάσκοντος (al Apostolului care învață)"] Aceasta este din Epistola către Evrei și din prima Epistolă către Corinteni.

Altă scolie. Caută în Canonul 3, în Canonul 4 și în Canoanele 25 și 70.

Can. 14 Trulan. Scolie. Se referă la canonul celor din Neocezarea, al celor din Calcedon și al celor din Cartagina.

Can. 15 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre vârsta la care trebuie cineva hirotonit.

Can. 16 Trulan. Scolie. [La expresia „ἑπτὰ διακόνους (șapte diaconi)"] Însă, fericiților Părinți eu aș spune că dacă abia s-ar găsi slujitori ai meselor care să suplinească numărul de șapte, cum nu sunt probabil mai puțini cei care trebuie să își asume fără impediment sfânta diaconie pentru slujirea Dumnezeieștilor Taine, fiindcă nici nu trebuie să le lipsească vârsta, nici să nu fie deficienți în privința demnității comportamentelor lor? Căci dacă ne ținem de acestea, cred că nu vom găsi nici măcar trei sau patru care să fie instituiți pentru fiecare biserică, iar nu că s-ar găsi o asemenea mulțime care să depășească numărul slujitorilor, precum vedem astăzi pe la noi, probabil dintr-o abundență a darurilor duhovnicești.

Can. 19 Trulan. Scolie. [La expresia „δεῖ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας διδάσκειν (se cuvine ca întâistătătorii să învețe)"] Legea este foarte frumoasă, dar noi ce vom învăța, de vreme ce nici măcar nu știm numele acestor sfinte cărți?

Altă scolie. [La expresia „ἢ λόγους οικείους συντάττοντες (să redacteze cuvinte proprii)"] Dar acest lucru îmi depășește puterea. Căci m-aș fi gândit mai puțin la pedeapsa Duhului Sfânt, dacă harul nu ne-ar constrânge pentru a explica mai clar cele alcătuite în mod mai obscur de către unii dintre cei dinaintea noastră și de a le elucida pentru o mai ușoară înțelegere. Căci dacă nu ar fi fost așa, atunci nici măcar Părinții mai vechi nu ar fi trebuit să încerce [să scrie] după predecesorii lor, ci ne-ar fi produs o asemenea pierdere, fiindcă s-ar fi oprit și ar fi tăcut. Nici [Sfântul] Ioan Gură de Aur nu ar fi realizat interpretarea Apostolului, nici [Sfântul] Chiril, cele la Sfinții Profeți, nici altcineva, căruia darul Duhului Sfânt să-i fi acordat mai mult decât celor dinaintea lui, nu ar fi oferit noi expuneri cu claritate și distincție, deoarece niciunul dintre oameni nu posedă o [cunoaștere] completă și fără cusur.

Can. 21 Trulan. Scolie. Să spun că dacă ar fi urât păcatul, prin care au căzut din treaptă, căci dacă după cădere ar rămâne în păcat, atunci ar fi vrednici de pedeapsa impusă.

Can. 21 Trulan. Scolie. Clericul nu este oprit să fie prezent la o căsătorie cucernică.

Altă scolie. Precum Canonul 54 de la Laodiceea.

Can. 25 Trulan. Scolie. [La expresia „ἀνανεοῦμεν τὸν κανόνα (reînnoim canonul)"] Canonul se referă la o perioadă de treizeci de ani.

Altă scolie. Vezi Canonul 17 al celor de la Calcedon.

Can. 26 Trulan. Scolie. Canonul 27 al lui Vasile cel Mare.

Can. 28 Trulan. Scolie. Canonul 41 de la Cartagina.

Can. 29 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre Cina Domnului.

Altă scolie. [La expresia „ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστέρα ἐβδομάδι τὴν πέμπτην (joia din ultima săptămână din Patruzecime)"] Avem obiceiul de a o numi Joia cea Mare.

Can. 30 Trulan. Scolie. Lucrul care este interzis la unii este permis la alte neamuri.

Can. 31 Trulan. Scolie. [La expresia „οἱ ἐν Καρθαγένῃ (reînnoim canonul)"] Adică în Canonul 37 de la Cartagina.

Can. 33 Trulan. Scolie. Aceleași sunt și în epistola lui Vasile cel Mare către horepiscopi și în cele sugerate de către Canonul 6 al lui Teofil.

Can. 34 Trulan. Scolie. [La expresia „πατρίας (complotare)"] Colecția numește complotul ca asocierea sau întrunirile pentru ceva rău sau lucrăturile rușinoase.

Can. 35 Trulan. Scolie. Legea este bună și demnă de laudă, chiar dacă sicriul celui decedat și măgarul cu mantaua lui ne îndeamnă pe unii dintre noi care suntem contrariați și iritați să o desconsiderăm.

Altă scolie. [La expresia „ὑπὸ παραφυλακῆν ἔστωσαν τοῦ κλήρου (ci să fie sub custodia clerului)"] Dacă cineva nu reușește să priceapă acestea, de ce condamnare este vrednic? Ați legiferat acest lucru, fiindcă cineva va păstra acestea printr-un simplu cuvânt? Căci dacă sunt descoperiți că desconsideră legile lui Hristos, cum le vor păstra cu ușurință pe ale voastre?

Can. 36 Trulan. Scolie. [Vezi] Canonul 3 [al Sinodului II Ecumenic] și Canonul 28 [al Sinodului IV Ecumenic].

Altă scolie. 1. Roma. 2 Constantinopol. 3. Alexandria. 4. Antiohia. 5. Ierusalim.

Can. 38 Trulan. Scolie. [Vezi] Canonul 17 [al Sinodului IV Ecumenic] din Calcedon.

Altă scolie. Și acest canon oferă permisiunea ca dintr-o episcopie să fie ridicată o mitropolie de către împărat.

Can. 39 Trulan. Scolie. [La expresia „τὴν Νέαν Ἰουστιανούπολιν (Noua Iustinianopolis)"] Cetatea se numește Artakes din Cyzek.

Altă scolie. [Vezi] la Canonul 8 [al Sinodului III Ecumenic].

Can. 40 Trulan. Scolie. [La expresia „ἔστω τοίνυν ὁ μέλλων (așadar, cel ce va avea de gând să...)”] Acest lucru îl afirmă [Sfântul] Grigorie Teologul în cuvântul său la Botez.

Altă scolie. Sfântul Vasile [cel Mare] stabilește o vârstă mai mare.

Altă scolie. [La expresia „ἐν γὰρ τῷ θείῳ ἀποστόλῳ (la dumnezeiescul Apostol)”] Adică în Epistola întâi către Timotei.

Altă scolie. [La expresia „οἱ ἱεροὶ κανόνες (Sfintele Canoane)”] Este vorba de Canonul 15 al celor din Calcedon.

Altă scolie. Canonul se referă la monahi și la mănăstiri.

Can. 41 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre zăvorâți.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre monahii care doresc să se zăvorască.

Can. 42 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre pustnici.

Can. 43 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre lepădare.

Altă scolie. [Canonul vorbește] cine are puterea [să ia] schima monahală.

Can. 44 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre monahi.

Can. 45 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre înfățișarea irațională a femeilor care vin la schima monahală.

Can. 49 Trulan. Scolie. [Vezi] Canonul 24 al Sinodului din Calcedon.

Altă scolie. Observă cum nici mănăstirile nu se fac fără [voința] episcopului locului.

Can. 50 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre laici.

Can. 52 Trulan. Scolie. Și în ziua Bunei Vestiri din sfântul post se săvârșește liturgia.

Can. 53 Trulan. Scolie. Să învețe toți sfintele rânduieli și canoane, făcând tot efortul și încercând să înlătore și să curețe cele rele, iar nu să le inventeze și să le spună deschis pe cele ce nu sunt, încât să fie adunate și sinoade împotriva acestui lucru pentru ștergerea păcatelor, iar nu pentru răsturnarea obiceiurilor foarte bune ale orânduirii și constituirea unor tradiții străine și din altă țară.

Can. 54 Trulan. Scolie. [La expresia „δι’ ὧν περιεκτικῶς (prin care s-au indicat în ansamblul lor...)”] Adică prin care se spune care este situația oamenilor de rudenie oprită pentru căsătorie, căci dacă a fost descoperită că s-a realizat în păcat, vor primi epitiimiile pentru adulteri.

Altă scolie. [La expresia „ὕπὸ τῶν τῆς ἐπταετίας κανόνα (sub pedeapsa canonică de șapte ani)”] Să se observe din acestea, mă refer la pedepsele canonice de șapte ani, că cel care este supus pedepselor printr-un asemenea număr de ani este dator să se îndepărteze netăgăduit de întinarea purtătoare de pedeapsă pentru acest lucru.

Altă scolie. Cel care se unește prin comuniunea căsătoriei cu propria verișoară, sau un tată și un fiu cu o mamă și o fiică, sau un tată și un fiu cu două fete surori, sau o mamă și o fiică cu doi frați sau doi frați cu două surori să cadă sub canonul de șapte ani.

Altă scolie. [A se vedea] în cartea Leviticului și în Canoanele 23, 67, 68, 75, 76, 78 și 79 [ale Sfântului Vasile cel Mare] și în epistola către Diodor.

Can. 58 Trulan. Scolie. Dacă nu este prezent un bărbat consacrat sau un cleric dintre cei ce se remarcă prin evlavie sau un monah, dar îi sunt necesare cele sfinte și îl cheamă vreo necesitate, nu este vreo oprire ca laicul să se împărtășească el însuși.

Can. 59 Trulan. Scolie. Legea este bună și vrednică de laudă datorită libertății creștinismului și a neîndoielii celor care vin la credință, dar trebuia să existe și o sentință împotriva celui care inițiază în secret. Căci dacă făptuitorul a fost depreciațat la un asemenea nivel, cred că trebuia ca și fapta să fie pedepsită în mod corespunzător.

Altă scolie. Observă cum astăzi niciun lucru nu este trecut cu vederea.

Can. 60 Trulan. Scolie. [Canonul se referă] la Epistola întâi către Corinteni.

Altă scolie. Ar fi suficient acest lucru, Sfinților Părinți, pentru ca să-i facă pe aceștia supuși unei pedepse, fiind mai moderați, care să ofere mai mare demonstrație a necurăției vieții.

Can. 61 Trulan. Scolie. [Canonul se referă] la Canonul 24 al celor din Ancira, la Canonul 36 al celor din Laodiceea, Canonul 83 [al Sfântului] Vasile cel Mare și la Epistola a doua către Corinteni.

Altă scolie. [Expresia „τοὺς τὰς ἄρκτους ἐπισυρομένους (cei care trag după ei urși)”] se referă la cei care hrănesc urși.

Altă scolie. [Expresia „καθ' ἃ καὶ οἱ ἱεροὶ κανόνες διαγορευοῦσι (după cum precizează explicit Sfintele Canoane)”] se referă la Sfântul și dumnezeiescul Vasile [cel Mare].

Can. 62 Trulan. Scolie. Remarcă faptul că astăzi acest lucru nu este trecut în mod evident cu vederea.

Altă scolie. [La expresia „τὰς τῶν γυναικῶν ὀρχήσεις (dansurile femeilor)”] Ca unele care sunt necucernice și care pot produce multă vătămare și păgubire, iar nu doar pentru că sunt cu numele celor care au fost numiți în mod fals de către greci ca fiind zei, dar și dansurile realizate de către bărbați sau femei.

Can. 63 Trulan. Scolie. Remarcă ceea ce se afirmă [în canon].

Can. 64 Trulan. Scolie. Vezi argumentul despre buna rânduială în discurs.

Altă scolie. Și acest lucru este frumos, dumnezeieștilor Părinți, dar fiindcă a lipsit „cel care vede din casa lui Israel” și cei cărora le revine să facă acestea nici măcar nu știu această dumnezeiască învățătură, fiindcă s-au dedat pe ei înșiși creșterii cailor, și agriculturii, și unor asemenea activități absurde și așa-zis financiare, ca unii care și-au preschimbat îndeletnicirea lor în ocupații ale celor lumești, nu cred că este un lucru primejdios dacă o sămânță ar fi lăsată de către Domnul și pentru cei care nu sunt deloc alăturați neamului israelit, precum s-a dispus pentru Tamar, sau Rut sau Rahab. Iar când a fost foamete, pâinile punerii-înainte, ce fuseseră așezate pentru a fi consumate de către preoți, au fost consumate peste măsură de către cei care fugeau împreună cu David. Și faptul că acest lucru nu suprimă buna cuviință a lui Dumnezeu, ne-o arată dumnezeiescul filosof Heron, căruia și [Sfântul] Grigorie Teologul îi adresează discursul²⁴⁹, nu numai fiindcă dogmatiza, ci și fiindcă a fost condamnat cu exil pentru aceasta, deoarece mulți preoți trăiesc în casele lor în indiferență.

Can. 69 Trulan. Scolie. Nici împăratului nu îi este permis să intre în altar sub orice pretext, decât la vremea când aduce daruri Domnului, însă niciodată în alt moment. Învățăm probabil acest lucru de la marele împărat Teodosie, care, datorită dumnezeiescului Ambrozie, a înțeles diferența între un preot și un împărat, fiindcă atunci când a fost de multe ori chemat în Bizanț de către preoți să intre în altar, a refuzat chemarea, folosindu-se de învățătura foarte frumoasă a lui Ambrozie.

Altă scolie. Se spune că în Roma acest lucru este total trecut cu vederea.

²⁴⁹ GRIGORIE DE NAZIANZ, *Oratio XXV. In laudem Heronis Philosophi*, în PG XXXV, col. 1217.

Can. 70 Trulan. Scolie. [La expresia „Μὴ ἐξεστω ταῖς γυναῖξιν ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας λειτουργίας λαλεῖν (nu este permis femeilor să vorbească în timpul Sfintei Liturghii)"] Nu este interzis simplul fapt de a vorbi, căci nici bărbaților nu este permis acest lucru, ci este oprit să învețe, căci probabil existau atunci unele femei care puteau să facă acest lucru, pe care astăzi nici episcopii competenți nu îl îndeplinesc.

Can. 73 Trulan. Scolie. De asemenea, nici sfintele icoane.

Can. 75 Trulan. Scolie. Este scris în cartea *Leviticului* astfel: „să-i faceți evlavioși pe fiii lui Israel” [*Leviticul* 15, 31].

Altă scolie. [Canonul se referă] la cei care se folosesc la cântat de sunete nepotrivite.

Altă scolie. Și care este pedeapsa pentru cei care încalcă [acest canon]?

Can. 78 Trulan. Scolie. Același lucru îl afirmă și Canonul 46 al celor din Laodiceea.

Can. 82 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre un obicei bisericesc nescris.

Can. 83 Trulan. Scolie. [Compară] cele din Epistola întâi către Corinteni cu Canonul 72 al celor din Cartagina.

Can. 84 Trulan. Scolie. Cercetează Sinodul din Cartagina.

Altă scolie. [Formularea „οὐδὲ αὐτὰ διὰ τὴν κεῖραν περὶ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς μυσταγωγίας ποκρίνασθαι ἐπιτηδείως ἔχωσι (nici ei, din pricina vârstei, nu ar avea cum să răspundă corespunzător dacă le-a fost transmisă această Taină)"] se folosește pentru că nu se poate certifica că au fost botezați.

Can. 86 Trulan. Scolie. Cel care, pe baza bunei cuviințe, le furnizează acestora cele spre trebuință, pentru ca acelea să nu se ofere pe ele însele din cauza lipsei celor necesare, este acceptat de către Dumnezeu și de către oameni.

Can. 88 Trulan. Scolie. Aceasta este o faptă filantropică.

Altă scolie. Vă mulțumim vouă, Părinților, pentru această negrăită filantropie și compasiune.

Can. 89 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre încetarea postului în Sfânta Sâmbătă.

Can. 90 Trulan. Scolie. [La expresia „ἐκ τῶν θεοφόρων πατέρων ἡμῶν κανονικῶς παρελάβομεν (s-a transmis în mod canonic de la Părinții noștri purtători de Dumnezeu)”] Acest lucru este de la Sfântul Vasile [cel Mare] și de la Apostoli.

Can. 92 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre cei care răpesc femei și cei care conlucrează cu aceștia.

Can. 95 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre eretici.

Altă scolie. [Canonul spune] de ce sunt rebotezați unii dintre eretici.

Altă scolie. [Expresia „ποιούμεν αὐτοὺς χριστιανούς (îi facem pe ei creștini)”] este folosită pentru faptul că îi rânduim de partea creștinilor ca și cum ar fi înregistrați ca cetățeni.

Can. 96 Trulan. Scolie. [Canonul vorbește] despre păr.

Can. 100 Trulan. Scolie. [Expresia „αἱ τοῦ σώματος αἰσθήσεις εἰσκρίνουσιν (simțirile trupului se strecoară)”] se referă la femeile care dansează sau altceva de felul acesta.

Can. 101 Trulan. Scolie. [La expresia „δεχέσθω τὴν κοινωνίαν (să li se dea împărțășirea)”] (Canonul arată) că și laicilor li se dă dumnezeiasca pâine în mână.

Can. 102 Trulan. Scolie. [La expresia „προσκαλεῖται καθ' ἑαυτοῦ τὸ ἄρρώστημα (își aduce boala asupra lui însuși)”] În loc de înrăutățirea mai gravă pentru el însuși, să ceară îngrijirea celui care vindecă și o atenție și o grijă mai mare pentru faptul că se comportă neglijent și nevrednic de pocăință.

Altă scolie. Preaînțelepți Sfinți Părinți, precum cel care se opune celui priceput și se ia cu tot dinadinsul doar după el însuși își face rana mai mare și își mărește suferința, fiindcă nu a îndepărtat ceea ce îl întinează și îl pătează. Tot așa și cel care cere în mod nevrednic îngrijire și purificarea, dacă îi constrânge mai degrabă pe cei care s-au învrednicit de această purtare de grijă să se comporte contrar vredniciei lor dumnezeiești, de ce altceva va fi vrednic acesta decât să fie total trecut cu vederea, ca un necurat și un proscris, care nu numai că se străduie să își aducă pieirea asupra lui, ci și asupra altora care îi sunt părtași și complici cu el, deoarece se face vinovat multora prin distrugerea lui.

Altă scolie. La expunerea canoanelor au semnat patru patriarhi: Pavel, Petru, Grigorie și Anastasie, pentru ca prin acordul celor patru tronuri arhieresti să fie închise gurile iconomahilor celor necucernici.

SCOLII LA CANOANELE SINODULUI VII ECUMENIC DE LA NICEEA (787)

Can. 1 VII Ec. Scolie. [La expresia „ἀκράδαντα καὶ ἀσάλευτα (neclintite și nezdruncinate)"] Aceasta trebuie să fie înțelesă adverbial pentru „în mod neclintit” și „în mod nezdruncinat”.

Altă scolie. [La expresia „τῷ ἀφορισμῷ (afurisirii)"] Aici se dorește afurisirea, adică excluderea totală din rândul creștinilor, ceea ce este evident din diferența între faptul că s-a impus caterisirea celor consacrați și a celor care s-au pus pe ei înșiși ca vrednici de a fi pedepsiți.

Can. 2 VII Ec. Scolie. Să se bucure în timp ce este hirotonit, căci cum ar putea fi altfel, că merge înspre o asemenea cinste, dar să nu pățească precum sămânța care cade pe piatră, ofilindu-se și uscându-se mai repede decât poate încolți.

Altă scolie. Să nu te miri, nici să îți se pară un paradox faptul că acest canon solicită cunoașterea psalmilor și cunoștința altor învățături sfinte pentru cei care vor fi aduși înspre arhierie, pentru că pe vremea dominației impietății isaurilor și al răspândirii ereziei iconomahilor, aceste învățături dumnezeiești au ajuns în așa fel printre oameni, încât rar erau găsiți unii dintre cei care luaseră numele arhieriei, căci avea exclusiv doar acest nume, dar nimic altceva mai mult, care să știe psalmii davidici. Prin urmare, făcându-se aceasta din necesitate, dacă nu chiar cu strângere de inimă, s-a formulat un asemenea canon de către preasfințitul și marele arhiepiscop Tarasie și de către acest al VII-lea Sfânt Sinod Ecumenic în privința arhieriei. Căci paradoxul corectării indică excesul și nu produce vreo insultă celor care sunt corecți de ateismul care predomina anterior.

Altă scolie. [La expresia „ὁ μέγας ἀπεφῆνατο Διονύσιος (după cum a demonstrat marele Dionisie)"] Adică în capitolul întâi al lucrării despre ierarhia bisericească.

Can. 4 VII Ec. Scolie. [La expresia „τῆ ταυτοπαθείᾳ (propria nebunie)"] Această îngrădire pentru nesăvârșirea Liturghiei îl condamnă pe acela să rămână fără niciun folos din Dumnezeieștile Slujbe din aceste biserici.

Can. 5 VII Ec. Scolie. Acest canon spune ce este un păcat de moarte.

Altă scolie. Ce este un păcat de moarte. Totul este clar.

Altă scolie. Dar ce se poate afirma despre aceștia, sfinte al lui Dumnezeu, dacă ei, preferând mai mult plăcerea, se împotrivesc arhieriei și se dedau răutății?

Can. 6 VII Ec. Scolie. [La expresia „μή ἔχειν δὲ ἄδειαν τῷ μητροπολίτῃ... (mitropolitul să nu aibă permisiunea)"] O, ce lege! Dar cine este cel care i se supune?

Altă scolie. Ne uimiți, Sfinților. Și pentru ce altceva este acum întrunirea? Nu pentru perceperea taxelor? Într-adevăr, așa este.

Can. 12 VII Ec. Scolie. [La expresia „ἐπίσκοπος ἢ ἡμούμενος τοῦτο ποιῶν ἐκδιωχθήτω (episcopul sau egumenul care face aceasta să fie alungat)"] A fost observat acest lucru de către mine.

Altă scolie. Există un canon care afirmă că „nu este înstrăinare [de bunuri] când se renunță doar la proprietate”. Pornind de la acesta, unii afirmă că nu se face o înstrăinare prin darea în folosință continuă sau temporară, adică cea de două ori câte 29 de ani, ceea ce a dus prin trecerea timpului și viața scurtă a episcopilor și egumenilor la înstrăinarea proprietăților bisericilor de multe ori din cauza necunoașterii sau chiar a trândăviei față de acestea. Chiar dacă înstrăinarea nu este potrivit canoanelor, se va face probabil înstrăinarea și dacă trec mai mult de treizeci sau patruzeci de ani fără întrerupere.

Altă scolie. Este un lucru necesar și obligatoriu, dacă nu ar fi trecut cu vederea fără nicio chibzuință de către unii, ci să fie păzit sub orice fel.

Altă scolie. Cum și cât se poate ceda.

Can. 13 VII Ec. Scolie. Cercetează cartea XI-a din *Basilicale*, titlul 7, capitolul 36, în care spune: „bunurile sfinte care au ajuns la inamici încetează de a mai fi sfinte, precum cel liber care este făcut sclav, iar dacă sunt eliberate de nenorocire, își reiau starea anterioară”, și cartea XXXIV din *Basilicale*, titlul întâi, capitolul 17, care spune și aceasta: „deținătorii vor revendica teritoriile lor anterioare care au fost luate de către inamici, pentru că nu sunt în categoria celor paisprezece tipuri de pradă, nici nu sunt bunuri publice, căci cele luate de la inamici devin bunuri publice”.

Can. 14 VII Ec. Scolie. Acum nu se mai găsește să fie tunși întru citeți fără rugăciune și hirotesia, dar nici ca unii egumeni, chiar dacă au treapta de preoți, să fie hirotesiți citeți, nu vedem astăzi acest lucru să se realizeze.

Can. 15 VII Ec. Scolie. Atunci se permitea.

Altă scolie. [La expresia „πρὸς δὲ τὴν τοῦ βίου τούτου χρείαν (pentru necesitățile vieții acesteia)"] Pentru cei care afirmă că nu le este suficient să trăiască din venitul unei singure biserici.

Can. 16 VII Ec. Scolie. [La expresia „ὡς ὁ μέγας ἔφη Βασίλειος (precum spune Vasile cel Mare)“]. Spune aceasta în întrebările ascetice²⁵⁰, la capitolul 169, în care interpretează „ce este lăudăroșenia“.

Altă scolie. [La expresia „ἐκ γὰρ τῶν ἀνωθεν χρόνων (căci din timpuri mai vechi)“] Acest lucru este evident și dintre acelea că grecii care au scris împotriva lui Constantin, care a fost primul împărat care a deschis cele ale lui Hristos față de ceilalți împărați au luat în derâdere acest lucru, că a cinat și s-a bucurat cu oameni josnici și fără ranguri, căci era evident că lipsa rangurilor și josnicia din îmbrăcămintea trupului lor le-a dat motive să-i calomnieze.

Can. 19 VII Ec. Scolie. [La expresia „ἡ αἰτία τοῦ προεστῶτος (din cauza întâistătătorului)“]. Aceasta este dacă întâistătătorul îl persecută pe cel adus înaintea fără motiv.

Altă scolie. Un lucru necesar, deși este neglijat de către unii.

Can. 20 VII Ec. Scolie. Trebuie să se știe că [Sfântul] Vasile cel Mare, în epistola către bătrânul Grigorie, interzice conviețuirea cu femei conlocuitoare, poruncind ca bărbații să trăiască cu ei înșiși, iar femeile să fie separate. Mai apoi, în întrebările ascetice, în capitolul intitulat „care este modul de întâlnire cu suoirile“, oprește întâlnirea bărbaților cu femeile și recomandă ca întrunirile necesare și obligatorii să se facă în prezența unor persoane evlavioase din pricina suspiciunilor rele.

²⁵⁰ PG 31, col. 1116.

TRADUCEREA SCOLIILOR CANONICE BIZANTINE LA COLECȚIA ÎN 50 TITLURI²⁵¹

SCOLII LA CANOANELE SFINȚILOR APOSTOLI

Can. 2 Ap. Scolie. Citește și Canonul 6 al Sinodului din Cartagina.

Can. 3 Ap. Scolie. În același fel [precizează] Canonul 27 al Sinodului din Trulan.

Can. 5 Ap. Scolie. Același lucru [se găsește] și la capitolul 14 al Sinodului din Trulan.

Can. 6 Ap. Scolie. Aceleași lucru se declară și în capitolul 35 din Constituțiile [Apostolice].

Altă scolie. Acest lucru s-a stabilit în capitolul 5 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic] și în Canonul 12 al Sinodului din Cartagina.

Altă scolie. Cercetează și canonul 81 al acestui Sinod [Trulan], Canonul 3 al Sinodului [Ecumenic] din Calcedon, Canonul 10 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic] ținut a doua oară la Niceea și compară toate acestea cu prezenta interpretare.

Can. 7 Ap. Scolie. Echinocțiul de primăvară este la data de 21 martie, luna Famenoth, ziua 25²⁵², și nu căuta Paștile mai degrabă în aprilie.

Altă scolie. Echinocțiul de primăvară este după calculele exacte ale egiptenilor în luna Farmouti, ziua 24, iar după Romani la data de 25 martie.

Altă scolie. Echinocțiul de primăvară este după calculele exacte ale egiptenilor în douăzeci și unu martie, sau douăzeci și cinci Famenoth.

Can. 8 Ap. Scolie. Cercetează, de asemenea, în Canonul 80 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic] și la [Sfântul] Vasile cel Mare, așezate în sumarul Sinodului celor din Cartagina.

²⁵¹ Traducerea a fost realizată după ediția: V. BENESEVICH (ed.), *Ioannis Scholastici Synagoga L titulorum ceteraque eiusdem opera iuridica*, pp. 157-190.

²⁵² Ziua de 25 a lunii Famenoth era echivalentă la Alexandria cu 21 martie [V. BENESEVICH (ed.), *Ioannis Scholastici Synagoga L titulorum ceteraque eiusdem opera iuridica*, p. 161].

Can. 14 Ap. Scolie. Cercetează, de asemenea, Canonul 10 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic].

Can. 15 Ap. Scolie. Cercetează și capitolele [canoanele] 18 și 19 ale Sinodului Trulan.

Can. 17 Ap. Scolie. Potrivește cele așezate aici cu Canonul 82 al Sfinților Apostoli.

Altă scolie. Cercetează cu privire la acest lucru și în Canonul 4 al Sinodului Trulan.

Altă scolie. Aplică și Canonul 15 al primei epistole a lui Vasile cel Mare.

Can. 25 Ap. Scolie. Afurisirea este a fi sub epitimie pentru cei scoși din lăcașurile dumnezeiești și a-i pune la locul celor care fac pocăință.

Can. 26 Ap. Scolie. Cercetează cu privire la acest lucru mai pe larg în capitolul [canonul] 7 al Sinodului Trulan.

Can. 28 Ap. Scolie. [La expresia „ούτος παντάπασιν έκκοπτέσθω τῆς ἐκκλησίας (acesta să fie scos total din Biserică)"] Remarcă faptul că acesta este scos total și de la comuniune.

Altă scolie. Cercetează cu privire la acest lucru și în capitolul [canonul] 27 al Sinodului Trulan.

Can. 29 Ap. Scolie. În același fel este și Canonul 23 al Sinodului Trulan și epistola Sfântului Vasile cel Mare către episcopii de sub autoritatea lui.

Can. 30 Ap. Scolie. Ce asprime mare este împotriva unora ca aceștia și totuși în altă parte nu au impus două pedepse pentru aceeași faptă.

Altă scolie. Cercetează, de asemenea, în epistola lui Vasile cel Mare și în cea a lui Ghenadie.

Can. 30 Ap. Scolie. [La expresia „μηδὴν κατεγνωκώς τοῦ ἐπισκόπου (fără să aducă o acuzație împotriva episcopului)"] Ca unul care a fost judecat ca nevinovat și vrednic de laudă.

Can. 33 Ap. Scolie. Filantropia apostolică nu exclude primirea străinilor nici pentru eretici.

Can. 34 Ap. Scolie. Episcopii să se supună mitropolitului.

Altă scolie. [Expresia „τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον (fără să aducă o acuzație împotriva episcopului)” înseamnă mitropolitul.

Altă scolie. [Expresia „ἐκεῖνος (acela)” înseamnă mitropolitul.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre cinstea care a fost stabilită mitropoliților.

Altă scolie. [La expresia „παροικία (parohia)”] Locul în care mitropolitul își exercită autoritatea se numește eparhie, iar locul unde își exercită episcopul autoritatea se numește parohie.

Can. 34 Ap. Scolie. Și cel care a hirotonit în afara teritoriului său și cel care a fost hirotonit să fie caterisiți.

Can. 37 Ap. Scolie. Aceasta este la egipteni ziua de 12 a lunii Faofi, iar la romani ziua de 9 octombrie²⁵³.

Can. 38 Ap. Scolie. Să nu dea la schimb toate lucrurile de dragul omului.

Altă scolie. Această lege este astăzi ineficientă.

Can. 40 Ap. Scolie. Trebuie să fie separate bunurile episcopului.

Altă scolie. [La expresia „τοῦ ἐπισκόπου εἶθ' ὅτε γυναῖκα καὶ παῖδας κερκτημένους (atunci când episcopul a avut soție și copii)”] Acest lucru a fost abrogat prin dispoziția novej care se află în capitolul 2 și în capitolul 82 [cartea XLII, titlul 3 din *Basilicale*].

Can. 42 Ap. Scolie. Canonul 51 al Sinodului Trulan precizează la fel cu aceste capitole.

Altă scolie. [Expresia „κύβοις” (zarurilor)”] este folosită pentru jocurile de table.

Can. 47 Ap. Scolie. Din interpretarea lui Aristenos. [Se referă] la cel care îi consideră pe latini eretici și acceptă botezul lor, dacă sunt într-adevăr eretici, pentru care [există] și o asemenea condamnare a arhierilor și toate celelalte încălcări ale Dumnezeuieștilor și Sfintelor Canoane și respingerea tuturor faptelor și tradițiilor patristice²⁵⁴.

²⁵³ Pentru mai multe detalii cu privire la echivalarea celor două date din calendarul egiptean și roman, a se vedea: V. BENESEVICH (ed.), *Ioannis Scholastici Synagoga L. titulorum ceteraque eiusdem opera iuridica*, p. 163.

²⁵⁴ Acest comentariu nu aparține lui Aristenos, deși scolia îi atribuie această interpretare. Aristenos interpretează Canonul 47 Apostolic în felul următor: „Interpretarea lui Aristenos. Cel care rebotează pe cel botezat astfel și cel care nu rebotează pe cel întinat în mod impios, să fie răspopit. Nu a fost permis ca cineva să fie botezat de două ori și cel care rebotează pe cineva din nou, care a

Can. 50 Ap. Scolie. Se pare că se contrazice cu prezentul canon ceea ce s-a spus în *Fapte* [Apostolilor] de către Apostolul Petru că: „fiecare să fie botezat în numele lui Iisus Hristos spre iertarea păcatelor” [*Faptele Apostolilor* 2, 38]. Căci dacă botezul semnifică moartea Domnului, pentru că suntem îngropați împreună cu Hristos prin botez, precum spune dumnezeiescul Apostol [*Romani* 6, 4], cel care este botezat în numele Domnului este într-un tot botezat în moartea Lui. Prin urmare, ori prezentul canon a fost anulat, ori cuvântul apostolic din *Fapte* a fost respins. Așadar, spunem că ambele sunt valabile, pentru că Biserica, deoarece conține Sfânta Treime ca nedespărțită prin unirea consubstanțială în cele trei ipostasuri, învață că cel care este botezat în numele lui Iisus Hristos este botezat în [numele] Sfintei Treimi, căci este imposibil să credem în Hristos fără a fi învățat mărturisirea în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

Can. 50 Ap. Scolie. Cercetează cele de la sfârșitul Canonului 50 la finalul canoanelor Primului Sinod Ecumenic de la Niceea, căci acolo este scris totul.

Altă scolie. Prezentul capitol este unit cu capitolul 50 al Canoanelor Apostolice.

Altă scolie. Remarcă faptul că spune trei botezări pentru trei imersiuni.

Altă scolie. În loc de trei imersiuni.

Altă scolie. Adică trei imersiuni ale unui singur botez.

Can. 53 Ap. Scolie. Și Canonul 68 al Sinodului Trulan se referă la același lucru.

Can. 58 Ap. Scolie. Ce clerici sunt datori să fie învățători.

Can. 59 Ap. Scolie. Dar ce va păți [episcopul] dacă nu numai că nu oferă, ci îl și deposedează pe el de mijloacele de trai?

Can. 64 Ap. Scolie. Și Canonul 56 al Sinodului Trulan este la fel.

Can. 69 Ap. Scolie. Remarcă faptul că trebuie să se facă slujirea în ziua Bunei-Vestiri, potrivit Canonului 52 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic], dacă nu cade în Vinerea cea Mare, pentru că în aceasta nu se face slujire.

Can. 70 Ap. Scolie. Cercetează și Canonul 12 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic].

fost botezat de la început și după deplinătate, să fie caterisit. Iar unii sunt sfințiți prin mir conform multor obiceiuri ale celor care au fost botezați în mod cucernic. Și cel care nu rebotează pe cel care a primit un botez necucernic, ci îl primește pe acesta ca pe un credincios, să fie caterisit”.

Can. 73 Ap. Scolie. Cercetează și capitolul 9 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic].

Can. 76 Ap. Scolie. [Canonul vorbește] despre faptul că bunurile bisericesti nu se lasă moștenire.

Can. 81 Ap. Scolie. Vezi ce tipuri de laici nu dorește acest canon apostolic să fie imediat hirotoniți și observă că și Canonul 2 al Sinodului din Niceea [325] urmează acestuia, iar Canonul 10 al Sinodului din Sardica i se opune, dar nu total, ci parțial, pentru că nici nu oprește pe fiecare laic, ci pe cel într-adevăr bogat și pe avocații din forum.

Altă scolie. Și Canonul 12 al Sinodului din Cartagina și Canonul 5 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic] se referă la acest lucru.

Can. 83 Ap. Scolie. Există un decret pentru ca sclavii eterodocșilor care doresc să se încreștineze să fie duși înspre eliberare și să nu mai devină sclavi, chiar dacă stăpânii lor anteriori devin creștini.

SCOLII LA CANOANELE SINODULUI I ECUMENIC DE LA NICEEA (325)

Can. 2 I Ec. Scolie. Se observă că Sinodul din Niceea înțelege corect termenul de „neofit” urmând Canonului 10 Apostolic, și nu așa cum îl [înțeleg] ignoranța și nesăbuiința romanilor, conform Canonului 10 al [Sinodului din] Sardica.

Altă scolie. Păcatul sufletesc este a fi impertinent, sau impostor sau mânios, pe care cineva le deține după botez din cauza unui obicei rău, pentru că pe cele trupești le spală baia botezului.

Can. 3 I Ec. Scolie. Același lucru este stabilit și în Canonul 6 al Sinodului Trulan.

Can. 4 I Ec. Scolie. Remarcă faptul că aceste chestiuni bisericesti urmează drepturilor cetăților.

Can. 5 I Ec. Scolie. [La expresia „κατὰ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα, τοὺς ὕφ' ἐτέρων ἀποβληθέντας ὕφ' ἐτέρων μὴ προσίεσθαι (conform canonului care afirmă clar că cei care au fost alungați de către unii să nu fie primiți de către alții)"] A se vedea titlul 18 [al Colecției].

Can. 6 I Ec. Scolie. Remarcă faptul că Părinții, când au dorit ca Biserica Ierusalimului să fie cinstită prin drepturi egale, au păstrat demnitatea de mitropolie pentru mitropolit.

Altă scolie. S-a scris aici până la formularea „să fie păstrate Bisericilor”, iar restul s-a scris la titlul 7, capitolul 3 [al Colecției].

Altă scolie. Patriarhul Fotie spune: „că epitimia este numită mai ales de către filosofii din afară ca cinste, celebritate și faimă”.

Altă scolie. Se spunea despre avva Ioan că atunci când venea de la cules, nu se alătura celor bătrâni, ci se dedica la rugăciune, studiu și psalmodiere, până când gândirea lui era restaurată la ordinea anterioară.

Altă scolie. Când menționează mitropolia se referă la mitropolia de Cezareea Palestinei.

Can. 7 I Ec. Scolie. Se referă la mitropolia Cezareei.

Altă scolie. Unii afirmă că aici s-a menționat mitropolia de Cezareea, căci aceasta este numită prima mitropolie a Palestinei, de care ține și cetatea sfântă. Dar și noul decret despre consulul Palestinei numește Cezareea ca mitropolie a Palestinei. Alții afirmă aici că s-a menționat mitropolia de Cezareea lui Filip, căci aceasta este numită prima mitropolie a Palestinei, de care aparține și orașul Aelia, care este cetatea sfântă a Ierusalimului, despre a cărui episcop se spune că este cinstit ca patriarh.

Can. 8 I Ec. Scolie. Trebuie să se știe că Novatus și-a negat demnitatea preoției în timpul prigoanelor și apoi, după ce a găsit niște episcopi caterisiți, a fost hirotonit episcop.

Altă scolie. Acest canon a fost citit la începutul actelor Sinodului ținut a doua oră în Niceea și fiindcă a fost cercetat cum trebuie să fie înțeleasă expresia „fiind puse mâinile [τοὺς χειροθετουμένους]”, Patriarhul Tarasie a spus că aici termenul se referă la hirotesie, iar nu la hirotonie.

Altă scolie. Dacă există un episcop sau un preot când vin catarii, cum se va aplica iconomia?

Altă scolie. Remarcă ce se spune pentru aceste lucruri.

Can. 9 I Ec. Scolie. Citește și capetele lui Teofil, arhiepiscopul Alexandriei.

Can. 10 I Ec. Scolie. [Expresia „ὄν προκρίνει” (nu prejudiciază)] este pentru „nu aduce condamnare”.

Can. 11 I Ec. Scolie. [Expresia „ἀκροωμένοις (ascultătorilor)”] adică „catehumenilor”.

Altă scolie. [Expresia „ὕποπεσθῶνται (între prosternați)”] adică între cei care fac pocăință.

Can. 12 I Ec. Scolie. [Expresia „ὕποποπτέτωσαν” (să se prosterneze)] adică „să facă pocăință”.

Altă scolie. [Expresia „ἀκροάσεως” (ascultării)] adică „catehizării”.

Altă scolie. [La expresia „ἀκροάσεως” (ascultării)] Catehumenii sunt numiți ascultători, iar cei prosternați sunt cei cu penitență.

Can. 13 I Ec. Scolie. [La expresia „ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος (vechea lege canonică)”] Remarcă faptul că și cei din Niceea menționează Canonul 5 al Sinodului din Ancira.

Altă scolie. Grigorie de Nyssa spune același lucru în epistola sa.

Can. 15 I Ec. Scolie. Remarcă faptul că sinodul împuternicește canonul aposto-
tolilor care a fost scris anterior.

Altă scolie. Remarcă faptul că numește transferul privilegiului Constantinopolului ca fiind contrar canoanelor.

Can. 17 I Ec. Scolie. Cercetează și la Canonul 11 al Sinodului Trulan și în prima epistolă a lui Vasile cel Mare.

Can. 20 I Ec. Scolie. Cercetează mai pe larg în Canonul 91 [90] al Sinodului Trulan.

SCOLII LA CANOANELE SINODULUI II ECUMENIC DE LA CONSTANTINOPOL (381)

Can. 1 II Ec. Scolie. Aceste decizii au fost expuse de către cei 150 de episcopi care au fost împreună la Constantinopol, când a fost hirotonit fericitul Nectarie ca episcop.

Can. 3 II Ec. Scolie. Același lucru precizează și Canonul 37 al Sinodului din Constantinopol și Canonul 17 al celui din Calcedon.

Altă scolie. Prepoziția „μετὰ (după)” este indicatoare a timpului, iar nu a cinstirii, fiindcă cum va avea privilegii după cinstire tronul care este al doilea în cinste? Așadar, și al IV-lea Sfânt Sinod Ecumenic a înțeles acest canon în același fel, ratificând în Canonul 28 că tronul Constantinopolului este cinstit cu privilegii egale. Dar a fi și egal și a fi al doilea după cinstire este un lucru de nepotrivit și de neconceput.

Altă scolie. Iar episcopii care s-au întrunit sunt aceștia: Nectarie, episcopul Constantinopolului, Timotei al Alexandriei și restul de 150 de episcopi, între care căpetenia în puterea cuvântului și a duhului era [Sfântul] Grigorie Teologul.

Can. 6 II Ec. Scolie. Remarcă faptul că acest canon a fost promulgat de către Sfinții Părinți care s-au întrunit în Constantinopol în cel de-al doilea Sinod.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre cei care aduc acuzații preoților.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre cei care se separă de Biserica sobornicească.

Altă scolie. Remarcă ce este erezia.

SCOLII LA CANOANELE SINODULUI III ECUMENIC DE LA EFES (431)

Can. 6 III Ec. Scolie. Remarcă faptul că unii unesc în trei canoane cele ale prezentului sinod, iar alții, în șase, precum și unele mai răsfirate.

SCOLII LA CANOANELE SINODULUI IV ECUMENIC DE LA CALCEDON (451)

Can. 2 IV Ec. Scolie. Canonul 19 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic] este în acord cu acesta.

Altă scolie. [La expresia „ἢ ὄλωσ τινὰ τοῦ κανόνοσ (sau pe oricine altcineva din canon)"] Unii numesc locul acesta lăcaș al sfințirii, adică altar al unui martir.

Altă scolie. [Canonul vorbește] despre cel care este implicat și mediază cu lucruri nepotrivite.

Can. 4 IV Ec. Scolie. Cercetează, de asemenea, și la Canonul 17 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic].

Can. 6 IV Ec. Scolie. Remarcă faptul că dacă cineva este hirotonit într-o biserică, trebuie să rămână [acolo].

Can. 9 IV Ec. Scolie. Se numește „exarh al diocezei” patriarhul fiecărei dioceze, sub care slujesc mitropoliții fiecăreia dintre eparhii. Așadar, canonul spune că orice episcop sau cleric care este în dispută cu propriul mitropolit din orice dioceză, fie să se adreseze patriarhului acelei [dioceze], sau, dacă nu dorește acest lucru, are

permisiunea să alerge la tronul Constantinopolului, privilegiu care nu a fost dat niciunuia dintre ceilalți patriarhi nici de către Sfintele Canoane, pe care cele patru Sinoade Ecumenice le-a promulgat, nici de către legile cele cucernice.

Altă scolie. Remarcă faptul că precum cei de la [Sinodul] din Sardica au conferit Romei recursurile, tot așa și cei de la Calcedon le-au conferit Constantinopolului.

Altă scolie. Și Canonul 9 al Sinodului din Cartagina spune același lucru.

Altă scolie. Clericul nu poate să meargă la un tribunal lumesc, dar unii clerici sunt aleși să facă aceasta cu voința episcopului.

Can. 15 IV Ec. Scolie. [La expresia „διάκονον μὴ χειροτονεῖσθαι γυναῖκα πρὸ ἐτῶν τεσσαράκοντα (o femeie să nu fie hirotonită diaconiță înainte de patruzeci de ani)"] În capitolul 5 al *Constituțiilor* se vorbește despre 50 de ani, iar Apostolul a stabilit 60 de ani, iar în capitolul 43 s-a stabilit din nou 40 de ani.

Can. 16 IV Ec. Scolie. Citește și Canoanele 20, 21, 22 și 24 ale Sinodului VI [Ecumenic] și Canonul 33 al Sinodului din Cartagina și epistola lui Vasile cel Mare către bătrânul Grigorie.

Can. 17 IV Ec. Scolie. S-a adăugat aceasta deoarece canonul spune: „parohiile să rămână nestrămutate la cei care le dețin”.

Altă scolie. Și în Canonul 36 al Sinodului Trulan este același lucru.

Can. 18 IV Ec. Scolie. Canonul 35 al Sinodului Trulan este în consonanță totală cu acesta.

Altă scolie. [La expresia „συννομύμενοι (conspirând)"] Sau constituie asocieri, construind întrajutorări reciproce.

Can. 19 IV Ec. Scolie. Cercetează și Canonul 9 al Sinodului Trulan și Canonul 3 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic].

Altă scolie. Cercetează și canonul 9 al Sinodului al VII-lea și Canonul 3 al celui de-al VII-lea [Sinod Ecumenic].

Can. 22 IV Ec. Scolie. Remarcă faptul că se ratifică și canoanele de la Antiohia.

Can. 24 IV Ec. Scolie. Cercetează, de asemenea, și la Canonul 13 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic] despre împărtășirea de [Sfintele] Taine.

Can. 25 IV Ec. Scolie. [La expresia „ἀναβάλλοντας τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων (deoarece amână hirotoniile episcopilor)”] Remarcă faptul că dispoziția din capitolul 30 spune că, dacă cei obligați întârzie să facă alegerile, după șase luni este permis celui căruia i-a fost încredințată administrarea să procedeze după cum ar crede el.

Altă scolie. Cercetează despre aceasta în Canonul 36 al Sinodului Trulan.

Can. 27 IV Ec. Scolie. Canonul 93 [92] al Sinodului Trulan.

CANOANELE APOSTOLICE

Canonul 1 Apostolic

1. Un episcop să fie hirotonit de către doi sau trei episcopi.

Concordanță: Can. 4 I Ec.; 3 VII Ec.; 19, 23 Ant.; 12 Laod.; 6 Sard.; 13, 49, 50 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Nomocanonul, care conține în mod sistematic toate canoanele Sfinților și ale celor șapte Sinoade Ecumenice, ale Sfinților Apostoli, ale marelui Vasile și ale altor Părinți purtători de Dumnezeu, interpretat, cu ajutorul lui Dumnezeu, la îndemnul celui mai cucernic împărat și domn, Ioan Comnenos, de către domnul Alexios Aristenos, diacon foarte învățat al Marii Biserici a lui Dumnezeu și paznic al legilor¹.

Doi sau trei episcopi hirotonesec un episcop. Dar se cuvine întru totul ca trei să aleagă un episcop și nu mai puțin decât aceștia, doar dacă este într-adevăr dificil să se adune toți episcopii eparhioți la un loc. A se cerceta și canonul patru al Sinodului din Niceea, Canonul 13 al celui din Cartagina și Canonul 19 al celui din Antiohia.

Interpretarea sfintelor și dumnezeieștilor canoane, ale sfinților și cuvioșilor Apostoli și ale Sinoadelor Ecumenice, dar și ale anumitor Sinoade Locale și ale unor Sfinți Părinți, elaborată de către monahul Ioan Zonaras, care a fost droungarios de Vigla² și prim-secretar³.

¹ Această introducere este preluată din ediția: S. TROIANOS et al (eds), *Kommentar zur „Synopsis canonum”*, p. 1.

² Titulatura de „δρουγγάριος” reprezenta un rang militar, deținătorul acestuia având sub comandamentul său un anumit număr de soldați, între 1.000, în secolul al VII-lea, și 100, în secolul al X-lea. Titulatura de „δρουγγάριος τῆς βίγλας” era folosită pentru comandantul tagmei de noapte, termenul „βίγλα” desemnând paza de noapte. Din secolul al VIII-lea, cuvântul „βίγλα” avea să desemneze orice tip de pază de zi și de noapte a palatului imperial. Funcția principală a „δρουγγάριος τῆς βίγλας” era aceea de a-l păzi pe împărat în palat și în timpul expedițiilor, fiind, de asemenea, un consilier al împăratului și apropiat al său. Din secolul al X-lea, cel care îndeplinea funcția de „δρουγγάριος τῆς βίγλας” era ales din familia aristocrate, având gradul de general. Începând cu anul 1030, funcția se transformă într-una juridică, cu atribuții de judecător. Din rândul acestora a făcut parte Ioan Skylitzes, Grigorie Antiochos și Ioan Zonaras. Această funcție a fost păstrată până la căderea Bizanțului (N.A. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΕΣ, „L'évolution de l'organisation administrative de l'Empire byzantin...”, pp. 125-152; Eric MCGEER, „Droungarios”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 2, p. 663).

³ Titulatura de „πρωτοασκηκῆτις” poate fi tradusă prin „prim-secretar imperial”. Titulatura este atestată din secolul al VI-lea până în secolul al XII-lea, când este înlocuită cu cea de „grammatikos”. Îndatoririle sale erau cele de secretar imperial [Aleksander Petrovich KAZHDAN, „Asekretis”,

Introducerea lui Zonaras. Prorocul și purtătorul de Dumnezeu David spunea către Dumnezeu: „arățarea cuvintelor Tale luminează și înțelepțește pe prunci” [Psalmul 118, 130], iar cineva ar putea considera asemănătoare cu cuvintele lui Dumnezeu și hotărârile dumnezeieștilor Apostoli și ale Părinților, fiindcă și acelea s-au stabilit, fiind inspirate de același Duh Sfânt. Astfel, dacă cineva ar face tâlcuirea sfintelor canoane și le-ar explica, descoperind rațiunea lor, îi va ilumina pe cei care sunt copii prin simplitatea și sinceritatea obiceiurilor și care nu au crescut să ajungă la treapta sfintelor canoane. De aceea, trebuie să mă apuc de această lucrare, care să fie, probabil, spre folosul multora și, mai ales, după puterea pe care mi-ar da-o Dumnezeu, trebuie să realizez o interpretare particulară și prescurtată pentru fiecare hotărâre a Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți, însă nimeni nu m-ar putea acuza de îndrăzneală, căci nu m-am apucat de muncă de la mine însumi, ci m-am supus, după ce am fost rugat, și m-am oferit pentru această muncă pentru a nu fi condamnat din cauza neascultării.

Interpretarea lui Zonaras. În zilele noastre, „hirotonie” [χειροτονία]⁴ este denumită împlinirea rugăciunilor de consacrare a celui desemnat pentru preoțire și invocarea Duhului Sfânt asupra celui peste care arhiereul își întinde mâna, binecuvântând pe cel care este hirotonit, dar în vechime „hirotonia” [χειροτονία] era numită însăși alegerea prin vot. Și, fiindcă le era permis și mulțimilor cetățitorilor să aleagă arhieriei, se adunau mulțimile și alegeau pe unul sau pe altul. Astfel, pentru ca votul celor mai mulți să izbutească, se spunea ca cei care fac alegerea să-și întindă mâna [τὰς χεῖρας τεῖνεῖν], pentru ca cei care votau pentru aceștia să fie numărați, iar cel ales de către cei mai mulți era desemnat pentru arhierie. De aici și-a primit numele de „hirotonie” [întinderea mâinii]. Dar și Părinții sinoadelor, folosindu-se de aceasta, au găsit astfel de cuviință să numească alegerea prin vot drept „hirotonie”. Deoarece Sinodul din Laodiceea spune în Canon 5 că „nu se cuvine să se facă hirotonii în prezența celor din treapta ascultătorilor”, însă au numit voturile drept hirotonii, deoarece exista mai ales obiceiul ca mulți să se adune la consacrarea arhierelui, iar la alegeri prin vot, pentru a nu se aduce anumite acuzații împotriva bărbaților care votau, s-a interzis ca unii să fie prezenți, dintre care și cei din treapta ascultătorilor. Iar acest canon stabilește ca un episcop să fie hirotonit de către doi episcopi, iar canonul al patrulea al

în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 1, p. 204; A.P. KAZHDAN, „Protasekretis”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 3, p. 1742].

⁴ Pentru etimologia termenilor de „hirotonie” și „hirotiesie” și diferența dintre ei, a se vedea: *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. 1: *Canoanele Apostolice și Canoanele Sinoadelor Ecumenice*, studiu introductiv, introduceri, note și traducere Pr. R. Perșa, Ed. Basilica, București, 2022, p. 103, nota 262.

Primului Sinod hotărăște ca un episcop să fie ales prin vot de către toți episcopii eparhiei, sau cel puțin de către trei, după ce au consimțit și ceilalți în scris.

Interpretarea la aceleași canoane, ale sfinților și slăviților Apostoli și ale Sfinților Părinți de la Sinoadele Ecumenice ce au urmat, realizată cu trudă de către Teodor Balsamon, diacon al Marii Biserici a lui Dumnezeu, nomofilax⁵, hartofilax⁶, protosul Vlachernelor⁷.

Interpretarea lui Balsamon. Acest canon apostolic discută despre hirotonia săvârșită în biserică de către arhieru, precum afirmă și marele Pavel: „nu-ți pune mâinile degrabă pe nimeni, nici nu te face părtaș la păcatele altora” [Timotei 5, 22], iar nu despre alegerea prin vot, precum au spus unii, urmând celor afirmate în chip nescris, pe baza întinderii mâinilor [τὴν τῶν χειρῶν ἔκτασιν] realizată atunci când se făceau alegerile prin vot ale arhierilor de către mulțimea orașelor. Căci, deși Sinodul din Laodiceea spune în canonul al cincilea „că nu se cuvine să se facă hirotoniile în prezența celor din treapta ascultătorilor”, pe baza lui unii au presupus că acest canon vorbește despre alegerea prin vot, dar mie mi se pare că aceștia nu raționează corect, căci hirotonia, deși este făcută înaintea multora, este săvârșită în biserică prin rugăciuni tainice. De altfel, fiindcă și canonul al patrulea al primului Sfânt Sinod din Niceea stabilește ca alegerea episcopului să fie făcută de către toți episcopii eparhiei, sau cel

⁵ Titulatura de „νομοφύλαξ” („păzitor al legii”) era una de origine nouă pentru cel de-al doilea mileniu creștin. Această funcție își are originile în deciziile împăratului Constantin al IX-lea Monomahul între anii 1043-1047. Prin aceste decizii, însărcinarea unui „νομοφύλαξ” era aceea de a fi președinte al Școlii Juridice din Constantinopol. În descrierea lui Mihail Psellos, „νομοφύλαξ”-ul era președintele curții, primul între judecători și cel care avea în vedere respectarea legilor. În perioada lui Balsamon, titulatura era una care aparținea concomitent statului și Bisericii (J. DARROUZÈS, *Recherches sur les ὀφφίκια de l'Église byzantine*, p. 314; A.P. KAZHDAN, „Nomophylax”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 3, pp. 1491-1492).

⁶ Funcția de „χαρτοφύλαξ” a avut o importanță deosebită la începutul mileniului al doilea în Constantinopol. Această funcție, care se referea inițial la îndatoriri de arhivă și de notariat, s-a dezvoltat într-o funcție de mare influență în Patriarhia Constantinopolului. În secolul al XI-lea, „χαρτοφύλαξ”-ul avea îndatoriri de cancelarie patriarhală, intermedierea relațiilor dintre patriarh și clerici, primirea corespondenței patriarhale, examinarea candidaților la preoție, compunerea răspunsurilor canonice la diferite probleme existente, ajungându-se ca „χαρτοφύλαξ”-ul să îl reprezinte pe patriarh sau să prezideze Sfântul Sinod în lipsa acestuia. Balsamon însuși afirmă faptul că „χαρτοφύλαξ”-ul avea competențe de judecată și era președintele instanței de judecată (J. DARROUZÈS, *Recherches sur les ὀφφίκια de l'Église byzantine*, pp. 334-353; Ruth MACRIDES, „Chartophylax”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 1, pp. 415-416).

⁷ Titulatura de „πρώτος τῶν Βλαχερνῶν” se referă la cel care conducea Biserica și Palatul Vlaherne, în partea de nord-vest a Constantinopolului, unde se afla un izvor de apă și unde s-a construit o biserică închinată Maicii Domnului. Această biserică a ars complet în anul 1070 și a fost reconstruită (Cyril MANGO, „Church and palace of Blachernai”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 1, p. 293).

puțin de către trei, după ce și ceilalți au consimțit în scris, nu știu cum afirmă unii că acest canon are în vedere alegerea prin vot a unui arhiereu, fiindcă se afirmă că un episcop este hirotonit de către doi sau trei episcopi.

Canonul 2 Apostolic

2. Un preot, un diacon și ceilalți clerici să fie hirotoniți de către un episcop.

Concordanță: Can. 7 Teofil

Interpretarea lui Aristenos. Este simplu. Un episcop hirotonește un preot sau un diacon.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul prezintă alegerea și hirotonia preoților și a diaconilor de către episcopul căruia i se vor supune cei hirotoniți.

Interpretarea lui Balsamon. Și acest canon, legiferând în continuare în privința hirotoniei, se referă la ceea ce se înțelege prin canonul precedent în legătură cu hirotonia episcopilor, iar nu în privința alegerii lor prin vot, fiindcă nu am fost învățați ca un preot, un diacon sau un alt cleric, să fie mai întâi ales, și astfel să fie hirotonit.

Canonul 3 Apostolic

3. Dacă un episcop sau un preot, contrar rânduielii Domnului, cea cu privire la jertfă, ar aduce înainte, pe altar, alte lucruri – în afară de spice de grâu nou și ciorchine de struguri, la vremea cuvenită –, fie miere, fie lapte, fie, în loc de vin, băutură amețitoare prelucrată, fie păsări, fie anumite animale, fie semințe, contrar rânduielii, să fie caterisit. Să nu se permită să fie adus la altar altceva decât ulei pentru sfeșnic și tămâie pentru vremea aducerii Sfintei Jertfe.

Concordanță: Can. 4 Ap.; 28, 57, 99 Trulan; 37 Cart.; 8 Teofil

Interpretarea lui Aristenos. Preotul care aduce la altar lapte, miere, băutură amețitoare prelucrată⁸, sau animale, sau semințe, în afară de grâu proaspăt, struguri, ulei și tămâie, să fie caterisit. Aducerea la altar a celor enumerate, precum la păgâni sau la evrei, este interzisă. Iar ofrandele de roade noi, adică semințe și

⁸ Termenul σίκερα, care reprezintă o preluare a cuvântului din limba ebraică, este folosit în Vechiul Testament de 16 ori și o singură dată în Noul Testament (cf. Luca 1, 15) și se referă la o băutură alcoolică puternică sau la un lichior fermentat, produs în principal din grâu, fructe, miere sau curmale. Termenul ἐπιτηδεύτᾳ înseamnă *prelucrat, manufacturat* și se referă la anumite tehnici sau meșteșuguri de producere a acestei băuturi alcoolice [Horst R. BALZ, Gerhard SCHNEIDER (eds), *Exegetical dictionary of the New Testament*, vol. 3, Eerdmans, Grand Rapids, 1993, p. 243; George LAMPE, *A Greek Patristic Lexicon*, Oxford, p. 537.]

struguri, au fost îngăduite spre a fi aduse la momentul culesului ca mulțumire adusă lui Dumnezeu care le oferă.

Interpretarea lui Zonaras. Când Domnul le-a transmis ucenicilor Lui rânduiala pentru jertfa cea nesângeroasă, le-a transmis ca aceasta să se săvârșească cu pâine și vin. De aceea și Apostolii au interzis să fie adus orice altceva pentru jertfă și au oprit să se întrebuițeze în loc de vin o altă formă de băutură, precum *sichera* [σικερα]. Iar *sichera* este orice băutură puternică preparată, în afară de vin, precum este cea pe care oamenii o prelucrează, ca ceea ce se numește *humeli* (χουμῆλη) și cele care sunt preparate în același fel. Dar au permis să fie aduși doar strugurii copti și grâu verde nou și, pentru mâncare, semințe care sunt apărute deja, deoarece acest lucru se evidențiază prin faptul că spune: „la vremea cuvenită”. Iar acestea să nu fie aduse înainte [la altar] ca jertfă, ci ca ofrande de roade coapte. Și s-a acceptat să se aducă și ulei, ca să fie aprinsă lumina cu el pentru lumina cea adevărată, și tămâie pentru momentul aducerii Sfintei Jertfe. Citește și canoanele 28, 32 și 57 ale Sinodului Trulan.

Interpretarea lui Balsamon. Dumnezeuieștii Apostoli, interzicând jertfele de sânge și de animale făcute în Legea Veche pentru sfânta jertfă, au poruncit să se practice jertfa cea nesângeroasă transmisă prin tradiție de către Domnul și au stabilit ca preotul, care face contrar acestora, să fie caterisit. Iar *sichera* este orice băutură puternică preparată, în afară de vin. Dar, dacă auzi că acest canon spune „în afară de grâu proaspăt”, adică de semințe, să nu consideri că se acceptă jertfa acestora, fiindcă și acest lucru a fost interzis, căci s-a spus ca acestea să fie aduse preotului ca ofrande anuale de roade, și noi, cei care le primim din mâinile preotului cu binecuvântare, să înălțăm mulțumire lui Dumnezeu, Cel care asigură mijloacele de existență și de îngrijire a noastră. De aceea, după cum se pare, sunt aduși struguri de către patriarh la altarul dumnezeieștii biserici din Vlaherne, după săvârșirea sfintelor slujbe la sărbătoarea Adormirii Preasfintei Născătoare de Dumnezeu⁹. Iar eu cunosc pe un întâistătător al unei cinstite mănăstiri din țară care a fost caterisit și a fost îndepărtat din egumenie, deoarece a adus la altar brânză și carne prin sfatul unui om rău, care l-a înșelat și i-a spus să facă prin acest fel un remediu pentru multe boli. Dar tămâia și uleiul nu sunt aduse înainte pentru jertfă, ci pentru iluminarea bisericii și pentru mulțumirea luminii celei adevărate și a lui Dumnezeu. A se citi și canoanele 28 și 32 ale Sinodului Trulan.

⁹ După cum se poate vedea din comentariul lui Balsamon, momentul aducerii strugurilor ca pârgă la altar era data de 15 august. Pentru o analiză a acestei teme, a se vedea: Mihail QARAMAH, „Rugăciunile pentru pârgă potrivit vechilor Evhologhii – studiu liturgic”, în: *Glasul Bisericii*, LXXX (2021), 7-9, pp. 61-82.

Canonul 4 Apostolic

4. Orice alt fruct să fie trimis ca pârgă episcopului și preoților acasă, iar nu la altar. Dar este evident că episcopul și preoții le vor împărți și cu diaconii, și cu ceilalți clerici.

Concordanță: Can. 3, 38, 41 Ap.; 28, 57, 99 Trulan; 37 Cart.; 8 Teofil

Interpretarea lui Aristenos. Fructele care au fost trimise acasă le vor distribui cei care sunt primii și celor ce le urmează. În afară de struguri, nu trebuie să fie aduse la altar ofrande de alte fructe, ci să fie trimise episcopului și preoților acasă, ca acestea să fie distribuite și diaconilor și celorlalți clerici, fiindcă strugurii vor fi aduși la biserică, separat de alte fructe, precum vinul din aceștia, care se primește pentru săvârșirea jertfei nesângeroase.

Interpretarea lui Zonaras. Nu se cuvine ca fructele să fie aduse la altar, ci cel care dorește să aducă din ele ofrande lui Dumnezeu spre mulțumire, să le aducă episcopului și preoților, iar aceștia să le primească nu numai spre folosul personal, ci să le împartă și întregului cler.

Interpretarea lui Balsamon. Se remarcă și din acest canon că sunt aduse episcopului în biserică numai semințe și struguri ca pârgă. Iar fructele și celelalte sunt trimise episcopului pentru a fi date prin el mulțumire vrednică lui Dumnezeu. În ce fel să fie aduse și cele ce sunt aduse pentru pomenirea sfinților și a celor adormiți și cele numite coșuri, care sunt înfrumusețate cu fructe de multe feluri, vei învăța din cuvântul marelui Atanasie despre cei adormiți. Dar tu vei afirma că prin prezentul canon și episcopii sunt nevoiți să-i ajute pe clericii lor din veniturile bisericilor.

Canonul 5 Apostolic

5. Episcopul, preotul sau diaconul să nu-și îndepărteze propria soție sub pretext de evlavie; iar dacă ar îndepărta-o, să fie afurisit; iar dacă va persista, să fie caterisit.

Concordanță: Can. 13, 48 Trulan; 4 Gangra; 4, 25 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Preotul care își alungă soția să fie îndepărtat, iar cel care nu o reprimește, să fie caterisit. Dacă un preot sau un diacon își alungă soția pe motiv de evlavie, fără vreo cauză binecuvântată, să fie caterisit. Să se cerceteze și Canonul 12 și 13 al Sinodului al șaselea Trulan care dispun aceleași lucruri.

Interpretarea lui Zonaras. În vechime, cei care conviețuiau puteau să se despartă și fără vreun motiv, oricând doreau, dar Domnul, după cum este scris în Evanghелиii, a interzis acest lucru. Într-adevăr, conform poruncii Domnului, și Apostolii au oprit acest lucru și s-a spus până acum, în privința celor consacrați, că, dacă sub pretextul evlaviei, cel consacrat își va repudia soția, să fie afurisit, evident, până este convins să o reprimească, iar dacă ar continua să nu o reprimească, va fi caterisit. Este probabil ca acest lucru să fi fost în vederea denigrării căsătoriei, ca necurăție a unirii trupești realizate, dar Scriptura spune: „cinstită este nunta și patul neîntinat” [*Evrei* 13, 4]. Canonul amintește și de episcopii care au soții, deoarece atunci episcopii nu aveau interdicție spre unire legitimă cu soțiile lor. Dar la Sinodul Trulan, numit al VI-lea, se interzice acest lucru în Canonul 12. Și legea civilă interzice divorțurile nejustificate, delimitând cauzele distincte, prin care se cuvine să fie făcute divorțurile în mod legal.

Interpretarea lui Balsamon. Înainte de Sinodul al VI-lea, care a fost în Trulan, în palatul imperial, era permis episcopilor să aibă soții și după primirea demnității episcopale, precum le au și preoții și diaconii hirotoniți după căsătorie. Astfel, fiindcă înainte de *Novela 117* a lui Iustinian, care se află în cartea XXVIII, titlul 7 din *Basilicale*, exista permisiunea, pentru cel care voia, de a putea să-i trimită soției carte de despărțire din orice motiv, canonul prezent spune că nu există permisiunea ca episcopul, sau preotul, sau diaconul, să-și alunge propria soție pe motiv de evlavie. Prevederile unui asemenea canon s-au oprit însă la preoți și diaconi, deoarece, după cum a fost scris, episcopii nu mai puteau să aibă soții după primirea episcopatului. Astăzi, orice fel de căsătorie nu poate fi dezlegată decât după cauzele cuprinse în *novela* menționată, care sunt acestea: când unul dintre cei căsătoriți conspiră împotriva împăratului, când soția a fost în adulter, când unul complotază împotriva vieții celuilalt, când soția, împotriva voinței soțului, bea sau se îmbăiază împreună cu bărbați străini, când soția locuiește în afara casei soțului, decât dacă, într-adevăr, se află la propriii părinți, când soția merge la hipodrom fără voința bărbatului, când unul dintre cei căsătoriți alege viața monahală și alte cauze scrise în *novela* menționată, pe care [trebuie] să le citești¹⁰.

¹⁰ În *Novela 117* a lui Iustinian, cap. 8-10, se menționează: „VIII. Există numeroase motive pe care le-am găsit atât în legile vechi, cât și în legile noastre, pentru care desfacerea căsătoriei se face prea ușor. Din această cauză, am decis să abolim unele dintre ele, care au ajuns să pară inadecvate pentru desfacerea unei căsătorii, și să includem în legea prezentă doar cele numite în mod specific ca fiind motive întemeiate pe care fie soțul, fie soția pot face repudierea (repudium). Iată, așadar, ceea ce noi stabilim ca fiind motivele pe baza cărora un soț poate face repudierea (repudium) în condiții de certitudine și să beneficieze de zestrea soției sale, posesia acesteia fiind rezervată copiilor rezultați din căsătorie; sau, dacă nu există copii, să se bucure și el de posesia acesteia: 1. Dacă soția are cunoștința de un complot împotriva stăpânirii și nu îl dezvăluie soțului său. Totuși, dacă a fost semnalat de soție, și soțul nu a spus nimic despre el, soția trebuie să fie îngăduită să raporteze acest lucru

stăpânirii prin orice persoană, iar soțul nu poate găsi niciun prilej de repudiere (repudium) pe acest motiv; 2. Dacă soțul consideră că soția sa poate fi condamnată pentru adulter, este de datorita soțului să înceapă prin a o pune sub acuzare pe soția sa sau și pe adulterin. Dacă o astfel de acuzație a fost dovedită ca fiind adevărată, atunci, la îndeplinirea repudierii, soțul trebuie să primească zestrea, precum și darul său înainte de căsătorie și, în plus, dacă nu are copii, trebuie să primească din celelalte bunuri ale soției sale o sumă constatată ca fiind egală cu o treime din zestre. În acest caz, atât pedeapsa decretată de noi, cât și zestrea revin în proprietatea sa; în timp ce, în cazul în care el are copii din respectiva căsătorie, noi poruncim ca zestrea soției, precum și celelalte bunuri ale acesteia, să fie păstrate în beneficiul copiilor, în conformitate cu legile în acest caz. Adulterinul condamnat în mod legal este pedepsit împreună cu soția. În cazul în care adulterinul are o soție, aceasta trebuie să primească atât zestrea, cât și darul aferent căsătoriei. În condițiile în care ar avea copii, soția lui se bucură doar de folosința darului, posesia zestreii fiind rezervată prin lege în favoarea copiilor. În ceea ce privește restul averii soțului ei, o prezentăm ca un cadou pentru copiii săi. În cazul în care nu există copii, decretăm că el trebuie să transfere dreptul de proprietate al darului prenupțial soției sale, iar toate celelalte bunuri ale soțului vor reveni fiscalității, în conformitate cu legile vechi; 3. Dacă soția uneltește în vreun fel împotriva vieții soțului său sau dacă are cunoștință de alții care fac acest lucru și nu îi dezvăluie acest lucru soțului său; 4. Dacă, împotriva dorinței soțului ei, merge la petreceri sau la băi, cu bărbați care nu au nicio legătură cu ea; 5. Dacă lipsește din casă contrar dorinței soțului ei, cu excepția, poate, a părinților ei; 6. Dacă merge să vadă curse, spectacole de teatru sau vânători de animale fără știrea soțului ei sau chiar când acesta îi refuză permisiunea; 7. Cu condiția ca întotdeauna ca, în cazul în care el și-a alungat soția din casă fără unul dintre motivele menționate mai sus, cu rezultatul că, dacă nu are părinți cu care să stea, ea își petrece în mod necesar noaptea în afara casei, poruncim ca soțul să nu aibă dreptul de a face repudierea asupra soției sale din acest motiv, deoarece el însuși este cel care a fost vinovat de aceasta. IX. Iată care sunt ceea ce noi hotărâm ca fiind singurele motive pentru care un soț poate fi notificat în mod întemeiat de repudiere (repudium) de către soția sa, și în urma cărora ea poate atât să-și ia zestrea, cât și să ceară darul cu privire la căsătorie, posesia darului fiind, în mod similar, păstrată pentru copiii lor; sau dacă nu există copii, ea poate avea posesia și asupra acestuia: 1. Dacă fie formează el însuși un complot împotriva stăpânirii, fie are cunoștință de un astfel de complot și nu îl dezvăluie stăpânirii, fie personal, fie prin intermediul unei alte persoane; 2. Fie dacă, în vreun fel, soțul complotază împotriva vieții soției sale sau are cunoștință de alții cu acest scop și nu dezvăluie acest lucru soției sale și nu se străduiește să se răzbune în justiție; 3. Fie dacă soțul complotază împotriva castității soției sale, încercând să o pună la dispoziția altor bărbați pentru adulter; 4. Sau, dacă soțul își acuză soția de adulter și nu dovedește adulterul, soției îi este permis, dacă dorește, să notifice repudierea soțului său și, din acest motiv, să-și ia înapoi zestrea și să obțină și darul prenupțial. De asemenea, din cauza acestei acuzații calomnioase, în cazul în care nu va avea copii din respectiva căsătorie, soția va primi, din celelalte bunuri ale soțului său, o sumă egală cu o treime din darul prenupțial, în proprietate; întrucât, în cazul în care va avea copii, noi ordonăm ca întreaga proprietate a soțului să fie păstrată pentru copii, în timp ce conținutul din alte legi cu privire la darul prenupțial rămâne în continuare confirmat, cu mențiunea că, din cauza acuzației de adulter, adusă și nedemonstrată, soțul va fi supus și el pedepselor pe care soția ar fi urmat să le sufere, dacă o astfel de acuzație ar fi fost dovedită; 5. Dacă se dovedește că soțul, în aceeași casă în care locuiește cu ea, își tratează soția cu dispreț, locuind cu o altă femeie, sau dacă se dovedește că locuiește în mod constant cu o altă femeie într-o altă casă din același oraș, și nu se deține de această desfrânare nici după ce a fost acuzat de acest lucru pentru prima și a doua oară, fie de către propriii săi părinți, fie de către cei ai soției sale, fie de către alte persoane de încredere, acesta este un alt motiv pentru care soției i se permite să desfășoare căsătoria, să primească înapoi zestrea, care a fost dată, și darul prenupțial, și, de asemenea, pentru o astfel de insultă gravă, să primească din celelalte bunuri ale sale o treime din valoarea pe care o constituie darul prenupțial. Aceasta cu mențiunea că, în cazul în care va avea copii, soția trebuie să se bucure doar de folosința bunurilor pe care le-a primit din darul prenupțial și de aplicarea sancțiunii de o treime din bunurile soțului, proprietatea fiind păstrată pentru copiii pe care îi au în comun, în timp ce, în cazul în care nu va avea copii din căsătoria menționată, îi poruncim să aibă și posesia acestor

Canonul 6 Apostolic

6. Episcopul, preotul sau diaconul să nu-și asume preocupări lumești. În caz contrar, să fie caterisit.

Concordanță: Can. 3, 7 IV Ec.; 10 VII Ec.; 11 I-II; 16 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Preotul, dacă acceptă funcții lumești, este scos din preoție. Nu este permis ca un episcop, sau un preot, sau un diacon, să-și asume funcții lumești din dorință avidă de câștig personal, doar dacă nu cumva este desemnat de către legi pentru administrarea bunurilor minorilor sau i se cere în alt mod să primească întreținerea văduvelor, orfanilor și bolnavilor. Iar dacă, după ce a fost somat să demisioneze, nu este convins, ci rămâne în administrație, să fie caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Se interzice celor enumerați să se implice pe ei înșiși în chestiunile lumești, deoarece canonul dorește ca aceștia să se îndeletnicească cu slujirea dumnezeiască și să se păzească pe ei în afara oricărui scandal sau tulburări publice. Iar dacă nu fac acest lucru, rânduiește să fie caterisiți. Însă, diferite canoane ale sinoadelor hotărâsc în privința acestei chestiuni. Și legile civile îi opresc pe cei consacrați să intervină ei înșiși în acest chestiuni. Dar dacă sunt desemnați de către lege pentru îngrijirea copiilor orfani, se permite să dețină această slujbă.

Interpretarea lui Balsamon. În privința celor consacrați care întreprind slujiri lumești am scris suficient în lucrarea prezentă, capitolul 13, titlul 8¹¹. Dar, dacă acest canon apostolic spune că un cleric care face aceasta să fie caterisit, iar

bunuri. X. Dacă până acum au existat și unii care și-au desfăcut căsătoria de comun acord, în viitor nu vom mai permite acest lucru, cu excepția cazului în care vor face acest lucru din dorința de a păstra castitatea. În cazul în care astfel de persoane au copii, noi stabilim ca zestrea, pe de o parte, și darul prenuțial, pe de altă parte, să fie ambele rezervate copiilor lor. În cazul în care, după desfăcerea consimțită a căsătoriei din motive de castitate, oricare dintre ei, fie că este soț sau soție, se constată că se angajează într-o altă căsătorie sau că trăiește necăsătorit, poruncim ca, dacă, așa cum s-a spus, există copii din respectiva căsătorie, să li se dea în plus dreptul de proprietate asupra restului bunurilor persoanei condamnate pentru această încălcare, precum și asupra zestrei și a darului prenuțial. În cazul în care copiii sunt de vârstă fragedă, dispunem ca educația lor și gestionarea afacerilor lor să revină părintelui care nu a făcut nimic care să contravină legii actuale; dar dacă ambii părinți au căzut într-o astfel de greșală, atunci proprietatea fiecărui părinte va reveni copiilor, iar numirea unui administrator pentru ei pe durata minoratului lor va fi în grija responsabilului în cauză sau a altor persoane cărora legile noastre le încredințează aceste probleme. În cazul în care nu există copii, bunurile fiecărei persoane trebuie să ajungă în posesia trezoreriei publice, iar cei care se fac vinovați de această încălcare trebuie să fie supuși pedepselor prevăzute de lege. În niciun caz nu permitem ruperea căsătoriei prin consimțământ în alt mod" [David John MILLER, Peter SARRIS (eds), *The Novels of Justinian: A Complete annotated English Translation*, vol. 2, Cambridge University Press, Cambridge, 2018, pp. 757-760].

¹¹ Pentru interpretarea acestei probleme, se vedea: G.A. RHALLER, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 157-160.

Canonul 81 Apostolic și alte canoane spun, pe de o parte, să înceteze din slujire, iar, pe de alta, să fie caterisit, se va întreba cineva căruia se cuvine să îi oferim întâietate? Eu cred că celui cu mai multă blândețe, deoarece Sfântul Sinod a cerut prin trei înștiințări de treizeci de zile ca acel preastimat și mare econom Aristenos¹² să fie îndepărtat din oficiul de legiuitor¹³.

Canonul 7 Apostolic

7. Dacă un episcop, un preot sau un diacon ar sărbători sfânta zi de Paști înaintea echinoctiului de primăvară, împreună cu iudeii, să fie caterisit.

Concordanță: Can. 64, 70, 71 Ap.; 11 Trulan; 1 Ant.; 37, 38 Laod; 51, 73, 106 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Este simplu. Cel care săvârșește Paștile împreună cu iudeii este caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Unii spun că echinoctiul de primăvară este la 25 a lunii martie, iar alții, la 25 aprilie. Dar eu cred că acest canon nu afirmă nici prima, nici cealaltă [dată]. Căci, de multe ori, Paștile este sărbătorit înainte de 25 aprilie, dar este și înainte de 25 martie, precum se întâmplă, iar dacă echinoctiul de primăvară este perceput astfel, atunci Paștile este sărbătorit în contradicție cu acest canon. Este probabil ca slăviții Apostoli să denumească altceva drept echinoctiu de primăvară. Dar întreaga poruncă a canonului este aceasta: creștinii să nu sărbătorească Paștile împreună cu iudeii, adică în aceeași zi, deoarece trebuie să preceadă sărbătoarea lor cea fără sărbătoare și astfel să fie apoi săvârșit Paștile noastre. Iar clericul care nu face acest lucru va fi caterisit. Dar și Sinodul din Antiohia în primul canon stabilește acest lucru, amintind și decretul primului Sinod din Niceea, care este în legătură cu sărbătoarea Paștelui, deși nu se găsește un asemenea canon între canoanele Sinodului din Niceea.

Interpretarea lui Balsamon. Dumnezeuieștii Apostoli nu doresc ca noi să sărbătorim împreună cu iudeii, de aceea au hotărât ca Paștile Domnului să fie sărbătorit de către noi după ce aceia au săvârșit Paștile Legii. Și fiindcă aceia

¹² Din dorința de a aplica mai strict canoanele, care interziceau cumulul de funcții bisericești și civile de către clerici, patriarhul Lucas Chrysoberges a insistat ca toți clericii aflați în această situație să-și soluționeze situația canonică. Așadar, în urma deciziei Sinodului din Constantinopol din anul 1157, Alexios Aristenos a fost obligat să renunțe la funcțiile seculare, păstrându-și doar funcțiile bisericești. Decizia a fost luată la Sinodul din Constantinopol din data de 8 decembrie 1157. Textul deciziei se regăsește în PG 119, col. 773-780. Pentru un rezumat al deciziei în limba franceză, a se vedea: V. GRUMEL (ed.), *Les registres des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 3, p. 112.

¹³ Aici este vorba de oficiul de „δικαιοδότης”. Pentru funcțiile pe care le-a avut Aristenos, a se vedea studiul introductiv despre viața și activitatea sa.

sărbătorească Paștile înainte de echinocțiul de primăvară, se cuvine ca noi să sărbătorim după echinocțiul de primăvară. Iar echinocțiul de primăvară nu este după cum spun unii în data de 25 a lunii martie, sau în 20, sau în oricare altă zi stabilită, ci atunci când se întâmplă să fie, fiindcă alteori echinocțiul de primăvară este diferit, conform calculului ciclic al cursului soarelui și lunii. Astfel, Moise a legiferat ca iudeii să săvârșească Paștile anual, ca *trecere* a relelor, în amintirea răscumpărării din robia egipteană, și nu este altcândva decât înainte de echinocțiul de primăvară, în a paisprezecea zi, atunci când luna este în prima lună a anului, adică în Martie. Și noi sărbătorim Paștile Domnului ca eliberare a noastră din robia diavolului, pe care Hristos și Dumnezeu nostru ne-a dăruit-o prin Pătimirea Sa. Iar noi sărbătorim acest lucru nu atunci când iudeii celebrează Paștile, ci după aceasta, evident că după ce este echinocțiul de primăvară și după a paisprezecea zi a primei luni, adică după prima lună [plină] a lunii Martie, într-adevăr în a șaptea zi, deoarece și Pătimirea și Învierea lui Hristos s-au petrecut astfel atunci. Să se cerceteze și cuvântul al 8-lea al celui între sfinți părintele nostru Ioan Gură de Aur, pe care l-a scris pentru Paști, și să se cerceteze și Canonul 73 al Sinodului din Cartagina și cele adnotate de către noi la acesta în privința Paștelui.

Canonul 8 Apostolic

8. Dacă vreun episcop, un preot sau un diacon, sau vreunul din registrul clericilor nu s-ar împărtăși atunci când are loc aducerea Jertfei, să spună cauza; și dacă ar fi una întemeiată, să obțină permisiunea; dar dacă nu ar spune-o, să fie afurisit ca unul care s-a făcut vinovat de vătămare împotriva poporului, creând suspiciune împotriva celui care a adus Jertfa că nu ar fi adus-o în mod corect.

Concordanță: Can. 9 Ap.; 66 Trulan; 2 Ant.; 3 Tim.

Interpretarea lui Aristenos. Preotul care nu se împărtășește să spună cauza, iar dacă nu o spune, să fie afurisit, deoarece a creat o suspiciune asupra celui ce aduce Jertfa. Preotul sau oricine altcineva din registrul preoțesc care nu se împărtășește și nu spune cauza pentru care face aceasta, să fie afurisit ca unul care a adus o suspiciune împotriva celui ce aduce Jertfa cea nesângeroasă.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul dorește ca toți să fie întotdeauna pregătiți și vrednici de împărtășirea celor sfinte și mai ales cei consacrați. De aceea spune că, dacă cineva dintre aceștia nu s-ar împărtăși, când este aducerea Jertfei, evident la slujba proscomidiei, să spună cauza, și dacă ar fi una binecuvântată îi va fi îngăduit sau, dacă nu spune, va fi afurisit, deoarece creează împotriva preotului care a adus jertfa cea nesângeroasă o suspiciune care nu este bună pentru popor,

de vreme ce nu dorește să se împărtășească din aceasta, ca și cum ar ști că există împotriva lui vreun impediment pentru slujire.

Interpretarea lui Balsamon. Nimeni nu a mai văzut ca un episcop sau un preot, care a intrat în altar și a slujit, să nu se împărtășească de cele sfinte și dumnezeiești. Dar dacă unul dintre aceștia este descoperit că a făcut un asemenea lucru, nu numai că va fi afurisit, ci va fi și pedepsit drastic dacă nu ar spune cauza foarte binecuvântată și evidentă care l-a oprit de la dumnezeiasca împărtășire, căci nu a evitat să provoace un scandal din aceasta. Dar îi vedem pe mulți dintre diaconii care intră în altar, dar nu se împărtășesc, însă nici nu se ating de cele sfinte. Iar dacă cineva dintre aceștia s-ar atinge cu mâna și nu s-ar împărtăși, va fi afurisit, conform canonului. Și unii au interpretat canonul în acest fel, iar alții afirmă că orice cleric care nu se împărtășește este afurisit de către canon, chiar dacă stă în afara sfântului altar, ceea ce este foarte grav.

Altă interpretare a lui Balsamon. Unii au interpretat cele cu privire la Canoanele 8 și 9 într-un fel, iar noi, în alt fel. De aceea, combinându-le pe cele în privința acestora, spunem că cei care se numără în registrul preoțesc și slujesc tainele cele preasfinte, dar nu se împărtășesc când este aducerea jertfei, aceia sunt afurisiți, dacă nu ar preciza vreo cauză binecuvântată. Iar cei consacrați, care nu ating cele sfinte în altar, și toți credincioșii laici, care nu așteaptă sau nu rămân până la final și până s-ar face împărtășirea cu cele sfinte, să fie afurisiți ca cei fără de rânduială. Deoarece, a afirma că se cuvine ca toți credincioșii laici și clericii care nu ating cele sfinte să se împărtășească zilnic de cele sfinte, în caz contrar să fie afurisiți, nu este nici dispoziția canonului, nici nu este posibil. De aceea, și Canonul 9 spune ca toți credincioșii care nu rămân, să fie pedepsiți, și nu îi adaugă pe cei care nu se împărtășesc. Astfel, să interpretezi canoanele conform Canonului 2 al Sinodului din Antiohia.

Canonul 9 Apostolic

9. Toți credincioșii care intră și ascultă Scripturile, dar care nu rămân pentru rugăciune și pentru Sfânta Împărtășanie trebuie afurisiți ca cei care produc neorânduială în Biserică.

Concordanță: Can. 66 Trulan; 2 Ant.; 3, 13 Tim.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care nu rămâne pentru rugăciune și împărtășire să fie afurisit. Cel care nu rămâne în biserică până la sfârșit, ci pleacă înainte de a se termina sfânta liturghie în biserică, trebuie să fie afurisit ca unul care produce indisciplină în biserică.

Interpretarea lui Zonaras. Prezentul canon pretinde ca toți să rămână, când se săvârșește sfânta jertfă, până la sfârșit pentru rugăciune și pentru sfânta împărtășanie, deoarece atunci și laicilor li se cerea să se împărtășească în mod constant, fiindcă există un canon al Sinodului din Sardica, și altul al celui din Trulan, și altul al celui din Antiohia, care [afirmă] că, dacă cineva, fiind prezent, nu s-ar împărtăși în trei duminici, să fie afurisit. De aceea, și canonul prezent îi afurisește pe cei care nu rămân, ca pe cei care tulbură rânduiala. Și Canonul 2 al Sinodului din Antiohia vorbește despre acest lucru.

Interpretarea lui Balsamon. Hotărârea canonului prezent este foarte drastică, deoarece afurisește pe cei care se adună în biserică și nu rămân până la sfârșit, nici nu se împărtășesc. Dar și alte canoane hotărăsc într-un mod asemănător ca toți cei care sunt pregătiți și vrednici de împărtășire, dar care nu se împărtășesc timp de trei duminici, să fie afuriși.

Canonul 10 Apostolic

10. Dacă cineva s-ar ruga, chiar și în casă, împreună cu un excomunicat, acesta să fie afurisit.

Concordanță: Can. 11, 12 Ap.; 2 Ant.; 9 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care se roagă cu un excomunicat se condamnă pe el însuși. Cel care se roagă cu eretici într-o biserică sau într-o casă, să fie și el, de asemenea, excomunicat.

Interpretarea lui Zonaras. Cei afuriși, fără îndoială din cauza păcatelor, rămân afuriși. De aceea, nu trebuie ca cineva să aibă comuniune cu aceștia, deoarece se poate întoarce spre disprețuirea celui afurisit, sau, mai rău, spre clevetire, precum cel care a fost afurisit în chip rușinos. Astfel, dacă cineva s-ar ruga împreună cu un excomunicat, adică cu un afurisit, chiar dacă nu în biserică, ci într-o casă, și acela va fi afurisit. Și Canonul 9 al Sinodului din Cartagina spune același lucru.

Interpretarea lui Balsamon. Cuvântul excomunicare [ἀκοινωνησία] înseamnă afurisire [ἀφορισμός]. De aceea, cel care se roagă oriunde împreună cu unul afurisit va fi afurisit, chiar dacă este episcop sau laic. Dar acest lucru a fost scris din cauza celor ce afirmă că cel afurisit a fost alungat din biserică. Astfel, dacă cineva psalmodiază cu acesta într-o casă sau în câmp, nu va fi acuzat. Dar a te ruga împreună cu unul afurisit în biserică sau în afara ei este același lucru, însă

nu suntem opriți să conversăm cu unul care a fost afurisit. Citește și Canonul 9 al Sinodului din Cartagina.

Canonul 11 Apostolic

11. Dacă cineva, fiind cleric, s-ar ruga împreună cu un cleric caterisit, să fie și el caterisit.

Concordanță: Can. 10 Ap.; 2 Ant.; 9 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care se roagă împreună cu cel care a fost caterisit, se condamnă pe el însuși. Cel care se roagă împreună cu cel care a fost caterisit, adică coliturghisește, să fie și el caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Unii dintre cei caterisiți sunt opriți numai de la slujire, nu și de la comuniune, sau de la a participa împreună la slujba Bisericii, iar alții, împreună cu caterisirea, sunt și excomunicați și afurisiți. Desigur, aici acest canon va fi înțeles în legătură cu cel care a fost și caterisit și afurisit. Și cel care s-a rugat cu acesta, sau rugăciunea împreună va fi acceptată ca slujirea împreună, va fi și el sub caterisire. Căci, deși cel care a fost caterisit nu era și afurisit, cel care slujește împreună cu el va fi caterisit.

Interpretarea lui Balsamon. Unii au înțeles aici rugăciunea împreună pentru slujirea împreună. Dar eu nu consider așa, deoarece canonul a fost înțeles în legătură cu fiecare cleric care a fost caterisit, nu numai în legătură cu un preot. Iar alții spun aici că cel caterisit a fost supus și afurisirii și, de aceea, a fost interzisă rugăciunea împreună cu el. Eu înțeleg că aici canonul are ca scop să pedepsească pe orice cleric care se roagă sub orice formă cu orice fel de cleric care a fost caterisit și care, după caterisire, a săvârșit vreo lucrare preoțească, fiindcă de aceea este aplicată caterisirea asupra lui. Căci, pentru rugăciunea împreună cu unul afurisit nu este aplicată caterisirea, ci afurisirea, precum susține Canonul 10.

Canonul 12 Apostolic

12. Dacă un cleric sau un laic afurisit, adică neadmis [la comuniune], mergând într-un alt oraș, ar fi acceptat fără scrisori de recomandare, să fie afurisiți și cel care l-a primit, și cel care a fost primit.

Concordanță: Can. 32, 33 Ap.; 11, 13 IV Ec.; 17 Trulan; 6, 7, 8, 11 Ant.; 8, 9 Sard.;

41, 42 Laod.; 54, 90, 105 Cart.; 1 Sf. Sofia

Interpretarea lui Aristenos. Cel care primește pe cel neadmis în altă parte, este cu totul neadmis. Cel care este examinat de către un episcop dacă trebuie să

fie primit pentru Biserica lui Dumnezeu și în timp ce sunt examinate faptele lui, îndepărtându-se de acolo și mergând la un alt episcop, ar fi primit de către acela, fără scrisori de confirmare care să evidențieze nevinovăția credinței și vieții lui, să fie afurisit și acela și cel care l-a primit.

Interpretarea lui Zonaras. Aici cuvântul *adică* [ἤτοι] nu este explicativ pentru afurisire, ci este pus ca disjuncție în locul cuvântului *sau* [ἢ], fiindcă se dorește să se vorbească despre amândoi, și despre cel afurisit [ἀφωρισμένος] și despre cel neadmis [ἄδεκτος], și mai întâi se discută cu privire la cel neadmis. Fiindcă unii care au fost rânduiți în cler, fiind citeți sau psalți, caută să fie hirotoniți diaconi sau preoți, iar cei care îi vor hirotoni pe aceștia, cercetând cele ale lor și găsind probabil anumite incertitudini, le amână hirotonia până ce ar fi rezolvată incertitudinea în privința lor, dar ei, pierzându-și răbdarea, merg la alții și sunt primiți de către aceia. Astfel, canonul prezent oprește acest lucru și poruncește ca cel care este considerat de către un arhiepiscop ca inadmisibil pentru hirotonie să nu fie acceptat de către altul fără scrisori de confirmare din partea episcopului de către care este examinat. Scrisorile de confirmare sunt cele date clericilor, sau laicilor afurisiți, sau citeților, ca să meargă în alt oraș și să se supună episcopului de acolo, ca cei care au fost dezlegați de epitimii sau ca cei care sunt credincioși. Despre aceasta s-a vorbit mai pe larg la Canonul 11 al Sinodului al IV-lea [de la Calcedon]. Iar dacă cineva îl va primi pe unul ca acesta, și cel care l-a primit și cel care a fost primit este supus afurisirii. A se citi și Canonul 7 al Sinodului din Antiohia și Canonul 23 al celui din Calcedon.

Canonul 13 Apostolic

13. Iar dacă el ar fi unul afurisit, să-i fie prelungită afurisirea, ca unuia care a mințit și a înșelat Biserica lui Dumnezeu.

Concordanță: Can. 12, 33 Ap.; 105 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care a mințit despre afurisire, este foarte greu de primit. Dacă cineva a fost afurisit de către propriul episcop și, mergând la alt episcop, ar ascunde afurisirea și ar fi primit de către acela, să-i fie prelungită afurisirea ca unuia care a mințit și a înșelat Biserica lui Dumnezeu.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul precedent a fost promulgat în legătură cu cel neadmis, care nu a fost încă hirotonit, nici afurisit, iar canonul prezent hotărăște în privința celui care fusese hirotonit și a fost afurisit și care după afurisire, pierzându-și răbdarea, a mers la alt arhiepiscop și a fost primit de către acesta,

fiindcă nu a știut de afurisire. Desigur, canonul poruncește să-i fie prelungită afurisirea unuia ca acesta.

Interpretarea lui Balsamon. A fi afurisit [ἀφωρισμένος] este ceva, și a fi neadmis [ἀδεκτος], adică cel care nu este primit de către episcop pentru ceva anume, este altceva, fiindcă cel afurisit este oprit de la adunarea bisericească, iar cel neadmis nu este primit din mai multe privințe. Și cuvântul *adică* [ἤτοι] este pus acolo ca disjuncție în locul cuvântului *sau* [ἢ], după cum se arată acest lucru prin canonul următor, care spune: „iar dacă ar fi unul afurisit” și celelalte. Desigur, Canoanele acestea 12 și 13 spun ca să fie afurisit cel care cu știință l-a primit fără scrisori de recomandare de la propriul episcop pe cel care a fost condamnat de a fi întru totul neadmis pentru ceva anume, iar cel care a fost primit să fie împreună afurisit. Iar dacă unul ca acesta nu este neadmis, ci este unul afurisit, cel care l-a primit să fie din nou afurisit, iar afurisirea celui afurisit să fie prelungită. A se cerceta și Canonul 11 al Sinodului al IV-lea [de la Calcedon], și Canonul 6 al Sinodului din Antiohia, și Canonul 13 al Sinodului din Calcedon.

Canonul 14 Apostolic

14. Nu este îngăduit ca un episcop, părăsindu-și propria parohie, să treacă în alta, chiar dacă ar fi silit de către mai mulți, decât dacă ar fi vreo cauză întemeiată care îl constrânge să facă acest lucru, ca, de exemplu, dacă poate aduce celor de acolo un folos mai mare prin cuvântul dreptei credințe. Dar și aceasta să nu fie de la sine însuși, ci printr-o judecată a multor episcopi și printr-o rugămintă foarte puternică.

Concordanță: Can. 35 Ap.; 15 I Ec.; 2 II Ec.; 5 IV Ec.;

20 Trulan; 13, 16, 21 Ant.; 1, 3 Sard.; 48 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Să nu te năpustești dintr-un tron într-alt tron, dacă nu ești socotit foarte folositor și foarte capabil spre învățatură de către cei de acolo, dar și aceasta, cu judecata și rugămintea multor episcopi. Nu se cuvine ca un episcop să își părăsească parohia lui și să se năpustească asupra altui tron, dacă nu cumva a fost examinat și socotit de către cei de acolo foarte de ajutor, precum unul capabil de învățatură, dar și aceasta cu judecata și rugămintea multor episcopi. Deși Canonul 16 al sinodului din Antiohia admite unui episcop care nu are biserică să se instaleze într-o biserică vacantă, însă doar după examinarea deplină a sinodului, fiind prezent și episcopul metropolei, totuși nu admite în niciun fel ca unul care nu este fără biserică să se mute într-un alt oraș, precum nici Canonul 21 al Sinodului din Antiohia, nici Canonul 15 al Sinodului din Niceea, nici primul canon al Sinodului din Sardica.

Interpretarea lui Zonaras. Diferite canoane sinodale opresc pe episcopi să se mute din bisericile proprii în altele, fiindcă rânduesc ca fiecare să rămână în biserică ce l-a primit pe el, ca să nu se răzvrătească unul împotriva celuilalt. De aceea, canoanele nu vor fi considerate că stabilesc contrariul, ci acelea legiferează în privința faptului că episcopii nu pot să își schimbe bisericile și interzic acest lucru. Iar prezentul canon argumentează în privința plecării episcopului într-o altă biserică, dacă este asuprită de vreo necesitate sau pentru învățatură, deoarece probabil episcopul acelei biserici nu este deloc destoinic pentru învățare, iar cel chemat, întâmplându-se să fie mai erudit și mai destoinic spre discuții, ar fi din întâmplare constrâns de ceva să rămână în cetatea aceea, dar să nu pornească de la el, ci canonul vrea ca el să fie chemat sau, mai mult, să fie chemat prin judecata multor episcopi. Într-adevăr, canoanele sinoadelor evită întru totul mutarea episcopului dintr-o parohie în altă parohie și sustragerea administrației bisericești a aceleia, chiar dacă biserică aceea este văduvită de episcop, conform Canonului 16 al Sinodului din Antiohia. Iar prezentul canon al Sfinților Apostoli nu permite ca un episcop să meargă regulat într-o altă parohie pentru învățatură și discuții, decât pentru ajutorul poporului de acolo, și atunci nu de la el, ci fiind chemat și învrednicit.

Interpretarea lui Balsamon. Acest Canon 14 hotărăște ca un episcop să nu aibă permisiunea să se năpustească din parohia lui asupra alteia, chiar dacă ar face acest lucru pentru folosul poporului și chiar dacă a fost silit spre aceasta de către mulțimea unei regiuni străine, în afară de cazul când va face acest lucru dintr-o încredințare sinodală. Iar Canonul 16 al Sinodului din Antiohia spune că cel care răpește o biserică vacantă fără voința sinodală să fie îndepărtat. Dar tu să știi că, deși acest Canon 14 Apostolic nu pedepsește pe cel care învață în afara enoriei, totuși diferite alte canoane îi supun caterisirii pe cei care au săvârșit în afara enoriei vreun lucru destinat episcopului. Iar ce semnifică „în afara regiunii”, a fost stabilit conform poruncii imperiale. Iar dacă un mitropolit, care a învățat la diferiți episcopi ai lui fără știrea episcopilor și care a fost acuzat, ar contesta că nu se cuvine să fie oprit, din pricina faptului că episcopii sunt sub autoritatea lui și din cauza faptului că nu i se aplică pedeapsa din canonul prezent, sau pentru faptul că a învățat, sau a interpretat probabil, nu este o slujire episcopală, acest lucru nu a fost plăcut Marelui Sinod. De aceea, să se ia în considerare cele scrise în acest Canon 14 și cele ce au fost interpretate acolo la Canonul 20 al Sinodului Trulan, în privința episcopului care a învățat într-o regiune străină, și să se compare ambele canoane.

Altă interpretare a lui Balsamon. Din acest Canon 14 se înțelege că năvălirea vicleană a unui episcop dintr-o parohie în altă parohie este condamnată. Iar transferul făcut dintr-o bună purtare de grijă, pe baza unei cauze importante și

binecuvântate și a statorniciei în bună cuviință, este permisă după rugămintea puternică a multor episcopi. Dar, fiindcă unii afirmă că nici transferul nu este permis de către canonul prezent, ci este evidențiată prin acesta chemarea temporară a unui episcop pentru învățătură, să înțeleagă mai întâi că acest canon nu afirmă un asemenea lucru. Și atunci de unde propun ei acest lucru? Apoi, ce fel de ajutor va putea fi oferit poporului bisericii văduvite prin învățătura unui episcop fie o singură dată, fie și de două ori, fie și într-o perioadă când el a învățat în ea, dacă nu a săvârșit nicio altă lucrare arhierescă în ea, chiar dacă o asemenea chemare este făcută la rugămintea multor episcopi? Căci, dacă cel care a fost chemat nu va avea de gând să învețe printr-un drept arhieresc, atunci nu va avea nevoie de rugămintea multor episcopi, deoarece poate și singur să propovăduiască dreapta credință. Altfel, cel care afirmă aceasta îi acuză pe marele Grigorie Teologul și pe Sfântul Proclu și pe mulți alți preasfințiți patriarhi, care au fost transferați din alte tronuri [episcopale] în cel de Constantinopol, sau în alte tronuri patriarhale, ca pe unii care au săvârșit în chip nevrednic slujbe după transferare, ceea ce ar fi de neiertat.

Canonul 15 Apostolic

15. Dacă vreun preot sau un diacon, sau oricine din registrul clericilor, părăsindu-și propria parohie, s-ar duce în alta și, mutându-se cu totul, ar petrece în altă parohie, contrar voinței propriului episcop, poruncim ca acela să nu mai slujească, mai ales dacă, după ce episcopul l-a chemat să se întoarcă, nu s-a supus, stăruind prin neorânduială. Totuși, să se împărtășească acolo ca laic.

Concordanță: Can. 15, 16 I Ec.; 5, 10, 20, 23 IV Ec.; 17, 18 Trulan; 3 Ant.;

15, 16, 17 Sard.; 54, 90 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Orice cleric care și-a părăsit propria parohie și locuiește într-una străină și îl înduplecă pe episcop ca să nu se mai întoarcă, să fie excomunicat. Orice fel de cleric care și-a părăsit parohia și a mers în alta și nu s-a mai întors, deși este chemat de către propriul episcop, să nu mai slujească. Iar dacă persistă în această indisciplină, să fie caterisit, dar să se împărtășească acolo precum un laic. Și să se cerceteze și Canonul 3 al Sinodului din Antiohia.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul 6 al Sinodului din Calcedon a rânduit să nu fie hirotonit nimeni în chip absolut, ci într-o episcopie, sau într-o biserică sau într-o mănăstire. Cel care a fost hirotonit astfel și și-a părăsit biserica pentru care a fost numit cleric, mergând într-alta, este oprit de la slujire de către acest canon, și mai ales dacă, după ce este chemat, nu se reîntoarce. Dar i s-a îngăduit acestuia

să se împărtășească precum un laic. Și Canonul 16 al Primului Sinod [Ecumenic] și Canonul 5 al celui de-al IV-lea vorbesc în chip asemănător.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul 6 al Sinodului [Ecumenic] din Calcedon rânduieste să nu fie hirotoniți clerici în chip absolut, ci într-o episcopie, sau într-o biserică sau într-o mănăstire. Și aceștia nu pot să plece în altă eparhie fără voința întâistătătorului lor și să săvârșească cele ale oficiilor lor clericale. Iar canonul îl afurisește pe cel care face un asemenea lucru, și mai ales dacă a fost chemat și nu s-a supus să se întoarcă în prima lui parohie. Totuși, canonul nu îl oprește ca acesta să trăiască într-un alt oraș ca laic. Și să se cerceteze și Canonul 16 al Primului Sinod [Ecumenic] și Canonul 5 al celui de-al IV-lea, ca să se înțeleagă că un cleric, dacă dorește să petreacă într-o altă enorie și să slujească precum un cleric, nu are nevoie numai de scrisoare de confirmare, ci și de scrisoare de plecare din partea episcopului care l-a făcut cleric. Căci dacă nu prezintă o asemenea scrisoare, va fi oprit de la slujire. Cercetează și Canonul 17 al Sinodului Trulan.

Canonul 16 Apostolic

16. Iar dacă episcopul la care s-ar afla aceștia, considerând oprirea hotărâtă împotriva lor fără nicio valoare, îi va accepta pe ei ca pe niște clerici, să fie afurisit ca un învățător al neorânduiei.

Concordanță: Can. 10, 12 Ap.; 17, 18 Trulan; 3 Ant.; 54, 55 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care îl păstrează pe unul ca acesta, având cunoștința respectivului fapt, se condamnă pe sine însuși. Episcopul, care știe de pedeapsa stabilită împotriva unui asemenea cleric și îl păstrează pe acesta ca pe un cleric, este afurisit ca un învățător al neorânduiei.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul precedent îi oprește de la slujire pe cei care și-au părăsit parohia în care au fost hirotoniți, iar cel prezent îl afurisește pe episcopul la care au mers ca pe un începător al neorânduiei și tulburării, dacă i-ar primi pe aceștia ca pe niște clerici, având știință de pedeapsă.

Interpretarea lui Balsamon. Iată că prezentul canon îl afurisește pe episcopul care l-a numărat pe un cleric al unei alte enorii împreună cu clerul propriu fără scrisoare de plecare din partea propriului episcop. Însă, numai episcopul Cartaginei singur poate să-i înscrie pe clericii altor enorii în rândul clerului propriu și fără scrisoare de plecare din partea celor care i-au hirotonit și vei găsi acest lucru în canoanele Sinodului din Cartagina. Dar și arhiepiscopul Constantinopolului are în putere să procedeze în chip asemănător. Deoarece Novela a 3-a a

împăratului Iustinian, adică la capitolul 2, al titlului 2 al cărții a III-a din *Basili-cale*, spune aceasta în mod literal următoarele: „Căci, dacă în privința sfințelor mănăstiri interzicem mutarea dintr-o mănăstire într-alta, cu mult mai mult nu permitem acest lucru preacucernicilor clerici, deoarece credem că această dorință implică dovada câștigului și negoțătoriei. Dar dacă fericirea voastră, sau împăratul, ar considera vreodată să fie făcut la un timp vreun asemenea transfer, acest lucru să nu fie făcut înainte ca împrejurarea să fie circumscrisă la numărul anunțat de către noi”¹⁴. Iar o asemenea novelă a fost scrisă atunci pentru patriarhul Constantinopolului. Dar înseamnă că a fost permis și împăratului să facă un transfer al clericilor.

Canonul 17 Apostolic

17. Cel care după Botez a fost unit prin două căsătorii sau și-a luat concubină nu poate fi episcop, preot sau diacon, sau, în general, ceva din registrul clerical.

Concordanță: Can. 3 Trulan; 3, 7 Neocez.; 4, 12, 50, 80 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Tot cel care a fost căsătorit de două ori sau cel care întreține o concubină nu poate fi preot. Tot cel care a fost căsătorit de două ori nu este admis spre preoție, dar cu mult mai mult cel care întreține o concubină.

Interpretarea lui Zonaras. Credem că dumnezeiasca baie a Sfântului Botez le spală celor ce au fost botezați orice murdărie, care s-a întipărit înainte de Botez, și niciunul dintre păcatele făcute de cineva înainte de acesta nu-l oprește pe cel care a fost botezat să fie înaintat spre preoție. Dar dacă va desfrâna după Botez sau se va uni prin două căsătorii este socotit nevrednic de orice fel de preoție.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul îl oprește pe cel care s-a căsătorit de două ori după Sfântul Botez sau a desfrânat să devină episcop sau să săvârșească vreun lucru preoțesc, dar trece cu vederea toate păcatele dinainte de Sfântul Botez, care este întru totul nou și o lucrare numai a harului Duhului Sfânt. Citește

¹⁴ În *Novela 3*, cap. 1.1, se decretează următoarele cu privire la numărul clericilor catedralelor: „I. Astfel, decretăm ca în Sfânta și Marea Biserică să nu fie mai mult de șaiszeci de prezbiteri, o sută de diaconi, patruzeci de diaconițe, nouăzeci de ipodiaconi, o sută zece lectori și douăzeci și cinci de cântăreți, astfel încât numărul total al celor mai cinstiți clerici din Sfânta și Marea Biserică să fie de patru sute douăzeci și cinci de persoane, la care se adaugă o sută dintre cei numiți „îngrijitori”. Acesta va fi, deci, numărul clericilor pentru Preasfânta și Marea Biserică a acestui oraș binecuvântat al nostru și pentru cele trei sfinte lăcașuri unite cu ea. Niciun membru actual nu va fi demis, chiar dacă numărul va depăși cu mult pe cel stabilit de noi, dar nimeni nu va fi adăugat în viitor, în fiecare rang existent, până când numărul său nu va fi încadrat în această limită” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian: A Complete annotated English Translation*, vol. 1, Cambridge University Press, Cambridge, 2018, p. 78].

și Canonul 20 al Sfântului Vasile. Dar, nu știu cum, mulți citeții, care s-au căsătorit a doua oară, au fost păstrați în locurile lor și au fost înaintați prin decrete arhieresti în trepte mai înalte. Citește și *Novela* 137 a lui Iustinian, aflată în *Basilicale*, titlul 1, cartea a III-a, care stabilește, împreună cu multe alte chestiuni bisericești, ce se cuvine să se facă în privința clericilor căsătoriți a doua oară. De asemenea, citește și capitolul 23, titlul 1 al prezentei lucrări și cele de acolo¹⁵.

Altă interpretare a lui Balsamon. La interpretarea prezentului Canon 17 am scris că nu știm cum citeții, care s-au căsătorit de două ori, nu sunt caterisiți, ci, chiar mai mult, avansează prin decrete arhieresti spre trepte mai înalte. Dar, mai înainte, examinând foarte atent cele ale legilor și cele ale canoanelor, am observat că prezentul Canon 17 și Canonul 16 decide în privința arhierilor, preoților, diaconilor și ipodiatonilor, dar nu și în privința citeților. Deoarece aceia, dacă s-au căsătorit de două ori, fie înainte de hirotonie, fie după hirotonie, sunt caterisiți, însă citeții, care s-au căsătorit de două ori înainte de pecetluire sunt caterisiți, dar dacă după pecetluire, sunt îngăduiți, însă sunt oprți să mai înainteze într-o altă treaptă bisericească mai înaltă. Căci *Novela* 137 a lui Iustinian, cea din capitolul 31 și 32 al titlului 1 al cărții a III-a din *Basilicale*, spune acestea literal: „Iar dacă un preot, un diacon sau un ipodiaton și-ar lua soție după hirotonie, să fie alungat din cler și să fie predat orânduirii orașului, în care era cleric, împreună cu lucrurile lui. Iar dacă un citeț și-a luat o a doua soție, sau prima era văduvă, sau despărțită de soț, sau oprită prin legi sau de către sfințele canoane să nu înainteze nicidecum într-o altă treaptă bisericească”. Iar dacă vrei să înțelegi canonul și în privința citeților, afirmă că nu este cu puțință să fie făcut citeț cineva, care înainte de pecetluire s-a căsătorit de două ori, fiindcă, după judecare, este caterisit, iar cântărețul, care s-a căsătorit de două ori după pecetluire, este îngăduit, deși nu va fi înaintat într-o treaptă mai mare. Dar este necesar să spunem cum citeții, care s-au căsătorit de două ori, sunt înaintați prin decrete arhieresti în officii imperiale, dar și în cele bisericești. Astfel, spunem că dregătoriile și officii bisericești sunt considerate trepte în mod abuziv, deoarece treptele sunt, în mod corect, cele ale preoților, diaconilor, ipodiatonilor și ale citeților, iar officii și demnitățile sunt cinstiri și ocazii pentru venituri. De aceea, și cel care a fost făcut citeț în copilărie, și s-a căsătorit a doua oară, va fi făcut, fără nicio piedică, prin decret: cleric, ecleciastic, conducător coral¹⁶,

¹⁵ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 59-60.

¹⁶ Titulatura de „δομῆστικός” a fost folosită în perioada bizantină pentru mai multe officii atât civile și bisericești, cât și militare. În sfera bisericească, titulatura desemna pe cel care conducea corul sau dirijorul corului (J. DARROUZÈS, *Recherches sur les ὀφφίκια de l'Église byzantine*, p. 564).

convocator¹⁷, dar nu și diacon sau ipodiacon, deoarece cel care va îndrăzni aceasta va fi caterisit.

Canonul 18 Apostolic

18. Cel care și-a luat o văduvă sau pe una repudiată, sau o curtezană, sau o servitoare, sau pe una dintre cele de pe scenă nu poate fi episcop, preot, diacon sau, în general, ceva din registrul clericilor.

Concordanță: Can. 3, 26 Trulan; 27 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Preotul care a luat o femeie părăsită, sau o văduvă, sau o slujnică sau o nebună nu mai este preot. Acela care nu și-a luat o femeie decentă și fecioară, ci pe cea pe care a părăsit-o altul, sau pe o văduvă, sau pe o slujnică sau pe o femeie nebună nu va fi primit în preoție.

Interpretarea lui Zonaras. Și evreilor le era interzis de către Legea Veche ca preoții lor să ia în căsătorie desfrânate, prizoniere ori sclave și pe cele care își duc existența din taverne sau inuri și pe cele despărțite de bărbații lor. Iar dacă au fost legiferate acestea pentru ei, cu mult mai mult va fi pentru cei preoțiți conform Evangheliei. Căci, iată, se spune că aici sfințenia este mai mare. De aceea, și prezentul canon îi oprește pe clerici să ia în căsătorie vreă văduvă, sau pe cea alungată de propriul soț, sau pe o desfrânată, sau pe o sclavă sau pe una dintre cele de pe scenă, deoarece unele ca acestea trăiesc cu indiferență și sunt în relație cu cei cu care se întâlnesc, fiind foarte lipsite de rușine, și nici nu sunt considerate ca fiind cumpătate. Prin urmare, canonul nu acceptă să fie înaintat în niciun fel de preoție cel care a luat-o pe una dintre cele enumerate.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul prezent semnifică faptul că se dorește nu numai ca un cleric să fie cumpătat, ci și soția lui, căci de aceea s-a interzis celor consacrați să se unească cu femeile care sunt menționate în acesta, fiindcă nu sunt considerate cumpătate din cauza josniciei vieții lor. De aceea, dacă cineva se va uni cu o asemenea femeie, nu va fi învrednicit de preoție, iar dacă, după preoțire, soția lui este adulteră, și el o păstrează, va fi caterisit. Citește și capitolul 29, titlul 9 al prezentei colecții¹⁸ și Canonul 10 al Sinodului din Ancira și cele scrise la acesta pentru interpretarea celor două canoane.

¹⁷ Titulatura de „λαοσυνάκτης” era folosită pentru treapta lectorilor sau citeților. Ierarhia titlaturilor lor era următoarea: domestikos, sau conducătorul unuia dintre cele două coruri, laosynaktes, domestikos al psalților, protopsaltul, citețul principal, arhonte de kontakia, protocanarhul, chartularios, skevofilax (J. DARROUZÈS, *Recherches sur les οφφίκια de l'Église byzantine*, p. 564).

¹⁸ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 210-214.

Canonul 19 Apostolic

19. Cine a luat în căsătorie două surori sau o nepoată nu poate fi cleric.

Concordanță: Can. 3, 26 Trulan; 2 Neocez.; 23, 78 Vasile; 5 Teofil

Interpretarea lui Aristenos. Cel care a luat două surori sau o verișoară nu a fost făcut cleric. Unul ca acesta, pe lângă faptul că nu poate deveni cleric, este supus și unor pedepse grele, după ce este desfăcută și căsătoria nelegiuită dintre ei.

Interpretarea lui Zonaras. Căsătoria ilegitimă nu numai că îl oprește pe acela de a fi cleric, ci îl și supune pedepselor. Iar cel căsătorit în chip nelegiuit este pedepsit și de către legea civilă, care desface căsătoria ilegitimă.

Interpretarea lui Balsamon. Nepoată [*ἀδελφιδῆ*] este numită verișoara primară [*ἀνεψιά*]. Așadar, cel care a luat în căsătorie fie două surori, sau o mătușă și o verișoară, canonul nu permite să fie făcut cleric, dezlegând întru totul și căsătoria. Dar să știi că nu numai cel care a făcut un asemenea lucru, ci și cel care a contractat o căsătorie interzisă din consangvinitate sau din înrudire nu va fi făcut preot, ci chiar mai mult va fi și sub epitimie. Care sunt aceste epitmii pentru cei care își amestecă rudenial¹⁹, vei învăța din diferite canoane ale lui Vasile cel Mare.

Canonul 20 Apostolic

20. Clericul care oferă cauțiuni să fie caterisit.

Concordanță: Can. 30 IV Ec.

Interpretarea lui Aristenos. Clericul să nu dea garanții, iar dacă le oferă, să fie caterisit. Nu trebuie ca un cleric să se pună pe el însuși garant pentru anumite procese și să fie implicat în tulburările instanțelor de judecată din pricina dorinței de câștig rușinos. Căci, de vreme ce și Pavel, când nu era crezut și i se solicitau garanții, îndemna la reconcilierea cu o persoană publică sau și cu una privată, dacă un cleric se va pune garant pentru aceasta, va deveni el însuși condamnable. Unul ca acesta, fiindcă devine disprețuitor al propriei sale opriri din cauza vreunui câștig, va fi caterisit. Iar dacă un cleric va găsi o persoană aflată în necaz și trimisă la închisoare și care nu poate să iasă de acolo în alt fel, decât dacă cineva se pune garant pe el însuși că acela nu va fugi, și din compasiune și iubire de oameni, clericul va accepta un asemenea lucru și va garanta că se va înfățișa în instanță oricând va fi cercetat, nu numai că nu va fi exclus, ci va fi considerat vrednic de laudă, precum cel care și-a pus sufletul pentru cel de un neam cu el.

¹⁹ Termenul de „*αἰμομικτης*” poate fi tradus prin „cel care amestecă sângele, incestuos”.

Iar solicitarea unor garanții de bani, atunci când clericii sunt în instanțe, acest lucru nu îi va face vinovați de caterisire, căci și potrivit cărții a patra a actelor de la Calcedon, Sfântul Sinod și preacinstiții demnitari adunați în acesta au solicitat ca episcopii egipteni să ofere garanții ale prezenței lor și cei care erau în dubiu au fost încredințați prin jurământ solemn.

Interpretarea lui Zonaras. Cineva poate oferi garanții pentru el însuși sau pentru alții. Iar cel care oferă [garanții] pentru altcineva girează fie din cauza câștigului, fie din dragoste, fie din pricina faptului că ne-a fost poruncit să ne punem sufletele pentru frații noștri. Astfel, s-a interzis faptul de a te pune pe tine însuși garant pentru altul, sau, desigur, să te faci responsabil de acesta, precum se întâmplă pentru un colector de taxe. Iar colectarea de taxe este o răutate veche, iar colectorii de taxe sunt cei care colectează solicitările de contribuții publice. Desigur, unii ca aceștia, dacă nu găsesc bunuri la vedere, solicită garanții și, din cauza acelora, îi aduc pe unii care să pună stăpânire asupra bunurilor lor. Prin urmare, acest lucru și cele asemănătoare acestuia sunt interzise clericilor, ca ei să nu fie implicați într-o mulțime de probleme, în prădări și în abuzuri fiscale, fiind suspectați că le-am asumat pe acestea din pricina câștigului, căci clericii nu trebuie să dețină câștiguri rușinoase. De aceea este adusă asupra lor caterisirea. Iar dacă unui cleric, venit în instanță din partea cuiva, i se solicită garanții în vederea prezentării în instanță, oferindu-se acestea, nu va fi oprit de vreo anumită pedeapsă, fiindcă s-a văzut că și la cel de-al IV-lea Sinod Ecumenic dumnezeieștii Părinți întruniți în acesta și demnitarii, care erau împreună cu ei, au solicitat episcopilor egipteni garanții pentru prezentarea în instanță, sau, dacă vreunul dintre ei era în dificultate și solicita o perioadă de amânare, au poruncit să depună o declarație sub jurământ. Iar dacă un cleric, găsind pe cineva care este dus în instanță și căruia i se cer garanții sau altceva pentru prezentarea în instanță și este trimis la închisoare, fiindcă nu poate să ofere cauțiune, făcându-i-se milă de cel în suferință, el însuși s-ar depune chezașie pentru acela, aplecându-se spre necazul celui suferind, nu cred că acesta va fi caterisit, ci va fi acceptat de către Dumnezeu și de către oamenii înțelepți, ca pe unul care a împlinit porunca Evangheliei. Și legea civilă prevede ca acei clerici care sunt supuși sub judecată să ofere garanții.

Interpretarea lui Balsamon. Unii afirmă că a „da cauțiuni” se referă la clericul care girează pentru altul, iar alții la clericul care oferă pentru el însuși un alt garant. Așadar, este foarte supărător și nevrednic de filantropia apostolică a afirma că este caterisit clericul care, pentru a nu se ajunge în instanță, sau în vreo îndatorire din pricina lipsurilor sau în alt mod din pricina unui lucru binecuvântat, oferă, din aceste cauze, garanții pentru a scăpa de necaz. Dar, de asemenea, uneori

garantarea clericului pentru altul va fi supusă pedepsei. Căci dacă vreun cleric va fi garantul cuiva pentru câștig, va fi caterisit din pricina urâteniei garanției. Iar dacă va fi garantul unui sărac din milă sau se va pune pe sine pentru altul datorită vreunei cauze cucernice, atunci nu va fi caterisit. Și la Sinodul al IV-lea Ecumenic au fost găsiți mulți clerici și episcopi care solicitau și de la care au fost solicitate garanții și niciunul dintre ei nu a fost oprit. Așa să le interpretezi pe cele cu privire la garanție. Dar citește și *Novela 123* a lui Iustinian, care se află în cartea a III-a a *Basilicalelor*, titlul 1, capitolul 13 al acestuia, spunând, în parte, astfel: „Acceptăm ca preoților, diaconilor și ipodiaconilor, care sunt desemnați pe baza dreptului sau numai al rudeniei pentru tutelă sau curatorie, să li se permită o asemenea slujire”. Și, puțin mai încolo, se precizează: „Însă nu permitem ca vreun episcop, econom, sau un alt cleric din orice treaptă sau un monah după propriul nume, fie al vreunei biserici, fie al mănăstirii să fie colector, sau încasator al contribuțiilor publice, sau arendaș al banilor sau al bunurilor străine, administrator al unei case, ori reprezentant în instanță al vreunui caz, sau garant pentru cauzele acestora, ca să nu reprezinte o osândă din pricina acestui motiv pentru sfintele lăcașuri și să fie împiedicate slujbele dumnezeiești”. Astfel, este evident din cele arătate și din aceste cuvinte ale novelei, care precizează ca o persoană consacrată să nu fie garant pentru acele cauze, că un cleric poate să fie desemnat să ofere garanții pentru alte cauze cucernice, cât și să se pună pe el însuși drept garant. Cercetează și titlul nouă al prezentei colecții, capitolul 34 și 27²⁰, și cele din acestea și Canonul 30 al Sinodului de la Calcedon.

Canonul 21 Apostolic

21. Dacă cineva a fost făcut eunuc prin abuzul oamenilor sau a fost lipsit de cele ale bărbaților în persecuție, sau s-a născut așa, și este vrednic, atunci să fie făcut episcop.

Concordanță: Can. 22, 23, 24 Ap.; 1 I Ec.; 8 I-II

Interpretarea lui Balsamon. Aceste patru canoane, adică cel de față și următoarele, îi indică pe cei care, înainte de a fi clerici, sunt făcuți eunuci din cauza vreunei boli sau în timpul unei invazii a dușmanilor, numărându-i pe aceștia în rândul clerului, dacă sunt găsiți întru totul vrednici. Însă îi pedepsesc pe cei care s-au mutilat pe ei înșiși după preoție, chiar dacă au fost constrânși de vreo boală, și, de asemenea, pe cei care înainte de preoție și-au tăiat părțile lor genitale fără existența vreunei boli. Pe primii îi caterisesc, iar pe ceilalți îi opresc de a fi făcuți clerici. Iar pe laicii care s-au castrat pe ei înșiși, fără existența vreunei boli sau a

²⁰ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 201-209, 226.

unui abuz, îi afurisesc pentru trei ani. De aceea, și mulțimile oamenilor să fie foarte atente când, din cauza vreunei boli, au de gând să îi facă pe copiii lor eunuci și să vină înaintea preasfintelor biserici și fac cunoscută boala și tăierea testiculelor. Iar legile civile îi pedepsesc drastic pe cei care îi fac eunuci pe copiii lor, sau pe sclavi sau pe alții, care nu sunt stăpâniți de vreo boală, și citește capitolul 14 al primului titlu al prezentei colecții și *Novela 60* a domnului și împăratului Leon Înțeleptul²¹. Fiindcă eunucii se împart în trei feluri, adică: în *oprimați*, cei care și-au pierdut părțile genitale în timpul copilăriei, fiind mutilate de către părinți și lipsite de folosință; în *impotenți*, cei care nu au testicule din naștere; și cei *castrați*, care au fost mutilați cu fierul, căci la romani „castrum” înseamnă „fier”. Cei care

²¹ *Novela 60* a lui Leon al VI-lea Înțeleptul: „Un lucru îndrăzneț, fără vreo reținere, care pare să nu implice nicio pedeapsă din partea lui Dumnezeu, dar în realitate este demn de pedeapsă, este castrarea puterii date de Dumnezeu naturii pentru perpetuarea neamului. Aceasta, încă de mult, a fost pedepsită de o lege restrictivă care, printr-o prevedere, a fost impusă de legiuitori pentru a împiedica dezvoltarea unor astfel de idei și pentru a purifica societatea noastră. Nu știu cum ar putea să se lase convins cineva de un asemenea sfat și să se cruțe de la a mutila natura, întrucât ei nu o fac în acest fel, ci, considerând o astfel de uneltire împotriva naturii ca ceva util, îi castrază oamenii care le taie acele părți prin care se face aducerea omului la lumina zilei, ei înșiși introducând o altă creație în lume, care nu este asemenea celei pe care înțelepciunea Creatorului a conceput-o. Prin urmare, nu considerăm că putem ignora acest lucru, ci stabilim prin lege pedeapsa pentru acesta și încercăm, cu ajutorul lui Dumnezeu, să oprim îndrăzneala celor care nu se tem în a profana creația lui Dumnezeu în acest mod. Deci, decizia legiuitorilor precedenți pedepsea pe cei care îndrăzneau să facă acest lucru cu aceeași umilire pe care o impuneau victimelor lor, iar ceea ce le plăcea să vadă în alții era aplicat și lor înșiși, acest fapt nefiind complet nedrept, deși nu foarte adecvat. Datorită faptului că cineva îndrăznește să denatureze opera lui Dumnezeu nu înseamnă că și cel care îl pedepsește ar trebui să imite și să o denatureze; totuși, în comparație cu lipsa lui de discernământ, nu este un lucru foarte absurd, după cum am spus. În acest caz, pedeapsa era aplicată și în alt mod celor care îndrăzneau să comită acțiuni necucernice, adică de a li se confisca proprietatea și a-i condamna la exil perpetuu, iar pe cel care suferise nedreptatea, dacă era sclav, îl învrednicea de eliberare. Deci, legislația înaintașilor noștri era în acest fel, iar noi, promulgând o decizie în privința acestei chestiuni, interzicem celor care uneltesc împotriva naturii să fie însoșiți cu o umilire similară, dar cu privire la celelalte sancțiuni stabilite, chiar dacă aici judecata tinde spre o abordare mai umană, nu ne displace să o impunem. Prin urmare, decretăm mai întâi ca cel care solicită ca cineva să săvârșească actul condamnat să fie pedepsit, iar dacă este înregistrat în lista demnitarilor imperiali, să fie eliminat din acea listă; apoi, să plătească o amendă de zece litre de aur în beneficiul public și să fie exilat din ținut timp de până la zece ani. În ceea ce privește săvârșitorul care comite actul condamnat, acesta trebuie să fie pedepsit în primul rând prin biciuirea corpului și tunderea până la piele, apoi să fie deposedat de averea sa și să trăiască în exil pentru o perioadă de timp egală cu cea impusă celui care a solicitat săvârșirea faptei. Cel care suferă din cauza nedreptății, dacă este un sclav, va avea o soartă mai bună decât sclavia pentru restul vieții sale. Dacă este o persoană liberă, va păstra ceea ce a suferit din propria convingere, deoarece nu este nevinovat de nedreptate prin ceea ce a acceptat. Cu toate acestea, dacă, așa cum se întâmplă adesea, suferința creaturii duce la vindecare prin intervenție chirurgicală, acest lucru nu pare să fie în contradicție cu opiniile noastre sau cu legea, pentru că nu este o formă de abuz, ci mai degrabă un ajutor pentru creatură” [Pierre NOAILLES, Alphonse DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage, Texte et traduction*, Les Belles-Lettres, Paris, 1944, pp. 223-227].

au fost oprimați și cei impotenți vor fi consacrați fără nicio pedeapsă ca unii care nu s-au făcut responsabili pentru niciun rău, dar cei castrați, în conformitate cu dispoziția de mai sus, uneori vor fi consacrați preoți, alteori vor fi pedepsiți.

Canonul 22 Apostolic

22. Cel care s-a mutilat pe sine însuși să nu fie făcut cleric, căci este un sinucigaș și dușman al creației lui Dumnezeu.

Concordanță: Can. 21, 23, 24 Ap.; 1 I Ec.; 8 I-II

Canonul 23 Apostolic

23. Dacă cineva, fiind cleric, s-a mutilat, să fie caterisit, căci este un ucigaș al lui însuși.

Concordanță: Can. 21, 22, 24 Ap.; 1 I Ec.; 8 I-II

Canonul 24 Apostolic

24. Laicul care s-a mutilat să fie afurisit trei ani, căci este uneltitor împotriva propriei vieți.

Concordanță: Can. 21, 22, 23 Ap.; 1 I Ec.; 8 I-II

Interpretarea lui Aristenos. Canonul 21. Bărbatul care a fost făcut eunuc dintr-un abuz, sau a fost din fire și care este vrednic, să fie făcut cleric, dar dacă a fost prin castrare, să nu fie făcut. Canonul 22. Laicul care s-a castrat pe el însuși să fie afurisit și să nu devină cleric. Canonul 23. Cel care s-a castrat după ce a devenit cleric, să fie caterisit. Canonul 24. Laicul care s-a mutilat, să fie afurisit pentru trei ani, ca un uneltitor față de el însuși. Cel care a fost făcut eunuc involuntar nu este supus canonului, ci, dacă este vrednic pentru a fi preotit, nu este oprit din această cauză. Dar dacă cineva s-a castrat pe sine însuși cu intenție, nu va fi făcut sub nicio formă cleric, ci, chiar dacă este cleric, va fi caterisit, precum un uneltitor față de propria viață și dușman al creației lui Dumnezeu.

Interpretarea lui Zonaras. A face eunuc pe cineva, în afară de cazul în care nu survine din pricina unei suferințe care a afectat părțile genitale, este interzis și de către legile civile și poruncesc acest lucru ca cei care îi castrează pe sclavi să îi pună pe aceștia în libertate și cei care i-au făcut eunuci să se supună aceleiași pătimiri și să fie deposedați de bunuri și supuși exilului. Iar acest lucru este interzis și de către sfintele canoane. Însă cel castrat nu este oprit de la preoție, decât dacă el însuși s-a dat spre castrare. Căci cel care a fost castrat de către alții, ca unul care a fost abuzat, este vrednic mai degrabă de milostivire, iar nu de ocară. De aceea, dacă va fi socotit vrednic de preoție prin conduita lui, să fie

înaintat spre aceasta. Și cel care din fire are organele genitale mutilate – pe care Domnul i-a numit în evangheliile „eunuci care s-au născut așa” – nu va fi oprit să fie numărat în cler. Dar cel care și-a dorit castrarea, nici nu va fi rânduit în cler, ci chiar dacă a devenit deja cleric, va fi exclus din cler. Iar dacă cel care s-a dat pe el însuși spre castrare este laic, să fie afurisit pentru trei ani, căci aceștia sunt considerați, din pricina pericolului faptei, că sunt uneltitori împotriva lor înșiși și sunt potrivnici față de creația lui Dumnezeu. Fiindcă Dumnezeu i-a creat pe aceștia cu fire de bărbat, ei se preschimbă într-o altă fire neobișnuită, încât nu mai sunt nici bărbați, căci nu sunt capabili să le îndeplinească pe cele ale bărbaților, nici femei, deoarece nu au fire spre a naște copii. Pe aceleași le rânduieste și Canon 1 al Primului Sinod Ecumenic.

Interpretarea lui Balsamon. Comentarea acestor capete a fost scrisă mai sus. Citește și cuvântul *Despre feciorie* al Sfântului Vasile cel Mare, pe cel al Sfântului Epifanie și pe cel din nomocanonul lui Ioan Ajunătorul despre cei care au fost făcuți eunuci.

Canonul 25 Apostolic

25. Episcopul, preotul sau diaconul prins în desfrânare, în sperjur sau în furt să fie caterisit, dar să nu fie și afurisit, căci zice Scriptura: „nu voi pedepsi de două ori pentru același lucru” [Naum 1, 9]. Asemenea și restul clericilor.

Concordanță: Can. 30 Ap.; 9 I Ec.; 4, 21 Trulan; 1, 9 Neocez.; 27 Cart.; 3, 32, 44, 51, 70 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Preotul prins în desfrânare, în sperjur sau în furt este caterisit, însă nu și afurisit, căci, se spune: „nu vei pedepsi de două ori pentru același lucru”. Condamnarea caterisirii este suficientă pentru preotul prins în desfrânare, în sperjur sau în furt și nu trebuie să fie și afurisit ca să nu fie supus la o pedeapsă dublă, ceea ce este lipsit de iubire de oameni.

Interpretarea lui Zonaras. Cei care cad sub acuzațiile amintite sunt caterisiți, însă nu și afurisiți, deoarece caterisirea este considerată o pedeapsă suficientă pentru acestea și nu se cuvine ca ei să fie supuși pedepșirii de două ori. Dar dacă sunt alte acuzații, precum cei care sunt învredniciți de arhierie din pricina banilor sau a influenței unui demnitar, cei descoperiți sunt și caterisiți și afurisiți.

Interpretarea lui Balsamon. Să nu afirmi că formularea „nu vei pedepsi de două ori pentru același lucru” se referă la oricine, indiferent de modul în care este

caterisit. Fiindcă cei învredniciți de preoție din pricina influenței unui demnitar sau a banilor sunt și caterisiți și afurisiți, după cum afirmă Canoanele 29 și 30 Apostolice. Dar să afirmi că aceasta se referă numai la cei caterisiți din pricina delictelor cuprinse în prezentul canon și din pricina altora asemănătoare. Cerce-tează și Canoanele 3, 32 și 51 ale Sfântului Vasile. Remarcă și faptul că episcopii și clericii astfel caterisiți nu sunt afurisiți de comuniunea cu credincioșii. Citește și Canonul 32 al Sfântului Vasile.

Canonul 26 Apostolic

26. Dintre cei care au înaintat în cler necăsătoriți, poruncim să se căsătorească, dacă doresc, numai citeții și cântăreții.

Concordanță: Can. 14 IV Ec.; 6 Trulan; 16, 25 Cart.; 69 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Cei care vor fi preoți, dacă doresc, atunci să se căsătorească, dar dacă au fost consacrați, atunci numai citețul și psaltul să facă aceasta. Nu este permis cuiva ca după preoție să meargă spre căsătorie și să rămână vrednic de această preoție. Dar citeților și psaltilor le este permis acest lucru.

Interpretarea lui Zonaras. Preoții, diaconii și ipodiaconii sunt întrebați înainte de hirotonie dacă aleg să ducă o viață de castitate, și dacă făgăduiesc acest lucru, sunt hirotoniți. Iar dacă nu, li se permite să meargă spre căsătorie înainte de hirotonie și apoi, după căsătorie, sunt hirotoniți. Dar dacă cei menționați își iau soții după hirotonie, atunci sunt caterisiți. Numai citeților și cântăreților li se permite ca și după ce au fost numărați în cler să contracteze o căsătorie și să rămână în continuare în propria treaptă. Canonul 14 al Sinodului al IV-lea Ecumenic interzice ca aceștia să se unească cu o femeie eterodoxă.

Interpretarea lui Balsamon. Este permis fiecăruia să se căsătorească cu o femeie înainte de hirotonie și să fie apoi hirotoniți preoți, diaconi și ipodiaconi, dar după hirotonie numai citeților și cântăreților le este permis să se căsătorească.

Canonul 27 Apostolic

27. Poruncim ca un episcop, un preot sau un diacon care-i lovește pe credincioșii care au păcătuțit sau pe necredincioșii care au comis vreo nedreptate, dorind să-i înfricoșeze prin unele ca acestea, să fie caterisit, deoarece nicăieri nu ne-a învățat Domnul acest lucru, ci chiar dimpotrivă, fiind El Înșuși lovit, nu a lovit înapoi, și, „ocărât fiind, nu răspundea cu ocară, suferind, nu amenința” [1 Petru 2, 23].

Concordanță: Can. 9 I-II.

Interpretarea lui Aristenos. Preotul care îi lovește pe credincioși sau necredincioși este caterisit. Preotul care îl lovește pe un credincios sau pe un necredincios care i-a greșit, asigurându-se ca, prin această înfricare, nici alții să nu comită asemenea greșeli împotriva lui, să fie caterisit, ca unul care acționează în contradicție cu legea, care poruncește ca celui ce te lovește peste obraz să îl întorci și pe celălalt, fiindcă dă o lovitură din trufie și din mânie nestăvilită. Iar cel care corectează cu mare chibzuință pe cel care săvârșește o nelegiuire împotriva celor sfinte, așa cum și Domnul i-a scos afară din Templul legii pe negustori cu un bici de funii, nu va fi caterisit. Căci pentru acest scop sunt aleși păzitori de lege și avocați bisericești, ca unii care au fost rânduiți mai demult de către Părinți pentru a răzbuna asemenea fapte.

Interpretarea lui Zonaras. Domnul și Dumnezeuul nostru i-a învățat pe ucenici aceste porunci, spunând: „Iar ceea ce zic vouă, zic tuturor” [Marcu 13, 37]. Dintre poruncile Lui dumnezeiești sunt și acelea care poruncesc: „celui care te lovește peste obrazul drept, întoarce-i-l și pe cel stâng și pentru cel care îți ia haina, dezbracă-ți și cămașa” [Matei 5, 39-40]. Iar dacă acestea au fost poruncite tuturor, cu atât mai mult trebuie să fie păzite de către cei consacrați, ca să fie exemple pentru alții. De aceea, și prezentul canon interzice episcopilor să-i lovească pe cei care au greșit față de alții sau față de ei înșiși, fie că sunt credincioși, fie că sunt necredincioși. Căci se cuvine să îi mustre pe alții care comit faptele rele și să îi apere pe cei împotriva cărora se comit nedreptăți, deoarece și Pavel, marele apostol, îi poruncește lui Timotei să îi mustre pe cei care păcătuiesc, ca și ceilalți să aibă teamă [cf. 1 Timotei 5, 20], dar le este interzis să îi pedepsească, fiindcă trebuie să fie imitatori ai Domnului, Care, deși putea să Se răzbune împotriva celor care s-au purtat cu disprețuire față de El, nu a răspuns înapoi, ci S-a rugat pentru ei. Dar pe cei care făceau neguțatorie în templu, ca unii care păcătuiau împotriva a ceea ce este dumnezeiesc, lovind cu biciul, i-a scos afară și i-a muștrat, zicând: „Nu faceți casa Tatălui Meu casă de negustorie” [Ioan 2, 16]. Și marele Pavel, poruncind cum trebuie să fie episcopul, a spus că trebuie să nu fie bătăuș [cf. 1 Timotei 3, 3]. Trebuie să citești și Canonul 9 al așa-numitului Sinod Proto-deutera, cel din Biserica Sfinților Apostoli.

Interpretarea lui Balsamon. Nu se cuvine ca cei ai altarului să se bată din mânie și să îi lovească pe cei care au greșit împotriva lor, evident, fie că sunt credincioși sau necredincioși, ca prin aceasta să se răzbune pe ei și să îi înfricoșeze pe alții. Iar cei care fac un asemenea lucru, contrar învățăturii Domnului, care stabilește ca celui care te lovește peste obrazul drept, să i-l întorci și pe cel stâng [cf. Matei 5, 39], sunt caterisiți. Dar legea civilă stabilește contrariul, precizând:

este permis să răspunzi forței cu forță și armelor cu arme. Cele dintr-o asemenea lege vor fi observate întru totul în privința laicilor, deși porunca Domnului, fiind una generală, a fost stabilită pentru toți. Este îngăduit celor consacrați să îi înțeleptească cu măsură pe ucenicii lor și pe cei care păcătuiesc și care după poruncă nu se întorc, căci și Domnul pe cei care făceau neguțătorie în templu, fiindcă păcătuiau împotriva a ceea ce este dumnezeiesc, i-a scos afară, lovind cu biciul. Citește și Canonul 8 al Sinodului întrunit în Biserica Sfinților Apostoli, care se numește Proto-deutera.

Canonul 28 Apostolic

28. Dacă un episcop, un preot sau un diacon care a fost caterisit în chip drept, din cauza unor acuzații evidente, ar îndrăzni să se atingă de slujirea care i-a fost oarecând încredințată, acela să fie îndepărtat cu desăvârșire din Biserică.

Concordanță: Can. 4, 12, 15 Ant.; 14 Sard.; 88 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Cel caterisit, dacă se atinge din nou de cele dumnezeiești, să fie în mod foarte just alungat cu totul. Cel care se atinge din nou de dumnezeiasca liturghie după caterisirea făcută în mod just pe baza unor acuzații evidente este exclus total din Biserică, precum un mădular putred.

Interpretarea lui Zonaras. Cei care păcătuiesc după o caterisire dreaptă și își păstrează propria demnitate, adică cea a slujirii, sunt alungați pe bună dreptate din Biserică din cauza deplinei lor nerușinări și, fiindcă nu este cu putință să fie pedepsit canonic în alt fel, deoarece fusese deja caterisit, este mai apoi exclus²² din Biserică.

Interpretarea lui Balsamon. Cel care a fost caterisit în conformitate cu legile, din pricina unor acuzații evidente și din această cauză nu are parte de niciun ajutor nici de pe urma apelului, dacă va îndrăzni să se atingă de slujirea anterioară, va fi exclus și din Biserică, precum un foarte mare nerușinat. Căci dacă are parte de apel și chestiunea judecată împotriva lui este încă supusă contestării, nu va fi condamnat dacă slujește. Și o lege civilă din cartea a III-a *Basilicalelor*, titlul 1, capitolul 1, precizează acestea: „Episcopul caterisit de către un sinod care provoacă răzvrătiri pentru a-și redobândi episcopatul, să locuiască la o sută de mile de orașul din care a fost alungat, dar să nu se înfațișeze înaintea împăratului, iar dacă i se va adresa în scris, să nu aibă niciun folos și cel care îl va răzbuna să fie urmărit cu furie”. Cercetează și Canoanele 4, 12 și 15 ale Sinodului din Antiohia.

²² Traducerea literală este „tăiat din Biserică”.

Canonul 29 Apostolic

29. Dacă vreun episcop, un preot sau un diacon s-ar face deținător al acestei demnități prin bani, să fie caterisit și el, și cel care l-a hirotonit, și să fie tăiat cu desăvârșire și de la comuniune, precum Simon Magul de către mine, Petru [cf. *Faptele Apostolilor* 8, 21-22].

Concordanță: Can. 2 IV Ec.; 22, 23 Trulan; 4, 5, 19 VII Ec.; 90 Vasile, Ep. Ghenadie și Tarasie

Interpretarea lui Aristenos. Cel care a fost făcut preot pentru bani împreună cu cel care l-a hirotonit va fi caterisit și va fi pentru totdeauna excomunicat, precum Simon. Iată aici două pedepse, căci o asemenea persoană este caterisită și rămâne excomunicată pentru totdeauna din cauza gravității păcatului.

Canonul 30 Apostolic

30. Dacă vreun episcop, folosindu-se de demnitari lumești, s-ar face prin aceștia deținător al unei biserici, să fie caterisiți și să fie afurisiți și el, și toți cei care-i sunt părtași.

Concordanță: Can. 2 IV Ec.; 3, 5 VII Ec.; 12, 13 Laod.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care a devenit episcop datorită demnitarilor, după ce este caterisit, să fie și afurisit. Și acesta, ca unul care a comis un păcat mare, este și caterisit și afurisit, deoarece cel care va fi hirotonit episcop trebuie să fie instituit de către episcopii din eparhie, sau, dacă este dificil ca toți să fie adunați în același loc, cel puțin de către trei episcopi, după ce s-a stabilit consimțământul celor absenți.

Interpretarea lui Zonaras. În Canonul 25 s-a spus „să nu pedepsești de două ori pentru același lucru”, dar aici, în ambele canoane, se oferă o pedeapsă dublă din cauza excesului de răutate și a gravității păcatelor. Fiindcă nu există ceva mai josnic decât cel care își procură harul dumnezeiesc, ca pe un lucru de vânzare, fie cu bani, fie printr-o putere de demnitar, sau decât cel care îl vinde, fiindcă harul Duhului Sfânt este procurat asemenea unui sclav. Căci, în conformitate cu epistola sinodală, cea întocmită în timpul lui Tarasie, preasfințitul patriarh al Constantinopolului, către Papa Adrian al vechii Rome, Macedonie și ceilalți pnevmatomași sunt mai ușor de îndurat, deoarece „aceia îl înjosesc pe Duhul Sfânt ca pe o creatură și rob al lui Dumnezeu și al Tatălui, dar aceștia, după cum se pare, îl fac pe El rob al lor înșiși”. Căci cel care vinde ceva, vinde acel lucru ca stăpân, și cel care cumpără, dorind să devină stăpân al lucrului pe care l-a cumpărat, îl procură prin valoarea banilor. Astfel, asemenea păcate sunt de nesuportat și, de aceea, pe

lângă caterisire, cei care și-au procurat preoția fie prin bani, fie printr-o putere de demnitar, cât și cei care au oferit-o în acest fel să fie excluși din Biserică. Iar epistola enciclică a preasfințitului patriarh Ghenadie al Noii Rome îi pedepsește pe aceștia și cu anatema, spunând acestea: „De aceea, să fie public dezmoștenit și să fie străin de toată vrednicia preoțească și de slujire și să fie supus blestemului anatemei și cel care ia pe bani harul Duhului și cel care îl oferă, fie că ar fi cleric, fie că ar fi laic”²³.

Interpretarea lui Balsamon. Cele două canoane de față, Canonul 29 și 30, nu numai că îi caterisesc, ci îi și exclud de la comuniune, adică îi afurisesc, pe cei care devin episcopi, preoți sau diaconi prin bani și pe cei care devin episcopi prin ajutorul demnitarilor. Căci se afirmă că harul Preasfântului Duh nu este de vânzare. Iar epistola Sfântului Tarasie, patriarhul Constantinopolului, cea către papa Adrian, afirmă că este mai ușor de îndurat erezia lui Macedonie, care blasfemiază, făcându-l rob pe Duhul Sfânt, decât cel care vinde pentru bani sau cumpără harul Preasfântului Duh, căci cel care vinde, vinde precum un stăpân, iar cel care cumpără, plătește cu bani, precum un stăpân. Epistola enciclică a preasfințitului patriarh Ghenadie îi supune pe unii ca aceștia și anatemei, spunând acestea: „De aceea, să fie public dezmoștenit și să fie străin de toată vrednicia preoțească și de slujire și să fie supus blestemului anatemei și cel care ia pe bani harul Duhului și cel care îl oferă, fie că ar fi cleric, fie că ar fi laic”²⁴ și cele spuse sunt în felul acesta. Dar cineva ar putea întreba, de vreme ce Canonul 30 îl menționează numai pe episcop și, de asemenea, Canonul 29 nu îl menționează pe ipodiamon, sau pe citeț, dacă cineva ar deveni preot, diacon, ipodiamon sau citeț prin oferirea banilor, ce se cuvine să se facă? Răspuns: și aceia vor fi caterisiți și afurisiți conform finalului prezentului Canon 30, care afirmă că nu numai cei care au înfăptuit răutatea sunt caterisiți și afurisiți, ci și cei care sunt părtași acestora. Iar epistola lui Ghenadie, precum s-a spus, îi supune anatemei nu numai pe clerici, ci și pe laicii care au săvârșit un asemenea lucru rău. Citește și Canonul 2 al Sinodului [Ecumenic] din Calcedon și capitolul 5 al primului titlu al prezentei colecții²⁵ și cele care se află acolo.

Canonul 31 Apostolic

31. Dacă vreun preot, disprețuindu-și propriul episcop, s-ar aduna separat și ar stabili un alt altar, fără să fi adus vreo acuzație împotriva episcopului în ceea ce privește dreapta credință și dreptatea, să fie caterisit ca un iubitor de putere, fiindcă este un tiran. De asemenea, și restul clericilor și oricâți i s-ar alătura, iar

²³ Pasajul este preluat de Zonaras cu anumite modificări.

²⁴ Acest pasaj este preluat integral de Balsamon din comentariul lui Zonaras.

²⁵ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 42-45.

laicii să fie afurisiți. Dar acestea să fie făcute după prima, și a doua, și a treia chemare din partea episcopului.

Concordanță: Can. 18 IV Ec.; 31, 34 Trulan; 6 Gangra; 5 Ant.; 10, 11, 53 Cart.; 13, 14, 15 I-II

Interpretarea lui Aristenos. Cel care s-a separat de episcopul care nu are nicio vină și a instituit un alt altar, va fi îndepărtat împreună cu cei care l-au acceptat. Dacă cineva l-a acuzat pe propriul episcop fără nicio vină, ca unul care nu a greșit față de dreapta-credință, nici față de dreptate, și ar face adunarea poporului în mod particular și ar ridica un alt altar, să fie caterisit și el, ca un iubitor de putere, precum și clericii care îl urmează. Dar se cuvine să se facă acestea dacă nu se întoarce, după ce a fost chemat de două și de trei ori de către episcop.

Interpretarea lui Zonaras. Rânduiala le susține și pe cele cerești și pe cele pământești. De aceea, se cuvine să fie păzită pretutindeni buna rânduială, dar mai ales de către clerici²⁶, încât preoții și ceilalți clerici să se supună episcopului. Iar dacă un preot, fără a fi adus vreo acuzație împotriva propriului episcop în legătură cu vreo problemă, ca unul care greșise în privința dreptei credințe sau ca unul care a făcut altceva contrar cuviinței și dreptății, ci, din iubire de putere, va face o adunare ilicită, adunându-se separat într-o biserică și, construindu-și un altar, va sluji la acesta, canonul stabilește ca și acesta, cât și clericii care îl urmează să fie caterisiți, iar laicii să fie afurisiți. Însă, canonul dorește ca episcopii să nu fie aprigi spre pedepsire, de aceea este poruncit să nu îi aducă pe aceia imediat la judecată, ci, după ce i-a îndemnat de trei ori pe cei care s-au adunat separat ca să părăsească încercarea lor cea fără rânduială, să îi judece pe cei care rămân în aceasta. Iar Canonul 8 al Sinodului ținut în Gangra îi supune anatemei pe cei care se adună privat într-o biserică separat de Biserica sobornicească, contrar voinței episcopului. În același fel dispune și Canonul 10 al Sinodului din Cartagina.

Interpretarea lui Balsamon. Clericii și laicii fiecărui oraș trebuie să se supună episcopului ținutului, să se adune și să se întrunească în biserică împreună cu acesta, doar dacă nu cumva a fost judecat ca necredincios și nedrept. În acest caz, dacă se separă de el, nu vor fi trași la răspundere. Însă cel care face ceva dincolo de acestea, separându-se în mod nechibzuit de propriu episcop, și se adună separat într-o biserică, dacă este cleric, va fi caterisit ca un iubitor de putere, iar dacă este laic, va fi afurisit. Totuși, canonul stabilește ca acestea să fie făcute după

²⁶ Termenul folosit aici de către Zonaras este cel de „ἐκκλησιαστικοί”, care cuprinde toate treptele clericale și sacerdotale.

prima, a doua și a treia chemare. Citește și Canonul 6 al Sinodului din Gangra²⁷ și Canonul 10 al Sinodului din Cartagina. Conform acestui canon, dar și a celorlalte care stabilesc unele ca acestea, mitropoliții și episcopii locului cârtesc împotriva celor care caută instituirea stavropighiilor patriarhale în regiunile lor. Din această cauză, unii au deranjat de mai multe ori chiar și urechile imperiale sau patriarhale, căutând să înlăture conferirea stavropighiilor patriarhale. Când au încercat acestea și au făcut propunere patriarhului ecumenic, nu s-au învrednicit nici de răspuns și nu au fost ascultați. Dar fiindcă solicitau acestea ca să fie aduse canoanele care permit conferirea unor asemenea stavropighii, atunci o parte a Preasfintei și Marii Bisericii a respins în chip potrivit contestarea acestora, pe baza obiceiului bisericesc nescris îndelungat, care, deopotrivă cu canoanele, este în vigoare din vremuri uitate și până acum. Observă faptul că prezentul canon apostolic stabilește ca clericii să se separe, fără vreo primejdie, de episcopii lor, dacă aceștia au fost judecați ca necredincioși sau nedrepti. Acuzația de nedreptate este nouă. Însă, în alt fel, chiar dacă episcopul sau preotul este cel mai rău dintre toți, nu se cuvine ca cineva să se separe de ei, ci să se creadă mai degrabă că și prin cel mai păcătos preot sau episcop se sfințesc, căci, se spune, Dumnezeu nu-și pune mâna asupra tuturor, dar lucrează prin toți. Citește și interpretarea Sfântului Ioan Gură de Aur la a doua epistolă către Timotei și Canonul 13 al Sinodului din Biserica Sfinților Apostoli.

Altă interpretare a lui Balsamon. După interpretarea prezentului canon, am purtat o discuție cu unii arhierii, care cârteau din cauza stavropighiilor patriarhale, ca unele care ar fi fost într-adevăr trimise în eparhiile lor în mod necanonic, însă consider că acestea au fost făcute în mod just și canonic și că episcopii locali acuză în zadar înființarea acestora. Fiindcă regiunea nu a fost dată de către dumnezeieștile canoane nici mitropolitului, nici arhiepiscopului și nici episcopului, ci regiunile celor patru puncte cardinale ale lumii au fost atribuite celor cinci patriarii și, de aceea, numele lor sunt înălțate în ele de către toți episcopii de acolo. Și acest lucru este evident din Canoanele 6 și 7 ale Primului Sinod Ecumenic și din Canonul 2 și 3 al celui de-al Doilea Sinod Ecumenic, care stabilesc că regiunea Alexandriei are tot Egiptul, Libia și Pentapole, cea a Antiohiei, Siria Koili, Mesopotamia și Cilicia, și restul patriarhiilor, celelalte dioceze. Prin urmare, în conformitate cu înțelegerea canoanelor amintite, fiindcă au dreptul hirotoniilor în aceste dioceze stabilite și să îi judece pe arhierii care le cârmuiesc și să îi îndrepte în mod canonic, au dreptul să ofere stavropighii în orașe și în parohiile lor și își vor însuși clericii lor, după cum doresc, fără a fi condamnați.

²⁷ Trimiterea pe care o oferă Balsamon diferă de Zonaras, care indică, în acest sens, Canonul 8 Gangra. Concordanța corectă este cea a lui Balsamon.

Astfel, având aceste drepturi, nu este permis niciunui patriarh să trimită stavropighii în regiunea altui patriarh, dar nici să-i ia vreun cleric, ca să nu se anuleze drepturile Bisericilor.

Canonul 32 Apostolic

32. Dacă vreun preot sau un diacon ar fi afurisit de către un episcop, nu este permis ca el să fie primit de către altul, decât de către cel care l-a afurisit, doar dacă nu cumva s-ar întâmpla să moară episcopul care l-a afurisit.

Concordanță: Can. 12, 13 Ap.; 5 I Ec.; 6 Ant.; 13 Sard.; 11, 29, 132 Cart.; 1 Sf. Sofia

Interpretarea lui Aristenos. Cel afurisit de către un episcop, pe când era în viață, nu poate fi acceptat de către alții. Preotul sau diaconul, afurisit de către propriul episcop, cât timp trăiește episcopul care l-a afurisit, nu se cuvine să fie primit de către altul.

Interpretarea lui Zonaras. Mai sus se vorbea despre faptul că cei care au fost afurisiți de către episcopii lor nu trebuie acceptați sau dezlegați de epitimie de către alții, iar acest canon stabilește din nou aceleași lucruri. Dar, fiindcă se întâmplă probabil ca cel care l-a afurisit să moară, fie subit, fie într-o călătorie, și cel afurisit rămâne sub epitimie, s-a adăugat: „doar dacă nu cumva s-ar întâmpla să moară episcopul care l-a afurisit”, adică dacă cel care l-a afurisit moare imediat sau neașteptat. Se pare că acest canon oferă permisiunea ca, în cazul în care cel care l-a afurisit a murit, atunci cel afurisit să fie primit de către altul. Dar formularea „de către altul” a fost înțeleasă în acest fel, adică de către cel care l-a succedat în demnitatea arhierască pe cel decedat, deoarece nu i-a fost dat dreptul unui episcop din altă enorie să-l dezlege pe cel supus epitimiei de către altul, decât dacă s-a făcut cercetare sinodală și s-a arătat că episcopul l-a caterisit pe nedrept. Iar acest lucru este permis să se facă dacă cei afurisiți încă mai trăiesc.

Interpretarea lui Balsamon. Unele chestiuni ale prezentului canon au fost interpretate mai sus la alte canoane. Însă, în ce mod cel care fusese afurisit este dezlegat de afurisire după moartea episcopului care l-a afurisit, învață acum și spune că, dacă cel care a afurisit a încetat din viață, fie episcopul care-i urmează dezleagă afurisirea, fie cel dintâi care îl înaintase pe cel care a murit ca arhieru, adică patriarhul sau mitropolitul, însă după cercetare. Dar nu este permis ca episcopul unei alte parohii, după moartea episcopului care a afurisit, să-l dezlege pe cel care a fost afurisit de către acela.

Canonul 33 Apostolic

33. Niciunul dintre episcopii, preoții sau diaconii străini să nu fie primit fără scrisori de recomandare, dar și dacă acestea sunt aduse, să fie examinați temeinic, și dacă vor fi propovăduitori ai dreptei credințe, să fie primiți, iar dacă nu, oferindu-li-se cele de trebuință, să nu fie acceptați la împărtășire, deoarece multe lucruri se fac prin înșelătorie.

Concordanță: Can. 12 Ap.; 11, 13 IV Ec.; 7, 8 Ant.; 42 Laod.; 23, 89 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Preoții străini nu sunt acceptați fără scrisori de recomandare și, dacă vin, sunt cercetați și, dacă sunt ortodocși, sunt acceptați, iar dacă nu, după ce le sunt oferite cele de trebuință, să fie lăsați să plece. Un preot străin nu trebuie să fie primit fără scrisori de recomandare, iar dacă aduce scrisori de recomandare, atunci trebuie să îl cerceteze pe acesta. Și dacă este descoperit că este fără niciun dubiu drept credincios, să fie acceptat, dar dacă există vreun dubiu, să îi fie date cele spre gospodărire și să fie lăsat să plece.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul interzice să fie acceptați clericii care călătoresc dintr-un ținut în altul fără scrisori de recomandare. Și chiar dacă ar fi aduse scrisori de recomandare, nici atunci nu se acceptă ca ei să fie primiți fără verificare, ci să fie cercetați dacă sunt ortodocși – fiindcă s-ar putea ca cel care le-a dat scrisoare de confirmare să nu fi știut că sunt căzuți de la credință – , și dacă sunt așa, să fie primiți și să aibă comuniune cu ei. Iar dacă sunt nesiguri în privința învățăturilor drepte, [canonul] prevede să fie interzisă comuniunea cu ei, dar să li se ofere cele ce le sunt necesare și astfel să plece. Căci a-i desconsidera pe cei lipsiți de cele necesare traiului și a-i lăsa se plece astfel este un lucru considerat de către apostoli ca fiind lipsit de filantropie și, în același timp, condamnă zgârcenia celor care nu îi primesc pe aceștia.

Interpretarea lui Balsamon. Am fost învățați mai înainte ca episcopii, preoții sau diaconii străini să nu fie acceptați fără scrisori de recomandare. Iar acum canonul stabilește ca aceștia să fie cercetați în privința dreptei credințe și, dacă au scrisori de recomandare și dacă sunt ortodocși, ori să fie primiți în comuniune, ori să fie opriți, dacă sunt niște persoane îndoielnice. Dar a fost stabilit ca aceștia să nu fie privați de hrană. Canonul de față este despre aceste lucruri. Dar vei învăța din alte canoane că, deși unii aduc scrisori de recomandare și nu sunt nici îndoielnici în privința dreptei credințe, chiar și așa este necesar să prezinte scrisori de plecare de la episcopii lor, iar dacă nu, să fie îndepărtați de la slujire. Căci prin scrisori de recomandare este dovedit faptul că sunt clerici, dar permisiunea de a merge să slujească într-o [biserică] străină nu este dovedită din acestea, ci din

scrisorile de plecare. De aceea, după cum se pare, prezentul canon a menționat doar comuniunea, nu și slujirea, deoarece cei care aduc doar scrisori de recomandare nu sunt opriți să ia parte la adunarea Bisericii într-o [biserică] străină.

Canonul 34 Apostolic

34. Episcopii fiecărui neam trebuie să-l cunoască pe cel dintâi dintre ei și să-l considere drept căpetenie și să nu facă nicidecum ceva deosebit fără voința aceluia. Dar fiecare să facă numai acele lucruri care aparțin parohiei lui și ținuturilor de sub ea. Dar nici acela să nu facă ceva fără voința tuturor, căci astfel va fi bună înțelegere și va fi slăvit Dumnezeu prin Domnul, în Duhul Sfânt, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

Concordanță: Can. 6, 7 I Ec.; 2 II Ec.; 8 III Ec.; 28 IV Ec.; 36, 39 Trulan, 9 Ant.; 39 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Episcopii să nu facă nimic fără cel dintâi dintre ei, ci doar pe cele ale fiecărei parohii a lor și, pentru buna înțelegere cuvenită, nici cel dintâi să nu facă nimic fără ceilalți. Nu se cuvine ca episcopii sau mitropoliții să facă ceva mai însemnat fără voința celui dintâi dintre ei, cum ar fi: să facă alegerea episcopilor, cercetarea noilor învățături sau înstrăinarea bunurilor bisericesti, ci doar cele care aparțin fiecărei parohii și teritoriilor supuse lui. Însă nici primul nu poate să facă ceva de felul acesta fără voința lor, iar astfel va fi păzită hotărârea buneii înțelegeri.

Interpretarea lui Zonaras. Precum trupurile se mișcă haotic sau sunt cu totul nefolositoare în cazul în care capul nu-și păstrează propria activitate sănătoasă, tot așa și trupul Bisericii se va mișca nepotrivit și dezorganizat dacă cel care este primul, care îndeplinește rolul de cap, nu și-ar păstra propria cinste. De aceea, prezentul canon poruncește ca primii episcopi ai fiecărei eparhii, adică arhieriei mitropoliilor, să fie considerați de către ceilalți episcopi ai acelei eparhii drept cap și să nu facă nimic dintre acelea care privesc în general orânduirea Bisericii, și anume chestiunile dogmatice, iconomiile cu privire la greșelile comune²⁸, instituirile arhieriei și pe cele de felul acesta. Însă poruncește ca, adunându-se, să cerceteze în privința acestora împreună cu el și să aleagă judecata care este cea mai bună pentru toți. Însă să se ocupe ei înșiși separat de administrările proprii bisericice și a ținuturilor supuse acestora. Totuși nu este îngăduit nici primului episcop ca, abuzând de cinste, să o transforme în despotism și să acționeze singur și să facă ceva din cele spuse sau din cele asemănătoare acestora fără voința comună a conslujitorilor lor. Căci canonul dorește ca arhieriei să fie în bună înțelegere și

²⁸ Zonaras se referă aici la aplicarea principiului iconomiei bisericesti.

uniți prin legătura dragostei și prin exemple de dragoste și de bună înțelegere pentru clericii și mulțimile supuse lor, ca astfel să fie slăvit Dumnezeu, în conformitate cu învățătura evanghelică, care spune: „Să strălucească lumina voastră înaintea oamenilor, încât să vadă faptele voastre bune și să-l slăvească pe Tatăl vostru, care este în ceruri” [Matei 5, 16]. Dar va fi slăvit Tatăl prin Domnul, ca cel care și-a făcut cunoscut numele său oamenilor și a dat dragostea ca lege, și va fi slăvit în Duhul, prin care Apostolii au fost înțelepțiți și popoarele au fost învățate.

Interpretarea lui Balsamon. Rânduiala le susține pe toate, și pe cele cerești, dar și pe cele pământești. De aceea, și prezentul canon stabilește ca cei care au hirotonit să fie cinstiți de cei care au fost hirotoniți. Căci aceștia sunt cei dintâi și căpeteniile lor. Prin urmare, conform judecății generale, a fost hotărât ca cele care privesc orânduirea bisericească dincolo de administrarea celor care aparțin fiecărei parohii și care sunt considerate mai importante să nu fie făcute fără voința celor dintâi. Dar nici celui dintâi nu i-a fost conferit un asemenea drept de a face ceva fără știința episcopilor lui, căci astfel, se spune, va fi păstrată între ei buna înțelegere cea după Dumnezeu. Aceasta este interpretarea canonului. Dar se spune: „pentru cele mai însemnate”, căci multe cetăți rămase fără episcopi din pricina invaziei popoarelor erau preluate pe motiv de economie de către ceilalți episcopi. Așadar, dacă cel dintâi, sub a cărui autoritate revin acestea, va face consacrarea lor fără știința coliturghisitorilor săi, atunci va fi pus sub acuzare. Unele ca acestea sunt „mai însemnate” și canonul hotărăște în privința lor. Însă să nu spui că afirmația „ca cel dintâi să nu facă ceva mai însemnat fără voința episcopilor lui” este percepută pentru toate cele care vor fi făcute de către acesta, ci doar pentru cele mai însemnate. Căci, dacă ai spune acest lucru, atunci cel care hirotonește ar fi micșorat de cel care este hirotonit, ca unul care ar fi oprit să facă ceva fără voința celor de sub el, iar aceia ar avea nevoie de prezența celui dintâi numai pentru cele mai însemnate, lucru care este absurd.

Canonul 35 Apostolic

35. Episcopul să nu îndrăznească să facă hirotonii în afara granițelor sale, în orașe și în ținuturi care nu-i sunt supuse. Iar dacă ar fi dovedit că a făcut aceasta, contrar voinței celor care dețin acele orașe sau ținuturi, să fie caterisit și el, și cei pe care i-a hirotonit.

Concordanță: Can. 12. Ap; 2 II Ec.; 8 III Ec.; 20 Trulan; 13, 22 Ant.; 3, 11, 12 Sard.

Interpretarea lui Aristenos. Să nu se facă hirotonii în afara regiunii, iar cel care săvârșește aceasta fără știrea episcopilor locului să fie respins împreună cu ceea ce a fost săvârșit. Nu se cuvine ca vreunul dintre episcopi să hirotonească pe

cineva în afara propriilor sale granițe, iar cel care face aceasta fără știrea episcopului locului să fie caterisit și el și cel care a fost hirotonit de către el.

Interpretarea lui Zonaras. Și acest canon a fost emis pentru păstrarea buneii înțelegeri și a rânduiei și nu permite nimănui să meargă într-o altă regiune și să hirotonească fără știrea și permisiunea arhierelui aceluși ținut. Căci nu este permis nici mitropolitului însuși al acelei eparhii să meargă într-o regiune a vreunui dintre episcopii din subordinea sa și să exercite vreun oarecare privilegiu arhieresc, deoarece canonul prevede ca cel care a hirotonit în acest fel să fie caterisit, împreună cu cel care a fost hirotonit. Și Sinodul din Antiohia dispune acest lucru în același fel în Canonul 13 și în Canonul 22, cât și cel de-al Doilea Sinod Ecumenic în Canonul 2.

Interpretarea lui Balsamon. Este interzis să se hirotonească în afara regiunii și canonul caterisește pe cel care face un asemenea lucru fără știrea episcopului locului, împreună cu cel hirotonit. Același lucru va fi valabil și pentru întăsitătorii care au slujit în regiunea episcopilor lor, fără știrea acestora. Citește și Canoanele 13 și 22 ale Sinodului din Antiohia și Canonul 2 al Sinodului al II-lea Ecumenic. Și acestea se referă la hirotonii și la restul slujirilor din interiorul altarului. Dar dacă cineva va crede de cuviință să săvârșească în afara regiunii sale vreun alt lucru, care nu este specific interiorului altarului, unii spun că acest lucru este pedepsit după cuviință de către sinod într-un alt mod. Cercetează și Canonul 16 al Sfinților Apostoli.

Canonul 36 Apostolic

36. Dacă cineva, fiind hirotonit episcop, nu ar accepta slujirea și purtarea de grijă a poporului care i-a fost încredințată, acesta să fie afurisit până când ar accepta. Tot așa și preotul, și diaconul. Dar dacă, după ce a mers, nu a fost acceptat, nu din voința lui, ci din cauza răutății poporului, acesta să fie totuși episcop, iar clerul acelei cetăți să fie afurisit, căci nu s-au făcut învățători ai unui asemenea popor nesupus.

Concordanță: Can. 37 Trulan, 18 Anc.; 17, 18 Ant., 31 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cel ales de curând, dacă este nemulțumit față de încredințare, să fie afurisit până ce va accepta, iar dacă nu ar fi primit de către popor, clerul să fie afurisit, căci nu a educat mulțimea, iar acela să fie în continuare episcop. Episcopul care a fost hirotonit de curând, dacă nu este convins să accepte purtarea de grijă a poporului care i-a fost încredințată, să fie afurisit până ce ar accepta-o. Iar dacă, după ce a mers, nu a fost acceptat de către

popor, nu din vreo greșeală personală, ci din pricina răutății aceloră, să rămână episcop, iar clerul să fie afurisit ca unul care nu a educat poporul neascultător.

Interpretarea lui Zonaras. „Ascultați de conducătorii voștri și vă supuneți lor” [Evrei 13, 17], spune dumnezeiescul Apostol. Același lucru este stabilit și de către prezentul canon, fiindcă poruncește ca cel chemat spre conducerea poporului să nu se opună, ci să accepte slujirea dumnezeiască și ocârmuirea poporului, iar dacă se opune și nu se duce, să fie afurisit. Și acestea sunt spuse în privința preoților și a diaconilor. Dar dacă un episcop merge spre ceea ce i s-a stabilit prin alegere, însă poporul acelei parohii nu îl acceptă din cauza propriei nesupunerii și nerușinării, iar nu din cauza vreunui motiv reprobabil al episcopului, episcopul să rămână în propria cinstire, adică în demnitatea sa, iar clerul acelei parohii să fie afurisit pentru că nu au educat acel popor nesupus. Așadar, privește cum vrea canonul să fie clericii, nu numai să fie învățați, ci și să fie ei înșiși învățători și să poată să îi învețe și să îi înțeleptească pe alții. Citește și Canoanele 17 și 18 ale Sinodului din Ancira. Cercetează și Canonul 58 [Apostolic].

Interpretarea lui Balsamon. Unii au înțeles aici hirotonie în loc de alegere și au precizat că se miră cum refuză astăzi cei care au fost aleși în biserică. Iar faimosul Zonaras, interpretând canonul, a înțeles hirotonie și la hirotesia și la alegere. Mi se pare, pe drept cuvânt, că aici canonul spune hirotonie pentru hirotesia, căci îi menționează pe preoții și pe diaconii trimiși, conform vechii porunci, în alte ținuturi pentru a învăța poporul. Dar am fost învățați că diaconii sunt hirotoniți, adică sunt pecetluiti, și la fel, conform vechiului obicei, și preoții, după cum spune Canonul 13 al Sinodului din Laodiceea, însă să fie aleși, precum sunt aleși episcopii, nu am mai auzit. Canonul prezent a hotărât astfel, dacă vreun episcop, preot sau diacon a primit hirotesia învățătoarească și nu își îndeplinește slujirea sa, să fie afurisit până când ar accepta să meargă acolo unde a fost orânduit. Iar dacă, după ce a mers, nu a fost primit din cauza răutății poporului din locul acela, clerul, chiar dacă nu este vinovat de vreun rău, va fi afurisit, deoarece nu a educat poporul aflat în neorânduială. Iar episcopul să aibă propria sa epitimie. Observă astfel cum clerul este pedepsit din cauza needucării oamenilor comuni și citește și Canonul 18 al Sinodului din Ancira și Canoanele 17 și 18 ale Sinodului din Antiohia, epistola Sfântului Chiril către Domnos, Canonul 16 al Sinodului Proto-deutera, din Biserica Sfinților Apostoli, Canonul 2 al Sinodului al VII-lea Ecumenic și Canonul 29 al Sinodului [Ecumenic] de la Calcedon.

Canonul 37 Apostolic

37. Să fie un sinod al episcopilor de două ori pe an și să examineze între ei învățăturile dreptei credințe și să soluționeze controversile bisericești care au avut loc, astfel: o dată, în a patra săptămână a Cincizecimii, iar a doua oară, pe doisprezece octombrie.

Concordanță: Can. 5 I Ec.; 19 IV Ec.; 8 Trulan; 6 VII Ec.; 20 Ant.; 40 Laod.; 18, 51, 52, 73, 76, 77, 95 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Episcopii să se întrunească de două ori pe an din pricina problemelor și dogmelor, prima dată în a patra săptămână a Cincizecimii, iar a doua în 12 octombrie [*Yperberetaios*]. Acest canon a fost restrâns, deoarece Canonul 8 al Sinodului al VI-lea și Canonul 6 al Sinod ținut a doua oară la Niceea stabilesc ca sinoadele episcopilor din fiecare eparhie să fie ținute o singură dată pe an, între sărbătoarea Paștilor și luna octombrie.

Interpretarea lui Zonaras. A fost considerat necesar de către Sfinții Apostoli ca, din pricina confruntărilor ivite cu privire la dogme și a altor cauze bisericești și a celor care au fost supuși de către episcopi sub afurisiri, de vreme ce ei i-au acuzat pe cei care i-au afurisit, episcopii din fiecare eparhie să se adune într-un loc de două ori pe an și să împărtășească unii cu alții disputele survenite și să le soluționeze. Iar datele acestor două sinoade anuale, conform prezentului canon și a Canonului 20 al Sinodului din Antiohia, sunt stabilite în a patra săptămână după Paști și în perioada de toamnă, adică în octombrie, căci aceasta este luna *Yperberetaios*. Iar Canonul 5 al Sinodului I de la Niceea stabilește ca un sinod să fie făcut înainte de Patruzecime, iar celălalt în perioada de toamnă. Astfel, s-ar putea considera că în transcrierea canoanelor, din nebagare de seamă, a fost scris Patruzecime în loc de Cincizecime. Însă, motivul pe care îl aduce canonul Sinodului de la Niceea nu permite să gândim așa ceva, fiindcă spune: „unul înainte de Patruzecime, pentru ca, după ce este înlăturată toată nimicnicia sufletească, să fie adus lui Dumnezeu darul cel curat”. Astfel, canoanele diferă în privința perioadei, dar statornicesc să fie făcute două întruniri locale în fiecare an. Iar Sinodul al VI-lea Ecumenic și Sinodul al II-lea de la Niceea rânduiesc ca episcopii să se întrunească o dată pe an, din cauza dificultății și cheltuielilor drumului. Dar acum există o nesocotire totală a acestor sinoade.

Interpretarea lui Balsamon. Din cauza chestiunilor bisericești survenite în anumite ținuturi, a fost considerat necesar ca episcopii fiecărei eparhii să se întrunească împreună cu cel dintâi dintre ei, cu care să soluționeze disputele.

Prezentul canon, Canonul 20 al Sinodului din Antiohia și Canonul 5 al celui din Niceea socotesc să fie făcute două sinoade ale episcopilor pe an. Dar Sinodul al VI-lea și al II-lea Sinod de la Niceea au prevăzut ca episcopii să se întrunească o singură dată pe an. Tot așa și Capitolul 20 și 21, titlul 1 al celei de-a III-a cărți a *Basilicalelor*²⁹, care este novela lui Iustinian³⁰, a precizat ca sinoadele să fie făcute o dată pe an. Iar *Yperberetaios* este luna octombrie. Cercetează și prezenta colecție³¹, titlul 8, capitolul 8.

Canonul 38 Apostolic

38. Episcopul să aibă purtarea de grijă a tuturor bunurilor bisericești și să le administreze ca și cum Dumnezeu l-ar supraveghea. Însă, nu-i este permis să-și însușească ceva din acestea sau să dăruiască cele ale lui Dumnezeu propriilor rude. Iar dacă ele ar fi sărace, să li se ofere ca unor săraci, dar să nu vândă cele ale Bisericii sub pretextul acestora.

Concordanță: Can. 39, 41 Ap.; 26 IV Ec.; 11, 12 VII Ec.; 15 Anc.; 7, 8 Gangra; 24, 25 Ant.; 57 Laod.; 26, 33, Cart.; 2 Chiril

Interpretarea lui Aristenos. Episcopul să administreze bunurile Bisericii cu putere, dar să nu ofere nimic din acestea vreunei rude, decât ca unui sărac. Nu se cuvine ca episcopul să fie examinat cu privire la administrarea bunurilor Bisericii, căci i se cuvine să le administreze după autoritate. Totuși, să împărtășească rudele sale sărace de cele necesare.

²⁹ Herman Jan SCHELTEMA, Nicolaas VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumem I. Textus Librorum I-VII*, Gravenhage, Groningen, 1955, pp. 90-91.

³⁰ Trimiterea la *Basilicale* III, 1, 20 este echivalentă cu *Novela 123*, capitolul 10, paragraful 1, a lui Iustinian, iar trimiterea la *Basilicale* III, 1, 22 este echivalentă cu *Novela 123*, capitolul 11, a lui Iustinian. În *Novela 123* a lui Iustinian, capitolul 10, paragraful 1, se precizează: „Pentru respectarea consecventă a orânduirii Bisericii în totalitatea ei și a sfințelor canoane, poruncim fiecărui arhiepiscop, mitropolit și patriarh ca, o dată sau de două ori pe an, să convoace în prezența lor pe preasfinții episcopi din aceeași provincie și să facă o cercetare strictă a tuturor temeiurilor de reclamație pe care episcopii, clericii sau monahii le au unii împotriva altora; să se pronunțe asupra acestora în conformitate cu canoanele bisericești; și, de asemenea, să ia măsuri de îndreptare asupra oricărui păcat împotriva canoanelor care ar fi putut fi comis de orice persoană” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 2, p. 809. În *Novela 123* a lui Iustinian, capitolul 11, se precizează: „Interzicem tuturor episcopilor și preoților să afurisească pe cineva de la sfânta împărtășanie înainte de a fi dovedit un teamei pentru care sfințele canoane poruncesc să se facă acest lucru. Dacă cineva va afurisi pe cineva de la sfânta împărtășanie, încălcând acest lucru, celui afurisit pe nedrept de la împărtășanie i se va ridica excomunicarea de către cel în treaptă superioară și va fi acceptat la sfânta împărtășanie, în timp ce cel care a îndrăznit să afurisească pe cineva pe nedrept de la sfânta împărtășanie va fi, fără îndoială, el însuși exclus de la împărtășanie de către cel mai înalt în treaptă, atâta timp cât va crede de cuviință, pentru ca să suporte cu dreptate ceea ce a provocat pe nedrept” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 2, pp. 809-810].

³¹ G.A. RHALLS, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 155-156.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul stabilește ca episcopii să nu dea raport pentru administrarea bunurilor Bisericii, căci este absurd ca cei cărora le-a fost încredințată chivernisirea sufletelor să nu fie crezuți în privința administrării banilor. Dar, adaugă că, pe baza puterii conferite acestora, nu pot să își însușească ceva din cele ale Bisericii, căci acest lucru înseamnă „a-și însuși”, nici nu pot să se folosească de cele pentru săraci ca de cele ale lor sau să le ofere în dar rudelor. Iar dacă ar avea rude sărace, le este încuviințat să le ofere cele necesare și aceluia, ca unor nevoiași. Însă, le este interzis să vândă cele ale bisericilor pentru împărțirea lor către săraci, deoarece nu trebuie să înstrăineze cele afierosite lui Dumnezeu, ci să facă dăruirile din venituri.

Interpretarea lui Balsamon. Este considerat absurd ca cei cărora li s-a încredințat chivernisirea sufletelor prin harul Preasfântului Duh să dea raport pentru bunurile episcopiei, ci se spune, să le administreze pe acestea după cum consideră ei, ca și cum Dumnezeu i-ar supraveghea. Dar fiindcă ar spune cineva că, dacă li s-a conferit aceasta, episcopul va vinde cele ale Bisericii și le va risipi către rudele sale, canonul adaugă faptul că episcopul nu are permisiunea să le ofere pe acestea ca favoare rudelor lui, dar nici să le vândă, ci să obțină și el din veniturile Bisericii cele de folos și necesare și a considerat de cuviință să le confere cele pentru existență și rudelor, dacă sunt nevoiașe. Totuși, *Novela 120* a lui Iustinian, adică tema 3, capitolul 15, titlul 2 din a V-a carte a *Basilicalelor* spune acestea în mod logic: „Economilor, administratorilor, chartolarilor³² cinstitelor lăcașuri de pretutindeni și părinților, copiilor și altora care fie sunt uniți cu aceștia prin rudenie, fie prin căsătorie legală, le interzicem închirierile, arendările, achiziționările, ipotecările bunurilor imobile care aparțin acestor cinstite lăcașuri, fie prin ei înșiși, fie printr-o persoană interpusă, ca să fie supuși sub aceleași pedepse precum cele care sunt în cetatea imperială”. Iar dacă vrei să înveți care sunt pedepsele, cercețează și capitolul 5 al aceluiași titlu și din aceeași carte, care stabilește în detaliu aceste lucruri și adaugă acestea în mod logic: „Aceștia să știe că, dacă se întâmplă ceva de felul acesta, atunci acel lucru este fără valoare și poruncim ca întreaga lor avere și a aceluia care primesc, a economilor, chartolarilor sau administratorilor, cu care sunt în legătură, conform modului precizat, să treacă din partea lor la sfântul lăcaș de la care au luat bunul”. Astfel, după ce sintetizezi acestea, spune că prin canon și prin novelă nici episcopul, nici economul, nici altcineva dintre cei

³² Titulatura de „chartoulários” era folosită pentru funcționarii din diferite oficii în perioada bizantină. Termenul provine de la cuvântul „chartis”, care desemna orice document oficial scris. *Chartoularioi* erau funcționari cu responsabilități fiscale și de arhivă în administrațiile locale și centrale. De multe ori titulatura de „chartoulários” se suprapune în domeniul bisericesc cu cea de „chartofylax” (J. DARROUZÈS, *Recherches sur les offices de l'Église byzantine*, p. 20; R. MACRIDES, „Chartophylax”, pp. 415-416).

enumerăți mai sus nu au permisiunea să nu ofere cele ale bisericilor sau bunurile imobile ale sfințelor lăcașuri propriilor rude numai ca dar, ci în niciun alt fel.

Canonul 39 Apostolic

39. Preoții și diaconii să nu săvârșească nimic fără voința episcopului, căci acesta este cel căruia i s-a încredințat poporul Domnului și cel de la care va fi cerută socoteală pentru sufletele lor.

Concordanță: Can. 26 IV Ec.; 11, 12 VII Ec.; 15 Anc.; 7, 8 Gangra; 57 Laod.; 24-25 Ant.; 26, 33 Cart.; 7 I-II, 1 Teofil, 2 Chiril

Interpretarea lui Aristenos. Preotul sau diaconul nu face nimic fără episcop, căci acestuia i-a fost încredințat poporul. Nu se cuvine ca preotul sau diaconul să afurisească poporul fără voința propriului episcop, nici să lungească sau să scurteze epitiimiile sau să facă ceva de felul acesta, deoarece episcopului i-a fost încredințat poporul și de la el va fi cerută socoteală pentru sufletele lor.

Interpretarea lui Zonaras. Nu a fost îngăduit preoților sau diaconilor, care sunt sub episcopii locului, să facă ceva de la ei înșiși, precum să ofere penitență și să afurisească pe cine oricând doresc, sau să lege sau să dezlege afurisirea, sau să o prelungească. Căci acestea sunt sub autoritatea arhierescă și dacă nu ar lua permisiune de la episcop, nu le este permis să facă un asemenea lucru. Despre aceasta trebuie citit și Canonul 41 al Sinodului din Cartagina.

Interpretarea lui Balsamon. Să nu afirmi că expresia „preoții și diaconii să nu săvârșească nimic fără voința episcopului” este universală, ci se spune că aceștia nu au permisiunea să săvârșească orice lucru care aparține episcopului fără voia lui, precum să închirieze bunurile imobile ale Bisericii și să obțină venituri pentru aceasta, să dea penitențe și altele de felul acesta. Căci spune canonul, administrarea bunurilor episcopale și sufletele poporului au fost încredințate episcopului. Citește și Canonul 12 al Sinodului ținut a doua oară la Niceea.

Canonul 40 Apostolic

40. Să fie cunoscute bunurile personale ale episcopului, în cazul în care ar avea și [bunuri] personale, și să fie cunoscute și cele ale Domnului, pentru ca episcopul să aibă putere să le lase pe cele personale, după ce moare, cum vrea și cui vrea și, atunci când el a avut soție și copii, rude sau servitori, să nu se risipească cele ale episcopului sub pretextul bunurilor bisericesti. Căci este un lucru drept înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor să nu sufere nici Biserica vreoa pagubă din cauza necunoașterii bunurilor episcopului și nici episcopul sau rudele sale să

nu fie deposedate de bunuri sub pretextul Bisericii, sau aparținătorii lui să cadă în procese și moartea lui să fie învăluită de calomnie.

Concordanță: Can. 38, 41 Ap. IV Ec.; 35 Trulan; 24 Ant.; 22, 32, 81 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Bunurile Bisericii și cele ale episcopului să fie evidente, încât și episcopul să dispună și nici Biserica să nu fie păgubită cu nimic. Trebuie ca episcopul la alegerea în episcopat să facă inventar al bunurilor personale și să le arate evident pe acestea. Tot așa și pe cele ale Bisericii, ca în privința bunurilor personale și în timpul vieții și după moartea să fie dispus de către el conform voinței lui și Biserica să le dețină pe cele ale ei.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul poruncește ca bunurile personale ale episcopilor, pe care aceștia le dețin, să fie făcute cunoscute, ca să nu fie confundate cu cele bisericești, ci să fie evidențiate cele procurate de ei înainte de episcopat și, de asemenea, cele care le-au parvenit după episcopat de la rude, evident prin moștenire sau testament, sau în alt mod asemănător. Căci pot să lase bunurile lor cui doresc, numai să fie creștini ortodocși. Iar bunurile bisericilor să le administreze cu frică de Dumnezeu și să le ofere și săracilor. Căci dacă bunurile Bisericii și cele ale episcopului sunt amestecate, probabil Biserica sau moștenitorii episcopului vor avea procese după moartea acestuia. Deoarece, dacă s-ar întâmpla să fie scoase la iveală datoriile ale episcopului și creditorii ar solicita bunurile Bisericii pentru recuperarea datoriilor, sau, de asemenea, dacă ar fi descoperite datoriile ale Bisericii și succesorii aceluia vor fi obligați să le plătească și, dacă probabil nu sunt suficiente bunurile episcopului, atunci aceia ar fi vătămați de bunurile personale și astfel amintirea episcopului va fi calomniată de către ei și de către cei ai Bisericii.

Interpretarea lui Balsamon. Dumnezeuieștii Apostoli, preferând dreptul înainte de orice, au stabilit ca cele ce aparțin în mod particular episcopului și cele specifice Bisericii să fie delimitate și să nu fie comune. Prin aceasta, episcopul are puterea să administreze bunurile proprii în timpul vieții după dorința lui sau să le lase în dispoziții testamentare. Nici Biserica nu va fi vătămată sub pretextul datoriilor descoperite ale episcopului, nici nu va fi risipită voința lui testamentară sau cea din timpul vieții. Astfel, s-a stabilit ca, în cazul în care episcopul nu-și va face cunoscute bunurile personale înainte de a fi hirotonit și, de asemenea, pe cele care i-au parvenit după hirotonie într-un mod justificat, fără a fi vreun bun bisericesc, episcopul de după el să păstreze toate bunurile aceluia și orice patrimoniu al Bisericii și să le însușească. Dar va fi obligat întru totul să dea justificare pentru datoriile aceluia, dacă averea lui nu a fost expusă în inventar. Consider că aici se

va face ceea ce spune legea în Cartea XXXV, titlul 14, capitolul 117³³. Cercetează și prezenta colecție, titlul 10, capitolul 2 și capitolul 5³⁴.

Canonul 41 Apostolic

41. Poruncim ca episcopul să aibă putere asupra bunurilor Bisericii, căci, dacă trebuie să i se încredințeze sufletele valoroase ale oamenilor, cu atât mai mult ar trebui să poruncească în privința banilor, ca toate să fie administrate după puterea sa și să fie oferite nevoiașilor prin preoții și diaconii cu frica lui Dumnezeu și cu toată evlavia. Dar dacă ar avea nevoie, atunci să se împărtășească și el de cele de care are nevoie pentru necesitățile sale constrângătoare și pentru cele ale fraților primiți ca oaspeți, ca aceștia să nu fie în niciun fel lipsiți. Căci legea lui Dumnezeu a rânduit ca cei care stau la altar să se hrănească de la altar, fiindcă nici soldatul nu poartă arme împotriva dușmanilor din soldele proprii [cf. 1 Corinteni 9, 7].

Concordanță: Can. 38 Ap.; 26 IV Ec.; 12 VII Ec.; 24, 25 Ant.; 10, 11 Teofil; 2 Chiril

Interpretarea lui Aristenos. Episcopul are putere asupra bunurilor bisericesti, deoarece o are și asupra sufletelor și să le administreze pe toate după placul lui Dumnezeu. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Și acest canon conferă episcopului toată puterea bunurilor bisericesti, dar poruncește ca distribuirea către săraci să fie făcută prin preoți și diaconi, pentru ca episcopul să se țină pe el însuși departe de orice suspiciune. Căci trebuie „să ne îngrijim de cele bune înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor”, precum spune dumnezeiescul Pavel [2 Corinteni 8, 21]. Dar prevede ca și episcopul însuși să aibă parte de ele pentru necesitățile sale constrângătoare, însă de niciun lucru mai mult decât ceea ce este necesar sau care să ducă la opulență ori trândăvire, ci pe cele care susțin viața, adică acesta să aibă, conform marelui Apostol, acele lucruri cum sunt pentru subzistență și îmbrăcăminte și să îi fie îndeajuns acestea [cf. 1 Timotei 6, 8], ca, astfel, și el să se susțină și frații veniți la el în vizită să nu fie lipsiți de ceva din cele de trebuință. De aceea, vezi că episcopul trebuie să fie iubitor de străini, după cum și Apostolul i-a rânduit prin epistolă lui Timotei și lui Tit. Canonul 25 al Sinodului din Antiohia și marele Chiril în epistola către Domnos rânduiesc aceleași lucruri.

³³ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen V. Textus Librorum XXXV-XLII*, Gravenhage, Groningen, 1967, p. 1632. Textul se referă la *Codex Iuris Civilis* VI, 30, 19: *The Codex of Justinian: A New Annotated Translation, with Parallel Latin and Greek Text Based on a Translation by Justice Fred H. Blume*, Bruce W. FRIER (ed.), vol. 2, Cambridge University Press, Cambridge, 2016, p. 1573.

³⁴ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 238-241.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon este înțeles din interpretarea Canonului 38, care afirmă aceleași lucruri. Aici se adaugă că arhiereul este iubitor de săraci și ca distribuirea către săraci să fie făcută prin preoții și diaconii lui, dacă dorește să se țină pe el însuși mai presus de orice suspiciune. Citește și Canonul 24 al Sinodului din Antiohia și epistola Sfântului Chiril către Domnos.

Canonul 42 Apostolic

42. Episcopul, preotul sau diaconul care-și dedică timpul zarurilor și bețiilor fie să înceteze, fie să fie caterisit.

Concordanță: Can. 43, 54 Ap.; 9, 50 Trulan; 22 VII Ec.; 24, 55 Laod.; 40, 60 Cart.

Canonul 43 Apostolic

43. Ipodiaconul, citețul sau psaltul care face lucruri similare fie să înceteze, fie să fie afurisit. Tot așa și laicul.

Concordanță: Can. 54 Ap.; 9, 50 Trulan; 26, 55 Laod.; 40, 60 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Canonul 42. Preotul care joacă cu zarurile sau este plin de vin, dacă nu încetează, să fie caterisit. Dacă un preot sau diacon joacă la zaruri sau este bețiv, dacă nu încetează, este caterisit. Cu atât mai mult vor fi caterisiți dacă joacă la zaruri sau sunt bețivi cei care s-au întâmplat să fie în marea vrednicie arhierască. Canonul 43. Clericul sau laicul, care face aceleași lucruri, să fie afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Trebuie ca episcopii și toți cei din cler să fie pentru toți îndemn spre virtute, model și îndemnare spre facerea de bine. Dar, de vreme ce și unii dintre ei sunt într-adevăr îndepărtați de la bine și dedați zarurilor și bețiilor, canonul a rânduit ca unii ca aceștia fie să înceteze, fie, dacă sunt episcopi, preoți sau diaconi, să fie caterisiți, iar dacă sunt ipodiaconi, citeți sau cântăreți, dacă nu ar înceta, să fie afurisiți, precum și laicii care își dedică timpul zarurilor și bețiilor. Căci spune Scriptura să nu bem vin înspre beție [cf. *Deuteronomul* 28, 39; *Proverbe* 23, 20] și, de asemenea, „nu vă îmbătați cu vin, în care este pierzare” [*Efeseni* 5, 18]. Însă nu este permis ca un cleric să fie instituit într-o îndeletnicire cârciumărească, conform Canonului 9 al Sinodului Trulan.

Interpretarea lui Balsamon. Episcopii, preoții și diaconii sunt pedepsiți în mod diferit dacă își petrec timpul cu zarurile sau bețiile, față de ipodiaconi, cântăreți, citeți și laici. Căci aceste două canoane afirmă că cei dintâi sunt caterisiți dacă nu încetează, iar cei din urmă sunt afurisiți. Cercetează și Canonul

9 al Sinodului Trulan și titlul 9 al prezentei colecții, capitolele 27 și 35³⁵ și titlul 13, capitolul 29³⁶.

Canonul 44 Apostolic

44. Episcopul, preotul sau diaconul care pretinde dobândă de la cei pe care i-a împrumutat, fie să înceteze, fie să fie caterisit.

Concordanță: Can. 17 I Ec.; 10 Trulan; 4 Laod.; 5, 16 Cart.; 14 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Preotul care pretinde dobândă pentru împrumut, dacă nu încetează, să fie caterisit. Când cineva cere milostenie, dacă se ia pe deasupra prin dobânzi și cele ce nu-i aparțin, să fie caterisit dacă nu încetează să facă acest lucru.

Interpretarea lui Zonaras. Acest canon orânduiește în privința episcopilor, preoților și diaconilor ca să nu pretindă dobânzi. Iar Canonul 5 al Sinodului din Cartagina interzice oricărui cleric să ia dobânzi. Căci dacă acest lucru este interzis de către Legea cea veche, care spune: „Să nu dai cu camătă argintul tău fratelui tău” [Deuteronomul 23, 19], cu atât mai mult ar fi interzis să ia dobânzi cei care propovăduiesc viețuirea conform Evangheliei. De aceea, se dispune ca cei care dau împrumuturi cu dobândă să fie caterisiți dacă nu încetează. Și Canonul 17 al Primului Sinod Ecumenic și Canonul 10 Trulan interzic acest lucru.

Interpretarea lui Balsamon. Legea cea veche spune: „Să nu dai cu camătă argintul tău fratelui tău” [Deuteronomul 23, 19]. Astfel, urmând acesteia, prezentul canon afirmă că episcopul, preotul sau diaconul care cere dobândă, dacă nu încetează, să fie caterisit. Iar Canonul 5 al Sinodului din Cartagina și Canonul 17 al Primului Sinod Ecumenic și Canonul 10 al Sinodului Trulan afirmă că orice cleric, dacă nu încetează să ceară dobânzi, să fie caterisit. Cercetează și titlul 9 al prezentei colecții, capitolul 27³⁷.

Canonul 45 Apostolic

45. Episcopul, preotul sau diaconul care s-a rugat numai împreună cu ereticii să fie afurisit, iar dacă le-a permis acestora să săvârșească ceva precum unor clerici, să fie caterisit.

Concordanță: Can. 10, 46, 65 Ap.; 2, 4 III Ec.; 6, 9, 32, 33, 34, 37 Laod., 9 Tim.

³⁵ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 201-209, 226-227.

³⁶ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 327-329.

³⁷ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 201-209.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care se roagă cu ereticii să fie afurisit, iar cel care îi consideră pe aceștia și clerici să fie caterisit. Cel care doar se roagă cu ereticii, fie că este preot sau diacon, să fie afurisit. Iar cel care le permite acestora să săvârșească ceva, precum celor consacrați și clericilor, să fie caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Acestea se regăsesc în canoanele anterioare. Cerce-tează și Canoanele 64 și 70 [Apostolice].

Interpretarea lui Balsamon. Se va întreba cineva de ce episcopii, preoții și diaconii care se roagă împreună cu ereticii nu sunt caterisiți, ci doar afurisiți, precum cel care se roagă împreună cu cineva care a fost afurisit, conform Canonului 10 Apostolic. Răspuns. Să nu afirmi aici că episcopul și ceilalți se roagă cu ereticii în biserică și că se dispune ceva mai blând cu privire la rugăciunea cu ereticul, căci unii ca aceștia, conform Canonului 46 [Apostolic], sunt caterisiți, precum cel care le-a permis acelor să săvârșească ceva ca unor clerici, ci înțelege expresia „a se ruga împreună” prin „a fi în simplă comuniune”, căci se cuvine ca unii ca aceștia să fie respinși ca ceva necurat, iar nu să avem părtășie cu ei. De aceea, s-a considerat suficientă pedeapsa afurisirii.

Canonul 46 Apostolic

46. Episcopul sau preotul care a acceptat Botezul sau Jertfa ereticilor poruncim să fie caterisit. Căci ce învoire este între Hristos și Veliar? Sau ce legătură are un credincios cu un necredincios [cf. 2 Corinteni 6, 15]?

Concordanță: Can. 47, 68 Ap.; 7 II ec.; 95 Trulan, 1 Cartagina, 1, 20, 47 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Preotul care acceptă botezul sau jertfa ereticilor să fie scos din preoție³⁸. Un episcop sau preot, care nu ocărește botezul săvârșit de către eretici, ci îl acceptă, sau cel care primește cele aduse de către ei la jertfă, să fie caterisit, deoarece nu există învoire între Hristos și Veliar, nici vreo părtășie a celui credincios cu cel necredincios.

Interpretarea lui Zonaras. Ereticii și celebranții lor trebui să fie respinși de către ortodocși, dar cu atât mai mult să fie rușinați și dojeniți de către episcopi și preoți, dacă nu ajung niciodată la cunoașterea [adevărată] și nu se întorc. Iar dacă un episcop sau un preot l-ar accepta pe cel botezat de către aceia sau ar primi orice ofrandă adusă de către aceia la altar, să fie caterisit, ca unul care creează suspiciune, fie că cugetă pe cele asemănătoare acelor, fie că nu este deloc

³⁸ Termenul folosit de către Aristenos în mai multe comentarii pentru scoaterea din preoție este cel de „ἀνιερός” – „răspopit, fără preoție”.

râvnitor pentru îndreptarea credinței greșite a acelora. Căci dacă este de acord cu celebranții acelora, cum ar putea să îi conteste pe ei și să îi sfătuiască pe alții să plece de la ei?

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon stabilește ca episcopii și preoții care acceptă botezurile și jertfele ereticilor să fie caterisiți. Iar Marele Sinod din Constantinopol i-a caterisit în mod foarte just pe diferiți preoți³⁹ care doar au văzut scrisorile aceluia eretic Irinikos și nu le-au contestat public, nici nu le-au denigrat⁴⁰.

Canonul 47 Apostolic

47. Episcopul sau preotul, dacă ar boteza din nou pe cel care are un botez conform adevărului sau nu ar boteza pe cel care a fost întinat de către necredincioși, să fie caterisit ca unul care râde de Crucea și Moartea Domnului și nu deosebește pe preoți de preoții mincinoși.

Concordanță: Can. 46, 68 Ap.; 7 II Ec.; 84, 95 Trulan; 27, 45, 48, 72 Cart.; 1, 20, 47 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Cel care rebotează pe cel botezat astfel și cel care nu rebotează pe cel întinat în mod necucernic, să fie răspopit. Nu a fost permis ca cineva să fie botezat de două ori și cel care rebotează pe cineva din nou, care a fost botezat de la început și după deplinătate, să fie caterisit. Dar unii sunt sfințiți prin mir conform multor obiceiuri ale celor care au fost botezați în mod cucernic. Și cel care nu rebotează pe cel care a primit un botez necucernic, ci îl primește pe acesta ca pe un credincios, să fie caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. A fost transmis creștinilor un singur botez. De aceea, este o impietate ca cel care are un botez în conformitate cu porunca Domnului și a dumnezeieștilor Apostoli și cu tradiția Părinților, adică de la început și în mod desăvârșit – evident că acesta este cel „după adevăr” –, să fie rebotezat ca unul care nu a fost încă botezat. Dar și a nu reboteza pe cel botezat de către eretici, pe care canonul îi numește „întinați”, din cauza nerușinării botezului eretic, și aceasta este o acuzație gravă. De aceea, se poruncește ca unii ca aceștia să fie caterisiți, pe de o parte, cel care a săvârșit două botezuri în contradicție cu tradiția bisericească și, pe de alta, cel care nu l-a curățit prin dumnezeiasca spălare pe cel întinat prin botezul nelegiuit și a batjocorit moartea Domnului, după cum spune marele Apostol, fiindcă botezăm în moartea Lui. Dar și crucea este numită botez, conform lui Ioan Gură de Aur, căci „cu botezul cu care mă botez eu, veți

³⁹ Pentru decizia sinodală de caterisire a acestor clerici din februarie 1170, sau 1171, a se vedea: Venance GRUMEL (ed.), *Les registres des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 3, p. 148.

⁴⁰ Termenul folosit de Balsamon este „καταπτω” – „a scuipa”.

fi și voi botezați” [Marcu 10, 39], zice Domnul, și iarăși: „am un botez cu care să fiu botezat, pe care voi nu-l știți” [Luca 12, 50]. Aceștia sunt considerați vrednici de caterisire pentru că nu fac diferență între preoții cei credincioși și preoții falși, evident ai celor supuși ereticilor. Astfel, este cu totul interzis să botezi pe cel care a fost deja în mod desăvârșit botezat, însă este permis să îi ungi cu mir pe cei întinați, deși și acest lucru face parte din dumnezeiescul Botez.

Interpretarea lui Balsamon. Cineva este botezat după adevăr doar atunci când este botezat în numele Tatălui, și al Fiului și al Sfântului Duh, conform poruncii Domnului. Astfel, dacă un episcop sau un preot, în mod nerușinat, îl rebotează pe cel care a fost astfel botezat de la început, va fi caterisit. De asemenea, și cel care nu rebotează pe cei botezați de cătreeretici va fi caterisit. Iar chestiunea de aici este următoarea: dacă s-a întâmplat ca cineva să fie luat în robie de către persani și a fost silit să asculte învățăturile lor murdare și să mănânce cărnurile lor necurate, iar după venirea din robie, mărturisind ceea ce i s-a întâmplat acolo, nu este primit altfel în comuniune de către episcopul locului sau de către preot decât dacă primește botezul, atunci canonul îl caterisește pe cel care a făcut acest lucru și l-a rebotezat pe om. Și decizia următoare a canonului spune dacă „cel care a fost botezat de către necredincioși” – căci aceasta înseamnă „a fi întinat” – și care dorește să fie botezat din nou pentru a fi în comuniune cu cei care poartă numele lui Hristos nu este primit de către episcop sau de către preot, afirmând că nu se cuvine să fie botezat din nou fiindcă a fost o dată botezat, atunci canonul spune că episcopul sau preotul care nu botează din nou pe unul ca acesta, ci îl primește cu botezul lui necurat să fie caterisit.

Canonul 48 Apostolic

48. Dacă vreun laic, alungându-și soția, ar lua-o pe alta sau pe una repudiată de către altul, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 13, 87 Trulan; 20 Anc.; 102 Cart.; 9, 21, 35, 48, 77 Vasile; 15 Tim.

Interpretarea lui Aristenos. Laicul, dacă își alungă propria soție și își ia alta sau pe una repudiată, trebuie afurisit. Dacă cineva, fără vreuna dintre cauzele care au fost legiferate, își alungă propria soție ca să își ia alta, este afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Dacă cineva, nealungându-și soția și având-o pe aceasta la el, ar trăi cu alta, în sensul propriu al cuvântului, comite adulter, precum și soția care, conviețuind cu soțul ei, ar avea o legătură cu altul. Dar legea civilă îl consideră desfrânat. Urmând acesteia, Vasile cel Mare afirmă următoarele: „Dacă un bărbat, care conviețuiește cu o soție, a fost la alta, îl

judecăm pe unul ca acesta ca desfrânat și îl ținem mai mult sub epitimii. Însă nu avem totuși un canon care să-l supună pe acesta acuzației de adulter, fiindcă păcatul a fost comis cu o femeie liberă de căsătorie. Prin urmare, soția îl va primi pe soțul ei care se reîntoarce de la desfrânare. Dar bărbatul o va alunga din casa lui pe cea care a fost întinată. Rațiunea acestor lucruri nu este ușoară, însă obiceiul a fost în vigoare în acest fel” [Canonul 21 Vasile cel Mare]. Dar cel care o aduce în casa sa pe cea care și-a părăsit soțul fără motiv este pe drept un adulter, conform afirmației Domnului, care a spus: „Cel care s-a însurat cu cea lăsată este adulter” [Matei 19, 9].

Interpretarea lui Balsamon. Cel care își alungă soția fără vreun motiv nu poate să o ia pe alta, altfel va fi afurisit. Dar și cel care o ia pe una care nu este liberă, ci a fost repudiată – iar cea repudiată este cea care nu este divorțată de soțul ei conform legii – este condamnat ca adulter, conform cuvântului Domnului, care spune: „Cel care s-a însurat cu una lăsată este adulter” [Matei 19, 9], și este și afurisit. Astfel, după cum afirmă unii, pedeapsa bisericească din canoane pentru adulterin și desfrânat este afurisirea, însă eu nu cred așa. Citește canoanele Sfântului Vasile care fac diferența între adulterin și desfrânat. Dar să știi că un bărbat care, dacă nu există încă o căsătorie, s-a necinstit cu o altă femeie liberă [de căsătorie], comite păcatul desfrânării, nu al adulterului, nu și dacă este căsătorit, căci atunci este pedepsit ca adulter. Iar femeia care s-a necinstit cu oricare altul, existând o căsătorie, este pedepsită ca adulteră. Așa sunt acestea. Dar novela lui Iustinian, care se găsește în cartea *Basilicalelor*, cartea XXVIII, titlu 7, spune⁴¹: „Căci fiecare dintre soți putea înainte, în felul în care dorea, să intenteze divorțul, căci soțul spunea: «Femeie, fă-ți-le pe ale tale», și femeia: «Bărbate, fă-ți-le pe ale tale», iar apoi se făcea divorțul pe baza cauzelor specifice”. Însă sunt scrise în novelă motivele acestea. Totuși, în vechime divorțul nu se realiza automat, ci după judecata tribunalului. Astfel, cel care se căsătorea cu una care nu a fost despărțită în felul acesta, comitea adulter⁴².

Canonul 49 Apostolic

49. Dacă vreun episcop sau un preot nu va boteza conform rânduielii Domnului, în Tatăl, și în Fiul, și în Duhul Sfânt, ci în trei Fără-de-început sau în trei Fii sau în trei Mângâietori, să fie caterisit.

⁴¹ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen IV. Textus Librorum XXVI-XXXIV*, Gravenhage, Groningen, 1962, p. 1357. Balsamon se referă aici la *Novela 117* a lui Iustinian, capitolele 8-9. Pentru traducerea acesteia, a se vedea nota de la Canonul 5 Apostolic.

⁴² Privitor la divorț în legislația bizantină, a se vedea: Cristina POP, *Divorțul și succesiunile. Instrumente juridice de emancipare a femeii în societatea romană*, Ed. Universul Juridic, București, 2018, pp. 160-194.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care nu botează în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfânt, ci se abate de la aceasta, să nu mai fie preot.

Interpretarea lui Zonaras. Domnul, trimițându-i pe ucenici la propovăduire, le-a spus: „Mergând, faceți ucenici din toate neamurile, botezându-i pe ei în numele Tatălui, și al Fiului și al Sfântului Duh” [Matei 28, 19]. De aceea, fiecare ortodox trebuie să fie botezat conform acestei porunci, iar nu în trei Fără-de-început, sau în trei Fii sau în trei Mângâietori, căci aceasta este contrar tradiției și obiceiului bisericesc, fiindcă Biserica a primit ca să cinstească un singur Tată ca fiind fără-de-început, datorită lipsei unei cauze, pe un singur Fiul, datorită nașterii inexprimabile, și un singur Mângâietor, Duhul Sfânt, datorită purcederii.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul spune că episcopul sau preotul care nu botează conform poruncii Domnului, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, ci în trei fără-de-început, sau în trei Fii sau în trei Mângâietori, să fie caterisit, deoarece au existat unii eretici care propovăduiau asemenea blasfemii și botezau astfel. Dar noi, care credem într-o singură dumnezeire în trei ipostasuri, botezăm cu un singur botez, prin invocarea Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh. De aceea, canonul face referire numai la preoți și episcopi, deoarece nu este permis altcuiva să boteze.

Canonul 50 Apostolic

50. Dacă vreun episcop sau un preot nu ar săvârși trei afundări ale unei singure inițieri, ci o singură afundare, cea care se oferă întru Moartea Domnului, să fie caterisit, căci nu ne-a spus Domnul: „întru moartea Mea să botezați”, ci „mergând, învățați toate neamurile, botezându-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh” [cf. Matei 28, 19].

Concordanță: Can. 7 II Ec.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care nu săvârșește taina prin trei afundări, ci prin una, cea întru moartea Domnului, lucru pe care nu ni l-a spus Domnul, atunci să nu mai fie preot. Fiindcă Domnul a spus: „Botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh” [Matei 28, 19], iar dacă un episcop sau un preot s-ar opune poruncii domnești și va boteza într-o singură afundare, ca și cum botezul ar vesti moartea Domnului, să fie caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Aici canonul numește cele trei botezări ca trei afundări într-o singură inițiere, adică într-un singur botez, astfel încât cel botezat rostește o dată numele Sfintei Treimi la fiecare dintre afundări. Dar este

o impietate să afunzi în sfânta cristelniță o singură dată pe cel botezat și să săvârșești această singură afundare întru moartea Domnului. Cel care a botezat în felul acesta va fi caterisit.

Interpretarea lui Balsamon. Și acest canon are aceeași valoare, deoarece stabilite ca Taina Sfântului Botez să fie săvârșită prin trei afundări, adică în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, și să fie botezat o singură dată, datorită unității dumnezeirii și a trinității persoanelor, sau datorită morții lui Hristos pe cruce și a învierii Lui cea de a treia zi. Căci Apostolul afirmă: „întru moartea Lui suntem botezați” [Romani 6, 3]. Dar aici trebuie să înțelegem „botezările” ca fiind pentru „afundări”. Iar canonul spune că cel care botează printr-o singură afundare în moartea Domnului să fie caterisit, ca unul care săvârșește aceasta împotriva poruncii Domnului și comite evident o impietate.

Canonul 51 Apostolic

51. Dacă vreun episcop, un preot sau un diacon sau, în general, cineva din registrul clerical se abține de la căsătorie, cărnuri și vin, nu pe motiv de asceză, ci din dezgust, uitând că „toate sunt foarte bune” [Facerea 1, 31] și că „Dumnezeu l-a făcut pe om bărbat și femeie” [Facerea 5, 2], ci, hulind, calomniază creația, ori să se îndrepte, ori să fie caterisit și alungat afară din Biserică. Tot așa și un laic.

Concordanță: Can. 53 Ap.; 13 Trulan; 14 Anc.; 1, 9, 14, 21 Gangra, 86 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Orice cleric care este dezgustat de vin, carne și căsătorie, nu din pricina ascezei, dacă nu se îndreaptă, să fie alungat. Unul ca acesta este și caterisit și alungat din Biserică.

Interpretarea lui Zonaras. A te abține de la căsătorie, de la mâncarea cărnurilor și de la consumul vinului pentru înfrânare este un lucru acceptat, dar a fi dezgustat de acestea, ca și cum ar provoca lucruri vătămătoare pentru suflet, nu este un lucru de neînvinuit, deoarece niciun lucru dintre cele făcute de către Dumnezeu nu este rău, ci abuzarea acestora este vătămătoare. Iar dacă soția, sau vinul sau alte lucruri erau pricina răului, nu ar fi fost făcute de către Dumnezeu. Astfel, cel care defăimează creațiile lui Dumnezeu, calomniază lucrarea Sa creatoare. Apoi, unul ca acesta are nevoie de îndreptare, iar dacă nu se îndreaptă, va fi caterisit și va fi aruncat afară din Biserică, pentru că este vrednic nu numai de caterisire, ci nici nu trebuie primit în Biserică, precum un eretic.

Interpretarea lui Balsamon. Biserica nu leapădă căsătoria legitimă, deoarece Dumnezeu a făcut parte bărbătească și parte femeiască pentru acest motiv, nici

nu este dezgustată de cei care mănâncă carne sau de cei care consumă vin, dacă fac toate acestea în mod cuvenit și după cum ne transmit sfintele învățături – deoarece se spune că nimic dintre cele făcute de către Dumnezeu nu este rău, ci toate sunt frumoase la vremea lor –, dar, de asemenea, nici nu îi pedepsește pe cei care se abțin de la acestea pe motiv de asceză. De aceea, trebuie să fie atent în ce fel se abține de la ele, și dacă cineva face acestea din cauza dezgustării, precum bogomilii cei fără Dumnezeu, și din cauza faptului că devin pricină a răului pentru cei care le întrebuițează pe acestea în mod greșit, să fie caterisit, dacă nu s-a îndreptat după poruncă. Dar mai mult, să fie alungat din Biserică, ca un blasfemiator împotriva fapturilor lui Dumnezeu. Iar dacă cineva datorită ascezei și cucerniciei se abține de la acestea, nu va fi condamnat. De aceea, și mulți monahi, datorită înfrânării, nu gustă pentru perioade îndelungate nici brânză, nici ouă, nici vin, iar în anumite perioade le mănâncă pe acestea și înlătură orice suspiciune și sminteală, precum acel fericit pustnic, supranumit „cel de fier”, monahul Teodul, episcop de Elea, care, fiind chemat în sinod, pentru înlăturarea smintelilor și a bârfelor rele ale unora a gustat din brânză și ouă.

Canonul 52 Apostolic

52. Dacă vreun episcop sau un preot nu-l primește pe cel care se întoarce de la păcat, ci îl alungă, să fie caterisit, fiindcă măhnește pe Hristos, Care a spus: „Bucurie se face în cer pentru un păcătos care se pocăiește” [Luca 15, 7].

Concordanță: Can. 6, 7, 43, 45, 63 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care nu îi iartă pe cei care se pocăiesc, să nu fie nici el iertat. Și acesta, dacă este cleric, să fie caterisit, ca un potrivnic al Domnului care spune: „Bucurie se face în cer pentru un păcătos care se pocăiește” [Luca 15, 7].

Interpretarea lui Zonaras. Domnul nostru a aplecat cerurile pentru cei care au păcătuit și S-a pogorât, căci spune: „Nu am venit să chem pe cei dreπți, ci pe cei păcătoși la pocăință” [Matei 9, 13]. Cel care nu-l acceptă pe cel care se pocăiește de păcat lucrează împotriva lui Hristos, Dumnezeuul nostru. Iar cel care lucrează împotriva Lui și nu l se supune, nu este ucenicul Lui. Iar cel care nu este ucenicul Lui nu este vrednic să fie preot. Căci cum ar putea fi primit de către El cel care se face pe el însuși Antihrist, opunându-se voinței Sale?

Interpretarea lui Balsamon. Nu există un păcat care să biruiască iubirea de oameni a lui Dumnezeu. De aceea, pe toți cei care se pocăiesc și se întorc de la rău înspre bine Domnul îi îmbrățișează, deoarece s-a pogorât din cer pentru

mântuirea păcătoșilor, căci spune: „Nu am venit să chem pe cei drepecți, ci pe cei păcătoși la pocăință” [Matei 9, 13]. Astfel, episcopul sau preotul care nu îi primește pe cei care se reîntorc astfel, ci, precum aceluia Novatus, este dezgustat de aceia, să fie caterisit, ca un potrivnic față de voința lui Dumnezeu, care spune: „Bucurie se face în cer pentru un păcătos care se pocăiește” [Luca 15, 7]. Astfel, să remarci din prezentul canon și faptul că nu numai episcopilor care slujesc le-a fost dat să primească mărturisirile oamenilor și să ierte păcatele, ci și preoții cu încredințarea episcopilor primesc gândurile acestora. Cercetează și Canonul 6 al Sinodului din Cartagina și cele scrise în el.

Altă interpretare a lui Balsamon. Fiindcă prezentul Canon 52 Apostolic îi pedepsește pe episcopii și pe preoții care nu îi primesc pe cei care se întorc de la păcat și deoarece Canoanele 6, 7 și 46 ale Sinodului din Cartagina nu permit preoților să primească gândurile oamenilor și să ierte păcate fără știința episcopilor, este evident că dezlegarea păcatelor nu a fost dată doar ieromonahilor⁴³, ci tuturor preoților în mod universal. Consider că acest lucru este astfel și din faptul că nici nu era cunoscută sfinților și dumnezeieștilor Apostoli viețuirea monahală, deoarece cei care trăiau în pustii erau considerați și numiți monahi, precum Profetul Ilie, Sfântul Ioan Înaintemergătorul, [Sfântul] Antonie cel Mare, Sfântul Pavel Tebeul și alții. Dar viețuirea monahală practică astăzi i-a fost descoperită Sfântului Pahomie de către un înger după Primul Sinod [Ecumenic], în preajma morții Sfântului Constantin. De aceea, nu știi de ce preoții, care nu sunt monahi, nu sunt încredințați nici de către patriarhi, nici de către episcopi, să primească gândurile oamenilor. Cred că din cauza precauției răspunderii. Dar eu îi încredințez pe mulți care slujesc în marea cetate a Antiohiei și care sunt clerici ai acestui preasfânt tron să primească în mod nestingherit gândurile oamenilor și să ierte păcatele.

Canonul 53 Apostolic

53. Dacă vreun episcop, un preot sau un diacon, în zilele de sărbători, nu s-ar împărtăși de cărnuri și vin, nu pe motiv de asceză, ci fiindcă este dezgustat, să fie caterisit ca unul care și-a înfierat propria conștiință [cf. 1 Timotei 4, 2] și s-a făcut pricină de sminteală pentru mulți.

Concordanță: Can. 51 Ap.; 14 Anc.; 1, 2, 9, 14, 18 Gangra, 86 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Preotul care nu consumă vin și carne, dacă nu este datorită ascezei, să fie caterisit.

⁴³ Sintagma folosită de către Balsamon este cea de „μοναχοῖς ἱερεῶσι”, adică „monahilor care sunt preoți”.

Interpretarea lui Zonaras. A fost stabilit în mod canonic că în zile de sâmbătă, cu excepția uneia, Sâmbăta Mare, și în zile de duminică și în sărbători nu se ajunează. Însă se întâmplă ca unii dintre Sfinții Părinți să mănânce după zece sau douăzeci de zile sau și mai mult, iar unii prelungeau ajunarea până la patruzeci de zile. Astfel, cum de nu erau judecați aceia că încalcă canoanele, fiindcă ajunau sâmbăta? Nu este judecat ca unul care încalcă canoanele, nici dacă cineva ar dori să se înfrâneze în zilele hotărâte și să mănânce după zile îndelungate, deși între acestea ar cădea și o sâmbăta sau vreo altă zi de sărbătoare. Dar dacă cineva ajunează în aceste sâmbete una după alta, sau ca unul care este dezgustat de carne sau vin și se abține de la acestea, și nici în sărbători nu are parte de ele, nu va fi considerat un înfrânat, ci va fi judecat ca vrednic de caterisire, ca unul care ar pricinui multora gânduri că fapturne lui Dumnezeu sunt vătămătoare, dintre care, de fapt, nici una nu este rea, nici groaznică. Canonul 14 al Sinodului din Ancira a stabilit ca cei din cler care se abțin de la cărnuri să se atingă de ele, adică să le mănânce, și astfel să se înfrâneze din nou, iar dacă nu fac așa, să fie caterisiți.

Interpretarea lui Balsamon. Fiindcă sărbătorim în fiecare duminică și în fiecare sărbătoare, nu ajunăm. Însă în fiecare sâmbătă, în afară de una – evident, Sâmbăta Mare – suntem dezlegați, ca să nu considerăm că ținem sabbat conform iudeilor. Astfel, cel care ajunează în aceste zile, dacă este dezgustat de cele pe care Dumnezeu ni le-a dat spre hrană și smintește prin aceasta poporul, să fie caterisit, evident dacă este episcop, preot sau diacon. Iar dacă se abține de la acestea datorită ascezei, să i se dea permisiune. Citește și interpretarea la Canonul 51 [Apostolic] și Canonul 14 al Sinodului din Ancira. Iar laicul care ajunează în mod greșit și se tânguiește cu ereticii marcaniți să fie afurisit conform sfârșitului Canonului 51 [Apostolic].

Canonul 54 Apostolic

54. Dacă vreun cleric ar fi descoperit că mănâncă într-o cârciumă, să fie afurisit, în afară de cazul în care, din necesitate, se oprește pe drum la vreun han.

Concordanță: Can. 42, 43 Ap.; 9 Trulan; 22 VII Ec.; 24 Laod.; 40, 60 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Clericul care mănâncă într-o cârciumă, în afară de necesitatea drumului, să fie afurisit. Dacă clericul, care este în călătorie, poposește din necesitate la vreun han trebuie să fie iertat. Dar cel care mănâncă într-o cârciumă fără anumite circumstanțe, trebuie să fie afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Cei care au fost chemați de către Dumnezeu trebuie să fie pentru laici exemplu de viață cinstită și ireproșabili întru toate ca să nu fie calomniat numele lui Dumnezeu din pricina lor. Iar a mânca într-o

cârciumă arată că cei care fac acest lucru au o viață fără cinste și obiceiurile lor nu sunt corupte doar în privința mâncării și băuturii, ci și în toată cealaltă conduită a lor. Căci, dacă bărbații și femeile lipsite de cinste se întâlnesc în cârciumi, cel care este în compania acestora nu va fi nepătat de răutatea aceluia, „deoarece tovărășiile rele strică obiceiurile bune” [1 Corinteni 15, 33]. De aceea, canonul poruncește ca asemenea clerici să fie afurișiți. Iar dacă clericul, fiind la drum, nu va avea unde să se așeze pe acolo, adică să facă o oprire și să se odihnească, și va intra din necesitate într-un han, acesta nu va fi învinuit sau pedepsit. Canonul 24 al Sinodului din Laodiceea și Canonul 49 al Sinodului din Cartagina spun același lucru.

Interpretarea lui Balsamon. Sfinții și dumnezeieștii Apostoli, dorind ca cei care au fost făcuți clerici să aibă o viață ireproșabilă și să nu smintească mulțimile, ci să se înalțe înspre bine, au hotărât ca aceștia să se abțină de la orice neguțătorie, precum este afirmat în alt canon, dar să nu intre nici într-o cârciumă pentru mâncare sau băutură, fiindcă bărbații care fac aceste lucruri vrednice de judecată sunt necuviințioși. De aceea, canonul stabilește ca un cleric care face ceva de felul acesta să fie afurisit, însă nu-l pedepsește pe cel care a poposit în drum la un han din pricina circumstanțelor. Prin urmare, cei care afirmă că un cleric poate să comercializeze vin, sau să se ocupe de vreo baie publică sau să urmeze o altă neguțătorie cu câștig rușinos afirmă aceasta în chip greșit. Căci dacă un cleric a fost oprit să intre pur și simplu într-o cârciumă, cu atât mai mult va fi oprit să se îndeletnicească cu o neguțătorie rușinoasă de felul acesta, fie el însuși, fie printr-o persoană interpusă. Citește și Canonul 24 al Sinodului din Laodiceea și Canonul 40 al celui din Cartagina. Dar de vreme ce Canonul 42 Apostolic afirmă că episcopul, preotul sau diaconul, care-și dedică timpul bețiilor și zarurilor, să fie caterisit în cazul în care nu va înceta, iar ipodiaconul și oricare alt cleric care pur și simplu practică un lucru ca acesta – de asemenea, și laicii –, să fie afurișiți dacă nu se îndreaptă după poruncă, consider că și aici clericul care intră într-o cârciumă și nu se abține de la rău să fie afurisit după prima și a doua muștrare. Acest lucru reiese și din ceea ce spune canonul: „dacă un cleric ar fi prins mâncând într-o cârciumă”, evident dacă s-a îndeletnicit adeseori de acest rău.

Canonul 55 Apostolic

55. Dacă vreun cleric l-ar calomnia pe episcop, să fie caterisit, căci: „pe mai-marele poporului tău nu-l vei vorbi de rău” [Ieșirea 22, 27; cf. *Faptele Apostolilor* 23, 5].

Canonul 56 Apostolic

56. Dacă vreun cleric îl va calomnia pe un preot sau pe un diacon, să fie afurisit.

Interpretarea lui Aristenos. Canonul 55. Un cleric care îl calomniază pe episcop să fie caterisit. Canonul 56. Iar dacă este preot sau diacon, să fie caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Arhieriei, fiindcă sunt după chipul Domnului nostru Iisus Hristos și sunt considerați cap al trupului Bisericii, sunt vrednici de mare cinste. De aceea, cel care i-a calomniat pe aceștia să fie caterisit. Iar preoții și diaconii, care sunt pomeniți după chipul mâinilor, ca cei prin care episcopul realizează administrările bisericești, și aceștia sunt vrednici să fie cinstiți, însă nu precum un episcop, deoarece nu trebuie să se ofere aceeași atenție mâinilor precum capului. De aceea, cel care îi calomniază pe aceștia este pedepsit mai puțin, fiindcă este doar afurisit.

Interpretarea lui Balsamon. Aceste două canoane, Canoanele 55 și 56, îi pedepsesc pe clericii calomniatori, iar Canonul 55 afirmă că clericul care l-a calomniat pe episcop să fie caterisit, iar Canonul 56 stabilește ca cel care a calomniat un cleric, preot sau diacon, să fie afurisit, desigur, pentru faptul că episcopului i se datorează o cinstită mai mare. Canoanele deosebesc astfel pedeapsa clericilor calomniatori. Iar legea civilă stabilește ca orice calomnie să fie pedepsită prin dezonorare și prin oferirea unei pedepse în bani. Astfel, consider că acestei dezonorări îi urmează și caterisirea.

Canonul 57 Apostolic

57. Dacă vreun cleric va batjocori pe un olog sau pe un surdo-mut, sau pe un orb, sau pe cel infirm de picioare, să fie afurisit. Tot așa și laicul.

Interpretarea lui Aristenos. Despre cel care îl batjocorește astfel pe un surdo-mut, pe un olog sau pe un orb. Cel care ia în derâdere pe un orb, pe un surdo-mut sau pe un olog, sau pe cel care are trupul în alt fel mutilat, să fie afurisit ca unul care l-ar blama pe Creatorul lor.

Interpretarea lui Zonaras. Se cuvine să se arate milă față de cei cu membrele mutilate și, după cât este cu putință, să fie sprijiniți și îndrumați, iar nu luați în derâdere, căci, evident, acest lucru este batjocură. Iar dacă acest canon îi supune afurisirii pe laicii care fac acest lucru, ce ar trebui să se stabilească în privința clericilor, care, după cum s-a spus adeseori, trebuie să se prezinte ca exemplu pentru toate virtuțile și ca apogeu al bunătății?

Interpretarea lui Balsamon. Canonul îi afurisește și pe clericii și pe laicii care nu arată milă față de cei care au trupul mutilat în orice fel, ci îi batjocoresc

pe aceștia. Dar mulți găsesc în acestea un motiv de râs, opunându-se judecăților lui Dumnezeu.

Canonul 58 Apostolic

58. Episcopul sau preotul care este neglijent față de cler sau de popor și nu-i învață pe aceștia dreapta credință să fie afurisit, iar dacă persistă în neglijență și în indiferență, să fie caterisit.

Concordanță: Can. 25 IV Ec.; 19, 80 Trulan; 11, 12 Sard.;

71, 74, 78, 121, 123, 124 Cart.; 16 I-II; 6 Grig. Nyssa; 10 Petru

Interpretarea lui Aristenos. Episcopul care nu învață dreapta credință să fie afurisit, iar dacă rămâne în neînvațare să fie caterisit. Trebuie ca episcopul să-și învețe clerul și poporul dreapta credință, iar cel care neglijează această învățătură să fie afurisit, iar dacă și după afurisire nu se îndreaptă spre aceasta, să fie și caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Există o obligație indispensabilă pentru fiecare episcop de a învăța poporul supus lui învățăturile cucernice și de a-l îndruma spre dreapta credință și spre o viață cuvioasă. Căci spune Dumnezeu prin profet către întâistătorii popoarelor: „dacă tu nu-l vei înștiința, nici nu-i vei grăi, cel rău va pieri în nelegiuirea sa și sângele lui va fi cerut din mâna ta” [Iezechiel 3, 18]. Așadar, episcopul care neglijează învățătura să fie afurisit. Dar dacă nici așa nu se îndepărtează de neglijență, să fie caterisit. Tot așa și preoții, deoarece canonul cere ca și aceștia să fie destoinici să învețe. Iar marele Pavel poruncește ca episcopul să fie destoinic să învețe și cumpătat – evident, cumpătat și vigilent –, iar nu delăsător și neglijent. Chiar și numele de episcop [σκοπός] îl îndeamnă spre vigilență, deoarece este numit „supraveghetor”, iar supraveghetorul trebuie să fie vigilent, iar nu indolent. De aceea, tronul episcopului este așezat în altar la loc înalt, fiindcă acest lucru arată că este în acest fel și că trebuie să vadă poporul supus lui de la înălțime și să îl supravegheze mai riguros. Și preoții au fost puși să stea acolo și să șadă împreună cu episcopul ca și ei, de la scaunul cel de sus, să fie îndemnați spre supravegherea poporului și să îl țină în orânduială, ca împreună-lucrători oferii episcopului. Canonul 19 al Sinodului Trulan spune că: „Se cuvine ca întâistătorii bisericilor să învețe în fiecare zi, dar în special în duminici, întregul cler și popor”.

Interpretarea lui Balsamon. Demnitatea episcopală este învățătoarească și orice episcop trebuie să învețe poporul învățăturile dreptcredincioase și orânduirea dreptcredincioșilor, fiindcă a fost pus supraveghetor [σκοπός], pentru a supraveghea cele ale poporului său, de aceea a fost și numit episcop, adică

supraveghetor. Dar și preoții trebuie să fie ca aceștia, deoarece și ei stau în scaunele cele de mai sus în apropierea episcopilor. De aceea, episcopul sau preotul care nu face astfel, ci este găsit în neglijență, să fie afurisit. Iar dacă rămâne în indolență, să fie și caterisit. Preoții învață conform permisiunii episcopale și nu de la ei înșiși.

Canonul 59 Apostolic

59. Dacă vreun episcop sau un preot nu i-ar oferi cele necesare când unul dintre clerici este în lipsuri, să fie afurisit, iar dacă persistă, să fie caterisit ca unul care l-a ucis pe fratele său.

Concordanță: Can. 4, 41 Ap.

Interpretarea lui Aristenos. Preotul care nu este binefăcător pentru clericul aflat în nevoi, să fie afurisit, iar dacă rămâne nemilostiv, să fie caterisit. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Scriptura numește bunurile bisericilor ca cele ale săracilor și trebuie să fie oferite săracilor. Dar dacă întâistătătorii bisericilor trebuie să le dăruiască nevoiașilor, după cât se poate, cu cât mai mult trebuie să le ofere clericilor săraci instituți de către ei? Cel care nu face acest lucru, să fie afurisit, iar dacă rămâne neîndreptat, să fie și caterisit, deoarece printr-un asemenea lucru s-a făcut ucigaș al fratelui. Căci, dacă moare cel care nu dispune de mijloace necesare vieții, cel care dispune și nu se îngrijește de acesta s-a făcut într-un totu ucigaș. Căci ce va fi considerat, chiar dacă nu a murit acela, fiindcă pronia divină i-ar oferi cele necesare vieții din altă parte?

Interpretarea lui Balsamon. Am fost învățați că episcopul, după cheltuiala lui necesară și cea a Bisericii și după chivernisirea obișnuită a clericilor, trebuie să ofere cele rămase din veniturile Bisericii săracilor, deoarece acestea sunt numite „cele ale săracilor”. Iar canonul stabilește acum ca episcopii și preoții să aibă grijă să li se ofere clericilor nevoiași cele necesare și îi afurisește pe cei care nu fac astfel, iar pe cei care continuă îi caterisește, ca pe cei care s-au făcut vinovați de moartea fraților. Dar să nu afirmi cumva că aici canonul îi pedepsește pe clericii care nu-și împart propriile bunuri clericilor săraci. Căci se referă la preotul care are putere asupra bunurilor bisericesti, sau care se întâmplă să fi fost pus horepiscop sau protopop⁴⁴ și a prosperat prin acestea și are obligația să-i îngrijească pe cei săraci, dar cu atât mai mult pe clericii săraci. Dar dacă nu afirmi acest lucru, nu văd în ce fel va fi afurisit sau caterisit preotul care nu oferă de la el însuși cele necesare

⁴⁴ Termenul folosit de către Balsamon este chiar acela de „πρωτοπαπῶν”.

clericului sărac. Dar să nu spui că „a ucide un frate” este a ajunge la faptă, ci, chiar dacă nu a murit, a făcut totuși acest lucru, cât timp este conform intenției episcopului sau preotului.

Canonul 60 Apostolic

60. Dacă cineva ar citi public în biserică cărțile pseudoepigrafice ale necredincioșilor ca fiind sfinte, spre întristarea poporului și a clerului, să fie caterisit.

Concordanță: Can. 2, 63 Trulan; 9 VII Ec.; 10 Laod.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care face publică o carte necucernică să fie caterisit. Cel care citește în biserică cărțile necredincioșilor ca și cum ar fi sfinte să fie caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Multe cărți au fost alterate de către necredincioși spre vătămarea celor mai simpli, precum Constituțiile apostolice ale Sfântului Clement scrise episcopilor, care, din această cauză, au fost respinse în chip sinodal⁴⁵. Dar unele au fost compuse în întregime de către ei, având titluri false, ca și cum ar fi fost scrise de către Sfinții Părinți. Acestea sunt numite „apocrife”. De aceea, canonul poruncește ca acestea să fie respinse și să nu fie puse înainte spre citire. Iar dacă cineva le aduce în public și îndrăznește să le citească în biserică, în cazul în care acesta este preoțit, să fie vrednic de caterisire. Iar cărțile Vechiului și Noului Testament care trebuie citite sunt enumerate cu precizie mai întâi în ultimul canon al acestor Constituții apostolice, apoi de către Atanasie cel Mare, de către marele și preaînțeleptul Grigorie Teologul și de către Sfântul Amfilohie, de către amândoi în poeme metrice, și de către Sinodul din Cartagina. Iar Sinodul numit al șaselea, cel din Trulan, în al 63-lea canon al său spune aceasta: „Poruncim ca martirologiile plăsmuite în chip fals de către dușmanii adevărului, cu scopul de a-i necinsti eventual pe martirii lui Hristos și de a-i îndemna la necredință pe cei care le ascultă, să nu fie făcute publice în biserici, ci să fie oferite focului. Iar pe cei care le primesc sau le consideră ca fiind adevărate, îi anatematizăm”.

Interpretarea lui Balsamon. Urmând prezentului canon apostolic, și alte canoane hotărăsc să nu fie citite cărțile necredincioșilor, ci să fie date focului. Cercetează și titlul 12, capitolul 3 al prezentei colecții și cele din ea⁴⁶. Dar fiindcă unii au alterat anumite scrieri cucernice sau au pus în structura lor eterodoxă

⁴⁵ A se vedea *Introducere* la Canoanele Apostolice și *Introducere* la Sinodul Trulan cu privire la respingerea Constituțiilor Apostolice și la receptarea acestei colecții în spațiul apusean și răsăritean (*Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. 1, pp. 82-94, 237-243).

⁴⁶ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 266-268.

nume ale dreptcredincioșilor, precum a făcut acel eretic Pamfil, care a numit aberațiile eretice ale lui Chrysomallos⁴⁷ cuvinte teologice de aur și astfel i-a rătăcit pe cei mai simpli, canonul a hotărât ca cel consacrat preot care săvârșește acestea spre întristarea poporului să fie caterisit. Cercetează și ultimul canon apostolic și stihurile metrice ale Sfântului Grigorie Teologul și Canonul 63 al Sinodului Trulan și învață ce cărți trebuie citite de către ortodocși.

Canonul 61 Apostolic

61. Dacă împotriva unui credincios este adusă vreo acuzație de desfrânare sau de adulter, sau de vreo altă faptă interzisă, și ar fi dovedit, să nu fie înaintat spre cler.

Concordanță: Can. 6 II Ec.; 50, 129 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Credinciosul care a fost dovedit de adulter, desfrânare sau alte acuzații, nu va fi cleric. Credinciosul care a fost acuzat de adulter, desfrânare sau de altă faptă interzisă și a fost dovedit, nu este acceptat în cler. Iar dacă cineva, fiind necredincios, a comis vreun păcat dintre cele enumerate, iar apoi a fost botezat și după botez își păstrează viața sa ireproșabilă, să fie înaintat fără nicio oprire în cler.

Interpretarea lui Zonaras. Cel descoperit în adulter, desfrânare sau în vreo altă absurditate nu numai că este oprit de la preoție, ci nici nu este înaintat în cler sub niciun fel. Nu vor fi primiți, pentru acuzarea episcopilor sau a clericilor, niciun fel de eretici, nici schismaticii care se întrunesc separat, nici cei care au fost alungați din Biserică din cauza unor acuzații, nici cei scoși din comuniune, dacă nu vor fi mai întâi înlăturate acuzațiile aduse împotriva lor, chiar dacă sunt clerici sau laici. Dar nu se vor prezenta nici cei care sunt sub judecată, până când nu vor fi găsiți nevinovați de acuzații, conform Canonului 6 al celui de-al II-lea Sinod [Ecumenic] din Constantinopol.

Interpretarea lui Balsamon. Cel care a fost acuzat pentru desfrânare, adulter sau pentru o altă faptă interzisă și a fost dovedit și apoi judecat, nu va deveni cleric. Fii atent la acest lucru din cauza celor care spun că hirotonia celor care au fost acuzați este oprită doar din pricina faptului că au fost pur și simplu acuzați. Dar, iată, canonul spune că cei care a fost dovediți nu vor fi făcuți clerici, iar nu cei care au fost doar acuzați.

⁴⁷ Pentru decizia sinodală de condamnare a erorilor lui Constantin Chrysomallos din luna mai a anului 1140, a se vedea: V. GRUMEL (ed.), *Les registes des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 3, pp. 85-86.

Canonul 62 Apostolic

62. Dacă vreun cleric, dintr-o frică omenească față de un iudeu, un păgân sau un eretic, ar nega numele lui Hristos, să fie aruncat afară, iar dacă [ar nega] numele de cleric, să fie caterisit. Dar dacă s-a pocăit, să fie acceptat ca laic.

Concordanță: Can. 1, 2, 3, 12 Anc.; 10, 14 Petr.; 3 Atanasie către Rufin; 45, 73 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Cel care îl neagă pe Hristos să fie alungat, iar cel care a renunțat la cler, dacă se întoarce, să fie acceptat ca laic. Cel care l-a negat pe Hristos din cauza unei frici omenești, să fie alungat. Iar dacă nu l-a negat pe Hristos, ci numele de cleric, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă se pocăiește, să fie primit ca laic.

Interpretarea lui Zonaras. Acest canon îi alungă cu totul din Biserică pe cei care au negat numele lui Hristos de frica unei judecăți, dar poruncește ca cei care au negat numele de cleric să fie caterisiți, iar dacă se pocăiesc, să fie primiți ca laici. Iar Sinodul din Ancira stabilește ca preoții și diaconii care într-adevăr de frica torturilor, iar nu cei care au simulat cu o anumită intenție sau prefăcătorie, au adus jertfe [zeilor], să își păstreze cinstea care se referă la scaun, dar nu le permite să săvârșească vreo lucrare preoțească.

Interpretarea lui Balsamon. Deși legea civilă îl consideră vrednic de iertare pe cel care, din cauza constrângerii sau a fricii, este pus să facă un asemenea lucru, totuși legea Bisericii vrea ca toți ortodocșii să fie mărturisitori ai credinței. De aceea, clericul care neagă numele lui Hristos din frica de vreo pedeapsă, nu va fi doar caterisit, ci, ca o mlădiță putrezită, va fi tăiat de pe trupul frumos al Bisericii. Iar dacă va nega că este cleric, va fi caterisit, însă în ambele cazuri cel care s-a pocăit sincer va fi primit ca laic. Remarcă de la acest lucru că cei care au primit pecetea tonsurii clericale și, prin aceasta, au fost instituți în rândul cântăreților, dacă au lepădat îmbrăcămintea sfântă și au trăit precum laicii, nu pot să săvârșească nicio lucrare precum cântăreții, chiar dacă și-ar schimba înfățișarea precum clerici sau ar deveni monahi, ci să ducă modul de viață al laicilor. Iar dacă cel care și-a negat de frică clericatul este caterisit și este acceptat după decizie numai ca laic, cu atât mai mult cel care făcuse o asemenea tăgăduire în mod voit și batjocorise sfânta haină nu va fi învrednicit de clericatul său anterior.

Canonul 63 Apostolic

63. Dacă vreun episcop, un preot sau un diacon, sau, în general, cineva din registrul clericilor, ar consuma carne în sângele vieții ei [cf. *Facerea* 9, 4] sau prinsă de fiară [cf. *Ieșirea* 22, 30] sau mortăciune [cf. *Deuteronomul* 14, 21], să fie

caterisit, căci Legea interzice acest lucru [cf. *Faptele Apostolilor* 15, 29]. Iar dacă este laic, să fie afurisit.

Concordanță: *Can. 67 Trulan; 2 Gangra*

Interpretarea lui Aristenos. Cel care devine sacrificator al unui animal sugrumat, prins de fiară sau mortăciune, să fie caterisit, iar laicul să fie afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Acest lucru este interzis și în cartea Facerii, fiindcă Dumnezeu, după potop, le-a permis oamenilor să mănânce orice ca pe legume și a adăugat: „Numai carne în sângele vieții ei să nu mâncați” [*Facere* 9, 4]. Tot așa sunt și cele ștrangulate care sunt mâncate de către unii. Căci sângele este pentru animale în loc de suflet. Dar nici cea prinsă de fiară sau vreo mortăciune nu este permis să se mănânce.

Interpretarea lui Balsamon. Faptul de a nu mânca carne în sângele vieții ei a fost legiferat în cartea Facerii. Acestea sunt cele ștrangulate. Însă nu este permis să se mănânce nici cea prinsă de fiară sau mortăciune. Iar cel care va face acestea, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit. Dar nu știu cum sunt consumate de către unii cărnurile prinse de către păsări răpitoare, sau de către câini sau de către leopard. Remarcă acest canon pentru latinii care mănâncă cu indiferență cărnuri sugrumate.

Canonul 64 Apostolic

64. Dacă vreun cleric sau un laic ar intra într-o adunare a iudeilor sau a ereticilor, ca să se roage, să fie și caterisit, și afurisit.

Concordanță: *Can. 45, 71, Ap.; 11, 55, 56, Trulan; 6, 29, 32, 33, 37, 38 Laod.*

Interpretarea lui Aristenos. Cel care se roagă împreună cu iudeii să fie afurisit. Cel care intră în adunarea iudeilor sau a ereticilor și se roagă împreună cu aceștia, dacă este cleric, să fie caterisit, ca cel care le cugetă pe cele ale iudeilor, iar dacă este laic, să fie afurisit. Iar preotul sau diaconul care doar se roagă într-o casă cu episcopi eretici, să fie afurisit, conform Canonului 45.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul consideră mare păcat ca un creștin să intre într-o adunare a evreilor sau a ereticilor pentru rugăciune. „Căci ce învoire există între Hristos și Veliar? Sau ce parte are un credincios cu un necredincios” [2 *Corinteni* 6, 15], după cum spune marele Apostol. Căci adunarea iudeilor nu este suficientă pentru jertfă nici pentru ei înșiși, deoarece le este interzis să aducă jertfă în afara Ierusalimului. Iar de vreme ce aceia, dacă intră în adunările lor,

încalcă legea, cu cât mai mult va fi judecat drept încălcător de lege un creștin care se roagă cu cei care l-au omorât pe Hristos? Iar adunarea ereticilor care propovăduiesc împotriva ortodocșilor nu trebuie nici aceea cinstită de către ortodocși, ci trebuie mai mult respinsă. Unii afirmă că acest canon îi supune pe cei care intră în asemenea adunări pentru rugăciune, precum pe cei care au comis păcate mari, unei pedepse duble, adică caterisirii și afurisirii. Dar alții afirmă că acest canon împarte pedepsele pentru clerici și pentru laici și stabilește caterisire pentru cei consacrați și afurisirea pentru laici. Și Ioan Gură de Aur, în scrierile sale împotriva iudeilor, îi muștră grav pe antiohieni pentru că sărbătoreau împreună cu iudeii. Canonul 11 al Sinodului Trulan interzice tuturor să mănânce pâinile nedospite de la iudei și să conviețuiască cu aceștia sau să îi cheme în caz de boli și să accepte tratamente de la ei și să se îmbăieze cu ei. Preoții care nu păzesc canonul sunt caterisiți, iar laicii, afurisiți.

Interpretarea lui Balsamon. În Canonul 45 Apostolic a fost interpretat de către noi cum este înțeleasă expresia „a se ruga împreună cu ereticii”. Iar canonul stabilește aici ca cel care s-a rugat într-o adunare a iudeilor sau a ereticilor, dacă este cleric să fie caterisit, iar dacă este laic să fie afurisit, deoarece astfel trebuie divizate părțile pedepsei, căci nici nu era normal să caterisești un laic. Iar dacă spui că clericul care face asemenea lucruri este caterisit și afurisit, nu greșești față de ceea ce se cuvine. Citește și Canonul 11 al Sinodului Trulan, care stabilește ca toți cei care poartă numele de creștin, evident clerici și laici, să stea cât mai departe de iudei și să nu fie în comuniune cu ei, nici măcar pentru un tratament sau pentru vreo altă pricină. Iar dacă nu, primii să fie caterisiți, și ceilalți afurisiți.

Canonul 65 Apostolic

65. Dacă un cleric, lovind pe cineva într-o ceartă, l-ar omori chiar și dintr-o singură lovitură, să fie caterisit din pricina nechibzuinței lui, iar dacă este laic, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 27 Ap.; 91 Trulan; 21, 22, 23 Anc.; 1 Ant.: Atanasie către Ammoun; 2, 8, 11, 13, 43, 54, 56, 57 Vasile; 5 Grig. Nyssa

Interpretarea lui Aristenos. Clericul care a comisucidere să fie caterisit, iar laicul, afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Fiindcă Domnul poruncește tuturor ca celui care ne lovește peste obrazul drept să îl întoarcem și pe cel stâng și nu să ripostăm, clericul care a lovit pe cineva într-o bătaie, dacă cel lovit moare, chiar dacă dintr-o

singură lovitură, să fie caterisit ca un nechibzuit. Iar laicul care a făcut acest lucru să fie afurisit, căci dorința de ceartă implică dispută, iar nu război.

Interpretarea lui Balsamon. Slujitorilor serviciului divin le-a fost poruncit să-și stăpânească furia, precum este arătat și de către Canonul 27 Apostolic. Aici canonul hotărăște ca clericul care a fost învins de furie și care a omorât pe cineva dintr-o lovitură în momentul unei dispute, să fie caterisit. Fiindcă ar putea spune cineva că nu trebuie să fie caterisit acesta, dacă cel care a primit o lovitură a murit dintr-un singur pumn, deoarece crima nu ar fi voluntară, totuși canonul adaugă să fie caterisit și cel care a omorât dintr-o singură lovitură. Dar diferite canoane ale Sfântului Vasile caterisesc pe clericul care a omorât în orice fel. Citește și cartea LX, titlul 39, capitolul 1, tema 3 din *Basilicale*, și capitolul 5, tema 2 și capitolul 26 a titlului 9 din prezenta colecție, căci acolo sunt puse legile enunțate. De asemenea, citește și Canoanele 8, 11, 43, 54, 56, 57 ale Sfântului Vasile, fii atent în acestea mai ales la cele legate de suflet, deoarece rănile sufletește au nevoie mai mult de vindecare bisericească, decât de cea civilă.

Canonul 66 Apostolic

66. Dacă vreun cleric ar fi descoperit că ajunează în ziua de duminică sau sâmbăta, în afară de o singură sâmbătă, să fie caterisit; iar dacă este laic, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 55, 89 Trulan; 18 Gangra; 15 Petru; 1 Teofil

Interpretarea lui Aristenos. Cel care ajunează duminica sau sâmbăta, în afară de una singură, să fie alungat. Cel care ajunează în altă sâmbătă, în afară de Sâmbăta Mare, sau duminică, să fie caterisit. Iar dacă unul ca acesta este laic, să fie afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Ajunarea este bună, iar cele bune se fac în chip bun. Dar, dacă cineva ajunează, încălcând rânduielile apostolice sau ale Sfinților Părinți, va auzi că ceea ce este bun nu este de fapt bun când nu este făcut în chip bun. De aceea, de vreme ce canonul prevede să nu se ajuneze sâmbăta și duminica, dacă un cleric ajunează, este pus sub caterisire, iar laicul sub afurisire, dacă nu cumva cineva ajunează datorită înfrânării [după cum s-a spus deja] pentru anumite zile stabilite, fie că sunt zece, fie opt, iar atunci sâmbetele și duminicile se regăsesc incluse în zilele stabilite, lucru pe care mulți dintre Sfinții Părinți au fost descoperiți făcându-l, fiindcă ajunau până la patruzeci de zile.

Interpretarea lui Balsamon. Nu ajunăm sâmbăta ca să nu credem că suntem iudaizanți. Sărbătorim duminica datorită bucuriei universale și învierii Domnului

și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, deoarece, prima este pomenirea creației, iar a doua, a învierii, dar mai ales a creației din nou. Dar ne-a fost poruncit ca doar în Sâmbăta cea mare, în care trupul Domnului se afla așezat nemișcat în mormânt, să ajunăm, conform poruncii Domnului care spune: „Când va fi luat mirele de la voi, atunci veți posti” [Marcu 2, 20; Luca 5, 35]. De aceea, cel care face contrar acestora, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit. Îi exceptez pe dumnezeieștii părinți care se află ajunând datorită înfrânării și în aceste zile, căci aceștia nu vor fi caterisiți. Cercetează și Canoanele 51 și 53 ale Sfinților Apostoli.

Canonul 67 Apostolic

67. Dacă cineva, după ce a silit o fecioară nelogodită, ar ține-o la sine, să fie afurisit, însă să nu-i fie permis să o ia pe alta, ci să o păstreze pe aceea pe care a stricat-o, chiar dacă ea ar fi săracă.

Concordanță: Can. 22, 25, 26, 30 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Cel care a siluit o fecioară să fie afurisit, dar să o păstreze pe aceasta chiar dacă s-ar întâmpla să fie săracă. Cel care a siluit o fecioară nelogodită și a necinstit-o, să fie afurisit. Dar să nu fie permis să o ia pe alta, ci să o păstreze pe aceea, pe care a ales-o, chiar dacă s-ar întâmpla să fie săracă. Dar a opta dispoziție care se află în capitolul 81, titlul 37, al cărții LX din *Basilicale* poruncește ca unuia ca acesta să-i fie tăiat nasul și să îi dea fetei siluite și necinstite de către el o treime din averea lui.

Interpretarea lui Zonaras. Cel care a silit o fecioară prin violență, dacă ea a fost logodită cu cineva, acela să fie pedepsit ca adulterin. Dar dacă ea nu a fost logodită, a fost decis de către canon să o ia pe aceea și să nu o alunge, chiar dacă ea ar fi săracă și fără aceeași demnitate cu el. Dar acest lucru este pedepsit în alt mod de către legea civilă.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon spune să fie afurisit cel care a siluit o fecioară care nu a fost logodită cu altcineva și îl obligă pe acela să locuiască cu ea, chiar dacă este săracă, sau chiar dacă nu este vrednică de neamul lui și să nu fie separat de ea și, astfel, să își ia alta. Canonul prevede aceste lucruri, deoarece cel care a siluit-o pe cea logodită este pedepsit ca adulterin. Cercetează și Canonul 93 al Sinodului al VI-lea. Însă trebuie cercetat despre faptul că cel care comite un act de siluire să o aibă pe cea siluită, chiar dacă este săracă și să nu fie unit cu alta. Dar unde a fost permis ca cel care a comis un act de siluire să o aibă după aceea pe cea siluită și să nu o ia pe alta, fiindcă afirmă legea în cartea LX,

titlul 37, capitolul 81: „Celui care siluiește o fată și o corupe să i se taie nasul și să îi dea aceleia o treime din averea lui”. De aceea, se pare că prezentul canon este înțeles ca urmând capitolul 3 al titlului 37, a cărții LX, care stabilește ca cel care are o femeie onestă drept concubină să fie obligat să o ia pe aceasta în comuniunea căsătoriei și că îl afurisește pe cel care i-a greșit acesteia din cauza siluirii și pentru scăparea fecioarei îl obligă să se unească cu ea în chip legal. Citește și titlul 9, capitolul 30 al prezentei colecții și cele scrise în acesta și cartea LX a *Basilicelor*, titlul 58, capitolul 3, care spune: „Femeia răpită să nu fie căsătorită cu cel care a răpit-o, iar dacă părinții ei își oferă consimțământul pentru o asemenea comuniune, să fie expulzați”. Și să nu fie o contradicție pentru tine că cel care a răpit o fată este pedepsit într-un fel, și cel care a corupt o fecioară prin siluire, în alt fel, fiindcă răpirea nu este iertată din cauza nerușinării răpitorului, iar coruperea făcută prin siluire, dacă este acceptată de către cea siluită, este iertată. Iar cel care s-a unit cu o fecioară din voința ei, este pedepsit în alt fel, căci spune legea în cartea LX, titlul 37, capitolul 80: „Cel care s-a încurcat cu o fată fecioară din alegerea ei deliberată, dar părinții nu știu despre aceasta, când se soluționează cauza, dacă dorește să o ia de soție și părinții își oferă consimțământul, atunci să fie făcută înțelegerea. Dar dacă unul dintre părinți, adică o altă persoană, nu dorește, dacă făptașul este bogat să îi dea o litră de aur⁴⁸ fetei molestate, dacă este în lipsuri, jumătate din averea lui, iar dacă este cu totul fără nicio bogăție, după ce este bătut și tuns, să fie exilat”.

Canonul 68 Apostolic

68. Dacă vreun episcop, un preot sau un diacon ar primi de la cineva o a doua hirotonie, să fie caterisit și el, și cel care l-a hirotonit, dacă nu cumva s-ar descoperi că acesta are hirotonia de laeretici. Căci cei care au fost botezați sau hirotoniți de către unii ca aceștia nu pot fi nici credincioși, nici clerici.

Concordanță: Can. 46, 47 Ap.; 8 I Ec.; 7 II Ec.; 95 Trulan; 48, 68, 93 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cel hirotonit de două ori să fie caterisit împreună cu cel care l-a hirotonit, doar dacă nu cumva prima mână [pusă asupra lui] a fost eretică. Episcopul sau preotul care a primit o a doua hirotonie, deoarece consideră că se scârbește de prima, să fie caterisit împreună cu cel care l-a hirotonit, doar dacă nu a fost făcută prima de către un eretic.

Interpretarea lui Zonaras. Faptul de a hirotoni pe cineva de două ori ar putea fi înțeles de cineva în mod diferit, fie că, de vreme ce îl acuză pe cel care l-a

⁴⁸ O litră romană de aur reprezenta 327,45 grame.

hirotonit pe el prima dată, caută o a doua hirotonie, fie consideră că va primi un har mai mare al Duhului de la cel care l-a hirotonit a doua oară și va fi sfințit, deoarece are încredere în acela, sau poate, părăsind preoția, este hirotonit din nou ca un alt început, sau probabil din alte motive. Oricum s-ar face acest lucru, și cel care a fost hirotonit de două ori și cel care l-a hirotonit sunt supuși caterisirii, dacă nu cumva prima hirotonie a fost făcută de către eretici, deoarece nici botezul ereticilor nu poate să-l facă pe cineva creștin, nici hirotonia lor nu l-ar putea face cleric. Astfel, nu este niciun pericol ca cei care au fost hirotoniți de către eretici să fie hirotoniți din nou.

Interpretarea lui Balsamon. Cel care a fost hirotonit de două ori în orice fel posibil pentru una și aceeași demnitate preoțească este caterisit, dar nu numai acesta, ci și cel care l-a hirotonit pe el în cunoștință de cauză. Căci este posibil fie să condamne prima hirotonie, fie după părăsirea primei hirotonii să fie făcută o a doua hirotonie, lucru care este imposibil de realizat. Căci cel care a respins o dată harul hirotoniei care i-a fost dat, nu mai poate să săvârșească nicio lucrare preoțească. Dar, fiindcă hirotonia și botezul ereticilor nu pot să facă nici clerici, nici credincioși, a fost hotărât să fie fără nicio primejdie hirotoniți și botezați cei care au fost hirotoniți și botezați de către eretici, deoarece cele făcute de către ei sunt considerate ca și cum nu ar fi fost făcute.

Canonul 69 Apostolic

69. Dacă vreun episcop, preot, diacon, ipodiacon, citeț sau cântăreț nu postește Sfântul Post de patruzeci de zile al Paștilor, sau miercuria, sau vinerea, să fie caterisit, doar dacă nu cumva ar fi împiedicat din cauza unei neputințe trupești. Iar dacă este laic, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 29, 89 Trulan; 49, 50 Laod.; 15 Petru; 1 Dionisie; 8, 10 Tim.

Interpretarea lui Aristenos. Clericul care nu postește Patruzecimea, precum și miercuria și vinerea, să fie caterisit, iar dacă este laic să fie afurisit, dacă nu cumva a fost împiedicat de vreo neputință. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul solicită ca în Sfânta Patruzecime a Paștilor și în fiecare miercuri și vineri din celelalte săptămâni credincioșii să petreacă în post din toate privințele, doar dacă nu cumva cineva nu poate să postească din cauza unei neputințe trupești. Căci postul a fost conceput din pricina smeririi trupului, iar dacă trupul este copleșit de o boală sau de vreo altă neputință, cea smerire a postului nu este necesară. Canonul poruncește ca cei care nu păzesc acest lucru, dacă sunt preoți, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici să fie afurisiți.

De aceea, remarcă faptul că acest canon pune Sfânta Patruzecime a Paștilor și miercurea și vinerea pe același loc.

Interpretarea lui Balsamon. Postul cel de patruzeci de zile al Paștilor ne-a fost transmis mai întâi de către Domnul, care a postit pentru tot atâtea zile, iar apoi și prin prezentul canon de către Sfinții Apostoli, căci se spune: dacă un credincios nu postește pe parcursul Sfintei Patruzecimi a Paștilor și în fiecare miercuri și vineri, deoarece și în acestea a fost hotărât să mâncăm uscat precum în Sfânta Patruzecime; iar dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit. Sunt exceptați cei bolnavi, căci aceștia, dacă sunt dezlegați la pește, vor fi iertați, dar la carne nu va fi dezlegat nimeni în nicio miercuri și vineri, cu excepția Paștilor și a altora exceptate, chiar dacă și-ar da ultima suflare. Sunt exceptate miercurile și vinerile înaintea lăsăturii sec de carne, în Săptămâna brânzei și în Săptămâna luminată. În acestea suntem dezlegați, deoarece armenii postesc pentru niniviteni în săptămâna înainte de lăsăturii sec de carne și ereticii tetra-diți țin un post însemnat în săptămâna brânzei. Iar Săptămâna luminată este considerată ca însăși marea Sărbătoare domnească, de aceea sunt și citite în fiecare zi dimineața evangheliile Învierii. De asemenea, sunt exceptate și sâmbetele și duminicile din Patruzecime, deoarece suntem dezlegați la fel și în acestea, conform Canonului 66 Apostolic. Dar când auzi despre dezlegare, să nu afirmi că este la carne, căci nu va fi permis nimănui ca, din pricina unei neputințe trupești, să mănânce carne în Patruzecimea cea mare. Dar știm că acest lucru a fost cercetat în chip sinodal în diferite momente, însă nu a fost dată o permisiune. Remarcă din acest canon faptul că există în mod principal un singur post, cel al Patruzecimii sau al Paștilor. Căci dacă existau și altele canonul l-ar fi menționat și pe acestea. Totuși, dacă postim și în celelalte posturi, adică cel al Sfinților Apostoli, al Adormirii Sfintei Născătoare de Dumnezeu și al Nașterii lui Hristos nu vom fi defăimați. Citește și cele scrise de către noi în a treia întrebare a răspunsurilor sinodale care au fost în zilele patriarhului Nicolae.

Canonul 70 Apostolic

70. Dacă un episcop, un preot sau un diacon sau altcineva din registrul clericilor ar posti împreună cu iudeii sau ar sărbători împreună cu ei, sau ar accepta de la ei darurile sărbătorii, precum azimă sau ceva de felul acesta, să fie caterisit; iar dacă ar fi laic, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 7, 71 Ap.; 11 Trulan; 1 Ant.; 29, 37, 38 Laod.; 60 Cart.

Interpretarea lui Zonaras. Dacă cel care se roagă împreună cu un excomunicat sau cu un caterisit, conform canoanelor scrise deja, este sub epitimie, cel

care sărbătorește împreună cu iudeii, sau postește împreună cu ei, sau acceptă de la aceia anumite lucruri ale vreunei sărbători a lor – persoane care nu sunt afurisite, nici excomunicate, ci ucigători ai lui Hristos, departe de adunarea credincioșilor, sau, mai mult, spurcați –, cum nu ar fi vrednic, dacă este preot, de caterisire, și dacă este laic, de afurisire? Căci, deși nu le cugetă pe cele ale lor, oferă însă pentru mulți pricină de poticnire și suspiciune împotriva lui însuși, ca unul care ar cinsti riturile iudaice. De asemenea, este considerat că este întinat de conviețuirea acelora despre care Dumnezeu a descoperit prin profet înainte de uciderea lui Hristos, spunând: „Postirea, ziua de odihnă și sărbătorile voastre le urăște sufletul meu” [Isaia 1, 13-14]⁴⁹. Și Canonul 29 al Sinodului din Laodiceea hotărăște să nu se odihnească cineva în zi de sabat și, se spune, cei care sunt iudaizanți să fie anatema. Și Canonul 60 al Sinodului din Cartagina interzice banchetele și sărbătorirea împreună cu păgânii.

Interpretarea lui Balsamon. Sfinții Apostoli, hotărând prin celelalte canoane cum trebuie să se procedeze față de cei care se roagă împreună cu ereticii sau cu cei afurisiți, acum au poruncit ca cei care postesc împreună cu iudeii, sau acceptă pâinile nedospite ale sărbătorilor lor sau alte daruri, dacă sunt clerici, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici, să fie afurisiți. Dar să nu spui că aceștia sunt iudaizanți și sunt în același cuget cu iudeii, căci nu vor fi supuși întru totul numai caterisirii sau afurisirii, ci și excomunicării absolute, precum poruncește Canonul 29 al Sinodului din Laodiceea. Dar să spui că aceștia sunt ortodocși, dar care disprețuiesc tradițiile bisericești și trăiesc în chip indiferent. De aceea, sunt pedepsiți mai moderat ca cei care au pricinuit smintire. De aceea, noi, care acționăm și cugetăm opus iudeilor și altor eretici, fără îndoială că noi oferim [creștinilor] dezlegare atunci când aceia postesc, probabil din cauza primejdiei față de Ninive, sau din pricina altor motive considerate de către ei. Din faptul că cei care au primit de la iudei darurile sărbătorii lor, adică pâinile nedospite și celelalte, sunt caterisiți și afurisiți, mulți afirmă că îi cuprinde pe cei care săvârșesc jertfa tainică cu pâinile nedospite. Însă, dacă se spune că a mânca pur și simplu pâinea nedospită a sărbătorii iudaice aduce caterisirea și afurisirea, a te împărtăși cu acestea, ca și cu Trupul Domnului, și a săvârși cu acestea Paștile asemenea lor, ce fel de condamnare și pedeapsă ar trebui să aibă? Astfel, remarcă acest canon și cercetează și Canonul 60 al Sinodului din Cartagina.

⁴⁹ Citatul este o parafrază după cel din *Isaia* 1, 13-14: „Nu mai aduceți daruri zadarnice! Tămâierile Îmi sunt dezgustătoare; lunile noi, zilele de odihnă și adunările de la sărbători nu le mai pot suferi. Însăși prăznuirea voastră e nelegiuire! Urâsc lunile noi și sărbătorile voastre sunt pentru Mine o povară. Ajunge!”

Canonul 71 Apostolic

71. Dacă vreun creștin ar aduce ulei, ca jertfă, într-un templu al păgânilor sau într-o sinagogă a iudeilor, la sărbătorile lor, sau ar aprinde lumânări, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 7, 64, 70 Ap.; 11 Trulan; 1 Ant.; 29, 37, 38 Laod.; 50, 74, 112 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Canonul 70. Un laic care este iudaizant sau care le cugetă pe cele ale păgânilor, să fie afurisit. Canonul 71. Iar clericul să fie caterisit. Cel care le cugetă pe cele ale iudeilor și postește sau sărbătorește împreună cu ei, dacă ar fi cleric, să fie caterisit, iar dacă ar fi laic, să fie afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Precum cel care cinstește obiceiurile iudeilor sau ale păgânilor și săvârșește aducerea ofrandei de ulei sau aprinderea luminilor, tot așa și cel care cinstește riturile acelora va fi considerat că le cugetă pe cele ale lor.

Interpretarea lui Balsamon. Se spune în moduri diferite că nu există nicio comuniune între un credincios și un necredincios. De aceea, și prezentul canon spune că creștinul care sărbătorește în orice fel împreună cu un necredincios, fie că aprinde o lumânare sau ulei la slujbele false ale acestuia, să fie afurisit din pricina faptului că este considerat ca fiind în același gând cu necredincioșii. Unul ca acesta este pedepsit de către prezentul canon mai ușor, dar de către altele este pedepsit mai grav.

Canonul 72 Apostolic

72. Dacă vreun cleric sau un laic ar lua de la sfânta biserică ceară sau ulei, să fie afurisit și să restituie încincit împreună cu ceea ce a luat.

Concordanță: Can. 73 Ap.; 10 I-II; 8 Grig. Nyssa

Interpretarea lui Aristenos. Cel care sustrage ceara sau uleiul bisericii, să fie afurisit și să dea înapoi încă de cinci ori pentru acesta. Din cuprinsul canoanelor nu se dorește să se dea înapoi de cinci ori ceea ce s-a luat, ci ceea ce a fost luat și o cincime din aceasta.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul spune că orice credincios care ia ceară sau ulei de la biserică, să fie afurisit. Dar să nu înțelegi „a lua” ca furt, deoarece cel care a luat ulei sau ceară bisericească cu o asemenea intenție va fi pedepsit ca profanator. Dar se spune aici că este pedepsită fapta de a lua pur și simplu și a folosi ceea ce a fost adus ca ofrandă lui Dumnezeu, chiar dacă are dreptul chiri-rhal în altar și chiar dacă este slujitorul acestuia.

Canonul 73 Apostolic

73. Nimeni să nu-și mai însușească pentru întrebuințarea personală vreun vas sfințit de argint sau de aur, ori vreo pânză, căci este o nelegiuire, iar dacă cineva va fi prins, să fie pedepsit cu afurisirea.

Concordanță: Can. 72 Ap.; 10 I-II; 8 Grig. Nyssa

Interpretarea lui Aristenos. Cel care își însușește vreun vas spre întrebuințare să fie afurisit. Cel care își însușește cele sfinte spre întrebuințare personală, fie vreun vas, fie vreo pânză, care a fost sfințită, va fi afurisit ca un încălcător de lege.

Interpretarea lui Zonaras. Lucrurile care au fost consacrate lui Dumnezeu nu trebuie să fie folosite ca bunuri comune, deoarece sunt sfințite, chiar dacă ar fi vreun vas, sau vreun veșmânt – căci prin „pânză” se înțelege orice veșmânt –, sau ulei sau ceară. Dar aducerea acestora ca ofrandă pe altarul lui Dumnezeu le sfințește pe ele. De aceea, nu trebuie nimeni să le sustragă pe acestea de la biserică, nici ceara, nici uleiul, nici vreun vas, niciun veșmânt consacrat lui Dumnezeu și să nu le ia pe acestea pentru vreo întrebuințare personală. Dar Ahaz nu a luat nici cele aduse, nici cele sfințite lui Dumnezeu, ci numai cele făgăduite și, totuși, a primit judecată, fiind omorât cu pietre împreună cu tot neamul lui.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon hotărăște aceleași lucruri ca și Canonul 72, adică să nu fie folosite ca bunuri comune cele aduse ca ofrandă lui Dumnezeu și consacrate pentru altare, indiferent ce vase sau bunuri⁵⁰, fiindcă sub numele de „pânză” se înțelege orice veșmânt. Iar acel Ahaz, care și-a însușit o limbă de aur din prada de aur făgăduită doar lui Dumnezeu, nici măcar aferosită Lui, a fost omorât cu pietre cu întregul său neam. Citește și Canonul 10 al Sinodului Proto-deutera din Biserica Sfinților Apostoli.

Canonul 74 Apostolic

74. Un episcop care a fost acuzat pentru un anumit lucru de către oameni vrednici de crezare, este necesar să fie chemat de către episcopi și, dacă s-ar înfățișa și ar mărturisi, după ce a fost dovedit, să se hotărăscă pedeapsa. Iar dacă, fiind chemat, nu ar asculta, să fie chemat și a doua oară, fiind trimiși la el doi episcopi. Iar dacă nici așa nu ar asculta, să fie chemat și a treia oară, fiind trimiși la el din nou doi episcopi. Dar dacă nici așa nu s-ar înfățișa, arătând dispreț, sinodul să pronunțe împotriva lui cele ce i s-au părut de cuviință, pentru ca să nu creadă că, fugind de judecată, câștigă.

Concordanță: Can. 6 II Ec.; 9, 17, 21 IV Ec.; 14, 15 Ant.; 4 Sard.; 8, 19, 30, 65, 82 Cart.

⁵⁰ Termenul folosit de către Balsamon este „επιπλα”, care se traduce prin „unelte, mobilă, bunuri mobile”.

Interpretarea lui Aristenos. Episcopul acuzat și care a fost convocat, dacă nu ascultă, să fie chemat de două ori și apoi a treia oară, iar dacă nu se prezintă, sinodul să pronunțe o decizie. Dacă episcopul este acuzat pentru o anumită greșeală de către persoane vrednice de crezare și este chemat în instanță, dar nu ascultă, se cuvine ca sinodul să nu îl judece imediat, ci să fie chemat de două și de trei ori, fiind trimiși la el doi episcopi la fiecare citare. Dar dacă rămâne indiferent și nu se prezintă în instanță, atunci sinodul va examina unilateral circumstanțele acuzației și, potrivit acesteia, va decide împotriva lui cele ce consideră de cuviință.

Interpretarea lui Zonaras. Și în Canonul 61 ni s-a spus că nu oricine poate să acuze un episcop, ci doar persoane ireproșabile și dreptcredincioase. Însuși canonul de față evidențiază acest lucru, prin faptul că zice: „prin oameni vrednici de crezare”. Astfel, chiar dacă un episcop este acuzat de către unii ca aceștia, nu trebuie să fie condamnat în absența lui, ci să fie convocat și, după ce vine, să fie audiați cei care vorbesc împotriva lui. Iar la audiere, fie să recunoască acuzațiile aduse împotriva lui, fie, dacă le neagă, să fie cercetat și astfel va fi proclamată o decizie. Iar dacă, după ce a fost convocat o dată, nu se prezintă, canonul hotărăște să fie făcută o a doua citare, prin doi episcopi, și, dacă o tratează cu dispreț, se poruncește să fie chemat a treia oară pentru cercetare, de asemenea de către doi episcopi. Și dacă nici așa nu va fi prezent, să se ia unilateral o decizie împotriva lui de către sinod, ca să nu aibă vreun folos din faptul că fuge de judecată prin sfidarea care amână cercetare și sentință.

Interpretarea lui Balsamon. Despre cine poate să acuze episcopi sau clerici și cine poate să fie martor împotriva lor citește titlul 9, capitolul 1 al prezentei colecții⁵¹, și cele scrise în acesta și capitolul 2 și cele de acolo. Prezentul canon prevede ca episcopul care a fost acuzat pentru o cauză incriminatorie să fie convocat conform legilor de către episcopi, deoarece se consideră un lucru nedrept ca acesta să fie condamnat în absență. Și dacă este prezent și este dovedit prin dovezi incontestabile sau este condamnat prin mărturie proprie, să fie pedepsit în mod canonic. Iar dacă nu este prezent, să fie chemat din nou de către doi episcopi, dar și a treia oară. Iar dacă nici așa nu este prezent, sinodul să pronunțe unilateral împotriva lui cele ce crede de cuviință, ca astfel, după cum se spune, cel care arată dispreț să nu câștige prin amânare nerușinată. Deoarece canonul le hotărăște pe acestea, a fost cercetat adeseori, dacă a fost conferit sinodului printr-un asemenea canon dreptul de a supune caterisirii un episcop răzvrătit? Unii spun că este crud să caterisești un episcop pentru răzvrătire, ci se cuvine să fie pedepsit

⁵¹ G.A. RHALLIS, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 164-179.

în alt fel. Căci afirmă, dacă era plăcut apostolilor să fie episcopul caterisit, ar fi menționat în canon și caterisirea. Iar alții spun că, și datorită cinstitei novele care a fost publicată de curând a încununatului, preaputernicului și sfântului nostru monarh, oricine este pârât, dacă, fiind chemat în consistoriu⁵² cu trei înștiințări prin trei citări scrise ca să dea mărturie, nu va veni, să fie judecat unilateral. De asemenea, și dacă un episcop a fost acuzat prin oferirea unei depoziții scrise și prin înscrisuri legale și a fost chemat o dată prin înștiințări, apoi prin trei citări scrise, și nu s-ar prezenta în consistoriu, va fi judecat unilateral și va fi caterisit. Aici „convocarea” este înțeleasă conform legilor, adică prin citări în termen de treizeci de zile, și nu, după cum spun unii, prin înștiințări scrise în termen de puține zile. Acest lucru a fost discutat în mod diferit în tribunalul imperial și mai ales la propunerea episcopului Besainei și a fost stabilit că se cuvine ca episcopul acuzat să fie convocat prin trei înștiințări legale scrise și astfel să fie condamnat pentru nesupunere.

Altă interpretarea a lui Balsamon. Faptul de a condamna un episcop răzvrătit, conform novejii ilustrului împărat, domn Manuel Comnenos, este incontestabil, fiindcă a fost judecat în acest fel, după cum s-a spus, și de către sfânta curte imperială. Însă ca această convocare a lui să fie făcută de către doi arhieri și nu în alt fel, după cum spun unii, nu este conform legii, nici în intenția prezentului canon. Deoarece, când a fost scris acest lucru, nici judecătorii, nici notarii patriarhali nu erau investiți prin ei înșiși cu credibilitate și, de aceea, a fost hotărât să se înainteze convocările arhierilor de către doi episcopi. Dar astăzi, când tribunalele și notarii patriarhali sunt investiți prin ei înșiși cu credibilitate, convocările făcute de către ei din necesitate posedă incontestabilitate. Astfel, cel care a fost convocat de către ei și nu s-a prezentat în instanță, să fie condamnat în mod corect, de vreme ce convocările nu sunt respinse pe motiv că nu au fost făcute de către arhieri.

Canonul 75 Apostolic

75. Să nu fie acceptat un eretic spre mărturie împotriva unui episcop, dar nici un singur credincios, „căci din gura a doi sau trei martori să fie statornicit tot cuvântul” [*Matei* 18, 16].

Concordanță: Can. 2 I Ec.; 6 II Ec.; 32, 128, 129 Cart.; 9 Teofil

Interpretarea lui Aristenos. Un eretic sau un singur credincios să nu acuze un episcop. Cel care a abreviat prezentul canon nu l-a înțeles corect. Căci este adevărat că un eretic nu îl acuză pe un episcop, sau nu este martor împotriva lui,

⁵² Termenul folosit de către Balsamon este cel de „τὸ δικαστήριον”, care se poate traduce prin „tribunal bisericesc, consistoriu, instanță de judecată”.

dar că un credincios nu poate depune acuzare împotriva unui episcop este fals. Căci mărturia unei persoane împotriva alteia nu este primită, dar acuzarea se face și de la una și de la mai multe.

Interpretarea lui Zonaras. Ereticul nu este acceptat nici pentru acuzare, nici pentru mărturie. Însă nu va fi acceptat nici unul singur care aduce mărturie, chiar dacă ar fi credincios, deoarece și marele Pavel, scriindu-i lui Timotei, i-a spus astfel: „Pără împotriva preotului să nu primești, fără numai de la doi sau trei martori” [1 *Timotei* 5, 19]. Dar cred că acum nu sunt suficienți doi martori pentru acuzări, din cauza cărora este aplicată preoților căderea din propria treaptă, chiar dacă ar fi credincioși și persoane ireproșabile.

Interpretarea lui Balsamon. După cum s-a spus mai sus, dacă dorești să știi câți și cine poate aduce mărturii împotriva episcopilor sau a clericilor, citește titlul 9 al prezentei colecții, capitolul 2. Dar din prezentul canon înveți că nici ereticul, nici un singur credincios nu este primit să aducă mărturie împotriva unui episcop, deoarece, prin doi sau prin trei martori se va statornici tot cuvântul [cf. *Matei* 18, 16]. Totuși, să nu consideri acest lucru fără nicio diferențiere, ci conform acriviei juridice se spune că, dacă există o acuzație de ordin bănesc, până la o litră, sunt suficienți doi martori credincioși și onești care să aducă mărturie sub jurământ împotriva episcopului, dar dacă este până la cincizeci de litre, sunt suficienți trei, iar dacă este peste aceasta, cinci. Iar dacă nu este o acuzație de ordin bănesc, ci litigioasă, acuzarea împotriva episcopului este dovedită prin cinci martori credincioși și onești, după ce depun jurământ. Citește despre acestea și titlul 1, al cărții XXI din *Basilicale*, care ne învață multe lucruri de felul acesta.

Canonul 76 Apostolic

76. Nu trebuie ca un episcop să hirotonească în demnitatea episcopatului pe cine vrea el, oferind-o fratelui său sau fiului, sau unei alte rude, căci nu este drept să fie făcuți moștenitori ai episcopatului, dăruind cele ale lui Dumnezeu dintr-o afecțiune omenească, deoarece nu se cuvine să supună Biserica lui Dumnezeu unei moșteniri. Iar dacă cineva ar face acest lucru, hirotonia să rămână nulă, iar el să fie pedepsit cu afurisirea.

Concordanță: Can. 23 Ant.; 32 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Un episcop, chiar dacă este pe cale să înceteze din viață, să nu instituie un alt episcop în locul său. A fost stabilit în mod canonic

ca cel care va fi ales în episcopat să fie instituit de către episcopii eparhiei. Dar instituirea altuia în locul său, chiar dacă episcopul este pe moarte, introduce un drept al moștenirii, însă nimeni nu se cuvine să supună Biserica lui Dumnezeu sub vreo moștenire.

Interpretarea lui Zonaras. Demnitatea arhierescă trebuie considerată ca dar al harului Duhului Sfânt. De aceea, cum va transfera cineva harul Duhului ca pe o moștenire către altcineva, conferindu-i-l acestuia? Prin urmare, nu a fost permis episcopilor să îi înscăuneze în locul lor pe alții pe care îi doresc în bisericile supuse lor. Căci cei care nu au permisiune de a lăsa cui doresc bunurile pe care le-au procurat în timpul episcopatului – cu excepția celor ce le-au fost lăsate lor prin moștenire, precum spune Canonul 32 al Sinodului din Cartagina, – cum să transmită acest episcopat altora, încât să îi lase moștenitori ai demnității păstorești și ai administrării bunurilor săracilor și să ofere cele consacrate lui Dumnezeu cui doresc dintr-o afecțiune omenească, adică din prietenie, sau pentru un grad de înrudire? Astfel, dacă cineva face ceva de genul acesta contrar acestora, canonul spune că ceea ce s-a făcut să fie nul și cel care a făcut acest lucru să fie afurisit, deoarece este rânduit ca episcopii să fie făcuți de către sinoade. Iar Canonul 23 al Sinodului din Antiohia spune că: „nu este permis episcopului, chiar dacă este pe moarte, să instituie un alt succesor al său”. Dar acest lucru a fost interzis și celor din Israel, deoarece i-a fost adusă lui Moise ca acuzație faptul că i-a înaintat spre preoție pe Aaron și pe copiii lui. Și dacă Dumnezeu nu le-ar fi confirmat preoția prin semne, probabil ar fi fost scoși din aceasta.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon stabilește că episcopul nu are permisiunea să-și instituie în episcopat pe propria sa rudă în locul său, nici să transmită harul Duhului, ca pe o moștenire omenească, iar hirotoniile făcute în acest fel sunt anulate și episcopul afurisit. Însă tu afirmi că, chiar dacă episcopul nu a transmis episcopatul unei rude a sale, ci unei alte persoane, va fi făcut același lucru, deoarece s-a orânduit ca episcopii să fie făcuți de către sinod. De aceea, și adormitul și ilustrul mitropolit al cetății Filippi, când a părăsit mitropolia sa cu condiția ca Sfântul Sinod să-l instituie în locul său ca mitropolit al cetății Filippi pe economul său, nu a fost ascultat, ci s-a ascultat de faptul că, dacă bunurile pe care episcopul le-a procurat după hirotonie din veniturile Bisericii nu pot fi oferite în dar sau transmise cui dorește el, cu atât mai mult episcopatul. Citește și Canonul 32 al Sinodului din Cartagina și Canonul 23 al Sinodului din Antiohia. Nu este permis episcopului, chiar dacă ar fi pe moarte, să instituie un alt succesor al său.

Canonul 77 Apostolic

77. Dacă cineva ar fi vătămat la ochi sau infirm la picior, însă ar fi vrednic de episcopat, să fie făcut, deoarece nu vătămarea trupului îl întinează, ci necurăția sufletului.

Canonul 78 Apostolic

78. Dar dacă este surd și orb, să nu fie făcut episcop, nu ca unul care a fost întinat, ci să nu fie o piedică pentru cele bisericești.

Interpretarea lui Aristenos. Canonul 77. Episcopul schilodit sau cel cu un singur ochi rămâne vrednic. Mutilarea trupului nu îl impiedică pe cel care are o viață ireproșabilă să fie înaintat înspre demnitatea episcopatului, doar dacă cel care va fi hirotonit este surdo-mut sau orb. Căci unul ca acesta nu este oprit ca cel care a fost întinat, ci ca unul care nu poate să săvârșească nestânjenit cele bisericești. Canonul 78. Dacă este surdo-mut și orb, să nu fie făcut.

Interpretarea lui Zonaras. Porunca dată prin Moise israeliților cere ca cei consacrați de către ei să aibă trupul fără defecte și să nu aibă vreo meteahnă și niciunul dintre cei care a fost vătămat la vreun membru al trupului să nu fie înaintat spre preoție, ci, chiar dacă i se întâmpla cuiva dintre cei consacrați după preoțire vreo mutilare a unui membru sau a vreunei părți a trupului, era scos dintre preoți. Însă mutilarea trupului nu a fost considerată ca impediment pentru cei care vor fi preoțiți de către noi, ci se cere să aibă sufletul curat, nepătat și scăpat de murdărie. Iar dacă cineva ar fi cu un ochi, sau orb, sau are ochii strabici, sau este olog sau are vreo altă mutilare, care nu-l oprește de la activitatea arhierescă și este într-adevăr vrednic pentru episcopat acela nu va fi oprit să fie hirotonit. Dar dacă cineva ar avea ambii ochi mutilați, sau urechile surde sau are vreo altă mutilare din cauza căreia să fie împiedicată activitatea arhierescă, nu va fi adus înspre episcopat. Căci cel care nu vede, sau nu aude, sau are mâna dreaptă probabil schilodită, cum ar sluji, sau cum ar mânui Sfintele [Taine] și să le confere pe acestea altora sau cum va săvârși vreo altă slujire arhierescă?

Interpretarea lui Balsamon. După Legea veche, nicio persoană mutilată la vreo parte a corpului nu era înaintată spre preoție. Mai mult, dacă după preoțire avea printr-o pătimire o anumită mutilare, era oprit din slujirea preoțească. Iar dumnezeieștii Apostoli au decis să nu-i accepte pe cei care sunt împiedicați să săvârșească cele ale preoției, iar pe cei care pot să le săvârșească, chiar dacă ar fi cu un ochi sau orbi, au poruncit să fie învredniciți de hirotonie. Căci se dorește ca toți să aibă sufletul curat și fără prihană, iar nu trupul. Așadar, dacă cineva după

preoțire devine mut, sau orb, sau are trupul în vreun fel afectat și nu poate să le săvârșească pe cele preoțești, va fi scos din preoție conform Legii vechi? Răspuns: Nicidecum, deoarece este lipsit de compasiune și străin de judecata apostolică să-l judeci ca nevrednic pe cel vrednic mai mult de milostivire din cauza pătimirii. Și mulți arhieri, și preoți și diaconi, care au orbit și care au fost bolnavi în alt fel până la sfârșitul vieții și care nu puteau să săvârșească vreo lucrare arhierască nu au fost scoși până la sfârșitul vieții. Iar legea afirmă în *Basilicale*, cartea VIII, titlul 1, capitolul 1, tema 4: „Orbul poate să facă judecată și nu este înlăturat din consiliu. Nu i se înmânează o nouă demnitate, ci rămâne să o dețină pe cea pe care o avea înainte de boală”.

Canonul 79 Apostolic

79. Dacă cineva ar avea demon, să nu fie făcut cleric, însă nici să nu se roage împreună cu credincioșii, ci, după ce a fost curățat, să fie acceptat și, dacă ar fi vrednic, să fie făcut [cleric].

Concordanță: Can. 60 Trulan; 2, 3, 15 Tim.

Interpretarea lui Aristenos. Cel demonizat nu va fi făcut cleric, nici nu se va ruga împreună [cu credincioșii]. Iar după curățire, dacă este vrednic, să fie făcut. Cel demonizat nu este făcut cleric, până când s-ar elibera de demon. Dar nici nu se va ruga împreună cu credincioșii. Iar dacă s-a eliberat de patimă, va fi primit la rugăciune și, dacă este vrednic, va fi înaintat și înspre cler.

Interpretarea lui Zonaras. Cel demonizat este considerat necurat. De asemenea, există suspiciunea că, dacă demonul nu l-ar fi găsit pe om potrivit să locuiască în el, din cauza răutății vieții, atunci nu ar fi intrat în el. Astfel, cum va fi adus unul ca acesta spre vreo hirotonie? Căci dacă mirul nu este încredințat unui vas putred, conform lui Grigore cel Mare în teologie, cum va fi încredințat harul Duhului Sfânt unui vas al demonului? Dar prezentul canon orânduiește ca unul ca acesta să nu se roage nici cu credincioșii. Canonul al treilea al lui Timotei, patriarhul Alexandriei, care este un răspuns către cel care l-a întrebat dacă un credincios, care este demonizat, se cuvine să se împărtășească cu Sfintele Taine, [acesta] a spus: „Dacă nu trădează Taina, nici nu o hulește altcumva, să se împărtășească”. Este astfel contrar prezentului canon? Nu cred. Canonul apostolic va fi considerat că vorbește despre cel care pătimește întotdeauna și care nu are vreun moment de pauză. Astfel, cum va fi primit unul ca acesta la rugăciune? Iar răspunsul lui Timotei vorbește despre cel care suferă cu anumite momente de pauză. Căci, unul ca acesta, când nu suferă, va fi învrednicit de cele sfinte, iar dacă s-a eliberat de lucrarea demonică, dacă va fi considerat vrednic, să fie și făcut cleric.

Interpretarea lui Balsamon. Cel demonizat este privat de judecată și de statornicie, de aceea este oprit de către canon să fie cuprins în cler sau să se roage împreună cu credincioșii, pentru ca, săvârșind anumite lucruri josnice și nedemne și făcând anumite urlete demonice, să nu smintească poporul lui Dumnezeu și să distrugă cântarea de laudă a Bisericii. Iar după revenirea în fire, dacă a fost găsit vrednic, să fie făcut și cleric. Iar canonul lui Timotei, patriarhul Alexandriei, spune dacă un credincios este demonizat, se cuvine să se împărtășească de Sfintele Taine și nu este în contradicție cu prezentul canon, căci acela este considerat ca unul care pătimește cu anumite momente de pauză și care în perioada de cumpătare recunoaște taina celor sfinte și dumnezeiești. Iar prezentul canon vorbește despre cel care pătimește continuu. Iar dacă spui că prezentul canon vorbește și despre cel care pătimește cu anumite momente de pauză, atunci nu vei avea nicio piedică, căci nici cel care pătimește cu anumite pauze nu va fi lăsat să fie făcut cleric, ca preoția să nu fie batjocorită din cauza perioadei nebuniei lui și să fie astfel blasfemiata ceea ce este dumnezeiesc.

Canonul 80 Apostolic

80. Nu este drept ca cel care a venit de la viața păgână și a fost botezat sau cel dintr-o conduită josnică să fie rânduit imediat episcop, deoarece este nedrept ca cel care încă nu și-a arătat experiența să fie învățător al altora, afară numai dacă nu cumva acest lucru ar fi făcut printr-un har dumnezeiesc.

Concordanță: Can. 2 I Ec.; 12 Neocez.; 3 Laod.; 10 Sard.; 17 I-II, 4 Chiril

Interpretarea lui Aristenos. Nu este făcut episcop botezat cel de curând, nici cel care a părăsit de curând o conduită josnică. Cel care a venit de curând și a fost botezat, sau cel care are o conduită josnică, precum se întâmplă să fie cel de pe scenă, sau un slujbaș nu trebuie să fie direct rânduit episcop, ci mai întâi să capete experiență și astfel, după ce a trecut fără poticnire prin toate treptele clericale, să fie rânduit în episcopat.

Interpretarea lui Zonaras. Cel care a venit de curând la credință și a fost învrednicit de dumnezeiescul Botez nu va fi imediat hirotonit episcop, căci trebuie mai întâi să fie pus el însuși la încercare dacă are o credință sănătoasă și o conduită ireproșabilă, iar acestea necesită timp. Căci nu se poate ca unele ca acestea să fie cunoscute printr-o scurtă perioadă de timp. Este un lucru nedrept și primejdios ca cel care încă nu a dat dovadă de experiență pentru el însuși să fie instituit învățător al altora. Iar Canonul 2 al Primului Sinod Ecumenic interzice acest lucru și poruncește ca cel care face aceasta să fie caterisit. Și marele Pavel, trimițându-i epistolă lui Timotei și descriindu-l prin cuvânt pe cel care

a fost pus în episcopat, a spus acest lucru: „Să nu fie de curând botezat, ca nu cumva, trufindu-se, să cadă în osânda diavolului” [1 *Timotei* 3, 6]. Iar expresia „afară numai dacă nu cumva acest lucru ar fi făcut printr-un har dumnezeiesc” trebuie înțeleasă astfel: dacă nu cumva ar fi revelat în privința lui că trebuie să fie înaintat spre episcopat, după cum a fost descoperit lui Anania în privința lui Pavel, fiindcă Domnul i-a spus acestuia în vedenie că „acesta Îmi este vas ales, ca să poarte numele Meu înaintea neamurilor și a regilor și a fiilor lui Israel” [*Faptele Apostolilor* 9, 15].

Interpretarea lui Balsamon. Se cuvine să știi din Canonul 10 al Sinodului din Sardica și din Canonul 17 al Sinodului din Biserica Sfinților Apostoli, care se numește Proto-deutera, că niciun credincios laic nu este înaintat imediat spre episcopat, decât dacă împlinește perioadele de timp legiferate pentru fiecare treaptă. Iar dacă un credincios laic nu este făcut sub orice chip episcop, cu atât mai mult nu va fi rânduit pentru episcopat un neofit sau unul de pe scenă, decât dacă a trecut prin treptele legiferate într-o perioadă suficientă de timp, și nici nu va fi încredințat să învețe, dacă el însuși încă nu a învățat taina credinței. Astfel, trebuie să fie încercat o perioadă suficientă de timp și, dacă este găsit într-adevăr vrednic, să fie ales. Cercetează și Canonul 2 al Sinodului I [Ecumenic], care a stabilit ca cel care face contrar acestora să fie caterisit. Și marele Pavel îl oprește nu pe cel tânăr, ci pe cel de curând renăscut [prin botez]. Iar expresia „afară numai dacă nu cumva acest lucru ar fi făcut printr-un har dumnezeiesc” este înțeleasă ca fiind vorba despre descoperire, deoarece i-a fost descoperit apostolului Anania în privința marelui Pavel că: „acesta Îmi este vas ales” [*Faptele Apostolilor* 9, 15].

Canonul 81 Apostolic

81. Am spus că nu trebuie ca un episcop sau un preot să se coboare pe sine însuși în administrații publice, ci să se îndeletnicească cu treburile bisericești. Astfel, fie să se supună să nu facă acest lucru, fie să fie caterisit. Căci, potrivit poruncii Domnului, „nimeni nu poate sluji la doi domni” [*Matei* 6, 24].

Concordanță: Can. 6, 83 Ap.; 3, 7 IV Ec.; 10 VII; Cart. 16; 11 I-II

Interpretarea lui Aristenos. Episcopul care se îndeletnicește cu chestiuni publice să fie scos din episcopat. Cel care se dedă pe sine administrațiilor publice, fie că este preot, diacon sau episcop, să înceteze, iar dacă nu se supune, să fie caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul 6 al prezentei colecții poruncește ca cei consacrați, care își asumă preocupări lumești, să fie caterisiți, iar prezentul canon reprezintă o explicație a aceluia, deoarece și acela trebuie să fie înțeles astfel, că

dacă nu se supune și nu părăsește chestiunile lumești, atunci va fi caterisit. Iar dacă se îndepărtează de acestea, încât renunță la orice administrare publică, va fi iertat pentru cele anterioare. De aceea, acest canon îl amintește pe cel anterior. Trebuie să cercetezi și Canonul 16 al Sinodului din Cartagina și Canonul 3 al Sinodului III Ecumenic.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul 6 Apostolic poruncește ca cei consacrați care își asumă preocupări lumești să fie caterisiți. Iar prezentul canon îi pedepsește pe aceștia cu mai multă condescendență, căci spune: „fie să înceteze, fie să fie caterisiți”. Astfel, combină canoanele într-o singură înțelegere pentru o mai mare iubire de oameni și spune că și Canonul 6 este înțeles conform acestuia. Cercetează și Canonul 16 al Sinodului din Cartagina și Canonul 3 al Sinodului III Ecumenic.

Canonul 82 Apostolic

82. Nu îngăduim ca servitorii să fie rânduiți în cler fără voința stăpânilor lor, spre întristarea stăpânilor care i-au dobândit, căci un asemenea lucru produce o răsturnare a caselor. Însă, dacă ar apărea vreodată un servitor vrednic de hirotonia într-o treaptă, așa cum s-a arătat Onisim al nostru [cf. *Filimon* 10; cf. *Coloseni* 4, 9], și stăpânii încuviințează și îl eliberează și îl trimit din casa lor, atunci să fie făcut.

Concordanță: Can. 4 IV Ec.; 85 Trulan; 3 Gangra; 40, 41, 42 Vasile; Vasile către Phil.

Interpretarea lui Aristenos. Servitorul să fie scos din clericat dacă nu este făcut cu voința stăpânului, iar dacă este vrednic, să fie înaintat după ce a fost eliberat. Nu trebuie să fie acceptat un servitor în cler fără voința stăpânului, iar după ce este eliberat, dacă este descoperit vrednic, să fie făcut cleric, să fie acceptat.

Interpretarea lui Zonaras. Credincioșii trebuie să fugă de lucrurile care cauzează sminteli pentru alții, iar a face cleric pe un sclav al altuia împotriva voinței stăpânului este pricină de sminteală și tulburare. De aceea, și canonul oprește acest lucru, ca unul care răstoarnă toate casele. Căci, de exemplu, dacă acel sclav ar fi administrator al casei stăpânului său, sau conducător al atelierului stăpânului sau încredințat cu banii pentru negustorie, din pricina acestora hirotonia lui ar fi spre întristarea stăpânului său. Iar dacă servitorul ar fi considerat vrednic de treapta preotească, trebuie să-i fie comunicate cele despre acesta stăpânului său, iar dacă acela consimte, va fi hirotonit. Și marele Pavel nu a hotărât să-l păstreze pe Onisim, care era sclavul lui Filimon, fiind considerat de el potrivit pentru diaconie, fără voința stăpânului său, ci l-a trimis la Filimon. Iar legea civilă

spune că pentru eliberarea unui sclav este suficient dacă stăpânul său știe și nu se împotrivese ca el să fie încadrat în cler.

Interpretarea lui Balsamon. Despre sclavii care sunt făcuți clerici citește și capitolul 36, titlul 1 al prezentei colecții⁵³. Iar aici canonul, fiindcă nu se dorește ca frații noștri să fie smintiți din pricina noastră, nu permite ca un sclav al altuia să fie înaintat în cler, chiar dacă ar fi foarte capabil și vrednic, decât dacă și stăpânul lui ar fi de acord cu acest lucru și l-ar învrednici mai întâi de libertate. Dar este scris ca exemplu ceea ce s-a făcut în privința lui Onisim. Căci a fost scris că marele Pavel l-a trimis la Filimon pe acest Onisim, care era sclavul lui Filimon, deși l-a considerat folositor pentru diaconie, afirmând că nu este drept ca acesta, fără voința lui Filimon, să slujească pentru propovăduirea credinței. Astfel, nici eliberarea, nici preoția, nici orice altceva nu-l exclud pe stăpân, chiar dacă este neștiutor, de la stăpânirea asupra sclavului său. Iar legea care stabilește ca, după eliberare să nu se facă revenirea la starea anterioară, nu se referă la unele ca acestea, ci la sclavul care a fost eliberat împotriva voinței unui stăpân nedeplin.

Canonul 83 Apostolic

83. Un episcop sau un preot sau un diacon, dacă se dedică armatei și dorește să le păstreze pe amândouă, adică și demnitatea romană, și cârmuirea preoțească, să fie caterisit, deoarece „cele ale cezarului sunt pentru cezarul, iar cele ale lui Dumnezeu sunt pentru Dumnezeu” [*Matei* 22, 21].

Concordanță: Can. 6, 81 Ap.; 3, 7 IV Ec.; 10 VII Ec.; 16 Cart.; 11 I-II

Interpretarea lui Aristenos. Dacă preotul este comandant, să fie scos din preoție, căci cele ale Cezarului sunt pentru Cezar, și cele ale lui Dumnezeu, sunt pentru Dumnezeu. Cel care dorește să păstreze și [funcția în] armata romană și cârmuirea preoțească să fie caterisit. Cele ale Cezarului sunt pentru Cezar, și cele ale lui Dumnezeu sunt pentru Dumnezeu.

Interpretarea lui Zonaras. Cred că aici canonul se referă la armată nu ca purtare a armelor sau conducerea soldaților, ci administrarea chestiunilor militare, cum ar fi distribuirea soldelor militare, sau aprovizionarea diferitelor mâncăruri pentru soldați, sau recrutarea sau administrarea altor lucruri, pe care și legile civile le identifică ca fiind considerate ale armatei. Deci, canonul supune caterisirii pe cei consacrați care se îndeletnicesc cu asemenea lucruri, dacă nu se îndepărtează total de acestea. Căci se spune că nu trebuie să amestecăm cele ce

⁵³ G.A. RHALLÉS, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θελων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 74-76.

nu se pot amesteca, cele ale Cezarului și cele ale lui Dumnezeu. Iar Canonul 7 al Sinodului din Calcedon stabilește ca unii ca aceștia să fie anatematizați dacă nu se căiesc.

Interpretarea lui Balsamon. Diferite canoane apostolice interzic ca cei consacrați să administreze chestiunile publice. Iar prezentul canon prevede ca cei care se ocupă cu armata să fie caterisiți, adică cei care se ocupă cu administrarea soldelor, chestiunilor și recrutărilor militare. Căci trebuie să subînțeleg că acest lucru este „armată”, și nu cea cu arme, căci aceea este întru totul interzisă. Citește și Canonul 7 al Sinodului din Calcedon care îi anatematizează pe cei care fac asemenea lucruri, dacă nu se căiesc. Însă cineva se va întreba oare nu ar fi și aici o condiție „fie să înceteze, fie să fie caterisit”, precum am fost învățați în Canonul 81? Sau cel consacrat care se îndeletnicește cu armata va fi caterisit imediat chiar și înainte de somările lui? Răspuns. Cred că și aici cel care se ocupă cu armata să fie caterisit după somare dacă nu încetează, deoarece toate chestiunile publice au aceeași cauză. Citește și capitolul 32, titlul 9 al prezentei colecții și cele din acesta.

Canonul 84 Apostolic

84. Dacă cineva ar calomnia pe împărat sau pe un conducător fără dreptate, să sufere pedeapsă, și, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care îl calomniază pe un conducător sau pe împărat contrar legii, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit. Cel care îl calomniază pe împărat sau pe conducători, care trăiesc cuviincios, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Legea mozaică spune că: „pe conducătorul popoului tău să nu îl vorbești de rău” [*Ieșirea* 22, 28]. Și Petru, corifeul apostolilor, spune: „cinstiți pe împărat” [*1 Petru* 2, 17], iar marele Pavel poruncește să ne rugăm pentru împărați și pentru toți cei care sunt în dregătorie [*1 Timotei* 2, 2], și acestea sunt pentru necredincioși. Astfel, a fost interzis ca cineva să calomnieze pe împărați și pe dregători. Însă nu este interzis să-i combată pe cei care au făcut ceva împotriva cuviinței, deși cuvintele combaterilor, când sunt probabil mai dure, sunt considerate ca fiind spre vătămarea celor care combat. Este în opoziție cu dreptul că acest canon nu permite combaterea, căci este înțeles în mod opus, deoarece cel care-l confruntă în mod just pe împărat și pe cei mai mari nu este vrednic de pedeapsă. Titlul 36 al cărții LX a *Basilicalelor*, în capitolul 13, spune acestea: „Dacă cineva îl pomenește pe împărat în mod necuviincios, nu este supus pedepsei, ci trebuie să fie informat împăratul de cele despre el, iar dacă

s-a petrecut din ușurățate, să fie disprețuit, iar dacă din nebulie, este vrednic de milostivire, iar dacă s-a petrecut ca unul nedreptățit, trebuie încuviințat”.

Interpretarea lui Balsamon. Legea mozaică spune că: „pe conducătorul poporului tău să nu îl vorbești de rău” [*Ieșirea* 22, 28]. Astfel, urmând acesteia, prezentul canon stabilește ca cel care îl calomniază pe împărat sau pe un conducător, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic să fie afurisit. Iar acesta este din tradiția bisericească. Dar legile civile pedepsesc în alt fel cele legate de calomnia imperială. Citește și capitolul 36 al titlului 9 al prezentei colecții. Dar unii, interpretând sintagma „dacă cineva îl va calomnia pe împărat sau pe vreun dregător fără dreptate”, afirmă că adeseori o combatere dreaptă este înțeleasă în locul de calomnie. Socotesc că acest lucru este interpretat după capitolul 13, al titlului 36, al cărții LX a *Basilicalelor*, care este prescurtat în capitolul 36, titlul 9 din prezenta colecție.

Canonul 85 Apostolic

85. Iar vouă, tuturor clericilor și laicilor, să vă fie cărți vrednice de cinstire și sfinte, din Vechiul Testament: cinci ale lui Moise: *Facerea*, *Ieșirea*, *Leviticul*, *Numerii* și *Deuteronomul*, una a lui *Isus al lui Navi*, una a *Judecătorilor*, una a lui *Rut*, patru ale *Regilor*, două ale *Paralipomenelor* sau *Cartea Zilelor*, două ale lui *Ezdra*, una a *Esterei*, trei ale *Macabeilor*, una a lui *Iov*, o *Psaltire*, trei cărți ale lui *Solomon*: *Proverbele*, *Ecclesiastul* și *Cântarea Cântărilor*, douăsprezece cărți ale *Profeților*, una a lui *Isaia*, una a lui *Ieremia*, una a lui *Iezechiel* și una a lui *Daniel*. În afară de acestea, să-i învățați pe tinerii voștri și *Înțelepciunea mult-învățatului Sirah*. Iar cele ale noastre, adică ale Noului Testament, patru *Evangelii*: a lui *Matei*, *Marcu*, *Luca* și *Ioan*; paisprezece epistole ale lui *Pavel*, două epistole ale lui *Petru*, trei ale lui *Ioan*, una a lui *Iacob* și una a lui *Iuda*; două ale lui *Clement* și *Constituțiile* în opt cărți adresate prin mine, *Clement*, vouă, episcopilor, care nu trebuie făcute publice printre toți datorită lucrurilor tainice din ele; și *Faptele* noastre, ale *Apostolilor*.

Concordanță: *Can.* 60 *Ap.*; 2 *Trulan.*; 59 *Laod.*; 24, 46 *Cart.*; *Atanasie*, *Grig. Nazianz*, *Amfil.*

Interpretarea lui Aristenos. Doar șaiszeci de cărți sunt cinstite. Se cuvine ca numai acestea să fie considerate de către toți clericii și laicii drept cărți cucernice și sfinte, adică ale Vechiului Testament, cinci: *Facerea*, *Ieșirea*, *Leviticul*, *Numerii*, *Deuteronomul*, *Isus fiul lui Navi*, una, a *Judecătorilor*, una, a lui *Rut*, una, a *Regilor*, patru, a *Paralipomenelor*, *cartea zilelor*, două; *Ezdra*, două, *Estera*, una, *Macabei*, trei; *Iov*, una, *Psaltirea*, una; *Solomon*, trei: *Proverbele*, *Ecclesiastul* și *Cântarea Cântărilor*; ale *Prorocilor*, doisprezece, în afara acestora și *Înțelepciunea mult*

învățatului Sirah. Iar ale Noului Testament, patru Evanghelii: Matei, Marcu, Luca, Ioan; paisprezece epistole ale lui Pavel, două epistole ale lui Petru, trei ale lui Ioan, una a lui Iacob, una a lui Iuda, două epistole ale lui Clement, Faptele Apostolilor și Constituțiile, care au fost adresate episcopilor în opt cărți prin însuși Clement, care nici nu trebuie să fie făcute publice întru toate, datorită lucrurilor tainice din ele. Dar Canonul 2 al Sinodului al VI-lea ținut în Trulan respinge întru totul aceste Constituții, din cauza faptului că au fost adăugate în ele de către eterodocși anumite lucruri false și străine de dreapta credință.

Interpretarea lui Zonaras. Sfinții Apostoli, orânduind cum trebuie să trăiască credincioșii, au adăugat la sfârșit și ce cărți trebuie să citească aceștia și au fost enumerate acestea. După cum s-a spus undeva mai sus, enumerări ale cărților care trebuie citite se regăsesc și la diferiți Sfinți Părinți. Iar acest lucru a fost făcut deoarece existau, și există, diferite scrieri contrafăcute și pseudo-epigrafice și cele care au fost corupte, precum Constituțiile transmise prin Clement. Căci și acestea au fost corupte și vătămate de către unii de credință greșită. De aceea și Sinodul VI Ecumenic, în capitolul al doilea al canoanelor stabilite de către el, a interzis să fie citite acestea în întregime. Iar unele din celelalte enumerări permit să fie citite între cele enumerate aici și Înțelepciunea lui Solomon, Iudita, Tobie și Apocalipsa lui Ioan Teologul.

Prin urmare, acestea sunt cele 85 de canoane ale preasfinților Apostoli. În unele dintre cărțile care cuprind canoane se regăsesc și alte canoane scrise sub numele fiecăruia dintre prealăudații Apostoli. Dar Sinodul celor 227 Sfinți Părinți întrunit la Trulan în timpul împărăției autocratorului Iustinian Rinotmetos, denumit al Șaselea Sinod, făcând enumerarea sfințelor canoane, a spus astfel: „I s-a părut acestui sfânt sinod să rămână împluternicite și sigure cele 85 de canoane ce au fost acceptate și confirmate de către Sfinții și Fericii Părinți dinaintea noastră, care ne-au fost transmise într-adevăr sub numele sfinților și slăviților Apostoli”. Apoi, în privința Constituțiilor scrise de către Sfântul Clement, Sinodul, după ce a spus că acestea nu trebuie citite și le-a respins, ca pe niște falsificări ale ereticilor și străine de dreapta credință, spre înfrântarea Bisericii, care le-au adăugat la acestea, a menționat canoanele sinodale, ale sinoadelor ecumenice și locale și canoanele care au fost de la dumnezeieștii Părinți până la Sinodul al VI-lea. Și după acestea se adaugă: „Și să nu-i fie îngăduit nimănui să falsifice canoanele desemnate mai sus sau să le respingă, sau să admită în locul celor propuse alte canoane compuse de către unii în chip pseudo-epigrafic și care au încercat să facă speculație cu adevărul”. Iar dacă cel de-al doilea canon al Sinodului al VI-lea a stabilit acestea și nu face vreo mențiune a altor canoane apostolice în afara celor 85, nu trebuie luate în considerare altele

care sunt numite canoane ale Apostolilor, ci trebuie mai degrabă să fie respinse, înfierate și lepădate, ca pseudo-epigrafice și falsificate și în afara celor enumerate și admise de către dumnezeieștii și sfinții Părinți.

Interpretarea lui Balsamon. Din Canonul 60 am învățat să nu citim cărțile pseudo-epigrafice ale necredincioșilor ca pe cele sfinte. Iar acum învățăm ce cărți se cuvine să citim din Vechiul și Noul Testament. Însă tu știi că, deși aici este scris să citim și Constituțiile lui Clement, fără a le face publice, totuși Canonul 2 al Sinodului Șase a interzis citirea acestora, din cauză că s-a produs o alterare în acestea. Citește și Canonul 2 însuși care stabilește ca, împreună cu celelalte, să recunoaștem numai 85 de canoane ale Sfinților Apostoli și să nu ne îndreptăm spre niciun altul, chiar dacă se spune că sunt dintre canoanele Sfinților Apostoli. Și se cuvine ca cele scrise de către Sfinții Părinți și Mărturisitori să le recunoaștem și să le îmbrățișăm, ca pe cele care ne aduc spre credința cea adevărată și ortodoxă.

CANOANELE SINODUL I ECUMENIC DE LA NICEEA (325)

Introducerea lui Zonaras. Primul Sfânt Sinod Ecumenic a avut loc în timpul împărăției marelui Constantin, fiind adunați în Niceea Bitiniei trei sute optsprezece Sfinți Părinți, împotriva lui Arie, care a fost preot al Bisericii din Alexandria și care a adus blasfemii împotriva Fiului lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, spunând că nu este deoființă cu Dumnezeu și Tatăl, fiind creatură, și că a fost o perioadă când era, și o perioadă când nu era. Acest Sfânt Sinod l-a condamnat pe acesta și l-a anatemizat împreună cu cei care gândesc asemenea lui. Însă a stabilit ca dogmă că Fiul este deoființă cu Tatăl și Dumnezeu adevărat, Stăpân și Domn, Făcătorul tuturor creaturilor, El nefiind creatură, nici făptură. Acest prim sinod din Niceea este considerat ca numărându-se între sinoadele ecumenice, deși înaintea lui fuseseră ținute și diferite sinoade locale. Dar fiindcă acesta este primul sinod dintre cele ecumenice, a fost pus înaintea celorlalte care au fost ținute anterior lui, precum Sinodul din Antiohia, împotriva lui Pavel de Samosata, întrunit în timpul împărăției lui Aurelian, cel din Ancira, în care s-a făcut cercetare cu privire la cei care s-au lepădat în timpul persecuțiilor și a celor care s-au căit și cum trebuie să fie primiți aceștia, și cel din Neocezarea, în care au fost promulgate canoane cu privire la orânduirea bisericească.

Introducerea lui Balsamon. Acesta a fost primul Sinod sfânt și Ecumenic, fiind [ținut] în timpul împărăției marelui Constantin, în al zecelea an al împărăției sale, când adunați trei sute optsprezece Sfinți Părinți în Niceea Bitiniei, împotriva lui Arie, care fusese preot al Bisericii din Alexandria și care a adus blasfemii împotriva Fiului lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, spunând că nu este deoființă cu Dumnezeu și Tatăl, fiind creatură, și că a fost o perioadă când era, și o perioadă când nu era. Acest Sfânt Sinod l-a condamnat pe acesta și l-a anatemizat împreună cu cei care gândesc asemenea lui. Însă a stabilit ca dogmă că Fiul este deoființă cu Tatăl și Dumnezeu adevărat, Stăpân și Domn, Făcătorul tuturor creaturilor, El nefiind creatură, nici făptură. Acest prim sinod din Niceea este considerat ca numărându-se între sinoadele ecumenice, cu toate că înaintea lui fuseseră ținute și diferite sinoade locale. Dar fiindcă acesta este primul sinod dintre cele ecumenice, a fost pus înaintea celorlalte care au fost ținute anterior acestuia, precum Sinodul din Antiohia, împotriva

lui Pavel de Samosata, care a fost întrunit în timpul împărăției lui Aurelian, cel din Ancira, și cel din Neocezarea.

Canonul 1 Sinodul I Ecumenic

1. Dacă cineva [aflat] în boală a fost operat de către medici sau a fost castrat de către barbari, acesta să rămână în cler. Dar dacă cineva, fiind sănătos, s-a castrat pe sine, se cuvine ca acela, chiar dacă este numărat în cler, să fie îndepărtat. Și de acum înainte, niciunul dintre cei de felul acesta nu trebuie să fie înaintat [în cler]. Tot așa, este evident că se spune aceasta despre cei care comit deliberat o asemenea faptă și îndrăznesc să se castreze pe ei înșiși. De asemenea, dacă unii au fost făcuți eunuci de către barbari sau de către stăpânii [lor], dar ar fi găsiți vrednici într-alt chip, pe unii ca aceștia Canonul îi acceptă în cler.

Concordanță: Can. 21, 22, 23, 24 Ap.; 8 I-II

Interpretarea lui Aristenos. Eunucii să fie primiți în cler, dar cei care s-au castrat pe ei înșiși să nu fie primiți. Este scris și în Canoanele Apostolice, și anume în canoanele 22, 23 și 24, ca cel vrednic de preoție să nu fie oprit de a fi înaintat în cler dacă a fost făcut eunuc în mod involuntar. Dar cel care s-a mutilat pe sine însuși în mod voluntar, ca un ucigaș al lui însuși, să nu fie sub niciun fel primit în cler, iar dacă este cleric, să fie caterisit. Astfel, prezentul canon are această însemnătate.

Interpretarea lui Zonaras. Diferite canoane ale Sfinților Apostoli stabilesc aceleași lucruri precum prezentul canon, dar și legile civile. Dar este posibil ca această problemă să fi fost trecută cu vederea chiar și după canoane și încă unii care se mutilau erau înaintați înspre cler și cei care au fost castrați de către alții prin vătămare nu erau înaintați. De aceea, și [Părinții] acestui sinod au stabilit prezentul canon, orânduind aceleași lucruri precum Canoanele Apostolice și legile, ca nici cei care s-au dat pe ei înșiși spre castrare sau au făcut aceasta cu mâna lor să nu fie făcuți clerici și nici să nu fie aduși înainte spre preoție, iar dacă au ajuns mai înainte să fie rânduiți în cler, să fie scoși afară din acesta. Dar cei care au fost vătămați de către alții și cei care au fost lipsiți de mădular la naștere, dacă vor fi considerați vrednici de preoție, nu sunt opriți prin acesta pentru a fi aduși înainte spre preoție. Dar cel care s-a castrat pe sine nu este considerat doar cel care și-a tăiat cu mâinile proprii un mădular, ci și cel care s-a dat pe el însuși în mod voluntar altuia spre castrare fără nicio constrângere. Cele cu privire la acest lucru sunt interpretate mai pe larg în Canoanele Apostolice 21, 22, 23 și 24.

Interpretarea lui Balsamon. Dumnezeuieștile Canoane Apostolice 21, 22, 23 și 24 ne-au învățat suficient ce se cuvine să se procedeze față de cei care și-au tăiat testiculele. Astfel, urmând acestora, și prezentul canon stabilește ca nici cei care s-au dat pe ei înșiși spre castrare sau cei care au făcut aceasta cu mâinile lor să nu fie făcuți clerici, nici să nu fie aduși înainte spre preoție, iar dacă au ajuns mai înainte să fie rânduiți în cler, să fie scoși afară din acesta. Dar cei care au fost vătămați de către alții și cei care au fost lipsiți de mădulare la naștere, dacă vor fi considerați vrednici, nu sunt opriți de la preoție din această cauză. Citește și Canonul 8 al Sinodului întrunit în Biserica Sfinților Apostoli, care este numit Proto-deutera. Însă, când am interpretat Canoanele Apostolice, am scris că cel care s-a mutilat pe sine după hirotonie din cauza unei boli să fie pedepsit, dar, fiindcă prezentul canon spune că „Dacă cineva [aflat] în boală a fost operat de către medici, acesta să rămână în cler” și din nou: „Dar dacă cineva, fiind sănătos, s-a castrat pe sine, se cuvine ca acela, chiar dacă este numărat în cler, să fie îndepărtat”, unii spun că cel care s-a mutilat după clericat din cauza unei boli nu este pedepsit. Însă, prezentul canon nu discută despre cei care au fost mutilați după preoție, ci înainte de preoție, dar care, după aceasta, au căzut la bănuială. Iar dacă cineva este și mai mult împotriva și dorește să fie iertător față de cel care a fost mutilat după preoție din cauza bolii, să citească *Novela 142* al lui Iustinian⁵⁴, care

⁵⁴ *Novela 142* a lui Iustinian precizează: „Pedepsele stabilite de predecesorii și suveranii noștri împotriva celor care îndrăznesc să se castreze sunt de fapt evidente pentru toți. Dar, cu ceva timp în urmă, au existat unii care au îndrăznit de fapt să comită o astfel de nelegiuire, în dauna propriei lor mântuirii, și care, în consecință, au plătit pedeapsa pe care o meritau, în timp ce alții, după ce au fost pedepsiți, au fost de asemenea trimiși în exil. Chiar și așa, ei nu au renunțat la practica lor nelegiuită, cu rezultatul că o astfel de abominație a devenit răspândită; și este atât de neobișnuit ca măcar o minoritate să supraviețuiască dintr-un număr mare, încât unii dintre cei care au supraviețuit au depus, sub ochii noștri, mărturisirea că doar trei dintre cei nouăzeci au supraviețuit. Cine, atunci, este atât de disprețuitor față de propria mântuire încât să treacă cu vederea aceste acte și să le lase nepedepsite? Având în vedere că legile noastre impun pedepse pentru cei care scot sabia împotriva cuiva, cum am putea trece cu vederea crimele comise cu atâta nerușinare, un act contrar atât legilor lui Dumnezeu, cât și legilor noastre? Prin urmare, am considerat că este esențial să procedăm mai aspru, prin intermediul legii actuale, împotriva celor care îndrăznesc să facă astfel de lucruri. 1. În consecință, pentru cei care, în orice regiune a împărăției noastre, care îndrăznesc sau au îndrăznit să castreze orice persoană, decretăm că, în cazul în care sunt oameni care au îndrăznit sau îndrăznesc să facă acest lucru, li se va face exact ceea ce au făcut și că, chiar dacă vor supraviețui, bunurile lor vor fi confiscate de către vistieria publică, prin intermediul titularului funcției pe care o deține distincția voastră în acel moment, și vor fi trimiși la Gypsus și vor trebui să rămână acolo toată viața lor. În cazul în care făptașii sunt femei, și ele trebuie să fie pedepsite, să li se confişte bunurile pentru tezaurul public, prin intermediul titularului funcției menționate la momentul respectiv, și să fie trimise în exil. Așadar, rezultatul impietății de pe urma căreia au crezut sau cred că vor obține un profit va fi că vor suferi pedeapsa și confiscarea bunurilor lor. 2. În ceea ce privește pe cei care au solicitat acest lucru și au oferit persoane în acest scop, sau care au oferit sau oferă case sau orice alt loc pentru aceasta, fie că sunt bărbați sau femei, poruncim ca aceștia să fie supuși la aceleași pedepse, pentru că au fost complici la această practică nedreaptă. În ceea ce-i privește pe cei care au fost făcuți eunuci, ei ar fi trebuit să fi fost liberi de mai mult timp, numai că aceasta este ceea ce

se află în cartea LX, titlul 51, ultimul capitol, care a fost inclusă în capitolul 14 al primului titlu al prezentei colecții, care oprește acest lucru. Dar spunem acestea, dacă cineva va fi mutilat după preoțire fără cunoștința Bisericii, căci dacă cineva va fi făcut eunuc cu încredințare bisericească chiar și după clericat, atunci, cred eu, că nu va fi pedepsit, deși nu știu pe cineva preoțit care să fi fost lăsat să fie făcut eunuc din pricina unei boli, fiindcă mulți au cercetat acest lucru în chip sinodal, pe când și eu activam în oficiul de hartofilax, dar și după patriarhat, din cauza suspiciunii pericolului finalității tratamentului.

Canonul 2 Sinodul I Ecumenic

2. Fiindcă, într-adevăr, s-au făcut multe lucruri împotriva canonului bisericesc, fie din cauza necesității, fie în alt fel, din pricina insistențelor oamenilor, încât persoane abia venite la credință de la viața păgână și care au fost catehizate pentru o scurtă perioadă sunt duse direct la Baia cea duhovnicească și, deodată cu botezarea, înaintează spre episcopat sau spre preoție, s-a socotit că este bine ca de acum înainte să nu se mai facă nimic asemănător. Căci este nevoie și de o perioadă pentru cel catehizat și de mai multă cercetare după botez, căci este clar cuvântul apostolic care spune: „[episcopul] să nu fie de curând botezat, ca nu cumva, orbit de trufie, să cadă în judecata și în osânda diavolului” [1 *Timotei* 3, 6]. Iar dacă, după trecerea timpului, ar fi descoperită vreo nelegiuire sufletească cu

poruncim pentru cei care au fost făcuți eunuci de către oricine, pe teritoriile împărăției noastre, de la sfârșitul celui de-al doisprezecelea indiction al ciclului care tocmai a trecut. Ei nu trebuie să fie târați în sclavie în niciun fel sau prin orice formă de acord; și niciun contract care este sau va fi încheiat cu privire la ei, în orice fel, nu va fi valabil, fie că este scris în mod public sau privat sau prin fraudă. Nici cele ce se numesc „examinări” nu trebuie să fie ținute asupra acestor persoane; și, dacă sunt ținute, nici nu trebuie să fie valabile. În schimb, poruncim ca toți cei care se fac complici la astfel de tranzacții în viitor să fie supuși și ei pedepselor menționate mai sus. În cazul în care un sclav este făcut eunuc ca urmare a unei boli, poruncim ca și el să-și obțină libertatea; la urma urmei, cei liberi de la început care au o astfel de boală, așa cum se poate întâmpla, sunt proprii lor stăpâni în a-și asigura orice tratament pe care îl doresc. În consecință, poruncim ca cei care au fost făcuți eunuci pe teritoriul nostru de la data sus-menționată, cu orice persoană ar fi, să fie identificați; ei trebuie să fie liberi și să nu fie niciodată târați în sclavie. După prezenta lege, dacă cineva va avea obrăznicia de a reține pe vreunul dintre cei care au fost făcuți eunuci, le dăm voie eunucilor înșiși, imediat ce au obținut libertatea în urma prezentei legi, să îi denunțe, dacă sunt aici, aceasta va fi în fața suveranității, a Preasfințitului patriarh în funcție și a înalților noștri oficiali; dar dacă sunt în provincii, în fața Preasfinților episcopi locali și a guvernatorilor de provincie. Astfel, sub grija tuturor oficialilor noștri și pe răspunderea personalului din subordinea lor, fie în Constantinopol, fie în orice altă regiune a împărăției noastre, oricare ar fi ea, ei pot fi răzbunați, iar libertatea care le este dată de legea noastră actuală poate fi menținută. În niciun caz nu putem tolera ca atâtea crime să fie provocate în împărăția noastră din cauza celor care îndrăznesc să comită astfel de crime. Având în vedere că barbarii au îndeplinit instrucțiunile noastre în acest sens, după ce au auzit de ele, cum am putea permite ca o astfel de crimă să fie comisă sau lăsată nepedepsită în împărăția noastră, după o asemenea legislație din partea predecesorilor noștri în calitate de suverani?” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 2, pp. 757-760].

privire la persoana sa și s-ar dovedi aceasta de către doi sau trei martori, unul ca acela să înceteze de a mai fi în cler. Iar cel care ar proceda împotriva acestora își va periclita propriul său statut de cleric, ca unul care a îndrăznit să facă lucruri contrare Marelui Sinod.

Concordanță: Can. 80 Ap.; 3 Laod.; 10 Sard.; 17 I-II; 4 Chiril

Interpretarea lui Aristenos. Cei care vin dintr-o viață păgână să nu fie înaintați rapid ca preoți, căci neofitul fără cercetare în timp este vătămător. Iar dacă după hirotonie ar fi descoperit că a păcătuit înainte, fie după, acesta să fie oprit din cler. Acest canon afirmă aceleași lucruri precum Canonul 80 al Sfinților Apostoli, și anume că cel care a fost de curând botezat să nu fie adus direct spre episcopat sau spre prezbiterat, ca nu cumva fiind orbit, ca cel de curând botezat, să cadă în osânda și judecata diavolului. De aceea, trebuie ca unul ca acesta, conform Canonului 11 al Sinodului din Sardica, să împlinească fiecare treaptă, adică de citeț, de ipodiacon și restul, dar și o perioadă lungă de timp, și astfel, dacă este considerat vrednic de dumnezeiasca preoție, să se bucure de această cinstire. Însă, de asemenea, dacă a fost descoperit și după hirotonie că păcătuisese, să fie scos din vrednicie.

Interpretarea lui Zonaras. Și Canonul 80 al Sfinților Apostoli poruncește ca cel care vine de la o viață păgânească sau dintr-o conduită josnică, să nu fie ales imediat episcop. Și marele Pavel, scriindu-i lui Timotei și orânduind și cum trebuie să fie cel adus înainte spre episcopat, i-a spus să nu fie de curând botezat, adică neofit. De aceea și acești Părinți au stabilit ca cel care a venit la credință să nu fie imediat botezat, dacă nu a fost suficient catehizat, nici cel care a fost botezat să nu fie rânduit direct în cler, fiindcă nu și-a arătat experiența sa, sau ce fel de concepție are cu privire la credință și în ce fel cu privire la viață. Dar au rânduit ca, dacă și după ce s-a făcut cercetarea, apărând că este ireproșabil, și după trecerea timpului, va fi descoperit că are un anumit păcat sufleteșc, să fie oprit. Dar aici apare o dilemă, ce ar putea fi „păcatul sufleteșc” și de ce sunt menționate doar cele sufletești, dar nu și cele trupești, și acestea fiindcă în general cele trupești fac ca cei care au căzut în ele să fie caterisiți, dar cele sufletești sunt supuse unei pedepse mai mici. Astfel, unii spun că Sfinții Părinți, care au dispus acest canon, au numit orice păcat care aduce vătămare în suflet ca fiind sufleteșc. Alții numesc păcate sufletești cele care sunt făcute din patimi sufletești, din îngâmfare, trufie, ignoranță, iar acestea, dacă rămân nevindecate, sunt supuse caterisirii. Este evident lucrul acesta și de la cei care se numesc novațieni, deoarece ei nu greșeau în privința dogmei, ci fiindcă se numeau din trufie pe ei înșiși „curați” [catari], nici nu îi acceptau pe cei care au căzut în persecuții, chiar dacă

se pocăiau, nici nu erau în comuniune cu cei căsătoriți a doua oară. De aceea, au fost proclamați în afara adunării credincioșilor din cauza trufiei și a urii față de frații lor. Astfel, dacă ei au fost alungați din Biserică din cauza acestor lucruri, cum nu va fi caterisit cel care nu se supune episcopului său din cauza trufiei și cel care rămâne neîndreptat? Dar și Canonul 5 al Sfinților Apostoli poruncește ca cei care își alungă soțiile lor sub pretextul evlaviei să fie afurișiți, iar dacă persistă, să fie caterisiți. Și Canonul 36 al [Sfinților Apostoli] rânduieste ca cei care, deși sunt numiți prin vot în întâietatea de episcopi, nu acceptă slujirea, să fie afurișiți până când o vor accepta, iar dacă nu o vor accepta, să fie afurișiți pe viață, iar cei afurișiți pe viață nu sunt deosebiți de cei caterisiți. Consider că este mai bine să spui că orice păcat s-ar numi pe drept cuvânt sufletesc, fiindcă are un început în devierea puterilor sufletești. Căci, dacă cele ce sunt cugetate în privința sufletului sunt împărțite în trei, partea rațională, poftitoare și impulsivă, virtuțile și răutățile provin fiecare din acestea, primele când ne folosim de acestea în mod corect, precum au fost puse în noi de către Creator, iar răutățile când ne folosim abuziv de acestea. Astfel, virtutea și îndreptarea rațiunii sunt evlavia, concepțiile noastre care se cuvin față de Dumnezeu și deosebirea neclintită a binelui și a răului și a ce trebuie să alegem și de ce trebuie să ne ferim. Iar căderea din acestea este răutatea și păcatul. Virtutea părții poftitoare este a iubi cele ce sunt într-adevăr de dorit, mă refer la firea divină, și a faptelor care ne pot face apropiați de aceasta. Iar devierea de la acestea sunt păcatele poftei spre lucruri pământești. De asemenea, virtutea părții impulsive este împotrivirea și ostilitatea față de rău și a te opune dorințelor trupului și a te împotrivi păcatului până la sânge și a te lupta mai ales pentru rațiunea dreaptă și virtute și a spune împreună cu David: „Văzut-am pe cei nepricepuți și mă sfârșeam” [Psalmul 118, 158]. Iar răutatea este impulsul și aversiunea față de aproapele, dispozițiile dornice de dispute și aducerea aminte a răutăților. Așadar, după cum s-a spus, fiindcă păcatele sunt compuse din puterile sufletești, dumnezeieștii Părinți au menționat păcatele sufletești, urmând marelui Pavel, care spune: „Dacă este trup sufletesc, este și trup duhovnicesc” [1 Corinteni 15, 44], numind sufletesc ceea ce este stăpânit și dominat de către suflet și slujește puterilor fizice ale acestuia, și ceea ce dă pricină îndrăzelii și poftei și se alipește de cele pământești și nu cugetă nimic mai presus de acestea.

Interpretarea lui Balsamon. Din Canonul 80 al Sfinților Apostoli am învățat că nici cel care vine în Biserică dintr-o viață păgână, nici cel dintr-o conduită josnică, nu este imediat ales episcop. Citește cele scrise la acela. Iar prezentul canon adaugă faptul că unul ca acesta nu este făcut imediat nici preot și niciun necredincios nu este botezat înainte de a fi catehizat suficient, datorită faptului că este nevoie de o perioadă de timp pentru cercetare. Însă se spune că cel care

face contrar acestora să fie caterisit. Deoarece canonul pedepsește păcatele sufletești descoperite după botez, s-au întrebat unii ce sunt păcatele sufletești și de ce canonul a menționat păcatele sufletești și nu pe cele trupești? Și alții spun că „păcatele sufletești” sunt cele născute din patimi sufletești, precum din îngâmfare, din ignoranță și din altele de felul acesta, deoarece acestea sunt supuse caterisirii, precum erezia novațienilor, abținerea nejustificată de la căsătorie și de la consumarea cărnii, conform Canonului 5 al Sfinților Apostoli, și altele. Însă eu spun că orice păcat care aduce vătămare sufletului este numit „sufletește”, chiar dacă își are începutul din pofta trupească sau chiar dacă din cea sufletească. De aceea, Biserica denumeste toate păcatele sufletești drept căderi. Și canonul a menționat numai păcatele sufletești, care le cuprind și pe cele trupești. Dar în privința faptului că cel botezat și făcut cleric nu este pedepsit pentru desfrânarea sau crima dinaintea de Botez, citește Canonul 20 al Sfântului Vasile și cele din acesta și Canonul 17 al Sfinților Apostoli.

Canonul 3 Sinodul I Ecumenic

3. Marele Sinod interzice cu desăvârșire să se permită unui episcop, unui preot sau unui diacon sau tuturor celor care sunt în cler să aibă o femeie conlocuitoare, cu excepția mamei, surorii, mătușii sau numai a unor persoane care au scăpat de orice suspiciune.

Concordanță: Can. 5 Trulan; 18, 22 VII Ec.; 19 Anc.; 38 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Nimeni să nu aibă o femeie conlocuitoare, decât mama și sora și persoane care sunt departe de orice suspiciune. Prezentul canon nu permite ca o altă persoană să locuiască împreună cu cineva dintre cei consacrați, în afara persoanelor care sunt libere de orice suspiciune de imoralitate, adică mama, sora, mătușa și cele de felul acesta, precum nu permit nici Canonul 5 al Sinodului al VI-lea din Trulan, nici Canoanele 18 și 22 ale celui de-al Doilea Sinod din Niceea, nici Vasile cel Mare, care i-a scris bătrânului Grigorios să se despartă de femeia conlocuitoare, chiar dacă era de șaptezeci de ani și nu se considera că trăiește pătimaș cu ea.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul dorește ca cei consacrați să fie ireproșabili și nimeni să nu aibă vreo înștiințare împotriva lor nici măcar din suspiciune. De aceea, s-a interzis tuturor celor consacrați să trăiască împreună cu femei, afară de persoanele menționate. Dar acest lucru este interzis nu numai pentru cei menționați, ci și pentru aceia care au fost numărați în cler. Iar Vasile cel Mare, trimițându-i epistolă bătrânului Grigorios, a menționat acest canon și îi poruncește să se despartă de femeia conlocuitoare. Și se spune: „Iar dacă

vei îndrăzni să păstrezi preoția fără să te îndrepti pe tine însuți, vei fi anatema pentru întregul popor” [Canonul 88 Vasile cel Mare]. Iar Canonul 5 al Sinodului Ecumenic din Trulan a adăugat și acestea: „însă același lucru să fie strict păzit și de către eunuci, pentru a se gândi la propria lor neprihănire. Iar cei care încalcă acest lucru, dacă ar fi clerici, să fie caterisiți, iar dacă ar fi laici, să fie afurisiți”. Și novela așezată în cartea a III-a a *Basilicalelor* legiferează aceleași lucruri precum sfintele canoane. Iar capătul al XVIII-lea al Sinodului al VII-lea [Ecumenic] nu permite episcopului sau egumenului să meargă acolo unde sunt femei care lucrează, nici în apropiere, decât dacă femeile au plecat de acolo, până când episcopul sau egumenul s-ar retrage. Iar Canonul 19 al Sinodului de la Ancira spune la final: „de asemenea, le-am oprit pe fecioarele care conviețuiesc cu unii ca surori”.

Interpretarea lui Balsamon. Despre femeile conlocuitoare citește capitolul 14, titlul 8 al prezentei colecții⁵⁵ și cele din acesta și învață din *Novela* 123 a lui Iustinian⁵⁶, care se regăsește acolo, că clericii care după poruncă nu sunt separați de femeile conlocuitoare, oricare sunt ei, în afară de persoanele care sunt indicate în prezentul canon, să fie caterisiți. Iar episcopii descoperiți oricând că locuiesc împreună cu orice femeie să fie de îndată caterisiți. Remarcă acest lucru. Însă în privința femeilor conlocuitoare s-a făcut, într-adevăr, multă dezbateră în diferite perioade. Unii spuneau că femeia „introdusă” sau „conlocuitoare” este cea care a fost adusă în casă în locul unei soții legitime și care conviețuiește cu cineva în chip desfrânat. Alții spuneau că orice femeie, complet străină, care conviețuiește cu cineva, chiar dacă este fără suspiciune. Acest lucru pare să fie mai adevărat. De aceea, afirmă că și Vasile cel Mare, în epistola către bătrânul Grigorios, îi poruncește preotului să fie despărțit de femeia conlocuitoare și nu stabilește ca el să fie caterisit de îndată, ca unul care ar fi păcătuit în mod indiscutabil și evident.

⁵⁵ G.A. RHALLER, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 160-162.

⁵⁶ Balsamon se referă la *Novela* 123 a lui Iustinian, capitolul 29, care precizează: „În conformitate cu sfintele canoane, interzicem preoților, diaconilor, ipodiaconilor și tuturor celor din treptele clericale care nu au soții, să aducă vreo femeie în casa lor, în afară de mamă, fiică, soră și alte persoane care au scăpat de orice suspiciune. Dacă cineva, încălcând acest principiu, aduce în casa sa o femeie care este susceptibilă de a-l pune sub suspiciune și refuză să o alunge din casa sa, după prima și a doua admonestare din partea episcopului său sau a confrăților săi clerici de a nu trăi cu o astfel de femeie sau dacă apare un acuzator și se dovedește că trăiește în mod necorespunzător cu o astfel de femeie, episcopul trebuie atunci, în conformitate cu canoanele bisericești, să îl excludă din cler, pentru a-l trimite la sfatul municipalității din cetatea în care a fost cleric. În ceea ce privește un episcop, nu-i permitem deloc să aibă o soție sau să trăiască cu ea. În cazul în care se dovedește că a nesocotit cu desăvârșire acest lucru, el trebuie expulzat din episcopat, deoarece se arată nepotrivit pentru înalta sa arhierie” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 2, p. 890].

Canonul 4 Sinodul I Ecumenic

4. Se cuvine ca episcopul să fie instituit, cel mai bine, de către toți cei din eparhie. Dar dacă acest lucru ar fi dificil fie din cauza unei nevoie constrângătoare, fie din pricina lungimii drumului, adunându-se neapărat în același loc cel puțin trei, după ce și cei absenți au fost colegători și au consimțit prin scrisori, să fie făcută atunci hirotonia. Iar confirmarea celor petrecute să i se încredințeze în fiecare eparhie mitropolitului.

Concordanță: Can. 1 Ap.; 3 VII Ec.; 19 Ant.; 12 Laod.; 6 Sard.

Interpretarea lui Aristenos. Un episcop este instituit de către toți episcopii eparhioți. Iar dacă nu, cel puțin de către trei, după ce și ceilalți s-au făcut colegători prin scrisori. Iar mitropolitul deține confirmarea. Un episcop este hirotonit, conform primului canon al Sfinților Apostoli, de către doi sau trei episcopi, dar este ales cel puțin de către trei dacă toți episcopii eparhiei nu pot probabil să fie prezenți din pricina unei nevoi constrângătoare sau a lungimii drumului. Totuși, se cuvine ca și cei care sunt absenți, să se facă prin scrisori alegători împreună cu episcopii prezenți, care fac alegerea. Iar după ce s-a realizat alegerea, mitropolitul are puterea să-l desemneze pe unul dintre cei trei votați, pe care îl va alege.

Interpretarea lui Zonaras. S-ar părea că prezentul canon este în contradicție cu primul canon al Sfinților Apostoli, deoarece acela stabilește ca episcopul să fie hirotonit de către doi sau trei episcopi, iar acesta de către trei, după ce consimt toți și sunt de acord prin scrisori. Dar nu sunt în contradicție, căci cel al Sfinților Apostoli numesc hirotonia drept consacrare și punerea mâinilor, iar canonul acestui sinod numesc votul, hirotonia și instituirea și stabilesc ca alegerea de episcop să nu fie făcută în alt fel, dacă nu sunt adunați în același loc trei, avându-i și fiind de acord prin scrisori și cei absenți, adică să mărturisească că și aceia se vor supune votului realizat de către cei trei adunați în același loc. Iar după alegere, confirmarea, adică împlinirea lucrării, hirotonia și consacrarea, sunt date mitropolitului eparhiei, încât alegerea să fie împuternicită de către acela. Iar confirmarea este atunci când asupra unuia dintre cei aleși, pe care și acela l-a desemnat, sunt puse mâinile de către doi sau trei episcopi, conform canonului apostolic.

Interpretarea lui Balsamon. Aici s-a luat în considerare instituirea, adică alegerea episcopului. Dar, fiindcă în vechime alegerile arhierilor se făceau de către mulțimile cetățitorilor, dumnezeieștii Părinți nu au fost de acord cu acest lucru, încât viața celor consacrați să nu fie ridiculizată de către oameni laici și au decis ca episcopul să fie ales de către episcopii eparhioți ai fiecărei eparhii. Iar dacă acest lucru este greu din pricina unei cauze legitime sau din pricina lungimii drumului,

să nu fie făcută alegerea în alt fel, decât dacă s-au întrunit trei episcopi eparhioți, avându-i și pe cei absenți drept coalegători prin decizii scrise. Hirotonia acestuia, adică consacrarea, i-a fost conferită celui dintâi, adică mitropolitului, dar nu numai hirotonia, ci și confirmarea alegerii. De aceea, dintre cei trei aleși se va face desemnarea de către cel care va face hirotonie asupra unuia, pe care îl dorește acela, și nu este obligatoriu ca cel care a fost pus primul să fie desemnat și mai apoi ceilalți. Și canonul se înțelege prin acestea. Iar unii mitropoliți care au făcut alegerile episcopilor lor în cetatea imperială cu trei episcopi străini, sau proprii, fără să se îndrepte spre restul episcopilor eparhioți ai lor, fiindcă au fost întrebați cum de au făcut acest lucru, s-au folosit ca ajutor de Canonul 13 al Sinodului din Cartagina. Citește și cele scrise la acel canon și Canonul 19 al Sinodului din Antiohia. Acestea se întâmplă când mitropolitul abundă de mulți eparhioți. Iar dacă au unul sau doi episcopi eparhioți, precum se întâmplă în cazul multor mitropoliți, atunci este necesar să fie făcută alegerea de cei care există și să fie episcopi eparhioți care se găesc împreună cu episcopi străini.

Canonul 5 Sinodul I ecumenic

5. Cu privire la cei care au fost excomunicați, fie a celor din rândul clerului, fie a celor din rândul laicului, să fie păstrată de către episcopii din fiecare eparhie hotărârea conform canonului care afirmă clar că cei care au fost alungați de către unii să nu fie primiți de către alții. Dar să se cerceteze temeinic ca să nu fi fost scoși din comuniune din josnicie sufletească sau din dorință de ceartă, ori din cauza vreunei neplăceri de felul acesta din partea episcopului. Astfel, ca acest lucru să aibă parte de o cercetare clară, s-a socotit că este bine ca în fiecare an să aibă loc în fiecare eparhie două sinoade, fiind toți episcopii eparhiei adunați împreună în același loc, pentru ca problemele de felul acesta să fie cercetate temeinic. Și astfel, cei care, potrivit părerii generale, au adus ofense episcopului să fie pe drept cuvânt considerați de către toți ca fiind excomunicați, până când i s-ar părea potrivit adunării episcopilor să emită o hotărâre mai îngăduitoare pentru aceștia. Așadar, sinoadele să aibă loc, pe de-o parte, unul înaintea Patruzecimii, pentru ca, după ce este înlăturată toată nimicnicia sufletească să fie adus lui Dumnezeu darul cel curat, iar al doilea, în perioada de toamnă.

Concordanță: Can. 12, 13, 32 Ap.; 19 IV Ec.; 8 Trulan; 6 VII Ec.; 6 Ant.; 14 Sard;

18, 28, 29, 105, 132 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cei excomunicați de către unii să nu fie acceptați de către alții, doar dacă cel care a afurisit a făcut aceasta din micime sufletească, sau din dorință de ceartă sau din cauza unui lucru de felul acesta, fiindcă s-a decis ca pentru aceasta să fie făcute două sinoade pe an în fiecare eparhie, unul înainte

de Patruzecime, iar altul în jurul toamnei. Conform proverbului, și cel care a provocat rana trebuie să aducă vindecare și astfel cel afurisit de către propriul episcop să nu fie acceptat de către alții fără cercetare și fără dezbateri, ci să se examineze cauza afurisirii, să nu fi fost impusă afurisirea nejustificat, nici din micime sufletească, sau din dorință de ceartă sau din pricina vreunei alte neplăceri a episcopului. Astfel, ca nici cei care sunt afurișiți, precum se întâmplă, să nu rămână afurișiți, nici episcopii care îi afurisesc să nu fie desconsiderați, fiindcă unii episcopi îi primesc pe aceștia fără cercetare, acest Sfânt Sinod a decis să aibă loc două sinoade pe an în fiecare eparhie, ca prin voința comună a tuturor episcopilor acelei eparhii orice chestiune bisericească și orice dispută să fie rezolvată, precum afirmă și Canonul 37 al Sfinților Apostoli. Totuși, după cum am scris acolo, Canonul 8 al Sinodului al VI-lea din Trulan și Canonul 6 al celui de-al Doilea din Niceea, din cauza pagubei și a faptului că episcopii care se întrunesc au lipsuri pentru călătorie, s-a rânduit ca sinodul să fie făcut o singură dată pe an în fiecare eparhie, acolo unde ar considera episcopul metropolei, între sărbătoarea Sfințelor Paști și luna octombrie.

Interpretarea lui Zonaras. Și diferite canoane ale Sfinților Apostoli stabilesc ca cei care au fost afurișiți de către episcopii lor să nu fie primiți de către alții. Dar fiindcă se întâmplă ca unii să fie afurișiți pe nedrept, probabil din cauza mâniei și a josniciei sufletești a celui care afurisește sau din pricina vreunei parțialități, pe care a denumit-o antipatie, Sfinții Părinți au promulgat acest canon încât cei rânduiți să examineze afurisirile, evident când cei afurișiți îi acuză pe cei care i-au afurisit, precum cei care au fost afurișiți contrar dreptului. Iar examinarea să fie făcută de către episcopii eparhiei, fie de către toți, fie de către cei mai mulți, dacă se întâmplă ca unii să nu se întrunească cu ceilalți, probabil din cauza unei slăbiciuni, sau a unei călătorii necesare sau din pricina unei alte cauze inevitabile. Însă s-a hotărât ca sinoadele să se facă în fiecare eparhie de două ori pe an, lucru stabilit canonic și de către Sfinții Apostoli. Dar aceia au stabilit ca primul sinod să fie în a patra săptămână a Cincizecimii, iar al doilea, în luna *Hyperbetaeus*, adică octombrie. Dar Sfinții Părinți de la acest sinod au schimbat data, în loc de a patra săptămână a Cincizecimii au hotărât ca sinodul să fie ținut înainte de Patruzecime și au dat și cauza, spunând: „ca să fie înlăturată toată nimicnicia sufletească”. Căci cel care se consideră că a fost afurisit în mod necuviincios se va plânge prin orice mod față de cel care l-a afurisit, iar cel care l-a afurisit, auzind că cel care a fost afurisit nu acceptă în mod just pedeapsa, ci cărtește împotriva lui, nu va sta cu nepăsare față de el. Dar, fiindcă aceștia au pricini unul împotriva celuilalt, cum ar putea fi adus darul în mod curat lui Dumnezeu? De aceea, a fost rânduit ca să se facă un

sinod înaintea Patruzecimii, iar celălalt, toamna, căci octombrie este o lună de toamnă. Însă s-a stabilit ca pricinile de felul acesta să fie cercetate în aceste sinoade și cei care, în chip mărturisit și fără niciun dubiu, au adus ofense, fiindcă într-adevăr cel care a fost pedepsit a negat greșeala care i-a fost adusă ca acuza de către episcop, vor fi pe drept excomunicați de către toți, până când li s-ar părea episcopilor să dispună în comun ceva mai îngăduitor în privința acestora. Dar cineva ar spune, cum de nu îi este atribuită de către canon decizia față de cel afurisit celui care a afurisit, ci adunării episcopilor? Cred că acest lucru a fost spus pentru cazul când cel care a afurisit este învățat și nu dorește să îl dezlege după un timp pe om de pedeapsă sau dacă probabil cel care a afurisit a murit fără să îl dezlege pe cel pedepsit. Căci atunci este permis sinodului, dacă ar constata că este suficientă perioada de epitimie și pocăința celui pedepsit este proporțională cu păcatul, să decidă în privința lui și să îl dezlege pe om de epitimie, chiar dacă episcopul lui rămâne neînduplecat și de neclintit sau chiar dacă se întâmplă să nu mai fie în viață. Canonul 37 al Sfinților Apostoli și cel prezent rânduiesc să fie făcute două sinoade pe an. Canonul 8 al Sinodului VI Ecumenic, reînnoindu-l pe acesta, hotărăște să fie făcut un singur sinod pe an în fiecare eparhie, de la Paști până la sfârșitul lunii octombrie în locul în care va decide arhiereul metropolei. Iar episcopii care nu se vor întruni, chiar dacă sunt sănătoși și petrecând în orașele lor, fără a avea vreun alt angajament just și inevitabil, să fie muștrați în chip frățesc, adică să fie supuși epitimiei cu blândețe. Dar acum activitatea acestor sinoade a fost întrutotul neglijată, încât nu se mai fac niciodată. Despre pedepsirea celor care nu participă la sinoade, citește Canonul 76 al Sinodului din Cartagina.

Interpretarea lui Balsamon. A fost hotărât ca cei care au fost afurisiți de către unii episcopi și nu au fost dezlegați să nu fie primiți de către alții. Dar, fiindcă se spune că este probabil ca cel afurisit să afirme că a fost afurisit pe nedrept sau că cel care l-a afurisit a murit, canonul poruncește, precum au hotărât și alte canoane, ca toți episcopii să fie întruniți de două ori pe an de către primul dintre ei, în care să fie rezolvate disputele cu privire la cei excomunicați și celelalte chestiuni bisericesti. Parțialitatea a fost numită aici neplăcere. Totuși, cele cuprinse de către prezentul canon în privința perioadelor sinoadelor nu mai sunt supuse dezbaterii, fiindcă aici nu au fost primite de către noi, ca unele care nu mai sunt aplicabile. Și prin Canonul 8 al Sinodului din Trulan, de asemenea și prin novela lui Iustinian, adică capitolul 20 și 21, titlul 1 al cărții a III-a *Basilicalelor*, s-a hotărât ca episcopii să se întrunească o singură dată. Citește și capitolele acestea. Cercetează și Canonul 37 al Sfinților Apostoli și Canonul 14 al Sinodului din Sardica. Citește și capitolul 8 al titlului al optulea al prezentei colecții.

Canonul 6 Sinodul I Ecumenic

6. Să fie în vigoare vechile obiceiuri, cele din Egipt și din Libia și din Pentapole, încât episcopul din Alexandria să aibă stăpânirea tuturor acestor [ținuturi], fiindcă există același obicei și pentru episcopul Romei. Dar, de asemenea, și în ceea ce privește Antiohia, și în celelalte eparhii, să le fie păstrate Bisericilor privilegiile. Deci, este pe deplin evident că, dacă cineva ar deveni episcop fără acordul mitropolitului, marele sinod a hotărât că unul ca acesta nu se cuvine să fie episcop. Iar dacă, totuși, doi sau trei, din dorință proprie de ceartă, s-ar opune votului comun al tuturor, care este întemeiat și conform canonului bisericesc, să predomine votul celor mai mulți.

Concordanță: Can. 34 Ap.; 2, 3 II Ec.; 8 III Ec.; 28 IV Ec.; 36 Trulan; 19 Ant.; 13 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Alexandria să aibă putere asupra Egiptului, Libiei și Pentapolei, și Roma asupra celor supuși Romei, la fel și Antiohia și celelalte asupra celor proprii. Iar dacă cineva este făcut episcop fără voința mitropolitului, acela nu va fi episcop, iar dacă la alegerea mai multora, făcută conform canonului, trei ar fi împotriva, să fie considerați nestatornici. Fiecare dintre patriarhi se cuvine să se mulțumească cu propriile privilegii și să nu răpească o altă eparhie dintre acelea care nu sunt dinainte și dintru început sub mâna lor, fiindcă acest lucru este o înșelătorie a puterii seculare. Dar trebuie ca episcopii fiecărei eparhii să-l cunoască pe primul dintre ei, adică pe episcopul întâistătător din metropolă, și să nu fie ales vreun episcop fără voința lui, iar dacă cineva a fost ales contrar voinței lui, unul ca acesta nu este episcop. Iar dacă episcopii întruniți cu voia mitropolitului ca să facă alegere, nu au ajuns toți la una și aceeași decizie, ci unii, din dorință de ceartă, ar fi împotriva, să fie în vigoare votul celor mai mulți. A se cerceta și Canonul 8 al Sinodului din Efes, Canonul 34 Apostolic, Canoanele 2 și 3 ale Sinodului din Antiohia și Canonul 3 al Sinodului din Sardica.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul dorește ca vechile obiceiuri, adică cele pe care le-au statornicit și canoanele apărute mai târziu și legile civile, să fie în vigoare. Astfel, se prevede ca episcopul Alexandriei să aibă stăpânire asupra celor din Egipt, din Libia și din Pentapole, cel al Antiohiei asupra eparhiilor care îi sunt supuse, evident asupra Siriei, Siriei Koili, asupra amânduror Cilicii și Mesopotamiei, iar ceilalți episcopi să aibă autoritate asupra ținuturilor supuse lor, precum s-a împuternicit obiceiul și pentru întâistătătorul în Biserica romanilor ca să conducă asupra apusenilor. Și acest canon dorește ca episcopii să aibă stăpânire în eparhiile lor, încât să se ofere un model general ca niciun lucru apărut în administrarea bisericească să nu fie făcut fără ei, printre care cel mai însemnat și puternic este hirotonia episcopilor. De aceea, se spune că, dacă un episcop ar fi instituit

fără voința mitropolitului, acela nu este episcop. Căci, deși în vechime mulțimile cetățitorilor îl alegeau pe episcop, chiar și atunci după alegere, cele cu privire la aceasta i se conferea mitropolitului și era confirmat de către acela și pe cel pe care el îl confirma, acela era învrednicit de hirotonie. Apoi canonul adaugă că, dacă în alegerea, care este canonică, cei mai mulți vor fi de acord și în consens, iar doi sau trei, din dorință de ceartă, se vor împotrivi, dar nu în mod just, și se vor opune celorlalți, alegerea să fie împuternicită de către cei mai mulți, lucru care a fost legiferat de către legile civile în procesele financiare. Dar și Canonul 19 al Sinodului din Antiohia rânduiește aceleași lucruri în privința împotrivirii episcopilor.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul Canon 6 și Canonul 7 stabilesc ca, în conformitate cu vechile obiceiuri, să fie cinstite patru patriarhii, adică cea a Romei, a Alexandriei, a Antiohiei și a Ierusalimului – căci în privința Constantinopolului va fi tratat în alte canoane –, și ca cea a Alexandriei să aibă stăpânire asupra eparhiilor din Egipt, Libia și Pentapole, de asemenea, cea a Antiohiei, asupra Siriei, Siriei Koili, Mesopotamiei și ambelor Cilicii, iar cea a Ierusalimului, asupra eparhiilor din Palestina, a celor din Arabia și a celor din Fenicia, căci, se spune, și episcopul Romei are stăpânire asupra eparhiilor apusene. Astfel, canoanele doresc ca patriarhii să aibă stăpânire asupra mitropoliților subordonați lor și, de asemenea, mitropoliții asupra episcopilor subordonați lor, încât să nu fie făcut de către episcopii de sub ei ceva mai însemnat fără aceștia. Căci de aceea și poruncesc ca cel care este făcut episcop fără voința celui dintâi să nu fie episcop, adăugând că, dacă alegerea este canonică, iar unii sunt împotriva, se cuvine să fie în vigoare, conform legilor, votul celor mai mulți. Deoarece acestea au fost hotărâte astfel, cineva a întrebat dacă prezentul canon hotărăște ca votul celor mai mulți să predomine în toate cazurile? Dar novela legislației puternicului și sfântului nostru împărat Manuel Comnenos, promulgată în luna Iulie, indictionul al 14 al anului 6674 [1166], stabilește exact, printre altele, și acestea: „Dacă nu sunt toți de aceeași părere, ci unii diferă de cei mai mulți, sau cei în dezacord sunt egali la număr, să predomine votul acelor cu care este de acord și președintele tribunalului?”. Cui se cuvine să-i dăm ascultare? Unii au spus să nu ascultăm de novela în cazurile bisericesti și de aceea, în aceste chestiuni, vechile legi și canoanele stabilite în conformitate cu acestea să fie în vigoare. Dar alții au spus în contradictoriu că novela a fost promulgată pentru toată lumea și pentru orice cauză și că este o legislație comună. Dar eu consider că cele ale unei asemenea novele nu au loc în alegerile Bisericilor și în chestiunile bisericesti, întrucât tradiția canonică nu este răsturnată de către aceasta. Cercetează și Canonul 19 al Sinodului din Antiohia. Într-adevăr, patriarhul Ierusalimului a fost numit episcop de Aelia, pentru că orașul Ierusalim era numit oarecând Salim și Iebous. Dar după ce a

fost construit în acesta acel templu bine cunoscut și dumnezeiesc și au fost puse în el cele sfinte, a fost numit Ierusalim. După ce poporul din acest oraș a fost dus în captivitate de către babilonieni și după ce orașul a fost ras până la pământ, când împăratul roman Aelius Adrian l-a ridicat din nou, a fost numit Aelia, după numele lui. Acest oraș al Ierusalimului, precum toate cele supuse lui, este numit cu denumirea comună de Palestina. Am fost întrebat de către unii ce este ceea ce se afirmă de către canon: „să aibă parte de pe urma cinstirii, însă să-i fie păstrată metropolei propria ei demnitate”. Și au înțeles că este vorba de mitropolia Cezareei, care se află în Palestina, iar Biserica Ierusalimului a fost oarecând episcopia ei. Astfel, canonul dorește să fie păzite mitropoliei propriile drepturi, chiar dacă Aelia a fost separată de aceasta și episcopul ei a fost cinstit pentru Pătimirile cele mântuitoare ale lui Hristos. Cercetează și ședința a opta a actelor Sinodului al IV-lea [Ecumenic] și învață din adresarea episcopului Maxim al Antiohiei și a episcopului Iuvenalie al Ierusalimului că se considera că Antiohia deține cele două Fenicii și Arabia, iar Ierusalimul, cele trei Palestine. Și atunci a fost hotărât în felul acesta, dar astăzi, după cum se vede, schimbarea chestiunilor a modificat aceste lucruri.

Canonul 7 Sinodul I Ecumenic

7. Deoarece au fost în vigoare obiceiul și vechea tradiție ca episcopul din Aelia să fie cinstit, să aibă parte de pe urma cinstirii. Însă să-i fie păstrată metropolei propria ei demnitate.

Concordanță: Can. 34 Ap.; 2, 3 II Ec.; 8 III Ec.; 28 IV Ec.; 36 Trulan; 19 Ant.

Interpretarea lui Aristenos. Episcopul Aeliei să fie cinstit, fiindu-i păstrate mitropoliei demnitatea ei. Novela 123, care se află în primul titlu al primei cărți, îl numește pe episcopul Ierusalimului, care este denumită Aelia, ca patriarh. De aceea, conform prezentului canon, trebuie ca episcopul Aeliei să fie cinstit cu cinstea de patriarh. Fiindcă se întâmpla ca mitropolia Cezareei să fie prima din Palestina, sfânta cetate trebuie să aibă propria demnitate patriarhală, dar să-i fie păstrate și mitropoliei Cezareei, sub care se întâmpla să fie înainte, propria demnitate. Cercetează și Canonul 12 al Sinodului din Calcedon.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul anterior a conferit Antiohiei privilegiu precum s-a oferit Alexandriei în eparhiile ei, iar prezentul canon a decis de asemenea și pentru episcopul Aeliei cinstea în propria eparhie și a decis ca propria demnitate să-i fie păstrată cetății Ierusalimului, care este numită Aelia, ca una care este pusă înaintea cetăților din Palestina, Arabia și Fenicia. Căci și în vechime, și acum acel ținut întreg a fost numit și este numit Palestina. Iar cetatea

era numită în antichitate Salim și Iebous, iar după aceea a fost numită Ierusalim. După ce a fost cucerită de către romani și rasă până la pământ, împăratul roman Adrian, reconstruind cetatea, a numit-o Aelia, după numele său, deoarece acela era numit Aelius Adrian, și a denumit-o în acest fel. Dar unii spun că acest canon a numit Cezareea drept mitropolie, dar Cezareea era cea din Palestina, care în vechime era numită Straton.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon a fost explicat în interpretarea Canonului 6, înaintea acestuia.

Canonul 8 Sinodul I Ecumenic

8. În privința celor care se numeau cândva pe ei înșiși „catari” [cei puri], dar care vin la Biserica cea sobornicească și apostolică, Sfântul și Marele Sinod a decis ca aceștia, după ce sunt puse mâinile asupra lor, să rămână astfel în cler. Dar înainte de toate acestea, se cuvine ca ei să mărturisească în scris că vor fi de acord și vor urma învățăturilor Bisericii sobornicești și apostolice – adică vor fi în comuniune cu cei căsătoriți a doua oară și cu cei care căzuseră în timpul persecuției, pentru care se rânduiseră o perioadă și se statornicise un moment potrivit [de pocăință] – pentru ca ei să urmeze tuturor învățăturilor Bisericii sobornicești. Astfel, acolo unde s-ar descoperi, fie în sate, fie în orașe, că toți cei hirotoniți sunt numai dintre aceștia, cei aflați în rândul clerului vor rămâne în aceeași poziție. Dar dacă există un episcop sau un preot al Bisericii sobornicești când se reîntorc unii [dintre ei], este evident că episcopul Bisericii va avea rangul de episcop, iar episcopul desemnat de către cei numiți „catari” [cei puri] va avea cinstea de preot, doar dacă nu cumva episcopul ar decide ca acesta să împărtășească cinstea numelui. Dar dacă acest lucru nu i-ar face plăcere episcopului, îi va găsi un loc fie de horepiscop, fie de preot, pentru ca să se creadă despre el că este într-adevăr în cler și ca să nu fie doi episcopi într-un oraș.

Concordanță: Can. 46, 47, 68 Ap.; 7 II Ec.; 95 Trulan; 13 Anc.; 14 Neoc.; 8, 10 Ant.; 6, 7, 8 Laod.; 57 Cart.; 1, 47 Vasile; 12 Teofil

Interpretarea lui Aristenos. Dacă cei numiți „cei puri [catari]” revin, să mărturisească mai întâi faptul că se vor supune orânduirilor Bisericii și că vor fi în comuniune cu cei căsătoriți a doua oară și îi vor ierta pe cei care au căzut și astfel, dacă vor fi descoperiți unii care au fost hirotoniți în rangul lor, și anume episcopul legitim să fie episcop, iar episcopul de la catari să fie horepiscop sau să primească cinstea de preot sau de episcop, fiindcă nu vor fi doi episcopi într-o singură Biserică. Dintre cei care se reîntorc la sfânta Biserică a lui Dumnezeu, cea sobornicească și apostolică, unii sunt botezați, alții sunt unși cu mir, iar alții

anatematizează erezia lor și pe toate celelalte. Prin urmare, cei care au fost ademniți de către Novatus, care au fost numiți de el „cei puri [catari]”, ca unii care nu acceptă pocăința celor care au păcătuit și interzic a doua căsătorie, dacă revin în Biserică și mărturisesc și îi acceptă pe cei căsătoriți a doua oară și îi primesc pe cei care au păcătuit și s-au căit și urmează pur și simplu toate dogmelor bisericești, anatematizând erezia lor și pe celelalte, vor fi primiți și vor fi unși numai cu Sfântul Mir. Iar dacă unii dintre ei sunt episcopi sau horepiscopi, rămân din nou în aceeași demnitate, doar dacă nu cumva se află în acel oraș un alt episcop al Bisericii sobornicești, care a fost hirotonit înainte de venirea lor. Căci acest episcop legitim de la început va fi cinstit mai întâi și numai el va sta pe tronul episcopiei, deoarece nu trebuie să se întâmple să existe doi episcopi într-un singur oraș. Iar acela care este numit episcop de către catari, va fi cinstit ca preot sau, dacă decide episcopul, va avea parte de numele de episcop, dar nu va săvârși nimic din dreptul episcopal.

Interpretarea lui Zonaras. Novațienii sunt numiți „cei puri” [catari]. Novatus era preot al Bisericii Romane, iar acesta nu i-a acceptat pe cei care au căzut în persecuții, chiar dacă s-au căit, nici nu era în comuniune cu cei căsătoriți a doua oară. De aceea, deși nu greșea în privința credinței, ci din cauza lipsei sale de compasiune și a urii față de frați, după ce s-a ținut sinod la Roma pe timpul lui Corneliu, papa Romei, pe când domnea Deciu, a fost alungat și anatematizat, precum istorisește Eusebiu al lui Pamfil. Astfel, canonul hotărăște ca adepții lui eretici, când se reîntorc, să fie acceptați după ce mărturisesc în scris că vor păzi dogmele Bisericii sobornicești și cei care l-au negat pe Hristos din pricina unei constrângeri și îi vor trata cu înțelegere conform perioadelor hotărâte pentru pocăința celor care au căzut, căci acesta este înțelesul: „pentru care se rânduise o perioadă și se statornicise un moment potrivit [de pocăință]” și vor fi în comuniune cu cei căsătoriți a doua oară. Și dacă fuseseră hirotoniți ca episcopi, preoți sau diaconi, cei care revin de la ei în Biserică, aceia rămân în cler în conformitate cu propriile trepte, dacă probabil nu sunt alții în bisericile în care au fost hirotoniți. Căci, fiindcă nu au greșit în privința credinței, ci în ura față de frați și în refuzarea pocăinței pentru cei care au căzut și s-au întors, de aceea sinodul acceptă hirotonia lor și a hotărât ca ei să rămână în propriile trepte, dacă nu ar exista un episcop în Biserica sobornicească a aceluia oraș. Iar dacă într-o biserică există acolo un episcop sau un preot, atunci episcopul va avea demnitatea și numele de episcop, iar episcopul făcut cleric de către catari va avea cinstirea de preot sau chiar de horepiscop, ca să fie încadrat în cler și să nu fie scos din acesta, dacă nu cumva, episcopul Bisericii sobornicești, din condescendență, va vrea ca acela să

dețină și numele și cinstea de episcop, dar și așa nu va activa ca episcop, ca să nu existe doi episcopi în același oraș.

Interpretarea lui Balsamon. Acel Novatus era preot al Bisericii romanilor, precum istorisește Eusebiu al lui Pamfil. Dar, fiindcă a fost persecuție și mulți, din pricina fricii de moarte, după ce au căzut, au făcut pocăință, acesta, fiind posedat de diavol, a dorit ca aceștia să nu fie primiți, dar să nu aibă nici comuniune cu cei căsătoriți a doua oară, ca unul care fără îndoială nu gândea clar. De aceea, cei care cugetau precum acela sunt numiți novațieni și, în mod peiorativ, „cei puri [catari]”. Dar, fiindcă după ce s-a făcut un sinod la Roma pe timpul lui Corneliu, papa Bisericii romanilor, pe când domnea Deciu, Novatus a fost excomunicat, precum și adepții lui eretici, canonul afirmă că, dacă unii dintre ei, după ce părăsesc cu pocăință curată răutatea cea dintâi și se vor întări să păzească dogmele Bisericii sobornicești, vor fi atunci acceptați. Iar dacă unii sunt clerici, își vor păstra întru totul propriile trepte, ca unii care nu au greșit în privința credinței, ci sunt condamnați ca urători de frați. Iar dacă dețin demnitatea episcopală și dacă se găsesc și alți episcopi în ținutul în care aceștia au fost puși, atunci ei nu vor săvârși nicio lucrare episcopală, ci episcopul va judeca dacă aceștia să poarte doar numele de episcop sau să fie numiți cu alt nume. Iar dacă nu sunt episcopi ai locului, aceștia vor administra și cele ale episcopiei. Iar expresia „pentru care se rânduise o perioadă și se statornicise un moment potrivit [de pocăință]” a fost spusă cu privire la cei care au căzut în perioada de persecuție și la cei căsătoriți a doua oară. Dar și clericii, după ce au fost primiți, vor fi numărați împreună cu clerul în care au fost aleși, atunci când nu au fost rânduiți alți clerici în locul lor. Iar dacă se găsesc unii ca aceștia, atunci se va proceda conform ceea ce s-a scris mai sus cu privire la episcopi. Dar se va întreba cineva, dacă unii dintre ei vor dori să urce în trepte mai mari, vor fi împiedicați de către acest canon, care spune la început „Sfântul și Marele Sinod a decis ca aceștia, după ce sunt puse mâinile asupra lor, să rămână astfel în cler”, sau vor putea avansa fără nicio piedică? Răspuns. Din Canonul 80 Apostolic și din Canonul 2 al prezentului Sinod s-a decis ca și cei necredincioși să fie preoți întru totul în treaptă. De aceea, de ce novațienii, care se numesc catari, nu vor fi avansați, fiindcă, după cum s-a spus, nu au greșit în privința credinței, ci au fost condamnați din pricina lipsei de compasiune? Consider că a fost hotărât ca aceștia să rămână astfel în cler mai ales pentru ei, deoarece era posibil ca unii să spună că se cuvine ca ei să fie acceptați, însă să fie simpli credincioși laici și să nu slujească conform treptelor lor anterioare. Acest lucru nu a fost acceptat de către Sinod, ci a fost permis ca aceștia să fie repuși în propriile trepte. Iar dreptul de avansare este evidențiat prin denumirea de repunere.

Canonul 9 Sinodul I Ecumenic

9. Dacă unii au fost înaintați ca preoți fără o cercetare temeinică sau, fiind examinați, și-au mărturisit păcatele lor și, după ce aceștia au mărturisit, oamenii, fiind mișcați, și-au pus totuși mâinile pe unii ca aceștia, contrar canonului, pe aceștia canonul nu-i acceptă, fiindcă Biserica sobornicească cere ceea ce este de neînvinovățit.

Concordanță: Can. 25, 61 Ap.; 4 Trulan; 1, 9, 10, Neoc.; 3, 70 Vasile; 3, 5, 6 Teofil

Interpretarea lui Aristenos. Cei hirotoniți fără cercetare, dacă ar fi descoperiți mai apoi că au păcătuit în acest fel, vor fi oprți. Dacă cuiva îi scapă cu vederea că acela a păcătuit și este adus înainte spre treapta de episcop sau de preot fără cercetare, dacă ar fi descoperit că a păcătuit, va fi oprit din preoție.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul dorește ca cei care sunt aduși spre preoție să fie ireproșabili și curați de acuzațiile care îi opresc să fie făcuți preoți și să fie examinată viața și conduita lor. Iar dacă unii, se spune, au fost probabil înaintați în vreo treaptă a preoției fără cercetare sau, după ce ei au mărturisit defectele lor, cei care îi hirotonesc pe ei îi vor hirotoni contrar canonului, se prevede ca aceștia să nu fie acceptați și să nu i se cuvină nimic din hirotonia nelegiuită, căci va fi caterisit.

Interpretarea lui Balsamon. Impedimentele pentru preoție sunt diferite, printre care este și desfrânarea. Astfel, dacă cineva a fost condamnat pentru că a căzut în desfrânare, chiar dacă a fost înainte de a fi preoțit, chiar dacă a fost după aceasta, va fi caterisit. De aceea, canonul spune că cel care a fost preoțit fără cercetare sau după ce a mărturisit păcatul înainte de hirotonie, a fost hirotonit contrar canonului, nu i se cuvine nimic din hirotonie, ci după cercetare, este caterisit. Căci unii spuneau că, precum botezul îl face pe cel botezat un om nou, tot așa și preoția șterge păcatele dinainte de preoție, lucru care nu este indicat de către canoane.

Canonul 10 Sinodul I Ecumenic

10. Oricâți dintre cei care au căzut de la credință [și] au fost înaintați spre slujire din neștiința celor care i-au rânduit sau știindu-se mai dinainte, acest lucru nu aduce vreun prejudiciu canonului bisericesc, fiindcă cei care au fost descoperiți sunt caterisiți.

Concordanță: Can. 62 Ap.; 1, 2, 12 Anc.; 10 Petru

Interpretarea lui Aristenos. Cei care au căzut, dar care au fost înaintați și hirotoniți din neștiință sau chiar în cunoștință de cauză, să fie caterisiți. Chiar dacă

cei care au hirotonit nu știau de greșelile celor care au fost hirotoniți sau fiind în cunoștință de cauză față de acestea, totuși le-au neglijat, acest lucru nu aduce o acuzare canonului bisericesc, ci după ce s-a făcut cunoscut că cei care au fost hirotoniți au păcătuit, vor fi caterisiți.

Interpretarea lui Zonaras. Cei care l-au negat pe Domnul nostru Iisus Hristos, iar apoi s-au căit, nu trebuie să fie aduși înainte înspre preoție, deoarece cum va fi preot cel care nu este vrednic de cele sfinte prin viața lui, decât la moartea sa? Iar dacă probabil, fiindcă cel care îl hirotonește nu știe sau chiar știind, ar fi învrednicit acela de preoție, canonul stabilește că el, după ce s-au făcut cunoscute aceasta, va fi caterisit. Căci expresia „acest lucru nu aduce vreun prejudiciu canonului” este în loc de „nu împiedică, nu vatămă”.

Interpretarea lui Balsamon. Pe cei care au tăgăduit, dar s-au pocăit sincer, îi acceptăm, dar nu permitem să fie făcuți preoți, și chiar dacă sunt preoți îi caterisim, după cum afirmă acest lucru Canonul 62 Apostolic. De aceea, dacă unii dintre aceștia au fost hirotoniți, fiindcă cei care i-au hirotonit nu aveau cunoștință de aceste lucruri sau chiar dacă știau, vor fi caterisiți după cercetare, încât să nu li se cuvină nimic din hirotonie, chiar dacă aceasta s-a făcut prin înștiințarea celor care i-au hirotonit. Căci, probabil, cineva spunea că li se cuvine fiindcă aceștia au fost hirotoniți de către oameni care știau de păcatul lor și care au iertat acest păcat pentru hirotonie. Dar acestea trebuie aplicate în privința preoților și a diaconilor și a celorlalți, nu și în privința episcopilor, căci în privința acestora cercetează Canonul 12 al Sinodului din Ancira și cele scrise la acesta.

Canonul 11 Sinodul I Ecumenic

11. În privința celor care s-au abătut de la credință fără vreo constrângere sau fără confiscarea bunurilor, sau fără vreun pericol sau fără ceva de felul acesta, precum s-a întâmplat în timpul tiraniei lui Licinius, sinodul a decis să fie totuși binevoitor față de ei, deși erau nevrednici de îndurare. Astfel, toți aceia care se căiesc cu adevărat vor petrece ca niște credincioși trei ani printre cei care ascultă, șapte ani vor fi printre cei prosternați, iar doi ani vor fi părtași împreună cu poporul la rugăciuni, însă nu și la aducerea Jertfei.

Concordanță: Can. 94 Trulan; 6 Anc.; 3 Petru; 73, 81 Vasile; 2 Grig. Nyssa

Interpretarea lui Aristenos. Cei care au greșit fără vreo constrângere, deși nu erau vrednici de iertare, fiind învredniciți de o anumită iertare, să se supună doisprezece ani. Cei care au negat credința fără vreo constrângere, deși nu erau vrednici de îndurare, sunt învredniciți totuși de o anumită iertare, încât aceia

dintre ei care se căiesc sincer, vor fi trei ani printre cei care ascultă, adică să stea la ușile domnești ale bisericii și să asculte dumnezeieștile scripturi, iar după o perioadă de trei ani, să meargă în interiorul bisericii și să împlinească o perioadă de șapte ani în partea din spate a amvonului împreună cu cei care se prosternază și să iasă împreună la ecfonul catehumenilor. Iar după trecerea perioadei de șapte ani, să primească șederea împreună cu credincioșii timp de alți doi ani, având părtașie cu ei de rugăciuni fără deplinătatea tainei și, într-adevăr, nici în acești doi ani nu vor avea parte de dumnezeiasca împărtășire, iar după aceasta vor fi învredniciți de primirea celor sfinte.

Interpretarea lui Zonaras. Alte canoane orânduiesc în privința celor care au negat credința din cauza unei mari violențe, iar prezentul canon se limitează la cei care au greșit fără nicio constrângere, pe care îi numește ca fiind nevrednici de îndurare. Totuși i-a acceptat pe unii ca aceștia din bunătate, dacă se căiesc sincer, adică cu adevărat, iar nu prefăcut și prin înșelătorie, ci cu ardoare, dar și cu multă râvnă. Și poruncește ca aceștia să fie trei ani ascultători, adică să stea în nartexul bisericii și să asculte dumnezeieștile Scripturi, apoi să se prosterneze șapte ani, adică să intre în biserică, dar să stea în partea din spate a amvonului și să iasă împreună cu catehumenii, doi ani să stea împreună și să se roage cu credincioșii, dar să nu fie învredniciți de împărtășirea de cele sfinte, până când nu au trecut doi ani.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul 62 Apostolic prevede în privința clericilor care au căzut din cauza violenței, iar prezentul canon în privința celor care l-au negat pe Hristos fără nicio constrângere și spune că aceștia să fie primiți, dacă se pocăiesc sincer, adică cu adevărat. Astfel, să stea trei ani în afara bisericii și să asculte cântările lui Dumnezeu, iar șapte ani să se prosterneze, adică să stea înăuntrul bisericii, însă în spatele amvonului, și să iasă împreună cu catehumenii. Iar după ce au fost împliniți șapte ani, se vor ruga continuu împreună cu credincioșii, dar vor fi învredniciți de cele sfinte după doi ani.

Canonul 12 Sinodul I Ecumenic

12. Iar cei care au fost chemați prin har și au arătat ardoarea cea dintâi, renunțând la centurile militare, dar după aceea s-au întors ca niște câini la propria lor vărsătură, încât unii au trimis și bani și au reușit, prin favoruri, să se înroleze din nou, aceștia, după o perioadă de trei ani de ascultare, să se numere printre prosternați timp de zece ani. Dar pentru toți aceștia trebuie să se cerceteze temeinic devotamentul și natura penitenței. Căci toți cei care prin frică și prin lacrimi, și prin persistență, și prin fapte bune arată întoarcerea cu fapta, iar nu de formă, aceștia, după ce au împlinit perioada hotărâtă pentru ascultare, să ia parte după

cuviință la rugăciuni, după care să-i fie permis episcopului să decidă ceva mai binevoitor în privința acestora. Dar toți cei care s-au purtat cu indiferență și au considerat că pentru întoarcere este suficientă forma exterioară de a intra în biserică, ei să împlinească întru totul perioada [penitenței].

Concordanță: Can. 102 Trulan; 2, 5, 7 Anc.; 1, 2 Laod.; 9, 11 Petru; 2, 3, 74, 84 Vasile; 2, 5, 7, 8 Grig. Nyssa

Interpretarea lui Aristenos. Cei care au fost forțați și au arătat că s-au împotrivit, dar apoi s-au dat necredinței și au intrat din nou în armată, să fie afurisiți zece ani. Dar trebuie examinat de către toți felul pocăinței și, dacă cel care a primit epitimia se căiește cu ardoare, episcopul să dispună ceva mai îndurător, iar celor cu indiferență, ceva mai drastic. Toți cei care au fost chemați de către dumnezeiescul har și în primă instanță s-au opus, deși au fost forțați să se adauge necredinței, încât și-au lăsat centurile militare, dar apoi, abandonând, și-au propus să gândească cele ale necredincioșilor, încât să fie instituți în demnitatea anterioară și să reia din nou armata, să fie trei ani ascultători, zece ani să se prosterneze și astfel să fie învredniciți de împlinire. Iar este permis episcopilor să diminueze sau să mărească epitimiile celor care se întorc să se uite spre pocăință și fac aceasta fie cu frică, îndurare și lacrimi, fie în desconsiderare și indiferență.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul se referă la soldații care, după ce și-au aruncat centurile, adică însemnele de armată, au arătat o dorință pentru martiraj și care, se spune, au fost chemați prin har, căci prin acesta au fost împuterniciți pentru acuzarea mărturisirii credinței. Dar apoi, fiindcă au regretat, s-au reîntors din nou spre armata de odinioară și au recuperat-o prin argint sau prin beneficii, căci prin argint se înțeleg banii, iar prin beneficii ori favoruri tot ceea ce este sub formă de mulțumire și de dăruire, fiindcă, dacă termenul „beneficiu”, aparținând limbii latine, este tradus în limba greacă, înseamnă „favor, binefacere”. Iar cine face un favor, fie oferă bani, fie îndeplinește în alt fel o anumită dorință a cuiva. Dar este întrutotul evident că niciunul de felul acesta nu ar fi putut fi reprimat în armată dacă nu ar fi căzut de acord cu greșeala. De aceea, canonul rânduește ca unii ca aceștia, după trei ani de ascultare, zece ani să se prosterneze și să iasă împreună cu catehumenii. Dar s-a conferit judecății episcopului să diminueze epitimiile, dacă ar descoperi că cel care se căiește arată ardoare în pocăință, îl imploră pe Dumnezeu cu lacrimi și umblă în frica Lui, se supune pocăinței din epimii pentru canoane și pentru facerea de bine, adică pentru practicarea virtuților și pentru dăruirea cea spre cei în nevoi, dacă fapta lui ar prospera și dacă, ca să spun totul pe scurt, arată pocăință cu adevărat, iar nu de formă. Iar dacă vede că cel care a fost sub epitimie se poartă față de epitimie cu indiferență și neglijență

și că este suficient pentru el că îi este întru totul permis să intre în biserică și nu plânge și se tânguiește și că nu stă împreună cu credincioșii, ci consideră că îi este suficient faptul că stă în spatele amvonului și iese împreună cu catehumenii – căci acest lucru înseamnă „forma de a intra”, fiindcă cel care intră astfel nu a intrat cu adevărat, canonul poruncește ca acesta să împlinească toată perioada de zece ani în epitimia prosternării.

Interpretarea lui Balsamon. Beneficiu este numit, de către latini, orice cadou și binefacere. Astfel, fiindcă unii soldați în perioada persecuției, fiind mișcați de râvnă dumnezeiască, au lăsat la o parte centurile armatelor lor și s-au îndreptat spre martiraj, dar apoi fuseseră cuprinși de regret demonic, au fugit de martiraj și au urmat persecutorilor necredincioși și și-au luat gradele lor anterioare de armată prin bani și prin alte cadouri – căci acest lucru înseamnă „favor, beneficiu”, după cum s-a spus – și s-au întors la propria vărsătură, canonul spune că, dacă vor reveni în Biserică prin străpungere sinceră, vor fi acceptați, trebuind însă să stea trei ani în afara bisericii și să asculte dumnezeieștile Scripturi, iar zece ani să se prosterneze, adică să stea în spatele amvonului și să iasă împreună cu catehumenii, iar după aceasta să se roage împreună cu credincioșii, dar să nu fie învredniciți nicidecum de cele sfinte, dacă nu au trecut doi ani, după cum am spus mai sus, căci și aceștia sunt dintre cei care au căzut în mod voluntar. Iar canonul i-a conferit episcopului puterea să diminueze epitimiile conform întoarcerii celui supus epitimiei.

Canonul 13 Sinodul I Ecumenic

13. În privința celor care sunt pe cale [de a muri], să fie respectată și acum vechea lege canonică, încât, dacă cineva ar fi pe cale [de a muri], să nu fie lipsit de ultima și cea mai necesară merindă. Dar dacă, după ce și-a pierdut orice nădejde și a obținut împărțășirea, se numără din nou printre cei vii, acesta să fie împreună cu cei care iau parte numai la rugăciune. Dar, în general, în legătură cu oricine ar fi pe cale de a muri, dar care cere să fie părtaș la Euharistie, episcopul, după o examinare, să-l împărțăsească de aducerea Jertfei.

Concordanță: Can. 6 Anc.; 5 Grig. Nyssa

Interpretarea lui Aristenos. Cei aflați la ieșirea din viață să fie împărțășiți, iar dacă unul dintre aceștia s-ar însănătoși, să fie doar împreună cu cei aflați în comuniune de rugăciuni. Orice credincios, care se află la ultima suflare de viață, să primească merindele cele bune, iar dacă s-ar însănătoși, să fie împreună cu cei aflați în comuniunea de rugăciune, însă să nu fie părtaș celor sfinte și

dumnezeiești, ci după ce s-a împlinit perioada de stat împreună la rugăciune, atunci vor fi învredniciți de acest har.

Interpretarea lui Zonaras. Sfinții Părinți, fiindcă au rânduit în privința epiti-
miilor, cum și cât anume vor fi excomunicați cei care au căzut, au stabilit prin
prezentul canon că, chiar dacă unii sunt sub vreo epitimie, dacă sunt pe cale de
a muri, să fie împărtașiți aceștia cu cele sfinte ca să aibă aceste merinde și să nu
fie lipsiți de sfințirea din acestea. Iar dacă cineva, care avea viața în pericol, ar fi
învrednicit de cuminecare ca unul care este pe moarte, iar apoi scapă de moarte,
se va ruga împreună cu cei credincioși, însă nu se va împărtași de cele sfinte. Dar
canonul spune că cel care este sub epitimie, dacă se află pe ultimul drum și cere
să fie împărtașit de către sfânta aducere a Jertfei, să fie împărtașit după deliberare,
adică cu voința și cercetarea episcopului.

Interpretarea lui Balsamon. Acest canon este general [γενικός], deoarece
poruncește ca toți cei care au fost sub epitimie și sunt oprți de la cele sfinte să fie
învredniciți de merindele cele bune ale sfintei împărtașiri în pragul morții, după
cercetarea episcopului, iar dacă nu este episcopul, după cercetarea preotului, ca
omul să nu fie lipsit de merindele cele bune din pricina plecării departe a episco-
pului. Dar se adaugă că, dacă unul ca acesta ar scăpa de moarte după împărtașirea
de cele sfinte, se va ruga împreună cu credincioșii, dar nu va primi cele sfinte,
dacă nu este îndeplinită întru totul perioada de timp legiferată a epitimiei. Dar
consider că celui care a fost pedepsit i se va permite să se roage împreună cu cei
credincioși dacă și înainte de această boală se ruga împreună cu ei, căci de vreme
ce stătea în locul celor care ascultă, va avea același loc și după însănătoșire.

Canonul 14 Sinodul I Ecumenic

14. În privința catehumenilor care au căzut de la credință, Sfântul și Marele
Sinod a decis ca ei să fie numai trei ani în treapta ascultătorilor. După aceasta, să
se roage împreună cu catehumenii.

Concordanță: Can. 5 Neoc.; 19 Laod.; 4, 20 Vasile; 6 Tim.; 5 Chiril

Interpretarea lui Aristenos. Dacă cineva, fiind catehumen, ar cădea, acesta
să fie ascultător trei ani și numai apoi să se roage împreună cu catehumenii.
Există două tipuri de catehumeni: unii care au început de curând, iar alții care
sunt mai împliniți, fiind suficient inițiați în cele ale credinței. De aceea, catehu-
menul mai împlinit care a căzut și a păcătuit, nu este lăsat nepedepsit, chiar dacă
Sfântul Botez este suficient pentru spălarea oricărei murdării spirituale, ci este

pus împreună cu ascultătorii și, după trei ani, se va ruga din nou împreună cu catehumenii. Cercetează și Canonul 5 al Sinodului din Neocezarea.

Interpretarea lui Zonaras. Dacă unii care veneau la credință și au devenit catehumeni au căzut, a fost hotărât de către Sfinții Părinți să fie scoși din rândul și starea catehumenilor și să fie sub epitimia ascultătorilor pentru trei ani, iar apoi să fie readuși în rândul și starea anterioară și să se roage împreună cu catehumenii.

Interpretarea lui Balsamon. Sfinții Părinți au hotărât ca cel care venea de la necredință la credința cea dreaptă și a fost făcut catehumen și după catehizare a fost abătut și a căutat religia anterioară, să nu fie simplu primit în locul catehumenilor, dacă se reîntoarce, ci mai întâi să stea trei ani împreună cu ascultătorii în afara bisericii, iar după ce a împlinit aceasta, să fie repus în rândul și starea anterioară a catehumenilor.

Canonul 15 Sinodul I Ecumenic

15. Din cauza multei tulburări și a conflictelor care au avut loc, s-a decis ca obiceiul contrar canonului, găsit în anumite părți, să fie cu totul înlăturat, astfel încât niciun episcop, niciun preot și niciun diacon să nu se transfere dintr-un oraș în altul. Iar dacă cineva, după hotărârea Sfântului și Marelui Sinod, ar căuta să înfăptuiască așa ceva sau s-ar deda pe sine unui asemenea lucru, să fie întru totul anulată înțelegerea și episcopul sau preotul să fie repus în biserică în care a fost hirotonit.

Concordanță: Can. 14, 15 Ap.; 6 IV Ec.; 3, 21 Ant.; 1, 16 Sard.; 48 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Nici episcopul, nici preotul, nici diaconul să nu se mute dintr-un oraș în alt oraș, fiindcă vor fi redați acelor biserici în care fuseseră hirotoniți. Acest canon nu numai că desființează întru totul transferurile episcopilor, ci și ale preoților și diaconilor, iar pe cei care încearcă să facă un asemenea lucru îi repune în bisericile în care fuseseră hirotoniți. Iar primul și al doilea canon din Sardica îi pedepsește pe aceștia mai grav, supunându-i pedepsei excomunicării.

Interpretarea lui Zonaras. Este stabilit canonic de către Sfinții Apostoli ca nici episcopul, nici preotul, nici diaconul să nu se transfere dintr-o biserică în alta. Acest Sfânt Sinod reînnoiește prin prezentul canon dispoziția respectivă, fiindcă era neglijată și desconsiderată, hotărând ca, chiar dacă episcopul, preotul sau diaconul ar încerca să fie transferat dintr-un oraș în alt oraș sau chiar dacă s-ar transfera și și-ar aduce la îndeplinire încercarea sa, fapta lui să fie fără putere

și să fie repus în locul în care a fost numit când a fost hirotonit, deoarece alt canon rânduieste ca nimeni să nu fie hirotonit fără destinație, adică în mod anonim, ci într-o episcopie, biserică sau mănăstire.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul 15 Apostolic spune că preotul care fără voința propriului episcop se mută în alt oraș să nu mai slujească deloc. Iar prezentul canon, stabilind aceleași lucruri și în privința episcopilor, spune că ceea ce va fi făcut contrar acestora să fie nul.

Altă interpretare a lui Balsamon. Deoarece Canonul 14 Apostolic interzice trecerea [ἐπίβασις] episcopilor dintr-o parohie în alta, adică năpustirea, dar permite transferul [μετάθεσις]⁵⁷ pentru o cauză măreață și binecuvântată, și Canonul 16 al Sinodului din Antiohia a stabilit ca cel care nu are episcopie să se mute într-una vacantă cu deliberarea și chemarea unui sinod deplin și, de asemenea, primul și al doilea canon al Sinodului din Sardica pedepsește grav pe cel care, prin orice metodă sau aranjament josnic, și-a părăsit biserica pe care a primit-o și se năpustește asupra uneia mai mari. Și fiindcă prezentul canon al 15-lea al Sinodului interzice total mutarea [μετάβασις] episcopilor, preoților și diaconilor dintr-un oraș în altul, nu pedepsește această faptă, ci stabilește ca ceea ce s-a realizat să fie nul, iar episcopul, preotul sau diaconul, să fie repus în biserica anterioară, în care a fost hirotonit. Cineva ar putea spune că aceste canoane se contrazic între ele, dar și că legiferează lucruri diferite, dar nu este așa. Căci transferarea [μετάθεσις], mutarea [μετάβασις] și năpustirea [ἐπίβασις] sunt lucruri diferite, deoarece transferarea [μετάθεσις] este trecerea dintr-o parohie în alta când se întâmplă ca un episcop, fiindcă a fost onorat cu orice fel de înțelepciune, a fost chemat de către mulți episcopi în ajutorul unei biserici mai mari văduvite, care este primejduită în privința dreptei-cinstiri, căci așa ceva s-a întâmplat cu Grigorie Teologul, fiind transferat de la Sasima la Constantinopol și aceasta trebuie permisă, după cum se constată din Canonul 14 al Sfinților Apostoli. Iar mutarea [μετάβασις] este atunci când cineva, fiind liber, adică fără a avea o parohie, precum cea ocupată de către păgâni, ar fi obligat de către mai mulți episcopi să meargă într-o biserică vacantă pentru a fi foarte folositor în privința ortodoxiei și a altor chestiuni bisericești. Și aceasta este permisă de către dumnezeieștile canoane ale Sfinților Părinți întruniți la Antiohia. Iar năpustirea

⁵⁷ Balsamon face diferența, în această interpretare, între conceptele de „ἐπίβασις” (trecere, năpustire), „μετάθεσις” (transfer), μετάβασις (mutare), considerând că „μετάθεσις” (transferul) și, uneori, „μετάβασις” (mutarea) pot fi acceptate din perspectivă canonică, fiind necesar să existe în această privință o decizie sinodală. Cu privire la această temă, a se vedea: Konstantin RHALLES, *Περὶ μεταθέσεως ἐπισκόπων κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ανατολικῆς Ἐκκλησίας*, Estia, Atena, 1898.

[ἐπιβασίς] este independentă ori este dintr-un aranjament josnic a unui episcop care nu are biserică sau a unuia care are, pentru mutarea ilegitimă într-o biserică văduvită, lucru pe care Sfinții Părinți întruniți în Sardica l-au înfierat încât au hotărât ca înfăptuitorul acesteia, împreună cu orice creștin, să fie excomunicat și nici măcar la suflarea cea de pe urmă să nu fie învrednicit de comuniunea laicilor. Iar Canonul 15 al Sinodului întâi, fără să facă mențiunea unui asemenea lucru, nu contrazice niciunul dintre canoanele enumerate mai sus, fiindcă nu învață nici în privința transferului, nici în privința mutării, nici în privința năpustirii, ci interzice ca episcopul, preotul sau diaconul să plece dintr-un oraș în altul care aparține aceleiași parohii, precum odată cu episcopul de Derkos, când acel domn Ioan, care a încercat să mute tronul de Derkos în protopopiatul lui de Filea fiindcă era mult mai populat, a fost oprit în mod sinodal. De aceea, episcopul care înfăptuiește acest lucru nu este pedepsit, ci este adus înapoi pe scaunul său anterior. Faptul că acest lucru este adevărat este evidențiat chiar din cuvintele canonului, fiindcă amintește de oraș, iar nu de parohii, căci este cu puțință ca unul și același episcop să aibă mai multe cetăți ca enorie, dar mai multe parohii nicidecum⁵⁸, dar adevărul este înfățișat deslușit și din faptul că acest canon îi menționează pe preoți și diaconi. Căci atunci de ce fel de transferuri, mutări și năpustiri ar fi vorba cu privire la aceștia? Desigur, absolut de niciuna. Dar este doar o simplă trecere de la un oraș în altul, nu într-unul străin, ci care aparține parohiei în care a fost făcut cleric, fiindcă de aceea nu este caterisit, ca cei care au slujit în afara regiunii, ci sunt repuși în biserica anterioară în care au fost hirotoniți.

Canonul 16 Sinodul I Ecumenic

16. Oricâți își vor părăsi cu îndrăznire biserica lor, fie preoți, fie diaconi, fie cei care se numără, în general, pe lista canonică, fără a avea frica lui Dumnezeu înaintea ochilor lor și fără să știe canonul bisericesc, aceștia nu trebuie, sub nicio formă, să fie acceptați în altă biserică, ci trebuie adusă asupra lor toată constrângerea, ca să se reîntoarcă în propriile lor parohii, iar dacă rămân, se cuvine să fie excomunicați. Dar dacă cineva ar îndrăzni să ia pe ascuns pe unul care aparține altuia și să-l hirotonească în biserica lui fără să fi consimțit propriu său episcop, cel de unde a plecat acela care se numără pe lista canonică, hirotonia lui să fie nulă.

Concordanță: Can. 15, 16 Ap.; 15 I Ec.

⁵⁸ Până în secolul al XIII-lea termenul de „παροικία” desemna episcopia, ca formă de organizare canonică. De aceea, Balsamon afirmă că un episcop nu poate avea mai multe „παροικία”, deoarece nu putea fi întâistătător al mai multor episcopii. Pentru dezvoltarea termenului de „παροικία”, a se vedea: Răzvan PERȘA, „Apariția și dezvoltarea sistemului de organizare parohială în Biserica Ortodoxă”, în: Vasile STANCIU, Cristian SONEA (eds), *Misiunea parohiei și a mânăstirii într-o lume în continuă schimbare*, vol. 1, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2016, pp. 523-550.

Interpretarea lui Aristenos. Toți preoții și diaconii care își vor părăsi biserica, nu vor fi primiți în altă biserică, ci să se reîntoarcă în parohiile lor. Iar dacă cineva îl va hirotoni pe cel care aparține altuia fără voința propriului episcop, hirotonia este nulă. Și acest canon stabilește aceleași lucruri ca cel precedent, încât niciun preot sau diacon, care și-a părăsit biserica în care fusese făcut cleric, să nu fie primit de către un alt episcop, ci să se reîntoarcă în parohia lui. Iar dacă un episcop îl va primi pe un cleric care aparține altuia și, hirotonindu-l, îl aduce înainte într-o treaptă mai înaltă în biserica lui, fără voința propriului episcop, hirotonia va fi nulă.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul anterior hotărăște ca cei care își părăsesc propriile biserici și merg în altele să fie repuși în biserica în care fiecare fusese hirotonit. Iar acesta legiferează ca cei care nu se supun să se întoarcă, să fie excomunicați. Astfel, se pare că acesta este în contradicție cu Canonul 15 al Sfinților Apostoli, deoarece pruncește ca clericii care și-au lăsat parohiile lor și s-au mutat complet în altă parohie, fără voința episcopului lor, să nu mai slujească deloc, dar să fie lăsați să fie acolo în comuniune ca laicii. De aceea, consider că în prezentul canon formularea „să fie excomunicat” este înțeleasă astfel, adică este evident că cei consacrați să nu aibă comuniune cu aceștia, ci unii ca aceștia să fie îndepărtați de la slujirea împreună. Fiindcă aici Sfinții Părinți au numit „comuniune [κοινωνία]” nu împărțășirea cu cele sfinte, ci părtășia, conlucrarea și coslujirea cu cei care au plecat. Căci fiind astfel înțeles prezentul canon, nu i s-ar părea nimănui că este în dezacord cu canonul apostolic. Apoi adaugă că, dacă un episcop va hirotoni un cleric care a plecat dintr-un oraș în altul, înaintându-l probabil pe acesta spre o treaptă mai înaltă, dar fără să fie consultat episcopul de la care a plecat, această hirotonie să fie nulă.

Interpretarea lui Balsamon. Din sfârșitul canonului al 15-lea se constată că toți cei care sunt hirotoniți, sunt făcuți clerici fie în episcopii, adică sunt hirotoniți, fie în mănăstiri, fie în dumnezeieștile biserici. Prin urmare, urmând acestui canon, și Canonul 6 și Canonul 10 al Sinodului din Calcedon stabilesc ca clericii să fie făcuți în acest mod și hirotonia săvârșită contrar acestora să fie nulă. De aceea, s-a decis că niciun cleric nu are dreptul să se mute dintr-o parohie în altă parohie și să schimbe un cleric fără scrisoare de plecare din partea celui care l-a hirotonit, iar dacă clericii sunt chemați de către cei care i-au hirotonit și nu se supun să se reîntoarcă, aceștia sunt excomunicați, adică nu este permis să se slujească împreună cu ei, căci astfel este înțeleasă expresia „să nu fie în comuniune”, iar nu să nu fie în biserică sau să nu se împărțășească de cele sfinte, urmând întru totul Canonului 15 Apostolic, care hotărăște ca unii ca aceștia să

nu slujească. Iar Canonul 16 Apostolic îl supune afurisirii pe episcopul care a primit un cleric din altă parohie, fără scrisoarea de plecare din partea celui care l-a hirotonit pe el. Tot așa, hartofilaxul în funcție al Marii Biserici procedează în chip corect că nu permite clericilor hirotoniți în afară să slujească dacă nu aduc scrisori de recomandare și de plecare din partea celor care i-au hirotonit pe ei. Citește și Canonul 35 Apostolic și Canoanele 13 și 22 ale Sinodului din Antiohia și Canonul 8 al Sinodului din Efes.

Canonul 17 Sinodul I Ecumenic

17. Fiindcă mulți care se numără pe lista canonică, urmând lăcomiei și dorinței de câștig, au uitat dumnezeiasca Scriptură care spune: „argintul său nu și l-a dat cu camătă” [*Psalmul* 14, 5] și, când oferă un împrumut, pretind o dobândă de sutime, Sfântul și Marele Sinod a considerat că este un lucru drept ca, dacă cineva, după această hotărâre, ar fi descoperit că ia dobândă din îndeletnicire sau urmărind altcumva acest lucru, sau pretinzând încă pe jumătate, sau născocind altceva de dragul câștigului rușinos, să fie caterisit din cler și să fie străin de lista canonică.

Concordanță: Can. 44 Ap.; 10 Trulan; 4 Laod.; 5, 16 Cart.; 14 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Dacă cineva ia dobânzi, chiar cea de jumătate, după această decizie, să fie străin de biserică și caterisit. Dobânzile de sutime, care sunt cunoscute ca cele mai mari dintre toate dobânzile, sunt de doisprezece monede, iar celelalte jumătate din acestea, adică șase. Astfel, dacă vreunul dintre cei consacrați împrumută cuiva sau va pretinde cele mai grele dobânzi, adică cele de sutime, sau de jumătate, adică jumătatea din acestea, și anume șase monede, să fie caterisit din cler, ca unul care a uitat de dumnezeiasca Scriptură, care spune: „argintul său nu l-a dat cu camătă” [*Psalmul* 14, 5], deși Canonul 44 al Sfinților Apostoli și Canonul 10 al Sinodului Șase din Trulan nu îl caterisesc pe acesta imediat, ci atunci când după ce i-a fost poruncit nu încetează să facă acest lucru.

Interpretarea lui Zonaras. Și legea cea veche interzicea tuturor să împrumute cu dobândă, fiindcă se spunea: „Să nu dai argintul tău cu camătă fratelui tău” [*Deuteronomul* 23, 19]. Iar dacă legea cea nedeplină a legiferat acest lucru, cu atât mai mult cea desăvârșită și mai duhovnicească, căci „aici este mai mare decât templul” [*Matei* 12, 6]. Astfel, a fost oprit tuturor să ofere împrumut cu camătă, iar dacă a fost tuturor, cu atât mai mult ar fi nepotrivit acest lucru pentru cei consacrați, care ar trebui să fie exemplu pentru laici și înălțare spre virtute. De aceea, și canonul interzice celor rânduiți în lista canonică, adică celor rânduiți în cler, să pretindă taxe de sutime, evident dobândă pentru taxe de sutime, fiindcă există multe tipuri de dobânzi, dar cele mai grele dintre ele sunt cele de o sutime.

Litrele sunt numărate de către cei de acum până la șaizeci și doi, dar pentru cei din vechime erau o sută și dobânda pentru o sută de monede era doisprezece monede. De aceea, era numită de sutime, fiindcă era cerută pentru o sută. Astfel, sinodul, interzicând ca cei din cler să ia dobânzi, aduce asupra celor care nu păzesc canonul și o epitimie și spune: „Sfântul Sinod a considerat”, în loc de „a socotit drept”, ca, dacă cineva, după cele hotărâte, ar fi descoperit acum că ia dobânzi din îndeletnicire, adică ca unul care se îndeletnicește pentru a lua dobândă dintr-o afacere sau care umblă în alt fel după o afacere, căci unii, evitând să spună despre ei că iau dobânzi, oferă bani celor care doresc și sunt de acord să împartă câștigul cu ei și nu se numesc pe ei înșiși cămătari, ci copărtași, dar nu sunt părtași la pierdere, ci lucrează împreună numai pentru câștig. Prin urmare, canonul, fiindcă interzice aceste lucruri și pe toate de felul acesta, poruncește să fie caterisiți cei care făuresc asemenea lucruri, sau care concep un alt lucru pentru câștig rușinos sau care pretind înapoi jumătate. Spunându-se despre dobânda de sutime, care este una dintre dobânzile mai grele, precum s-a spus mai înainte, s-a menționat și una mai ușoară dintre cele mai scăzute, cea de jumătate, care este jumătate din întreg, adică doisprezece monede, care reprezintă dobânda deplină și completă dintr-o sută. Dar cineva ar spune că cele de jumătate sunt conform celor aritmetice, fiindcă dintre acelea unele numere sunt numite integrale care conțin o treime, altele, integrale cu o pătrime, integrale cu o cincime, cu o jumătate, precum șase și nouă, deoarece conțin în ele însele numere integrale și jumătatea lor. Căci șase conține patru și jumătatea lui patru, care este doi, iar nouă conține șase și jumătatea lui, care este evident trei. De aceea prin expresia „jumătate”, dacă ar fi gândită așa, atunci canonul spune nu numai acest lucru că cei din cler să nu ia dobândă mai grea, ci nici vreuna mai ușoară.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul 44 Apostolic spune că preoții sau diaconii care pretind dobânzi dintr-un împrumut, dacă nu vor înceta, să fie caterisiți. Prezentul canon consideră că este un lucru drept, adică a judecat că astfel este drept, ca toți clericii care dau împrumuturi cu dobândă, sau pretind jumătate sau inventează pentru ei înșiși un alt câștig rușinos, să fie caterisiți. Cercetează și cele scrise la canonul apostolic amintit și capitolul 27, titlul 9 al prezentei colecții⁵⁹, care spune în particular că pot fi pretinse dobânzi din partea celor consacrați, evident pentru cei în întârziere și amânare, însă canonul apostolic și celelalte hotărâsc ca cei consacrați care cer dobândă, dacă nu vor înceta, să fie caterisiți. Cineva se va întreba, se cuvine să luăm seama la acelea sau la prezentul canon, care spune că ei sunt imediat caterisiți? Răspuns. După cum mi

⁵⁹ G.A. RHALLER, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 201-209.

se pare, clericul, dacă după poruncă nu părăsește câștigul rușinos, va fi caterisit, pe baza prescripției canonului apostolic. Astfel, să remarci acest canon pentru cei consacrați, care fac negustorie cu vin slab, sau cei care se ocupă cu băile publice și cei care fac alte asemenea lucruri și impun o ancoră finală ilegitimă – și anume sărăcia. Iar expresia cuprinsă în prezentul canon, care spune: „fie că solicită un lucru, fie că pretinde jumătate” este de felul următor. Unii dintre cei consacrați, știind canonul și, pentru a-l ocoli, păzesc litera [ῥῆμα], dar încalcă sensul [voūς], deoarece dau bani unora și sunt de acord cu ei ca să ia o anumită parte din profit, dar riscul este asumat de către cei care iau banii, și fiindcă se prefac că sunt considerați doar copărtași cu cei care sunt cu adevărat cămătari, de aceea acest canon îi împiedică și caterisește pe cei care fac un asemenea lucru. Iar prin „dobânda de jumătate pretinsă” sunt înțelese cele mai ușoare, căci, deși se spune că un cleric să nu pretindă dobânzi de sutime, adică pentru fiecare litru de iperpir⁶⁰, douăsprezece monede de iperpir – căci dobânda de sutime a fost numită de canon cea dintr-o sută, fiindcă în vechime litra nu conținea 72 de măsuri, precum este astăzi, ci 100 –, dar care cer jumătatea din întreaga dobândă, adică șase monede de iperpir sau mai puțin din aceasta, deoarece și în acest caz vor fi caterisiți. Trebuie să știi că, de vreme ce o litră are astăzi 72 de măsuri și nu 100, precum în vechime, dobânda de sutime stabilită să se ia pentru o litră nu va pretinde 12 monede, ci cea corespunzătoare.

Canonul 18 Sinodul I Ecumenic

18. A ajuns [în atenția] Sfântului și Marelui Sinod că, în unele locuri și cetăți, diaconii oferă Euharistia preoților, așa cum nici canonul și nici obiceiul nu au transmis, încât cei care nu au putere de a aduce Jertfa să ofere Trupul lui Hristos celor care aduc Jertfa. S-a mai făcut cunoscut și acel lucru că unii dintre diaconi se ating deja de Euharistie chiar și înaintea episcopilor. Așadar, toate acestea să fie anulate și diaconii să rămână în limitele lor, știind că, pe de-o parte, ei sunt slujitori ai episcopului, iar pe de alta, sunt mai prejos decât preoții. Deci, să primească Euharistia conform rânduielii, adică după preoți, oferindu-le-o fie episcopul, fie preotul. Dar nici să nu le fie permis diaconilor să fie așezați în mijlocul preoților, căci o asemenea faptă este împotriva canonului și împotriva rânduielii. Dar dacă cineva și după aceste hotărâri nu ar vrea să se supună, să înceteze din diaconie.

Concordanță: Can. 7 Trulan; 20 Laod.

⁶⁰ Aceste monede erau fabricate din aur. Începând cu anul 1092, împăratul Alexios I a stabilit ca monedele respective să fie confecționate din aur de 20,5 carate (adică un procent de 85,4% aur), față de monedele de aur anterioare, care erau din aur de 24 de carate. Cu privire la numismatica din perioada bizantină, a se vedea: Philip GRIERSON, „Coins”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 1, pp. 478-479; Ionuț BADEA, *Religie și politică în simbolistica monetară a Imperiului Roman Târziu*, Ed. Universității din București, București, 2020.

Interpretarea lui Aristenos. Diaconii să rămână la măsurile lor și să nu dea Euharistia preoților, nici să se atingă primii de aceasta, nici să nu stea în mijlocul preoților, deoarece este contrar canonului și buneii rânduiei dacă se face ceva de felul acesta. Prezentul canon, găsind probabil vreun lucru necuviincios și fără rânduială care se practica în unele cetăți, îl îndreaptă și hotărăște ca niciunul dintre diaconi să nu dea preoților dumnezeiasca Împărtășanie, nici să nu se atingă ei primii de aceasta, ci să ia Euharistia aceasta după preoți, fie de la episcop, fie de la preot, și să nu stea nici între preoți, ca să nu pară că sunt puși deasupra lor.

Interpretarea lui Zonaras. Este foarte necesar ca buna-rânduială să fie păstrată pretutindeni, dar mai ales între preoții care iau în mână cele sfinte. De aceea, canonul îndreaptă un lucru care nu era făcut după rânduială, și anume faptul că diaconii dădeau preoților cele sfinte și se împărtășeau înaintea lor sau chiar înaintea episcopului, ceea ce era o nevrednicie. Prin urmare, se poruncește ca să nu se mai facă acest lucru, ci fiecare să își cunoască propria măsură și diaconii să știe că sunt slujitorii episcopilor în cele sfinte, învățând aceasta din propria lor chemare și că vrednicia preoților este mai mare decât cea a diaconilor. Așadar, cum vor da cei mai mici Euharistia celor mai mari și cei care nu pot să aducă Jertfa, celor care o aduc? Căci, conform marelui Apostol: „fără de nicio îndoială, cel mai mic ia binecuvântare de la cel mai mare” [Evrei 7, 7]. De aceea, Sfântul Sinod hotărăște ca prima dată să se împărtășească preoții, apoi diaconii, fiindcă preoții sau episcopii le oferă acestora Sfântul Sânge și Trup al Domnului. Dar canonul interzice și ca diaconul să stea între preoți, fiindcă acest lucru se petrece contrar canonului acestuia și contrar rânduiei, însă se poruncește ca cei care nu se supun să înceteze din diaconat.

Interpretarea lui Balsamon. Faptul că demnitatea preoților este mare, dar cu atât mai mult cea a episcopilor, și că se cuvine ca aceștia să fie cinstiți înaintea diaconilor, este învederat din faptele însele, fiindcă unii sunt slujiți, iar alții slujesc. Așadar, cum nu se cuvine ca cei care sunt slujiți să nu fie cinstiți înaintea celor care slujesc? Dar, se spune, fiindcă unii diaconi în anumite orașe, detașându-se de rânduială, se împărtășesc înaintea episcopilor sau dau Euharistia preoților, ei, care se cuvine să fie sfințiți de către episcopi și de către preoți, căci spune Apostolul: „cel mai mic ia binecuvântare de la cel mai mare” [Evrei 7, 7], nu rămân în cele conferite și stau la adunări în mijlocul preoților, a fost hotărât ca diaconii să se împărtășească de la episcop sau de la preot și să fie învredniciți de cele sfinte după preoți și nici să nu stea între preoți. Așadar, cei care nu se supun să facă astfel, să înceteze din diaconie. Deoarece canonul stabilește acestea, diaconii nu au permisiunea să se împărtășească înaintea

episcopilor sau să dea ei Euharistia, adică cele sfinte, preoților, dar nici vreun diacon să stea în Sfântul Altar în mijlocul preoților. Dar vedem că se practică faptul ca unii dintre diaconii bisericești să stea în adunări, cu excepția altarului, chiar și înaintea preoților și cred că acest lucru este făcut din pricina demnităților, căci numai cei care au fost învredniciți de demnități bisericești de către patriarh stau înaintea preoților, dar acest lucru este făcut în mod necalculat. Citește Canonul 7 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic]. Într-adevăr, hartofilaxul în funcție al preasfintei și Marii Biserici stă înaintea în adunări, cu excepția sinodului, nu numai înaintea preoților, ci și înaintea arhierilor, din porunca vrednicului de cinstire împărat și domn Alexos Comnenos, care conține următoarele: „Împărăția mea, judecând asupra bunei conduite bisericești și căutând buna rânduială în toată ocârmuirea, dar mai mult punându-și strădania ca să încetățenesc acest lucru și pentru cele dumnezeiești, dorește și consideră un lucru bun ca privilegiile atribuite de la început fiecăruia dintre sfintele altare și orânduirea împuternicită de atunci până acum în acestea să fie și să rămână neschimbate și de acum înainte și, de aceea, preasfințite stăpâne, fiindcă a fost receptată timp de mulți ani și încetățenită pentru o perioadă îndelungată și a fost ratificată și confirmată în chip frumos ca neschimbabilă prin transmișterile de la unul la altul până acum. Dar fiindcă acum împărăția mea a aflat că unii dintre arhierii, din dorință de ambiție, încearcă să diminueze privilegiul de hartofilax și fiindcă pun canoanele la mijloc, se străduiesc să dovedească prin ele că acesta nu stă înaintea arhierilor, atunci când ar trebui să se întrunească pentru o anumită nevoie și să dezbată în sinod înaintea intrării la preasfinția ta, i s-a părut împărăției mele un lucru care nu poate fi tolerat ca o practică să fie confirmată într-o asemenea perioadă de timp și de către patriarhii anteriori și de către alți arhierii, ci chiar și de către cei care fără justificare se împotrivesc acum practicii, ca să fie trecută sub tăcere îndelungată și să fie respinsă ca redundantă și să fie trăgănată ca ceva dintre cele de neglijat. Prin urmare, s-a stabilit că această practică este una rezonabilă și întru totul justă. Căci ar fi bine dacă ierarhii ar alege să nu miște din nou cele de nemișcat și nici pe cele care au fost decise mai înainte de către Părinți, nici să schimbe prin nestatornicie pe cele consimțite de către ei prin tăcerea lor îndelungată și prin îngăduința de până acum. Bine că au pus jos dorința de luptă și au preferat mai mult pacea. Iar dacă unii dintre ei, împotrivindu-se încă cuvintelor canonului, fiindcă au deviat mult de la înțelesul lui, vor încerca să-și impună voia lor și să preschimbe în mod urât rânduiala în neorânduială, atunci împărăția mea permite ca structura canonului să fie interpretată și explicată, care poate fi înțeleasă ușor și percepută de către cei care se afundă în acrivie și se țin de înțelesul canonic. Iar acest lucru oferă epitimie arhierilor, căci, știind canonul atunci și păstrând cu

acrivie cuvintele lui, de ce au mers fără logică după conștiința lor și, de vreme ce canonul a fost încălcat, au menținut și au fost mulțumiți cu locul mai înapoi față de hartofilacșii anteriori? Și ca răsplată pentru nesupunerea față de sfințele canoane, să li se ofere retragerea la bisericile pentru care au fost desemnați, care corespunde și aici canonului bisericesc și care aduce ca răzbunare împotriva celor care au încălcat canoanele tocmai acele sfințe canoane, fiindcă nici arhieriei întâistătători ai apusului, care pentru o perioadă îndelungată nu s-au preocupat de turmele ce le-au fost încredințate, nici nu s-au îngrijit de ele precum trebuia, nu ar putea spune că mânia dușmanilor care cotropește răsăritul a ajuns și la aceștia și au fost deposedați prin urmare de episcopatul oilor cuvântătoare. Prin urmare, a fost reglementat de către împărăția mea ca decizia îndeplinirii totale să fie păstrată de către aceștia. Dar fiindcă și acest lucru a ajuns la însăși auzul meu, că unii dintre aleșii Bisericii sunt lăsați la o parte în voturile care se fac și sunt preferați alții, care probabil sunt puși și pentru vârsta și mai tânără și pentru condiția mai puternică a vieții, și care nu au făcut multe pentru Biserică. De aceea, s-a considerat că nici această practică nu este vrednică de Sfântul Sinod al arhierieilor. Prin urmare, se impune tuturor în chip iubitor de Dumnezeu și, de asemenea, în chip imperial ca să nu batjocorească pe cele care nu trebuie tratate cu batjocură, nici să trateze cu patimă în privința celor dumnezeiești. Fiindcă atunci când sufletul este în pericol, de ce altceva trebuie să te îngrijești? Aceia trebuie preferați față de alții și să li se dea importanță în alegeri, care împreună cu cuvântul și viața lor este înfrumusețată în mod ireproșabil, sau chiar dacă probabil șchioapătă cu cuvântul, vârsta înaintată și munca îndelungată pentru Biserică suplinește ceea ce lipsește. Căci astfel vor judeca în chip frumos alegerile și nu își vor condamna sufletul lor la judecată, fiindcă vor alege pentru Dumnezeu”.

Canonul 19 Sinodul I Ecumenic

19. În privința paulianiștilor, care și-au căutat mai apoi refugiul în Biserica sobornicească, a fost dată hotărârea ca ei să fie neapărat rebotezați. Iar dacă unii, în perioada trecută, au fost numărați în rândul clerului și dacă s-ar arăta neprihăniți și ireproșabili, după ce vor fi rebotezați, să fie hirotoniți de către episcopul Bisericii sobornicești. Dar dacă examinarea ar descoperi că aceștia sunt nepotriviți, se cuvine ca ei să fie caterisiți. Dar, tot așa și în privința diaconiștelor și, în general, în privința celor din cler, care se numără pe lista canonică, va fi păzit îndeaproape același principiu. Ne-am referit însă la diaconiștele care au fost numărate în această treaptă, deși nu au nici măcar vreo hirotésie, prin urmare, ele să fie desigur socotite în rândul laicilor.

Concordanță: Can. 47 Ap.; 2 I Ec.; 95 Trulan; 7, 8 Laod.; 57 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Paulianiștii sunt rebotezați și, dacă se descoperă că unii dintre clerici sunt fără cusur, după ce sunt rebotezați, să fie hirotoniți, iar dacă se descoperă că nu sunt fără cusur, să fie caterisiți. Iar diaconițele care au fost amăgite de ei, fiindcă nu au hirotonie, să fie rânduite între laici. Cei care au revenit de la erezia paulianiștilor sunt rebotezați și, dacă unii dintre ei au activat ca clerici la paulianiști, în cazul în care au o viață ireproșabilă, să fie hirotoniți de către episcopul Bisericii sobornicești. Iar dacă sunt descoperiți ca fiind nevrednici, să fie caterisiți. Iar diaconițele lor, fiindcă nu au o hirotesie, după ce revin la Biserica sobornicească, să fie rânduite împreună cu laicii. Iar paulianiștii sunt cei care provin de la Pavel de Samosata, care cugeta lucruri josnice în privința lui Hristos și învăța că este un simplu om, Care și-a avut începutul din Maria.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul stabilește ca cei care vin de la erezia pavli-cienilor la Biserica sobornicească să fie rebotezați, căci decizia este numită model și canon. Iar dacă s-a întâmplat ca unii dintre ei să fi fost rânduiți în cler, neștiind probabil de erezia celor care i-au hirotonit pe ei, se hotărăște ca unii ca aceștia, după rebotezare, să fie cercetați și să fie examinată viața lor de după botez și, dacă vor fi găsiți fără pată și ireproșabili, să fie hirotoniți de către episcopul bisericii la care au venit, fiindcă prima hirotonie, care a fost făcută când ei erau eretici, nici nu este considerată hirotonie. Căci cum va putea fi crezut că cel care nu a fost botezat conform credinței ortodoxe primește pogorârea Duhului Sfânt în hirotonie? Iar dacă, după ce sunt cercetați, ar fi descoperiți nepotrivii pentru hirotonie, sinodul hotărăște ca ei să fie caterisiți. Consider că substantivul „caterisire” este pus aici cu utilizare greșită, căci este caterisit cel care a primit hirotonia în mod legitim și a fost ridicat la înălțimea preoției. Iar cel care nu a fost hirotonit în chip adevărat de la început, cum, de unde și de la ce înălțime va fi caterisit? De aceea, în loc să se spună „va fi exclus din cler”, a fost pus în sens greșit „va fi caterisit”. Canonul a formulat acestea și în privința diaconițelor, care au fost rânduite în mod simplu în cler. Iar expresia: „ne-am referit la diaconițele care au fost numărate în treaptă” și celelalte sunt înțelese în felul următor. În vechime fecioarele veneau la Dumnezeu promițând să fie pure, iar episcopii le consacrau conform Canonului 6 al Sinodului din Cartagina și se îngrijeau de paza acestora, conform Canonul 47 al aceluiași sinod. Dintre aceste fecioare erau hirotonite⁶¹ și diaconițele la vremea cuvenită, adică când împlineau 40 de ani. Iar unele ca acestea erau îmbrăcate de către episcop cu un veșmânt la vârsta de 25 de ani, conform Canonului 140 al sinodului amintit anterior. Astfel, sinodul prezent le

⁶¹ Pentru sensul termenilor „χειροτονία” și „χειροθεσία” în perioada bizantină și în tradiția canonică a Bisericii, a se vedea nota de la Canonul 1 Apostolic.

numește pe aceste fecioare diaconițe rânduite cu veșmânt, dar care nu au hirotesie și care sinodul poruncește să fie numărate între laici când mărturisesc erezia lor și o părăsesc.

Interpretarea lui Balsamon. Pavlicienii sunt numiți paulianiști. De aceea, o fost emisă decizia de către Sfinții Părinți, și anume canonul și modelul, că aceștia sunt rebotezați. Dar adaugă că, de vreme ce unii dintre ei, după cum este probabil, au fost făcuți clerici fără știință, se cuvine ca episcopul să îi reboteze și apoi să se preocupe în multe feluri de conduita lor de după botez și, dacă se va descoperi că sunt ireproșabili, să fie învredniciți de preoție, iar dacă nu, să fie înstrăinați de hirotonia anterioară botezului. Aceleași lucruri să fie făcute și cu diaconițele. Iar chestiunea diaconițelor este astfel. Atunci fecioarele veneau la Biserică și erau păzite, conform îndemnului episcopului, ca cele afierosite lui Dumnezeu, însă cu veșmânt laic. Căci aceasta înseamnă că erau înregistrate în treaptă. Iar când făceau patruzeci de ani, erau învrednicite și de hirotonia de diaconițe, dacă erau descoperite ca fiind întru totul vrednice. Deci, se spune, dacă și unele dintre acestea se întâmplau să fie paulianiste, atunci se va proceda și în privința acestora precum a fost hotărât mai sus în privința bărbaților. Cercetează și Canoanele 6 și 7 ale Sinodului din Cartagina. Deoarece canonul hotărăște acestea, cineva ar spune că, dacă hirotonia anterioară botezului este considerată ca și cum nu este realizată – acest lucru pe baza faptului că a fost hotărât ca paulianistul să fie hirotonit după botez –, cum spune canonul că după cercetare acesta este caterisit dacă este descoperit nevrednic de a fi hirotonit? Răspuns. Cuvântul „caterisire” este perceput aici cu sens greșit, în loc de „exclus”, căci clericatul anterior botezului nu este clericat. Iar dacă nu vrei să afirmi acest lucru, acceptă că aceste cuvinte despre caterisire nu sunt înțelese pentru hirotonia dinaintea botezului, ci în privința celei de după botez. Căci spun Sfinții Părinți că va fi caterisit cel care a fost hirotonit după iluminare în chip nevrednic, conform canonului general, care-l caterisește pe cel care a păcătuit după hirotonie. A existat o întrebare în privința paulianiștilor: cine sunt aceștia? Unii au spus alte lucruri, dar eu am descoperit în diferite cărți că maniheii au fost numiți pavlicieni, de la Pavel de Samosata, fiul unei femei manihee, pe nume Kallinika, iar el a fost numit Samosatul, fiindcă avea titlul de episcop de Samosata. Acesta propovăduia că există un Dumnezeu, același fiind numit: Tată, Fiu și Duh Sfânt, căci spunea că Dumnezeu este Unul și Fiul Lui este în El, precum este cuvântul în om, iar acest Cuvânt care a venit pe pământ a locuit într-un om, pe care îl chema Iisus, și, după ce a împlinit toată iconomia, s-a înălțat la Tatăl. Iar acest Iisus de jos este Iisus Hristos, ca Cel care are început din Maria. Sfântul Grigorie Taumaturgul l-a combătut pe acesta și pe alții în Antiohia. Încă este o îndoială cu privire la faptul dacă se cuvine ca creștinii ortodocși

trecuți la paulianiști să fie rebotezați și unii spun, pe de o parte, că acest canon afirmă că aceia sunt rebotezați care au fost din naștere pavlicieni, nu cei dintre ortodocși care au acceptat erezia pavlicienilor, fiindcă aceștia trebuie să fie sfințiți numai cu mir și ca fundament al argumentului lor îi aduc pe mulți dintre cei care au trecut voit la musulmani, dar care nu au fost rebotezați, ci au fost doar mirunși. Dar mi se pare că acest canon stabilește acestea mai ales în privința acelorora dintre ortodocși care au căzut în erezia pavlicienilor și au primit botezul religiei necurate și acest lucru reprezintă cu adevărat pe cel pavlician, iar nu cineva care a fost de la început pavlician. De aceea, conform prezentului canon, unii ca aceștia se cuvine să fie rebotezați. Dar și cuvântul „rebotizare” corespunde nu puțin cu ceea ce s-a spus. Cercetează și Canonul 47 Apostolic care spune că episcopul sau preotul care botează orice fel de credincios de două ori să fie caterisit, dar și dacă nu botează pe cel întinat de către necredincioși. Citește și interpretarea acestui canon și Canonul 7 al Sinodului II [Ecumenic].

Canonul 20 Sinodul I Ecumenic

20. Deoarece sunt unii care își pleacă genunchii duminica și în zilele Cincizecimii, pentru ca toate să fie păzite în același fel în fiecare parohie, Sfântul Sinod a decis ca rugăciunile să fie aduse lui Dumnezeu stând în picioare.

Concordanță: Can. 90 Trulan; 15 Petru

Interpretarea lui Aristenos. Duminica și în zilele Cincizecimii nu trebuie să se plece genunchii, ci oamenii să se roage stând drept. Nu trebuie să plecăm genunchii duminica și în zilele Cincizecimii, ci să îi aducem rugăciunile lui Dumnezeu stând în picioare.

Interpretarea lui Zonaras. A fost rânduit și de către alți Sfinți Părinți să nu se plece genunchii duminica și în zilele Cincizecimii, dar și de către Vasile cel Mare, care adaugă argumente pentru care este interzis să se plece genunchii în zilele amintite și este permis să ne rugăm stând în picioare, iar acelea sunt: am înviat împreună cu Hristos și se cuvine să le căutăm pe cele de sus și duminica este icoană a veacului așteptat, fiindcă este ziua una și a opta, precum este în facerea lumii la Moise, fiindcă a fost numită „una”, iar nu „prima”, deoarece aceea zi una și cu adevărat a opta reprezintă ziua cea neînserată, acel veac neîncetat ce va să fie⁶². De aceea, Biserica, îngrijindu-se de copiii ei ca să le reamintească de aceea zi și să-i pregătească dinainte pentru aceea, a rânduit să ne rugăm stând în picioare, pentru ca, uitându-se la lăcașul cel de sus pe care să-l avem continuu în

⁶² Pentru o analiză a problemei îngenuncherii în zilele de duminică, a se vedea: Grigorie PARATHOMAS, *Îngenuncherea. Îndreptar canonic*, trad. G. Mândrilă, Ed. Metafrază, București, 2022.

fața ochilor. De vreme ce neplecarea genunchilor în zilele amintite nu era păstrată pretutindeni, prezentul canon legiferează să fie observată de către toți.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul 64 Apostolic spune că cel care postește în orice duminică sau în orice sâmbătă, în afară de o singură sâmbătă, evident cea mare, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit. Dar prezentul canon hotărăște ca în fiecare duminică și în toate zilele Cincizecimii să sărbătorim și să ne rugăm toți stând în picioare, ca cei care am înviat împreună cu Hristos și căutăm lăcașul cel de sus. Dar a fost cercetat dacă nu cumva, din canonul apostolic amintit, care hotărăște să nu ajunăm în orice sâmbătă sau în orice duminică, și din canonul prezent, care hotărăște să nu plecăm genunchii duminica și în toată Cincizecimea, se arată că nu se cuvine să postim în timpul întregii Cincizecimi, ci să dezlegăm în toate zilele săptămânii, precum duminica? Și unii au spus că întreaga Cincizecime este considerată ca o singură zi cu numele Domnului și se cuvine să sărbătorim datorită acestui lucru și să nu ajunăm, nici să îngenunchem, dar mie mi se pare că aceste canoane sunt valabile față de cele ce au fost pronunțate.

CANOANELE SINODULUI II ECUMENIC DE LA CONSTANTINOPOL (381)

Introducerea lui Zonaras și Balsamon. Al Doilea Sfânt Sinod Ecumenic a avut loc în timpul împărăției lui Teodosie cel Mare, la Constantinopol, fiind adunați o sută cincizeci de Sfinți Părinți împotriva pnevmatomahilor și care au promulgat canoanele următoare.

Canonul 1 Sinodul II Ecumenic

1. Sfinții Părinți adunați în Constantinopol au hotărât să nu fie anulată credința celor trei sute optsprezece Părinți care s-au adunat în Niceea Bitiniei, ci ea să rămână în vigoare. Și să fie anatematizată orice erezie și în special cea a eunomienilor, adică a eudoxienilor, și cea a semiarienilor, adică a pnevmatomahilor, și cea a sabelienilor, cea a marcelienilor, cea a fotinienilor și cea a apolinariștilor.

Concordanță: Can. 5 II Ec.; 1 Trulan; 2 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Credința de la Niceea să fie înapusternicită, iar ereziile să primească anatema.

Interpretarea lui Zonaras. Sinodul al II-lea [Ecumenic] a fost întrunit împotriva lui Macedonie și a adepților lui, care învățau că Duhul Sfânt este o creatură și nu este Dumnezeu, nici deoființă cu Tatăl și cu Fiul. Prezentul canon îi numește pe aceștia semiarieni, deoarece împărtășesc jumătate din erezia arienilor. Căci aceia învățau că Fiul și Duhul, fiind de altă ființă cu Tatăl, sunt creaturi, iar pnevmatomahii, deși cugetau corect în privința Fiului, îl considerau în mod blasfemiator pe Duhul drept creat și străin de dumnezeire. Iar semiarieni erau numiți cei care spuneau că Fiul și Duhul sunt creaturi, dar adăugau că: „nu îi considerăm că sunt asemenea altor creaturi, ci într-un alt fel, și afirmăm aceasta ca să nu fie considerat că prin naștere i se atribuie Tatălui vreo pătimire”. Aceștia învățau că Cuvântul și Duhul nu sunt deoființă cu Tatăl [ὁμοούσιος], ci deoființă asemănătoare [ὁμοιοούσιος]. Acest al Doilea Sinod a fixat prin prezentul canon și credința ortodoxă proclamată de către Sfinții Părinți din Niceea și au prevăzut ca toată erezia să fie anatematizată, dar în special cea a eunomienilor. Iar Eunomie era dintre galateni și avea titlul de episcop al Cizicului, cugetându-le pe aceleași ca și Arie, chiar cu mult mai mult și mai grav, căci învăța că Fiul este schimbător și rob și întru toate neasemănător cu Tatăl. Acesta îi reboteza pe

cei care se adăugau convingerii lui, cufundându-i cu capul în jos și întorcându-le picioarele în sus și, când îi boteza, făcea o singură afundare. Și afirma lucruri absurde despre pedeapsa viitoare și despre iad, că acestea nu sunt adevărate, ci numai ca să fim amenințați din cauza fricii. Ei înșiși se numeau eudoxieni, de la Eudoxie, un eretic împreună cu Eunomie, care, pe timpul când a fost episcop al Constantinopolului, l-a instituit pe Eunomie arhieru al Cizicului. Au fost numiți și anomei, din pricina faptului că afirmau că Fiul și Duhul nu au nicio asemănare după ființă cu Tatăl. Se prevede ca să fie anatematizați și sabelienii, care au fost numiți după Sabelie al Libiei, care fusese episcop al Ptolemaidei Pentapolei, care învăța combinarea și confundarea, deoarece confunda și punea cele trei ipostasuri ale unei singure firi și dumnezeiri într-o singură persoană și pleda că există o singură persoană cu trei nume, spunând că aceeași uneori se arată, transformându-se, ca Tatăl, uneori ca Fiu și uneori ca Duh Sfânt, schimbându-și înfățișarea de la o dată la alta. De asemenea, sinodul supune anatemei și erezia marcelienilor, care era numită de la ereziarhul Marcel, care provenea din Ancira Galatiei și fusese episcop al acesteia, dar învăța la fel ca Sabelie. Dar se supune anatemei și erezia fotinienilor, care aveau denumirea de la Fotinos, care provenea din Sirmia, activând acolo ca episcop, dar care cugeta aceleași lucruri precum Pavel de Samosata, adică: nu recunoștea Sfânta Treime, îl numea numai pe Duhul Dumnezeu creatorul tuturor, dar îl cugeta pe Cuvântul ca rostit și ca o poruncă dumnezeiască care-l asistă pe Tatăl la îndeplinirea tuturor, precum un instrument mecanic, îl propovăduia pe Hristos ca simplu om, care a primit Cuvântul lui Dumnezeu, dar nu ființial, ci doar rostit, și învăța că acesta și-a primit începutul existenței de la Maria. Și a afirmat multe alte absurdități acest Pavel de Samosata, pe care l-a caterisit Sinodul din Antiohia. De asemenea, Sinodul condamnă împreună cu celelalte prin anateme și erezia lui Apolinarie. Apolinarie era episcop de Laodiceea Siriei, care blasfemia în mod evident cu privire la iconomie, căci zicea că Fiul lui Dumnezeu, care a luat trup cu suflet rațional de la Sfânta Născătoare-de-Dumnezeu, era fără minte [ἄνοον], fiindcă dumnezeirea a alungat mintea și considera că sufletul Domnului este nerațional [ἄλογον], și astfel spunea că nici nu este un om desăvârșit [τέλειον ἄνθρωπον] și învăța că există o singură fire în Mântuitorul.

Interpretarea lui Balsamon. Acest al Doilea Sfânt Sinod s-a întrunit împotriva lui Macedonie și a celor care gândeau asemenea lui, fiindcă învățau că Duhul Sfânt este o creatură și că nu este Dumnezeu, nici deoființă cu Tatăl și cu Fiul, pe care prezentul canon îi numește semiarieni, ca cei care împărtășeau pe jumătate erezia lui Arie. Căci aceia învățau că și Fiul și Duhul sunt creaturi și diferiți după ființă de Tatăl, iar pnevmatomahii cugetau corect în privința Fiului, dar

îl blasfemiau pe Duhul Sfânt ca pe o creatură și străin de dumnezeire. Iar semiarienii erau numiți cei care spuneau că și Fiul și Duhul sunt creaturi, dar adăugau că: „nu îi considerăm că sunt asemenea altor creaturi, ci într-un alt fel, și afirmăm aceasta ca să nu fie considerat că prin naștere i se atribuie Tatălui vreo pătimire”. Aceștia învățau că Cuvântul și Duhul nu sunt deoființă cu Tatăl [ὁμοούσιος], ci deoființă asemănătoare [ὁμοιοούσιος]. Acest al Doilea Sinod a fixat prin prezentul canon și credința ortodoxă proclamată de către Sfinții Părinți din Niceea și au prevăzut ca toată erezia să fie anatematizată, dar în special cea a eunomienilor. Iar Eunomie era dintre galateni și avea titlul de episcop al Cizicului, cugetându-le pe aceleași ca Arie, chiar cu mult mai mult și mai grav, căci învăța că Fiul este schimbător și rob și întru toate neasemănător cu Tatăl. Acesta îi reboteza pe cei care se adăugau convingerii lui, cufundându-i cu capul în jos și întorcându-le picioarele în sus și, când îi boteza, făcea o singură afundare. Și afirma lucruri absurde despre pedeapsa viitoare și despre iad, că acestea nu sunt adevărate, ci numai ca să fim amenințați din cauza fricii. Ei înșiși se numeau eudoxieni, de la Eudoxie, un eretic împreună cu Eunomie, care, pe timpul când a fost episcop al Constantinopolului, l-a instituit pe Eunomie arhiereu al Cizicului. Au fost numiți și anomei, din pricina faptului că afirmau că Fiul și Duhul nu au nicio asemănare după ființă cu Tatăl. Se prevede ca să fie anatematizați și sabelienii, care au fost numiți după Sabelie al Libiei, care fusese episcop al Ptolemaidei Pentapolei și care învăța combinarea și confundarea, fiindcă confunda și punea cele trei ipostasuri ale unei singure firi și dumnezeiri într-o singură persoană și pleda că există o singură persoană cu trei nume, spunând că aceeași se arată uneori, transformându-se, ca Tată, uneori ca Fiu și uneori ca Duh Sfânt, schimbându-și înfățișarea de la o dată la alta. De asemenea, Sinodul supune anatemei și erezia marcelienilor, care era numită de la ereziarhul Marcel, care venea din Ancira Galatiei și fusese episcop al acesteia, dar învăța la fel ca Sabelie. Dar se supune anatemei și erezia fotinienilor, care aveau denumirea de la Fotinos, care provenea din Sirmia, activând acolo ca episcop, dar care cugeta aceleași lucruri precum Pavel de Samosata, adică nu recunoștea Sfânta Treime, îl numea numai pe Duhul Dumnezeu creatorul tuturor, îl cugeta pe Cuvântul ca rostit și ca o poruncă dumnezeiască care-l asistă pe Tatăl la îndeplinirea tuturor, precum un instrument mecanic, îl propovăduia pe Hristos ca simplu om, care a primit Cuvântul lui Dumnezeu, dar nu ființial, ci doar rostit, și învăța că Acesta și-a primit începutul existenței de la Maria. Și multe alte absurdități a afirmat și Pavel de Samosata, pe care l-a caterisit Sinodul din Antiohia. Sinodul condamnă prin anateme împreună cu celelalte și erezia lui Apolinarie. Iar Apolinarie era episcop de Laodiceea Siriei, care blasfemia în mod evident cu privire la iconomie, căci zicea că Fiul lui Dumnezeu a luat trup cu suflet rațional de la Sfânta Născătoare de Dumnezeu, care era fără

minte, fiindcă dumnezeirea a alungat mintea și considera că sufletul Domnului este nerațional și astfel spunea că nici nu este un om desăvârșit și învața că există o singură fire în Mântuitorul.

Canonul 2 Sinodul II Ecumenic

2. Episcopii să nu treacă dincolo de dioceză, în bisericile din afara granițelor și nici să tulbure bisericile, ci, conform canoanelor, episcopul Alexandriei să administreze numai problemele din Egipt, iar episcopii Orientului să administreze numai Orientul, fiindu-i păstrate Bisericii Antiohienilor privilegiile cele din canoanele de la Niceea. Și episcopii diocezei Asiei să administreze numai problemele ce privesc Asia, și cei ai Pontului, numai pe cele ale Pontului, și cei ai Traciei să administreze numai pe cele ale Traciei. Însă episcopii să nu treacă nechemăți dincolo de dioceză pentru o hirotonie sau pentru orice alte probleme administrative bisericesti. Iar dacă este păzit canonul scris înainte cu privire la dioceze, este evident că sinodul eparhiei va administra cele referitoare la fiecare eparhie, conform celor hotărâte la Niceea. Iar Bisericile lui Dumnezeu, cele dintre popoarele barbare, trebuie să fie administrate conform obiceiului în vigoare al Părinților.

*Concordanță: Can. 14, 34, 35 Ap.; 6, 7 I Ec.; 8 III Ec.; 28 IV Ec.; 20, 39 Trulan;
9 Ant.; 3, 11, 12 Sard.*

Interpretarea lui Aristenos. Nimeni să nu tulbure bisericile în afara granițelor lui, nici să hirotonească, nici să întronizeze. Însă obiceiul Părinților să rămână în vigoare în bisericile dintre păgâni. În multe dintre canoane a fost spus că nu trebuie ca un episcop să meargă într-o episcopie străină, ci fiecare să rămână în interiorul granițelor proprii și nici să nu treacă dincolo de granițe și să tulbure bisericile. Însă în bisericile dintre păgâni, adică în cele ale Egiptului, Libiei și Pentapolei, conform Canonului 6 al Sinodului din Niceea, să rămână în vigoare vechile obiceiuri.

Interpretarea lui Zonaras. Sfinții Apostoli și, după aceea, dumnezeieștii Părinți au făcut ca să se încetățenească ocârmuirea și pacea în biserici prin multă grijă. Căci, pe de o parte, Apostolii în Canonul 14 au rânduit că nu este permis episcopului să se năpustească asupra parohiei altuia, părăsindu-și-o pe a lui. Iar Părinții întruniți la Primul Sinod de la Niceea, pe de altă parte, în Canoanele 6 și 7, au prevăzut ca vechile obiceiuri să rămână în vigoare și fiecare scaun să conducă eparhiile supuse lui. Prezentul canon stabilește același lucru și poruncește ca episcopul să nu treacă peste dioceză, adică peste eparhia supusă lui în biserici dincolo de limite, care sunt evident dincolo de granițele delimitate pentru

fiecare – prin expresia „să nu treacă” se indică un lucru tâlhăresc și o trecere neorânduită – și să vină în regiunea altuia [căci acest lucru se referă la episcopul nechemat în afara diocezei pentru orice fel de administrare sacerdotală], ci doar dacă este chemat și este încredințat spre acest lucru de către mai mulți episcopi, conform canonului apostolic amintit. Dar se prevede ca sinodul fiecărei eparhii să gestioneze administrările bisericesti specifice fiecărei eparhii, adică alegerile, hirotoniile, rezolvarea disputelor cu privire la afurisiri și pedepse și la altele de felul acesta. Însă, pentru că atunci credincioșii aveau biserici între popoarele barbare, unde probabil nu erau mulți episcopi, astfel încât să fie suficienți pentru un sinod sau când era necesar, Sfântul Sinod a dat permisiunea ca, dacă exista cineva acolo strălucit în cuvânt, să viziteze și parohiile altora pentru a-i sprijini pe cei care vin la credință și ca să întărească în aceasta obiceiul împuternicit până atunci în ele și să îl încetățenească pe mai departe.

Interpretarea lui Balsamon. Canoanele 6 și 7 ale Primului Sinod [Ecumenic] au reglementat ce dioceze se cuvin să fie supuse papei Romei, Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului. Prezentul canon hotărăște că episcopii Asiei, Pontului, Traciei și ceilalți să administreze cele ale regiunilor lor și niciunul dintre ei nu are permisiunea de a face acțiuni în afara granițelor și să încalce drepturile bisericilor. Iar dacă este din necesitate ca un episcop să meargă din regiunea sa în alta, pentru vreo hirotonie sau o altă cauză binecuvântată, fără a se năpusti asupra ei, cum se spune, în neorânduială și în chip tâlhăresc, să fie conform permisiunii episcopului locului. Dar, de vreme ce credincioșii aveau atunci biserici între popoarele barbare, unde, probabil, nu erau mulți episcopi ca să fie suficienți pentru un sinod sau când era eventual necesar, Sfântul Sinod a dat permisiunea ca, dacă era cineva acolo strălucit în cuvânt, să facă vizite și în alte eparhii de felul acesta pentru a-i sprijini pe cei care vin la credință și ca să încetățenească obiceiul acesta, datorită necesității situației, deși este contrar canonului. Astfel, remarcă din prezentul canon faptul că în vechime toți mitropoliții eparhiilor erau autocefali [αὐτοκέφαλοι] și erau hirotoniți de către sinoadele proprii, dar acestea au fost modificate de către Canonul 28 al Sinodului din Calcedon, care hotărăște ca mitropoliții diocezelor Pontului, Asiei și Traciei, dar și alții care sunt cuprinși în acest canon, să fie hirotoniți de către patriarhul Constantinopolului și să fie supuși lui. Iar dacă găsești că și alte Bisericii sunt autocefale [αὐτοκεφάλους], precum cea a Bulgariei, Ciprului și Iviriei, să nu te miri, fiindcă împăratul Iustinian I-a cinstit pe arhiepiscopul Bulgariei. Citește *Novela 131*

a acestuia⁶³, care se află în cartea a V-a *Basilicalelor*, titlul 3, capitolul 1⁶⁴, pusă în interpretarea capitolului 5 al titlului 1 din prezenta colecție⁶⁵. Citește și faptul că Sinodul III Ecumenic l-a cinstit pe arhiepiscopul Ciprului în Canonul 9 al acestui sinod și în Canonul 39 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic], iar decizia Sinodului din Antiohia l-a cinstit pe cel al Iviriei. Se spune că în zilele preasfințitului patriarh și domn Petru de Theopolis, adică Antiohia Mare, s-a făcut o reglementare sinodală ca Biserica Iviriei, care era supusă atunci patriarhiei Antiohiei, să fie liberă și autocefală. Iar Silicia, care mult timp înainte era supusă tronului Constantinopolului, a fost smulsă din aceasta de către mâinile tiranilor și mă rog ca și ea să revină la drepturile anterioare prin sprijinul auto-cratului nostru călăuzit de Dumnezeu, precum o fiică luată prizonieră spre mama ei liberă. Conform rațiunii economiei, se permite, după cum se pare, să se alipească de către unele biserici și alte biserici deținute de către păgâni. Căci, recent, Sinodul din Constantinopol a oferit mitropolitului de Nazianz Biserica Ancirei, precum și alte biserici de felul acesta, altor arhieriei diferiți. Iar unora li s-a conferit și acest lucru ca să stea pe tronul din sfântul altar al bisericii oferite.

Canonul 3 Sinodul II Ecumenic

3. Cu toate acestea, episcopul Constantinopolului deține privilegiile de onoare după episcopul Romei, datorită faptului că aceasta este noua Romă.

Concordanță: Can. 28 IV Ec.

⁶³ *Novela 131* a lui Iustinian, capitolele 1-3, precizează: „1. În acest scop, noi hotărâm ca sfintele canoane bisericești emise sau confirmate de cele patru Sfinte Sinoade – și anume, cel al celor 318 de la Niceea, cel al celor 150 de sfinți părinți de la Constantinopol, primul de la Efes, în cadrul căruia Nestorie a fost condamnat, și cel de la Calcedon, prin care Eutihie a fost anatematizat împreună cu Nestorie – au valoare de lege. De asemenea, noi acceptăm dogmele celor patru sfinte sinoade menționate mai sus, precum acceptăm scrierile dumnezeiești, și considerăm canoanele lor drept legi. 2. Prin urmare, în conformitate cu hotărârile lor, noi decretăm că preasfântul papă al Romei vechi este cea mai de seamă dintre toate autoritățile arhieriești; că preasfântul arhiepiscop de Constantinopol, noua Romă, ocupă locul al doilea după preasfântul scaun apostolic al Romei vechi, și are întâietate asupra tuturor celorlalte; 3. Și că preasfântul arhiepiscop, la vremea respectivă, de Iustiniana Prima, patria noastră natală, trebuie să aibă întotdeauna sub jurisdicția sa episcopii din Dacia Mediterranea, Dacia Ripensis, Praevalitana, Dardania, Moesia Superioară și Panonia; ei trebuie să fie desemnați de el, iar el de către propriul său sinod. În provinciile menționate, aflate în subordinea sa, el trebuie să ia locul autorității apostolice de la Roma, în conformitate cu dispozițiile sfântului papă Vigilius” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 2, pp. 869-870]. Această ultimă dispoziție din *Novela 131*, capitolul 3, a lui Iustinian, care vorbește despre prerogativele episcopului de Iustiniana Prima, locul de naștere a lui Iustinian, este considerată de către Balsamon ca dovadă a autocefaliei Bulgariei. Într-adevăr, prin *Novela 11*, din 536, Iustinian numește eparhia unde s-a născut ca Iustiniana Prima, oferindu-i jurisdicție canonică asupra mai multor teritorii și îl ridică pe mitropolitul de Iustiniana Prima la rang de arhiepiscop [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 1, pp. 163-164].

⁶⁴ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen I. Textus Librorum I-VII*, p. 141.

⁶⁵ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 42-45.

Interpretarea lui Aristenos. Cel al Constantinopolului va avea parte de aceleași întâietăți și de aceeași cinste precum episcopul Romei, după cum a înțeles acest lucru Canonul 28 al Sinodului Calcedon, fiindcă aceasta este Noua Romă și a fost cinstită cu împărăție și senat. Căci prepoziția „după” este evidentă aici nu pentru cinstire, ci pentru timp, precum ar zice cineva că cel al Constantinopolului avea parte de cinste egală cu cel al Romei după mult timp.

Interpretarea lui Zonaras. De vreme ce canonul precedent dispune cu privire la celelalte tronuri patriarhale, acest canon a menționat tronul Constantinopolului și a prevăzut că acesta are privilegiile de onoare [τὰ πρεσβεία τῆς τιμῆς], adică întâietate [πρωτεία] sau particularitate [ἐξαιρέτων], ca Noua Romă și ca cetate imperială față de celelalte cetăți, după Episcopul Romei. Unii consideră că prepoziția „după [μετά]” semnifică nu o subordonare a cinstirii, ci o posteritate în timp a apariției acesteia, căci Byzantion era o cetate veche care se autoadministra. Sub împăratul roman Sever, a fost asediată de către romani, fiind supusă unui război de trei ani, după care a fost cucerită din cauza lipsurilor celor necesare pentru cei din ea. Zidurile ei au fost dărâmate, iar drepturile civile i-au fost luate și subordonate pirinthienilor. Iar Pirinthos este Heracleea. De aceea, hirotonia patriarhului a fost atribuită episcopului Heracleei, pentru ca episcopul Bizanțului să fie hirotonit de către el. Mai apoi, acest mare oraș a fost construit de către Constantin cel Mare și a fost numit după numele aceluia și a fost denumit Noua Romă. De aceea, unii au afirmat că prepoziția „după” este o evidență a timpului și nu o subordonare a cinstirii față de Vechea Romă. Pentru susținerea argumentului propriu, aceștia se folosesc de Canonul 28 al Sinodului din Calcedon care pomenește canonul prezent, dar care adaugă: „votăm și noi aceleași lucruri cu privire la privilegiile Preasfintei Biserici a aceleiași cetăți a Constantinopolului, Noua Romă. Căci și Părinții au conferit, în mod corespunzător, privilegiile pentru tronul Vechii Rome, prin faptul că acea cetate era imperială. Și, fiind îndemnați de același scop, cei o sută cincizeci de episcopi preaiubitori de Dumnezeu au atribuit preasfântului tron al Noii Rome privilegii egale, judecând rațional că cetatea care a fost onorată cu o conducere imperială și cu un Senat, și care se bucură de privilegii egale cu Vechea cetate imperială a Romei, să fie înălțată, precum aceea, și în chestiunile bisericești, fiind a doua după ea.” Astfel, spun aceia că dacă o învrednicesc pe aceasta cu cinstiri egale, cum va fi considerat că prepoziția „după” evidențiază „subordonare”? Iar *Novela 131* a lui Iustinian, aflată în cartea a cincea a *Basilicalelor*, titlul al treilea, ne conferă să înțelegem canoanele în alt fel, precum au fost înțelese de către acel împărat. Căci se spune: „Prevedem ca, în conformitate cu deciziile Sfințelor Sinoade, preasfințitul Papă al Vechii Romei să fie primul dintre toți arhieriei, iar preafericitul episcop al Noii Rome să dețină

rangul al doilea [δεύτερον τάξι] după tronul apostolic al Vechii Rome, dar să fie cinstit înainte de toți ceilalți”. Astfel, de aici se arată evident că prepoziția „după” arată o subordonare și o deprecie, altfel ar fi fost cu neputință să se păstreze această cinstire pentru ambele tronuri. Căci este necesar ca în ierarhia numelor întâistătorilor ca unul să fie cel dintâi, iar apoi cel de-al doilea atât când s-ar întruni în scaune, cât și în semnături, atunci când va fi nevoie de acestea. Astfel, interpretarea prepoziției „după”, care spune că este o prepoziție care arată timpul și nu o diminuare, este forțată și nu este dintr-o judecată dreaptă și corectă. Dar și Canonul 36 al Sinodului Trulan arată distinct că prepoziția „după” indică o diminuare, fiindcă spune că tronul Constantinopolului este considerat al doilea, după cel al Vechii Rome, apoi adaugă: „după care este numărat tronul Alexandriei, apoi cel al Antiohiei și, după acesta, cel al Ierusalimului”.

Interpretarea lui Balsamon. Acest oraș Byzantion nu avea demnitate de arhiepiscopie, ci pe atunci episcopul din el era hirotonit de către mitropolitul de Heraclea. Deoarece se istorisește că, deși orașul Byzantion avea conducere de sine stătătoare, a fost cucerit de către Sever, împăratul roman, și subordonat Pirinthului, iar Pirinthos este Heraclea. Iar când împăratul Constantin [cel Mare] a mutat în aceasta sceptrele Imperiului Roman, i-a fost preschimbat numele în Constantinopol și Noua Romă, fiind cetatea imperială a tuturor cetăților. Prin urmare, și Sfinții Părinți ai Sinodului al II-lea [Ecumenic] au hotărât ca episcopul acesteia să aibă privilegiile de cinstire după episcopul Vechii Rome, fiindcă aceasta este Noua Romă. Dar fiindcă au fost hotărâte în acest mod, unii înțeleșeră prepoziția „după” nu ca o subordonare de cinstire, ci a fost înțeleasă numai ca diferență temporală, folosind, pentru confirmarea argumentului lor, și Canonul 28 al Sinodului IV [Ecumenic], care spune: „tronul Constantinopolului are privilegii egale cu preasfântul tron al Vechii Rome, fiind al doilea după acela”. Dar tu citește *Novela 131* a lui Iustinian, care se află în cartea a V-a a *Basilicalelor*, titlul al treilea, așezată în scolia capitolului cinci al titlului întâi al prezentei colecții, și Canonul 36 al Sinodului Trulan, care spune că tronul Constantinopolului este al doilea. Cercetează și capitolul întâi al titlului al optulea al prezentei colecții⁶⁶, căci acolo au fost așezate de către noi diferite legi cu privire la privilegiile Vechii și Noii Rome și prevederea scrisă a lui Constantin cel Mare făcută către Sfântul Silvestru, pe atunci papă al Romei, pentru privilegiile conferite Bisericii Vechii Rome. Iar faptul că astăzi actualul preasfințit patriarh al Constantinopolului este hirotonit de către actualul mitropolit al Heracleei, nu este altceva decât faptul că cetatea Byzantion fusese supusă, precum s-a zis mai sus, Pirinthului, adică

⁶⁶ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 42-45.

Heracleei. Remarcă și faptul următor prin care cel al Heracleei are dreptul de a hirotoni pe patriarhul Constantinopolului. În cronica lui Skylites se găsește că patriarhul Ștefan Sunkellos, fratele împăratului și domnului Leon cel Înțelept, a fost hirotonit de către [episcopul] Cezareei, din pricina faptului că cel al Heracleei a murit înainte de acest moment. Dar noi știm că în timpul împărăției lui Isaac Anghel, un anumit monah Leontie din biserica Sfântului Auxentie a fost hirotonit patriarh al Constantinopolului de către Dimitrie al Cezareei pentru același motiv. Remarcă faptul că, în conformitate cu Sinodul II [Ecumenic], a fost cinstit tronul Constantinopolului și citește primul titlu al prezentei colecții, capitoulul șapte și cele din acesta.

Canonul 4 Sinodul II Ecumenic

4. În privința lui Maxim Cincul și a neorânduiei ce s-a produs în Constantinopol din cauza lui: Maxim nici nu a fost făcut și nici nu este episcop, nici cei care au fost hirotoniți de către el, indiferent în ce treaptă a clerului [s-ar afla], fiindcă toate care-l privesc pe acesta și care au fost făcute de către el au fost anulate.

Interpretarea lui Aristenos. Maxim Cincul este străin de episcopi și cel care a fost făcut cleric de către el nu este deloc cleric. Acesta a atacat Biserica și a umplut-o de tulburare și confuzie, fiind văzut ca un lup în loc de păstor și care a permis voit toate lucrurile celor căzuți, atât timp cât sunt lipsiți de evlavie în dogme, conform Marelui în teologie Grigorie. Astfel, acest Maxim va fi străin de episcopat și cei care au fost hirotoniți de către el, în orice treaptă a clerului, nu sunt clerici.

Interpretarea lui Zonaras. Acest Maxim era egiptean, filosof cinic. Iar cinicii erau numiți din pricina îngâmfării, obrazniciei și nerușinării lor. După ce a venit la marele Părinte Grigorie Teologul și după ce a fost catehizat, a fost botezat. Apoi a fost inclus în cler și a fost foarte apropiat aceluia Sfânt Părinte, încât erau și comeseni. Dar din dorința de a deveni arhiepiscop al tronului Constantinopolului, a trimis bani la Alexandria ca să aducă de acolo episcopi, care îl vor hirotoni arhieru al Constantinopolului, avându-l ca ajutor pe unul dintre apropiații Teologului. Dar când erau deja în biserică, înainte de a celebra inițierea finală, au fost alungați de către credincioși și, după ce au fost alungați, nu s-au potolit, ci au intrat în casa unui muzicant și acolo l-au hirotonit pe Maxim, deși nu a avut niciun folos în urma răutății cu privire la acestea, căci nici nu a putut să săvârșească ceva. Astfel, prin prezentul canon a fost interzis public de către Părinții adunați la Sinodul al II-lea [Ecumenic], care au hotărât că acesta nu a fost sau este episcop, fiindcă a fost hirotonit ilegal, nici cei care au fost hirotoniți de către

el nu sunt clerici. Dar apoi, fiindcă a fost descoperit că le cugetă pe cele ale lui Apolinarie, a fost și anatematizat. [Grigorie] Teologul îl menționează pe acesta în unele dintre *Cuvintele* lui, care sunt citite în biserici.

Interpretarea lui Balsamon. Conținutul acestui canon al patrulea este particular [ιδικά] și nu necesită interpretare. Dar se istorisește că acest Maxim era egiptean, filosof cinic. Iar cinicii erau numiți din pricina îngâmării, obrăzniciei și nerușinării lor. După ce a venit la marele Părinte Grigorie Teologul și după ce a fost catehizat, a fost botezat, a fost făcut cleric și a fost foarte apropiat lui. Dar din dorință de a deveni patriarh al tronului Constantinopolului, a trimis bani la episcopii Alexandriei ca să fie hirotonit. Iar după ce acești episcopi au venit la Constantinopol și au încercat să facă după voința lui Maxim, fiindcă au fost alungați de către credincioși, au intrat în casa unui muzicant și l-au hirotonit pe Maxim în mod necanonic. Astfel, acest Sfânt Sinod l-a condamnat public pe acesta, hotărând că el nu a fost sau nu este episcop, fiindcă a fost hirotonit ilegitim, nici cei care au fost hirotoniți de către el, indiferent în ce treaptă ar fi clericii. Dar apoi, acest Maxim, fiindcă a fost descoperit că le cugetă pe cele ale lui Apolinarie, a fost și anatematizat. Dar sunt scrise cele cu privire la acesta în viața Sfântului Grigorie Teologul, pe care a redactat-o ucenicul lui Grigorie, și îl menționează pe acesta în unele dintre *Cuvintele* lui, care sunt citite în biserici.

Canonul 5 Sinodul II Ecumenic

5. Cu privire la tomosul apusenilor, i-am acceptat și pe cei din Antiohia, care mărturisesc o dumnezeire a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh.

Concordanță: Can. 1 II Ec.; 1 Trulan; 1, 2 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Tomosul apusenilor, care confirmă că Tatăl, Fiul și Sfântul Duh sunt deoființă, trebuie acceptat. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Împăratul Constanțiu, fiul lui Constantin cel Mare, fiind arian, s-a străduit să răstoarne Primul Sinod [Ecumenic]. Papa Vechii Rome i-a raportat acest lucru lui Constant, fratele lui Constanțiu, iar acesta l-a amenințat prin scrisori pe fratele său cu război, dacă nu va înceta să zdruncine credința cea dreaptă. Astfel, ambii împărați au decis să fie făcut un sinod ca acesta să delibereze cu privire la cele ce au fost decise în Niceea. Așadar, au fost întruniți în Sardica trei sute patruzeci și unu de episcopi care au dat un decret care împuternicește sfântul simbol de credință al Părinților din Niceea și denunță public pe cei care cugetă cele contrarii. De aceea, Sinodul al Doilea [Ecumenic] numește acest decret ca „tomosul apusenilor”, care i-a acceptat pe cei care i-au primit și pe cei

din Antiohia. Dar numește apuseni pe episcopii întruniți în Sardica. Iar Sardica este numită acum Triadița. Se spune „tomosul apusenilor” pentru că numai episcopii apuseni l-au proclamat, deoarece au fost 80 din Răsărit care au spus că, dacă Sfântul Pavel Mărturisitorul și Atanasie cel Mare nu părăsesc adunarea, nu vor fi în comuniune cu sinodul. Dar, fiindcă apusenii nu au permis să se facă acest lucru, episcopii Răsăritului au părăsit imediat sinodul. De aceea, numai cei ai Apusului au împuternicit decretul de la Niceea și au anatematizat erezia anomoenilor și i-au condamnat pe episcopii Răsăritului. Dar remarcă din cele istorisite că Sinodul din Sardica a fost înaintea celui de-al Doilea Sinod [Ecumenic].

Interpretarea lui Balsamon. Și acest canon este particular [ιδιόκοσ], deoarece istorisește că împăratul Constanțiu, fiul lui Constant cel Mare, fiind arian, s-a străduit să răstoarne Primul Sinod [Ecumenic]. Dar, aflând acest lucru, Constant, fratele lui, care conducea părțile apusene, l-a amenințat prin scrisori pe fratele său cu război, dacă nu va înceta să zdruncine credința cea dreaptă. Așadar, ambii împărați au decis să se întrunească episcopii în Sardica, adică Triadița, ca acesta să delibereze cu privire la cele ce au fost dogmatizate la Niceea. De aceea, fiind întruniți trei sute patruzeci și unu de episcopi, a fost împuternicit sfântul simbol de credință al Părinților din Niceea și au fost anatematizați cei care nu cugetă în acest fel. Prin urmare, Sinodul al Doilea [Ecumenic] numește acest decret drept „tomosul apusenilor”, care a fost acceptat și de către antiohieni. Se spune „tomosul apusenilor” pentru că numai episcopii apuseni l-au proclamat, deoarece au fost 80 din Răsărit care au spus că, dacă Sfântul Pavel Mărturisitorul și Atanasie cel Mare nu părăsesc adunarea, nu vor fi în comuniune cu sinodul. Dar, fiindcă apusenii nu au permis să se facă acest lucru, episcopii Răsăritului au părăsit imediat sinodul. De aceea, numai cei ai Apusului au împuternicit decretul de la Niceea și au anatematizat anomismul și i-au condamnat pe episcopii Răsăritului. Dar remarcă din cele istorisite că Sinodul din Sardica a fost înaintea celui de-al Doilea Sinod [Ecumenic].

Canonul 6 Sinodul II Ecumenic

6. Fiindcă mulți, dorind să turbure și să răstoarne buna rânduială bisericească, inventează în chip dușmănos și calomniator anumite acuzații împotriva episcopilor ortodocși care ocârmuiesc bisericile, încercând nimic altceva decât să păteze reputația preoților și să provoace răzvrătiri ale popoarelor care trăiesc în pace, din această cauză, Sfântul Sinod al episcopilor întruniți în Constantinopol a convenit să nu fie acceptați acuzatori fără investigare și nici să nu se permită tuturor să aducă acuzații împotriva celor care ocârmuiesc bisericile, însă nici să nu îi respingă pe toți. Dar dacă cineva ar aduce împotriva episcopului vreo învinuire

personală, adică privată, ca unul care a fost asuprit sau ca unul care a suferit din cauza lui orice altceva ce este împotriva dreptății, pentru asemenea acuzații să nu fie cercetată nici persoana și nici religia acuzatorului, fiindcă și conștiința episcopului trebuie să fie liberă în orice privință, dar și cel care spune că este nedreptățit să-și obțină drepturile indiferent de ce religie ar fi. Dar dacă acuzația adusă episcopului ar fi bisericească, atunci trebuie să fie examinate persoanele acuzatorilor, pentru ca, în primul rând, să nu se permită ereticilor să aducă acuzații împotriva episcopilor ortodocși pentru chestiuni bisericești. Însă îi numimeretici și pe cei care au fost îndepărtați de la Biserică în trecut, cât și pe cei care au fost anatematizați după aceea de către noi, iar pe lângă ei și pe cei care pretind că mărturisesc credința cea sănătoasă, dar s-au separat și s-au adunat împotriva episcopilor noștri canonici. Iar apoi, dacă vor fi unii dintre cei din Biserică, care fuseseră condamnați mai înainte pentru orice motive și dați afară sau excomunicați, fie din cler, fie din starea de laic, să nu se permită nici acestora să aducă acuzații împotriva episcopului, până ce nu și-au îndepărtat mai întâi propria lor învinuire. Dar, de asemenea, și cei care se află sub o acuzație precedentă să nu fie primiți mai înainte spre acuzarea unui episcop sau a altor clerici, până ce nu s-ar dovedi ei înșiși nevinovați de învinuirile aduse împotriva lor. Iar dacă unii nu ar fi nici eretici, nici excomunicați, nici osândiți, nici acuzați mai înainte pentru anumite greșeli și dacă ar declara că au o anumită acuzație bisericească împotriva episcopului, Sfântul Sinod poruncește ca unii ca aceștia să prezinte acuzațiile mai întâi înaintea tuturor episcopilor eparhiei și să dovedească înaintea lor învinuirile aduse episcopului din anumite cazuri. Iar dacă s-ar întâmpla ca episcopii eparhiali să nu poată să facă ceva spre îndreptarea învinuirilor aduse împotriva episcopului, atunci aceia să se prezinte în fața unui sinod mai mare al episcopilor diocezei respective, convocați pentru această cauză, și să nu se prezinte mai întâi învinuirile până ce ei nu vor pleda în scris pentru o pedeapsă asemănătoare, dacă, prin examinarea lucrurilor, ar fi dovediți că îl calomniază pe episcopul acuzat. Iar dacă cineva, nesocotind cele decise, conform celor arătate mai sus, ar îndrăzni să supere fie urechile împărătești, fie instanțele autorităților lumești, fie să tulbure sinodul ecumenic, disprețuindu-i pe toți episcopii diocezei, unul ca acesta să nu fie nicidecum primit spre acuzare, ca unul care a disprețuit canoanele și a vătămat buna rânduială bisericească.

Concordanță: Can. 74 Ap.; 9, 17, 21 IV Ec.; 12, 14, 15 Ant.; 4 Sard.;

8, 12, 15, 19, 28, 87, 96, 125, 128, 129, 130 Cart.

Interpretarea lui *Aristenos*. Și cel de credință greșită care are o reclamație poate aduce o acuzație împotriva episcopului. Dar dacă acuzația ar fi bisericească, nu poate să o susțină. Dar nici altul nu o poate susține, dacă a fost mai

înainte condamnat, însă nu o poate susține nici cel excomunicat, cel exclus sau cel acuzat de anumite lucruri, până ce nu se va elibera de cele ale sale. Iar cel ortodox, sau cel în comuniune, sau ireproșabil, neacuzat să aducă acuzație și acuzația să fie adusă înaintea eparhioților. Dar dacă nu ar putea, să se îndrepte spre un sinod mai mare și să nu fie audiat fără declarația scrisă a unei pedepse asemănătoare. Iar cel care, contrar acestora, merge la împărat și îl deranjează, să fie condamnat public. Trebuie să se cerceteze persoanele care aduc acuzații împotriva episcopilor sau a clericilor, dacă aceștia nu sunt cumva eretici, condamnați, excluși sau excomunicați, sau acuzați de către alții de delict și nu sunt arătați încă nevinovați de acuzație. Și dacă unii ca aceștia ar fi acuzatorii, să nu fie acceptați spre acuzare. Dar dacă sunt ortodocși și au o viață ireproșabilă, sau sunt în comuniune și au o învinuire bisericească împotriva episcopului să aducă acuzația în fața episcopilor eparhioți. Iar dacă probabil nu vor fi capabili în îndreptarea acuzației aduse împotriva episcopului, atunci acuzatorul să meargă la un sinod mai mare și să dea mai întâi declarații scrise că va fi supus aceleiași pedepse, dacă va fi condamnat ca delator și astfel să intenteze acuzația. Iar cel care face contrar acestora și duce cazul în fața împăratului și acuză un episcop sau se adresează cu privire la acesta tribunalelor demnitarilor lumești, să nu fie primit la acuzare. Iar ereticul, care este nedreptățit de către episcop, nu va fi oprit să depună acuzare împotriva lui.

Interpretarea lui Zonaras. Aici dumnezeieștii Părinți rânduiesc cine trebuie să fie acceptat pentru acuzarea episcopilor sau a clericilor și cine este inacceptabil. Și spune că dacă cineva depune o judecată privată împotriva unui episcop, aducând împotriva lui o acuzație de nedreptate, cum ar fi sustragerea unui bun imobil sau mobil, de trufie, sau ceva de felul acesta, și acuzatorul ar fi de felul acesta, atunci va fi acceptat, chiar dacă este necredincios sau chiar dacă este eretic, ori afurisit sau scos total din Biserica sobornicească. Căci trebuie ca cei care spun că sunt nedreptățiți, indiferent de ce religie sau orânduire ar fi, să fie acceptați și să li se facă dreptate. S-a afirmat despre „judecata privată”, diferențiindu-se aceasta de procesele penale, adică publice, deoarece sunt numite private cele care implică pagubă de bani, iar penale, cele care îl vatămă pe acuzator în orânduirea proprie. De aceea s-a adăugat: iar dacă acuzația adusă împotriva episcopului ar fi bisericească, cum ar fi cea care îi aduce căderea din preoție, precum sacrilegiul sau hirotonia prin conferirea banilor, sau împlinirea vreunei lucrări a dreptului arhieresc în altă regiune, fără știința arhierelui de acolo, și cele care sunt asemănătoare acestora, atunci acuzatorul este cercetat cu acrivie și, dacă este eretic, nu este acceptat. Dar îi numește „eretici” pe toți cei care cred contrar credinței ortodoxe, chiar dacă au fost condamnați public în trecut, chiar dacă recent, chiar dacă au fost părtași ereziilor vechi ori celor noi. Și canonul îi respinge de la acuzațiile

penale împotriva episcopilor nu numai pe cei care au greșit în privința credinței drepte, ci și pe cei care s-au separat de episcopii lor și s-au întrunit separat de aceia, chiar dacă ar considera că sunt ortodocși. Iar schismaticii sunt, conform lui Vasile cel Mare, cei care au în contradictoriu anumite cauze bisericești și chestiuni vindecabile. De asemenea, și pe cei care fuseseră scoși din Biserică pentru orice cauze sau cei excomunicați. Iar prin cei care au fost scoși din Biserică trebuie percepuți cei care au fost tăiați complet de la Biserică. Dar dumnezeieștii Părinți au desemnat pe cei care au fost afuriși pentru un timp prin faptul că îi numesc excomunicați, chiar dacă unii ca aceștia ar fi clerici, chiar dacă ar fi laici, și aceștia trebuie considerați ca neacceptabili pentru acuzarea episcopilor sau a clericilor, până când va fi înlăturată propria lor acuzație și se vor face pe ei înșiși fără acuzare. Dar canonul poruncește să nu fie primiți nici cei care sunt sub vreo acuzare legată de orânduirea lor ca să aducă acuzații împotriva episcopilor sau a clericilor, decât dacă sunt găsiți ei înșiși nevinovați de acuzațiile care au fost aduse împotriva lor. Iar dacă acuzatorii nu sunt împiedicați de către niciuna dintre cauzele amintite, ci s-ar descoperi că sunt întru totul fără acuzare, atunci, dacă cel acuzat ar fi un episcop, episcopii acelei eparhii, după ce se întrunesc, să audieze acuzațiile și să soluționeze cazul, sau dacă nu pot să îl soluționeze, să se adreseze unui sinod mai mare. Dar numește „sinod mai mare” pe episcopii întregii dieceze. Prin eparhie trebuie să fie înțeleasă cea a Adrianopolului sau Filipopolis și episcopii dimprejurul acestora, iar prin dioceză, toată Tracia sau Macedonia. Astfel, când cei ai eparhiei vor fi neputincioși în îndreptarea acuzatorilor, atunci canonul prevede ca episcopii diecezei să se adune și să soluționeze cele afirmate împotriva episcopului. Iar dacă cel acuzat ar fi un cleric, reclamantul va susține acuzația înaintea episcopului sub care este subordonat și, dacă nu va fi soluționat cazul de către acela, atunci va merge mai departe în mod succesiv precum s-a spus mai sus. Sfinții Părinți au hotărât, urmând legii civile, ca acuzatorul să nu susțină acuzația pentru delict, dacă acuzatorul nu va certifica mai întâi în scris că el însuși este susceptibil aceleiași pedepse, dacă nu s-ar dovedi acuzația, sub care ar fi supus acuzatul, dacă ar trebui să sufere ceva, de vreme ce acuzația împotriva lui ar fi dovedită. Dar, după ce dumnezeieștii Părinți au hotărât acestea, au adăugat că cel care nu va respecta acest canon sinodal, ci se va adresa împăratului, sau demnitarilor lumești sau sinodului ecumenic nu vor fi acceptați deloc spre acuzare, ca unii care i-au necinstit pe episcopii diecezei și au disprețuit canoanele și au vătămat buna rânduială a Bisericii.

Interpretarea lui Balsamon. Remarcă prezentul canon pentru cei care depun acuzații penale împotriva episcopilor și a celorlalți sacerdoți. Și citește și Canonul 129 al Sinodului din Cartagina și legile cuprinse la interpretarea lui și învață din

prezentul canon și din celelalte ce persoane sunt interzise să intenteze cazuri penale împotriva celor consacrați. Satan, dușmanul nostru, nu a încetat vreodată să întineze prin șantaj judecățile oamenilor buni și mai ales ale episcopilor. De aceea, Părinții au hotărât ca fiecare om cinstit sau necinstit, credincios sau necredincios, care are un caz personal, adică unul financiar, împotriva episcopului, să fie primit și judecat de către un tribunal adecvat. Dar pentru o cauză penală, sau orice fel de chestiune bisericească, pentru caterisiri, sau pentru cea care aduce vreo pedeapsă împotriva episcopului, acesta nu este acceptat în proces în alt fel, decât dacă este mai întâi cercetată persoana acuzatorului. Căci nu a fost permis deloc ereticilor să acuze un episcop. Iar cei afurisiți, sau cei care au fost sub orice fel acuzați înainte, nu pot să aducă o acuzație împotriva unui episcop sau a unui cleric, dacă nu sunt ei înșiși găsiți nevinovați de acuzație. Și dacă acuzatorul este de acest fel, canonul nu dorește ca un cleric sau un episcop să fie dus în instanță la întâmplare, ci cu toată supravegherea juridică și în scris, adică prin declarația acuzatorului, care îl supune pe acesta unei pedepse asemănătoare, dacă acuzația intentată de către el nu este dovedită. Dar acuzația împotriva episcopului sau a unui cleric este făcută mai întâi de către mitropolit, iar dacă sinodul local nu poate să soluționeze cazul, atunci, se spune, un sinod mai mare îl va audia. Iar dacă cineva face contrar acestora și se adresează fie împăratului, fie unor demnitari lumești, fie sinodului ecumenic, nu este primit spre acuzare, ca un sfidător al canoanelor și uzurpator al bunei rânduieli bisericești. Iar canonul numește procesele private cele financiare, în contrast cu cele penale, care sunt considerate publice, ca unele care sunt puse pe rol de către oricine din popor, ceea ce nu este cazul în acțiunile financiare, căci numai cel care le are pe acestea le pune pe rol. Dar dacă asculți prezentul canon, care îi menționează pe eretici și pe cei care se prefac că mărturisesc credința adevărată, dar s-au separat și se întrunesc în adunări separate de episcopii noștri canonici, nu contrazice Canonul 2 al Sfântului Vasile cel Mare⁶⁷, care nu îi numește pe schismatici ca eretici, ci spune că acei schismatici sunt numiți de către prezentul canon eretici, care s-au înstrăinat cu totul și sunt ortodocși doar sub aparență, dar după adevăr sunt eretici. Iar canonul Sfântului Vasile învață despre alți schismatici, care sunt după adevăr ortodocși, dar din cauza unui motiv al unei chestiuni bisericești, s-au separat ei înșiși, din pricina trufiei, de deplinătatea fraților. Și citește canonul amintit al Sfântului Părinte. Din ultimele cuvinte ale prezentului canon, care spun că cel care face contrar canonului nu este acceptat spre acuzare, ca unul disprețuitor al canoanelor, unii au încercat să spună că acesta este depozat de onoare. Dar mie mi se pare din acestea că nu se procedează ca cel care acuză astfel nepremeditat

⁶⁷ Canonul care discută despre diferența între eretici, schismatici și adunări ilegite este Canonul 1 al Sfântului Vasile cel Mare. Trimiterea lui Balsamon este ușor eronată.

este supus acțiunii de calomniere, încât să fie privat de onoare și, în consecință, caterisit, pe baza canonului, spunând că înjosește ceea ce este evident, nu înjosește ceea ce fusese aparent, căci altfel cum va fi pedepsit după cum i se va părea celui ce judecă? Dar când un episcop a fost adus în instanță pentru un caz penal în Sfântul Sinod din Constantinopol și după ce mitropolitul lui și propriul sinod a solicitat judecarea, conform prezentului canon, unii au spus că, de vreme ce mitropolitul este prezent și dorește ca episcopul lui să fie judecat de către Marele Sinod, atunci să fie judecat în chip corect de către acesta. Însă alții au obiectat că judecare lui nu este pusă în mișcare de către autoritatea mitropolitului, ci de către sinodul dimpreună cu el, însă episcopul are un beneficiu mare ca să fie judecat în propriul sinod și să nu fie chinuit în alt sinod și pentru aceasta nu are nevoie de acordul mitropolitului. Unii au spus de asemenea că acest canon vorbește despre Sinodul Ecumenic, iar Marele Sinod din Constantinopol nu este ecumenic și de aceea cele ale canonului nu au loc pentru prezentul caz. Dar mie mi se pare că Sinodul din Constantinopol, chiar dacă nu este sinod ecumenic, fiindcă nu sunt prezenți și alți patriarhi, este totuși mai mare decât toate sinoadele și arhiepiscopul acestuia este numit patriarh ecumenic. Dar nu mitropolitul are folos din aceasta, ci episcopul sau clericul chemat la judecată. De aceea, niciunul dintre ei nu va fi vătămat de permisiunea mitropolitului, datorită legii care spune: „cele făcute de către unii, nu sunt altora nici spre folos, nici spre vătămare”.

Canonul 7 Sinodul II Ecumenic

7. Pe aceia dintre ereticii care se adaugă Ortodoxiei și părții celor care se mântuiesc îi acceptăm conform obiceiului și rânduielii următoare: pe arieni și pe macedonieni, pe sabatieni, pe novațieni, care se denumesc pe ei înșiși „cei puri” și „stângaci”, pe quartodecimani sau tetradiți și pe apolinariști îi acceptăm după ce oferă documente scrise și după ce anatematizează toată erezia care nu este în același cuget precum cugetă Biserica lui Dumnezeu cea sfântă, sobornicească și apostolică, fiind mai întâi pecetluiți, adică fiind unși cu Sfântul Mir, și anume: la frunte, ochi, nări, gură și urechi. Și când îi pecetluim pe aceștia, spunem: „Pecetea darului Duhului Sfânt”. Totuși, pe eunomieni, care sunt botezați printr-o singură afundare, și pe montaniști, care sunt denumiți aici frigieni, și pe sabelieni, care învață identitatea Fiului cu Tatăl și care fac și alte lucruri primejdioase, și pe toate celelalteerezii (fiindcă aici sunt multe, mai cu seamă cele care provin din ținutul galatenilor) și pe toți dintre aceștia care doresc să se adauge Ortodoxiei îi primim ca pe niște păgâni: în prima zi îi facem pe aceștia creștini, iar a doua zi îi facem catehumeni, după care a treia zi îi exorcizăm prin suflarea de trei ori spre fața și spre urechile lor și, astfel, îi catehizăm și îi facem să petreacă un timp în Biserică și să asculte Scripturile. Și după aceea îi botezăm.

Concordanță: Can. 46, 47, 48 Ap.; 8, 19 I Ec.; 95 Trulan; 7, 8 Laod.; 1, 5, 47 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Quartodecimanul, adică tetraditul, arianul, novațianul, macedonianul, sabatianul, apolinaristul, după ce oferă documente, sunt acceptați, evident, fiind unși la toate simțurile lor. Aceștia, după ce dau documente și anatematizează toată erezia, sunt acceptați, fiind unși numai cu Sfântul mir la ochi, nas, urechi, gură și frunte și în pecetluirea lor spunem: „Pecetea darului Duhului Sfânt”.

Canonul 8. Eunomienii, sabelienii, frigienii, care botează cu o singură afundare, să fie primiți precum păgânii. Aceștia, după ce sunt și botezați și mirunși, sunt primiți precum păgânii și sunt catehizați o perioadă suficientă înainte de botez și ascultă dumnezeieștile scripturi.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul prezent ne învață cum trebuie să fie primiți cei care vin de la erezii la credința cea dreaptă. Astfel, rânduește ca unii dintre aceștia să nu fie rebotezați, ci să le fie pretinse documente, evident scrise, care să anatematizeze credințele lor și să înscrie credința lor cea rea și să supună anatemei toată erezia. Iar aceștia sunt: arienii, macedonienii, novațienii, care se numesc pe ei înșiși „cei puri [catari]”, pe care i-am identificat înainte ca eretici, și sabatienii, al căror căpetenie era un anumit Sabatie, care era preot al ereziei lui Novatus, dar care avea ceva în plus față de acela și l-a întrecut în răutate pe învățătorul ereziei, fiindcă sărbătorea împreună cu iudeii, pe quartodecimani, care nu sărbătoresc Paștile duminica, ci atunci când luna este în ziua a paisprezecea, în orice zi s-ar întâmpla să fie lună plină, dar atunci postesc prin ajunare și priveghere, și apolinaristii. Astfel, aceștia nu sunt rebotezați fiindcă nu diferă de noi cu nimic în privința Sfântului Botez, pentru că sunt botezați asemenea ortodocșilor. Astfel, după ce fiecare anatematizează în mod personal erezia proprie și toată erezia în comun, sunt unși cu Sfântul Mir și le vor săvârși pe celelalte conform canonului. Dar eunomienii, sabelienii, erezii care au fost explicate deja de către noi, și montaniștii, care își au denumirea de la un anumit Montanus, dar care sunt numiți frigieni, fie datorită faptului că ereziarhul lor era din Frigia, fie că această erezie a apărut la început în Frigia și mulți au fost amăgiți acolo. Astfel, acest Montanus s-a numit pe el însuși Mângâietor și avea două femei care-l urmau, Priscila și Maximila, pe care le numea prorocițe. Și aceștia se numeau și pepuzieni, fiindcă deificau Pepuza, un sat din Frigia, și îl considerau drept Ierusalim. Aceștia au permis să se dezlege căsătoriile, învățau abținerea de la cărnuri și au pervertit Paștile și au unit și combinat Sfânta Treime într-o singură persoană și amestecau sânge de copil înjunghiat cu făină și făceau pâine pe care o aduceau ca jertfă și se împărțeau din ea. Prin urmare, Sfinții Părinți au prevăzut ca aceștia și toți ceilalți eretici să fie botezați, fie fiindcă nu aveau dumnezeiescul botez, fie nu era corect, nici nu era conform modelului Bisericii Ortodoxe. De aceea erau

considerați de la început ca și cum nici nu au fost botezați, deoarece acest lucru arată „să îi acceptăm ca pe niște păgâni”. Dar apoi canonul enumeră cele săvârșite asupra lor, și că sunt inițiați mai întâi de către noi în Sfintele Taine, apoi botezați.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul îi împarte pe ereticii care vin în Biserică în două, pe de o parte, spune că pe unii îi unge cu Mir, după ce au anatematizat mai întâi toată erezia și au mărturisit că au credința precum cugetă Sfânta Biserică a lui Dumnezeu, iar, pe de altă parte, stabilește ca ceilalți să fie botezați în mod corect. Și pe primii, care se cuvine să fie mirunși numai cu Mir, a spus că sunt arieni, macedonieni, apolinariști, novațieni, care se numesc catari, despre care am explicat în primul canon al prezentului Sinod al II-lea. Iar novațienii au fost numiți și sabatieni, de la un anumit preot Sabatie, care ținea sabatul conform iudeilor, iar aceștia sunt numiți și stângaci, ca unii care disprețuiesc mâna stângă și nu permit să accepte orice fel de lucru cu această mână. Iar quartodecimanii, adică tetradiții, sunt numiți cei care nu săvârșesc Paștile duminica, ci când luna este în a paisprezecea zi, în oricare zi s-ar întâmpla să fie, lucru care este specific religiei iudaice. Iar aceștia se numesc tetradiți pentru că, atunci când sărbătoresc Paștile, nu au dezlegare, ci ajunează, precum noi miercuria, iar acest lucru se face conform iudeilor. Căci aceștia, după trecerea Paștilor, postesc șapte zile întregi, mâncând ierburi amare și azimă, conform poruncii Legii Vechi. Și se spune că cei care trebuie rebotezați sunt: eunomienii, care botează cu o singură afundare; montaniștii, care au fost numiți astfel de la un anumit Montanus, care s-a supranumit pe el însuși Mângâietor, și prin două femei ușoare, Priscila și Maximina, prevesteau prorocii mincinoase; eunomienii, care au fost denumiți astfel de la Sabelie, care spunea, alături de alte absurdități, că însuși Tatăl, însuși Fiul și însuși Duhul Sfânt sunt aceeași persoană, încât sunt trei numiri într-un singur ipostas, precum trupul, sufletul și duhul în om sau precum cele trei acțiuni în soare, adică forma sferică, lumina și căldura. Iar montaniștii sunt numiți frigieni, fie de la un ereziarh frigian, fie de la faptul că această erezie a apărut prima dată din Frigia. Mai mult, sunt numiți și pepuzieni, de la un anumit sat Pepuza, care era cinstit de către ei precum Ierusalimul. Iar aceștia dezlegau căsătoriile, ca și cum ar fi întinat, posteau un alt fel de post, perverteau Paștile, au unit și combinat Sfânta Treime într-o singură persoană și amestecau sânge de copil înjunghiat cu făină și făceau pâine pe care o aduceau ca jertfă și toate în acest fel. Dacă un ortodox a devenit montanist sau sabelian, și a primit botezul ereticilor sau nu l-a primit, unul ca acesta va fi oare uns cu Mir sau rebotezat, precum ceilalți montaniști? Despre aceasta cercetează Canonul 19 al Sinodului I [Ecumenic] și Canonul 47 al Sfinților Apostoli. Remarcă din prezentul canon că toți cei care botează printr-o singură afundare sunt din nou botezați.

CANOANELE SINODULUI III ECUMENIC DE LA EFES (431)

Introducere. Al treilea Sfânt Sinod Ecumenic a avut loc în timpul împărăției lui Teodosie cel Mic, fiind adunați două sute de Sfinți Părinți la Efes împotriva lui Nestorie, patriarhul Constantinopolului, care spunea că Hristos este un simplu om și învăța că Fiul lui Dumnezeu a fost unit cu acesta prin participare. De aceea, nu permitea să o numească pe Sfânta Fecioară, Născătoare de Dumnezeu, ci Născătoare de Hristos. Acesta a fost caterisit și anatematizat de către Sfinții Părinți.

Canonul 1 Sinodul III Ecumenic

1. Fiindcă trebuia ca și cei absenți de la Sfântul Sinod, care, dintr-un anumit motiv fie bisericesc, fie trupesc, au rămas în teritoriu sau în oraș, să nu fie neștiutori față de cele ce s-au decretat în acesta, facem cunoscut sfințeniei și dragostei voastre că, dacă un mitropolit al eparhiei, absent de la Sfântul și Ecumenicul Sinod, s-a adăugat adunării apostaziei sau s-ar adăuga după aceea, sau a cugetat ori va cugeta cele ale lui Celestin, acesta nu poate să facă nicidecum ceva împotriva episcopilor eparhiei, deoarece a fost deja îndepărtat de către Sinod de la întreaga comuniune bisericească, fiind lipsit de slujire. Însă să fie supus acelor episcopi ai eparhiei și mitropolitelor dimprejur care le cugetă pe cele ale Ortodoxiei, pentru a fi îndepărtat cu totul din treapta episcopatului.

Interpretarea lui Aristenos. Dacă un mitropolit absent de la sinod susține cele ale lui Celestin, sau le va susține, să fie exclus.

Interpretarea lui Zonaras. Când au fost întruniți Sfinții Părinți la Efes și s-a făcut cercetare cu privire la dogmele eretice introduse de către Nestorie, președinția ortodocșilor având-o cel între Sfinți, Chiril, papă al Alexandriei, care i-a ținut locul lui Celestin, papă al Vechii Rome, fiind ajutat și de către Sfântul Chiril și Memnon, episcopul Efesului, a fost condamnat Nestorie, care era patriarhul acestei cetăți imperiale a Noii Rome, și a fost caterisit prin decizia Sfinților Părinți. Dar după trei zile, patriarhul Ioan al Antiohiei, stând împreună cu mulți episcopi, pe care i-a condus Teodoret al cetății Cirului, Ibas al Edesei, fiind întristați că Părinții sinodului nu au așteptat sosirea lor, au condamnat caterisirea lui Nestorie și i-au pus pe Sfântul Chiril și pe Memnon al Efesului sub caterisire. Prin urmare,

Teodoret a prezentat alte douăsprezece capitole împotriva celor douăsprezece capitole pe care le-a expus Chiril cel Mare spre combaterea învățaturii greșite a lui Nestorie și spre fixarea credinței ortodoxe, în vederea răsturnării și combaterii acestora. De asemenea, și Ibas a redactat o epistolă și a existat o diferență mare între acestea, încât acei arhieri au fost supuși de către Părinții sinodului sub caterisire, deoarece corespundeau cu cele ale lui Nestorie. Deci, din cauza acestora, a fost expus și prezentul canon, care aduce la cunoștință episcopilor eparhiilor care nu au fost prezenți la sinod condamnarea sinodală a patriarhului Antiohiei și a celorlalți și că cei care se folosesc de privilegiile arhieresti nu trebuie să acționeze cu nimic împotriva episcopilor sau laicilor, nici cei care le cugetă pe cele ale lui Nestorie, nici cei care nu le cugetă.

Interpretarea lui Balsamon. Fiindcă Nestorie a fost caterisit, patriarhul Ioan al Antiohiei a sosit în Efes împreună cu Teodoret, episcopul cetății Cirului, și Ibas al Edesei și alții. Și deoarece caterisirea a fost făcută în lipsa lor, au condamnat cele realizate și i-au caterisit nejustificat pe Sfântul Chiril, papa Alexandriei, care a prezidat sinodul, care a luat locul lui Celestin, papa Romei, cât și pe Memnon, episcopul Efesului. Între timp, Teodoret a compus alte douăsprezece capitole împotriva celor douăsprezece capitole pe care le-a expus Chiril cel Mare pentru respingerea învățaturii greșite a lui Nestorie, în vederea răsturnării și combaterii acestora. De asemenea, și Ibas a redactat o scrisoare, pe care Sinodul al IV-lea [Ecumenic] le-a proclamat lipsite de pietate. Și acești Părinți ai Sinodului al III-lea [Ecumenic], după ce au aflat ceea ce a fost făcut de către patriarhul Ioan al Antiohiei și de către ceilalți împotriva lui Chiril și a celor împreună cu el, i-au repus pe aceștia ca pe unii care au fost caterisiți fără vină, însă l-au făcut pe Ioan și pe treizeci de episcopi împreună cu el străini de toată comuniunea bisericească, ca unii care au îmbrățișat învățăturile nelegiuite ale lui Nestorie și ale lui Celestin. Astfel, canonul hotărăște că, de vreme ce unii dintre episcopi, care au fost pe bună dreptate absenți, nu cunosc cele realizate, se cuvine ca toți să știe că, dacă un episcop s-a adăugat sau s-ar adăuga la adunarea apostată, evident la partea lui Ioan al Antiohiei și a lui Celestin, acesta va fi caterisit și nu va săvârși absolut nicio lucrare preoțească, ci toți mitropoliții și episcopii dimprejur îl vor considera exclus, ca unul care a fost deja înstrăinat de treapta episcopală. Canonul afirmă aceste lucruri, dar tu dacă găsești în anumite copii vreo greșeală textuală cu privire la Celestin, căci Celestin este menționat în locul lui Celestinus, nu lua cele scrise în acest fel, căci Celestin era papa Romei și ortodox, precum este scris mai sus, iar Celestinus era unul care gândea asemenea lui Nestorie, adică eretic.

Canonul 2 Sinodul III Ecumenic

2. Iar dacă unii episcopi eparhioți au fost absenți de la Sfântul Sinod și s-au adăugat apostaziei sau ar fi ispitiți să fie adăugați sau, și după ce au subscris caterisirii lui Nestorie, au fugit din nou la adunarea apostaziei, aceștia, conform judecării Sfântului Sinod, să fie înstrăinați de preoție și să cadă din treaptă.

Interpretarea lui Aristenos. Orice episcop care este de acord și în aceeași gândire cu Nestorie este alungat.

Interpretarea lui Zonaras. Precum s-a spus, fiindcă Ioan al Antiohiei, Teodoret și Ibas s-au opus celor decise de către adunarea Părinților, unii dintre ceilalți episcopi s-au retras împreună cu aceia, pe de o parte, cei care nu au fost absenți de la sinod, iar, pe de alta, cei care au fost prezenți și au certificat decizia de caterisire a lui Nestorie prin propriile semnături. Astfel, prezentul canon face distincție cu privire la unii ca aceștia, rânduind să fie scoși din preoție. Acest lucru trebuie înțeles în principal cu privire la episcopi. Iar expresia „cei căzuți din treaptă” trebuie luată cu privire la clerici, căci aceștia sunt sub trepte. Astfel, preoții sunt de o treaptă mai mare, adică de o demnitate, iar diaconii, de una mai mică, și ceilalți în continuare.

Interpretarea lui Balsamon. Cele ale prezentului canon au fost interpretate la primul canon, ca unul care ia în considerare aceleași lucruri ca acela. Dar acest canon adaugă că și cei care au semnat pentru caterisirea lui Nestorie, dar apoi s-au adăugat părții lui Ioan al Antiohiei, sunt caterisiți. Dar faptul că acest canon menționează la sfârșit înstrăinarea de preoție și căderea din treaptă se afirmă pentru că înstrăinarea din preoție se referă la episcopi, iar căderea din treaptă la clerici, pentru care au fost înțelese în mod principal aceste trepte, încât clericii care s-au adăugat în orice fel părții celor absenți să fie caterisiți. Totuși, fiindcă primul canon spune la sfârșit despre episcopi, se precizează și treapta episcopală.

Canonul 3 Sinodul III Ecumenic

3. Iar dacă unii dintre clericii din fiecare oraș sau sat au fost opriți din preoție de către Nestorie sau de către cei care sunt împreună cu el, datorită cugetării lor corecte, am considerat că este drept ca și aceștia să-și reprimească propria treaptă. Iar, în general, poruncim ca acei clerici care sunt în același cuget cu Sinodul Ecumenic și Ortodox să nu se supună nicidecum și în niciun fel episcopilor apostatați sau celor care s-au lepădat.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care a fost oprit de la preoție de către Nestorie, să fie preot, iar cel care a fost primit de acela, să fie scos din preoție.

Interpretarea lui Zonaras. După cum s-a spus, fiindcă Nestorie era patriarhul Constantinopolului, i-a afurisit pe unii clerici care nu erau de acord cu el și episcopii care gândeau asemenea lui făcuseră același lucru în alte cetăți. Astfel, Sfântul Sinod prin prezentul canon îi repune în treptele proprii pe cei care au fost opriți de la preoție pentru că nu s-au adăugat învățaturii greșite a lui Nestorie și a celor care gândeau asemenea lui și hotărăște ca clericii ortodocși să nu fie supuși sub niciun fel, nici ca clerici, nici ca simplii sacerdoți, episcopilor care sunt de acord cu Nestorie și de aceea sunt supuși episcopilor sau se cuvine să împlinescă pentru aceștia cele canonice.

Interpretarea lui Balsamon. Într-adevăr, existau unii clerici ortodocși care nu le cugetau pe cele ale lui Nestorie sau pe cele ale episcopilor care erau de acord cu el, și de aceea au fost afurisiți. Astfel, canonul îi repune pe aceștia în treptele lor proprii, adăugând că aceștia nu numai că nu mai au pedepsele proprii, ci și toți clericii unor asemenea episcopi să nu se mai supună deloc lor ca unor apostatați.

Canonul 4 Sinodul III Ecumenic

4. Iar dacă unii dintre clerici ar apostazia și ar îndrăzni fie în privat, fie în public, să cugete cele ale lui Nestorie sau ale lui Celestius, a fost considerat drept de către Sfântul Sinod ca și aceștia să fie caterisiți.

Interpretarea lui Aristenos. Dacă unii dintre clerici ar fi de acord cu Celestius sau Nestorie, trebuie caterisiți.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul acesta se ocupă din nou de clericii care au fost de acord cu ereticii și spune că, dacă au cugetat opinii nelegiuite fie în privat, fie că i-au învățat pe toți și au propovăduit în public, a fost considerat un lucru drept – adică a fost judecat drept – și a fost hotărât de către Sfântul Sinod ca unii ca aceștia să fie caterisiți. Și Celestius era de acord cu Nestorie.

Interpretarea lui Balsamon. Și acest canon este asemenea celor dinaintea lui, căci spune că acei clerici care au cugetat cele ale lui Nestorie sau pe cele ale lui Celestius, fie le-au învățat pe acestea, fie nu, să fie caterisiți. Iar expresia „a fost considerat drept” a fost înțeleasă în loc de au „hotărât drept”.

Canonul 5 Sinodul III Ecumenic

5. Toți cei care au fost condamnați de către Sfântul Sinod sau de către propriilor lor episcopi, din cauza unor fapte necuviincioase, iar prin indiferența sa în toate, Nestorie și cei care cugetă cele ale lui au încercat sau ar încerca în chip necanonic

să le restituie acestora comuniunea sau treapta, am considerat drept ca aceștia să rămână și fără vreun folos din aceasta și să fie numai decât caterisiți.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care a fost caterisit de către un episcop și a fost acceptat de către Nestorie, să fie fără de folos. Unii dintre mitropoliți au fost absenți de la sinodul celor întruniți la Efes și au cugetat dogmele lui Nestorie, episcopul Constantinopolului, un cinstitor al omului și un necucernic, gânditor al celor iudaice, și a lui Celestius, episcopul Romei, iar alții au plecat și nu au vrut să voteze împotriva acestor episcopi nevrednici și necucernici, ci s-au alăturat mai mult de aceștia și i-au asumat. Prin urmare, Sfântul Sinod a hotărât astfel ca cei care se alătură lui Nestorie și lui Celestius și le cugetă pe cele ale acestora, să fie lepădați, iar cei care au fost opriți din preoție de către Nestorie și de către Celestius, deoarece cugetau în chip corect, să își reia treapta proprie, precum a fost considerat drept, dar și invers, încât cei care au fost caterisiți de către propriii episcopi și au fost acceptați de către aceștia să nu mai fie preoți și să fie caterisiți din nou.

Interpretarea lui Zonaras. Unii clerici, fiind prinși în anumite cauze care îi supun caterisirii și căderii din treptele lor, au fost afurisiți și caterisiți. Dar Nestorie, care era patriarh, i-a acceptat necanonic pe unii ca aceștia în mod arbitrar, adică fără nicio deosebire, și fără să facă distincție între ceea ce a fost interzis și ceea ce nu este interzis, le-a redat acestora comuniunea sau treapta. Prin urmare, Părinții au prevăzut ca unii ca aceștia să rămână fără de niciun folos, adică nu li se cuvine nimic din fapta necanonică și au considerat drept – adică au hotărât drept – să rămână caterisiți sau au considerat drept – adică i-au pedepsit – să fie caterisiți. Căci expresia „au considerat drept” este pentru „a pedepsi”, când spunem „pedepsele de atunci”.

Interpretarea lui Balsamon. Știi că mitropoliții și episcopii pot să îi judece pe clericii lor și sunt și cazuri când îi supun afurisirii sau caterisirii. Astfel, fiindcă Nestorie și cei care le cugetau pe cele ale lui i-au acceptat pe unii ca aceștia în mod necanonic spre comuniune sau i-au repus în treptele lor anterioare, ca să îi atragă pe unii ca aceștia în orice mod posibil la ei înșiși, canonul spune că clericii nu au niciun folos dintr-o asemenea faptă, ci să rămână caterisiți sau excomunicați. Iar expresia „au considerat drept” a fost înțeleasă aici „au crezut că este drept”.

Canonul 6 Sinodul III Ecumenic

6. De asemenea, dacă unii ar dori să submineze, în orice fel, cele stabilite în privința fiecărui lucru în Sfântul Sinod de la Efes, Sfântul Sinod a hotărât că, dacă

ar fi episcopi sau clerici, să decadă cu totul din propria treaptă, iar dacă ar fi laici, să fie excomunicați.

Concordanță: Can. 94 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Laicul care se împotrivesc sinodului este excomunicat, iar clericul este exclus. Cel care chestionează cele făcute de către Sinodul din Efes sau le subminează complet, dacă este episcop sau cleric să decadă întru totul din treapta proprie, iar dacă este laic, să fie excomunicat.

Interpretarea lui Zonaras. Canoanele anterioare au rânduit în particular cu privire la cei care au cugetat conform celor care s-au retras [de la sinod], și au fost în contradicție cu sinodul și au aderat la cele ale lui Nestorie. Iar acest canon îi condamnă în mod general pe toți cei care încearcă să înlătore ceva din cele stabilite de către Sfântul Sinod și pe cei consacrați îi pune sub caterisire, iar asupra laicilor le aduce excomunicarea. Astfel, aceste lucruri au fost făcute la Efes. Dar fiindcă arhieriei au acționat unii împotriva altora și s-a produs schismă între ei, împăratul i-a convocat pe toți în cetatea imperială și i-a reconciliat și i-a împăcat. Și Teodoret a depus mărturie că acele capitole scrise de către el au fost compuse din rivalitate și le-a respins și s-a alăturat celor decise de către sinod și au fost de acord cu caterisirea lui Nestorie și el și ceilalți. După ce simbolul necucernic expus de către Nestorie a fost adus în fața sinodului și a fost citit, precum și cel al celor trei sute optsprezece Sfinți Părinți, adică al Sinodului întâi, a fost proclamat canonul acesta.

Interpretarea lui Balsamon. Acest canon este simplu, căci hotărăște ca cei care subminează cele realizate la Sinodul din Efes, dacă sunt clerici, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici, să fie excomunicați. Iar Canonul 7 spune că laicii care cugetă contra dogmei să fie anatematizați. Să nu ți se pară că este o contradicție, căci este mare diferență între faptul de a fi împotriva și faptul de a avea cineva un dubiu în privința unui lucru. Și, de aceea, cel care se îndoiește în privința celor confirmate deja anterior în mod corect, va fi afurisit. Iar cei care se împotrivesc acestora, precum unul care gândește în contradicție, va fi anatematizat.

Canonul 7 Sinodul III Ecumenic

7. După ce au fost citite acestea, Sfântul Sinod a hotărât că nu-i este permis nimănui să proclame sau să scrie cumva ori să stabilească o altă credință decât cea hotărâtă de Sfinții Părinți adunați împreună cu Duhul Sfânt în cetatea niceenilor. Iar cei care îndrăznesc fie să stabilească, fie să producă cumva, fie să proclame o altă credință pentru cei care doresc să se întoarcă la cunoașterea adevărului, fie

din păgânism, fie din iudaism, fie din orice altă erezie, aceștia, în cazul în care ar fi episcopi sau clerici, episcopii să fie înstrăinați de episcopat și clericii de cler, iar dacă ar fi laici, să fie anatematizați. Și, în același fel, dacă unii, fie episcopi, fie clerici, fie laici, ar fi descoperiți cugetând sau învățând cele din expunerea produsă de preotul Harisios cu privire la înomenirea Fiului lui Dumnezeu, Cel Unul-Născut, sau cumva învățăturile cele amare și pervertite ale lui Nestorie, care-i sunt subordonate, să fie supuși judecății acestui Sfânt și Ecumenic Sinod, încât episcopul să fie, evident, înstrăinat de episcopat și să fie caterisit, iar clericul să fie, de asemenea, depus din cler, iar dacă ar fi un laic, și acesta să fie anatematizat, după cum s-a zis mai înainte.

Concordanță: Can. 1 II Ec.; 1 Trulan

Interpretarea lui Aristenos. Episcopul care aduce o altă credință decât cea din Niceea să fie înstrăinat, iar laicul, exclus. Cel care aduce, în afară de credința compusă de către Sfinții Părinți întruniți în Niceea, un alt simbol necucernic spre subjugarea și coruperea celor care se întorc la cunoașterea adevărului de la păgânism, iudaism sau de la oricare erezie, dacă este laic să fie anatematizat, dacă este episcop sau cleric, să fie înstrăinat de episcopat și de clericat.

Interpretarea lui Zonaras. Necucernicul Nestorie nu numai că a învățat dogmele sale ateiste și le-a propovăduit public, ci, fiind în cutezanța sa mare, a expus și un simbol care cuprinde deslușit cele pe care le gândește în chip rău și prin care blasfemiează cu privire la înomenirea Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu. Acest simbol, adus înaintea sinodului și citit de către preotul Harisios, a fost condamnat ca plin de necredință. Și dumnezeieștii Părinți au hotărât să rămână în vigoare simbolul expus la Primul Sinod și să fie învățate cele din acesta, dar să nu fie alcătuită altă credință de către unii, nici compusă alta. Dar dacă unii ar îndrăzni să le prezinte o altă credință celor care vin de la păgâni, de la iudei sau de la eretici la cunoașterea adevărului, adică să-i învețe și să-i catehizeze cu lucruri pervertite și străine de învățătura Sfinților Părinți, se spune că unii ca aceștia, dacă sunt episcopi sau clerici, să decadă din episcopat sau din clericat, adică să fie caterisiți, iar dacă se întâmplă să fie laici, să fie anatematizați. Dar, de asemenea, pe cei care le cugetă pe cele ale lui Nestorie și le acceptă sau învață blasfemiile din simbolul compus de către el, care afirmă că Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu nu a luat trup din Sfânta Fecioară, ci Hristos a fost un simplu om, iar Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu a fost unit cu el prin participare, divizându-L pe Hristos și pe Dumnezeu în doi Fii și în două ipostasuri, nenumind-o pe Sfânta Fecioară Născătoare de Dumnezeu, ci Născătoare de Hristos, Sfântul Sinod a decis ca să fie

supuși sub pedepse, chiar dacă ar fi episcopi, chiar dacă ar fi clerici și chiar dacă ar fi laici, încât cei consacrați să fie caterisiți, iar laicii să fie anatematizați.

Interpretarea lui Balsamon. După ce s-a emis edictul pentru cele dogmatizate de către Sfântul Sinod din Efes, a fost citit în public și Sfântul Simbol de credință expus la Primul Sinod și a fost promulgat acest canon, hotărându-se ca nimeni să nu compună o altă credință. Dar dacă unii ar îndrăzni să le prezinte o altă credință celor care vin de la păgâni, de la iudei sau de la eretici la cunoașterea adevărului, dacă sunt episcopi și clerici, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici, să fie anatematizați, dar același lucru să fie făcut și cu cei care le acceptă pe cele ale lui Nestorie și le învață. Însă, fiindcă și un anumit preot, numit Harisios, care și-a însușit dogmele necurate ale lui Nestorie, a adus o expunere a celor compuse de către Nestorie și aceasta a fost citită ca o necredință, canonul stabilește ca cei care cugetă sau învață cele cuprinse în această expunere să fie supuși aceluiași condamnări.

Canonul 8 Sinodul III Ecumenic

8. Preaiubitorul de Dumnezeu, împreună [cu noi] episcopul Reginos și cei împreună cu el, preaiubitorii de Dumnezeu episcopi ai eparhiei ciprioților, Zenon și Evagrie, au denunțat un lucru inovator, contrar legiurilor bisericești și canoanelor Sfinților Apostoli și care atacă libertatea tuturor. Fiindcă suferințele comune au mai mare trebuință de vindecare, ca unele care produc mai multă pagubă, și mai ales că nu a fost urmat un obicei vechi, ca episcopul orașului Antiohiei să facă hirotonii în Cipru, după cum au demonstrat prin documente scrise și prin propriile lor glasuri preacredincioșii bărbați care s-au înfățișat Sfântului Sinod. De aceea, întâistătătorii Sfințelor Biserici din Cipru vor avea dreptul nevătămat și neconstrâns, conform canoanelor cuvioșilor Părinți și conform vechiului obicei, ca hirotoniile preacredincioșilor episcopi să fie făcute de către ei înșiși. Iar acest lucru va fi păzit și în celelalte dioceze și pretutindeni în eparhii, pentru ca niciunul dintre preaiubitorii de Dumnezeu episcopi să nu ia în stăpânire o altă eparhie care nu este de demult și dintru început sub stăpânirea lui sau a celor dinaintea lui. Dar dacă cineva a ocupat [o eparhie] și dacă, silind-o, a făcut-o sub stăpânirea lui însuși, să o restituie, ca să nu fie încălcate canoanele Părinților, nici să nu fie implicată mândria puterii seculare, sub pretextul slujirii sfinte, și, fără să știm, să pierdem puțin câte puțin libertatea pe care ne-a dăruit-o prin Sângele Său Domnul nostru Iisus Hristos, Izbăvitorul tuturor oamenilor. De aceea, acest Sfânt și Ecumenic Sinod a hotărât să fie păstrate de către fiecare eparhie drepturile ce-i aparțin dintru început și de demult, curate și nevătămate, conform obiceiului ce predomină din vechime. Prin urmare, fiecare mitropolit are permisiunea de a lua, pentru propria lui siguranță, copiile celor ce au fost stabilite. Iar dacă cineva

ar produce o decizie care este în contradicție cu cele hotărâte, acest întreg Sfânt Sinod Ecumenic a decis ca ea să fie nulă.

Concordanță: Can. 34, 35 Ap.; 6, 7 I Ec.; 2 II Ec.; 20, 36, 39 Trulan; 3, 11, 12 Sardica; 16 I-II; 10 Petru; 2, 3 Chiril

Interpretarea lui Aristenos. Drepturile care aparțin fiecărei eparhii să fie păstrate curate și nevătămate. Iar cei care introduc un decret contrar acestora, să nu fie aplicabil. Toți acei episcopi care au supus prin constrângere o altă eparhie sub mâna lor, care nu era dinainte și dintru început supusă lor sau au răpit vreun privilegiu al unei alte episcopii, nu vor avea niciun drept din aceasta, ci să fie date înapoi episcopilor care au dreptul asupra lor. Pentru că se cuvine ca drepturile fiecărei eparhii să fie păstrate curate și nevătămate și, sub fațada slujirii, să nu cadă pradă orbirii puterii lumești. Iar cel care introduce un alt decret, care este împotriva și contradictoriu celor hotărâte aici, nu va avea niciun avantaj.

Interpretarea lui Zonaras. Episcopul Bisericii Antiohiei și-a asumat hirotoniile episcopilor Ciprului, probabil pentru că în vechime Ciprul era condus de către ducele Antiohiei, căci un comandant al ducelui Antiohiei a fost trimis acolo. De aceea, unii dintre episcopii Ciprului au venit la acest sinod și au afirmat acest lucru și au pus în scris că episcopul Antiohiei, conform vechiului obicei, nu avea dreptul să hirotonească episcopii Ciprului. Astfel, sinodul, acceptând întâmpinarea, adică înștiințarea episcopilor, a decis că episcopii Ciprului au libertatea neîngrădită și neconstrânsă, conform canoanelor Sfinților Părinți și vechiului obicei. Căci Canonul 35 al Sfinților Apostoli și Canonul 3 al Sinodului din Antiohia poruncesc ca episcopii să nu îndrăznească să facă hirotonii în eparhiile care nu le sunt supuse, în caz contrar cele săvârșite de către ei sunt nule, iar ei, caterisiți. Și Canoanele 6 și 7 ale Primului Sinod Ecumenic rânduiesc ca obiceiurile vechi să fie în vigoare pentru arhierii. Urmând acestor canoane, și cuvioșii Părinți ai acestui sinod au hotărât ca episcopii Ciprului să facă ei înșiși hirotoniile episcopilor de pe această insulă, iar acest lucru este valabil pretutindeni și niciunul dintre episcopi să nu-și însușească vreo eparhie, care nu era dinainte, adică de mult timp, și dintru început supusă lui și predecesorilor lui. Dar se spune că, dacă cineva și-a însușit o eparhie care nu i-a aparținut lui, să o dea celui care a suferit vătămare și de la care a fost luată aceasta, ca să nu fie încălcate canoanele și episcopii, având slujirea drept pretext și punându-l în față, ca pe o fațadă, și astfel arhieriei să se cuprindă de vanitatea puterii lumești care să pătrundă între ei înșiși și, fiind înrobiți față de ceea ce nu au vreun drept, să nu pierdem libertatea pe care ne-a dat-o Domnul, care și-a vărsat propriul sânge pentru libertatea oamenilor. De aceea, Sfântul Sinod a votat ca să fie păzite drepturile private conform vechiului obicei de către fiecare eparhie

și li s-a dat permisiunea mitropoliților să primească cele hotărâte și spune că, chiar dacă ar fi adus un decret, adică ceva scris, care decretează și hotărăște alte lucruri contrare celor hotărâte acum, acesta să fie nul.

Interpretarea lui Balsamon. Înainte ca Imperiul Roman să fie înstrăinat de Antiohia cea mare, era trimis un conducător în aceasta de către împărat și acesta trimitea un comandant în Cipru, fiindcă era supus Antiohiei. Dar episcopii ciprioți se conduceau și erau hirotoniți de către ei înșiși. De aceea, când cel care era atunci episcop al Antiohiei a încercat, după cum este probabil, să facă hirotonii în bisericile ciprioților sub pretextul faptului că era trimis un comandant pe insulă de către conducătorul Antiohiei, cele despre acest fapt au fost aduse înaintea Sinodului din Efes de către episcopii Ciprului și acesta, după ce a primit întâmpinarea, adică înștiințarea acestora, a hotărât ca episcopii Ciprului, conform canoanelor și vechiului obicei, să fie hirotoniți de către ei înșiși, și se spune, precum s-a făcut acest lucru și în alte dioceze și eparhii, fiindcă niciun episcop nu poate să-și însușească o altă eparhie care nu i-a fost supusă de la început lui, ci mai mult, cei care fac un asemenea lucru și care prin constrângere și putere acaparează o regiune străină, să o elibereze ca să nu fie încălcate canoanele și, sub fațada slujirii, să fie descoperită în episcopi orbirea puterii lumești, adică a vanității. Dar s-a determinat ca fiecăruia dintre mitropoliți să i se dea copiile acestui canon spre certitudinea proprie. Și să nu fie înaintat de către cineva niciun alt decret scris, adică o poruncă imperială, contrară acestui canon. Citește și Canonul 2 al Sinodului al II-lea [Ecumenic], Canonul 28 al Sinodului al IV-lea [Ecumenic], Canonul 39 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic] și cele de acolo și vei afla cum Bisericile de sub Imperiul Roman⁶⁸ au fost subordonate, cu excepția unora, tronului Constantinopolului.

Epistola celui de-al treilea Sfânt Sinod Ecumenic către preacuratul Sinod din Pamfilia, în privința lui Eustatie, care a fost episcopul lor

Fiindcă Scriptura cea insuflată de Dumnezeu spune ca „pe toate să le faci cu chibzuire”, cu atât mai mult cei care au fost desemnați să fie ierarhi sunt nevoiți să facă o examinare cu toată acrvia în toate lucrurile care trebuie făcute, deoarece

⁶⁸ Expresia folosită de către Balsamon este „αὶ ὑπὸ τῆν Ῥωμαϊαν ἐκκλησίαι”. Termenul de „Romania/Ῥωμαία” a fost folosit începând cu secolul al IV-lea în varianta latină, și începând cu secolul al VI-lea pentru varianta greacă, pentru a desemna întregul Imperiu Roman. După anul 1080, apusenii și răsăritenii foloseau termenul de „Romania/Ῥωμαία” pentru întregul imperiu, termen echivalent cu titlatura arabă de „Rum” pe care musulmanii o aplicau romanilor. Începând din 1204, după impunerea unei dominații latine la Constantinopol, termenul nu a mai fost folosit oficial de către bizantini (A.P. KAZHDAN, „Romania”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 3, p. 1805).

celor care doresc să trăiască astfel li se întâmplă ca cele ale lor să se afle în circumstanțele favorabile ale nădejzii lor și să fie purtați ca de un vânt prielnic în cele conforme cu dorința lor. Și cuvântul acesta este foarte adevărat. Dar se știe că, uneori, o întristare amară și insuportabilă, care s-a năpustit asupra minții, o tulbură groaznic și o întoarce de la urmărirea celor necesare și o determină să considere ceea ce din natură este nedrept ca pe ceva dintre cele benefice. Am observat că un asemenea lucru s-a întâmplat binecredinciosului și cinstitorului de Dumnezeu episcop Eustatie. Căci fusese hirotonit în mod canonic, după cum a fost mărturisit, dar, fiindcă a fost tulburat de către unii, precum a zis, și fiindcă a fost pus în circumstanțe neprevăzute și fiindcă apoi a refuzat foarte mult, din multă inactivitate, confruntarea cu speculațiile celor care l-au atacat, deși putea să scape de calomniile ridicate împotriva lui, a înaintat – nu știm în ce mod – o scrisoare de demisie. Căci trebuia ca unul care a fost încredințat odată cu autoritatea episcopală să o păstreze cu tărie sufletească și să fie pregătit pentru greutăți și să rabde osteneala pentru care dorea răsplată. Dar fiindcă s-a arătat atunci pe el însuși ca fiind neglijent, aceasta mai mult din inactivitatea întâmplărilor decât din ezitare și trândăvie, cuvioșia voastră l-a hirotonit din necesitate pe precucer-nicul și cinstitorul de Dumnezeu frate al nostru și împreună-episcop Teodor, care să poarte de grija Bisericii, deoarece nu se cuvenea ca aceasta să rămână văduvită și turmele Mântuitorului să petreacă fără supraveghetor. Dar, de vreme ce acela a venit [aici], plângându-se nu pentru că este în dispută în privința cetății sau a Bisericii cu precuviosul episcop Teodor pomenit înainte, ci fiindcă pretinde între timp cinstea și denumirea de episcop, toți s-au îndurerat pentru bătrânul și, socotind că lacrimile lui s-au făcut comune tuturor, ne-am străduit să aflăm dacă cel menționat a fost supus unei caterisiri legitime sau dacă nu cumva a fost acuzat de către unii care i-au batjocorit prin bârfe renumele său, pentru niște lucruri absurde. Am aflat că nu s-a săvârșit un asemenea lucru, ci, mai mult, în loc de acuzare, s-a ajuns la demisia celui menționat. De aceea, nu vă învinuim pe precucer-nicia voastră că ați hirotonit din necesitate în locul lui pe precuviosul episcop Teodor menționat mai înainte. Dar fiindcă nu era corespunzător să disputăm foarte mult inactivitatea acestui bărbat, ci trebuia mai mult să avem milă față de bătrân, fiindcă era astfel pentru perioade îndelungate departe de cetatea pe care a avut-o și de patria strămoșilor, am considerat just și am hotărât ca acesta, fără nicio contradicție, să dețină și numele de episcop și cinstea și comuniunea, însă să nu hirotonească, nici să nu slujească prin propria lui putere, ocupând o biserică, ci doar dacă este invitat sau dacă i se permite într-o împrejurare, de către un frate și împreună-episcop, în conformitate cu dispoziția și iubirea cea în Hristos. Iar dacă veți dori ceva mai folositor pentru el, fie acum, fie după acestea, și acest lucru este plăcut Sfântului Sinod.

Interpretarea lui Aristenos. Eustatie, care trebuia să îndure cu putere – cum orice episcop trebuie să o facă –, a întors spatele și a renunțat pur și simplu. În locul lui a fost hirotonit Teodor. Dar acela, cu lacrimi și fiind rușinat, a cerut cinstea. Cel care a fost hirotonit în locul lui nu avea nicio vină, evident fiindcă în locul acuzării a acceptat demisia aceluia. Acest episcop Eustatie, fiindcă a fost inactiv și nu a putut să suporte problemele Bisericii ca să stea împotriva argumentelor venite împotriva lui și să le respingă, a renunțat la administrarea chestiunilor și, în locul lui, a fost hirotonit altul. Apoi a venit la Sinodul din Efes nu ca să ceară înapoi episcopatul, căci dacă ar fi fost așa, nici nu ar fi fost ascultat, fiindcă a renunțat odată la acesta și pentru că a fost hirotonit altul în locul lui, dar a cerut să dețină cinstea episcopală și comuniunea și a fost îndreptat în aceasta, fără nicio contestație, încât să fie numit episcop și să dețină cinstea și scaunul și să slujească, însă nu din puterea proprie, ci când i se permite de către fratele și cel împreună episcop cu el, conform dispoziției și dragostei în Hristos. Conform rațiunii compasiunii, Părinții acestui sinod au propus Sinodului Pamfiliei, în care activa și Eustatie, să decidă ceva mai binevoitor în privința lui, fie acum, fie pe viitor, adică fie să fie ales pentru o biserică anume, fie să-l direcționeze în alt fel.

Interpretarea lui Zonaras. Eustatie, pe care-l menționează această epistolă, era episcopul Pamfiliei. Iar Pamfilia este eparhia Atalliei. Prin urmare, bărbatul amintit, fiindcă a căzut în anumite circumstanțe și a renunțat din micime sufletească și lenevire, a cerut în scris ieșirea din episcopat. Deși a fost hirotonit altul, Eustatie a venit la Sfântul Sinod, plângând, nu ca să ceară înapoi cetatea sau biserica, nici să fie în dezacord în fața lor cu privire la cel care a fost hirotonit în locul său, ci ca să ceară numele și cinstea de episcop, adică a vrut să fie numit episcop și să aibă cinstea cu privire la scaun și pentru celelalte asemănătoare care se cuvin episcopului. Astfel, Sfântul Sinod afirmă că „ne-am îndurerat pentru bătrân și socotim lacrimile lui ca fiind comune și ne-am străduit să aflăm dacă bărbatul acesta a fost caterisit în mod canonic, fiindcă unii l-au acuzat probabil de niște lucruri nepotrivite. Dar fiindcă am aflat că nu s-a săvârșit un asemenea lucru, ci că a renunțat la episcopat și, de aceea, a decăzut din aceasta prin inactivitate, am considerat să nu dorim să dezbatem mai departe inactivitatea bărbatului, adică incapacitatea de acțiune a bărbatului, ci am judecat că trebuie mai mult să avem milă față de bătrân, pentru că a fost pentru perioade îndelungate departe de patria lui și de strămoși. Și am hotărât și am considerat just ca acesta să dețină numele, și cinstea și comuniunea de episcop, adică să intre în altar și să se împărtășească, dar să nu slujească, nici să hirotonească dacă nu ar fi invitat de către alt episcop ca să slujească împreună cu el, sau să hirotonească împreună sau dacă i s-ar încredința să facă un asemenea lucru de către episcopul acelei regiuni. Și noi

– spune sinodul – i-am conferit acestea. Dar dacă veți dori ceva mai folositor pentru el, fie acum, fie după acestea, adică dacă îi oferiți vreun drept mai mare sau un privilegiu, și acest lucru este plăcut nouă”. Din această iconomie sinodală, unii consideră că s-a permis episcopilor să renunțe la bisericile lor, dar să păstreze arhieria. Dar cred că mai degrabă aici se înțelege contrariul, pentru că în vechime cei care renunțau la episcopat, pierdeau toate câte aveau până atunci și nu dețineau niciun drept arhieresc după demisie, nici nu mai erau numiți episcopi. Căci, dacă era obiceiul ca cel care a demisionat să dețină drepturi arhieresti, de ce Eustatie a venit cu lacrimi la Sfântul Sinod și a cerut să fie numit episcop și să dețină cinstea de episcop și sinodul a scris despre acest lucru sinodului din Pamfilia? Mai mult, din această epistolă este arătat că arhieriei care renunțau cu totul la episcopat nu erau nevinovați, nici nu se întâmpla atunci, fiindcă se spune „fiindcă a refuzat confruntările din multă inactivitate, a înaintat – nu știm în ce fel – o scrisoare de demisie. Căci trebuia, ca unul care a fost încredințat odată cu autoritatea episcopală, să o păstreze cu tărie sufletească și să fie pregătit pentru greutăți și să rabde osteneala pentru care dorea răsplată”. Astfel, faptul că nu exista obiceiul atunci ca să se facă renunțări la biserici este evidențiat din ceea ce sinodul a scris că „nu știm cum a înaintat o scrisoare de demisie”. Căci cei care sunt surprinși față de un lucru și sunt consternați spun că „nu știm cum a făcut aceasta”. Iar dacă se făcea aceasta în mod obișnuit, nu ar fi fost consternați. Căci expresia „trebuia, ca unul care a fost încredințat odată cu autoritatea episcopală, să o păstreze” ne dă să înțelegem că nu fusese permis să se renunțe la autoritatea episcopală, ci a fost mai mult interzisă și pusă sub acuzație, fiindcă, dacă cei care sunt chemați mai întâi la slujirea păstorească a poporului, de vreme ce nu se supun măcar celor care i-au ales, atunci sunt afurisiți, conform Canonului 36 al Sfinților Apostoli și conform Canonului 17 al Sinodului din Antiohia, cum cei care au fost hirotoniți și care au acceptat șederea înaintea poporului să fie acceptați fără nicio problemă dacă demisionează și refuză slujirea care le-a fost încredințată de către dumnezeiescul har? Cum nu vor fi mai mult supuși pedepselor, ci vor avea onoarea de a fi numiți episcopi și a avea cinstea arhierescă? Sinodul din Antiohia a stabilit acest privilegiu pentru cel care a fost hirotonit pentru o parohie, dar nu a fost acceptat de către acel popor, nu dintr-o cauză proprie, ci din pricina neorânduiei și răutății poporului, precum este cuprins în Canonul 18 al aceluși sinod. Și scrierea epistolei amintite arată că totul era o iconomie din pricina micimii sufletești a lui Eustatie și a cumplitei mâhniri. Căci aceasta cuprindea că „din pricina faptului că a venit plângând și, cerând una și alta, ne-am îndurerat toți de bătrân și am considerat lacrimile lui ca fiind comune” și după aceea: „dar fiindcă nu era corespunzător să disputăm foarte mult inactivitatea acestui bărbat, ci trebuia mai mult să avem milă față de bătrân” și celelalte. Astfel, din acestea se

arată că lacrimile și vârsta îndelungată i-au făcut pe Părinți să cedeze față de acest bărbat și, fiindcă le-a fost frică să nu i se întâmple ceva din mâhnire nemăsurată, au arătat iconomia pe care au arătat-o, însă nu le-au formulat pe acestea și nu le-au făcut ca să fie orânduite și pe mai departe. Căci au știut întru totul canoanele și nu ar fi hotărât contrar Canoanelor Apostolice și poruncilor Sfinților Apostoli dinaintea lor și nu le-ar fi permis celor care doresc să demisioneze și să se bucure de privilegiile arhieresti și după demisie. Căci cum să fi fost făcut acest lucru de către cei care gândeau că „cel care a fost încredințat odată cu autoritatea episcopală trebuie să o păstreze cu tărie sufletească” și cele ce urmează? Dar faptul că au făcut toate acestea, fiindcă au fost mișcați de lacrimile aceluia bătrân, este evident din multe alte cuvinte ale epistolei și din ceea ce s-a scris: „dacă veți dori ceva mai folositor pentru el, și acest lucru este plăcut Sfântului Sinod”, fiindcă au arătat milă față de un asemenea bătrân, fiind înduplecați pentru lacrimile și nenorocirea lui, încât i-au îndemnat și pe alții spre milostivire față de acesta și i-au chemat spre compasiune. Iar dacă au acceptat această epistolă sinodală drept canon și nu ca pe o iconomie făcută pentru acest Eustatie, de ce să nu le dea și celor care renunță la bisericile lor și la arhieria însăși, dacă vin din nou și se căiesc, numele episcopatului, drepturile arhieresti și cinstea? Faptul că acela a renunțat la toate odată pentru totdeauna și a decăzut din toate se arată și din faptul că Părinții sinodului afirmă că: „am cercetat să aflăm dacă a fost supus unei caterisiri legitime, adică a fost acuzat pentru anumite lucruri nepotrivite, și am aflat că nu s-a săvârșit un asemenea lucru, ci, mai mult, în loc de acuzare, s-a făcut demisia de către Eustatie”. Astfel, dacă ar fi fost într-o faptă incompatibilă și ar fi fost astfel decăzut din toate drepturile episcopatului prin demisie, sinodul ar fi decis să fie și caterisit. Dar, totuși, sinodul, fiind înduplecat de lacrimile aceluia, a hotărât cele cuprinse în epistolă. Deci, celor care acceptă această epistolă drept canon și decret, nu li se va părea o inovație ca cei care vor renunța la administrarea chestiunilor sau la arhieria însăși, fiindcă după ei sunt lucruri deosebite, să accepte din nou și să fie hotărâtă pentru ei numirea de episcop, slujirea și cinstea. Astfel, cei care se folosesc de această epistolă ca de un canon nu tind cu precizie spre gândirea acelor cuvioși Părinți, deoarece consideră că prin aceasta se permite ca episcopii să renunțe la bisericile lor, dar să își păstreze arhieria. Căci cei care conferă acest lucru sunt în contradicție cu alt canon, deoarece Sinodul din Calcedon al celor șase sute treizeci de Sfinți Părinți în Canonul 6 a prevăzut ca: „Nimeni să nu fie hirotonit fără specificare, nici preot, nici diacon și nici oricine altcineva din tagma bisericească, dacă cel hirotonit nu va fi rânduit în chip special într-o biserică de oraș sau de sat, sau pentru altarul unui martir ori pentru o mănăstire. Iar cei care sunt hirotoniți fără destinație, o astfel de hirotesire să nu aibă valoare și să nu o poată exercita nicăieri, spre rușinea celui hirotonit”. Prin

urmare, fiindcă celor care sunt mai mici în treaptă nu li se permite să fie hirotoniți fără destinație, ci, chiar dacă au fost hirotoniți, rămân fără slujire, și a fost considerat că un asemenea lucru este de evitat și s-a judecat că cel care a hirotonit este vrednic de dispreț, cum va exista un episcop fără destinație și fără nume cel care are o demnitate mai mare, sau mai degrabă cea mai mare dintre toate, și cum va fi numit și învrednicit de drepturile arhieresti? Căci fiecare arhieru, când este hirotonit, este proclamat pentru un anumit oraș și este numit episcop al aceluia. Prin urmare, cel care a părăsit orașul pentru care a fost proclamat și a renunțat să slujească în el și să supravegheze turma Marelui Păstor din acesta, cum va fi numit episcop după aceea și pe cine va supraveghea? Fiindcă numele lui arată acțiunea și evidențiază activitatea. Dar cel care s-a lepădat de activitate, a decăzut și din numire. Dar dacă este numit episcop, de ce drept al preoției se va ține și de ce privilegiu și cinste se va bucura cel care nu fusese dispus să fie numit episcop? Cum va fi numit ierarh cel care nu are cler supus lui, nici nu îi conduce pe cei consacrați? Dar cel căruia nu îi aparține numele de ierarh în adevăr, nu îi aparține nici activitatea, căci cel care nu are parte de nume, cu atât mai mult nu va avea parte de lucrare. Astfel, pe mai departe nimeni nu-l va accepta pe cel care a renunțat la slujirea episcopatului ce i-a fost încredințată, decât dacă mărturisește că este nevrednic de preoție. Iar dacă cineva va da dovadă că cel care renunță nu a fost acceptat întru totul în mod canonic, cel care a renunțat va decădea din toată vrednicia episcopală și din orice drept arhieresc odată cu demisia. Faptul că cei care renunță nu trebuie să fie acceptați este arătat în mod evident din al treilea capitol al epistolei Sfântului Chiril către Domnus, care spune: „acest lucru, ca unii dintre preoți să înainteze documente de demisie, nici nu este conform legiurilor Bisericii” și cele ce urmează. Cercetează și cele scrise în Canonul 10 al Sfântului martir Petru, arhiepiscopul Alexandriei.

Interpretarea lui Balsamon. Pamfilia este eparhia Attaliei. Și fiindcă un anumit Eustatie, care era episcop în aceasta, a renunțat în scris la episcopat din cauza unor conflicte și a unor acțiuni circumstanțiale și a mijlocit din nou cu lacrimi ca să dețină numai cinstea de episcop, Sfântul Sinod a fost mișcat și a decis prin prezenta epistolă, trimisă sinodului din Pamfilia, ca bătrânul să fie învrednicit de milostivire, și Teodor, care a fost hirotonit episcop în Pamfilia, să fie mai departe episcop, iar Eustatie, ca să nu fie caterisit, căci s-a retras din cauza inactivității, să dețină, prin rațiunea economiei, cele ce a cerut, adică numele și cinstea de episcop și comuniunea, adică să se împărtășească în altar, dar să nu realizeze nicio lucrare episcopală, doar dacă i s-a încredințat prin voința episcopului locului. Căci nu s-a considerat un lucru drept să se dezbată inactivitatea bărbatului, adică incapacitatea de acțiune a lui în privința chestiunilor. Fiindcă epistola distinge aceste

lucruri, unii afirmă că a fost permis arhierilor prin aceasta să renunțe la tronurile bisericilor și să păstreze arhieria. Căci spun, dacă acest lucru nu era posibil, sinodul nu i-ar fi permis lui Eustatie să dețină numele și cinstea de episcop și să slujească cu voința episcopului locului. Cred că acest lucru nu este adevărat. Căci ceea ce a fost hotărât de către Părinți a fost hotărât conform rațiunii iconomiei și ceea ce este conform iconomiei nu trebuie adus pentru niciun lucru folositor și pus ca exemplu și nici împuternicit ca un canon pentru cele viitoare. Fiindcă epistola spune astfel că Eustatie a renunțat la administrarea episcopatului, dar a păstrat preoția – căci nici nu ar fi cerut să primească ceea ce avea –, ci mai mult distinge faptul că acesta a renunțat la episcopat și, fiindcă Părinții nu au decis că ceea ce a fost făcut cu Eustatie din compasiune și pe viitor, atunci aceștia separă cele de neseplat și legiferează cele care nu sunt cuprinse în epistolă? Consider că această iconomie nu este făcută fără stânjenire. Căci, de vreme ce canoanele și epistola Sfântului Chiril către Domnos hotărăsc ca niciunul dintre preoți să nu înainteze documente de demisie, căci, se spune, dacă sunt vrednici de slujire, să rămână în aceasta, iar dacă sunt nevrednici, să nu fie scoși prin demisie, ci mai mult să fie condamnați pentru fapte, cum ar spune cineva că Sinodul din Efes, și mai ales marele Chiril, care l-a prezidat, să hotărăscă în contradicție cu el însuși și cu ceilalți Părinți? Dar, după cum e probabil, fiindcă demisia lui Eustatie nu a fost împuternicită, ci era ezitantă pe alocuri, Sfântul Sinod, conform rațiunii iconomiei, s-a aplecat asupra celor pe care le-a hotărât. Ce era această demisie a lui Eustatie este prezentat și din epistola însăși care spune: „nu știm cum Eustatie a prezentat o scrisoare de demisie”, arătând surprindere în acceptarea acesteia. Căci dacă aceasta nu era ezitantă în niciun aspect, nu i-ar fi fost permis să se numească episcop sau să slujească. Prin urmare, iconomia din prezenta scrisoare nu este universală. Acest lucru este evident și din faptul că Părinții au scris că: „dacă este făcut ceva mai folositor către bătrân de către [episcopii] locului și acest lucru este plăcut sinodului”. Spune-mi iarăși că, dacă Sinodul din Calcedon a hotărât ca nimeni să nu fie hirotonit fără destinație, episcopul care deține doar preoția, după cum spun unii, de către ce preoți va fi numit ierarh sau pe cine va învăța? Asupra cui va supraveghea? Evident, asupra nimănui. De aceea, preoția singură nu va putea să fie păstrată de către acela. Cercetează și Canonul 10 al Sfântului Petru, arhiepiscopul Alexandriei.

CANOANELE SINODULUI IV ECUMENIC DE LA CALCEDON (451)

Introducerea lui Zonaras și Balsamon. Al patrulea Sfânt Sinod Ecumenic a avut loc în timpul împărăției lui Marcian, fiind adunați șase sute treizeci de Sfinți Părinți în Calcedon împotriva lui Dioscor, întâistătorul măreței Alexandrii, și a lui Eutihie, arhimandrit din Constantinopol, care, deși mărturiseau că Domnul nostru Iisus Hristos este deoființă cu Tatăl, blasfemiau cu privire la înomenire și, fiindcă evitau divizarea lui Nestorie, care a introdus [existența] a doi fii, au căzut în alt rău diametral opus. Învățau în mod necucernic că cele două firi, cea dumnezeiască și cea omenească, au fost ținute într-una și au ajuns o singură fire, încât pătimirile s-au atribuit dumnezeirii. Dar afirmau că Domnul a luat un trup care nu este consubstanțial cu noi, nici compus din sânge fecioresc, ci s-a întrupat într-unul plăsmuit din nou într-un mod de negrăit și divin, dar pălăvrăgeau și alte lucruri. Acest Sfânt Sinod i-a caterisit și i-a anatematizat, învățând că Domnul nostru Iisus Hristos este Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit în două firi, neîmpărțit și neamestecat. Și au promulgat și canoanele următoare.

Canonul 1 Sinodul IV Ecumenic

1. Am hotărât că este drept să rămână în vigoare canoanele promulgate de către Sfinții Părinți la fiecare sinod de până acum.

Concordanță: Can. 2 Trulan; 1 VII Ec.

Interpretarea lui Aristenos. Canoanele Sfinților Părinți de la fiecare sinod să fie împluternicite.

Interpretarea lui Zonaras. Și sinoadele ecumenice și cele locale, care au fost înaintea acestui Sfânt Sinod, au promulgat canoane, care, pe de o parte, au contribuit la acrivia dogmelor și, pe de alta, au luat în vedere organizarea bisericească și au orânduit bisericile. Astfel, Sfinții Părinți adunați la acest sinod le-au ratificat pe toate acelea prin prezentul canon și au îndreptățit să fie în vigoare, adică le-au considerat și socotit incluse în drept.

Interpretarea lui Balsamon. Părinții au îndreptățit, adică au considerat să fie drept, să fie împluternicite canoanele promulgate de către Sfinții Părinți înainte de Sinodul al IV-lea [Ecumenic]. Și nu vei spune cum de nu au fost amintite

canoanele sinoadelor locale și ale celor ecumenice? Căci prin ratificarea canoanelor date de către Sfinții Părinți la fiecare sinod până în momentul acela sunt fixate toate regulile tuturor sinoadelor.

Canonul 2 Sinodul IV Ecumenic

2. Dacă un episcop ar face o hirotonie pentru bani și ar pune spre vânzare harul care nu se vinde și ar hirotoni pentru bani un episcop, un horepiscop, un preot, un diacon sau pe altcineva dintre cei care se numără în cler, sau ar numi pentru bani un econom sau un avocat bisericesc, sau un păzitor, sau pe oricine altcineva din canon, din dorința proprie de câștiguri rușinoase, cel care a fost găsit vinovat că a înfăptuit acest lucru își periclitează propria sa treaptă. Iar cel hirotonit să nu beneficieze de nimic dintr-o hirotonie sau numire cumpărată, ci să fie străin de vrednicia sau de îndeletnicirea pe care a obținut-o prin bani. Iar dacă cineva ar fi descoperit că mijlocește pentru asemenea câștiguri rușinoase și nelegiuite, și acesta, dacă va fi cleric, să decadă din propria treaptă, iar dacă va fi laic sau monah, să fie anatematizat.

Concordanță: Can. 29, 30 Ap.; 22, 23 Trulan; 3, 4, 5, 19 VII Ec.; 12 Laod.;

95 Vasile; Ghenadie, Tarasie

Interpretarea lui Aristenos. Cine cumpără sau vinde o hirotonie, chiar și de prosmonar⁶⁹, își periclitează treapta. Și clericii care intermediază aceasta, să fie decăzuți, iar laicii sau monahii să fie anatematizați. Conform Marelui Vasile, cel care vinde harul lui Dumnezeu, care este neprețuit, este mai rău decât Macedonie pnevmatomahul. Astfel, cel care hirotonește și cel care este hirotonit pentru bani este străin de propria treaptă, chiar dacă a fost hirotonit în ultima treaptă a clerului. Decad și cei care intermediază pentru asemenea hirotonii: dacă sunt clerici, să fie decăzuți din propria treaptă, iar dacă sunt laici sau monahi, să fie anatematizați.

Interpretarea lui Zonaras. Există diferite canoane ale Sfinților Apostoli și ale altor sinoade cu privire la faptul de a nu fi hirotonit cineva prin oferire de bani, nici prin intervenție autoritară. Prezentul canon orânduiește mai în detaliu cele cu privire la aceasta și îi enumeră pe cei hirotoniți și pe cei numiți, fiindcă unii sunt hirotoniți, precum: episcopii, preoții, diaconii și ipodiaconii, iar alții sunt doar pecetluiți și aceasta este prin hirotesie, precum: citețul, cântărețul și cei asemenea lor, iar alții sunt numiți, precum: iconomii, avocații bisericești și păzitorii. Astfel, acest canon interzice ca toți aceștia să fie făcuți prin conferirea banilor și prevede ca cei care au fost condamnați că au vândut – căci aceasta

⁶⁹ Termenul „προσμονάριος” este echivalent cu termenul „παρομόναριος”.

înseamnă „pune spre vânzare” – harul Duhului Sfânt, care nu se vinde, adică este neprețuit, care nu este supus vânzării, prin faptul că este mai presus de fire și preacinstit, își periclitează propria treaptă – adică decad din aceasta –, fiind caterisiți. Acestea sunt cu privire la cei care hirotonească pentru bani sau numesc în orice fel pe cineva din cei din lista canonică, adică din tagma bisericească. Dar canonul rânduieste ca cei hirotoniți prin conferirea banilor, sau numiți, să nu aibă niciun folos din hirotonia cea din cumpărare, adică din afacerea aducătoare de câștig rușinos. Căci, dacă sfințele canoane interzic ca cei înscriși în cler să devină arendași ai bunurilor străine și să contracteze afaceri străine pentru câștig rușinos, conform canonului următor și conform Canonului 16 al Sinodului din Cartagina, care spune: „nu trebuie ca episcopul, preotul sau diaconul să fie întreprinzători sau administratori și nici să nu-și procure hrana printr-o muncă rușinoasă și necinstită”, și conform marelui Apostol, care spune: „niciun ostaș nu se încurcă cu treburile vieții, ca să fie pe plac celui care strânge oaste” [2 *Timotei* 2, 4] și conform legilor publice, cu atât mai mult este interzis ca unii să le vândă pe acestea și să obțină harul Duhului Sfânt pe bani. De aceea, unul ca acesta decada din demnitate, adică din treaptă. Prezentul canon orânduiește acest lucru pentru cei numiți și pentru cei care s-au făcut mediatori pentru asemenea lucruri și au depus râvnă ca unii să fie hirotoniți sau numiți pentru bani și, dacă aceștia sunt clerici, poruncește să fie caterisiți, iar dacă sunt laici sau monahi, să fie anatematizați. Canonul 29 al Sfinților Apostoli poruncește ca cei hirotoniți pentru bani să fie caterisiți și să decada din comuniune, precum Simon Magul. Iar acolo cuvântul „comuniune” trebuie înțeles nu ca împărțire de cele sfinte, ci ca adunare și șederea împreună cu cei credincioși. Căci Simon Magul a fost complet tăiat din adunarea credincioșilor de către Petru, fiindcă i-a adus bani, cerându-i să-i dea în schimbul lor harul Duhului Sfânt. Dar canonul pedepsește nu numai pe cei care au hirotonit sau pe cei care au fost hirotoniți pentru bani, ci și pe cei care s-au îndeletnicit cu aceasta, chiar dacă au fost descoperiți înainte de a aduce răul la înlăptuire.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul 29 al Sfinților Apostoli și Canonul 30 [al Sfinților Apostoli] și altele pedepsesc grav pe cei care hirotonească și sunt hirotoniți pentru bani. Iar prezentul canon hotărăște că nu numai aceștia sunt caterisiți, ci și cei care-i pecetluiesc sau sunt pecetluiți în acest fel, dar pe lângă, și pe cei care numesc sau au fost numiți în acest fel. Căci, pe de o parte, episcopii, horepiscopii, preoții, diaconii și ipodiamonii sunt hirotoniți, iar cântăreții, citeții, arhonții și ceilalți sunt pecetluiți, iar iconomii, chartoularii⁷⁰, păzitorii și alții sunt înaintați.

⁷⁰ Pentru titulatura de „χαρτουλάριος”, a se vedea interpretarea Canonului 38 Apostolic.

Acest lucru este arătat din prezentul canon, care spune: „să nu beneficieze de nimic dintr-o hirotonie sau numire cumpărată”, fiindcă sub numele hirotonie este cuprinsă și pecetluirea, fiindcă este făcută cu mâinile, dar nu și numirea. Căci aceasta este realizată fără pecetluire. Dar acest lucru este arătat și din faptul că spune canonul: „ci să fie străin de vrednicia sau de îndeletnicirea pe care a obținut-o prin bani”. Dar nu numai aceștia sunt pedepsiți, după cum s-a precizat, ci îi anatematizează și pe monahii și pe laicii care au mediat aceasta. Remarcă și cele despre păzitor și econom. Cercetează Canonul 13 al Sinodului din Neocezarea în privința horepiscopului.

Canonul 3 Sinodul IV Ecumenic

3. A ajuns la [cunoștința] Sfântului Sinod că unii dintre cei înscriși în cler au devenit, din cauza dorinței rușinoase de câștig, arendași ai averilor altora și se preocupă cu activități lumești, neglijând, pe de-o parte, slujirea lui Dumnezeu și frecventând, pe de alta, casele celor din lume, asumându-și, din iubire de arginți, administrările averilor. De aceea, Sfântul și Marele Sinod a decis ca, în viitor, niciun episcop, cleric sau monah să nu fie arendaș al unor averi sau să-și ia asupra lui însuși administrări lumești ale bunurilor, doar dacă ar fi desemnat cumva prin lege pentru tutelarea obligatorie a minorilor sau dacă episcopul cetății l-ar încredința, cu frică de Dumnezeu, să preia grija bunurilor bisericesti sau a orfanilor, a văduvelor neîngrijite și a persoanelor care au nevoie în mod deosebit de ajutorul bisericesc. Iar dacă cineva, pe viitor, va încerca să încalce cele ce s-au hotărât, unul ca acesta să fie supus pedepselor bisericești.

Concordanță: Can. 6, 81, 83 Ap.; 7 IV Ec.; 10 VII Ec.; 11 I-II; 16 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cei care își asumă grija caselor lumești trebuie pedepsiți, doar dacă nu cumva legea îi vor chema pentru administrarea inevitabilă pentru un minor sau dacă episcopul le va încredința grija orfanilor și a văduvelor. Cei din cler să fie primiți în casele celor din lume pentru educarea copiilor lor și a celor apropiați, conform celui de-al zecelea canon al Sinodului ținut a doua oară în Niceea, dar să nu își asume grija bunurilor lor, dacă nu doresc să fie pedepsiți. Dar să le fie încredințate administrarea orfanilor, văduvelor și a altora în necazuri, precum și îngrijirea rudelor proprii, care sunt minori, dacă legea îi cheamă la acest lucru prin dreptul rudeniei. Iar episcopii sau monahii nu au permisiunea să devină tutori sau curatori nici pentru rude. Dar toți aceștia pot fi administratori ai bunurilor lăsate după moarte de către unii pentru daniile sufletești și unii ca aceștia sunt numiți tutori, conform *Novelei* 69 a împăratului și domnului Leon Filosoful.

Interpretarea lui Zonaras. Canoanele Sfinților Apostoli și ale sinoadelor mai vechi și legile ocârmuirii civile interzic acest lucru, dar s-a practicat și este încă practicat. De aceea, și acest Sfânt Sinod și-a dat osteneala să interzică ceea ce se făcea contrar canoanelor, deși nu a putut să corecteze ceea ce și-a propus. Deci, se spune că unii dintre cei rânduiți în cler deveneau arendași ai averilor altora și gestionau afaceri lumești și această gestionare este respinsă de către legi. Dar faptul de a gestiona chestiunile sau afacerile străine este că unii, din dorință de câștig, își asumă grijile și tulburările lumești, îndurând disputele din cauza iubirii de bani, și își pun mâna pe administrarea averilor străine. Astfel, Sfântul Sinod a hotărât ca niciun episcop, cleric sau monah să nu facă un asemenea lucru, ci să fie doar tutori ai copiilor minori, prin tutorat, făcând mențiunea celor care nu sunt trecuți de pubertate, deoarece aceora le sunt oferii tutori. Dar, fiindcă s-a spus despre minori, a amintit de curatori. Căci cei care nu sunt trecuți de pubertate sunt cei sub 14 ani, iar minorii sunt cei care, deși sunt trecuți de această vârstă, sunt mai mici de 25 de ani, pentru care au fost desemnați curatori⁷¹. Și atunci când sunt chemați prin lege spre tutelare sau curatelă, se poruncește ca ei să nu intre fără înduplecare în acestea și să se arunce ei înșiși spre asemenea administrări, doar atunci când episcopul orașului, în care cei consacrați au fost făcuți clerici sau unde monahii locuiesc – căci canonul următor prevede ca monahii să fie supuși episcopului fiecărui oraș –, îi va încredința cu grija bunurilor bisericești, a orfanilor și a văduvelor neîngrijite – căci este istorisit de către dumnezeiescul Luca în *Faptele Apostolilor* că așa făceau Apostolii, când au ales șapte diaconi ca văduvele să nu fie trecute cu vederea în slujirea cea de fiecare zi –, sau vor fi încredințați cu susținerea persoanelor care au cea mai mare nevoie de ajutorul bisericesc. Însă să facă acestea pentru frica lui Dumnezeu, iar nu pentru câștig sau faimă, precum sunt cei care se refugiază în Sfânta Biserică, temându-se de cei puternici din cauza cărora au suferit nedreptăți, sau care probabil au greșit și caută susținerea Bisericii, sau cei care sunt forțați pe nedrept să meargă în sclavie și alții de felul acesta, pentru care există avocați bisericești. Dar se poruncește ca cei care încalcă aceste hotărâri să fie supuși pedepselor, dar nu au adăugat felurile pedepselor. De ce oare? Pentru că în privința acestora, Canoanele 6 și 83 ale cuvioșilor Apostoli rânduiesc ca cei care acceptă demnități lumești sau cei care au încercat să păstreze și demnitatea romană și administrarea preoțească să fie caterisiți. Iar Canonul 81 al acestora stabilește ca cei consacrați să nu intre ei înșiși în administrația publică și adaugă: „fie să fie convinși să nu facă acest lucru, fie să fie caterisiți”. Astfel, Sfântul Sinod nu le-a menționat pe acestea, fiindcă au

⁷¹ Zonaras face diferența între „ἀνίβοι”, care îi desemna pe copiii până la vârsta de 14 ani, pentru care se impunea un tutore (ἐπίτροπος), și „ἀφήλικες”, care îi desemna pe adolescenții cu vârsta între 14 și 25 de ani, pentru care se impunea un curator (κουράτωρ).

fost deja hotărâte de către Sfinții Apostoli, lucru pe care l-a făcut și Sinodul din Cartagina, căci acest sinod, prevăzând în Canonul 16 cu privire la acest lucru, nu a adăugat o pedeapsă, pentru exact același motiv. Dar chiar și după ce canoanele amintite au rânduit acestea, răul a rămas nevindecat. De aceea și Sinodul al VI-lea [Ecumenic] reînnoiește aceleași lucruri în Canonul 11, dar nici așa nu s-a realizat vindecarea acestei boli. Și răul există chiar și până acum și nimeni nu-l suprimă, niciun patriarh, niciun împărat, niciun episcop. Astfel, aceste canoane sunt desconsiderate și patriarhii și episcopii slujesc și sunt în comuniune cu cei care ar fi caterisiți astfel prin canoane.

Interpretarea lui Balsamon. Diferite canoane interzic ca monahii și clericii să-și asume grijile bunurilor lumesti și să fie arendași ai bunurilor străine și să fie slujbași. Și fiindcă, probabil, canoanele erau nesocotite, Sfinții Părinți au hotărât ca cei care fac un asemenea lucru să fie sub o pedeapsă bisericească, care este aceea pe care am precizat-o mai clar în Canonul 6 Apostolic și în Canoanele Apostolice 81 și 83 și cele din acestea, și în capitolul 13, titlul 8 din prezenta colecție⁷². Cercetează și Canonul 16 al Sinodului din Cartagina și Canonul 10 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic]. Dar, deoarece canonul stabilește ca episcopii, clericii și monahii să preia tutoratul minorilor, dacă sunt chemați prin lege, și a grijii bunurilor bisericesti, sau îngrijirea orfanilor, sau a văduvelor, sau a persoanelor neîngrijite în alt fel sau a celor care au nevoie de ajutorul bisericesc, doar dacă le este încredințat de către episcop, Novela 123 a lui Iustinian, care se află în cartea a III-a, titlul 1, capitolul 12, spune: „Nu permitem ca preaiubitorii de Dumnezeu episcopi și monahi să fie sub vreun fel de tutele sau curatori ai vreunei persoane. Dar permitem ca preoții și diaconii și ipodiamonii să accepte asemenea slujire dacă sunt chemați la tutelare sau curatorie numai sub dreptul rudeniei”. Cineva ar afirma că episcopii și monahii nu trebuie să fie sub niciun fel tutori sau curatori, pentru că a fost interzis prin novelă. Dar eu cred că novela a fost promulgată numai ca să-i împiedice pe episcopi și pe monahi să devină de la ei înșiși tutori sau curatori sau când sunt chemați spre aceasta de către legi. Căci, dacă preiau întreaga administrare conform încredințării episcopale, atunci, potrivit cuprinsului prezentului canon și al celui de după el, nu vor fi pedepsiți. Preoții, diaconii și citeții, conform prezentului canon și novejii, devin și fără încredințare episcopală tutori ai orfanilor și curatori, când sunt chemați spre aceasta prin lege. Dar să știi că tutela se dă pentru cei de parte bărbătească care nu au trecut de pubertate, de la vârsta de un an până la 14 ani inclusiv și celor de parte femeiască până la 12 ani inclusiv, iar curatorii, minorilor până la vârsta de 25 de ani inclusiv, chiar dacă sunt de parte bărbătească

⁷² G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 157-160.

sau femeiască. Dar s-a dat ca toți aceștia să gestioneze bunurile bisericești fără vreo deosebire, deși prezentul canon spune că aceasta să fie făcută cu încredințare episcopală, încât, dacă concluzionăm, afirmă că toate cele cuprinse în canon, nu numai bunurile bisericești, ci și cele publice, sunt efectuate fără nicio condamnare prin încredințarea episcopală, și chiar și întreaga tutelare și curatelă. Dar fără ca această încredințare să intervină, episcopii și monahii nu pot tutela, nici nu pot fi curatori, nici măcar când sunt chemați spre aceasta prin lege. Doar clericii pot tutela și pot fi curatori când sunt chemați prin lege. Însă niciunul nu este împiedicat să administreze bunurile bisericești, chiar și fără încredințare episcopală. Iar *Novela 69* a domnului și împăratului Leon Filosoful⁷³ le-a conferit numai monahilor și clericilor să fie tutori și administratori ai dispozițiilor testamentare și să le

⁷³ În *Novela 69* a lui Leon Filosoful se precizează: „Deoarece există controverse cu privire la modul în care persoanele nevătătoare trebuie să facă testament, și această incertitudine provine atât din textele legale, în care, de altfel, legile se contrazic între ele în această privință, cât și din obiceiul care prevalează în prezent, am considerat că nu este inoportun să examinăm și să corectăm această parte a legii. De exemplu, unele legi interzic persoanelor nevătătoare să participe la anumite ritualuri misterioase și stabilesc că autoritatea lor nu se aplică în aceste cazuri, cu excepția cazului în care sunt însoțiți de martori, dacă instrucțiunile sunt comunicate oral de către persoana nevătătoare sau sunt auzite de aceasta, deoarece nu consideră că încrederea în aceste lucruri trebuie să se bazeze doar pe scris. Pe de altă parte, unele legi oferă acces mai larg și permit femeilor și persoanelor analfabete să participe la astfel de ritualuri, fără a cere altceva decât ca persoana care face aranjamentele să nu fie analfabetă și să asigure instrucțiunile prin semnătura proprie. Dacă persoana în cauză nu poate oferi această garanție, atunci ar trebui să angajeze pe altcineva în locul ei pentru a semna. Una dintre aceste legi interzice nevătătorului să își redacteze testamentul sub forma unui testament secret și decide să recunoască valabilitatea acestui act numai dacă se garantează prin prezența martorilor că dispozițiile testamentare au fost pronunțate de gura nevătătorului sau au fost auzite de către urechile aceluia, deoarece legea nu dorește ca dovada acestor dispoziții să se bazeze numai pe scris. Dar una dintre legi le oferă femeilor și persoanelor analfabete accesul cel mai larg la actele de dispoziție prin testament secret, fără altă precizare decât aceasta: dacă cel care depune testament nu este complet analfabet, el trebuie să confirme testamentul prin propria sa semnătură, dar dacă nu este în măsură să dea această garanție, va lua o altă persoană care să semneze în locul său. Astfel, potrivit acestor legi, exista o contradicție în fapte; căci cum, dacă femeile și persoanele neînvațate în scriere pot depune testament potrivit modului extins al cunoașterii multora, în acest mod care exclude publicitatea, încrederea revenind doar celui care scrie, de ce nu ar fi și nevătătorul liber să depună testament din aceeași cauză? Dar, din nou, se vede din lege că cele ale cutumei contrazic nu numai pe cele din lege. Într-adevăr, cutuma recunoaște că testamentele secrete ale femeilor și ale bărbaților fără educație și ale orbilor nu sunt lipsite de valabilitate. Așa stând lucrurile, noi, la rândul nostru, stabilim să se ofere susținere dispozițiilor testamentare secrete, fie ale orbilor, fie ale oricăror alte persoane, dispunând aceasta încât să se depună semnătura cu jurământ înaintea martorilor de către cei care au scris testamentele, care să ateste că au scris cu adevărat ceea ce au auzit, exprimându-se prin limba persoanei care depune testamentul, care a răsunat în urechile lor. Iar dacă ulterior va apărea vreo dovadă de falsificare, pedeapsa cade asupra celui care a greșit, pedeapsa fiind pentru cei bogați confiscarea bunurilor lor, iar pentru cei lipsiți de avere, o pedeapsă severă și exilul. Și mai adăugăm un lucru la celelalte prevederi. Care este acesta? Dacă se întâmplă ca un testament să aibă nevoie de un jurământ pentru confirmarea lui, cum se întâmplă adesea, cei care au scris actul, prin jurământ împreună cu martorii, să afirme fidelitatea și veridicitatea lui” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 249-251].

efectueze pe acestea și fără încredințare episcopală, deși reprezintă o administrare a bunurilor lumești. Sub pretextul aceleiași novele, și episcopii acționează ca tutele pentru dispozițiile testamentare și, dacă sunt întrebați cum fac acest lucru, fiindcă afirmă că din novelă nu dețin nicio permisiune, pun înainte canoanele și legile, care hotărăsc ca episcopii să intervină în toate distribuirile daniilor sufletești. Dar cred că acest lucru este aplicabil episcopilor locului, nu și pentru tutele care nu sunt incluse în enoria lor. Astfel, citește mai atent novela lui Iustinian pusă mai sus. Dar, fiindcă *Novela 86* a acestui împărat, Filosoful⁷⁴, hotărăște ca episcopii și clericii care pledează în instanță, sau oferă chezășii sau îndeplinesc lucrări publice să fie afurisiți, și dacă nu se îndreaptă, să fie adusă asupra lor și caterisirea, să nu spui că aceasta este în contradicție cu canoanele apostolice evidențiate, ci spune că sunt echivalente cu acelea, deoarece, conform celor înțelese, aceștia nu sunt caterisiți, decât dacă, după poruncă, nu vor înceta. Cele cu privire la cei consacrați care pledează în instanță și dau cauțiuni au fost scrise în capitolul 13, titlul 8 din prezenta colecție⁷⁵ și în Canonul 20 Apostolic, care sunt suficiente pentru interpretarea prezentei novele.

Canonul 4 Sinodul IV Ecumenic

4. Cei care urmează în chip adevărat și desăvârșit viața monahală, să fie considerați demni de cinstea cuvenită. Dar, de vreme ce unii, folosindu-se de ținuta monahală, tulbură și bisericile, și chestiunile publice, preumblându-se cu

⁷⁴ În *Novela 86* a lui Leon Filosoful se precizează: „Se cuvine ca aceia care sunt aleși prin bunătatea lui Dumnezeu pentru altarul dumnezeiesc și sfânt nu numai să se păstreze curați de orice urâtenie a păcatului, ci și să aibă aversiune față de orice problemă legată de viața comună și de chestiuni cotidiene. Căci, după cum nu este permis ca obiectele slujirii veșnice și sfinte să fie profanate prin utilizare comună, tot în același fel nici obiectele însuflețite ale preacuratului altar să fie banalizate prin utilizare comună, ci trebuie să rămână în rânduiala în care au fost consacrate, păstrând afierosirea nealterată. Prin urmare, este foarte potrivit ca decretul apostolilor, propovăduitorii lui Dumnezeu, să îndeparteze din orânduirea cea sfântă pe episcopi, preoți sau clerici care se dedică avocaturilor, garanțiilor, închirierilor sau altor probleme similare. Cei care, într-adevăr, batjocoresc în acest fel cinstea acordată lor de Duhul Sfânt și diminuează cu vreo parte înălțimea harului lor, pe bună dreptate sunt condamnați la îndepartarea de această binefacere, deoarece nu simt măreția ei și sunt nedemni de ea. Cu toate acestea, deoarece viața aceasta este prea laxă pentru a ajunge la înălțimea orânduiriilor acelor legiuitori dumnezeiești, în cazurile în care păcatul nu este de neiertat, cred că nu le-ar dispăcea să acordăm o oarecare iertare celor care greșesc. Prin urmare, noi, fără a contrazice legea, ci mai degrabă urmând prevederii sfinte și pentru a nu lăsa nicio scuză pentru apărarea celor condamnați de ea, stabilim ca arhieriei, preoții sau orice alt cleric care își încalcă propriul rang prin apelarea la avocatură, garanții sau alte astfel de mijloace, să fie afurisiți și să se retragă pentru o anumită perioadă de timp de la activitatea dumnezeiască. Și astfel, după ce au demonstrat că au depus pocăință în mod corespunzător pentru păcatul lor, să fie readuși în slujirea celor dumnezeiești, promițând să se țină departe de implicarea în afaceri lumești cu toată puterea lor. Dacă, totuși, ar fi surprinși din nou abuzând de aceleași lucruri, să fie excluși definitiv ca fiind nedemni și nevrednici de slujirea sfântă” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 289-291].

⁷⁵ G.A. RHALLER, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 157-160.

indiferență prin cetăți și urmărind chiar să întemeieze mănăstiri pentru ei înșiși, s-a decis ca nimeni să nu construiască sau să întemeieze undeva vreo mănăstire sau vreo casă de rugăciune, contrar voinței episcopului orașului. Iar monahii din fiecare oraș și ținut să se supună episcopului, să îmbrățișeze liniștirea și să se dedice numai postului și rugăciunii, stăruind în locurile unde au fost rânduiți. Însă să nu producă vreun deranj nici chestiunilor bisericești și nici celor lumești și nici să nu fie părtași la acestea, părăsindu-și mănăstirile lor, doar dacă nu cumva li s-ar încredința aceasta de către episcopul orașului, din pricina unei necesități indispensabile. Însă niciun sclav să nu fie acceptat în mănăstiri, ca monah, contrar voinței stăpânului său. Am hotărât însă ca cel care încalcă această decizie a noastră să fie excomunicat, ca să nu fie hulit numele lui Dumnezeu. De asemenea, episcopul orașului trebuie să exercite purtarea de grijă necesară mănăstirilor.

Concordanță: Can. 82 Ap.; 24 IV Ec.; 17, 21 VII Ec.; 1 I-II; 3 Gangra; 64, 82 Cart.; 40, 42 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Nu poate fi construită o casă de rugăciune sau mănăstire fără voința episcopului. Fiecare monah a fost supus episcopului ca să nu părăsească mănăstirea, decât dacă i-ar fi permis de către acela. Iar sclavul, dacă nu este cu voința stăpânului, să nu fie făcut monah. Nu trebuie să fie construită nicio mănăstire sau biserică fără voința episcopului locului, dar și toți monahii să fie supuși lui și să nu părăsească mănăstirea în care au fost rânduiți, decât dacă ar fi încredințat de către episcop pentru o altă necesitate. Iar sclavul să nu fie primit în mănăstire spre a fi monah fără voința stăpânului. Cel care încalcă cele hotărâte va fi excomunicat. Dar trebuie ca episcopul să facă grija necesară a mănăstirilor.

Interpretarea lui Zonaras. Sfântul Sinod consideră monahii cu adevărat vrednici de cinste și nepătați, adică puri și neprefăcuți sau cei care nu au conduita monastică amestecată în niciun fel cu vreo răutate. Dar cei care s-au folosit de schima monahală ca de o ținută, adică doar de aparență în vederea momirii, încât, prin aceasta, să îi înșele pe oameni ca să fie cinstiți ca cei care au îmbrăcat schima sfântă, sau cei care intră pe ascuns în biserici și încearcă probabil să învețe sau să se ocupe de o altă chestiune bisericească și se implică pe ei înșiși în chestiunile cetății și doresc să le administreze pe acestea și tulbură în acest fel și bisericile și orânduirea publică, sinodul consideră că nu sunt cu adevărat monahi. Dar s-a interzis tuturor pentru totdeauna să construiască oriunde o mănăstire, casă de rugăciune, nici în oraș, nici în sat, nici în pustiu și în munți fără voința episcopului locului și poruncește ca monahii să fie rânduiți sub episcopii fiecărei cetăți, să trăiască în liniște în locurile în care au fost rânduiți, cultivând virtuțile, fără a fi părtași chestiunilor bisericești și, de asemenea, în cele publice, nici să-și părăsească propriile mănăstiri și să ia parte în administrările de bunuri, decât dacă

episcopul cetății îi va încredința pe unii cu gestionarea bunurilor, din pricina unei nevoi constrângătoare, considerând că, probabil, aceștia sunt corespunzători pentru o asemenea administrare și fiindcă este lipsă de alții pentru cazul acestora. Aceleași lucruri le stabilește în canonul întâi și sinodul întrunit în Biserica *Sfinții Apostoli*, cât și Canonul 17 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic]. Mai departe, acest canon reglementează ca sclavii, care doresc să devină monahi, să nu fie acceptați în mănăstire decât cu voința stăpânilor, ca să nu fie blasfemiati numele lui Hristos. Căci, dacă un sclav este tuns fără voința stăpânului, stăpânul lui va considera acest lucru foarte grav și va aduce blasfemie împotriva schimei sfinte și împotriva monahilor, iar blasfemia lor se va îndrepta spre Dumnezeu însuși, iar numele lui Dumnezeu va fi blasfemiati de către necredincioși când vor vedea că monahii se preumblă prin orașe și se ocupă cu chestiuni publice. Dar, fiindcă îi rânduieste pe monahi și mănăstiri sub episcopul locului, canonul adaugă că: „episcopul orașului trebuie să exercite purtarea de grijă necesară mănăstirilor”, rezolvând prin aceasta două chestiuni. Pe de o parte, monahii nu au nicio grijă, nici nu vor fi preocupați din cauza acestora, ci sunt nederanjați, trăiesc în liniștire și se gândesc numai la cele ce sunt îndreptate spre nevoia sufletească, iar, pe de altă parte, ca episcopul să-și asigure pentru el însuși din aceasta un câștig sufletesc și să fie spre slava lui Dumnezeu. Fiindcă Domnul spune: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” [Matei 5, 16]. Dar, fiindcă banii bisericilor sunt numiți banii săracilor, au fost rânduiți să fie cheltuiți pentru cei nevoiași și nu este permis episcopului să cheltuiască pentru el însuși din aceștia, decât doar pentru nevoi, când este total în lipsă, precum spune Canon 41 al Sfinților Apostoli și Canon 25 al Sinodului din Antiohia. Prin urmare, canonul solicită ca episcopul să furnizeze monahilor lucrurile necesare spre viețuire pe care nu le au, iar celor în lipsă cele necesare, ca unor nevoiași.

Interpretarea lui Balsamon. Remarcă faptul că este permis episcopilor să încredințeze monahilor administrarea bunurilor publice și, dacă a fost dat acest [drept] episcopilor, cu atât mai mult a fost încredințat împăraților. Canonul spune că cei care sunt monahi în mod pur, adică adevărat, și nu după ipocrizie, să fie cinstiți. Dar s-a decis ca cei care s-au folosit de schima monahală, ca de o ținută, și îi înșală pe oameni, să fie pedepsiți și trimiși la locurile de tundere a lor, ca unii care tulbură bisericile și chestiunile publice. Dar, fiindcă se preumblă prin mijlocul piețelor publice, se implică pe ei înșiși în chestiuni lumești și, probabil, învață și perturbă, adică separă și confundă cele dumnezeiești și cele omenești, acestea nepermițându-le să activeze conform firii proprii, adică cele legate de afaceri să fie făcute de către laici, iar cele monahale și bisericesti de către cei care

au fost afierosiți lui Dumnezeu. Și, se spune, de vreme ce aceștia încearcă prin iubire de bani să ridice mănăstiri la întâmplare, în care să nu se supună episcopului, a fost hotărât ca niciunul să nu aibă permisiunea să ridice undeva vreo mănăstire sau casă de rugăciune fără voința episcopului, dar și ca toți monahii să fie supuși episcopului locului și să stea în mănăstirea în care au fost tunși. Însă se adaugă ca aceștia să nu ia parte la comuniunea și administrarea bunurilor bisericești și a celor cotidiene, adică publice, decât dacă episcopul cetății le-a încredințat acest lucru din pricina unei nevoi constrângătoare. De asemenea, s-a hotărât ca sclavii să nu fie tunși fără voința stăpânilor, în caz contrar, cel care încalcă hotărârea aceasta să fie excomunicat. Se spune că episcopul cetății trebuie să poarte de grijă mănăstirilor. Astfel, remarcă faptul că se cuvine ca monahii să rămână și să fie monahi acolo unde au fost rânduiți, adică tunși, și că monahii, cu încredințarea episcopului, pot să administreze nu numai bunuri bisericești, ci și cotidiene, adică publice. Dar dacă încredințarea episcopului are această putere, cu atât mai mult va putea face autoritatea imperială, care îi și numește pe episcopi. De aceea, după cum este probabil, și mitropolitul acela al Sidei a administrat fără constrângere cele ale împăratului și în numele împăratului și domnului Mihail Ducas. Și acel mitropolit al Neocezareei a expus în scris drepturile maritime ale cetății și mulți alți arhieri și monahi au activat în slujiri imperiale și publice asemănătoare. Citește și primul canon al sinodului întrunit în Biserica *Sfinților Apostoli* și Canonul 17 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic]. Cercetează și în privința sclavilor făcuți monahi fără voința stăpânului în capitolul 36, titlul întâi al prezentei colecții⁷⁶.

Canonul 5 Sinodul IV Ecumenic

5. În privința episcopilor sau a clericilor care se mută dintr-un oraș într-alt oraș, s-a decis să rămână în vigoare canoanele stabilite de către Sfinții Părinți în legătură cu aceștia.

Concordanță: Can. 14, 15 Ap.; 15, 16 I Ec.; 17 Trulan; 3, 16, 21 Ant.; 1, 2, 15, 16, 19 Sard.; 48, 54, 90 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cei care se mută dintr-un oraș în alt oraș să privească la canoanele cu privire la ei. Se afirmă în Canonul 13 al Sinodului din Antiohia ca episcopul să nu îndrăznească să se mute din eparhia sa în alta și nici să îi hirotonească pe unii, fără voința episcopului locului, sau să exercite vreun alt drept episcopal, iar dacă nu vrea, atunci și cele făcute de către el să rămână nule și

⁷⁶ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 76-81.

el să fie dat spre judecată pentru neorânduiala lui, fiind caterisit de îndată de către Sfânta Treime. Prezentul canon hotărăște același lucru și aici.

Interpretarea lui Zonaras. Diferite canoane ale Sfinților Apostoli, dar și ale diferitelor sinoade, sunt în legătură cu acest subiect, care au fost și interpretate și pe care și prezentul canon rânduiește să le împuternicească. Astfel, este de prisos să mai fie explicate acestea din nou și este muncă în zadar. Cel care dorește să știe ce stabilesc aceste canoane despre subiectul acesta, să le cerceteze și va ști cele ce au fost hotărâte și când și cum un episcop pleacă din propriul oraș în altul.

Interpretarea lui Balsamon. Cele din acest canon au fost interpretate în diferite locuri și nu trebuie să lucrăm în zadar în privința lor.

Canonul 6 Sinodul IV Ecumenic

6. Nimeni să nu fie hirotonit fără specificare, nici preot, nici diacon și nici oricine altcineva din tagma bisericească, dacă cel hirotonit nu va fi rânduit în chip special într-o biserică de oraș sau de sat, sau pentru altarul unui martir, ori pentru o mănăstire. Iar cei care sunt hirotoniți fără destinație, Sfântul Sinod a hotărât ca o astfel de hirotesire să nu aibă valoare și să nu o poată exercita nicăieri, spre rușinea celui care a hirotonit.

Concordanță: Can. 6 IV Ec.; 13 Neoc.

Interpretarea lui Aristenos. Hirotoniile să fie în bisericile martirilor sau în mănăstiri, iar nu fără specificare, în caz contrar, cel hirotonit va fi nehirotonit. Cel care va fi făcut preot, diacon sau este în general înscris în tagma bisericească nu este primit la hirotonie în alt fel, decât dacă s-ar descoperi mai întâi că a activat în biserica unui oraș, sat sau mănăstire, într-o treaptă bisericească și a slujit în ea. Iar dacă cineva, fără nicio destinație, a fost hirotonit preot sau diacon, fără a fi în biserică în vreo treaptă, nu va avea niciun folos din ea, ci hirotesia făcută asupra lui este nulă.

Interpretarea lui Zonaras. Acest sinod a rânduit ca preoții și diaconii, sau oricine altcineva dintre cei rânduiți în cler, să nu fie hirotonit fără specificare încât să meargă unde doresc și să slujească sau să facă vreo lucrare preotească, ci fiecare care este hirotonit să fie numit în biserica orașului, sau a satului, sau în biserica construită în numele oricărui martir sau într-o mănăstire. Și la fel ca acum, în cazul fiecăruia dintre arhierii, când cel care hirotonește spune că acela a fost numit episcop al unui oraș, tot așa în vechime oricine era hirotonit era numit simplu preot, diacon sau cleric al unei biserici, deși acum acest lucru este cu totul

desconsiderat. Sinodul a hotărât ca cei hirotoniți așa să nu aibă niciun folos din hirotesie, căci li s-a refuzat activitatea, încât nu activează în niciun drept preoțesc și aceasta este spre rușinarea celui care a hirotonit. Căci astfel este o rușinare pentru acela ca celui hirotonit de către el să-i fie luată activitatea care i-a fost conferită de către arhierul care l-a hirotonit și să fie considerat ca nefiind hirotonit.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul spune că, precum arhierii sunt hirotoniți într-o anumită biserică, așa să fie hirotoniți și clericii în mod particular într-o anumită biserică sau într-o anumită mănăstire, iar nu fără specificare, în caz contrar, hirotonia săvârșită este nulă și cel care, spre rușinarea lui, slujește în altă parte fără voința celui care l-a hirotonit, nu poate deloc să săvârșească ceva. Dar remarcă faptul că monahii hirotoniți sunt numiți clerici și sunt supuși episcopului locului și nu se cuvine să slujească în altă regiune fără scrisoare de recomandare și scrisoare de plecare de la episcop. Citește și Canonul 8 al prezentului sinod. Dar, fiindcă unii afirmă că acest canon se aplică numai preoților, diaconilor și ipodiaconilor, nu și citeților, fiindcă aceștia nu sunt hirotoniți, și, prin urmare, aceștia pot să se mute dintr-un oraș în altul și fără scrisoare episcopală de recomandare și de plecare, spunem că și citeții sunt clerici și au hirotesia de la arhieru, adică pecetea prin mâna arhierului, și canonul este întru totul în vigoare și pentru ei.

Canonul 7 Sinodul IV Ecumenic

7. Am hotărât ca cei odată rânduiți în cler sau cei care au devenit monahi să nu se înroleze în armată și să nu intre în vreo demnitate lumească. Iar cei care îndrăznesc un asemenea lucru și nu se căiesc, încât să se întoarcă la ceea ce ei, prin mijlocirea lui Dumnezeu, au ales mai întâi, să fie anatematizați.

Concordanță: Can. 6, 81, 83 Ap.; 3 IV Ec.; 10 VII Ec.; 11 I-II; 16 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cei care au fost făcuți clerici sau monahi, dacă rămân cu nerușinare în armată sau într-o demnitate, să fie anatematizați. Dacă monahii sau cei care au fost odată rânduiți în cler, părăsindu-și viața lor monastică sau cea de clerici, s-ar transfera în armată sau și-ar asuma o demnitate lumească și nu se vor căi încât să se întoarcă la îmbrăcămintea pe care au ales-o mai înainte pentru Dumnezeu, să fie anatematizați. Prin urmare, novela a opta a împăratului și domnului Leon Filosoful, care nu permite monahilor să îmbrace din nou haine de laici, este în acord cu prezentul canon. Totuși, porunca a unsprezecea, aflată în capitolul 62 al primului titlul, din cartea a IV-a a *Basilicalelor*⁷⁷, este în contradicție cu prezentul canon și cu această novelă.

⁷⁷ Trimiterea pe care o oferă Aristenos în această interpretare este eronată, deoarece *Basilicalele*, cartea V, titlul 1, conțin doar 24 de capitole [H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum*

Interpretarea lui Zonaras. Canonul 83 al Sfinților Apostoli rânduiește în privința celor care rămân în ținuta clericilor, dar se dedică armatei și își asumă demnități lumește, și poruncește ca aceștia să fie caterisiți. Acolo a fost interpretat ce înseamnă a se dedica armatei. Iar prezentul canon vorbește despre clericii și monahii care s-au dezbrăcat de îmbrăcămintea sfântă și au îmbrăcat haina militară, precum cei care merg la oaste, sau pe cea publică, precum cei care și-au dorit o demnitate lumească. S-a hotărât ca aceștia, dacă nu s-ar căi și s-ar întoarce la viața pe care au ales-o mai înainte și ar lua din nou haina corespunzătoare vieții lor, să fie anatematizați. Și, deoarece ei înșiși s-au dezgolit de vrednicia preoției, s-a considerat ca să nu fie puși, ca pedeapsă, sub caterisire. De aceea, au fost considerați vrednici de o pedeapsă și mai mare.

*Interpretarea lui Balsamon.*⁷⁸ Să nu afirmi că este în contradicție cu Canonul 83 al Sfinților Apostoli, care spune că preoții sau diaconii care se dedică armatei să fie caterisiți, ci spune că acolo cel consacrat era angajat în slujirile militare cu ținută preoțească, dar aici a pus la o parte îmbrăcămintea sfântă și s-a înrolat în armată din dorința de demnitate lumească. De aceea, acolo cel care nu se întoarce după somare este caterisit, dar aici cel care nu se căiește este anatematizat. Căci acesta și-a adus asupra lui însuși hotărârea de caterisire și s-a dezbrăcat pe sine înainte de condamnare de îmbrăcămintea sfântă și a devenit laic. Deoarece atunci când interpretăm Canonul 83 Apostolic, spuneam că cel care activează în slujiri publice nu este imediat caterisit, ci doar după somare, cineva se va întreba dacă acest lucru va fi și pentru cel care a pus deoparte îmbrăcămintea sfântă și s-a înrolat în armată sau va fi anatematizat imediat după somare? Cred că și acesta va fi anatematizat după convocare, dacă nu se va întoarce. Cuvintele canonului, care spun: „cei care îndrăznesc un asemenea lucru și nu se căiesc, încât să se întoarcă la ceea ce ei, prin mijlocirea lui Dumnezeu, au ales mai întâi, să fie anatematizați”, mă obligă să afirm acest lucru. Și Canonul 83 Apostolic, pe care l-am amintit, a fost interpretat astfel prin faptul că spune în particular că cel care se dedică armatei să fie caterisit și cel care dorește să le păstreze pe amândouă, adică și demnitatea romană, și cărmuirea preoțească, să fie caterisit. Pentru acestea să știi că *Novelele* 7⁷⁸

Libri LX. Series a Volumen I. Textus Librorum I-VII, p. 123]. Este probabil ca Aristenos să se fi referit la *Novela* 5 a lui Iustinian, capitolul 6, care precizează: „În cazul în care cineva părăsește mănăstirea și intră în orice funcție publică sau în orice altă poziție în societate, și în acest caz proprietatea sa rămâne la mănăstire, în conformitate cu ceea ce am afirmat mai sus; și se va găsi încadrat ca unul dintre funcționarii publici ai distinsului Prefect al provinciei. Aceasta este răsplata pe care o va avea pentru trecerea sa; cel care a disprețuit slujirea dumnezeiască va trebui să suporte aservirea la o instanță lumească” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. I, pp. 93-94].

⁷⁸ În *Novela* 7 a lui Leon Filosoful se precizează: „Așa cum a fost căutat anterior de către noi o orânduire mai sigură a chestiunilor, deoarece legea civilă părea să ofere o mai mare siguranță chestiunilor decât legea religioasă și am acordat preferință acesteia, tot așa și acum, observând

și 8⁷⁹ ale împăratului și domnului Leon Filosoful stabilesc ca clericii și monahii care și-au schimbat hainele și au devenit laici să fie îmbrăcați prin constrângere în îmbrăcămintea anterioară. Deoarece, împreună cu acestea, sunt și anatemizați, nu vor mai fi considerați prin necesitate nici clerici, nici monahi, ci vor fi închiși în mănăstiri pe viață. Dar consider că cei care și-au schimbat hainele în acest fel și s-au înrolat în armată vor fi pedepsiți conform prezentului canon, iar cei care nu s-au înrolat în armată vor fi pedepsiți mai moderat într-un alt fel, fără ca ei să săvârșească vreo lucrare preotească. Citește și Canonul 62 al Sfinților Apostoli și interpretarea lui.

Canonul 8 Sinodul IV Ecumenic

8. Clericii așezămintelor pentru săraci, ai mănăstirilor și ai altarelor martirilor să rămână sub autoritatea episcopilor din fiecare oraș, conform tradiției Sfinților Părinți, și să nu se răzvrătească din îngâmfare împotriva propriului episcop. Iar cei care îndrăznesc să încalce o asemenea dispoziție, în orice chip cu puțință, și nu se subordonează propriului episcop, dacă aceștia ar fi clerici, atunci să fie supuși pedepselor canoanelor, iar dacă sunt monahi sau laici, să fie excomunicați.

că dispoziția sfântă este mai avantajoasă pentru buna orânduire a chestiunilor decât constituția civilă, oferim o decizie în acord cu aceasta. Și stabilim, conform legiurii Bisericii, că persoana care, fără să gândească, dorește să schimbe ținuta clericală cu cea laică, de câte ori ar fi dus spre o astfel de neglijență, să fie repus, chiar și împotriva voinței sale, în cea clericală, chiar dacă nu este îndreptățit să ocupe vreun rang al unei trepte din cauza faptelor sale, care l-au făcut nevrednic de un asemenea rang” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, p. 37].

⁷⁹ În *Novela 8* a lui Leon Filosoful se precizează: „Fiindcă cei care trăiesc în neorânduială și aleg un mod de viață rău în locul celui laudabil și ori de câte ori sunt descoperiți săvârșind fapte rele, sunt oprți în mod repetat din cauza voinței lor rele care nu le permite ca dorințele și impulsurile lor mizere și abominabile să fie nepedepsite, mă mir cum de o lege veche a permis celor care au intrat în lupta orânduirii monahale și apoi abandonau, întorcându-se, conform cuvântului [biblic], ca niște câini la voma lor sau ca niște porci la mocirla vieții lor anterioare, și s-au alăturat orânduirii și tagmei laice, să ducă până la capăt acest demers profan. Legea poruncește ca cei care au abandonat orânduirea monastică să se întoarcă de unde au plecat odată în mod greșit și, dacă îndrăznesc să facă acest lucru din nou, în loc de monahi, să devină soldați ai cohorții provinciale începând din acel moment. Și totuși, dacă legea prevede să stabilească ca cel care abandonase este bine să îmbrace hainele laice, de ce nu îl îmbracă așa de la început, ci hotărăște ca cel care a renunțat odată la propria sa vocație monahală să fie forțat înapoi în aceasta? Iar dacă a poruncit, ca un lucru care se cuvine astfel, de ce nu păstrează hotărârea, ci, ca și cum ar fi din regret, îl duce pe monahul nefericit în viața militară? Așadar, în niciun caz, acest lucru nu ne pare acceptabil, nici faptul că cel care a părăsit rândurile orânduirii dumnezeiești a fost rânduit să se bucure de serviciile militare lumești, ci, așa cum instituția bisericească știe să păzească, nepermițând să se îmbrace în haine laice, chiar dacă cineva, de mai multe ori, renunță la viața monahală și o respinge, noi, de asemenea, poruncim prin lege să se facă acest lucru. Căci dacă cel care renunță la viața monahală face acest lucru fiind mânat de dorința plăcerii lumii, chiar dacă o singură dată este oprit de această pornire, știind că, dacă se va lăsa purtat din nou de această dorință nepotrivită, va ajunge la izbânda care-i oferă starea laică, cum nu va căuta în orice modalitate și din nou lucrurile laice în locul orânduirii monahale?” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 39-41].

Interpretarea lui Aristenos. Clericul dintr-un așezământ pentru săraci sau dintr-o mănăstire să observe autoritatea episcopului cetății, iar cel care refuză să i se supună să cunoască o anumită pedeapsă. Și aceștia trebuie să se supună autorității episcopului cetății. Iar dacă din propria încăpățănare nu sunt convingși să fie sub aceasta, să fie supuși pedepselor canoanelor.

Interpretarea lui Zonaras. Dumnezeuieștile canoane poruncesc ca toți clericii din biserici și din orașe, dar și monahii din regiunile acestora, să se supună episcopilor. De aceea, și prezentul canon îi subordonează pe clericii așezămintelor pentru săraci episcopului. Așezămintele pentru săraci sunt cele destinate pentru administrarea și îngrijirea săracilor, evident cele pentru îngrijirea bătrânilor, case pentru orfani și cele de felul acesta în care se află și este îngrijit cel suferind. Pentru ca cei care se află în acestea să nu fie nepărtași la rugăciune, fiindcă nu pot să meargă la adunările din biserici din cauza bătrâneții lor înaintate, sau a dizabilităților trupești sau din cauza bolilor, constructorii caselor de săraci au avut grijă ca să fie ridicate și biserici pentru aceștia și să fie rânduiți clerici pentru a fi îndeplinită de către ei cântarea cea către Dumnezeu și cei care se află în ele să o asculte fără efort. De aceea, prezentul sinod poruncește ca acești clerici și cei ai altarelor martirilor, adică biserici care au fost construite în numele martirilor, cât și cei din mănăstiri, să fie supuși episcopului locului. Dar acest sinod a hotărât în Canonul 7 ca sub numele de clerici să fie înțeleși și cei consacrați care sunt în mănăstire, pentru că nimeni nu este hirotonit fără specificare. Astfel, fiindcă și monahii hirotoniți sunt numiți preoți sau diaconi, și cei din treptele inferioare următoare ai unei mănăstiri aparte, Sfinții Părinți au poruncit ca fiecare să fie făcut cleric în mod particular pentru mănăstirea în care au fost numiți și i-au considerat clerici și pe ei. Astfel, se poruncește ca toți aceștia să fie subordonați episcopului și să nu refuze să i se supună, adică să fugă de autoritatea acestuia și să se îndepărteze, precum un mânz care și-a azvârlit căpăstrul, căci acesta este frâul. Pe cei care încalcă prezentul canon, dacă sunt clerici, îi supune pedepselor canonice, lăsând calitatea pedepselor la latitudinea puteri și judecății episcopului, iar dacă sunt monahi sau laici, s-a hotărât să fie excomunicați. Dar cum se poate că, atunci când canonul vorbește despre clerici, i-a menționat și pe laici? Cred, așadar, că aceasta este gândirea Părinților: au considerat că clericii nu ar îndrăzni să se comporte cu obrăznicie împotriva arhierilor și să se abată de la autoritatea lor, ci probabil, fiindcă au fost convingși de către unii oameni puternici, au dobândit curaj de la aceia prin puterea lor, sau mai mult curaj spre încăpățănare și astfel unii ca aceștia sunt supuși excomunicării.

Interpretarea lui Balsamon. Probabil, unii spuneau cândva că numai clericii episcopiei sau ai mitropoliei sunt supuși episcopului locului, iar monahii sau

clericii așezămintelor pentru orfani, ai caselor pentru bătrâni, ai dumnezeieștilor altare sau ai bisericilor martirilor nu sunt supuși episcopului, chiar dacă sunt sub regiunea acestuia, ci sunt supuși celor care au construit mănăstirile și altora. Prin urmare, dumnezeieștii Părinți, respingând un asemenea argument necanonic al acestora, au hotărât ca toți aceștia să fie sub autoritatea episcopului locului, conform tradiției Sfinților Părinți cu privire la această chestiune. Iar cei care îndrăznesc să o încalce, adică cei care doresc să nu se supună episcopului, dacă sunt clerici, să fie pedepsiți de către episcop, după cum crede el, iar dacă sunt monahi sau laici să fie excomunicați, adică afurișiți. Iar așezămintele pentru săraci sunt numite toate cele destinate pentru îngrijirea săracilor. Iar monahii sau clericii de astăzi care spun că nu se supun patriarhului sau episcopului locului, pentru că sunt dintr-o mănăstire sau biserică liberă, aducând evident ca dovadă dispozițiile regulamentelor ctitoricești, ce vor spune împotriva acestora? Absolut nimic. Căci chiar dacă un constructor al unei mănăstiri sau biserici într-un regulament sau în dispoziția lui stabilește ca monahii sau clericii lor să nu fie supuși episcopului locului, nu vor asculta de acesta, ca unul care a rânduit contrar dumnezeieștilor și sfintelor canoane și a scris lucruri nefundamentate. Iar în privința celor rânduite de către împărați pentru mănăstirile și bisericile ctitorite de către aceștia, cercetează Canonul 17 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic].

Canonul 9 Sinodul IV Ecumenic

9. Dacă un cleric este în conflict cu un alt cleric, să nu-și abandoneze propriul episcop și să alerge la instanțele lumești, ci să expună cazul mai întâi înaintea propriului episcop sau, cel puțin, cu voia episcopului însuși, să se stabilească dreptatea înaintea celor pe care i-ar prefera ambele părți. Dar dacă cineva va face contrar acestora, să fie supus pedepselor canonice. Iar dacă un cleric ar fi în conflict cu propriul episcop sau cu altul, să se judece cazul în fața sinodului eparhiei. Iar dacă un episcop sau un cleric ar fi în conflict cu mitropolitul acelei eparhii, să se adreseze fie exarhului diocezei, fie scaunului cetății împărătești a Constantinopolului și să se judece cazul înaintea acestuia.

Concordanță: Can. 74 Ap.; 6 II Ec.; 17, 21 IV Ec.; 14, 15 Ant.;

8, 12, 15, 19, 20, 28, 79, 87, 96, 104, 107, 125, 128, 129, 130 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Clericii care merg la judecată, dacă, după ce își părăsesc episcopul, ar merge la instanțele lumești, să fie corecțati în mod canonic. Și dacă un cleric este în conflict cu un episcop, să aștepte sinodul. Iar dacă este un episcop împotriva mitropolitului, să-l solicite pe cel al Constantinopolului. Nu trebuie ca un cleric, care are un conflict împotriva altui cleric, să facă judecată înaintea tribunalelor lumești, ci înaintea propriului episcop. Iar dacă acesta,

părăsindu-și episcopul, ar merge la tribunalele lumești, va fi pedepsit canonic. De asemenea, dacă un cleric are un conflict împotriva episcopului se cuvine să fie făcută judecata în fața sinodului eparhiei. Dar și episcopul, sau preotul, dacă are vreun caz împotriva unui mitropolit, să se facă judecata fie în fața exarhului diocezei, adică a patriarhului, sub care sunt mitropoliții acelor eparhii, fie în fața patriarhului Constantinopolului. Privilegiul acesta, de a judeca un mitropolit care este sub un alt patriarh în fața altui patriarh, nu a fost dat niciunui dintre ceilalți patriarhi, nici prin canoane, nici prin legi, decât numai celui de Constantinopol.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul dorește ca în cazul clericilor care au anumite conflicte unii împotriva altora, adică judecăți și procese, să fie investigate acestea de către propriul episcop și să nu meargă la tribunalele lumești, deoarece acest lucru este spre sfidarea și defăimarea episcopului, sau să fie judecate cazurile, din voința episcopului, adică după ce acesta permite, de către cei pe care îi consimt părțile opuse. Cei care nu păzesc porunca să fie supuși unei pedepse canonice de către episcopii lor. Iar acestea sunt precizate atunci când clericii se judecă unii împotriva altora. Iar dacă clericii aduc acuzații împotriva propriului episcop sau împotriva altuia și solicită o judecată împotriva lui, canonul stabilește ca judecători pe episcopii acelei eparhii. Fiindcă, întâlnindu-se aceștia, vor asculta cu atenție cauzele și vor delibera. Iar dacă un episcop, sau un cleric, are un conflict, sau o neînțelegere ori o judecată cu mitropolitul eparhiei, canonul dorește ca exarhul acelei dioceze, de care aparțin și cei care au o dispută unii împotriva altora, să fie judecător⁸⁰ al

⁸⁰ Interpretarea formulării „τὸν ἑξάρχον τῆς διοικήσεως, ἢ τὸν τῆς βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως θρόνον” a creat mai multe dispute în cercetarea canonică actuală, dezvoltându-se, în decursul timpului, două teze principale antitetice. Prima teză afirmă că acest canon reglementează, în cazul în care există acuzații ale unui mitropolit, două instanțe de judecată alternative cu statut egal, cazul fiind judecat în recurs de către exarhul diocezei, adică de către patriarh pentru jurisdicția lui, iar pentru Patriarhia Ecumenică de către tronul constantinopolitan. În acest sens, fiecare Biserică Autocefală avea propria instanță de judecată finală la nivelul propriei jurisdicții canonice. A doua teză, dezvoltată în ultimii ani, consideră că Patriarhia Constantinopolului este ultima instanță de judecată, deasupra exarhilor diocezelor sau a patriarhilor Bisericilor Ortodoxe. Prima teză este susținută de un număr mare de canoniști din diferite Biserici Ortodoxe Autocefale, chiar și din Patriarhia Ecumenică, precum: Sf. Nicodim Aghioritul (Patriarhia Constantinopolului), Nicodim Milaș (Biserica Ortodoxă Sărbă), Victor S. Troitsky (Biserica Ortodoxă Rusă), Vlassios Phidas (Biserica Ortodoxă a Greciei), Peter L’Huillier (Biserica Ortodoxă a Americii), Kallistos Ware (Patriarhia Constantinopolului), Jean Claude Larchet, Chiril Hovorun (Biserica Ortodoxă din Ucraina), Grigorios Papatomas (Biserica Ortodoxă a Greciei), Georgică Grigoriță și Patriciu Vlaicu (Biserica Ortodoxă Română). Cea de-a doua este susținută de câțiva cercetători, toți aflați sub jurisdicția Patriarhiei Constantinopolului sau afiliați acesteia: MAXIME DE SARDES, *Le Patriarcat œcuménique dans l’Église orthodoxe*, trad. J. Touraille, coll. Théologie historique 32, Beauchesne, Paris, 1975, pp. 169-253; Job GETCHA, „Le droit d’appel au patriarche de Constantinople au sein de l’Église orthodoxe. La pensée de A. Kartachev et sa répercussion dans les oeuvres des théologiens orthodoxes contemporains”, în: *L’année canonique*, XLVI (2004), pp. 169-184; Анто́на Карташе́в, *Практика апелляционного права Константинопольских Патриархов*, Варшавская синодальная типография, Варшава,

cauzei sau arhiepiscopul de Constantinopol. Unii afirmă că exarhii diocazelor sunt patriarhii, iar alții, că mitropolii⁸¹. În privința acestei chestiuni se precizează în detaliu în Canonul 17 [al aceleiași Sinod Ecumenic].

Interpretarea lui Balsamon. Sfinții Părinți, hotărând că toți clericii sunt supuși episcopului locului – iar sub numele de clerici sunt cuprinși și monahii –, au adăugat prin prezentul canon ca un cleric să nu aibă permisiunea de a pleda la tribunalul civil împotriva unui alt cleric, ci la propriul episcop sau, cu voința episcopului, la cei pe care i-ar dori părțile, care se cuvine să fie întru toate corespunzători, adică ai Bisericii, căci, într-adevăr, se întâmplă ca episcopul să nu dorească să analizeze cauza, dintr-un anumit motiv binecuvântat. Iar cel care face contrar acestora, canonul îi supune pedepselor canonice. Și acestea sunt precizate în momentul în care doi clerici ai aceleiași regiuni au o judecată unul împotriva celuilalt. Dar dacă un cleric are o acuzație împotriva propriului episcop sau împotriva altui episcop, chestiunile cauzei vor fi cercetate de către mitropolitul corespunzător al eparhiei. Iar dacă un episcop sau un cleric al mitropolitului are o acuzație împotriva mitropolitului, canonul stabilește ca exarhul diocezei sau patriarhul de Constantinopol să judece cauza. Astfel, se cuvine să afirmăm că, dacă un cleric are de gând să intenteze o cauză împotriva unui cleric, sau episcop

1936. Argumentele primei teze sunt mai solide, incluzând următoarele: conjuncția „ή” [sau] se referă la instanțe de judecată alternative ale aceleiași autorități canonice în funcție de structura organizării canonice și jurisdicționale. Exarhii eparhiei erau: episcopul Antiohiei și episcopul Alexandriei, după cum putem vedea în actele Sinodului IV Ecumenic; episcopii din Efes (Asia) și Cezareea (Potus) neavând exarh, apelul trebuia depus la Tronul Patriarhiei Constantinopolului; sintagma „exarh al diocezei” trebuie înțeleasă ca „întâistătorul” a ceea ce avea să devină patriarhatul. Din acest punct de vedere, termenul „ἐξάρχος” era folosit pentru patriarhii Răsăritului. Pentru etimologia și semnificația canonică și teologică a termenului „ἐξάρχος”, a se vedea: Patriciu VLAICU, „Autorité et coresponsabilité dans la fonction canonique du primat – les enseignements des quatre premiers siècles et les défis actuels de l’Eglise”, în vol. Sorin ȘELARU, Patriciu VLAICU (eds), *La primauté et les primats. Enjeux ecclésiologiques*, Cerf, Paris, 2015, pp. 117-119; Georgică GRIGORIȚĂ, *L'autonomie ecclésiastique selon la législation canonique actuelle de l'Eglise orthodoxe et de l'Eglise catholique: étude canonique comparative*, Gregorian&Biblical Press, Roma, 2011, pp. 118-119.

⁸¹ Traducerea termenului „ἐξάρχος” [conducător] a fost dificilă chiar și pentru traducătorii latini ai canoanelor. Dionisie Exiguul traduce prin „petat primatem dioceoseos”, în traducerea Prisca: „aut ad dioceoseos primam sedem recurrat”, în versiunea Hispana, iar în colecția lui Teodosius diaconul prin „perveniat ad principem dioceoseos”. Pentru traducerile latine, a se vedea: Adolf STREWE, *Die Canonessammlung des Dionysius Exiguus in der ersten Redaktion*, Walter de Gruyter, Berlin, 1931, pp. 98-105; Eduard SCHWARTZ (ed.), *Acta conciliorum oecumenicorum*, Tomus II: *Concilium Universale Chalcedonense*, Volumen II: *Versiones particulares*, Pars II: *Rerum Chalcedonensium collectio Vaticana. Canones et Symbolum*, p. 36 (128) – Prisca; p. 56 (148) – Dionisie Exiguul; p. 89 (181) – Hispana; pp. 99-107 (199) – Codicile Meermano-Westreeniani; pp. 106-109 (198-201) – Teodosie diaconul; Volumen III: *Versio antiqua a Rustico correctata*, Pars III: *Actiones VII-XVI. Concilii allocutio ad Marcianum*, pp. 92-98 (531-537); P.-P. JOANNOU, *Discipline générale antique (IIe-IXe s.)*, I. I: *Les canons des conciles oecuméniques (IIe-IXe s.)*, pp. 66-97; J.-B. PITRA, *Juris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta*, vol. 1, pp. 522-536.

sau mitropolit, să se adreseze, conform legii, instanței pârâtului. Căci clericii și monahii vor fi aduși la judecată înaintea episcopului locului, episcopul înaintea mitropolitului, mitropolitul înaintea patriarhului. Să nu i se dea permisiunea unui cleric al episcopiei de Athura să facă acuzarea împotriva unui cleric împreună cu el în fața mitropolitului de Heracleea, ci va fi nevoit să facă după cum s-a spus mai sus. Dar se va întreba cineva, dacă un cleric, care nu dorește să fie judecat împreună cu unul care este cleric împreună cu el în fața propriului episcop, ci face acuzare în fața mitropolitului, atunci va decădea din propria acuzare, ce va suferi cel care a făcut acuzarea într-un tribunal lumesc? Răspuns. Nu decade din propria cauză, fiindcă nu face acuzarea într-un tribunal lumesc, dar va fi pedepsit conform prezentului canon. Să nu ți se pară că este o contradicție cu capitolul 6 al titlului întâi al cărții a III-a a *Basilicalelor*, care spune: „Se poate să fie făcută acuzarea mai întâi în fața patriarhului și să se ceară prin scrisorile lui să fie conferit un judecător dintre episcopii locului, iar dacă decizia lui va fi respinsă, patriarhul va judeca din nou”. Citește cu atenție prezentul canon, Canonul 15 al Sinodului din Cartagina, Canonul 6 al Sinodului II [Ecumenic] și capitolul întâi din titlul 9 al prezentei colecții⁸² și cele din acestea, care dezleagă contradicția. Iar dacă acolo s-a spus: „așadar, prin voința episcopului în fața căruia ambele părți ar dori să fie dezbătute cele ale judecății”, să nu afirmi că acest lucru este înțeles cu privire la un judecător ales, care nu are jurisdicție și că acest judecător face voia părților și identificarea pedepsei, care nu este prevăzută din prezentul canon, ci cu privire la un judecător care are jurisdicție bisericească, dar care este nepotrivit părților. Prin urmare, clericul care este acceptat fără voința episcopului locului pentru a fi judecat în fața unui tribunal neconform, chiar dacă este bisericesc, va fi supus pedepsei potrivit prezentului canon. Iar exarhul diocezei este, cred eu, nu fiecare mitropolit al eparhiei, ci mitropolitul întregii dioceze. Iar dioceza este cea care are multe eparhii în ea. Dar acest privilegiu al exarhilor nu mai este aplicabil, căci, deși unii dintre mitropoliți sunt numiți exarhi, nefiind alți mitropoliți în dioceze, nu au absolut pe nimeni care să se supună lor. Astfel, probabil, atunci existau alți exarhi în funcție ai diocezelor, sau aceiași, dar privilegiile date acestora de către canoane s-au inactivat.

Canonul 10 Sinodul IV Ecumenic

10. Nu este permis ca un cleric să fie înregistrat simultan în bisericile a două orașe, adică și în cea în care a fost hirotonit la început, și în cea în care, fiind, fără îndoială, de rang mai mare, a fugit din dorință de slavă deșartă. Iar cei care fac acest lucru să fie repuși în propria biserică, adică în cea în care au fost hirotoniți de

⁸² G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 164-177.

la început, și să slujească numai acolo. Dar dacă totuși cineva a fost transferat deja dintr-o biserică în alta, atunci acela nu va lua parte cu nimic la treburile primei biserici și, desigur, nici la cele ale altarelor martirilor, adăposturilor pentru săraci, caselor de oaspeți din subordinea acesteia. Iar cei care, după decizia acestui Mare Sinod Ecumenic, ar îndrăzni să facă cel puțin ceva din cele care sunt interzise acum, Sfântul Sinod a hotărât ca aceștia să fie depuși din propria treaptă.

Concordanță: Can. 15 Ap.; 15, 16, I Ec.; 5, 20 IV Ec.; 17, 18 Trulan; 15 VII Ec.; 3 Ant.; 15, 16 Sard.; 54, 90 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Un cleric să nu fie înregistrat în bisericile din două orașe, iar dacă ar fi fost înregistrat, va fi reîntors în prima. Dar dacă cineva s-a mutat deja, să nu mai aibă părtașie sub niciun fel la chestiunile din prima biserică. Nu este permis ca acesta să activeze sub doi episcopi și să fie cleric al amândurora, ci, dacă din pricina dorinței de slavă fuge spre o biserică mai mare, va fi restabilit în cea în care a fost mai înainte hirotonit. Iar dacă s-a mutat în altă biserică și a fost făcut cleric cu voința propriului episcop, să nu aibă deloc vreo părtașie la chestiunile din biserică anterioară, dacă nu dorește să decadă din treaptă, încercând să facă acestea din pricina lăcomiei.

Interpretarea lui Zonaras. Prezentul canon interzice ca cineva să fie rânduit cleric în bisericile a două orașe, căci probabil a fost hirotonit într-un oraș mai mic, dar din dorință de slavă s-a străduit să se transfere într-o biserică a unui oraș mai mare sau s-a întâmplat să meargă dintr-o episcopie într-o mitropolie sau dintr-o mitropolie într-o patriarhie. Astfel, sinodul a hotărât ca unii ca aceștia să fie repuși în biserică în care au fost hirotoniți. Dar au poruncit să se facă acestea după canon. Însă, se spune, dacă cineva s-a transferat deja dintr-o biserică în altă biserică, rămânând în cea în care s-a transferat, să nu tulbure chestiunile bisericii din care s-a transferat, căci, de vreme ce a părăsit-o pe aceea, nu va avea nicio participare la ea, nici nu va avea nimic în comun cu ea. Dar îi pedepsește cu căderea din propria treaptă, adică cu caterisirea, pe cei care nu păzesc cele dispuse și care încearcă să facă ceva dintre cele ce au fost interzise prin acest canon. Dar *Novela 16*, aflată în al treilea titlul al cărții a III-a a *Basilicalelor* a rânduit: „Dacă într-o anumită biserică va muri un cleric, să nu fie imediat hirotonit un altul, ci, dacă sunt alte biserici care au mai mulți clerici decât numărul rânduit de la început în fiecare dintre ele, să îi mute pe unii de acolo și să-i pună pe aceștia în locul celor decedați, până când clericii fiecărei biserici este adus la numărul stabilit de la început”.

Interpretarea lui Balsamon. Unii clerici, înnebuniți de slavă, se mută din orașe mai mici în alte orașe mai mari, ca de exemplu din Athura în Heracleea. Astfel, spune canonul că nimeni nu are dreptul să facă acest lucru datorită cinstirii celui care l-a hirotonit pe el și din pricina faptului că nu poate una și aceeași persoană să se supună față de doi episcopi. Iar cei care încearcă să facă acest lucru să fie repuși în biserica în care au fost hirotoniți de la început și să slujească numai în aceea. Iar celor care au fost rânduiți înainte de acest canon în două dintre regiunile bisericilor se aduce o pedeapsă ca să nu mai poată invoca drepturile bisericii anterioare. Mai apoi este hotărât ca cei care îndrăznesc să facă ceva din cele interzise în acesta să fie caterisiți. Astfel, fiindcă le conține pe acestea, unii au înțeles formularea ca niciunul să nu fie cleric în bisericile a două cetăți, drept nici în două biserici dintr-un singur oraș. Dar cred că nu acesta este înțelesul canonului. Astfel, despre faptul că un cleric nu poate să plece dintr-o regiune în alta fără scrisoare de recomandare și de plecare din partea celui care l-a hirotonit și cel care face astfel este pedepsit, precum cel care îl primește, învață din Canoanele 15 și 16 Apostolice. Iar dacă cineva te întreabă de ce prezentul canon, la început, spune că cel care a sărit dintr-un oraș în alt oraș este repus în biserica anterioară, iar la sfârșit poruncește ca cel care încalcă acest canon să fie caterisit, spune că cel care a sărit dintr-un oraș în alt oraș, dacă nu a fost făcut cleric în cea de-a doua biserică este repus în prima, iar dacă a fost făcut cleric și este pus în cea de-a doua, atunci decade din propria treaptă. Iar despre faptul că unul ca acesta nu este imediat caterisit, ci după somare, citește în Canonul 15 Apostolic și în Canonul 17 al Sinodului Trulan.

Canonul 11 Sinodul IV Ecumenic

11. Am hotărât ca toți săracii și cei care au nevoie de ajutor să călătorească, după examinare, cu scrisori și adică numai cu scrisori bisericești de pace, și nu cu scrisori de recomandare, deoarece se cuvine ca cele de recomandare să fie oferite numai persoanelor care sunt sub vreo suspiciune.

Concordanță: Can. 12, 33 Ap.; 13 IV Ec.; 17 Trulan; 7, 8, 11 Ant.; 41, 42 Laod.; 7, 8 Sard.; 21, 89, 106 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cei săraci, care au nevoie de sprijin, să călătorească cu scrisori de pace, iar nu de recomandare, căci cele de recomandare sunt conferite numai celor sub o suspiciune. Scrisoarea de pace este cea înmănată unei persoane căreia nu i se aduce nicio ofensă, iar cea de recomandare este cea care mărturisește ireproșabilitatea vieții și a religiei pentru cel care o poartă. Prin urmare, săracii care au nevoie de ajutor trebuie să călătorească cu

scrisori de pace de la episcopi, ca să fie miluiți de către cei care pot să îi ajute, dar nu au nevoie de scrisori de recomandare, căci acestea sunt date preoților, diaconilor și celorlalți din cler.

Interpretarea lui Zonaras. Scrisorile de pace sunt cele numite scrisori de plecare, precum cele ce sunt date episcopilor de către mitropoliții cărora sunt subordonați și mitropoliților de către patriarhii de către care sunt aleși, atunci când merg la împărat pentru o nevoie constrângătoare. Și așa sunt și cele date clericilor de către episcopii lor, dacă doresc să plece în alt oraș și să fie înregistrați în biserica de acolo, conform Canonului 17 al Sinodului întrunit în Trulan. Însă există și alte scrisori de felul acesta. Dar se numesc de pace, ca cele care decid pacea. Căci, dacă un cleric a mers dintr-o cetate în alta, fără voința episcopului său, și el și cel care l-a primit sunt sub epitimie, deoarece clericul este oprit de la slujire, iar episcopul care l-a primit este afurisit, conform Canoanelor 15 și 16 Apostolic. Iar episcopii care merg la împărat fără scrisorile mitropolitului și ale episcopilor din eparhie, nu numai că decad din comuniune, dar și din demnitatea arhierescă, conform Canonului 11 al Sinodului din Antiohia. Iar scrisorile de recomandare se numesc cele care sunt înmânate clericilor sau laicilor afurisiți, sau necunoscuți tuturor, care pleacă într-o altă cetate și sunt recomandați episcopului din acea cetate ca persoane care sunt dezlegate de epitimie, sau că sunt credincioși, conform Canoanelor 12 și 33 Apostolic, sau când a fost o acuzație împotriva unuia și cel care a fost acuzat este descoperit nevinovat și i-a fost dată o scrisoare care-l recomandă pe el înaintea celui spre care a fost trimis și care arată că a fost acuzat în chip calomniator. Astfel, fiindcă scrisorile conțin acestea, canonul spune că celor săraci și celor care au nevoie de ajutor și vin din această cauză spre biserică, trebuie să li se dea scrisori de pace de la biserică și nu de recomandare, căci arhieriei au datoria de a-i primi pe săracii care se refugiază la biserică, sau pe orfani și văduve, ca pe unii care sunt oprimați, sau nedreptățiți, sau privați de cele de trebuință și de felul acesta, încât episcopii au fost oprți să meargă la împărat pentru cererile proprii și să-l deranjeze, dar sunt încredințați să facă acest lucru pentru cei care se refugiază în biserică, sau să trimită diaconii proprii pentru ajutorarea celor în nevoi și spre reconcilierea celor condamnați pentru greșeli pentru a fi pedepsiți sau exilați, precum se face această diferență în Canoanele 7 și 8 ale Sinodului din Sardica. De aceea, episcopii le înmânau scrisori celor care aveau nevoie de sprijin sub orice fel, care îi ajutau la cele necesare. Iar acestea erau numite scrisori de pace, ca unele care decid pacea pentru cei care au suferit o condamnare nedreaptă din pricina furiei conducătorilor, sau a celor puternici. Iar canonul rânduieste ca să li se dea acestea după o cercetare, căci nu trebuie să se ofere ajutor oricui vine pur și simplu fără vreo cercetare, ci celui care este nedreptățit. Căci, dacă cineva

care nedreptățește sau unul care comite rele vine la Biserică, nu trebuie să li se ofere sprijin unora ca aceștia. Căci se spune: „nici săracului să nu-i fii părțitor în judecată” [Ieșirea 23, 3]. Pentru că sărăcia este predispusă spre compasiune, spune Scriptura să nu-l miluiești pe cel nedrept în judecată, chiar dacă este sărac. Prin urmare, dacă un datornic fuge către biserică, trebuie ca episcopul să aibă grijă să nu fi cerut ceva de la el în chip nedrept, dar ceea ce este pe drept dator va da spre acela, fără ca episcopul să fie constrâns. De asemenea, și în celelalte cazuri.

Interpretarea lui Balsamon. Scrisorile de recomandare sunt numite cele date clericilor de către episcopii care i-au hirotonit și îi recomandă, adică fac cunoscută hirotonia lor, după cum este dispus de către Canonul 13 al prezentului sinod. Scrisorile de recomandare sunt și cele date episcopilor, sau clericilor, sau laicilor afurisiți și celor care au fost în alt mod într-o suspiciune nu tocmai bună, precum este dispus de către prezentul canon. Iar scrisorile de plecare, care sunt numite de pace, sunt celelalte. Dar sunt numite de plecare pentru că dispun ca un cleric, sau un episcop, să se transfere cu voința și eliberarea arhierescă, iar de pace, pentru că, atunci când o asemenea scrisoare este prezentată de către cel care a fost hirotonit, va fi pace între arhierii. Căci nici cel care primește un cleric străin nu-l va îndurera pe fratele său și nici nu va fi pedepsit, dar nici clericul nu va fi vătămat, ca unul care-l batjocorește pe cel care l-a hirotonit. Astfel, canonul spune că celor care nu au nevoie de scrisori de recomandare, adică celor care nu au fost excomunicați din pricina vreunui motiv nu tocmai bun, sau care nu sunt sub suspiciune – căci nu este vreun argument aici în privința celor care au nevoie de scrisori de recomandare – trebuie să li se ofere numai scrisori de pace. Dar s-au hotărât acestea în privința săracilor și a celor care au nevoie de sprijin, nu pentru că ceilalți, care sunt sub episcop, nu au nevoie să li se ofere tot în acest fel, ci pentru că cei săraci au nevoie mai mult de sprijinul bisericesc. Căci, dacă cererea celui în nevoie este nedreaptă, chiar dacă este sărac, nu i se va da acestuia scrisoare. Cercetează canoanele apostolice 12, 13, 16 și 33, Canonul 17 al Sinodului Trulan și Canonul 12 al celui din Antiohia, care-l caterisesc pe episcopul care a mers la împărat fără scrisoare de pace din partea mitropolitului. Dar faptul că episcopii sunt constrânși să ofere ajutor prin scrisori tuturor celor subordonați, dacă nu pot să se susțină prin ei înșiși, este arătat din Canoanele 7 și 8 ale Sinodului din Sardica. Astfel, remarcă faptul că cei care doresc să slujească în regiuni străine, se cuvine să nu înainteze doar scrisori de recomandare, ci și de pace.

Canonul 12 Sinodul IV Ecumenic

12. A ajuns până la noi faptul că unii, împotriva legiurilor bisericești, alergând la autorități lumești, au împărțit o eparhie în două, prin decrete imperiale,

astfel încât, din această cauză, există doi mitropoliți în aceeași eparhie. De aceea, Sfântul Sinod a hotărât ca pe viitor niciun lucru de acest fel să nu fie îndrăznit de către vreunul dintre episcopi, deoarece cel care încearcă să facă un asemenea lucru este depus din propria treaptă. Iar toate orașele care au fost onorate deja prin scrisori imperiale cu numele de metropolă, cât și episcopul care cârmuiește biserica ei să se bucure doar de cinste, adică să fie păstrate adevăratei metropole drepturile ei proprii.

Concordanță: Can. 34 Ap.; 6, 7, 8 I Ec.; 2, 3 II Ec.; 8 III Ec.; 28 IV Ec.; 36, 39 Trular

Interpretarea lui Aristenos. O eparhie nu este împărțită în două eparhii, iar cel care o împarte să nu mai fie episcop. Orașele care sunt învrednicite prin scrisori imperiale să se bucure numai de cinste, precum și episcopul de acolo. Dar să-i fie păstrate cele proprii mitropoliei adevărate. Episcopul care a mers la conducători și s-a silit ca episcopia lui să fie cinstită cu numele de mitropolie, încât una și aceeași eparhie este împărțită în două, să decadă din propria treaptă. Dar aceia dintre episcopi care nu din râvna episcopilor, ci mai mult datorită virtuților lor, sau datorită cinstei orașului, au ajuns să fie cinstiți ca mitropolii prin scrisori imperiale, să se bucure doar de cinste, iar drepturile proprii vor fi păzite mitropoliei adevărate, sub care era și mai întâi, adică episcopul acesteia va ședea mai sus față de cea care a fost cinstită ulterior de către împărat, toate episcopiile din eparhie vor avea unul și același mitropolit și acestea nu vor fi împărțite conform divizării eparhiei, dacă era vreun alt drept episcopal în întreaga eparhie, va fi păstrat nevătămat pentru el, și, mai simplu, niciunul dintre privilegiile lui nu vor fi luate și nu vor fi date celui care a fost cinstit ulterior.

Interpretarea lui Zonaras. Unii episcopi, din iubire de întâietate și de conducere, mergând la împărați, au solicitat prin decrete scrise – căci acestea sunt decretele imperiale – ca episcopiile lor să fie cinstite cu numele de mitropolii, astfel că s-a ajuns ca o eparhie să fie împărțită în două și în aceeași eparhie să existe două mitropolii și astfel episcopiile aceleiași eparhii să fie divizați între ei, lucru care s-a întâmplat cândva și în eparhia Capadociei, fiindcă cetatea Tyana a devenit o nouă mitropolie, precum spune Grigorie Teologul într-un epitalf al lui Vasile cel Mare. Prin urmare, din cauza acestora Sfântul Sinod a stabilit acest canon, care interzice să se facă asemenea lucruri, nici ca episcopii să caute să fie numite noi mitropolii, iar cel care se îndeletnicește cu această faptă, să fie caterisit chiar și pentru o singură încercare. Căci îl pedepsește nu numai pe cel care a adus la îndeplinire încercarea, ci și pe cel care doar încearcă, deși nu i s-a împlinit dorința. Dar s-au hotărât să se facă acestea conform canonului, însă s-a permis ca acele orașe care au fost cinstite ca mitropolii prin scrisori imperiale înainte de canon – căci ceea ce

s-a numit mai sus ca decrete imperiale s-a explicat aici și s-a spus că sunt scrisori imperiale – și episcopii din ele să se bucure numai de cinste, dar să nu tulbure vechea mitropolie, ci să-i fie păstrate toate drepturile adevăratei mitropolii, ca cea care a obținut numirea în mod sigur în decursul timpului, și să nu-i fie sustrate niciunul din ele de către noul mitropolit. Dar acest canon nu este păzit, fiindcă unii episcopi au fost ridicăți la cinstea de mitropolit prin decrete imperiale.

Interpretarea lui Balsamon. Poruncile imperiale sunt numite decrete imperiale. De aceea, canonul spune că, de vreme ce unii episcopi, din dorință de stăpânire, s-au silit să fie cinstiți ca mitropoliți pe baza unei porunci imperiale, iar prin aceasta au divizat o singură eparhie în două mitropolii, se cuvine să fie caterisiți, nu numai cel care a primit asemenea porunci, ci și cel care va îndrăzni să încerce un asemenea lucru. Și bisericile care au fost cinstite de către episcopi ca mitropolii pe baza unei porunci imperiale înainte de canon, se hotărăște să păstreze numai cinstea, fiindcă celelalte drepturi care aparțin mitropoliei adevărate dintre acestea [două] se cuvin să rămână libere de orice inovație. De vreme ce canonul hotărăște acestea, cineva ar spune: cum au cinstit diferiți împărați anumite episcopii ca mitropolii? Căci la un moment dat mitropolia Lacedaimoniei a fost episcopia vechii Patra, Madita a fost Heracleea, Abidus a fost Cyzek, dar au fost cinstite și alte episcopii. Astfel, mi se pare că, pe baza Canonului 38 al Sinodului din Trulan și a Canonului 17 al prezentului sinod, se fac asemenea delimitări de către împărați, conform autorității conferite lor de sus. Căci de aceea și capitolul 3 al primului titlu al cărții a III-a a *Basilicalelor*⁸³, care este pus

⁸³ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen I. Textus Librorum I-VII*, p. 82. Acest pasaj face trimitere la Codexul lui Iustinian I, 3, 35, în care se precizează: „Declarăm că fiecare oraș, fie că a fost restabilit la statutul său anterior, fie că nu a fost anterior un oraș, dar a fost declarat oraș prin bunăvoința imperială, trebuie să aibă un episcop, unic și propriu, care să se ocupe de chestiunile bisericesti din el. Nimeni, prin niciun mijloc, nici măcar în baza unei porunci imperiale divine, nu poate lipsi un oraș, oricare ar fi el, de episcopia sa proprie sau de teritoriul stabilit pentru aceasta, sau de orice alt drept și, în această privință sau chiar în orice alt mod, să-l facă dependent de alte orașe. 1. Dacă cineva acționează contrar acestui lucru și îndrăznește să ia de la un oraș dreptul său la propriul episcopat, fie de la orașele deja restabilite sau de la localitățile ridicate la rangul de orașe, fie de la cele care vor fi restabilite sau transformate în orașe în viitor, sau îndrăznește să priveze un oraș de orice alte privilegii care i-au fost sau îi vor fi acordate, nu numai că încercarea sa va fi zadarnică, dar el însuși, care se opune față de ceea ce este în mod public și privat benefic pentru fiecare om, va fi declarat infam și va fi depozat de proprietatea sa. Aceleași pedepse vor fi aplicate celui care va încerca să facă un astfel de lucru în modul descris mai sus, chiar și prin intermediul unui rescript imperial. 2. Deși am decretat aceste dispoziții în mod general, am luat notă și de starea preasfințelor biserici aflate sub jurisdicția Tomisului din provincia Scythia; și că este imposibil în orice alt mod de a salva cele mai sfinte biserici menționate mai sus, deteriorate de incursiunile continue ale barbarilor sau în alt mod afectate de lipsuri, decât ca ele să primească grija preasfințitului episcop de Tomis, oraș care este și capitala provinciei. Declarăm astfel că ele sunt exceptate de la actuala promulgare imperială și nu sunt supuse în niciun fel obligativității acesteia,

în capitolul 10 al primului titlu al prezentei colecții⁸⁴, este inactiv. Unii au căutat să afle drepturile care sunt cuvenite întâistătorului, adică mitropolitului, asupra bisericii care a fost cinstită din episcopie în mitropolie și care sunt acestea și au aflat că, pe lângă faptul că episcopia este numită mitropolie, în toate celelalte se cuvine ca aceasta să fie supusă vechii mitropolii, căci episcopul acesteia va fi hirotonit de către cel al vechii mitropolii și va fi judecat de către el și, în mod simplu, va fi supus lui. Citește și Canonul 2 a Sinodului al II-lea [Ecumenic] și Canoanele 6 și 7 ale Primului Sinod. Iar din perspectiva poruncii imperiale acestea sunt schimbate în alt fel, precum s-a spus mai sus. Citește și Canonul 38 al Sinodului Trulan și documentul imperial pus în parte la interpretarea acestuia. Dar, fiindcă în luna aprilie a celui de-al unsprezecelea Indiction al anului 6701 [1193 – n.n.], a fost publicată cinstita bulă de aur a încununatului de Dumnezeu, preaputernicului și sfântului nostru autocrator, domnul Isaac Anghel, care-i oprește pe mitropoliții care solicită episcopiile ce au plecat de la ei și au fost cinstite ca mitropolii sau arhiepiscopii, dar nu numai atât, ci și pe cei care au încercat oarecând să înșele înălțimea imperială ca să ridice episcopii la rangul de mitropolii, sau arhiepiscopii, conform autorității care i-a fost dată de sus, s-a adresat întrebarea de către unii ce înseamnă ceea ce este conținut de către canon, pentru ca mitropoliile care au fost cinstite să aibă doar cinstea, dar să fie păstrate celelalte drepturi mitropoliei adevărate? Afirmăm că dubiul cu privire la acesta este soluționat de către acest decret imperial. Căci, după ce a fost cercetat și după multe pledoarii pentru acest lucru au fost înțelese exact următoarele: „că și după rațiunea generală și după decizia expusă în mod general că Bisericele, care sunt ridicate la cel mai înalt tron prin poruncă imperială, trebuie să fie învrednicite de cinste și alegerile de acolo să fie îndeplinite conform normei canonice care a fost urmată de către Biserica cea mare atunci când se întrunesc mitropoliții, care îi aleg și pe arhiepiscopi și pe mitropoliți, lucru pe care îl decide împărăția mea, și dumnezeiescul și Sfântul Sinod va urma acestei porunci, ca una care păstrează acrvia bisericească și nu cade din corectitudinea canonică”. Astfel, citește acest decret în întregime și spune celor care afirmă că, dacă în ridicarea episcopiei la rang de mitropolie, sau arhiepiscopie, nu este adăugat de către puterea imperială

ci vor rămâne în forma lor specială. 3. În același mod, dorim să exceptăm de la prevederile actuale orașul Isaurienilor, care a fost recent ridicat în onoarea și în cinstea gloriosului martir Conon, adică Leontopolis. Astfel, și acesta va rămâne în forma pe care o are acum – căci mulți au dezbătut aprig dacă ar trebui să primească un episcop propriu sau să fie supus supravegherii și grijii celui mai venerabil episcop de Isauropolis; totuși, deși i s-a acordat statutul de oraș și se va bucura permanent și pe deplin de drepturile orașelor, va rămâne sub supravegherea episcopului menționat mai sus” [*The Codex of Justinian: A New Annotated Translation, with Parallel Latin and Greek Text Based on a Translation by Justice Fred H. Blume*, pp. 99-101].

⁸⁴ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, pp. 50-51.

ca alegerile lor să fie făcute prin confirmarea patriarhală, atunci mitropolitul cel adevărat va face alegerea lor, căci acest lucru este păzit până astăzi pentru patriarhul ecumenic, care este hirotonit de către cel de Heracleea, deoarece Constantinopolul, adică Byzantion, era atunci episcopia de Heracleea, spune-le că din acest decret această întregă pledoarie este anulată. Și cel al Constantinopolului nu este hirotonit în mod necesar de către cel al Heracleei, căci s-a descoperit că și Ștefan, fratele împăratului și domnului Leon Filosoful, a fost hirotonit Patriarh al Constantinopolului de către Teofan, mitropolitul Cezareei, cu puțin timp înainte, iar Leontie, de către Dimitrie al Cezareei.

Canonul 13 Sinodul IV Ecumenic

13. Clericii străini și necunoscuți să nu slujească absolut deloc într-un alt oraș, nici măcar o dată, fără scrisori de recomandare de la propriul episcop.

Concordanță: Can. 12, 15 Ap.

Interpretarea lui Aristenos. Clericul care este în alt oraș fără scrisori de recomandare să fie excomunicat. Acest lucru se află în multe canoane, deoarece clericii care sunt hirotoniți în altă parte, care nu aduc scrisori de recomandare de la episcopii lor, nu sunt lăsați să slujească în alt oraș.

Interpretarea lui Zonaras. Dumnezeuieștii Apostoli au hotărât acest lucru înaintea acestui Sinod, care poruncesc ca cel care își părăsește parohia lui și locuiește în alt oraș fără voința episcopului să nu mai slujească sub niciun fel, iar dacă rămâne în neorânduială, să fie în comuniune ca un laic, după cum este cuprins în Canonul 15 Apostolic. Și prezentul canon rânduiește aceleași lucruri și poruncește ca cel care a plecat în alt oraș fără scrisori de la episcop să nu mai slujească, nici acolo, nici în altă parte. Căci acest lucru înseamnă „absolut deloc”. Dar fiindcă s-a făcut aici mențiunea scrisorilor de recomandare, se arată din aceasta că și clericii care părăsesc parohia lor au fost acuzați de ceva, căci cele de recomandare se dau celor acuzați când sunt descoperiți ca nevinovați, ca unii care fuseseră deja arătați astfel, sau că au fost afurisiți de către propriul episcop.

Interpretarea lui Balsamon. Și Sfinții Părinți hotărâsc din nou ca cei care au fost făcuți clerici în unele biserici să nu slujească în alte orașe fără scrisori de recomandare de la propriul episcop. Și unii spun că aici scrisorile de recomandare au fost numite cele de plecare, iar alții au afirmat că scrisorile de recomandare despre care vorbește canonul se dau oamenilor care au fost acuzați și, după cercetare, au fost găsiți nevinovați. Dar mie mi se pare că aici canonul a hotărât cu privire la scrisorile de recomandare care recomandă hirotonia clericului și îl eliberează să

activeze și în altă parte. Căci cele de recomandare susțin gândirea fiecăruia și sunt date și laicilor, despre care aici nu s-a făcut nicio mențiune. Citește dar și interpretarea Canonului 11.

Canonul 14 Sinodul IV Ecumenic

14. Fiindcă în unele eparhii le-a fost permis citeților și cântăreților să se căsătorească, Sfântul Sinod a hotărât să nu i se îngăduie vreunuia dintre aceștia să-și ia o soție eterodoxă. Iar cei care au deja copii dintr-o astfel de căsătorie, dacă au apucat să-i boteze la eretici pe cei zămislîți de ei, să-i aducă la comuniunea Bisericii sobornicești, iar dacă nu au fost botezați, să nu mai poată să-i boteze la eretici, nici să nu-i unească pe aceștia prin căsătorie cu un eretic, iudeu sau păgân, doar dacă persoana care se unește cu un ortodox ar făgădui că se convertește la credința ortodoxă. Iar dacă ar încălca cineva o asemenea hotărâre a Sfântului Sinod, să fie supus unei pedepse canonice.

Concordanță: Can. 26 Ap.; 6, 72 Trulan; 10, 31 Laod.; 16, 21, 25 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Un cântăreț sau un citeț, fiind eterodox, dacă are copii dintr-o căsătorie, să îi aducă pe copii în comuniunea [Bisericii] în cazul în care au fost botezați acolo, iar dacă sunt încă nebotezați, să nu fie botezați sub niciun fel de către eretici. Canoanele 10 și 31 ale Sinodului din Laodiceea, al 2-lea al Sinodului al VI-lea din Trulan și prezentul canon interzic ca un ortodox să ia în căsătorie o femeie eretică, sau invers. Iar dacă unul dintre cântăreți sau citeți a luat o femeie eterodoxă înainte de aceste canoane și a avut copii cu aceasta și i-a botezat, rămânând la eretici, să îi aducă pe aceștia la comuniunea Bisericii sobornicești. Iar dacă îi au pe aceștia și sunt nebotezați, să fie botezați, fără să se facă sub nicio formă întoarcerea către eretici, ci îndepărtându-se de acolo, să îi aducă la Biserica sobornicească și să-i învrednicească pe aceștia de dumnezeiescul botez.

Interpretarea lui Zonaras. Sinodul din Laodiceea a stabilit acest lucru în Canoanele 10 și 31, și Sinodul din Cartagina l-a rânduit în Canonul 21, și Sinodul Ecumenic întrunit sub cupola Palatului imperial l-a definit mai pe larg. Dar Sinodul din Cartagina, precum prezentul canon, vorbește numai despre clerici, iar cel din Laodiceea și Sinodul Trulan interzic în mod absolut oricărui ortodox să se unească prin căsătorie cu ereticii și poruncesc ca o asemenea căsătorie, dacă este făcută, să fie dezlegată. După cum se poate vedea din textul prezentului canon, nu le-a fost permis citeților și cântăreților peste tot și oricând să-și ia soții după hirotésie, deși Canonul 26 al Sfinților Apostoli conține acestea: „Dintre cei care au înaintat în cler necăsătoriți, poruncim să se căsătorească, dacă doresc, numai citeții și cântăreții”. Și în continuarea lui, acest

sinod a interzis ca clericii ortodocși să se căsătorească cu femei eterodoxe, dar celor care se căsătoriseră deja și au avut copii cu acestea le pretinde ca toți copiii lor să vină la Biserica sobornicească, chiar dacă au apucat să fie deja botezați de către eretici, deoarece, aducându-i [în Biserică], fie să fie încreștinați numai prin Sfânta Mirungere, dacă au fost botezați de către ereticii al căror Botez este considerat acceptat de către Biserică, fie să fie botezați din nou, dacă botezul ereticilor care i-au botezat pe aceștia este pentru Biserică vrednic de lepădat. Iar dacă nu s-a făcut încă botezul, să nu mai fie botezați de către eretici, nici să nu-i unească, în numele copiilor lor, cu ereticii, nici cu iudeii, nici cu elinii, înțelegând prin „eretici” pe cei care admit Taina noastră, dar greșesc în unele lucruri și se deosebesc de ortodocși, prin „iudei” pe cei care l-au ucis pe Hristos, și prin „elinii” pe cei care sunt într-un tot necredincioși și care se închină idolilor. Dar, de asemenea, dacă ereticul sau necredinciosul promite să accepte credința ortodoxă, atunci înțelegerea să meargă mai departe, dar unirea să fie amânată până când își va împlini promisiunea cel care a făcut-o. Iar cel care încalcă acestea să fie supus pedepselor canonice.

Interpretarea lui Balsamon. După cum se pare, în anumite ținuturi li s-a permis citeților și cântăreților să intre în uniri matrimoniale, urmând Canonului 26 Apostolic, dar în altele le-a fost interzis aceasta fără o anumită logică. Astfel, a fost hotărât prin prezentul canon că, deși le este permis să își ia soții, nu le este îngăduit să se unească cu eterodocși, iar dacă au avut copii dintr-o asemenea căsătorie, să își aducă propriii copii la Biserica ortodocșilor, în care, dacă au apucat ca aceștia să fie botezați de către eretici, să fie numai unși cu Sfântul Mir, iar dacă nu [au apucat], să fie botezați de către Biserică. De asemenea, s-a hotărât, ca fiii lor să nu fie uniți cu eretici, iudei sau păgâni, dacă aceste persoane interzise nu-și propun să părăsească propria erezie sau religie, căci, dacă se adaugă credinței ortodoxe, atunci va urma și căsătoria. Sinodul îi supune pedepselor canonice pe cei care încalcă acestea. Citește și Canoanele 10 și 31 ale Sinodului din Laodiceea și Canonul 21 al celui din Cartagina și vei afla că este desfăcută căsătoria făcută cu un eretic. Dar cred că împreună cu desfacerea sunt supuși și aceștia pedepselor conform prezentului canon, căci în acest fel vor fi înțelese canoanele împreună. Dar s-a spus că se cuvine ca acei copii care s-au născut din eretici înainte de aceasta să fie aduși la comuniunea Bisericii. Dar știi că ereticii sunt împărțiți în două: în cei care primesc Taina noastră și bunăvoința dumnezeiască, dar care greșesc în anumite chestiuni, pe care, dacă vin, îi ungem numai cu Mir, și în cei care nu o primesc deloc și care sunt necredincioși, adică iudei și păgâni, și pe care îi botezăm. Astfel, sub numele de comuniune au fost arătați ambii, încât ori să fie unși cu mir, ori să

fie botezați. Citește Canonul 7 al Sinodului al II-lea [Ecumenic], capitolul 1 al titlului 4 al cărții XXVIII a *Basilicalelor*⁸⁵ și Canonul 72 al Sinodului Trulan și remarcă faptul că, în conformitate cu prezentul canon, precum se pare, o parte a Bisericii îi forțează pe latini să facă o lepădare, dacă doresc să își ia soții din Imperiul Roman de Răsărit⁸⁶.

Canonul 15 Sinodul IV Ecumenic

15. O femeie să nu fie hirotonită diaconiță înainte de vârsta de patruzeci de ani, dar și aceasta după o examinare riguroasă. Iar dacă, după ce a primit hirotesia și după ce a rămas un timp în slujire, se oferă pe ea însăși spre căsătorie, disprețuind harul lui Dumnezeu, una ca aceasta să fie anatematizată împreună cu cel care a fost unit cu ea.

Concordanță: Can. 19 I Ec.; 14, 40 Trulan; 44 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Cea care nu are patruzeci de ani, să nu fie făcută diaconiță, iar cea care și-a batjocorit slujirea prin căsătorie, să fie anatema. Nu trebuie ca femeia să fie hirotonită diaconiță înainte de patruzeci de ani. Iar dacă este hirotonită la patruzeci de ani și după hirotonie se va uni prin căsătorie, să fie anatematizată ca cea care a batjocorit harul lui Dumnezeu.

Interpretarea lui Zonaras. Din cauza ușurinței amăgirii femeilor și a alunecării, prezentul canon dorește ca femeia să nu fie hirotonită diaconiță la mai puțin de patruzeci de ani. Și Canoanele 14 și 15 ale Sinodului Ecumenic din Trulan spun la fel și poruncesc ca cele care au fost hirotonite contrar vârstei hotărâte pentru fiecare să fie caterisite. Și acest canon dorește ca femeia care este în vârstă de patruzeci de ani să fie hirotonită după o cercetare temeinică, dacă viața și conduita ei sunt cunoscute cu exactitate. Iar dacă va primi hirotonia și, după o anumită vreme, va refuza harul Duhului și se va deda căsătoriei, se poruncește ca și aceasta și soțul ei să fie anatematizați. Iar marele Apostol

⁸⁵ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen IV. Textus Librorum XXVI-XXXIV*, p. 1325. Pasajul indicat în cartea *Basilicalelor* este preluat din Digeste XXIII, 2, 1 și precizează următoarele: „Γάμος ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντός, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία / Căsătoria este o unire dintre un bărbat și o femeie, alege împreună pentru întreaga viață și comuniunea de drept divin și de drept uman”. Traducerea engleză este mai deficitară în redarea exactă a termenilor grecești, înlăturând chiar și termenul de „κοινωνία”: *The Digest of Justinian*, trad. A. Watson, vol. 2, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998, p. 317: „Marriage is the union of a man and a woman, a partnership for the whole life involving divine as well as human law”.

⁸⁶ Expresia folosită de către Balsamon este „ἐκ τῆς Ῥωμανίας”. Pentru explicarea termenului de „Romania/Ῥωμανία”, a se vedea nota de la comentariul lui Balsamon la Canonul 8 al Sinodului III Ecumenic (Cf. A. KAZHDAN, „Romania”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 3, p. 1805).

Pavel, scriindu-i epistolă lui Timotei, i-a spus: „Să fie înscrisă ca văduvă cea care nu are mai puțin de șaiszeci de ani” [1 *Timotei* 5, 9]. Astfel, de ce, dacă Pavel a rânduit în acest fel, acest sinod a dispus ca cea hirotonită ca diaconiță să fie de patruzeci de ani? Se spune că Apostolul a hotărât cu privire la văduve, iar acest sinod, cu privire la fecioare. De aceea, cea care s-a păzit pe ea însăși în curăție până la vârsta de patruzeci de ani, fiind neîncercată de plăcerea unirii bărbătești, și care primește harisma diaconiei, este considerată că nu înclină ușor înspre căsătorie și nu ajunge la dorința unirii [conjugale], prin care, de altfel, nu trecuse. Dar văduva, care s-a bucurat de patul bărbatului și a gustat din plăcerea unirii trupești, ar fi mai înclinată spre patimă. De aceea, și Vasile cel Mare, în al optsprezecelea canon al său, nu le pedepsește în același fel pe fecioara canonică care a căzut și pe văduva care a păcătuit, ci pe văduvă o compară cu sclava care a căzut în desfrânare și a umplut casa stăpânului ei de întinare, iar pe fecioară, cu mireasa care a comis adulter și o supune acuzației de adulter, iar pe văduvă o condamnă precum pe o slujnică care a căzut în desfrânare. Astfel, fiindcă văduva este mai predispusă spre patima unirii conjugale decât fecioara, marele Apostol a rânduit ca să fie rânduită la o vârstă înaintată. De aceea, și preaînțeleptul Vasile, discutând în Canonul 24 despre văduva care a conviețuit cu un bărbat după ce este înscrisă în numărul văduvelor, adaugă: „Totuși, dacă am numărat-o pe aceasta între văduve înainte de vârsta de șaiszeci de ani, vina este a noastră, nu a femeii”.

Interpretarea lui Balsamon. Toate ale prezentului canon sunt redundante, fiindcă astăzi diaconița nu este hirotonită, deși unele dintre ascete sunt numite diaconițe, și pentru că există un canon care hotărăște ca femeile să nu intre în sfântul altar. De aceea, cea care nu poate intra în altar, cum va realiza cele ale diaconilor? Citește Canonul 14 al Sinodului din Trulan și Canonul 15 [al aceluiași Sinod] care spune că diaconița care a fost hirotonită înainte de a împlini vârsta de patruzeci de ani să fie caterisită. Iar prezentul canon spune ca cea care s-a dedat după hirotonie căsătoriilor, să fie anatematizată despre o batjocoritoare a harului lui Dumnezeu. Iar canonul învață mai departe despre călugărițe. Cercetează și Canoanele 18 și 24 ale lui Vasile cel Mare.

Canonul 16 Sinodul IV Ecumenic

16. Nu este permis ca o fecioară care s-a dedicat Domnului Dumnezeu, de asemenea, nici monahilor, să încheie vreo căsătorie. Iar dacă ar fi cumva descoperiți că fac aceasta, să fie excomunicați. Însă am hotărât ca episcopul locului să aibă autoritatea de a fi îndurător față de ei.

Concordanță: Can. 7 IV Ec.; 44 Trulan, 19 Anc.; 16 Cart.; 6, 18, 19, 20, 60 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Monahii sau monahiile să nu se căsătorească, în caz contrar, vor fi excomunicați. Cei care au căzut din porunca lor și și-au respins legămintele lor sunt supuși excomunicării. Iar Canonul 60 al lui Vasile cel Mare îi expune pe aceștia de pedepsi adulterului.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul dorește ca cei care au făgăduit să trăiască în feciorie, chiar dacă ar fi bărbați, chiar dacă ar fi femei, să-și păzească făgăduința ca unii care s-au adus pe ei înșiși ca afierosire lui Dumnezeu și să nu fie descoperiți ca încălcători ai celor făgăduite. Căci, dacă Dumnezeu, care este chemat ca mediator, confirmă făgăduințele făcute unii altora, conform vocii teologice, cât de mare este pericolul să fi descoperit ca încălcător al acelor legăminte pe care le-am depus pentru aceasta? Iar dacă unii ar fi descoperiți că după făgăduință au ales căsătoria, canonul poruncește ca aceștia să fie excomunicați, adică afurisiți. Iar puterea de a fi mai îngăduitor și, de asemenea, de a lega epitimia pentru aceștia sau de a o dezlega și de a reduce pentru ei perioada s-a pus în seama autorității episcopului locului. Iar Canonul 19 al Sinodului din Ancira spune: „Toți cei care, făgăduind fecioria, își încălcă promisiunea, să îndeplinească hotărârea pentru cei căsătoriți a doua oară”. Iar Canonul 44 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic] din Trulan spune: „Un monah prins în desfrânare sau care-și ia o femeie pentru căsătorie să fie supus pedepselor pentru cei desfrânați”. Iar Canonul 60 al lui Vasile cel Mare conține următoarele: „Dacă cea care a făgăduit fecioria și-a încălcat promisiunea, va împlini perioada pentru păcatul adulterului în iconomia vieții singuratică. Același lucru este valabil și pentru acei monahi care au căzut”. Iar în Canonul 19 al aceluiași [Sfânt Părinte], îi condamnă cu pedeapsa celor desfrânați pe monahii care, după ce au depus făgăduința, sunt pervertiți înspre iubirea trupească și viața voluptoasă.

Interpretarea lui Balsamon. În vechime, unele femei veneau la Dumnezeu cu îmbrăcăminte de laici și făgăduiau să trăiască în feciorie. De aceea, Părinții au stabilit ca cei care au făgăduit aceasta, chiar dacă trăiesc singuri ca bărbați sau femei, să nu decadă de la cele făgăduite și să se unească prin căsătorii, dar și ca cei care încălcă acestea să fie excomunicați, adică afurisiți. Iar puterea afurisirii, adică a extinderii sau a diminuării, a fost încredințată episcopului locului. Dar astăzi, în Constantinopol, fecioarele nu se mai dedică lui Dumnezeu în îmbrăcăminte de laici, nici nu mai există aceste fecioare. Dar numai acel sfânt mitropolit al Thebei, Kalokten, a făcut acele locuințe ale fecioarelor în Theba și a rânduit fecioare laice în acestea. De aceea, și pomenirea lui este veșnică și pentru aceasta. Iar dacă vrei să spui că aceste fecioare sunt ascete, află că nimic nu te oprește, dacă nu vrei să le compari pe ele cu monahiile, datorită tunderii prin care s-au dedicat Bisericii.

Citește și Canonul 19 al Sinodului din Ancira, care le supune pe acestea pedepsei pentru cei căsătoriți de două ori, Canonul 44 al celui din Trulan, Canoanele 19 și 60 ale lui Vasile cel Mare. Unele le condamnă ca desfrânate, altele ca adultere pe cele care și-au anulat făgăduințele lor. De aceea, să nu contrazici unele cu altele, ci spune că, de vreme ce cele ale epitimiiilor au fost lăsate la puterea episcopului, acesta va pedepsi pe cel care a păcătuit după cercetare precum i se va părea lui. Citește și cartea XXVIII, titlul 6, capitolul 1 din *Basilicale*⁸⁷, care stabilește că

⁸⁷ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen IV. Textus Librorum XXVI-XXXIV*, p. 1354. Pasajul din *Basilicale* indică *Novela 12*, capitolele 1-3, a lui Iustinian, care precizează: „1. Aceasta este deci ceea ce decretăm pentru viitor, dacă cineva va încheia o căsătorie ilicită și contrară naturii, pe care legea le numește: *incestus*, *nefarius* și *damnatus*. În cazul în care acela nu are copii dintr-o căsătorie anterioară legitimă și fără vină, va fi supus imediat confiscării bunurilor sale și nu va beneficia de nimic din ceea ce i s-a stabilit ca zestre: toate acestea vor ajunge în vistieria statului. Acesta avea posibilitatea de a se căsători în mod legitim, dar el și-a îndreptat adorarea spre ceea ce nu este legitim, producând urmași cu amestecarea de sânge, prejudiciind familiile, acționând într-un mod necurat și necinstit și râvnind la astfel de practici, care sunt respinse chiar și de multe animale sălbatice. Pentru aceasta, pedeapsa lui nu trebuie să fie doar confiscarea, ci și privarea de funcție și exilul; și, dacă are un statut inferior, și tortura fizică, pentru ca el să învețe să trăiască în chip moral și să rămână în limitele naturii, în loc să trăiască în mod desfrânat, să îndrăgească ceea ce este în afara limitelor și să sfideze în mod deliberat legile pe care ni le-a transmis natura. În cazul în care soția s-a angajat într-o căsătorie ilicită în deplină cunoștință de cauză și în dispreț față de lege, ea va fi supusă aceleiași pedepse. 2. Cu toate acestea, în cazul în care are copii, nepoți sau alți descendenți dintr-o căsătorie anterioară fără cusur, aceștia vor primi imediat succesiunea paternă și, din cauza pedepsei tatălui lor, își vor dobândi independența față de acesta. Cu toate acestea, ei trebuie să-l întrețină și să-i asigure toate celelalte necesități; în ciuda disprețului său față de lege și a impietății sale, el este totuși tatăl lor. 3. Cam atât despre timpul care se va scurge ulterior, după această Constituție a noastră, care nu va tulbura pe nimeni – cel puțin pe cei care se comportă moral – dacă nu comit nicio infracțiune, pot evita să fie aduși sub incidența acestei legi. În ceea ce privește ceea ce este acum ca trecut, totuși, nu lăsăm să treacă cu totul nepedepsit și nici nu îl aducem în întregime sub o pedeapsă severă. În cazul în care o căsătorie ilicită care a avut loc a fost deja dizolvată, în orice mod, aceasta va fi iertată; iar dacă această lege a noastră va găsi pe cineva într-o astfel de căsătorie, acela va avea permisiunea, în termen de doi ani de la momentul în care această lege va deveni publică, de a o părăsi pe soția legată astfel de el, în așa fel încât ea să nu se mai întoarcă la el și nici să nu mai fie cu adevărat cu el, în timp ce în aparență este plecată – ceea ce este un mod în care el va apăra poate relația sa anterioară. Apoi, doar un sfert din averea sa va ajunge în vistieria publică. Cât despre copiii săi, le recunoaștem nevinovăția. Dacă ei sunt singurii, neexistând alții care să se fi născut ei înșiși în mod legitim dintr-o altă căsătorie fără vină, ei nu trebuie să fie privați de moștenirea tatălui lor, cu excepția cazului în care tatăl ar avea un motiv întemeiat de a-i urî și de a-i exclude din succesiunea sa din cauza unui alt motiv legal de ofensă. 3.1. Dacă, totuși, ar fi existat anterior o altă căsătorie care nu a fost în conflict cu legea, și dacă ar fi existat copii din aceasta, trei sferturi din moștenire trebuie lăsată copiilor, care sunt în toate privințele ireproșabili și fără vină, cu excepția cazului în care ar fi comis o altă infracțiune care îi arată, din punct de vedere legal, că nu merită succesiunea tatălui lor; în timp ce un sfert este lăsat ca moștenire copiilor care sunt nevinovați, în ciuda răului care le-a fost făcut, dacă și ei sunt în mod clar nevinovați în toate celelalte privințe în ceea ce privește pe tatăl lor. Sfertul din averea tatălui pe care am ordonat să fie vărsat la trezoreria publică trebuie, desigur, să fie dedus în avans. De asemenea, le acordăm dreptul de a moșteni de la părinții lor în modul pe care l-am menționat mai sus, nu numai prin testament, ci și prin moștenire succesorală. Același principiu se aplică și în cazul în care, după ce și-a părăsit soția anterioară unită ilicit cu el, se căsătorește legal cu o altă soție și are copii atât de la soția anterioară, cât și, mai târziu,

nu numai căsătoria nelegiuită este desfăcută, adică cea cu vreo rudă, dar și cea contrară legii, adică cea cu cel care este tutore, cât și cea condamnabilă⁸⁸, evident cea cu una care a fost afierosită lui Dumnezeu, și cei care au contractat-o sunt pedepsiți public și alungați și, chiar dacă sunt de condiție joasă, sunt biciuiți, încât nu numai că vor fi împlinite cele ale novejii, ci vor fi puși să urmeze și epitimia.

Canonul 17 Sinodul IV Ecumenic

17. Parohiile rurale sau câmpenești din cuprinsul fiecărei eparhii să rămână neștrămutate la episcopii care le dețin și mai ales dacă, stăpânindu-le fără constrângere, le-au administrat pe o perioadă de treizeci de ani. Iar dacă în timpul celor treizeci de ani a fost sau ar fi vreo dispută legată de acestea, este permis celor care afirmă că au fost nedreptățiți în legătură cu acestea să meargă în fața sinodului eparhiei. Iar dacă cineva ar fi nedreptățit de către propriul mitropolit, să fie judecat cazul de către exarhul diocezei sau de către scaunul cetății Constantinopolului, după cum s-a precizat mai sus. Dar dacă un oraș a fost reînnoit sau ar fi cândva reînnoit dintr-o autoritate imperială, atunci organizarea parohiilor bisericești să urmeze modelelor civile și publice.

Concordanță: Can. 74 Ap.; 6 I Ec.; 9, 21 IV Ec.; 25, 38 Trulan;

14, 15 Ant., 8, 12, 15, 19, 20, 28, 79, 87, 96, 104, 107, 117, 118, 119, 120, 128, 129, 130 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. O parohie câmpenească sau rurală, dacă a fost deținută timp de treizeci de ani, să fie deținută mai departe, iar dacă mai puțin, să fie disputată. Iar dacă un oraș a fost reînnoit printr-o poruncă imperială, și

de la cea legitimă. În acest fel, depășim trecutul prin binefacere. Să se înțeleagă că soției care a plecat i se oferă zestrea ei. Totuși, dacă el nu-și va părăsi soția în termen de doi ani de la publicarea acestei legi, el va pierde proprietatea sa, iar soția, zestrea ei; el va fi supus pedepsei declarate, iar copiii astfel făcuți nu vor avea nimic din averea tatălui lor și nici măcar din zestrea mamei lor. În cazul în care are copii născuți dintr-o căsătorie anterioară, nevinovată, aceștia vor primi proprietatea, în afară, desigur, de sfertul care merge la trezoreria publică; ei vor fi independenți de autoritatea lui, dar, așa cum tocmai am spus, își vor întreține tatăl și îi vor asigura și alte îngrijiri necesare. Și în acest caz, zestrea soției ilicite se duce în vistieria publică. În cazul în care făptașul nu are copii dintr-o căsătorie anterioară, fără vină, posesorul sigur al întregii sale averi va fi atunci trezoreria publică. Aceasta este legea pe care am stabilit-o și în cazul celor care se căsătoresc ilicit în continuare și îl punem pe omul care nu-și alungă soția ilicită, în termenul pe care l-am precizat, pe picior de egalitate din toate punctele de vedere cu omul care, după această lege, ia o soție de un fel ilicit și respingător” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 1, pp. 168-170].

⁸⁸ Potrivit *Novelii 12* a lui Iustinian, Balsamon face diferența între trei tipuri de căsătorii ilegite: „ἀθεμιτος γάμος”, „παράνομος γάμος” și „κατάκριτος γάμος”. Prima este identificată cu incestul, deoarece persoana respectivă se căsătorește cu o rudă a sa. Termenul „ἀθεμιτος” se referă în acest context la o căsătorie care încalcă legile divine, sfinte sau nescrise. A doua este considerată ca o căsătorie care deviază de la legi sau este contrară legilor, termenul „παράνομος” fiind tradus prin „contrar legii”. A treia categorie este reprezentată de căsătoriile condamnabile, implicând și căsătoriile cu fecioarele sau monahiile afierosite lui Dumnezeu.

ordinea parohiilor bisericești să urmeze decretelor publice și civile. Dacă bisericile au avut dispute cu persoane private în privința bunurilor imobile și au tăcut timp de patruzeci de ani, fără ca deținătorii să fie în niciun fel deranjați, nu mai pot să le mute pe acestea, fiindcă sunt scoase prin prescriere. Iar dacă o biserică are ceva împotriva altei biserici, ambele au un drept egal, iar dacă treizeci de ani nu s-a argumentat nimic, ci s-a tăcut, chiar dacă după aceasta s-ar face o acțiune, este exclusă din pricina prescrierii perioadei. De aceea, prezentul canon rânduieste ca, dacă unii dintre episcopi au deținut parohiile câmpenești sau rurale ale altor episcopi pentru treizeci de ani, să le dețină în continuare nestrămutate pe acestea. Iar dacă în decursul celor treizeci de ani a fost vreo contradicție cu privire la acestea, deținătorii acestora nu vor fi deposezați prin trecerea celor treizeci de ani, ci vor fi judecați în privința acestora în fața sinodului eparhiei împreună cu cei care au considerat că i-au nedreptățit. Iar aici înțelesurile parohiilor câmpenești și rurale nu sunt pentru orașe sau sate, ci pentru zone agrare, iar rurale sunt cele așezate în mijlocul câmpurilor și satelor, iar câmpenești, cele departe de acestea și stabilite în afară, care acum sunt numite *μνοικία* [locuințe singulare]. Iar dacă un împărat înnoiește un oraș sau l-ar reînnoi, episcopul din vecinătate nu se va lupta cu rivalitate și [nu] va aduce o acuzație ca să se facă această parohie supusă lui, ci va urma decretelor civile și publice, încât episcopul fiecărei eparhii sau parohii să o dețină pe aceasta supusă lui, la care aceasta este înscrisă și să fie astfel pe deplin supusă.

Interpretarea lui Zonaras. Este interzis în general tuturor a încălca drepturile altora și a nedreptății pe cei care sunt vecini și a sustrage cele ce nu li se cuvin, dar cu atât mai mult episcopilor, care se cuvin să se înfățișeze ca model pentru cei supuși lor spre imitarea binelui întreg. Prin urmare, acest canon prevede ca parohiile să fie nestrămutate de la cei care le dețin, chiar dacă ar fi câmpenești sau rurale, aceste lucruri fiind aproape aceleași cu ceea ce se poruncește prin hotărârea Sinodului al Treilea [Ecumenic] din Efes, doar că acela a hotărât în privința eparhiilor și enoriilor mai mari în care erau hirotoniți episcopi, iar acesta, în privința parohiilor care ar fi enorii mici și nu foarte populate, pe care le împarte în câmpenești și rurale. Se spune că cele câmpenești [*ἀγροικικάς*] sunt cele așezate la depărtare mare, care au puține persoane care locuiesc în acestea și care sunt numite *monoikia* [*μνοικία* – locuințe singulare], iar cele rurale [*ἐγχωρίους*] sunt cele din vecinătatea câmpurilor agricole și a satelor, care au mai mulți locuitori. Astfel, se poruncește ca aceste parohii, oricare ar fi, să nu fie luate de la episcopii care le dețin și, se spune mai mult, ca acestea să le rămână lor, dacă timp de treizeci de ani le-au deținut și administrat fără constrângere, adică dacă nu le-au constrâns cu ceva, și le-au invocat pe bună credință, adică fără nicio cauză nedreaptă. Căci

perioada de treizeci de ani le impune o siguranță asupra posesiei lor. Iar dacă cineva în decursul celor treizeci de ani se va ridica, spunând că o asemenea parohie aparține lui, se dorește ca propunerea să fie cercetată în fața sinodului eparhiei. Iar dacă episcopul enoriei îl acuză pe propriul mitropolit, să fie făcută dreptate în fața exarhului diocezei sau în fața celui de Constantinopol. Astfel, unii spun că exarhii diocezelor sunt patriarhii și pentru susținerea argumentului lor se folosesc de Canonul 42 al Sinodului din Cartagina, care spune: „Episcopul scaunului principal să nu se numească exarhul preoților sau marele preot sau ceva de genul acesta, ci numai episcop al scaunului principal”. Dar alții spun că mitropoliții eparhiilor sunt numiți exarhi, aducând ca încredințare Canonul 6 al Sinodului din Sardica, care spune: „trebuie să-i fie reamintit prin scrisorile exarhului eparhiei, adică ale episcopului mitropoliei”. Dar ar fi mai bine ca mitropoliții eparhiilor să fie considerați exarhi, precum i-a numit pe aceștia canonul amintit al Sinodului din Sardica. Prin urmare, aceasta este înțelegerea acestui canon care împarte în mod evident tribunalele și când un episcop aduce o acuzație împotriva unuia împreună cu el episcop, sau un cleric împotriva unui episcop, atunci mitropolitul este pus ca judecător, pe care îl numește și exarh al diocezei, iar când un episcop are o judecată împotriva unui mitropolit, atunci instanța de judecată îi este atribuită celui al Constantinopolului. Însă, cel al Constantinopolului nu este pus ca judecător deplin asupra tuturor mitropoliților, ci doar asupra celor supuși lui. Căci nu îi aduce în instanță fără voie să fie judecați de către el și pe mitropoliții Siriei, sau ai Palestinei și Feniciei sau ai Egiptului, ci cei ai Siriei sunt supuși instanței Antiohiei, cei ai Palestinei, Ierusalimului, iar cei ai Egiptului sunt judecați de către cel al Alexandriei, de către care sunt și hirotoniți și cărora li se supun. Dar și alții erau numiți exarhi, precum cel al Cezareei Capadociei, cel al Efesului, cel al Tesalonicului și cel al Corintului, cărora se spune că li s-a dat și un privilegiu pentru aceasta, să poarte un veșmânt cu multe cruci în bisericile lor. Iar dacă un oraș a fost reînnoit sau ar fi reînnoit prin puterea imperială, canonul afirmă și cele ce urmează. Iar ceea ce se spune este acest lucru că, dacă împăratul va face un oraș nou și, prin documente publice, adică prin decrete scrise, va da acestuia anumite drepturi și privilegii, atunci și ordinea parohiilor bisericești va urma acestor documente publice, fiindcă Părinții spun numai aceasta că, de vreme ce nu am putut să ne opunem puterii imperiale și celor decretate de către împărați, atunci și ordinea bisericească să urmeze acestora.

Interpretarea lui Balsamon. Unii spun că aici canonul nu vorbește despre enorii, ci despre alte drepturi, care aparțin episcopului fiecărei eparhii. Dar acest lucru nu este adevărat, după cum este evident din finalul canonului care spune că împăratul poate să dispună pentru orașele, care au fost înnoite sau care ar fi

înnoite de către el, cele ce sunt dorite de către el pentru drepturile episcopale. Citește și Canonul 12 al prezentului sinod și Canonul 38 al Sinodului Trulan. Iar ceea ce spune prezentul canon este după cum urmează. Unii au dorit ca aceste canoane, cu privire la enorii, să fie înțelese pentru enoriile urbane, nu și pentru cele rurale sărace. Astfel, a fost hotărât ca episcopii să dețină fără confruntare acele enorii care au fost administrate de către ei fără constrângere, chiar dacă ar fi câmpenești, adică mici, care sunt numite și *μωολκία* [locuințe singulare], chiar dacă ar fi rurale, adică cele care au mai mulți locuitori. Și se spune că, dacă în timp de treizeci de ani un alt episcop aduce o dispută pentru aceasta în fața sinodului eparhiei, vor fi observate cele cu privire la aceasta. Iar dacă un mitropolit l-ar nedreptăți pe un episcop al său, cele cu privire la enorie vor fi judecate în fața exarhului diocesei sau în fața patriarhului. Ceea ce este decis de către împărați prin decrete publice, adică prin porunci imperiale, pentru orașele care au fost înnoite sau vor fi înnoite de către ei, rămâne așa cum a fost hotărât, pentru că și Biserica trebuie să urmeze celor ce sunt hotărâte în acest fel. Avându-le pe acestea, să nu spui că enoriile deținute fără constrângere pentru treizeci de ani sunt nestrămutate, iar cele ce nu sunt așa, adică sunt administrate cu forța, și după treizeci de ani sunt aduse în instanță, ci citește ultimul capitol al titlului al doilea al cărții a V-a din *Basilicale*, adică primul capitol al *Novelii 111*, care spune astfel: „Orice acțiune care aparține cinstului lăcaș, fie că este personală, fie că este ipotecară, să nu treacă de patruzeci de ani, deoarece prescrierile oportune care sunt potrivite pentru fiecare sfânt lăcaș de felul acesta să păzească perioadele proprii”. Și în afară de aceasta, există o lege veche care spune așa: „prezentă nouă decizie pentru bisericile care sunt în instanță împotriva unor persoane private este extinsă la o perioadă de patruzeci de ani”. Iar Canonul 17 al Sinodului [Ecumenic] din Calcedon, așezat în capitolul 5 al primului titlu al *Nomocanonului*, conferă Bisericilor aflate în instanță împotriva unor Biserici o perioadă de treizeci de ani. Să nu te miri de acest lucru, căci din această *Novelă 111* și din capitolul 3 al titlului al treilea, al cărții a cincea, adică *Novela 131*, Bisericile au și un alt privilegiu. Căci același capitol spune: „Decretăm ca în locul perioadelor prescrise de zece sau douăzeci sau treizeci de ani, numai perioada prescrisă de patruzeci de ani poate fi stabilită împotriva bisericilor sfinte și a tuturor celorlalte cinstite lăcașuri, fiindcă acest lucru este păzit și la solicitarea de revendicări și moșteniri lăsate pentru scopuri pioase”, încât bisericile, dacă nu se află în instanță pentru lăcașurile sfinte numai în perioada de patruzeci de ani sunt împiedicate, iar cei care se află în instanță împotriva acestora sunt excluși prin prescrierile legale asupra bisericilor. Iar când bisericile se află în instanță unele împotriva altora, nu au privilegiul perioadei de patruzeci de ani, ci se folosesc de dispozițiile legale comune. Remarcă din prezentul canon că este permis împăratului să

ia privilegiile bisericești. Căci dacă le sunt permise cele ce doresc ei să rânduiască în privința enoriilor pentru orașele reînnoite de către ei, cred eu că cu atât mai mult vor cinsti o episcopie ca mitropolie și vor decreta investituri de egumeni și prescrie cu putere și alte lucruri de felul acesta.

Canonul 18 Sinodul IV Ecumenic

18. Infracțiunea conspirației sau a complotării este cu totul oprită chiar și de către legile lumești, dar cu atât mai mult se cuvine ca aceasta să fie interzisă în Biserica lui Dumnezeu. De aceea, dacă unii clerici sau monahi ar fi găsiți conspirând, complotând sau uneltind intrigi împotriva unor episcopi sau a unor coslujitori, aceia să fie depuși cu totul din propria treaptă.

Concordanță: Can. 31 Ap.; 34 Trulan; 6 Gangra; 5 Ant.; 10, 15 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Clericii și monahii, dacă ar fi descoperiți fie că ar conspira, fie că ar complota împotriva episcopului, să decadă din propriile trepte. Conspirația și complotul, dacă sunt făcute pentru distrugerea unuia din cei care sunt în orice chip împreună clerici, primește o pedeapsă prin legi mai mare decât orice alte delictе. De aceea, și canonul hotărăște pentru cei care fac conspirații sau comploturi împotriva episcopilor să decadă din propriile trepte.

Interpretarea lui Zonaras. Infracțiunea conspirației a fost interzisă și pedepsită și de către legile civile, pe care canonul le-a numit lumești [din afară], din pricina faptului că aproape toate au fost compuse de către păgâni, după cum poate fi găsit în cartea LX, titlul 36, capitolul 4⁸⁹, și în titlul 51, al primului capitol, tema a treia. Conspirația este atunci când unii s-au consfătuit împotriva altora și s-au legat unii pe alții prin jurăminte să nu se îndepărteze de sfatul nepotrivit până când nu l-ar îndeplini pe acesta. Acest lucru este istorisit și de către dumnezeiescul Luca

⁸⁹ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen VIII. Textus Librori LX*, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1988, p. 2965. Acest pasaj se referă la *Digestele* lui Iustinian, XLVIII, 4, 4, în care se precizează cu privire la cel care a săvârșit actul de conspirație: „cel prin a cărui rea intenție o persoană este determinată să depună un jurământ pentru a acționa împotriva statului; sau cel prin a cărui rea intenție o armată a poporului roman este condusă într-o ambuscadă sau vândută inamicului; sau cel prin a cărui acțiune rea se pretinde că a împiedicat inamicii să cadă în puterea poporului roman; sau cel prin a cărui acțiune cu rea intenție dușmanii poporului roman au fost ajutați cu provizii, armament, arme, cai, bani sau orice alt lucru; sau care a acționat astfel încât aliații poporului roman să devină dușmanii acestuia; sau prin a cărui intenție răuvoitoare s-a făcut ca regele unui popor străin să nu se supună poporului roman; sau prin a cărui intervenție cu intenție răuvoitoare s-a făcut ca ostatici, bani sau vite să fie predate dușmanilor poporului roman împotriva intereselor statului; de asemenea, omul care lasă să plece pe cineva acuzat și găsit vinovat într-un proces [de trădare] și din acest motiv aruncat în închisoare. 1. Senatul a exonerat de această acuzație un om care a topit statuile refuzate ale împăratului” (*The Digest of Justinian*, trad. A. Watson, vol. 4, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998, p. 317).

în *Faptele Apostolilor*, care spune că „unii dintre iudei, făcând sfat, s-au legat cu blestem zicând că nu vor mânca, nici nu vor bea până ce nu vor ucide pe Pavel” [*Faptele Apostolilor* 23, 12]. Complotarea este o întrunire răuvoitoare și acordul unora pentru fapte greșite. Prin urmare, pe acestea cu mult mai mult trebuie să le evite cei consacrați și monahii. Iar canonul spune că, dacă unii ar fi descoperiți conspirând sau complotând și născocind ceva, căci aici expresia „cei care uneltesc” este în locul de „cei care pregătesc lucruri grave și rele”, precum se spune „Închegatu-s-a ca grăsimea inima lor” [*Psalmul* 118, 70] în loc de „s-au împietrit”, se poruncește ca unii ca aceștia să decadă din propria treaptă.

Interpretarea lui Balsamon. Conspirația este atunci când unii se obligă cu jurământ reciproc făcut unii altora să împlinească anumite dorințe rele ale lor. Iar complotul este a se întruni și a fi de aceeași părere pentru a face un anumit rău. Iar canonul numește legile civile ca pe cele din lume, din cauză că multe dintre ele au fost compuse de către cei pricepuți ai scrisului din lume, adică din cea a păgânilor. Prin urmare, se spune că, de vreme ce legea civilă pedepsește pe cei care complotază și conspiră, se cuvine ca clericii sau monahii, care fac un asemenea lucru, să fie caterisiți. Și, deși canonul spune că cei care aduc intrigi împotriva episcopilor sau a celor împreună cu ei clerici [adică, precum se spune „Închegatu-s-a ca grăsimea inima lor” (*Psalmul* 118, 70) în loc de „s-a împietrit”], să fie caterisiți, cred că și cei consacrați care fac un asemenea lucru împotriva laicilor sunt pedepsiți la fel. Citește și capitoul 37 al titlului al nouălea al prezentei colecții⁹⁰ și Canonul 34 al Sinodului VI [Ecumenic].

Canonul 19 Sinodul IV Ecumenic

19. A ajuns la urechile noastre faptul că în eparhii nu au loc sinoadele episcopilor cele stabilite canonic și, din această cauză, sunt neglijate multe dintre chestiunile bisericesti care necesită o îndreptare. De aceea, Sfântul Sinod a hotărât, conform canoanelor Sfinților Părinți, ca episcopii din fiecare eparhie să se întrunească de două ori pe an, acolo unde ar aproba episcopul metropolei, și să corecteze fiecare problemă care se ivește. Iar episcopii care, rămânând în propriile lor orașe și trăind în stare de sănătate, fiind și liberi de orice angajament inevitabil și necesar, totuși nu participă, să fie muștrați în chip frățesc.

Concordanță: *Can. 37 Ap.; 5 I Ec.; 8 Trulan; 6 VII Ec.; 20 Ant.; 18, 73, 76, 77, 95 Cart.*

Interpretarea lui Aristenos. Sinodul să fie făcut de două ori pe an, acolo unde consideră episcopul mitropoliei, și să se soluționeze cele survenite.

⁹⁰ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 229-230.

Precum s-a spus mai înainte, întrunirea sinodului de două ori pe ani a fost oprită de către Canonul 6 al Sinodului al Doilea [Ecumenic] din Niceea și de Canonul 8 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic] din Trulan, din pricina dificultății și a faptului că episcopii care se întruneau aveau lipsuri pentru călătorie și a fost hotărât ca să fie făcut o singură dată, de la sărbătoarea Sfințelor Paști până la finele lunii octombrie.

Interpretarea lui Zonaras. În privința sinoadelor rânduite ca să fie făcute anual în fiecare eparhie a fost interpretat în canoanele Sfinților Apostoli și în Canonul 5 al Primului Sinod [Ecumenic]. Trebuie cercetate acestea.

Interpretarea lui Balsamon. În privința sinoadelor care trebuie făcute anual, cercetează Canonul 5 al Primului Sinod [Ecumenic] și cele din acesta.

Canonul 20 Sinodul IV Ecumenic

20. Clericilor care aparțin unei biserici nu le este permis, după cum am hotărât deja, să fie orânduți în biserica unui alt oraș, ci să o iubească pe aceea în care au fost învredniciți să slujească de la început, cu excepția acelor care, părăsindu-și din constrângere propria lor patrie, s-au mutat într-o altă biserică. Iar dacă vreun episcop, după această hotărâre, va primi pe un cleric care aparține unui alt episcop, s-a decis ca și cel care a fost primit, și cel care l-a primit să fie excomunicați până în momentul în care clericul transferat s-ar reîntoarce în propria lui biserică.

*Concordanță: Can. 15 Ap.; 15, 16 I Ec.; 5, 10, 23 IV Ec.; 17, 18 Trulan;
15 VII Ec.; 3 Ant.; 15, 16 Sard.; 54, 90 Cart.*

Interpretarea lui Aristenos. Un cleric al unui oraș să nu fie rânduit în altul, dar cel care și-a pierdut propria patrie, chiar dacă a venit în altă biserică, nu este supus pedepsei. Iar un episcop care l-a primit pe un cleric străin, împreună cu cel acceptat, trebuie să fie excomunicat. Acest lucru a fost spus în multe canoane, să nu fie rânduit un cleric al unui oraș în altul, fără voința propriului episcop. Prin urmare, și episcopul și cel care l-a făcut pe clericul străin cleric pentru propria episcopie și cel care a fost făcut cleric vor fi afuriși până când acest cleric s-ar întoarce la propria biserică. Iar clericul, care l-a primit dintr-o anumită nevoie pe cel care și-a pierdut propria patrie, nu este pedepsit.

Interpretarea lui Zonaras. Și despre acest lucru s-a interpretat în diferite canoane și sunt suficiente acelea.

Interpretarea lui Balsamon. În privința acestui lucru am interpretat anterior suficient, dar să nu fie o contradicție pentru tine Canonul 23 al prezentului sinod, care nu aplică afurisirea asupra clericilor care petrec în alt ținut, ci este hotărât ca aceștia să fie alungați. Citește și cele scrise la acela.

Canonul 21 Sinodul IV Ecumenic

21. Clericii sau laicii care acuză pe unii episcopi sau clerici să nu fie acceptați pur și simplu spre acuzare fără o investigare, dacă nu a fost mai întâi examinată reputația lor.

Concordanță: Can. 74 Ap.; 6 II Ec.; 8, 19, 128, 129, 130 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Clericul sau laicul care îl acuză pe episcop să nu fie acceptat fără investigare. Trebuie ca suspiciunile acelora care îi acuză pe episcopi sau pe clerici să fie analizate și să nu fie primiți aceștia spre acuzarea lor fără cercetare, chiar dacă cei care acuză sunt clerici sau chiar dacă sunt laici. Aceștia să nu fie sub niciun fel excluși, sau excomunicați sau acuzați pentru anumite delictе și nu s-au arătat ca fiind nevinovați, sau au vreo acuzație în orice alt fel asupra vieții lor sau sunt străini de religie. Căci mulți dintre aceștia care doresc să răstoarne și să tulbure buna rânduială bisericească inventează anumite acuzații denigratoare împotriva episcopilor și clericilor ortodocși ireproșabili.

Interpretarea lui Zonaras. Și Canonul 6 al Sinodului al II-lea [Ecumenic] rânduiește cu privire la aceste chestiuni. Astfel, cele scrise acolo sunt suficiente și pentru interpretarea capitoului prezent.

Interpretarea lui Balsamon. Cercetează Canonul 6 al Sinodului al II-lea [Ecumenic] și află și interpretarea prezentului canon.

Canonul 22 Sinodul IV Ecumenic

22. Nu este permis clericilor ca, după moartea propriului episcop, să răpească lucrurile ce-i aparțin acestuia, după cum a fost interzis acest lucru și celor care le iau în primire. Iar cei care fac un asemenea lucru își pun în pericol propriile lor trepte [clericale].

Concordanță: Can. 40 Ap.; 35 Trulan; 24 Ant.; 22, 81 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care răpește bunurile aceluia episcop care a plecat dintre oameni, va fi deposedat de treaptă. Toți aceia dintre clerici care răpesc bunurile episcopului după moartea aceluia, sunt în primejdie în privința propriei trepte.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul al 14-lea al Sfinților Apostoli hotărăște ca bunurile personale ale episcopului să fie evidente, dar și cele ale Bisericii să fie evidente și conferă putere episcopului să le lase pe cele personale cui dorește. Și Canonul 24 al Sinodului din Antiohia rânduiește aceleași lucruri. Și prezentul canon interzice ca bunurile care aparțin episcopului să fie răpite de către clerici, în cazul în care acela moare. Iar expresia „după cum a fost interzis acest lucru și celor care le iau în primire” trebuie înțeleasă conform Canonului 35 al Sinodului Trulan, care interzice ca mitropolitul, căruia i-a fost subordonat episcopul decedat, să-și însușească ceva din bunurile Bisericii sau din bunurile personale ale episcopului, ci poruncește ca, dacă ar fi clerici în episcopie, bunurile să fie păzite de către ei, până ar fi ales alt episcop. Iar dacă probabil nu sunt clerici, îi este încredințată mitropolitului păstrarea acestora, ca să le predea nepervertite episcopului care va fi hirotonit. Astfel, se spune că clericii sau mitropoliții sunt cei care primesc, pentru că sunt încredințați cu păzirea bunurilor, iar asupra celor care răpesc sau sustrag ceva din cele ale episcopiei sau din bunurile episcopului este impusă pedeapsa decăderii din propriile trepte. Dar episcopul a fost oprit să lase bunurile personale ereticilor, iar cei care le lasă unora ca aceștia sunt supuși anatemei. Iar dacă episcopul a murit fără nicio dispoziție testamentară, s-a hotărât ca episcopul de după acesta să administreze bunurile în mod plăcut lui Dumnezeu, conform Canoanelor 23 și 81 ale Sinodului din Cartagina.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon spune că clericii care, după moartea propriului episcop, răpesc bunurile care-i aparțin acestuia să fie cate-risiți, dar nu numai aceștia, ci și ceilalți care sunt datori cu paza acestora, adică mitropoliții și ceilalți din locul de unde a murit episcopul, și care sunt numiți „primitori”. Și mai apoi se spune că episcopul deține bunuri și poate să dispună cu privire la ele, conform Canonului 40 Apostolic, dacă le inventariază pe cele personale și pe cele ale episcopiei la momentul când a fost hirotonit. Căci, dacă nu va face astfel, toate lucrurile lui revin Bisericii. Iar dacă s-a făcut un inventar, precum se spune, și dacă episcopul moare fără vreo dispoziție testamentară, consider că, în conformitate cu legile, va fi moștenit de către rudele lui, fiind chemate fără o dispoziție testamentară. Căci, chiar dacă unii au afirmat, pe baza Canonului 81 al Sinodului din Cartagina, că episcopul care este după el are permisiunea asupra bunurilor episcopului, care a murit fără dispoziție testamentară, ca să le administreze după cum dorește, totuși eu cred că din acest canon, care spune că se cuvine ca episcopul succesori să dispună față de cele ale episcopului fără dispoziție testamentară corespunzător cu porunca lui însuși, este evident mai mult că această conferire a bunurilor aparținând celui care a murit este făcută conform

legilor, deoarece cel care face acest lucru va face dispunerea conformă cu porunca lui. Cercetează și Canonul 24 al Sinodului din Antiohia și Canonul 35 Trulan.

Canonul 23 Sinodul IV Ecumenic

23. A ajuns la auzul Sfântului Sinod faptul că unii clerici și monahi, neavând nicio împuțernicire de la propriul episcop, ba chiar și când au fost excomunicați de către acesta, ajungând în cetatea imperială a Constantinopolului, petrec mult timp în ea și, producând tulburări și perturbând organizarea bisericească, ruinează casele unora. De aceea, Sfântul Sinod a hotărât ca unora ca aceștia să li se reamintească mai întâi prin avocatul bisericesc al preasfintei Biserici din Constantinopol să părăsească cetatea imperială. Iar dacă, fiind nerușinați, vor persista în aceste lucruri, să fie alungați de către acest avocat bisericesc chiar și fără voia lor, ca să se întoarcă la locurile lor.

*Concordanță: Can. 15 Ap.; 15, 16 I Ec.; 5, 10, 20 IV Ec.; 17, 18 Trulan;
15 VII Ec.; 3 Ant.; 15, 16, 19 Sard.; 54, 90 Cart.*

Interpretarea lui Aristenos. Clericii și monahii care petrec în cetatea lui Constantin fără [voința] episcopului și produc dezordine să fie alungați din cetate. Clericii și monahii descoperiți în Constantinopol fără voia episcopului lor, care și perturbă organizarea bisericească, să fie alungați din cetate de către avocatul bisericesc al Bisericii din Constantinopol.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul dorește ca clericii să rămână în bisericile în care au fost hirotoniți – dacă nu cumva, probabil, ar fi considerați de către episcop potriviți pentru gestionarea bunurilor, adică pentru administrare, sau dacă nu cumva, probabil, ar fi supuși de către acesta pedepsei excomunicării – și să nu se răzvrătească și să meargă în altă parte și să locuiască acolo și să producă dezordine și tulburare și să pericliteze orânduirea bisericească, fiind un exemplu rău pentru ceilalți clerici și să ruineze casele unora, dar și fiindcă unii clerici îi imită și nu păstrează rânduiala Bisericii sau îi primesc pe ei și îi folosesc probabil pentru administrarea bunurilor. Astfel, canonul dorește ca unora ca aceștia să li se reamintească prin avocații bisericești să părăsească cetatea în care rămân, iar dacă nu se vor supune, ci ar continua cu lucrurile lor, evident, în indisciplină și în nerușinare sau în administrarea bunurilor care probabil le-au fost încredințate, canonul rânduiește să fie alungați în mod silit de către avocatul bisericesc și să meargă la locurile lor. Aceleași lucruri sunt și în privința monahilor.

Interpretarea lui Balsamon. Părinții interzic ca clericii sau monahii, care adeseori sunt și afurisiți, să vină în Constantinopol fără voia propriului episcop

și să petreacă mult în acesta, deoarece nu au probabil slujiri bisericești. Căci se spune că acest lucru perturbă organizarea bisericească și casele celor care îi primesc. Și aici canonul hotărăște ca aceștia să fie izgoniți în mod silit, dacă nu au dorit să se retragă voit după ce li s-a adus la cunoștință de către avocații bisericești. Iar Canonul 20 al prezentului sinod spune că și cel care a fost primit și cel care l-a primit pe acesta sunt excomunicați. Și să nu fie o contradicție pentru tine, că s-a spus acolo că au ajuns să fie primiți și de aceea sunt condamnați la excomunicare împreună cu episcopii care i-au primit, iar aici încă nu au fost primiți și de aceea sunt izgoniți și constrânși să plece acolo unde au fost hirotoniți. Citește și Canonul 16 Apostolic.

Canonul 24 Sinodul IV Ecumenic

24. Mănăstirile care au fost odată consacrate cu voia unui episcop să rămână în continuare mănăstiri și bunurile care aparțin acestora să fie păstrate și acestea să nu mai devină reședințe lumești. Iar cei care ar permite să se realizeze acest lucru să fie supuși pedepselor din canoane.

Concordanță: Can. 4 IV Ec.; 49 Trulan, 12, 19 VII Ec.; 1 I-II; 2 Chiril

Interpretarea lui Aristenos. O mănăstire făcută cu voința episcopului să rămână nepreschimbabilă și ceea ce-i aparține să fie inalienabil, iar cel care încearcă în alt fel, nu va rămâne fără răspundere. Mănăstirile construite fără voința episcopului să nu fie permise și să nu fie sfințite. Iar mănăstirea construită cu voia episcopului, ca una de drept divin⁹¹, se cuvine să rămână nepreschimbabilă și să nu devină reședință a celor din lume, iar averile ei imobile să fie păzite inalienabile. Iar cel care contrazice acestea, să fie supus pedepselor din canoane.

Interpretarea lui Zonaras. Primul canon al sinodului organizat în Biserica Sfinților Apostoli conține, printre altele, și acestea: „Sfântul Sinod a hotărât să nu fie permis nimănui să construiască o mănăstire fără știința episcopului” și cele ce urmează. Și legea civilă, pusă în cartea a IV-a a *Basilicalelor*, primul titlu, hotărăște aceleași lucruri. Astfel, acest canon rânduieste la fel ca mănăstirile care sunt consacrate, evident conform științei episcopului, adică afierosite prin rugăciunea aceluia către Dumnezeu, să nu fie făcut comune, ci să rămână pe veci mănăstiri și să nu fie făcute reședințe comune și seculare, dar și bunurile imobile să-i fie păstrate. Dacă, totuși, o mănăstire nu ar fi făcută conform voinței episcopului, nici nu ar fi adusă mai înainte rugăciunea lui pentru zidire și ar fi pusă un fel de piatră de temelie nestrămutată, nu va fi considerată mănăstire. De aceea, canonul

⁹¹ Expresia folosită de către Aristenos este: „ὡς θείου δικαίου ὄν” [ca una care este de drept divin].

a adăugat: „conform voinței episcopului”. Dar s-a hotărât ca cei care încalca acestea să fie supuși pedepselor canonice.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon, deși rânduiește ca mănăstirile consacrate conform voinței episcopului să nu devină reședințe seculare, nici să fie făcute locuințe comune, iar bunurile imobile să-i fie păstrate, se adresează în mod vag față de construcția mănăstirilor, prin faptul că spune: „conform voinței episcopului”. Dar vei învăța mai multe cum se cuvine să fie făcute mănăstirile din Canonul 1 al sinodului organizat în Biserica Sfinților Apostoli și din primul capitol al primului titlu al cărții a IV-a din *Basilicale*, care este capitolul 52 al *Novelei 123* a lui Iustinian, cuprinsă în capitolul întâi al titlului al unsprezecelea al prezentei colecții⁹². Dar cineva se va întreba, cu ce fel de păzire poruncește canonul ca să fie păstrate bunurile mănăstirilor și care sunt acestea. Și unii au spus că se cuvine ca toate bunurile mănăstirești mobile și imobile să fie păstrate inalienabile, precum mănăstirile însele. Dar mie mi se pare că aici canonul vorbește despre păzire, adică despre o atenție sporită. Căci există momente și când înstrăinarea bunurilor imobile care le aparțin, dar chiar și a sfințelor vase, este permisă. Citește întregul titlu al doilea al cărții a V-a din *Basilicale*⁹³, care învață că, din

⁹² G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 247-253.

⁹³ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen I. Textus Librorum I-VII*, pp. 130-140. Acest titlu conține *Novela 120* a lui Iustinian despre bunurile bisericești, după cum urmează: „1. În consecință, decretăm că administratorii proprietăților Marii Biserici din acest oraș imperial, sau ai unui orfelinat, azil, casă de milostenie, spital sau altă casă sfântă din acest oraș imperial sau de pe teritoriul său, cu singura excepție a sfințelor mănăstiri, nu au nicio permisiune să vândă, să cedeze, să schimbe, să ofere ca remunerație sau să înstrăineze în orice alt mod o proprietate imobiliară, o rentă civică sau un sclav agricultor, cu excepția cazului în care schimbul se face cu o gospodărie imperială; și nici nu permitem să se dea ceva în drept de *paroikoi*. Poruncim ca *emphyteuses*-urile făcute de către Marea și preasfânta Biserică a orașului imperial și de către sfințele case menționate mai sus să fie pentru persoana însăși a primitorului și pentru alți doi ca moștenitori succesivi; și nu mai mult de o șesime din chiria convenită să fie remisă celui care dobândește *emphyteusis*. În ceea ce privește diversele proprietăți periferice aparținând preasfintei Biserici și a sfințelor case din orașul imperial sau din împrejurimile sale, porunca noastră este că, dacă aceste proprietăți periferice produc venituri, cei care administrează sfințele lăcașuri trebuie să le dea, pe bază de *emphyteusis*, primitorului și apoi la două succesiuni, în modul menționat, cu chirie integrală; nu trebuie să existe niciun fel de remitere, ci doar o creștere. Cu toate acestea, în cazul în care proprietățile periferice menționate nu produc niciun venit, acordăm o permisiune administratorilor sfințelor lăcașuri de a le da pe bază de *emphyteusis* pentru o anumită sumă, așa cum s-a spus mai înainte. 1. În cazul în care orice proprietate care este dată în drept unui *emphyteusis*, din oricare dintre locurile sfinte menționate, revine fie unei gospodării domnești, fie trezoreriei curții noastre divine, unui oraș, unui consiliu municipal sau oricărei alte case sfinte, acordăm permisiunea administratorilor locurilor sfinte prin care a fost făcută inițial *emphyteusis*-ul ca, în termen de doi ani de la data la care acest *emphyteusis* a revenit uneia dintre persoanele menționate, aceștia pot face publică decizia lor de a lăsa proprietatea respectivă celor cărora le-a revenit și de a continua să primească venitul anual menționat în *pactum*, sau de a anula *emphyteusis* și de a prelua proprietatea, în cazul în care consideră că acest lucru este profitabil pentru ei. În cazul în care există terenuri aparținând fie Sfintei Mari Biserici, fie oricăreia

anumite pricini binecuvântate, nu numai bunurile imobile ale bisericilor și sfintele vase sunt permise, ci sunt și înstrăinate conform oricărui mod de înstrăinare. Dar, fiindcă se spune că cei care permit ca mănăstirile să fie făcute comune sunt supuși pedepselor canoanelor, se va întreba cineva care sunt acestea. Astfel, află că cel de-al 13-lea canon al Sinodului al VII-lea [Ecumenic] spune că, cei care le transformă pe cele sfinte în comune și nu le repun pe acestea sub forma lor veche, dacă sunt consacrați, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici sau monahi, să fie afurisiți. Citește și Canonul 49 al Sinodului Trulan.

Canonul 25 Sinodul IV Ecumenic

25. Fiindcă unii mitropoliți, după cum am fost informați, neglijează turmele care le-au fost încredințate, deoarece amână hirotoniile episcopilor, Sfântul Sinod a decis ca hirotoniile episcopilor să fie făcute în decursul a trei luni, dacă nu cumva, din întâmplare, o constrângere inevitabilă ar determina ca timpul amânării să fie prelungit. Iar dacă nu ar face acest lucru, să fie supus unor pedepse bisericești. Desigur, venitul întreg al bisericii văduvite să fie păzit de către economul aceleiași biserici.

Concordanță: Can. 58 Ap.; 19 Trulan; 71, 74, 78, 121, 123, 124 Cart.; 16 I-II; 10 Petru

dintre sfintele case menționate, pe care pot exista clădiri vechi care s-au prăbușit și care nu produc niciun venit, iar sfintele case menționate mai sus cărora le aparțin aceste terenuri nu le pot reconstrui, acordăm administratorilor acestora permisiunea de a înstrăina aceste terenuri cu drept de înstrăinare permanentă, dar numai cu condiția ca *emphyteusis*-ul să fie realizat fie pe baza unei treimi din chirile încasate de pe urma clădirilor atunci când acestea erau încă în picioare, de la începutul termenului de *emphyteusis*, fie, în cazul în care chiriașul de *emphyteusis* preferă să preia amplasamentele pe baza faptului că mai întâi trebuie să reconstruiască și apoi să plătească jumătate din veniturile obținute din acestea către casa sfântă de la care primește amplasamentele respective, pe baza unei evaluări a chirii, permitem și acest lucru. De asemenea, îi permitem titularului unei astfel de *emphyteusis* să folosească materialele găsite la fața locului din clădirile prăbușite. 2. În cazul în care cineva dorește să primească, cu titlu de folosință, un bun imobiliar, oricare ar fi el, de la preasfânta Mare Biserică a cetății imperiale sau de la una dintre sfintele case menționate mai sus, nu-l va primi decât dacă va oferi sfântului lăcaș, de la care primește respectivul bun, un alt bun în drept de proprietate, care să producă același venit ca și bunul care i se dă și care să nu fie împovărat cu taxe publice mai mari; iar condițiile vor fi ca, după moartea sa sau după perioada convenită pentru acordarea folosinței (care, bineînțeles, nu va depăși durata de viață a beneficiarului), fiecare proprietate să revină în întregime atât în ceea ce privește folosința, cât și în ceea ce privește dreptul de proprietate sfântului lăcaș menționat. 3. Permiteam închirierea de către sfintele case menționate pentru orice perioadă de ani pe care părțile contractante o vor conveni, cu condiția ca această perioadă să nu depășească treizeci de ani. 4. În cazul în care una dintre casele sfinte menționate ar duce lipsă de bani pentru plata contribuțiilor fiscale publice sau pentru orice altă cauză necesară care ar putea surveni pentru sfântul lăcaș, administratorii săi sunt autorizați să ipotecheze bunuri imobile și să le dea ca garanție specifică, astfel încât creditorul să poată intra în posesia bunurilor menționate, să colecteze veniturile și să le contabilizeze pentru sine, în parte în contul banilor reali pe care i-a împrumutat și în parte ca dobândă, care să nu depășească un sfert de unu la sută. În cazul în care conducătorii sfântului lăcaș menționat achită datoria sau dacă creditorul a fost achitat integral din veniturile obținute, proprietatea se va întoarce la sfântul lăcaș de la care a fost dată?

Interpretarea lui Aristenos. Hirotoniile episcopilor sunt săvârșite în decurs de trei luni, dar o necesitate inevitabilă prelungește perioada, în caz contrar, cel care hirotonește va fi sub pedeapsă. Dar venitul rămâne la econom. Unii dintre mitropoliți, neglijând turmele care le-au fost încredințate, amână hirotoniile episcopilor, fiind hotărât ca după moartea episcopului să hirotonească un alt episcop în decurs de trei luni, dacă nu cumva perioada este prelungită din pricina unei constrângeri inevitabile. Iar dacă biserica va fi văduvită mai mult de trei luni fără vreo constrângere inevitabilă, mitropolitul va fi supus unei pedepse. Dar venitul bisericii văduvite va fi păzit între timp de către economul ei.

Interpretarea lui Zonaras. Prezentul canon decide ca mitropoliții, cărora li se cuvine alegerea aceloră, să nu amâne pentru mult timp hirotoniile episcopilor. De aceea, s-a stabilit și o perioadă în care trebuie să fie hirotoniți episcopii, iar aceasta este de trei luni, căci nu trebuie nici laicii subordonați acestora să rămână fără episcopi pentru mult timp și să fie purtați, precum se întâmplă, în absența celui care-i cârmuiește. Iar dacă s-ar întâmpla să existe inevitabil o cauză care să împiedice îndeplinirea în timp de trei luni, se spune că perioada va fi prelungită și hirotonia amânată. Căci probabil acea cetate a fost cucerită de către barbari și nu este ușor ca cineva să meargă acolo. Se poruncește ca cei care nu fac în acest fel să fie supuși pedepselor bisericesti. Iar indiferent pentru cât timp ar fi amânată hirotonia episcopului, fie pentru trei luni, fie pentru mai mult, dacă necesitatea impune, se cuvine ca venitul să fie păzit pentru episcopul care va fi hirotonit de către economul bisericii⁹⁴, care face cheltuielile necesare ale episcopiei și păstrează surplusul care probabil ar exista.

Interpretarea lui Balsamon. Dumnezeieștii Părinți, înlăturând atitudinile rele ale multora, au hotărât ca mitropoliții să nu aibă permisiunea de a amâna hirotoniile episcopilor pentru mult timp, ci să le facă în decurs de trei luni, ca prin aceasta lucrările episcopilor să nu fie vătămate și învățarea poporului să nu fie neglijată. Dar se spune că, dacă alegerea episcopului este împiedicată din cauza unei circumstanțe inevitabile, căci s-ar putea ca cetatea văduvită de episcop să fie capturată de către păgâni și nu ar fi ușor ca cineva să meargă acolo, atunci și hirotonia să fie complet amânată. Dar canonul dorește ca venitul episcopiei să fie colectat de către economul aceleia, care nu se cuvine să fie conferit mitropolitului, ci episcopului care va fi hirotonit, chiar dacă hirotonia este amânată pentru trei

⁹⁴ Pentru statutul canonic al economului bisericesc, a se vedea: Răzvan PERȘA, „Statutul canonic al economului bisericesc pentru administrarea bunurilor eclesiale”, în Georgică GRIGORIȚĂ (coord.), *Bunurile Bisericii, ieri și azi. Actele Simpozionului internațional de drept bisericesc, Caraiman, 2014*, Ed. Basilica, București, 2016, pp. 411-455.

luni sau chiar dacă pentru mai mult. Dar îi supune unei pedepse pe mitropoliții care fac contrar acestora. Însă care este aceasta, nu se știe. Dar cred că este una care va fi hotărâtă de către sinod. Astfel, remarcă cum este interpretată expresia: „constrângere inevitabilă”, căci fie cele ale episcopiei sunt amenințate abuziv de către nedreptatea colectorilor de taxe sau altceva de felul acesta care nu conferă mitropolitului o amânare justă pentru hirotonia unui episcop. Citește și capitolul 9 al primului titlu al prezentei colecții⁹⁵ și cele din acesta.

Altă interpretare a lui Balsamon. Cele din prezentul canon au fost stabilite în privința mitropoliților care nu aleg episcopi pentru episcopiile lor văduvite. Iar în diferite perioade a fost o discuție în privința celor care după alegere sunt anunțați și amână acceptarea sau o resping și a fost cercetat ce trebuie făcut și mai ales în privința aceluși Theodor Lahana, care a fost proclamat pentru Heracleea și care, într-o perioadă de un an și jumătate, nu a acceptat, nici nu a refuzat. Astfel, fiindcă nu s-a ratificat niciun lucru clar atunci, se spune că se cuvine să se ofere o perioadă de trei luni după alegere celui care a fost ales pentru a accepta sau a refuza, conform prezentului canon, ceea ce a fost evident oferit și mitropolitului pentru a alege în episcopat, dar și din pricina motivului pentru care și mitropolitul este pedepsit dacă nu face alegerea dincolo de perioada stabilită. Iar dacă aceasta a trecut în zadar, va fi făcută o altă alegere pentru biserică și dacă cel anunțat va solicita după trei luni hirotonia nu va fi ascultat, chiar mai mult va fi pedepsit bisericește, ca unul care și-a bătut joc într-un lucru în care nu trebuie să-ți bați joc și care a vătămat prin propria amânare turma lui Dumnezeu. Dar, fiindcă am auzit că unii afirmă că se cuvine ca cel anunțat să fie chemat prin solicitări și, dacă acest lucru nu se întâmplă, întârzierea nu-i va pricinui niciun pericol, eu afirm că, dacă mitropolitul nu are acest drept, pentru că nu i se face solicitare de către patriarh, nici cel care a fost înștiințat nu are acest drept. Însă împuternicesc această interpretare și prin capitolul 9 al primului titlu al cărții a III-a din *Basilicale*, care limitează cercetarea contestației aduse împotriva celui ales la trei luni. Astfel, citește-l pe acesta așezat în interpretarea capitolului 9 al titlului întâi al prezentei colecții⁹⁶.

Canonul 26 Sinodul IV Ecumenic

26. Fiindcă în unele biserici, după cum am fost informați, episcopii administrează bunurile bisericești fără economi, s-a decis ca fiecare biserică ce are un episcop să aibă și un econom din propriul ei cler, care să administreze bunurile bisericești după voința propriului episcop, pentru ca administrarea bisericii să nu

⁹⁵ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 49-50.

⁹⁶ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 49-50.

fie fără mărturie și pentru ca, din această cauză, să fie risipite bunurile Bisericii însăși și să fie adusă vreo ocară asupra preoțimii. Iar dacă nu ar face acest lucru, să fie supus dumnezeieștilor canoane.

Concordanță: Can. 38, 39, 41 Ap.; 11, 12 VII Ec.; 15 Anc.; 24, 25 Ant.; 7 Gangra; 26 Cart.; 7 I-II, 10 Teofil; 2 Chiril

Interpretarea lui Aristenos. Să fie un econom din cler în toate bisericile, iar episcopul care desconsideră acest lucru, nu va fi fără acuzare. Trebuie ca fiecare dintre episcopi să aleagă un econom din cler pentru a administra bunurile bisericii cu voința aceluia. Iar dacă se va descoperi că vreun episcop administrează cele ale bisericii fără un econom făcut cleric, va fi pedepsit de canon ca unul care produce un abuz față de preoție, prin administrarea fără deosebire și fără martori.

Interpretarea lui Zonaras. Canoanele conferă episcopilor puterea de administrare a bunurilor fiecărei episcopii, dar nu doresc să le administreze pe acestea după ei înșiși, fără ca cineva să aibă știință de acestea, nici să fie instituite anumite persoane familiare, sau rude sau economi personali care să le îngrijească, ci să fie propus de către episcop un econom din clerul episcopiei, încât să fie evidente bunurile bisericii celui care administrează după voința episcopului, și în ce mod ar spori și ar folosi bunurile bisericesti, și ca să nu fie adusă vreo suspiciune împotriva episcopului că ar cheltui bunurile bisericii într-un mod defectuos, căci acest lucru este arătat prin „să fie risipit” și „să fie ocărât arhierul”, ca și cum s-ar folosi de cele bisericesti ilegal și necucernic și, astfel, să se dea naștere la necredință împotriva sa printre cei supuși lui și să le ofere pricini de poticnire din cauza puterii conferite lui. Căci astfel i se vor aplica cuvintele marelui Pavel, care spune: „Dar vedeți ca nu cumva această putere a voastră să ajungă poticnire pentru cei slabi” [1 Corinteni 8, 9] și după acestea, „și așa, păcătuind împotriva fraților și lovind conștiința lor slabă, păcătuțiți față de Hristos” [1 Corinteni 8, 12]. Iar cei care administrează bunurile bisericilor nu prin economii, care sunt din cler, să fie pedepsiți canonic. Iar Canonul 11 al Sinodului 7 VII [Ecumenic] hotărăște ca, dacă arhierii nu ar avea economi în bisericile lor, aceștia să fie instituți în episcopii de către mitropoliții sub care sunt supuse, iar în mitropolii, de către patriarh. Acestea trebuie înțelese și pentru întâistătătorii mănăstirilor, chiar dacă acum acestea nu sunt păzite nici de către mulți arhierii, nici de către unii egumeni ai mănăstirilor.

Interpretarea lui Balsamon. După cum se pare, din prezentul canon, mulți dintre episcopi îi făceau economi pe laici. Așadar, dumnezeieștii Părinți, îndreptând acest lucru, poruncesc ca bunurile bisericesti să fie administrate de către

clerici, după voința episcopului, căruia să-i fie făcute cunoscute veniturile bisericii și acestea să nu fie risipite, pentru ca episcopul să fie păstrat fără acuzare, iar arhiepiscopul care nu face astfel, se poruncește să fie supus canoanelor. Astfel să nu îl contrazici pe acesta cu Canoanele 38 și 41 ale Sfinților Apostoli, căci, deși episcopii au putere fără vreo justificare, nu le este permis să se folosească de bunurile bisericii ca de bunurile personale care le aparțin ca stăpâni, aceasta pentru că sunt obligați ca pe cele care excedă cheltuielile necesare să le ofere săracilor, pentru că bunurile bisericesti sunt considerate ca ale săracilor. Astfel, dacă acestea sunt administrate prin clerici, episcopul va fi fără acuzare și nimeni nu va cârți împotriva lui, că nu le oferă o mână de ajutor clericilor supuși lui sau altora care sunt săraci, totuși aici nu este pusă o pedeapsă a celor care încalcă prezentul canon. Dar citește Canonul 11 al Sinodului VII [Ecumenic] și află ce se întâmplă cu episcopii care nu administrează lucrurile bisericilor lor prin clerici, dar și cu egumenii.

Canonul 27 Sinodul IV Ecumenic

27. Cei care răpesc femei sub pretextul căsătoriei sau conlucrează sau sunt copărtași răpitorilor, Sfântul Sinod a hotărât că, dacă ar fi clerici, să fie depuși din propria treaptă, iar dacă ar fi laici, să fie anatematizați.

Concordanță: Can. 92 Trulan; 11 Anc.; 22, 30, 38, 42, 53 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Clericul care răpește o femeie să fie scos din biserică, iar laicul să fie anatema, dar și cel care a comis împreună această faptă. Cel care a înfăptuit răpirea unei femei are o condamnare mare din legi, dar nu are o pedeapsă mai mică din canoane. Căci clericul, după cum arată prezentul canon, este caterisit, iar laicul și cei care au comis răpirea femeii împreună cu acesta, sunt anatematizați, până când o vor readuce pe cea răpită, dacă a fost logodită, celui promis pentru căsătorie, iar dacă este liberă, părinților ei, conform Canonului 22 al lui Vasile cel Mare.

Interpretarea lui Zonaras. Și legile civile îi pedepsesc drastic pe răpitorii femeilor și nici nu permit răpitorului să se unească cu femeia pe care a răpit-o, chiar dacă tatăl ei, după ce iartă delictul, este de acord. Și canoanele îi pedepsesc pe unii ca aceștia. Iar acest canon îi pedepsește mai puternic decât altele pe cei care comit o răpire, deoarece clericii sunt caterisiți, iar laicii anatematizați. Dar nu numai cei care răpesc sunt pedepsiți, ci și cei care conlucrează sau sunt copărtași sunt puși în mod corect sub aceleași pedepse. Căci cel care răpește o femeie pentru el însuși are dorința care-l constrânge spre fapta nelegiuită, dar cel care conlucrează sau este copărtaș, cu mai mult ar trebuie să nu fie iertat, fiindcă nu are nimic care să-l constrângă spre fapta abominabilă, decât propria răutate prin

care este de acord cu cel care comite răpirea. Iar cei care conlucrează trebuie înțeleși cei care contribuie la răpire, iar prin copărtași, nu cei care au fost ca ajutoare pentru faptă, ci cei care le-au dat sfat și imbold și astfel le-au fost aliați și i-au ajutat pe cei care au greșit.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon și Canonul 92 al Sinodului Trulan conțin lucruri identice, hotărând ca cei care răpesc femei, sau conlucrează sau sunt copărtași cu cei care răpesc, dacă sunt clerici, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici, să fie afurisiți. Citește și titlul 9 al prezentei colecții, capitolul 30 și cele din acesta⁹⁷, de asemenea, și Canonul 67 Apostolic. Căci acolo am învățat mai în detaliu cum este pedepsit răpitorul și cel care a înfăptuit constrângere. Dar, probabil, cineva va spune cum sunt pedepsiți la fel cel care răpește, cel care conlucrează și cel care este copărtaș? Astfel, spune că acest canon îi ocărăște și pe cel care conlucrează și pe cel care este copărtaș. Căci cel care răpește are ca pretext iubirea ilegală, iar aceștia sunt condamnați pentru o singură răutate și pentru un pretext nedrept, fiindcă subminează conduita comună cetății. Iar cel care conlucrează este cel care pregătește răpirea în mod efectiv împreună cu răpitorul, iar copărtașul este cel care prin sfat sau prin alt ajutor este de acord cu făptașul. Cerce-tează și *Novela 35* a împăratului și domnului Leon Filosoful⁹⁸, care pedepsește

⁹⁷ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 214-220.

⁹⁸ *Novela 35* a lui Leon Filosoful precizează: „Nu ne purtăm cu îndrăzneală nici față de legea bisericească și nici nu lovim pur și simplu în legea civilă în ceea ce privește dorința celui care răpește o fată, ci înțelegând un fel de cale a vieții care este potrivită pentru situațiile respective, având în vedere că am observat că răul este de neînfrânat prin compasiunea legii sfinte, dar reprimat prin severitatea legii civile, de aceea am realizat o prevedere care să ajute la situația lucrurilor. De fapt, legea civilă dorește nu numai ca cel care a corupt o fată prin răpire și violență să fie supus morții, ci, pe lângă pedeapsa cu moartea să-i fie confiscată și averea sa atunci când cea vătămată este de origine nobilă, iar legea impune aceeași pedeapsă și păgubire și asupra complicilor care au fost descoperiți că au supus-o pe aceasta la un act infam. Și se va proceda în acest fel chiar și dacă femeia s-a predat de bună voie răpitorului. Totuși, legea pedepsește și pe tatăl fetei, dacă a fost în cunoștință de cauză față de fapta comisă și nu a acționat în mod corespunzător. Nu numai atât, dar și dacă nu ia măsuri în timp util față de cel care îndrăznise răpirea, sau tratează coruperea fiicei sale cu neglijență și îl iartă pe cel susceptibil de pedeapsă sau acceptă o astfel de căsătorie, este supus pentru neglijență pedepsei exilului peste hotare. Acestea erau considerate de către legile din trecut. Însă, vrednicul de pomenire părinte al nostru a armonizat legea nu doar privind la răpirea unei femei, ci și la celelalte consecințe ale acestor fapte și decretează că, dacă răpirea a avut loc cu arme, adică cu săbii, sau alte instrumente mortale în afară de sabie, răpitorul să fie pedepsit cu sabia, ca și cum a venit spre această faptă cu arme, nefiind liber de vărsare de sânge. Iar complicii, sau cei care au știut sau cei care au participat la răpire, să fie pedepsiți cu tăierea nasului, biciuirea și tunderea părului. Dacă nu s-au folosit de arme pentru violență, legea nu prevede pedeapsa cu moartea, deoarece nu s-a ajuns la omor, dar autorul răpirii va suferii tăierea mâinii, iar cei care au colaborat sau au fost în comuniune în alt mod vor fi pedepsiți cu biciuirea, tunsul părului și exilul. În ceea ce privește pedepsele corporale, acestea sunt limitele stabilite. În ceea ce privește sancțiunile financiare, se mențin prevederile inițiale ale legii, care nu pot fi modificate sau contestate. Acestea sunt prevederile stabilite de părintele nostru și

după răpire pe fata care fusese siluită, nu numai prin confiscarea proprietății, ci și printr-o pedeapsă fizică, cât și pe cei care s-au unit pentru aceasta. Și înțelege că cei care au comis împreună răpirea în mod armat sunt pedepsiți în altfel și în alt mod cei care au comis neorânduială în acest fel. Dar și tatăl este pedepsit dacă permite ceea ce s-a făcut.

Canonul 28 Sinodul IV Ecumenic

28. Urmând întru totul hotărârile Sfinților Părinți și cunoscând canonul celor o sută cincizeci de episcopi preaiubitori de Dumnezeu, care tocmai a fost citit, al celor adunați pe timpul marelui Teodosie, cel de evlavioasă amintire, a celui care fusese atunci împărat, în cetatea împărătească a Constantinopolului, Noua Romă, hotărâm și votăm și noi aceleași lucruri cu privire la privilegiile Preasfintei Biserici a aceleiași cetăți a Constantinopolului, Noua Romă. Căci și Părinții au conferit, în mod corespunzător, privilegiile pentru tronul Vechii Rome, prin faptul că acea cetate era imperială. Și, fiind îndemnați de același scop, cei o sută cincizeci de episcopi preaiubitori de Dumnezeu au atribuit preasfântului tron al Noii Rome privilegii egale, judecând rațional că cetatea care a fost onorată cu o conducere imperială și cu un Senat, și care se bucură de privilegii egale cu Vechea cetate imperială a Romei, să fie înălțată, precum aceea, și în chestiunile bisericești, fiind a doua după ea. Astfel, numai mitropolii diocезei Pontului, a Asiei și a Traciei, precum și episcopii din [ținuturi] barbare ai diocезelor amintite, să fie hirotoniți de către preasfântul scaun pomenit al Preasfintei Biserici din Constantinopol. Evident, fiecare mitropolit al diocезelor pomenite, împreună cu episcopii eparhiei, să-i hirotonească pe episcopii eparhiei lor, după cum s-a poruncit prin dumnezeieștile canoane. Dar, după cum s-a spus, mitropolii diocезelor amintite să fie hirotoniți de către arhiepiscopul Constantinopolului, după ce s-a realizat alegerea prin vot unanim, conform obiceiului, și după ce i-a fost adusă lui la cunoștință.

Concordanță: Can. 34 Ap.; 3 II Ec.; 36 Trulan

Interpretarea lui Aristenos. Episcopul Noii Rome este de aceeași cinste cu cel al Vechii Rome, datorită transferării sceptrelor. Prin urmare, cei ai Pontului, Traciei, Asiei și barbarii au fost hirotoniți de către cel al Constantinopolului. Cel al Constantinopolului este egal în cinste cu episcopul Romei și se va bucura de privilegii egale, datorită faptului că a fost cinstită cu împărăție și senat, dar numai mitropolii Pontului, Asiei și Traciei se vor supune lui și vor fi hirotoniți de către el. De asemenea, și episcopii barbarilor din aceste diocезe, căci diocезa

suntem de acord cu ele. Astfel, consfințim valabilitatea și aplicabilitatea acestei legislații în prezent și pentru viitor” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 141-143].

Macedoniei, Iliricumului, Tessaliei, Aticii, Peloponesului și întregul Epir și a popoarelor acestora au fost atunci sub cel al Romei.

Interpretarea lui Zonaras. Unii se forțează să demonstreze că tronul Constantinopolului nu este mai prejos în cinste față de tronul Vechii Rome, ci se bucură împreună cu acela de privilegii egale. Astfel, s-a spus deja în privința acestei chestiuni în Canonul 3 al Sinodului al II-lea [Ecumenic] și a fost arătat că aceștia nu argumentează drept și trebuie cercetate cele afirmate acolo, care sunt suficiente pentru dovedirea faptului că această cetate imperială este considerată a doua în ierarhia cinstirii. Căci expresia „a se bucura de privilegii egale” a fost exprimată pentru împărăție și senat, dar acum prima s-a preschimbat în tiranie, iar cealaltă a fost îngrădită și abandonată. Fiindcă acei Sfinți Părinți afirmă acest lucru că, de vreme ce această cetate a fost cinstită cu împărăție și senat, precum Roma veche, trebuie ca ea să fie cinstită și în privilegiile bisericesti, precum aceea, fiind cinstită înaintea tuturor celorlalte biserici, dar să fie a doua după aceea. Căci este imposibil ca aceasta să fie învrednicită în toate cu cele egale pentru motivele pe care le-am afirmat acolo, chiar dacă cineva ar spune că aceasta a fost considerată prima, fiindcă acei dumnezeiești Părinți au prevăzut în Duhul că Biserica romană va fi tăiată din deplinătatea ortodocșilor și va fi alungată adunarea credincioșilor din cauza dogmelor eterodoxe, și astfel au învrednicit-o în toate pe aceasta cu aceleași drepturi fiindcă avea să fie prima, precum fusese cealaltă oarecând. Canonul 36 al Sinodului Trulan nu permite ca prepoziția „după” să fie înțeleasă conform acelora pentru perioadele diferite de constituire a cetăților imperiale, fiindcă rânduieste tronul Constantinopolului ca al doilea după Vechea Romă și adaugă: „după care să fie numărat tronul Alexandriei, apoi al Antiohiei și, după acesta, cel al Ierusalimului”. Căci, precum în privința celorlalte tronuri, prepoziția „după” arată o diminuare, tot așa s-a pus și pentru tronul Constantinopolului și trebuie să fie înțeleasă astfel. Vrednicul de amintire între patriarhi, dumnezeiescul Nichifor, în cele doisprezece capitole compuse de către el împotriva iconomahilor spunea acestea: „faptul că aceia sunt alungați din Biserica sobornicească, îl mărturisesc evident scrisorile trimise de către preafericitul arhiereu al Vechii Rome, acesta fiind tronul prim și apostolic”. Sfântul Sinod, după ce a rânduit cele cu privire la ordinea și cinstea acestui tron al marelui oraș, dezbate și despre diocesele care aveau să-i fie supuse și spune că acestea sunt cea pontică, asiatică și tracică, pentru administrarea cărora conferă Constantinopolului numai hirotoniile mitropoliților. Și s-a spus cuvântul „numai” ca niciunul dintre episcopii Constantinopolului să nu-și însușească hirotoniile episcopilor, deoarece acestea sunt permise fiecăruia dintre mitropoliții cărora au aparținut de la început. De aceea, canonul

adaugă: „Evident, fiecare mitropolit, împreună cu episcopii eparhiei, să-i hirotonească pe episcopii eparhiei lor”. Dar se atribuie Constantinopolului și hirotonia episcopilor popoarelor dintre barbarii care sunt în diocesele amintite. Iar aceștia sunt alanii și rosii⁹⁹, căci primii sunt alăturați diocezei pontice, iar rosii celei tracice. Dar ca să nu se considere de către autoritatea Constantinopolului că acei dumnezeiești Părinți conferă totalitatea hirotoniei, încât să facă pentru hirotonii lucrurile pe care, conform puterii, le-ar dori, au adăugat că mitropoliții sunt hirotoniți de către el, după ce cei care votează sunt de comun acord și îi aduc la cunoștință acestuia, ca și cum ar spune acest lucru: că cel al Constantinopolului nu va hirotoni mitropoliții pe care-i dorește, ci sinodul subordonat va face alegerile și cu cei cu care votanții vor fi de acord, dintre aceia va hirotoni, după ce îi sunt prezentați cei aleși. Cuvântul „numai” a fost înțeles de către unii în acest fel, după cum s-a spus, dar alții spun că a fost pus pentru distincția celorlalte diocenze, de vreme ce Părinții disting celelalte diocenze și le conferă tronului Constantinopolului numai pe cele menționate. Căci celelalte diocenze, precum Macedonia, Thessalia, Elada și Pelopones, și așa-numitul Epir și Illiricum era subordonate atunci episcopului Vechii Rome.

Interpretarea lui Balsamon. Despre modul în care este cinstit tronul Constantinopolului am spus în Canonul 3 al celui de-al II-lea Sinod [Ecumenic] și citește acest lucru și capitolul întâi, titlul 8 al prezentei colecții¹⁰⁰. Iar prezentul canon, după ce spune că tronul Constantinopolului are privilegiile Bisericii Romei, dar este a doua după aceea, adaugă că unii mitropoliți sunt hirotoniți de către acesta, precum se cuvine ca fiecare dintre ei să hirotonească, de asemenea, împreună cu sinodul său pe episcopii subordonați lui. Iar alegerile episcopilor mitropoliei să fie făcute de către mitropoliți, conform obiceiului, și să fie adus la cunoștință patriarhului ceea ce s-a făcut, ca după examinarea sa să fie hirotonit unul dintre cei trei aleși. Astfel, remarcă faptul că înainte de canonul acesta patriarhii nu-i hirotoneau pe mitropoliți, ci episcopii fiecărei eparhii, și că mitropoliții aveau

⁹⁹ Expresia folosită de către Zonaras este „οἱ Ἀλανοὶ καὶ οἱ Ῥῶσοι”. În perioada bizantină sunt atestate două grupuri care purtau numele de „alani”, de munte și de stepă. Primii trăiau în partea de nord a Caucazului, între râurile Terek, Bolșoj Zelenčuk și Argun. Patriarhul ecumenic Nicolae I Misticul a organizat mai multe misiuni în cadrul acestor triburi ale alanielor, astfel încât între anii 914-916 a existat chiar și un arhiepiscop al Alaniei. În perioada secolului al XI-lea, alanii erau angajați ca mercenari ai Bizanțului (Omeljan PRITSAK, „Alans”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 1, pp. 51-52). Cel de-al doilea termen, „οἱ Ῥῶσοι”, se referă la locuitorii din „Ῥωσία”, ținuturile Rusiei Kievene. Termenul apare pentru prima dată la Constantin al VII-lea Porfirogenetul. Aceștia erau supuși, după cum se poate constata din interpretarea canoniștilor bizantini, Patriarhiei Constantinopolului (Eric MCGEER, „Rhosia”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 3, p. 1794).

¹⁰⁰ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 143-149.

drepturile arhieresti de a face episcopi și că nu se cuvenea ca patriarhii sau mitropoliții să fie prezenți la alegerile mitropoliților sau ale episcopilor. Cercetează și Canonul 4 al Primului Sinod, Canonul 2 al Sinodului al II-lea [Ecumenic], Canonul 8 al celui de-al III-lea Sinod [Ecumenic] și Canonul 39 al celui de-al VI-lea Sinod [Ecumenic]. Dar să știi că mitropoliții pontici sunt cei care se află lângă Marea Neagră până la Trapenon și mai în interior. Asiaticii sunt cei din jurul Efesului, Licia, Pamfilia și a celor dimprejurul lor, dar nu și anatolii, după cum spun unii, fiindcă cel al Antiohiei deține hirotonia Anatoliei, iar tracii sunt apusenii. Chiar dacă unii au limitat Tracia până la granițele Macedoniei și au spus că mitropoliții Macedoniei, Thessaliei, Eladei și ai Peloponesului erau atunci hirotoniți de către papa Romei și au impus acest lucru evident din faptul că nu s-a conferit Constantinopolului să-i hirotonească și pe aceia, dar tu să nu urmezi celor spuse, căci cu numele de Tracia sunt incluse și mitropolițiile până la Dyrrahion, inclusiv. Unii spun în mod greșit că papa hirotonea atunci și pe cel al Tesalonicului și pe alți mitropoliți apuseni, căci îi avea pe aceștia ca legați [papali]. Dar spune că episcopii din teritoriile barbare sunt alanii, rosii și alții. Căci alanii sunt ai diocezei pontice, iar rosii ai celei tracice. Iar în privința legaților papei Romei, cine sunt aceștia și cum i s-a conferit lui să-i aibă pe mitropoliții noștri ca legați, va fi spus după cuvântul introductiv al Sinodului Trulan.

Altă interpretare a lui Balsamon. Prezentul canon hotărăște ca arhiepiscopul Constantinopolului să dețină privilegiile papei Romei și să fie mărit, precum acela, în toate chestiunile bisericești, urmând Canonului 3 al Sinodului al II-lea [Ecumenic]. Iar unii, văzând că acest lucru nu este slăvit cu niciunul dintre privilegiile papei Romei – deoarece nici nu-și acoperă capul cu un *lorum* imperial, nici nu umblă cu sceptru imperial și însemne și inscripții, nici nu expune demnitate imperiale, nici nu se îmbracă în purpură și stă pe cal, conform conținutului constituției imperiale făcute de către Sfântul Constantin cel Mare către Sfântul Silvestru, papa Romei, și cei de după el –, aceia afirmă că cele ale canoanelor și-au pierdut puterea, susținând argumentul lor și prin faptul că legile care stabilesc ca cel al Constantinopolului să aibă privilegiile papei Romei au fost extinse la cele imperiale, care au fost înregistrate și scoase după aceea în perioadele de mai târziu, precum și noi am arătat în această privință în primul capitol al titlului al 8-lea al prezentei colecții¹⁰¹. Dar eu, fiind cel mai neostenit constantinopolitan și am fost partea a preasfântului tron al Constantinopolului, prin harul lui Dumnezeu, vreau și mă rog ca cel al Constantinopolului să dețină fără vătămare toate privilegiile care i-au fost conferite de către dumnezeieștile canoane.

¹⁰¹ G.A. RHALLER, M. POTLES (eds), Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, vol. 1, pp. 143-149.

Canonul 29 Sinodul IV Ecumenic

29. Este un sacrilegiu să-l reduci pe un episcop la treapta de preot. Iar dacă o cauză legitimă îi îndepărtează pe aceia de la exercitarea episcopatului, nu li se cuvine să dețină nici măcar o funcție de preot. Dar dacă au fost îndepărtați din rangul lor fără o anumită acuzație, se vor reîntoarce la demnitatea episcopală. Anatolie, preacucernicul arhiepiscop al Constantinopolului, a zis: „Cei despre care se spune că au fost coborâți de la demnitatea episcopală la treapta de preot, dacă sunt condamnați din anumite cauze elocvente, în mod evident că nu sunt vrednici nici măcar de cinstea unui preot. Iar dacă au fost coborâți pe treapta inferioară fără vreo cauză, dacă se vor dovedi nevinovați, sunt îndreptățiți să-și recapete și demnitatea episcopatului, și preoția”.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care îl coboară pe un episcop ca preot comite sacrilegiu, căci fie este sub acuzare, și nu mai este preot, fie a fost coborât nevinovat, și este episcop. Este un sacrilegiu vădit să îl cobori pe episcop la treapta de preot, căci fie este sub acuzare, și este caterisit din preoție, fie este în afară de orice delict, și nu se cuvine să fie scos din demnitatea de episcop.

Interpretarea lui Zonaras. Nu trebuie ca episcopii să fie reduși la treapta de preot. Căci fie este scos din arhierie din pricina unei acuzații și unul ca acesta nu poate să fie preot, fie este oprit să fie episcop fără nicio cauză, și astfel nu va fi redus la rangul de preot, ci, dacă este printre cei decăzuți din propria demnitate nu din vreo cauză dreaptă, își va relua locul său și va fi din nou episcop. Canonul a numit reducerea din episcopat la treapta de preot ca sacrilegiu, căci este dezvelit de preoție cel care nu este deposedat în mod drept de aceasta. Și cel care îl deposedează în mod nedrept de aceasta pe cel care o are, nu dezvelește doar un lucru sfânt, ci și ceva mai mult și mai mare. Căci prin invocarea arhierului, bisericile sunt consacrate prin venirea Duhului Sfânt și sunt sfințite lucrurile sfinte și este cu totul mai mare sfințenia decât cel care este sfințit.

Interpretarea lui Balsamon. La finalul actelor Sinodului al IV-lea a fost scris că a fost raportat de către Fotie, episcopul mitropoliei Tirului, împăratului Marcian că episcopul cetății Birit, profitând de ocazie, i-a separat din Biserica Tirului pe diferiți episcopi de Byblus, Botrys, Tripolis, Orthosia, Arca și Antaradus și i-a caterisit pe episcopii hirotoniți de către Fotie însuși și i-a redus la treapta de preot. Prin urmare, Părinții întruniți în Calcedon conform decretului imperial, împreună cu demnarii politici, fiindcă au observat acest lucru, au hotărât că este drept ca cei excluși din Biserica Tyrului să fie repuși, precum s-a spus, ca episcopi, și episcopii caterisiți să dețină cinstea anterioară. Și legații Bisericii

Romei au arătat că a reduce un episcop la treapta de preot este un sacrilegiu, și apoi celelalte. Iar Anatolie și demnitarii și restul Sinodului le-au dat ascultare. Citește și Canoanele 1 și 2 ale Sinodului din Ancira, Canonul 9 al Sinodului din Neocezarea, Canoanele 3 și 26 ale Sinodului Șase [Ecumenic] și Canoanele 27 și 70 ale Sfântului Vasile [cel Mare]. Exclue-i pe cei căsătoriți după hirotonie, căci aceștia, după ce au fost opriți de la slujire, totuși au făcut vreo lucrare. Și citește și *Novela 79* a împăratului și domnului Leon Filosoful¹⁰², cuprinsă la Canonul 6 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic] și sfârșitul întrebărilor existente la Sfântul Sinod din Constantinopol și răspunsurile la ele în timpul slujirii acelu preasfânt patriarh și domn Nicolae.

Canonul 30 Sinodul IV Ecumenic

30. Fiindcă preacucernicii episcopi ai Egiptului au amânat să subscrie epistolei preacuviosului arhiepiscop Leon, nu fiindcă s-ar lupta împotriva credinței sobornicești, ci fiindcă afirmă că este un obicei în dioceza egipteană ca să nu se facă niciun lucru de acest fel fără voia și dispoziția arhiepiscopului, și cer să le fie îngăduit până la hirotonia viitorului episcop al mării cetăți a Alexandriei, ni s-a părut un lucru just și binevoitor să le fie acordată îngăduirea, încât să rămână în cetatea imperială la rangul propriu, până ce va fi hirotonit arhiepiscopul mării cetăți a alexandrinilor. De aceea, dacă rămân la rangul propriu, vor oferi fie garanții, dacă acest lucru le-ar fi cu puțință, fie vor fi încredințați prin jurământ solemn.

Concordanță: Can. 20, 34 Ap.

Interpretarea lui Aristenos. Era obiceiul pentru egipteni ca, dacă nu permitea arhiepiscopul, să nu semneze. Prin urmare, cei care nu semnau epistola cuviosului Leon, erau fără vină până când era ales pentru ei un arhiepiscop. A fost un obicei în vigoare în dioceza egipteană ca episcopii să nu semneze fără permisiunea arhiepiscopului lor. Fiindcă acest Sfânt Sinod din Calcedon s-a întrunit în vremea lui Marcian, prea-evlaviosul împărat, împotriva celui care era atunci arhiepiscopul Alexandriei, necuratul și ereticul Dioscor, care scornise povești că

¹⁰² *Novela 79* a împăratului Leon Filosoful precizează: „A fost prevăzut ca cele afierosite odată lui Dumnezeu trebuie să fie de neînlăturat, și aceasta nu se aplică numai bunurilor consacrate, ci cu atât mai mult persoanelor care au fost înaintate în cler și spre dedicarea lui Dumnezeu, chiar dacă, din cauza multelor slăbiciuni umane, păcatul cel tiran le-ar scoate din orânduirea în care se cuvenea să fie înscrise în cler. Prin urmare, nu acceptăm vechiul legiuitor al deliberării care dorește ca un preot, un diacon sau un ipodiacon, care s-a căsătorit cu o femeie după hirotesia săvârșită asupra lui, să fie complet îndepărtat de starea clericală și să se reîntoarcă la viața laică. Anulam această învățătură și stabilim că este suficient pentru aceștia ca pedeapsă numai retragerea din rangul pe care îl aveau înainte de căsătorie, fără a fi total condamnați la înstrăinare și fără a pierde haina clericală și alt serviciu pe care nu este ilegal să-l urmeze în biserică” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, p. 273].

Domnul posedă un trup aparent și s-a realizat într-o singură fire, atribuind pătimire dumnezeirii, și l-au caterisit pe el de pe tron și nu a fost ales un alt patriarh în locul acestui necurat, conform acestei obicei, nu au fost constrânși să semneze epistola prea-ortodoxă a Sfântului papă Leon până când nu este hirotonit un episcop al Alexandriei și vor semna astfel conform poruncii lui. Dar s-a cerut să ofere garanții sau să jure pe capul împăratului că vor rămâne acolo până când cetatea Alexandriei va primi un episcop.

Interpretarea lui Zonaras. La Sinodul al IV-lea [Ecumenic], întrunit în Calcedon împotriva lui Dioscor și a lui Eutihie și a celor care gândeau asemenea lor, au fost prezenți și unii dintre episcopii din Egipt, care au refuzat să semneze cele dogmatizate de către Sfântul Sinod, care a urmat epistolei cucernicului Leon, papa Romei, pe care a trimis-o preasfântului Flavian, arhiepiscopul Constantinopolului. Dar au refuzat, nu pentru că erau în dezacord cu cele hotărâte de către sinod, ci pentru că nu exista la momentul acela un arhiepiscop al Alexandriei, afirmând că există un obicei pentru arhierii din Egipt ca nicio chestiune bisericească să nu fie făcută fără voința arhiepiscopului Alexandriei și să fie învredniciți să li se permită aceasta până va fi un arhiepiscop al Alexandriei. Astfel, arhierii sinodului, suspectând că arhierii egipteni sunt eterodocși și de aceea nu doresc să împuternicească deciziile în mod sinodal prin semnătură proprie i-au condamnat la caterisire. Dar demnitarii care erau prezenți la sinod și senatul au considerat că trebuie să li se permită și să aștepte hirotonia arhiepiscopului Alexandriei, rămânând în demnitatea proprie a treptei arhieresti. Dar arhierii sinodului, sugerând că amânarea este un pretext ca să aibă libertatea să plece, au cerut ca aceștia să ofere garanții că rămân în cetatea imperială. Și demnitarii și senatul au arătat că fie dau ei garanții, dacă găsesc garanți, fie sunt încredințați prin jurământ. Iar jurământul este să juri pentru capul și mântuirea împăratului și pentru mântuirea proprie.

Interpretarea lui Balsamon. Este scris în ședința a patra a actelor Sinodului al IV-lea că după caterisirea lui Dioscor, episcopii Alexandriei, fiindcă erau prezenți treisprezece episcopi egipteni din dioceza Alexandriei, deși au anatematizat dogmele lui, când să semneze în continuare epistola Sfântului Leon, papa Romei, pe care a trimis-o patriarhului Flavian al Constantinopolului, fiind de acord cu cele din ea, nu s-au supus, spunând că nu este specific pentru dioceza lor egipteană ca să facă ceva de felul acesta fără voința episcopului și au cerut să le fie îngăduit până ar fi ales arhiepiscopul Alexandriei. Astfel, pentru că unii nu i-au acceptat pe aceștia care afirmă asemenea lucruri, sinodul a hotărât ca ei să nu sufere niciun rău, ci să rămână în rangul propriu și să aștepte

hirotonia celui al Alexandriei, iar între timp, fie să ofere garanții ale prezenței, fie, dacă nu pot să dea garanții, să fie încredințați prin jurământ solemn. Iar jurământul solemn este să jure cineva pe capul împăratului sau pe mântuirea proprie. Dar este jurământ solemn, pentru că acest jurământ, conform juriștilor, nu este pus între cele cinci jurăminte legiferate, ci este în afara acestora. Citește și prima temă a capitolului 20, titlul 6, cartea a VII-a din *Basilicale*¹⁰³ și cele scrise în afara acestuia. Remarcă din prezentul canon cum este explicat Canonul 20 Apostolic, care spune: „clericul care oferă garanții să fie caterisit”, și citește interpretarea lui.

¹⁰³ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen I. Textus Librorum I-VII*, pp. 353-354.

DESPRE SINODUL V ECUMENIC DE LA CONSTANTINOPOL (553)

Introducerea lui Zonaras. Sinodul al V-lea [Ecumenic] s-a ținut pe vremea împăratului Iustinian I, fiind întruniți 165 de Sfinți Părinți la Constantinopol, care a confirmat și împuternicit cele dogmatizate de către al IV-lea Sfânt Sinod și i-au anatematizat pe cei care blasfemiază împotriva aceluia și pe Origen și scrierile lui necucernice și învățăturile denaturate, și pe Evagrie, pe Didim și capetele compuse de către ei și, pe lângă aceștia, și pe Teodor de Mopsuestia, învățătorul lui Nestorie, și învățăturile lui blasfemiatoare, pe Antim, pe Petru, pe Zooran și pe cei care gândeau asemenea lor, precum și capetele scrise de către Teodoret și epistola lui Ibas. Acest sinod nu a emis canoane.

Introducerea lui Balsamon. Sinodul al V-lea [Ecumenic] s-a făcut în vremea împăratului Iustinian I, fiind întruniți 165 de Sfinți Părinți la Constantinopol, care a confirmat și împuternicit cele dogmatizate de către al IV-lea Sfânt Sinod și i-au anatematizat pe cei care blasfemiază împotriva aceluia și pe Origen și învățăturile lui necucernice și scrierile lui, și pe Evagrie, pe Didim și capetele compuse de către ei și, pe lângă aceștia, pe Teodor de Mopsuestia, învățătorul lui Nestorie, și învățăturile lui blasfemiatoare, pe Antim, pe Petru, pe Zooran și pe cei care gândeau asemenea lor și capetele scrise de către Teodoret și epistola lui Ibas. Acest sinod nu a emis canoane.

DESPRE SINODUL VI ECUMENIC DE LA CONSTANTINOPOL (680-681)

Introducerea lui Zonaras. Sinodul al Șaselea [Ecumenic] s-a ținut în acest oraș imperial, pe vremea când împărătea Constantin Pogonatul, urmașul lui Heraclius, fiind întruniți 170 de Sfinți Părinți împotriva lui Teodor, care a fost episcop în Faran, a lui Honorius al Romei, a lui Cyrus al Alexandriei, Sergius, Pyrrus, Pavel și Petru, care au fost întâistătorii Bisericii din Constantinopol, a lui Macarie al Antiohiei și al lui Ștefan, ucenicul lui, a lui Polihronios, bătrânul cu cugetare de copil, care au îndrăznit să dogmatizeze că Iisus Hristos, Domnul nostru, avea după întrupare o voință și o energie, pe care i-a alungat din Biserică împreună cu cei care gândesc asemenea lor și acest Sfânt Sinod i-a anatematizat pe aceștia. Sinodul a dogmatizat și a propovăduit că Domnul nostru Iisus Hristos are după întrupare două voințe ale firilor și, de asemenea, două energii, nu prin împărțire de persoane, ci fiindcă nicio fire din cele două firi în Hristos nu era fără de voință sau fără de energie, ca să nu se considere că, după ce se contopesc aceste însușiri ale fiecărei firi, ale energiei și ale voinței, și firile la rândul lor, cărora aparțin însușirile, se contopesc și ele. Dar nici acest Sinod nu a emis canoane.

Introducerea lui Balsamon. Sinodul al Șaselea [Ecumenic] s-a ținut în acest oraș imperial, pe vremea când împărătea Constantin Pogonatul, tatăl lui Iustinian, urmașul lui Heraclius, fiind întruniți 170 de Sfinți Părinți împotriva lui Teodor, care a fost episcop în Faran, a lui Honorius al Romei, a lui Cyrus al Alexandriei, Sergius, Pyrrus, Pavel și Petru, care au fost întâistătorii Bisericii din Constantinopol, a lui Macarie al Antiohiei și al lui Ștefan, ucenicul lui, a lui Polihronios, bătrânul cu cugetare de copil, care au îndrăznit să dogmatizeze că Iisus Hristos, Domnul nostru, avea după întrupare o voință și o energie, pe care i-a alungat din Biserică împreună cu cei care gândesc asemenea lor și acest Sinod i-a anatematizat pe aceștia. Sinodul a dogmatizat și a propovăduit că Domnul nostru Iisus Hristos are după întrupare două voințe ale firilor și, de asemenea, două energii, nu prin împărțire de persoane, ci fiindcă nicio fire din cele două firi în Hristos nu era fără de voință sau fără de energie, ca să nu se considere că, după ce se contopesc aceste însușiri ale fiecărei firi, ale energiei și ale voinței, și firile la rândul lor, cărora aparțin însușirile, se contopesc și ele. Dar nici acest Sinod nu a emis canoane.

CANOANELE SINODULUI TRULAN (691-692)

Introducerea lui Zonaras. Pe timpul când împărătea Iustinian al II-lea, evident Rinotmetos, care era fiul lui Constantin Pogonatul, s-au întrunit 227 episcopi, la porunca sus-numitului autocrator și au emis canoane pentru organizarea bisericească, care au fost împuternicite și de către respectivul împărat. Și acesta este numit al Șaselea Sinod [Ecumenic], pentru că în acesta nu s-a făcut cercetare cu privire la credință și dogme, încât, potrivit acestui lucru, este considerat unul și același și pentru că acesta a suplinit necesitatea celui de-al Șaselea Sinod [Ecumenic] și emiterea de canoane, fiind numărat împreună cu el datorită apropierii de acesta.

Introducerea lui Balsamon. În timpul când domnea Iustinian al II-lea, evident Rinotmetos, care era fiul lui Constantin Pogonatul, au fost întruniți două sute douăzeci și șapte de episcopi la porunca autocratorului menționat și au emis canoane pentru organizarea bisericească.

CUVÂNTUL DE ADRESARE AL SFINȚILOR PĂRINȚI ÎNTRUNIȚI ÎN CONSTANTINOPOL, SUB CUPOLA (TRULLS) PALATULUI IMPERIAL, ÎN TIMPUL PRAEVLAVIOSULUI ÎMPĂRAT JUSTINIAN

*Preaevlaviosului și iubitorului de Hristos Împărat Justinian,
Sfântul Sinod Ecumenic, întrunit în această cetate imperială și păzită de Dumnezeu,
în conformitate cu ascultarea divină și cu decretul preacucernicei voastre majestăți*

Fiindcă harul divin și inexprimabil al Răscumpărătorului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos a cuprins tot pământul și propovăduirea cea de viață purtătoare a adevărului a fost răspândită în auzurile tuturor, poporul care stătea întru întunericul necunoștinței a văzut lumina cea mare [cf. *Isaia* 9, 1; cf. *Matei* 4, 16] a cunoașterii și a fost eliberat din legăturile rătăcirii, preschimbând vechea lor sclavie în împărăția cerurilor. Iar cel care a fost alungat din frumusețea strălucirii celei dintâi din cauza mândriei, șarpele cel dintâi, mintea cea bogată, asirianul, este luat prizonier de către cei care fuseseră mai înainte prizonieri și prin Cuvântul

Întrupat este înstrăinat de toată puterea, precum s-a scris că: „Vrăjmașului i-au lipsit săbiile la sfârșit” [*Psalmul* 9, 6]. Fiindcă pretutindeni a fost legiferată slujirea cea cuvântătoare și este adusă oferirea jertfei, Dumnezeu, Care este jertfit și oferit spre izbăvirea trupurilor, împreună cu a sufletelor, îi îndumnezeiește pe cei care se împărtășesc, prin El și demonii sunt izgoșiți, și sfânta adunare a oamenilor întruniți în biserici este sfințită în chip mistic și paradisul desfătării este redeschis tuturor și la sfârșit toate sunt înnoite [cf. *Apocalipsa* 21, 5]. Dar fiindcă diavolul cel ucigător de oameni, care s-a răzvrătit odată împotriva Domnului Celui Atotputernic și a zămislit prin trudă odraslele apostaziei, nu a suportat să vadă că suntem ridicați din căderea păcatului și că zburăm înspre cer prin pârga noastră, adică prin Hristos, Care S-a dat pe Sine ca răscumpărare pentru noi, nu a încetat să arunce săgețile răutății, rânindu-i pe credincioși cu patimi, astfel încât să fie separați de energia Duhului care a fost dată acestora, de cinste și de har, nici Dumnezeu, Judecătorul nostru cel bun și începătorul mântuirii, nu a trecut cu vederea ajutorarea noastră, căci în fiecare generație i-a ridicat pentru cursa acestei vieți pe cei pregătiți împotriva aceluia cu armele dreptei cinstiri, alăturându-se în războiul împotriva lui. După ce au scos sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu [cf. *Efeseni* 6, 17], și au intrat astfel în luptă împotriva celui rău, au distrus tirania lui asupra noastră și, devenind călăuzitori ai turmelor, au pregătit căile pentru popoarele Domnului, încât să nu alunece și să cadă prin necunoașterea Celui bun în prăpăstiile nelegiurii. Fiindcă trebuia ca Cel Care ne-a dăruit existența și care a prefăcut neamul nostru printr-o așa mare condescendență și smerenie, chemându-ne la Sine și ridicându-ne, să ne arate calea spre ceea ce este bine prin luminătorii și învățătorii Bisericii, Care luminează pașii noștri către Dumnezeu și care ne îndeamnă înspre Evanghelie, a căror „cetate este în ceruri” [cf. *Filipeni* 3, 20], după cuvântul dumnezeiescului Apostol. De aceea, fiindcă acum și noi ne petrecem propria viață cu foarte mare ușurință și adormim din cauza inactivității gândurilor, astfel încât vrăjmașul cel veșnic călător vine asupra noastră pe nepregătite, răpindu-ne puțin câte puțin virtutea, ca să ne ducă înspre rău, Hristos, Dumnezeul nostru, Care cârmuiește această foarte mare corabie a întregii lumi, te-a ridicat astfel pe tine, preaevlaviosule împărat, drept conducător și protector înțelept pentru noi, care chivernisești cuvintele în judecată, care păzești adevărul în veac, care faci judecată și dreptate în mijlocul pământului și mergi pe calea cea fără prihană [cf. *Psalmul* 118, 1]. Înțelepciunea te-a purtat în pânțe și te-a născut, crescându-te și îmbrăcându-te cu virtuți în chip frumos și, umplându-te de Duhul cel dumnezeiesc, te-a arătat ca ochi al lumii întregi, pe tine, care iluminezi pretutindeni pe supușii tăi prin puritatea și lumina minții. Ție ți-a încredințat și Biserica ei și te-a învățat să cugeți la legea ei ziua și noaptea

[cf. *Psalmul* 1, 2], pentru corectarea și îndrumarea popoarelor de sub mâna ta. Prin înfocarea dorinței către Dumnezeu l-au îndepărtat pe zelotul Fineas [cf. *Numerii* 25, 7] și, scoțând păcatul prin puterea evlaviei și înțelegerii, ai ales să scoți turma din răutate și corupere. Fiindcă se cuvine ca cel care preia cârmuirea pentru îndreptarea în sus a neamului omenesc să aibă în vedere nu numai ceea ce îl privește pe el însuși, cum să-și îndrepte propria viață, ci și să îl salveze pe fiecare supus din valurile și din marea tulburare a păcatelor, fiindcă duhurile răutății inundă și amăgesc trupul nostru smerit.

Dar cele două Sinoade Ecumenice, întrunite în această cetate imperială și păzită de Dumnezeu – primul, pe timpul lui Iustinian, cel cu adormire dumnezeiască, iar celălalt pe timpul împăratului nostru Constantin, cel de evlavioasă amintire, tatăl blândeții voastre –, exprimând articulat în chip patristic taina cea cu privire la credință, nu au compus deloc sfinte canoane, precum celelalte patru Sfinte Sinoade Ecumenice, prin care popoarele să se îndepărteze de conduita cea josnică și umilă și să fie duse spre o viață mai măreață și mai înaltă. De aceea, și poporul cel sfânt, preoția împărătească [cf. *1 Petru* 2, 9], pentru care a pățimit Hristos, fiind risipit și împovărat de multe patimi izvorâte din neorânduială și tăiat și îndepărtat puțin câte puțin de la staulul cel dumnezeiesc, a alunecat prin necunoaștere și uitare de la împlinirea virtuții și, după cum s-a spus în chip apostolic, „L-au călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu și au nesocotit sângele legământului cu care s-au sfințit și au batjocorit Duhul harului” [*Evrei* 10, 29]. Și fiindcă tu ai dorit să îi aduni ca pe un popor ales, prin imitarea lui Hristos, Păstorul cel bun, Care caută în munte oaia cea pierdută ca să o repună în turma Lui și să o convingă să păzească poruncile și hotărârile dumnezeiești, prin care, părăsind faptele cele moarte, ni se oferă viață. Și după ce ai luat în considerare fiecare chestiune cu privire la mântuire și L-ai cercetat pe Dumnezeu, după cuvântul care spune: „acela care-L caută pe Domnul va afla cunoaștere cu dreptate, iar cei care-L caută drept, vor afla pace” [*Pilde* 16, 8 – *Septuaginta*], ai hotărât să fie întrunit acest Sfânt Sinod Ecumenic ales de Dumnezeu, astfel încât, prin consensul și conglăsurirea multora în acesta, să-ți fie îndeplinită strădania ta în ceea ce este de cuviință. Dar dacă vreo rămășiță a nebuliei păgâne sau iudaice este amestecată cu grâul cel curat al adevărului, să fie smulsă din rădăcină precum neghina, și secerișul Bisericii să fie arătat curat, căci „unde sunt doi sau trei adunați în numele meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor”, spune glasul Domnului [*Matei* 18, 20], și iarăși ni se spune cu glas puternic prin Ieremia: „Mă veți căuta cu toată inima voastră și Mă voi arăta vouă” [*Ieremia* 29, 13].

De aceea, fiind adunați mai apoi după porunca evlaviei tale în această cetate imperială și păzită de Dumnezeu, am compus sfinte canoane. Prin urmare,

adăugând la cuvintele Părinților adunați mai înainte în această cetate păzită de Dumnezeu, pe timpul împăratului nostru Teodosie, cel de pioasă amintire, cerem ca evlavia ta, precum ai onorat Biserica prin scrisorile de convocare, tot așa să pecetluiască la sfârșit deciziile prin cucernica ta semnătură. Domnul să întărească împărăția ta în pace și dreptate, continuând-o din generație în generație, și să adauge la puterea ta lumească și bucuria împărăției celei din ceruri.

Interpretarea lui Zonaras. Această scriere este o prefață la redactarea canoanelor și un cuvânt de adresare din Sinod către împăratul Iustinian Rinotmetos, în care se descrie cum și pentru ce motiv s-a făcut întrunirea acestui Sinod la porunca imperială, și anume că cele două Sinoade Ecumenice, adică al cincilea și evident al șaselea – dintre care primul a fost întrunit în timpul domniei lui Iustinian cel Mare, iar al doilea, în timpul domniei lui Constantin Pogonatul, care era tatăl împăratului Iustinian Rinotmitul, căruia i s-a adresat acest cuvânt – au făcut cercetări și deliberări în privința dogmelor, dar nu au emis, precum sinoadele precedente, canoane pentru organizarea bisericească și pentru folosul poporului credincios. Și de aceea, împăratul menționat a avut preocuparea ca popoarele, din cauza necunoașterii a ceea ce este cuvenit, să nu se abată de la viețuire virtuoasă și să se îndrepte spre o viață nepăsătoare și să alunece în cele din urmă în abisul răului. Prin urmare, acesta a stabilit să fie întrunit un sinod. De aceea, acești Părinți s-au întrunit și au emis canoane care să suplinească lipsa acestora la sinoadele menționate. Și, în final, acest cuvânt încuviințează ca împăratul să certifice cu propria semnătură canoanele stabilite de acest sinod și să aplice asupra acestora sigiliu, iar apoi, după ce se referă la rugăciunea pentru împărat, își încheie cuvântul de adresare.

Interpretarea lui Balsamon. Din prezentul cuvânt de adresare, făcut către împăratul Iustinian, numit și Rinotmetos, se arată că, întrucât cele două sinoade ecumenice, adică cel de-al cincilea, din timpul când împărăția Iustinian cel Mare, și cel de-al șaselea, care s-a făcut pe timpul împărăției lui Constantin Pogonatul, nu au stabilit canoane pentru organizarea bisericească, s-a făcut acest sinod pentru completarea celor două. De aceea, nu se numește în mod general ca al șaselea, ci al Cincilea-Șaselea (Πενθέκτη)¹⁰⁴, pentru că a suplinit

¹⁰⁴ Acest Sinod s-a desfășurat în sala palatului imperial, o sală de dimensiuni mari, având o cupolă (ὁ τροῦλος, trullus) de la care își va primi și denumirea: Trulan. O altă denumire oferită acestui Sinod este Πενθέκτη sau Quinisext [cinci-șase], pentru că reprezintă o completare a celui de-al Cincilea și al Șaselea Sinod Ecumenic, care nu au oferit niciun canon, motiv pentru care a fost convocat și Sinodul Trulan, după cum se poate constata din *Cuvântul de adresare* [Προσφωνητικός λόγος] al episcopilor către împăratul Iustinian al II-lea. Această denumire este oferită de către

lipsa de la al Cincilea și al Șaselea Sinod [Ecumenic]. Dar acesta este și ecumenic, căci, deși episcopii apuseni, adică italieni și latini, fiind condamnați în unele locuri de către canoanele acestui sinod, insistă că acesta nu este ecumenic și că nu au fost prezenți locțiitorii papei la acesta, dar și din pricina faptului că Sinodul al VI-lea [Ecumenic] este un alt sinod, care a avut loc, după cum se spune, în timpul când domnea Constantin Pogonatul, iar acesta a fost după mulți ani mai târziu, prin porunca lui Iustinian Rinotmetos. Dar eu, nerăbdând să-i ascult și uitându-mă mai mult la alcătuirea acestui cuvânt de adresare și, mai departe, la canoane, care afirmă: „a hotărât acest Sfânt Sinod Ecumenic acestea și acestea”, am lăsat deoparte nomocanoanele recent redactate, ca unele care nu conțin semnăturile împăraților, nici ale părinților care au expus sinoadele, dar am purces la examinarea nomocanoanelor redactate mai demult și am aflat din semnături că la acest sinod, care s-a ținut sub cupola [Trullo] palatului imperial, au fost prezenți: un anumit Vasile, episcop de Gortyna, al mitropoliei insulei Creta, și un anume episcop de Ravenna, luând locul întregului Sinod al Bisericii Romei, și nu numai aceștia, ci și episcopii din Salonic, Sardinia, Heracleea, Tracia și Corint, care erau în acel moment legați ai papei. Iar legații sunt cei care se numesc astfel de la persoane, ca unii care dețin și o jurisdicție parțială, după cum reiese din titlul al 2-lea al cărții a VII-a din *Basilicale*. Iar că Papa Romei nu avea dreptul de hirotonie în ținutul nostru, așa cum induc unii eronat atunci când afirmă că episcopul de Tesalonic și alții erau hirotoniți de către el, ci avea legați, adică cei care reprezentau persoana lui atunci când era nevoie ca ei să fie neapărat prezenți, acest lucru se arată și din multe alte lucruri, chiar și din faptul că atunci episcopul Tesalonicului, al Atenei și al Corintului, dar uneori și al Cretei, Patrasului, Ravenei și alții, erau prezenți ca legați ai papei, iar altele alții, astfel încât este evident că aceia erau legați ai papi pe care el îi alegea de fiecare dată, dar că el nu avea sub autoritatea sa asemenea episcopi din afara granițelor și nu i-a hirotonit pe aceștia. Iar faptul că papa a avut ca legați și pe unii din ținutul nostru, acest lucru a fost inventat din cauza lungimii drumului. Așadar, dacă vrei să afluți mai multe despre acest subiect, citește primul capitol din istoria întocmită de Constantin din Cezareea.

Remarcă de ce sinodul care a avut loc sub cupola (Trullo) palatului imperial nu este numit direct al VI-lea Sinod (Ecumenic), ci al Cincilea-Șaselea (Πενθέκτη, Quinisext) și că acest Sinod este ecumenic și că niciuna dintre Bisericile noastre nu era atunci supusă Papei Romei.

Balsamon, prin acest comentariu la cuvântul de adresare către împărat [Vitalien LAURENT, „L'oeuvre canonique du Concile in Trullo (691-692). Source primaire du Droit de l'Église orientale”, în: *Revue des Études Byzantines*, 23/1965, pp. 7-41].

Canonul I Trulan

1. „Cea mai bună rânduială a începerii oricărui cuvânt și lucrări este să se înceapă din Dumnezeu și să se termine tot în Dumnezeu”, conform cuvântului Teologului. Și de vreme ce dreapta credință a fost deja vestită de către noi în chip deslușit, și fiindcă Biserica, la a cărei temelie a fost așezat Hristos, crește și sporește în mod neconținut, încât se întinde dincolo de cedrii Libanului [cf. *Psalmul* 91, 12], de aceea, făcând și noi acum, prin harul dumnezeiesc, un început al acestor sfinte cuvinte, hotărâm ca credința, ce ne-a fost transmisă de către martorii oculari și slujitorii Cuvântului, adică de către Apostolii aleși de Dumnezeu, să fie păstrată fără inovații și nevătămată. Dar și cea a celor trei sute optsprezece Sfinți și Fericiți Părinți adunați în Niceea, pe vremea lui Constantin, a celui ce fusese împăratul nostru, împotriva necuviinciosului Arie și a unei alte divinități păgâne dogmatizate de către el sau, mult mai potrivit spus, împotriva politeismului său. Aceștia, prin unanimitatea exprimării credinței, ne-au descoperit și ne-au și clarificat deoființimea celor trei ipostasuri ale firii dumnezeiești, nepermițând ca acest lucru să fie ascuns sub obrocul necunoașterii, ci învățându-i pe credincioși în mod lămurit să se închine Tatălui și Fiului și Sfântului Duh printr-o singură închinare. Aceștia au distrus și au surpat credința în rangurile inegale ale dumnezeirii, doborând și răsturnând și jucăriile puerile întocmite din nisip de cătreeretici împotriva Ortodoxiei. De asemenea, întărim și credința propovăduită de către cei o sută cincizeci de sfinți Părinți reuniți în această cetate imperială pe vremea marelui Teodosie, cel care fusese împăratul nostru, îmbrățișând învățăturile teologice cu privire la Duhul Sfânt și izgonind necurăția lui Macedonie – împreună cu dușmanii anteriori ai adevărului –, ca pe unul care a îndrăznit cu îngâmfare să-L considere pe Cel care este Domn drept slujitor, dorind să separe în chip tâlhăresc unitatea cea indivizibilă ca și cum taina nădejzii nu ne-ar fi completă. Și împreună cu această dezgustătoare persoană, care a înnebunit împotriva adevărului, condamnăm și pe Apolinarie, inițiatorul răutății, care a răspândit ideea că Domnul a asumat un trup fără rațiune și fără suflet, acesta concluzionând de aici că avem o mântuire incompletă.

Mai pecetluim însă și învățăturile stabilite de cei două sute de Părinți purtători de Dumnezeu, care s-au întrunit mai demult în cetatea Efesului, pe vremea lui Teodosie, fiul lui Arcadie, și care fusese împăratul nostru, ca pe o autoritate indestructibilă a drepte credințe, propovăduind un singur Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care S-a întrupat, și preaslăvind-o pe cea care L-a născut pe El fără de sămânță, pe preacurata pururea-Fecioară și în mod sigur și cu adevărat Născătoarea de Dumnezeu, și lepădând divizarea inutilă a lui Nestorie, ca pe ceva străin

de starea dumnezeiască, fiindcă dogmatiza că unul Hristos este om separat și Dumnezeu separat, reînnoind astfel necuviința iudaică.

Însă nu numai atât, ci confirmăm și credința celor șase sute treizeci de Părinți aleși de Dumnezeu, fixată în scris în mod ortodox în metropola Calcedonului, pe vremea lui Marcian, care fusese împăratul nostru, transmițând cu glas puternic până la marginile pământului faptul că Unul Hristos, Fiul lui Dumnezeu, este compus din două firi și este slăvit în aceste două firi. Iar pe Eutihie cel vanitos, care era de părere că marea Taină a iconomieii a fost realizată în chip aparent, l-a izgonit afară din incintele sfinte ale Bisericii ca pe un rău evitabil și ca pe o miasmă, iar împreună cu acesta și pe Nestorie, și pe Dioscor, primul fiind susținătorul și apărătorul divizării, iar celălalt al amestecării, și care căzuseră, din părți diametral opuse ale necuviinței, într-o singură prăpastie a pierzării și a ateismului. Dar, desigur, recunoaștem și învățăturile drept-credincioase ale celor o sută șazeci și cinci de Părinți, purtători de Dumnezeu, ale celor care s-au adunat în cetatea imperială, pe timpul celui ce fusese împăratul nostru, Iustinian, cel de evlavioasă amintire, ca pronunțate de către Duhul, și îi învățăm acestea și pe cei [ce vor fi] după noi. Ei i-au anatematizat în chip sinodal și i-au dat disprețului pe Teodor de Mopsuestia, învățătorul lui Nestorie, pe Origen, Didim și Evagrie, care au replăsmuit basme păgâne, reluând în considerare, din cauza alienărilor minții și visurilor, ciclicitatea și preschimbarea anumitor trupuri și a unor suflete, insultând cu necuviință învierea morților. Dar și pe cele scrise de Teodorit împotriva dreptei credințe și împotriva celor 12 capitole ale Fericitului Chiril, cât și așa-numita epistolă a lui Iba.

Și mărturisim iarăși să păstrăm neatinsă credința celui de-al șaselea Sfânt Sinod convocat de curând în această cetate imperială, pe timpul celui ce fusese, în dumnezeiască pomenire, împăratul nostru, Constantin, și care a dobândit o autoritate mai înaltă prin faptul că drept-credinciosul împărat a ratificat actele acestui sinod prin sigilii, spre certitudinea tuturor veacurilor. Aceasta ne-a relevat să slăvim cu iubire de Dumnezeu două voințe naturale, sau voinți, și două lucrări naturale în iconomia întrupării lui Iisus Hristos, a unuia care este Domnul și Dumnezeul nostru adevărat, condamnând prin judecata dreptei credințe pe cei care au falsificat dogma cea dreaptă a adevărului, învățându-i pe oameni despre o singură voință și o singură lucrare a lui Iisus Hristos, a Unuia Care este Domnul și Dumnezeul nostru. Îi numim pe ei: Teodor al Faranului, Cirus al Alexandriei, Honorius al Romei, Sergius, Pyrrhus, Pavel și Petru, care au fost întâistătători în această cetate de Dumnezeu păzită, și pe Macarie, care fusese episcopul Antiohiei, pe Ștefan, ucenicul acestuia, și pe Polihronius cel neînțelept, păstrând de aici înainte nevătămat obștescul trup al lui Hristos, Dumnezeul nostru.

Și, spunând succint, decretăm să se păstreze credința statornică a tuturor bărbaților care s-au remarcat în Biserica lui Dumnezeu, care au devenit „luminători în lume, ținând cu putere cuvântul vieții” [Filipeni 2, 15-16], și să rămână neclintită până la împlinirea veacurilor. De asemenea, și scrierile și învățăturile lor transmise în chip dumnezeiesc. Și îi respingem și îi anatematizăm pe toți pe care și ei i-au respins și i-au anatematizat, ca pe niște dușmani ai adevărului, care s-au semețit în chip deșert împotriva lui Dumnezeu, deprinzându-se cu nedreptatea la cel mai înalt grad.

Iar dacă cineva nu ar păstra și nu ar îmbrățișa dogmele dreptei credințe, cele pomenite mai înainte, și nu ar gândi și propovădui în acest fel, ci ar încerca să stea împotriva acestora, să fie anatema, conform hotărârii stabilite de către sfinții și fericiii Părinți indicați mai sus, și să fie depus și exclus din registrul clerical creștin, asemenea unui străin. Căci noi am decis întru totul să nu adăugăm vreun lucru la cele hotărâte mai sus și nici să înlăturăm ceva, căci nici nu am fi putut acest lucru sub niciun motiv.

Concordanță: Can. 2 Trulan, 1 VII Ec.

Introducerea și interpretarea lui Aristenos. Credința apostolilor este liberă de inovații. Deplinătatea celor din Niceea a combătut dogma lui Arie, care introducea subordonări în divinitate, prin cea a deoființei. Sinodul [Ecumenic] de pe timpul lui Teodosie cel Mare, care l-a caterisit pe Macedonie, care spunea că Duhul Sfânt este un slujitor, este neschimbat. Cei două sute care s-au întrunit la Efes pe timpul lui Teodosie cel Mic să fie veșnic cinstiți, fiindcă l-au exclus pe Nestorie, care spunea că Domnul este om propriu și Dumnezeu propriu. Cei care s-au întrunit la Calcedon împotriva lui Marcian să fie veșnic pomeniți, fiindcă l-au caterisit pe Eutihie, care a îndrăznit să spună că marea taină s-a săvârșit sub aparență, și pe Nestorie și pe Dioscor, care induceau în eroare din părți diametral opuse. În timpul domniei lui Iustinian au fost întruniți o sută șazeci și cinci episcopi în cetatea imperială și l-au anatematizat pe Origen, care declara periodicitatea trupurilor și sufletelor, și pe Teodoret, care s-a înverșunat împotriva celor douăsprezece capitole ale lui Chiril. În orașul lui Constantin, pe timpul lui Constanțiu, s-a adunat un sinod care i-a alungat pe Honorius al Romei, pe Serghie al Constantinopolului, care au învățat o singură voință și o singură energie.

Acest sinod, întrunit în timpul lui Iustinian Rinotmetos, care a hotărât ca să rămână împlernicite canoanele apostolice și cele șase sinoade ecumenice anterioare și cele șapte locale și să fie păzite libere de inovație și nepervertite, a promulgat și canoanele care au rânduit tratamentul sufletelor și vindecarea de

patimi. Și, în primul rând, a certificat ca autentică tradiția canoanelor apostolice, iar apoi a pecetluit sfintele canoane ale sinoadelor ecumenice și locale.

Iar Primul Sinod [Ecumenic] din Niceea a avut loc pe timpul împărăției celui între sfinți Constantin cel Mare împotriva necuratului Arie, care a dogmatizat o altă divinitate păgână, sau a afirmat mai precis un politeism și a îndrăznit să spună că Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, Dumnezeu adevărat, este o creatură și nu este deoființă cu Dumnezeu și Tatăl.

Al Doilea Sinod [Ecumenic] a fost în Constantinopol, în timpul împărăției lui Teodosie cel Mare, împotriva lui Macedonie Pnevmatomahul, care blasfemia, spunând că Duhul Sfânt nu este Dumnezeu Însuși, dar, de asemenea, și împotriva lui Apolinarie al Laodiceei, a lui Sabelie al Libiei, care cugetau și spuneau că Trupul Domnului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos este fără suflet și fără minte.

Al treilea a fost la Efes, pe timpul lui Teodosie cel Mic, împotriva cinstitorului de om Nestorie, care l-a divizat și separat pe Hristos, spunând că Acesta, după ce s-a întrupat, era un simplu om și nu Dumnezeu, dogmatizând doi Fii, două ipostasuri în unul și același Hristos Dumnezeu, de unde a numit-o pe Preasfânta Fecioară Maria, care L-a născut pe Însuși Dumnezeul și Domnul nostru Iisus Hristos, nu Născătoare de Dumnezeu, ci Născătoare de Hristos.

Al patrulea a fost la Calcedon, pe timpul preaevlaviosului împărat Marcian, cumnatul după soră al lui Teodosie cel Mic, împotriva lui Dioscor și Eutihie, care afirmau baliverne că întruparea Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos a fost în aparență și spuneau că s-a realizat într-o singură fire și au atribuit pătimiri dumnezeirii.

Cel de-al cincilea a fost în timpul lui Iustinian cel Mare la Constantinopol împotriva lui Origen, care delirase, și împotriva lui Evagrie și Didim, care au replăsmuit miturile păgâne și au spus fără discernământ că trupurile însele, cu care suntem îmbrăcați acum, nu vor învia, că nu a fost făcut de către Dumnezeu un paradis sensibil, nici că există unul, că Adam nu a fost creat în trup și că există un sfârșit al pedepsei și o restaurare a demonilor la starea primară și ocărau cu multe alte nenumărate blasfemii.

Cel de-al șaselea a fost pe timpul lui Constantin Pogonatul, la Constantinopol, împotriva lui Teodor, episcopul de Faran, Honorius al Romei, Cyrus al Alexandriei, Sergiu, Pyrrus, Pavel și Petru, care au fost episcopi ai Constantinopolului, și a altora care au reînnoit erezia lor. Căci acești teomahi și foarte necuclernici, fiindcă au dogmatizat că Domnul nostru Iisus Hristos are după întrupare o singură voință și o singură energie, au fost anatematizați de către acest sinod. Dar nu au fost promulgate canoane nici de către al Cincilea Sinod [Ecumenic], cel care a fost pe timpul lui Iustinian cel Mare, nici de către acesta al șaselea, care

s-a întrunit în timpul lui Constantin Pogonatul. Dar precum sinodul din timpul lui Constantin Pogonatul este numit al șaselea și prezentul sinod este al șaselea, care a fost în timpul fiului său Rinotmetos, deoarece s-au considerat ambele ca unul singur, deoarece acesta a fost după douăzeci și șapte de ani și probabil au fost aceiași sau mulți dintre episcopii care s-au întrunit și aici și acolo, care au făcut o întrunire în privința chestiunilor și dogmelor.

Canonul 2 Trulan

2. I s-a părut acestui Sfânt Sinod un lucru foarte bun și foarte important, ca cele optzeci și cinci de canoane primite și împuternicite de către sfinții și fericiții Părinți dinaintea noastră, dar care, desigur, ne-au fost transmise în numele sfinților și slăviților Apostoli, să rămână și de acum înainte nedisputate și neclintite, spre tămăduirea sufletelor și spre vindecarea patimilor. Dar, fiindcă în aceste canoane s-a poruncit să acceptăm *Constituțiile* acestor Sfinți Apostoli, transmise prin Clement, în care din vechime au fost interpolate de către eterodocși anumite lucruri false și străine de dreapta credință, în detrimentul Bisericii, întunecându-ne frumusețea măreață a dumnezeieștilor învățături, am lepădat în chip folositor aceste *Constituții* spre zidirea și siguranța turmei preacrestine, neacceptând în niciun chip concepțiile falsificării eretice inserate în învățătura cea autentică și perfectă a Apostolilor.

Pecetluim însă și toate celelalte Sfinte Canoane expuse de către sfinții și fericiții noștri Părinți, adică: pe cele ale celor trei sute optsprezece Sfinți Părinți adunați în Niceea, ale celor din Ancira, însă și pe cele ale celor din Neocezareea, de asemenea, și pe cele ale celor din Gangra, iar pe lângă acestea, și pe cele ale celor din Antiohia Siriei, însă, desigur, și pe cele ale celor din Laodiceea Frigiei, mai mult și pe cele ale celor o sută cincizeci adunați în această cetate imperială de Dumnezeu păzită, și a celor două sute care s-au întrunit mai demult în metropola Efesului, și pe cele ale celor șase sute treizeci de sfinți și fericiți Părinți din Calcedon, de asemenea, și pe cele ale celor din Sardica, însă și pe cele ale celor din Cartagina, dar, pe deasupra, și pe cele ale celor ce s-au adunat din nou în această cetate imperială de Dumnezeu păzită, pe timpul lui Nectarie, întâistătorul acestei cetăți imperiale, și a lui Teofil, a celui ce fusese arhiepiscopul Alexandriei. De asemenea, [pecetluim și canoanele] lui Dionisie, ale celui ce fusese arhiepiscopul mării cetăți a Alexandriei, și pe cele ale lui Petru, ale celui care fusese arhiepiscopul Alexandriei și martir, și ale lui Grigorie Taumaturgul, episcopul Neocezareei, ale lui Atanasie, arhiepiscopul Alexandriei, ale lui Vasile, arhiepiscopul Cezareei Capadociei, ale lui Grigorie, episcopul Nyssei, ale lui Grigorie Teologul, ale lui Amfilohie al Iconiului, ale lui Timotei, cel care

fusese mai demult arhiepiscop al Alexandriei, ale lui Teofil, arhiepiscopul aceleiași mari cetăți a Alexandriei, ale lui Chiril, arhiepiscopul Alexandriei, și ale lui Ghenadie, cel care fusese patriarh al acestei cetăți imperiale de Dumnezeu păzite; însă și canonul expus de către Ciprian, cel care a fost arhiepiscopul ținutului africanilor și martir, și de către sinodul ținut de acesta, care a fost în vigoare numai în locurile întâistătorilor pomeniți mai înainte și conform obiceiului transmis de către ei. Și să nu-i fie îngăduit nimănui să falsifice canoanele desemnate mai sus sau să le respingă, sau să admită în locul celor propuse alte canoane compuse de către unii în chip pseudoepigrafic și care au încercat să facă speculație cu adevărul. Iar dacă cineva ar fi prins că aduce inovații la vreun canon dintre cele menționate, sau că ar încerca să suprimă vreunul, va fi răspunzător față de un asemenea canon, primind pedeapsa după cum stabilește acest canon și, prin acesta, să fie vindecat de ceea ce a greșit.

Concordanță: Can. 85 Ap.; 1 IV Ec.; 1 VII Ec.

Interpretarea lui Aristenos. Cele ce au fost introduse de către eterodocși în chip mișelesc în Constituțiile Apostolilor prin Clement să fie public lepădate. La Canoanele Apostolice am stabilit că pe lângă alte cărți ale Vechiului și Noului Testament avem și sfintele și cinstitele Constituții ale Apostolilor, cele compuse prin Clement în opt cărți. Dar prezentul canon, din cauză că au fost incluse de către eterodocși în acestea unele lucruri falsificate și străine de dreapta credință spre vătămarea Bisericii, poruncește ca acestea să fie lepădate pentru buna chivernisire și siguranță a turmei preacrestine.

Interpretarea lui Zonaras. De aici se face începutul canoanelor și, înainte de celelalte, se poruncește să fie păstrate cele hotărâte de către Sfinții și întru-tot lăudații Apostoli. De asemenea, au stabilit să nu fie încălcate cele ce au fost decretate de către sinoadele anterioare, nici să nu fie scoasă în vreun fel vreo parte din ele. Iar apoi enumeră sinoadele și împotriva cui a fost fiecare întrunit și pe cei care în chip necucernic au fost aduși înainte de către acelea și pe cele care au fost decretate și ratificate de către fiecare sinod și poruncesc ca credința și dogmele tuturor Sfinților Părinți să rămână neclintite și statornice și să prețuiască scrierile acelorora, iar pe cele ale dușmanilor adevărului să le lepede și să le anatematizeze. Dar pe cei care nu gândesc și fac și cred și propovăduiesc în acest fel îi supune epitimiei și îi supun anatemei, deoarece se spune că „nici nu am putut să propunem ceva contrar celor ce au fost decise de către Sfinții Părinți sau să înlăturăm ceva de orice fel, ci urmăm întru toate acelorora”. Iar acest canon nu permite să fie acceptate alte canoane dincolo de cele enumerate.

Interpretarea lui Balsamon. Ia aminte la prezentul canon de la un capăt la altul, fiindcă vei reduce la tăcere cu acesta pe cei care afirmă că cele 85 de canoane nu au fost expuse de către Sfinții Apostoli și nici canonul celui de-al Doilea Sfânt Sinod Ecumenic, care a hotărât ca Biserica Constantinopolului să aibă privilegiile Romei celei vechi, și orice alt canon. Remarcă însă și ratificarea făcută prin acesta a sfintelor sinoade locale și deciziilor stabilite de către unii Sfinți Părinți. Căci mulți au crezut de cuviință să nu fie întărite acestea, fiindcă nu au provenit de la Sinoadele Ecumenice și nici nu au fost ratificate de către împărați.

Altă interpretare a lui Balsamon. În Canonul 85 al Sfinților Apostoli și în canonul prezent s-a stabilit ce cărți ale Vechiului și Noului Testament se cuvine să fie citite. Dar, fiindcă am văzut pe un ilustru bărbat, care a expus un nomocanon ce avea așezate canoanele Sfinților Apostoli prin Clement, și diferite novele ale împăratului Iustinian, ce nu au fost expuse în revizuirea¹⁰⁵ legilor, îi sfătuiesc pe toți cei care vor citi nomocanonul să nu ia aminte la cărțile mai vechi ale nomocanoanelor, ci să-l citească pe cel elaborat de către patriarhul Fotie și împărțit în 14 titluri. Iar Nomocanonul în 50 de titluri, care numără legile și canoanele, și celelalte care au novelele abrogate ale lui Iustinian, care nu au fost expuse în *Basilicale*, și alte legi din *Codex* și din *Digeste* și care se pare că îmbogățesc conținutul prin vorbăria amplă, fiindcă am văzut mii de asemenea cărți la mulți bărbați remarcabili, să nu fie vrednice nici de cuvânt, precum cele primejdioase și de evitat, și să se permită distrugerea lor.

Canonul 3 Trulan

3. Fiindcă dreptcuvinciosul și de Hristos iubitorul nostru împărat s-a adresat acestui sfânt și ecumenic sinod, pentru ca cei care se numără în cler și care transmit altora cele dumnezeiești să se arate ca slujitori curați și ireproșabili și vrednici de jertfirea cea duhovnicească a marelui Dumnezeu, Care este și Jertfă, și Arhiereu, și să-și curețe și întinările provocate prin căsnicii ilicite. Însă, pe lângă aceasta, fiindcă cei ai preasfintei Biserici din Roma au propus să fie păzit canonul acriviei, iar cei de sub tronul acestei cetăți imperiale și de Dumnezeu păzite, pe cel al filantropiei și al compasiunii, noi le-am combinat pe ambele într-unul singur, în chip părintesc și în chipul iubirii dumnezeiești, ca să nu îngăduim nici blândețea permisibilă și nici asprimea constrângătoare, și mai ales că greșeala din neștiință se răspândește la o mulțime nu mică de bărbați, prevedem ca cei

¹⁰⁵ Termenul folosit de către Balsamon în acest pasaj este de „ἀνακαθαρσις τῶν νόμων [repurificarea legilor]” și se referă la revizuirea legislativă realizată prin introducerea textelor legislative în *Basilicale* sau neincluderea și, prin aceasta, abrogarea lor.

implicați în a doua căsătorie și care, fiind robiți păcatului, nu au ales deliberat să revină din această stare până pe data de 15 a lunii ianuarie care a trecut, a celui de-al patrulea indiction care s-a precedat, al anului 6199 [691 d.Hr.], să se supună caterisirii canonice. Însă cei care au căzut într-o asemenea patimă a celei de-a doua căsătorii, dar înainte de decizia noastră au recunoscut ceea ce este adecvat și au îndepărtat răul de la ei înșiși și au alungat departe de ei această unire străină și ilegitimă, sau cei ale căror femei dintr-o a doua căsătorie muriseră deja, sau și cei care au căutat ei înșiși spre căință, după ce au reînvățat cumpătarea și după ce au uitat repede nelegiuirile lor de dinainte, fie că s-ar întâmpla să fie preoți, fie diaconi – s-a hotărât ca aceștia să fie, într-adevăr, opriți de la întreaga slujire și lucrare preoțească, iar după ce au fost sub epitimie deja pentru o anumită perioadă precisă de timp, să aibă totuși parte de cinstea care privește scaunul și poziția lor, mulțumindu-se cu privilegiul locurilor din față și plângând înaintea Domnului ca să le fie iertată nelegiuirea lor cea din neștiință. Căci este nepotrivit ca cel care trebuie să se îngrijească de propriile lui răni să binecuvânteze pe altul.

Iar cei care au fost uniți cu o singură soție, dacă se întâmplase ca cea luată să fie o văduvă – și, de asemenea, și cei care după hirotonie s-au implicat într-o căsătorie ilegitimă – adică preoți, diaconi și ipodiaconi, după ce au fost îndepărtați deja pentru o anumită perioadă scurtă de timp de la slujirea sfântă și după ce au fost sub epitimie și, evident, după ce căsătoria ilicită a fost desfăcută de către ei, să-i restabilească în treptele lor, însă să nu avanseze nicidecum într-o altă treaptă mai înaltă. Însă, am stabilit aceste lucruri pentru cei care au fost descoperiți, după cum s-a spus, până la data de 15 a lunii ianuarie, a celui de-al patrulea indiction, în greșelile evidențiate mai înainte și numai pentru fețele preoțești, hotărând de acum înainte și reînnoind canonul care declară că cel care după botez s-a unit prin două căsătorii sau și-a luat concubină să nu poată fi episcop, preot sau diacon, sau orice altceva din registrul preoțesc. De asemenea, și cel care a luat o văduvă sau pe una divorțată sau o desfrânată, o slujitoare sau pe una dintre cele de pe scenă nu poate fi episcop, preot sau orice altceva din registrul preoțesc.

Concordanță: Can. 17, 18, 19 Ap.; 26 Trulan; 12, 27 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Preoții căsătoriți de două ori, care nu s-au căit, să fie caterisiți, iar cei care au părăsit acest rău, vor înceta o anumită perioadă din slujire, căci cel vătămat poate să binecuvânteze. Iar cei care s-au căsătorit contrar legii și cei care s-au căsătorit după hirotonie să-și cunoască treptele după o anumită perioadă, rămânând neînaintați, după ce evident dezleagă unirea. Iar dacă sunt opriți după decret, să rămână caterisiți.

Părinții acestui Sinod [Ecumenic], corectând răul existent și asigurând ceea ce va veni, au promulgat prezentul canon și au hotărât ca aceia dintre preoții și diaconii care și-au luat o a doua soție înainte de întrunirea lor și care au rămas neîndreptați până la întrunirea acestora, și care nu au desfăcut căsătoriile ilegitime, vor fi supuși caterisirii canonice și vor decădea între laici. Iar cei care s-au căit înainte de întrunirea lor și au cunoscut ceea ce este folositor și au alungat această unire străină și ilegală, vor înceta din preoție, iar după ce au fost deja pentru o perioadă anume sub epitimie, vor avea parte doar de cinstea cea cu privire la ședere și loc și se vor mulțumi cu șederea înainte, plângând Domnului pentru a le fi iertată lor greșeala cea din neștiință. Căci este inconsecvent ca unul care este vătămat, să îl binecuvânteze pe altul. Dar și preoții, diaconii și ipodiaconii, care înainte de hirotonie au fost uniți printr-o singură căsătorie, dar s-a întâmplat să fie cu o văduvă și, de asemenea, cei care după hirotonie s-au unit în căsătorie, nu vor înceta cu totul din preoție, ci vor fi sub epitimie pentru o anumită perioadă de timp și vor fi oprți de la slujire și vor fi repuși în treptele lor proprii, evident după ce dezleagă căsătoria ilegală, fără a mai avansa sub niciun fel într-o treaptă mai mare, ci să rămână în rangul în care au fost găsiți. Și acestea au fost rânduite să fie făcute din iubire de oameni și condescendență, după cum se spune, înainte de întrunirea lor. Iar apoi, după această hotărâre și canon, nu este permis să se facă niciun lucru de felul acesta. Dar cel care după botez s-a unit prin două căsătorii, sau și-a luat o concubină, sau a luat o văduvă, sau pe una repudiată de altul, sau desfrânată, sau slujnică, sau pe una dintre cele de pe scenă, s-a hotărât că nu poate să fie episcop, preot, diacon sau ipodiacon, conform Canoanelor 17 și 18 Apostolice.

Interpretarea lui Zonaras. Cele din acest al treilea canon, ca unele temporale și hotărâte pentru cele de atunci din iconomie și care nu se cuvin să mai fie în vigoare și pentru cele viitoare, au fost lăsate deoparte. Dar fusese stabilit canonic ca să rămână în vigoare pentru viitor acele canoane care sunt ale Sfinților Apostoli, adică canoanele 17 și 18, pe care, fiindcă erau încălcate, acest sinod le întărește. Iar aceste canoane au fost interpretate mai sus și cel care caută o interpretare a lor o va găsi la canoanele Sfinților Apostoli.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon legiferează cu privire la unele chestiuni înțelese deja și de aceea nu a fost scris ceva pentru interpretarea lui. Iar la sfârșit s-a decis canonic ca acele canoane care sunt ale Sfinților Apostoli, șaptesprezece și optsprezece, care, după cum este probabil, erau încălcate, să fie în vigoare și pentru viitor, pe care Părinții le-au reînnoit. Așadar, cercetează interpretările lor de acolo, dar, în special, cele scrise în Canonul 12 al Sinodului din Ancira.

Canonul 4 Trulan

4. Dacă un episcop, preot, diacon, ipodiacon, citeț, psalt sau ușier ar fi avut relații trupești cu o femeie consacrată lui Dumnezeu, să fie caterisit, ca unul care a corupt-o pe mireasa lui Hristos. Iar dacă este laic, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 25 Ap.; 9 I Ec.; 16 IV Ec.; 21, 44 Trulan; 19 Anc.; 9 Neoc.;

3, 6, 18, 19, 20, 32, 51, 60 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Clericul care se unește cu mireasa lui Dumnezeu este caterisit, iar laicul, afurisit. Pe cel care se unește prin căsătorie cu o fecioară, care a fost afierosită și logodită cu Dumnezeu, dacă este cleric, acest canon îl caterisește, iar dacă este laic, îl afurisește. Canonul 18 al lui Vasile cel Mare îl consideră pe unul ca acesta ca adulter și nu îl primește în comuniune, dacă nu a oprit mai întâi păcatul.

Interpretarea lui Zonaras. Pentru că este interzis să fie însușit și să se facă uz de orice vas sau veșmânt, afierosit lui Dumnezeu, și prin aceasta sfințit, cel care face acest lucru este afurisit, conform Canonului 73 al Sfinților Apostoli, cu atât mai mult cel care a necinstit-o pe cea afierosită lui Dumnezeu, chiar dacă este fecioară sau chiar dacă a fost mai înainte în relație cu un bărbat, nu va fi nepe-depsit. Iar dacă cel care a făcut acest lucru ar fi consacrat sau înregistrat în orice fel în cler, va fi caterisit, ca unul care a făcut sacrilegiu sau care a îndrăznit ceva și mai grav, căci a răpit-o pe cea afierosită și logodită cu Dumnezeu. Iar dacă cel care a îndrăznit este laic, va fi supus afurisirii. Dar chiar dacă cel dintre clerici nu s-a unit cu o femeie afierosită, ci cu una laică, va fi caterisit.

Interpretarea lui Balsamon. Înainte de toate, remarcă din prezentul canon că în vechime rangul citeților nu era constituit doar dintre eunuci, precum este astăzi, ci și din cei care nu erau ca aceștia. Dar rangul citeților nu a fost format pentru ca aceștia să cânte, ci pentru ca să citească de pe amvon scrierile dumnezeiești după încheierea utreniei, pentru care sunt și numiți citeți. Căci se spune că sunt caterisiți cântăreții, precum ceilalți clerici, care se unesc cu cele afierosite lui Dumnezeu și nu îi oprește doar pe aceștia, ci îi afurisește și pe laicii care fac un asemenea lucru. Dar nu este un lucru nou dacă un cleric este caterisit pentru acest păcat, căci, din Canonul 25 Apostolic, clericul care a desfrânat cu orice femeie este caterisit. Astfel, cu atât mai mult va fi caterisit cel care a întinat-o pe mireasa lui Hristos și vasul afierosit lui Dumnezeu. Citește și Canoanele 18, 20 și 60 ale Sfântului Vasile [cel Mare]. Învățând cum sunt pedepsiți cei care se unesc cu astfel de femei, să nu faci diferență între fecioară și văduvă, ci spune că acest

canon este proclamat pentru orice femeie afierosită lui Dumnezeu. De asemenea, află că laicul care se unește cu o astfel de femeie este afurisit de către prezentul canon, dar de către capitolul 15 al primului titlu al cărții a IV-a din *Basilicale*, adică de către *Novela 123*, este pedepsit grav. Citește și capitolul 30 al titlului al nouălea al prezentei colecții.

Canonul 5 Trulan

5. Niciunul dintre cei din registrul preoțesc să nu-și ia soție sau slujitoare, decât dintre cele cuprinse în Canon, care trăiesc ca persoane nesuspectate, ca să-și păstreze, prin aceasta, ireproșabilitatea sa. Iar dacă cineva încalcă cele hotărâte de către noi, să fie caterisit. Însă același lucru să fie strict păzit și de către eunuci, pentru a se gândi la propria lor neprihănire. Iar cei care încalcă acest lucru, dacă ar fi clerici, să fie caterisiți, iar dacă ar fi laici, să fie afurisiți.

Concordanță: Can. 3 I Ec.; 18, 22 VII Ec.; 19 Anc.; 38 Cart.; 88 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Și preotul eunuc să nu dețină o slujnică, sau o altă femeie, în afara persoanelor nesuspectabile. Și prezentul canon și epistola lui Vasile cel Mare către bătrânul Grigorie interzic ca cei consacrați să aibă femei conviețuitoare, chiar dacă ei sunt eunuci, sau chiar dacă sunt înaintați în vârstă, doar dacă nu cumva aceste femei sunt dintre persoanele nesuspectabile, precum mamele, surorile, mătușile dinspre tată sau dinspre mamă, și altele de felul acesta. Dar rânduiesc ca cei care încalcă cele hotărâte să fie caterisiți. Iar prezentul canon adaugă mai mult la eunuci, că dacă ar fi laici și ar conviețui cu o femeie care nu sunt dintre persoanele înrudite nesuspectabile, să fie afurisiți.

Interpretarea lui Zonaras. Și Canonul 3 al Primului Sinod [Ecumenic] din Niceea a hotărât aceleași lucruri și trebuie cercetate cele spuse la acesta.

Interpretarea lui Balsamon. La Canonul 3 al Primului Sinod [Ecumenic] din Niceea am scris mai pe larg cu privire la cele pe care le spune și prezentul canon. Cercetează și cele scrise la acesta. Remarcă din toate că și eunucii sunt afurisiți dacă conviețuiesc cu femei străine.

Canonul 6 Trulan

6. Fiindcă se spune în Canoanele Apostolice că: „dintre cei care sunt înaintați în cler necăsătoriți, să se căsătorească numai citeții și cântăreții”, păzind și noi îndeaproape acest lucru, hotărâm ca de acum înainte niciun ipodiamon, diacon sau preot să nu aibă în vreun chip permisiunea, după hirotonia săvârșită asupra

lui, de a întemeia vreo conviețuire conjugală. Iar dacă ar îndrăzni să facă acest lucru, să fie caterisit. Iar dacă ar dori cineva, dintre cei care înaintează spre cler, să se unească, conform legii, prin căsătorie cu o femeie, să facă aceasta înainte de hirotonia de ipodiamon, diacon sau preot.

Concordanță: Can. 26 Ap.; 14, 15 IV Ec.; 13 Anc.; 16, 25 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care a fost hirotonit, dacă se căsătorește, este caterisit, căci dacă vrea, trebuie să se căsătorească înainte. Canonul 10 al Sinodului din Ancira poruncește ca cel care va fi făcut preot sau diacon și mărturisește înainte de a fi făcut, că nu poate rămâne necăsătorit, ci dorește să își ia soție, să meargă spre căsătorie și după hirotonie și să rămână în propria slujire. Dar prezentul canon, urmând Canonului 26 Apostolic, anulează un asemenea canon și oprește întru totul ca preotul, diaconul și ipodiamonul să se unească pe ei înșiși după hirotonie printr-o conviețuire matrimonială și hotărăște ca cel care îndrăznește să facă acest lucru după hirotonie să fie caterisit, oferind dreptul fiecăruia să se unească cu o femeie conform legii matrimoniale înainte de hirotonie.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul 26 Apostolic prevede în legătură cu acest lucru, căruia urmând și cei ai acestui Sinod [Ecumenic] rânduiesc aceleași lucruri, hotărând ca, dintre cei care sunt clerici, numai citeții și cântăreții după punerea în cler să contracteze căsătorii legitime, dar nu și preoții sau diaconii, și nici ipodiamonii. Căci spune canonul că aceștia își iau soții înainte de hirotonie, dar se poruncește ca după hirotonie să rămână în castitate, sau dacă se apleacă spre căsătorie, să fie caterisiți.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul 26 Apostolic hotărăște ca numai citeții și cântăreții să contracteze căsătorii legitime, iar în privința altor clerici nu spune nimic. Și, de aceea, Sfinții Părinți, răspândind învățătura în conformitate cu aceasta, au hotărât aici ca citeții și cântăreții să se căsătorească, iar alt cleric în afară de aceștia, adică ipodiamonul, diaconul sau preotul, să nu își ia după hirotonie o soție legitimă sau să fie caterisit din pricina încălcării canonului. Despre cei care petrec astfel, care renunță la hirotonie și își iau soții, învață din *Novela* 79 a împăratului și domnului Leon Filosoful, care spune în parte următoarele: „Astfel, neacceptând rezoluția vechiului legislator, care dorește ca preotul, diaconul sau ipodiamonul, care după hirotonia făcută asupra lui s-a unit cu o femeie, să fie scos complet din acest veșmânt și trecut înapoi în viața laică, noi anulăm învățătura și prevedem că este suficientă pedeapsa pentru aceștia numai ieșirea din rangul în care a fost recunoscut înainte de căsătorie, dar judecăm că

nu este cu totul străin de veșmântul clerical și de altă slujire în biserici, a cărei exercitare nu este interzisă”. Iar legea abrogată de către această novelă este capitolul 28 al primului titlul al cărții a III-a din *Basilicale*¹⁰⁶, care este capitolul 27 din *Novela 123* a lui Iustinian¹⁰⁷.

Canonul 7 Trulan

7. Fiindcă am aflat că în anumite biserici se întâmplă să existe diaconi care dețin anumite funcții bisericesti și, prin urmare, unii dintre ei, comportându-se cu aroganță și cu autonomie, se așază înaintea preoților, hotărâm ca diaconul, chiar dacă s-ar afla într-o demnitate, adică în orice fel de funcție bisericască, unul ca acesta să nu se așeze înaintea preotului, doar dacă, reprezentând persoana propriului său patriarh sau a mitropolitului, ar fi prezent într-o altă cetate pentru o chestiune capitală; căci atunci va fi cinstit ca unul care suplinește locul aceluia. Dar dacă cineva, folosindu-se de cutezanță despotică, ar îndrăzni să săvârșească un asemenea lucru, unul ca acesta, după ce a fost decăzut din propria lui treaptă, să devină ultimul dintre toți cei din rangul în care se numără în Biserica sa, deoarece Domnul nostru ne povățuiește să nu ne bucurăm de locurile cele dintâi, conform învățaturii de la sfântul evanghelist Luca, stabilite ca de Însuși Domnul și Dumnezeu nostru. Căci le-a spus celor chemați o parabolă ca aceasta: „Când vei fi chemat de cineva la nuntă, să nu fi așezat pe locul cel dintâi, ca nu cumva un altul mai de cinste decât tine să fie și el poftit și, venind cel care v-a chemat, pe tine și pe el, să-ți spună: «Dă-i acestuia locul!» Și atunci, cu rușine, va trebui să iei

¹⁰⁶ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen I. Textus Librorum I-VII*, p. 93.

¹⁰⁷ Pasajul citat de către Balsamon se referă la *Novela 123* a lui Iustinian, capitolul 15, care precizează următoarele: „Nici consilierii municipali sau funcționarii publici nu pot deveni clerici; aceasta pentru a evita orice afront la adresa sfântului cler. Dacă astfel de persoane sunt înscrise în cler, hirotonirea lor va fi nulă și nevalidă, iar ei vor fi readuși la statutul lor propriu, cu excepția cazului în care, poate, unul dintre ei a împlinit nu mai puțin de cincisprezece ani de viață monahală; astfel de oameni, poruncim noi, vor fi hirotoniți, deși un consilier municipal trebuie, bineînțeles, să plătească contribuția legală către consiliul municipal și către trezoreria publică. Chiar și după ce au fost incluși în cler, ei trebuie să își trăiască viața așa cum se cuvine unui călugăr; dacă vreunul dintre ei se căsătorește după ce a fost cinstit cu clericatul sau dacă își ia o concubină, el trebuie să se reîntoarcă la consiliul orașului sau la funcția sau statutul la care era subordonat. Acest lucru este astfel, chiar și în pofida faptului că a fost la un nivel bisericesc la care titularul nu este împiedicat de canoanele sfinte sau de lege să își ia o soție. Decretăm, de asemenea, că același lucru trebuie să se aplice tuturor celorlalți călugări care au trecut de la mănăstiri la orice rang bisericesc, chiar și în cazul în care nu au fost supuși la nicio restricție de statutul lor. 1. Stabilim ca lege generală că nimănui, la orice grad bisericesc, nu îi este permis să se retragă din acesta și să devină laic; cei care fac acest lucru trebuie să înțeleagă că vor fi deposezați de orice funcție, rang sau poziție cu care ar putea fi eventual investiți și vor fi încredințați statutului curial în orașul lor. Cei care au fost hirotoniți din statutul curial înainte de legea noastră vor trebui să se achite de obligațiile financiare prin înlocuitori, dar vor fi liberi de cele personale” [D.J. MILLER, P. SARRIS, *The Novels of Justinian...*, vol. 2, pp. 811-812].

locul cel de la urmă. Ci, când vei fi chemat, te așază pe locul cel mai de la urmă pentru ca, atunci când va veni cel care te-a poftit, să-ți spună: «Prietene, mută-te mai sus!». Atunci vei avea cinste în fața tuturor celor ce stau la masă cu tine. Căci tot cel care se înalță pe sine va fi smerit, iar cel care se smerește pe sine va fi înălțat” [Luca 14, 8-11]. Acest lucru va fi însă păzit și de celelalte ranguri, fiindcă știm că demnitățile duhovnicești sunt mai mari decât cele lumești.

Concordanță: Can. 18 I Ec.; 20 Laod.

Interpretarea lui Aristenos. Diaconul care are un oficiu și care stă înaintea preoților, dacă nu cumva ar fi locțiitorul patriarhului sau al episcopului, să fie ultimul dintre toți. Dumnezeuieștii Părinți, ca să înlăture vanitățile lumești și întărietățile din Biserică, au stabilit ca niciunul dintre diaconi, chiar dacă ar avea orice fel de oficiu bisericesc, să nu stea mai presus de preoți, numai dacă nu cumva ar reprezenta ca locțiitor persoana propriului patriarh sau mitropolit, fiind trimis în alt oraș, pentru chestiuni bisericești sau canonice. Căci atunci va fi cinstit ca unul care suplinește locul aceluia. Dar dacă unul dintre diaconi ar îndrăzni contrar acestora să stea înaintea preoților, folosindu-se de suprimare tiranică, va fi coborât din propria treaptă și va deveni ultimul dintre diaconi.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul 18 al Primului Sinod [Ecumenic] de la Niceea poruncește ca diaconii să nu stea în mijlocul preoților, iar cei care nu se supun, să înceteze din diaconie. Iar prezentul canon aduce asupra celor nerușinați, care stau înaintea preoților cu încăpățănare, nu decăderea din diaconie ca pedeapsă a încăpățănării, ci reducerea din propria treaptă. Căci dacă s-a întâmplat ca cel care s-a comportat cu nerușinare, fiind mai înaintat în treaptă decât alți diaconi, s-a așezat înaintea preoților, va fi adus la ultimul loc și va fi pe cea mai de jos treaptă dintre toate. Dar, dacă a fost trimis de către propriul patriarh sau mitropolit în alt oraș, ca unul care suplinește locul aceluia, atunci va fi considerat și cinstit ca cel care l-a trimis. Astfel, cum de pedepsește primul dintre canoane mai grav pe cel care stă în mijlocul preoților, oprindu-l din diaconat, iar acest canon atribuie o pedeapsă mai ușoară celui care a stat înaintea unui preot, coborându-l la ultimul loc din propria treaptă? Se spune că acel canon al Primului Sinod [Ecumenic] vorbește despre cei care stau în altar în timpul slujirii în mijlocul preoților, când se cuvine mai mult să fie diaconi și să slujească și să fie la dispoziția lor, iar canonul acestui Sinod, despre cei care stau înaintea preoților în afara altarului într-un anumit scaun, căci diaconii sunt datori întru totul cu cinste față de preoți, mai ales în timpul slujbei. Iar demnitățile sunt numite oficiile bisericești. Canonul dorește ca același lucru să fie în vigoare și pentru alte ranguri

sfinte, încât niciunul să nu se încreadă într-o demnitate sau oficiu lumesc și să se comporte cu nerușinare față de alții și să aibă îndrăzneală împotriva celor cu trepte superioare lui, sau dacă se întâmplă să fie ipodiaton împotriva diaconului sau cântărețul împotriva ipodiatonului, căci se spune că demnitățile duhovnicești sunt mai mari decât cele lumești, spunând exact acest lucru că, dacă celor care sunt în demnități lumești nu se permite să stea într-o demnitate inferioară sau să fie cinstiți înaintea celui care a fost cinstit cu o demnitate mai mare, cu atât mai mult nu este permis să se facă acest lucru pentru cei care au fost cinstiți cu demnități bisericesti, pe care le-au numit și duhovnicești, ca unele care nu se cuvin să fie conferite printr-un har omenesc, ci de către dumnezeiescul har prin invocarea Duhului Sfânt.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul 18 al Primului Sinod [Ecumenic] din Niceea spune că diaconii care stau în mijlocul preoților sunt caterisiți. Iar prezentul canon poruncește ca cei care fac astfel să decadă din propria treaptă. Căci, dacă se întâmplă ca cel care s-a comportat cu nerușinare să fie mai înaintat în treaptă față de alți diaconi și s-a așezat înaintea preoților, va fi pus în ultimul loc și va fi pe cea mai de jos treaptă dintre toate, fără să i se mai cuvină ceva din oficiul bisericesc care probabil îi aparținea, adică din demnitatea sa. Dar dacă a fost trimis de către propriul patriarh sau de către mitropolit în alt oraș, ca unul care suplinește locul aceluia, atunci va fi considerat și cinstit ca cel care l-a trimis pe el. Astfel, cum spune Canonul 18 de la Niceea că diaconul care stă în mijlocul preoților este caterisit, iar acesta îl pedepsește mai ușor, adică prin retrogradare? Răspuns. Acel canon vorbește despre cei care se comportă cu nerușinare în altar în timpul slujirii și stau în mijlocul preoților, căci se discută întotdeauna despre unii ca aceștia, evident despre diaconii care îi împărtășesc pe preoți și practică și alte lucruri nevrednice, iar prezentul canon vorbește despre cei care stau în afara altarului într-un anumit scaun înaintea preoților și, de aceea, impune o pedeapsă mai moderată. Iar demnitățile sunt numite oficiile bisericesti. Canonul dorește ca același lucru să fie în vigoare și pentru alte ranguri sfinte, încât niciunul să nu se încreadă într-o demnitate sau oficiu lumesc și să se comporte cu nerușinare față de alții și să aibă îndrăzneală împotriva celor cu trepte superioare lui, sau dacă se întâmplă să fie ipodiaton împotriva diaconului sau cântărețul împotriva ipodiatonului, căci se spune că demnitățile duhovnicești sunt mai mari decât cele lumești [Remarcă din prezentul canon faptul că și conducerile bisericesti, adică demnitățile, sunt prezentate ca fiind trepte bisericesti, precum cele diaconale și celelalte]. Dar mă miră cum, atunci când s-a stabilit canonul ca cel care a fost trimis să ia locul celui care l-a trimis, adică în conformitate cu cinstea, episcopul

Vasile de Gortyna, prezent la acest sinod, cu dreptul întregii Biserici a Romei este descoperit că a semnat după cei patru patriarhi și unii mitropoliți? Dar, după cum este probabil, el a fost delegatul papei și, de aceea, a semnat după patriarhi, precum și ceilalți delegați, adică episcopul Tesalonicului, al Heracleei și alții. Dar cum de hartofilaxul Constantinopolului, fiind diacon, a stat înaintea arhierilor se spune în Canonul 18 al Primului Sinod [Ecumenic]. Dar remarcă faptul că acest canon spune că demnitățile duhovnicești sunt mai mari decât demnitățile lumești, însă să nu tragi concluzia aceasta, precum spun unii, că demnitățile bisericesti sunt cinstite înaintea celor imperiale, căci sunt puse mai prejos decât ele. Dar interpretează acest lucru pentru ipodiaconii care, după cum se întâmplă, se poartă cu dispreț față de diaconi, sau diaconii față de preoți și spune că, dacă în demnități lumești nu se permite celui care este într-o demnitate inferioară să stea înaintea sau să fie cinstit înaintea celui care a fost cinstit cu o demnitate mai mare, cu atât mai mult nu este permis să se facă acest lucru pentru cei care au fost cinstiți cu demnități bisericesti, pe care canonul le-a numit și duhovnicești, și care sunt îndatorați de toată buna rânduială prin porunca lor. Astfel, remarcă faptul că acest canon numește la sfârșit treptele bisericesti ca demnități, căci adeseori unii au afirmat că în tribunal nici conducătorii bisericesti, nici mitropoliții nu sunt puși în lista demnității și, de aceea, nici poziția cancelariei bisericesti, adică a episcopului, nu este una de putere, ci de smerenie. Dar mie nu mi se pare așa. Și citește primul capitol al titlului al optulea al prezentei colecții¹⁰⁸ și decizia scrisă care se află acolo, a Sfântului Constantin cel Mare, cel asemenea Apostolilor, și interpretarea la capitolul 36 al primului titlu al prezentei colecții¹⁰⁹.

Canonul 8 Trulan

8. Fiindcă dorim și noi ca cele decretate de către Sfinții noștri Părinți să rămână întru toate în vigoare, reînnoim și canonul care afirmă ca în fiecare an să fie sinoade ale episcopilor în fiecare eparhie, acolo unde ar aproba episcopul mitropoliei. Dar fiindcă, și din cauza incursiunilor barbarilor și din pricina altor cauze survenite, întâistătătorii Bisericilor nu au posibilitatea de a săvârși două sinoade pe an, s-a hotărât ca, în orice caz, o dată pe an, de la Sfânta Sărbătoare a Paștilor și până la sfârșitul lunii octombrie a fiecărui an, în fiecare eparhie, să se facă sinodul episcopilor amintiți mai sus, în vederea chestiunilor bisericesti importante care este posibil să se ivească, în locul pe care, după cum s-a spus mai înainte, îl va aproba episcopul mitropoliei. „Însă episcopii care, rămânând în

¹⁰⁸ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 143-149.

¹⁰⁹ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 76-81.

propriile lor orașe și trăind în stare de sănătate, fiind și liberi de orice angajament inevitabil și necesar, totuși nu participă, să fie muștrați în chip frățesc”.

Concordanță: Can. 37 Ap.; 5 I Ec.; 19 IV Ec.; 6 VII Ec.; 20 Ant.; 18, 73, 76, 77, 95 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Când nu este posibil de două ori, sinodul să fie făcut o singură dată pe an, între Paști și luna octombrie. Din cauza dificultăților survenite episcopilor și a invaziilor barbarilor, regula de a se face două sinoade pe an este redusă de către prezentul canon și s-a hotărât ca să se facă în fiecare an un singur sinod, între Paști și luna octombrie.

Interpretarea lui Zonaras. Și dumnezeieștii Apostoli și sinoadele precedente au expus canoane cu privire la aceste sinoade anuale. Iar acest Sinod [Ecumenic] a stabilit ca să se facă sinoade în eparhii o dată pe an, reînnoind canoanele puse în această privință, încât, în orice caz, adică fără înduplecare și fără ezitare, să fie făcut un sinod o dată pe an în fiecare eparhie pentru chestiunile bisericești ivite, iar acesta să fie de la Paști până la finalul lunii octombrie. Este scris mai pe larg despre aceasta în canoanele precedente.

Interpretarea lui Balsamon. Cu privire la modul cum și când se cuvine ca episcopii să fie întruniți de către primații lor, încât să se facă sinoade și să rezolve chestiunile bisericești, a fost scris în diferite canoane precedente. Citește și capitolul 8 al titlului 8 al prezentei colecții¹¹⁰ și cele din acesta. Iar prezentul canon nu spune nimic mai mult decât acelea, ci că sinoadele se fac o dată pe an. Citește și Canonul 19 al Sinodului IV [Ecumenic] și Canonul 5 al Primului Sinod [Ecumenic] și Canonul 37 al Sfinților Apostoli. Dar cineva ar spune că, de vreme ce episcopii sunt constrânși să fie întruniți anual de către mitropoliți, mitropoliții nu vor fi constrânși să fie întruniți de către patriarh, căci fie aceștia sunt întruniți de către patriarh și astfel se întâlnesc, iar sinoadele episcopilor eparhioți își pierd valoare, fie nu se întrunesc și nu vor fi sinoade patriarhale. Cineva ar spune probabil aceste lucruri. Dar tu citește mai atent capitolul 20 al primului titlu al cărții a III-a [din *Basilicale*], care spune în parte astfel: „Poruncim ca în toate cazurile să fie făcut un sinod în fiecare an în fiecare eparhie, fie în luna iunie, fie în septembrie, ca să fie aduși împreună de către preafericirii patriarhi aceia care sunt hirotoniți de către ei, dar care nu au dreptul să hirotonească alți episcopi și să fie aduși de către preacuvioșii mitropoliți ai fiecărei eparhii cei hirotoniți de către ei”. Astfel, remarcă din această novelă cauza pentru care episcopii

¹¹⁰G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 155-156.

sunt considerați eparhioți ai Constantinopolului, și anume episcopii de Derkos, Messina, Parios, Apros și alți arhiepiscopi și mitropoliți care nu au episcopi. Căci numai aceștia sunt nevoiți să fie întruniți de către patriarh o dată pe an, dar să nu accepți alte motive considerate de către unii. Citește și sfârșitul capitolului 20 amintit, care stabilește ca demnitarii care nu îi constrâng pe episcopi să facă asemenea sinoade să fie supuși pedepselor grave.

Canonul 9 Trulan

9. Nu este permis niciunui cleric să aibă vreo îndeletnicire cârciumărească. Căci dacă unei asemenea persoane nu i-a fost îngăduit să intre într-o tavernă, cu atât mai mult nu îi este îngăduit să servească altora în aceasta și să întreprindă ceea ce nu este legiuit pentru el. Iar dacă ar realiza un lucru ca acesta, fie să înceteze, fie să fie caterisit.

Concordanță: Can. 42, 43, 54 Ap.; 22 VII Ec.; 24 Laod.; 16, 40 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Dacă un cleric a fost oprit să intre în cârciumă, cu atât mai mult va fi oprit să dețină una. Prin urmare, fie va înceta, fie va fi caterisit. Nu este permis unui cleric să aibă o îndeletnicire cârciumărească și să activeze în ea. Căci dacă a fost interzis să intre într-o cârciumă străină, dacă nu cumva va face aceasta dintr-o necesitate, cu atât mai mult nu trebuie să dețină o cârciumă și să servească altora în ea. Iar cel care îndrăznește să facă acest lucru, și nu ascultă, să înceteze, sau va fi caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Expresia „un cleric are o îndeletnicire cârciumărească” trebuie înțeleasă ca a activa prin el însuși în aceasta și a servi, căci nu este de dorit, ci este chiar și foarte nepotrivit ca un cleric să conducă o cârciumă și să îi primească pe cei care intră în aceasta și să le ofere mâncare și să le toarne vin. Căci celui care îi este interzis total să intre într-o cârciumă, conform Canonului 54 al Sfinților Apostoli, cum își va petrece unul ca acesta în continuu timpul în ea? Iar canonul dorește ca cel care face acest lucru fie să înceteze, fie să fie caterisit. Dar dacă un cleric, care are o asemenea locație, o închiriază altuia, nu va fi vătămat cu privire la propriul rang.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul 54 al Sfinților Apostoli afirmă că clericii care mănâncă într-o cârciumă sunt afurisiți, iar prezentul canon hotărăște ca un cleric să nu aibă o îndeletnicire cârciumărească, adică să nu lucreze cu neguțătorie cârciumărească. Căci dacă are o îndeletnicire cârciumărească ca proprietar și o oferă altora nu este un lucru nou, căci acest lucru este făcut și

de către mănăstiri și de către diferite biserici. Astfel, înțelege aici „a avea” în locul de „a lucra”. Dar fiindcă un lucru este a intra într-o cârciumă străină și a mânca, și alt lucru este a întreprinde meseria cârciumărească, deoarece, pe de o parte, se spune în canonul apostolic că clericul care mănâncă în cârciumă este afurisit, dacă nu se îndreaptă după somare, din pricina importanței cu totul mai mici a păcatului, iar, pe de altă parte, clericul care lucrează într-o îndeletnicire cârciumărească, dacă nu se îndreaptă după somare, prezentul canon spune că este caterisit, din pricina gravității cu totul mai mari a păcatului. Citește și cele scrise în Canonul amintit 54 Apostolic și Canonul 24 al Sinodului din Laodiceea și Canonul 40 al Sinodului din Cartagina și cartea a IV-a a *Basilicalelor*, primul titlu, ultimul capitol¹¹¹ care este așezat în afara capitolului 35 al titlului 9 al prezentei colecții¹¹².

Canonul 10 Trulan

10. Episcopul, preotul sau diaconul care percepe vreo dobândă sau așa-numite taxele de sutime, fie să înceteze, fie să fie caterisit.

Concordanță: Can. 44 Ap.; 17 I Ec.; 4 Laod.; 5, 16 Cart.; 14 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Episcopul, preotul sau diaconul care ia dobânzi, dacă nu încetează, să fie caterisit. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul 17 al Primului Sinod [Ecumenic] interzice nu numai ca episcopii, preoții și diaconii să perceapă dobânzi, ci și cei care sunt rânduiți în lista canonică. Acolo este interpretat și ce este dobânda de sutime și sunt explicate mai pe larg cele cu privire la canon și trebuie cercetate acelea. Aceleași lucruri le poruncește și Canonul 4 al Sinodului din Laodiceea.

Interpretarea lui Balsamon. În Canonul 17 al Primului Sinod [Ecumenic] am scris suficient cu privire la toți cei consacrați care iau dobânzi sau inventează pentru ei înșiși un alt câștig rușinos. Citește cele scrise la acela și vei găsi răspunsul la contradicția aparentă între acel canon și cel prezent. Iar prezentul canon și Canonul 44 Apostolic spun că cel care face un asemenea lucru, fie să înceteze, fie să fie caterisit. Dar Canonul 17 al Sinodului Întâi [Ecumenic] spune că acesta trebuie să fie caterisit. Citește și capitolul 27 al titlului al 9-lea al prezentei colecții¹¹³.

¹¹¹ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen I. Textus Librorum I-VII*, p. 124.

¹¹² G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 226-227.

¹¹³ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 201-209.

Canonul 11 Trulan

11. Niciunul dintre cei înscriși în tagma preoțească și niciun laic să nu mănânce pâinile nedospite de la iudei și nici să nu se asocieze cu aceștia sau să-i cheme în caz de boli și să primească de la ei tratamente medicale și nicidecum să nu se scalde împreună cu ei în băi. Iar dacă cineva ar încerca să facă acest lucru, dacă ar fi cleric, să fie caterisit, iar dacă ar fi laic, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 7, 65, 70, 71 Ap.; 37, 38 Laod.

Interpretarea lui Aristenos. Azimele iudeilor sunt respinse, iar cel care cheamă acești doctori sau se scaldă împreună cu ei este exclus. Nu este nicio comuniune între creștini și iudei. De aceea, oricine este descoperit că mănâncă azimele acestora, sau îi cheamă pe aceștia spre vindecare, sau se scaldă împreună cu ei sau se asociază cumva în vreun fel cu ei, dacă este cleric va fi caterisit, iar dacă este laic va fi afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul 70 al Sfinților Apostoli hotărăște ca să nu se sărbătorească împreună cu iudeii, nici să primească cineva de la ei darurile sărbătorilor lor. Iar acest canon nu permite să se asocieze cu ei, adică să se împrietenească, nici cei bolnavi să fie îngrijiți medical de către ei, dar nici să nu se scalde sub niciun fel cu ei. Și Canonul 32 al Sinodului din Laodiceea interzice să se accepte binecuvântările ereticilor și Canoanele 37 și 38 al aceluiași sinod spun că nu trebuie să se accepte darurile sărbătorilor trimise de către iudei sau eretici, nici să se sărbătorească împreună cu ei sau să se primească azime și să fie comuniune cu impietățile lor. Iar acest canon adaugă o pedeapsă pentru cei care încalcă cele hotărâte, celor din cler, caterisirea, iar celor dintre laici, afurisirea.

Interpretarea lui Balsamon. Dumnezeuieștii Părinți, dorind ca noi să nu avem nicio comuniune cu iudeii, au hotărât să nu sărbătorim împreună cu aceștia, nici să acceptăm și să mâncăm azimele făcute de către ei atunci, nici să fim îngrijiți medical de către ei sau să ne scaldăm împreună cu ei. Dar poruncesc ca cei care fac contrar acestora, dacă sunt clerici, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici, să fie afurisiți. Cercetează Canoanele 31, 32, 37 și 38 ale Sinodului din Laodiceea și Canonul 70 al Sfinților Apostoli și interpretarea lor. Și să nu spună cineva că a fost interzis să se mănânce acele azime date de către eretici, dar nu să se facă jertfă de azime sau să se mănânce pur și simplu azime, ci și noi mâncăm fără nicio diferență azimele, așa-numitele pâini nedospite. Dar să asculte că nu a fost interzis să se mănânce azime, ci să sărbătorească pentru azime, conform iudeilor, căci ce sărbătoare este mai mare decât jertfa cea nesângeroasă pe care Domnul

nostru Iisus Hristos ne-a dat-o în clipa morții Sale și decât sărbătoarea Paștilor? Și faptul că nici nu le-a venit în minte Sfinților Părinți ca noi să sărbătorim prin azime, precum se face acest lucru de către iudei, pentru care a fost hotărât să facă sărbătoarea Paștilor cu miel și cu azime și ierburi amare, este evident din faptul că aceștia au anulat orice sărbătoare iudaică. Remarcă prezentul canon pentru latinii care sărbătoresc cu azime și pentru cei care sunt tratați medical de către iudei și de către evrei, căci toți aceștia sunt afurișiți. Remarcă prezentul canon care învață cu privire la azime și că cei care sunt tratați medical de către iudei sau de către alții sunt pedepsiți.

Canonul 12 Trulan

12. A ajuns și această problemă la cunoștința noastră, că și în Africa, și în Libia, și în alte locuri, preaiubitii de Dumnezeu întâistătători care sunt acolo nu renunță ca, după hirotonia săvârșită asupra lor, să trăiască împreună cu propriile lor soții, înfățișându-se ca poticnire și tulburare pentru oameni. Astfel, fiindcă străduința noastră, ca să săvârșim toate spre folosul turmelor [aflate] sub mâna noastră, este mare, s-a decis ca, de acum înainte, să nu se mai facă în niciun chip un asemenea lucru. Însă, spunem aceasta nu pentru anularea sau distrugerea celor ce au fost legiferate în chip apostolic, ci fiindcă ne îngrijim de mântuirea și de sporirea oamenilor înspre mai bine și pentru a nu oferi vreun [prilej de] reproș împotriva stării preoțești. Căci spune dumnezeiescul Apostol: „Pe toate să le faceți spre slava lui Dumnezeu. Fiți nepoticnire și iudeilor, și elinilor, și Bisericii lui Dumnezeu, precum și eu tuturor le plac întru toate, necăutând folosul meu, ci pe al celor mulți, ca ei să se mântuiască. Fiți următori ai mei, așa cum și eu sunt al lui Hristos” [1 Corinteni 10, 31; 11, 1]. Iar dacă cineva va fi descoperit făcând un asemenea lucru, să fie caterisit.

Concordanță: Can. 5 Ap.; 30, 48 Trulan; 4 Gangra; 3, 4, 25 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Deși s-a spus să nu își alunge soțiile, ci să se îngrijească de avansarea înspre bine, am poruncit celui care este hirotonit întâistătător să nu mai conviețuiască cu soția. Canonul 5 Apostolic dorește ca niciun episcop, preot sau diacon să nu-și alunge soția sa pe motiv de evlavie, ci pe cel care face acest lucru îl pedepsește și, dacă rămâne neîndreptat, îl caterisește. Dar acest canon nu permite episcopilor ca, după hirotonia prin care sunt înaintați în episcopat, să conviețuiască cu propriile soții, făcând aceasta nu pentru anularea și distrugerea celor hotărâte în chip apostolic, ci pentru că se îngrijesc de avansarea poporului înspre bine și ca să nu se ofere un prilej de reproș împotriva stării preoțești, căci spune dumnezeiescul Apostol: „Pe toate să le faceți spre slava lui Dumnezeu. Fiți

nepoticnire și iudeilor, și elinilor, și Bisericii lui Dumnezeu, precum și eu tuturor le plac întru toate, necăutând folosul meu, ci pe al celor mulți, ca ei să se mântuiască. Fiți următori ai mei, așa cum și eu sunt al lui Hristos” [1 Corinteni 10, 31; 11, 1]. Dar episcopul care încalcă acest lucru și conviețuiește și după hirotonia de episcop cu propria soție se poruncește să fie caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul 5 Apostolic spune: „Episcopul, preotul sau diaconul să nu-și îndepărteze propria soție sub pretext de evlavie; iar dacă ar îndepărta-o, să fie afurisit; iar dacă va persista, să fie caterisit”. Prezentul canon interzice ca arhieriei să conviețuiască după hirotonie cu soțiile lor dinainte de preoțire și cei care au promulgat acest canon spun că nu interzicem episcopilor conviețuirea cu soțiile lor de dinainte fiindcă distrugem cele au fost legiferate de către Apostoli și legiferăm în sens contrar, ci fiindcă ne dorim mântuirea popoarelor și sporirea lor înspre mai bine, încât să nu se atribuie preoției vreun reproș, fiindcă spun aceasta pentru că, pe de o parte, dumnezeieștii Apostoli, când credința a fost la început și dumnezeiasca propovăduire nu era încă răspândită, au dispus mai cu condescendență față de cei care veneau la credință și nu solicita perfecțiune în toate, ci erau permisivi față de neputința lor și de obiceiurile păgâne și iudaice. Căci arhieriei iudeilor avuseseră prin lege permisiunea să conviețuiască cu soțiile, și arhierilor dintre păgâni nu le era interzisă căsătoria. Dar acum, fiindcă propovăduirea a fost răspândită și credincioșii au ajuns la o constituție și rânduială mai bună, iar conduita evanghelică este dată în mod liber, au spus că arhieriei trebuie să-și cârmuiască propria viață în cumpătate strictă, încât să se abțină nu numai de la femei străine, ci și de la cele care erau căsătorite cu ei înainte și nu numai să nu aibă parte de pat comun și de unire, dar nici să conviețuiască numai cu ele și să trăiască în aceeași locuință. Căci probabil și așa vor trăi în cumpătate, dar vor fi sminteală și poticnire pentru alții. Și acei Sfinți Părinți au citat ceea ce spune marele Pavel: „Fiți nepoticnire și iudeilor, și elinilor, și Bisericii lui Dumnezeu, precum și eu tuturor le plac întru toate, necăutând folosul meu, ci pe al celor mulți, ca ei să se mântuiască. Fiți următori ai mei, așa cum și eu sunt al lui Hristos” [1 Corinteni 10, 31; 11, 1]. Apoi, pentru cei care nu păzesc acest canon, au adăugat caterisirea ca pedeapsă.

Interpretarea lui Balsamon. Pentru a-i duce pe copiii Bisericii spre o viață mai bună, dumnezeieștii Părinți au poruncit ca arhieriei să fie total separați după hirotonie de propriile soții. Dar ca să nu se considere că se face în contradicție cu acel Canon 5 Apostolic, care permite episcopilor să trăiască împreună cu propriile soții după hirotonie, au adăugat că acestea sunt hotărâte fără a-i contrazice pe

dumnezeieștii Apostoli, ci pentru că doresc să îmbunătățească orânduirea bise-ricească spre o mai bună rânduială, adică spunând aceasta pentru că dumneze-ieștii Apostoli, când credința era la început, au stabilit mai cu condescendență față de cei care veneau la credință, dar acum, când propovăduirea evanghelică s-a răspândit, se spune că trebuie și arhieriei să-și cârmuiască propria viață spre cumpătare strictă. Iar dacă episcopilor nu le este permis să conviețuiască cu propriile soții, cu atât mai mult nu li se va permite să se folosească de ele ca soții, dar nici nu le va fi permis să conviețuiască cu femeii străine, pentru înlăturarea oricărei sminteli. Citește cartea a III-a din *Basilicale*, primul titlu, capitolele 54, 55 și 56¹¹⁴, care sunt din *Novela 123* a lui Iustinian¹¹⁵ și hotărâsc ca episcopii, care conviețuiesc cu orice fel de femeie, să fie caterisiți.

Canonul 13 Trulan

13. Fiindcă am observat că a fost transmis de către Biserica Romanilor, cu rang de canon, ca cei care vor fi învredniciți de hirotonia întru diacon sau preot să făgăduiască că nu vor mai avea relații cu soțiile lor, noi însă, urmând vechiului canon al acriviei și rânduielii apostolice, dorim ca și de acum înainte căsătoria, care sunt conform legii, ale sfinților bărbați să fie în vigoare, nedezlegând în niciun caz legătura cu soțiile lor sau lipsindu-i pe ei de unirea, cea la timpul convenit, a unuia cu celălalt. Așadar, dacă cineva care locuiește împreună cu soția legitimă va fi găsit vrednic de hirotonia întru ipodiacon, diacon sau preot, să nu fie oprit de a fi ridicat la o asemenea treaptă și nici să nu i se pretindă ca la momentul hirotoniei să promită să stea departe de unirea legitimă cu propria lui soție, ca să nu fim obligați prin aceasta să ocărâm căsătoria legiferată de către Dumnezeu și binecuvântată prin venirea Lui, după cum spune glasul Evangheliei: „ceea ce Dumnezeu a unit, omul să nu despartă” [*Matei* 19, 6], și al Apostolului,

¹¹⁴ Trimiterea lui Balsamon la *Basilicale* este eronată.

¹¹⁵ *Novela 123* a lui Iustinian, capitolul 1, precizează: „Prin urmare, decretăm că ori de câte ori va fi necesară numirea unui episcop, clerul și oamenii de seamă din orașul al cărui episcop urmează să fie numit, cu sfințele evangheliei în față și cu primejdia propriilor lor suflete, să întocmească acte de desemnare a trei persoane și să declare, în actele de desemnare propriu-zise, că alegerea lor pentru acești oameni nu se datorează vreunei plăți, promisiuni, prietenii sau oricărui alt motiv, ci că îi cunosc ca fiind de credință sobornicească ortodoxă, de viață respectabilă și literați; de asemenea, că niciunul dintre ei nu are nici soție, nici copii, nici, după știința lor, nu a avut, sau are o concubină sau copii biologici, dar că, chiar dacă unul dintre ei a avut anterior o soție, ea a fost de fapt prima și singura, nu a fost văduvă sau divorțată, nici una interzisă fie de legi, fie de canoanele sfinte; dar, de asemenea, să declare că știu că acela nu este consilier municipal sau funcționar provincial, sau, dacă ar fi avut statutul de consilier sau funcționar public, știu că a împlinit nu mai puțin de cincisprezece ani de viață monahală” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 2, pp. 801-802].

care învață: „cinstită este căsătoria și patul neîntinat” [Evrei 13, 4], și „ai fost legat cu femeie? Nu căuta dezlegare” [1 Corinteni 7, 27].

Dar știam că și cei care s-au întrunit în Cartagina, având o purtare de grijă față de castitatea în viața slujitorilor, au spus „ca ipodiamonii, care ating Sfintele Taine, și diaconii, și preoții să se înfrâneze și de la conviețuitoarele lor, conform prevederilor proprii”, „pentru ca și noi să păzim de asemenea ceea ce a fost transmis prin Apostoli și ceea ce a fost în vigoare din această perioadă veche”, știind momentul pentru fiecare lucru și mai ales pentru post și rugăciune. Căci cei care slujesc altarului trebuie să fie, în momentul săvârșirii celor sfinte, întru totul înfrânați, „ca să fie astfel capabili să dobândească ceea ce în chip sincer cer de la Dumnezeu”. Așadar, dacă cineva, ridicându-se împotriva canoanelor apostolice, ar îndrăzni să lipsească pe vreunul dintre cei consacrați, adică dintre preoți, diaconi sau ipodiamoni, de unirea și de comuniunea cu soția legitimă, să fie caterisit. De asemenea, și dacă un preot sau diacon își alungă propria soție pe motiv de evlavie, să fie îndepărtat, iar dacă persistă, să fie caterisit.

Concordanță: Can. 5 Ap.; 30 Trulan; 4 Gangra; 3, 4, 23 Cart.; 3 Dionisie; 5, 13 Tim.

Interpretarea lui Aristenos. Deși romanii doreau ca cel adus înainte ca diacon sau preot să își lase soția, noi dorim ca aceste căsătorii ale diaconilor și preoților să fie împuternicite. Iar cel care îl constrânge să se despartă, să fie caterisit. Chiar dacă în Biserica romanilor este în putere, cu rânduială de canon, ca cel care va fi făcut preot sau diacon să mărturisească înainte de hirotonie că nu se va mai uni cu propria soție, ci va dezlega unirea cu ea, dar fiindcă este un lucru în contradicție cu acrivia evanghelică și apostolică, nu este acceptat de către prezentul canon și se decide ca preoții și diaconii să nu dezlege sub niciun fel căsătoriile realizate conform legilor, ci să păstreze unirea cu soțiile lor, dar să se abțină de la relația cu ele la timpul convenit, adică în perioada postului și a administrării celor sfinte, ca să poată să obțină ceea ce cer în chip simplu de la Dumnezeu, iar cel care încearcă să-și alunge propria soție pe motiv de evlavie să fie afurisit, și apoi, dacă rămâne neîndreptat, să fie caterisit, conform Canonului 5 Apostolic.

Interpretarea lui Zonaras. Spun dumnezeieștii Părinți că în Biserica romanilor era în vigoare un obicei, fiind considerat de către aceia precum un canon, ca preoții și diaconii hirotoniți să fie de acord și să mărturisească că după hirotonie se vor ține cu totul departe de soțiile cu care au fost uniți anterior, dar noi, se spune, nu pretindem acest lucru, ci, urmând canonului apostolic, dorim ca acele căsătorii legitime ale celor care vin spre preoție să rămână valabile și să fie

statornice și indisolubile, nelipsindu-i pe aceștia de unirea comună și de relația la vremea cuvenită. De aceea, cel care este arătat vrednic de hirotonia de preot, diacon sau ipodiamon, care are soție, nu va fi oprit de la o asemenea hirotonie, nici nu i se va cere să mărturisească faptul că se va ține departe de unirea cu propria soție, pentru ca nu cumva prin aceasta, căsătoria pe care Domnul a binecuvântat-o, participând și săvârșind minune în aceasta, să fie calomniată. Dar s-au folosit și de alte citate scripturistice cu privire la căsătorie, explicând apoi lucrul precizat mai sus cu privire la cei consacrați care se unesc cu soțiile la momentul cuvenit și menționează Sinodul din Cartagina, care a rânduit ca cei care se ating de cele sfinte, adică cei care le administrează, să se înfrâneze de la conviețuitoarele lor conform măsurilor proprii, adică conform slujirii cotidiene a lor, și în perioadele în care liturghisesc. Dar și Canonul 3 al lui Dionisie, arhiepiscopul Alexandriei, rânduieste aceleași lucruri. După aceea, adaugă: „ca să fie astfel capabili să dobândească ceea ce în chip sincer (adică neîndoielnic și fără dubiu) cer de la Dumnezeu”. Și pe aceștia care încearcă să îi priveze cu totul pe preoți, diaconi sau ipodiamoni de unirea cu soția legitimă, Părinții, care au stabilit canonul, îi amenință cu caterisirea. Dar nici nu permite celor consacrați, amintiți anterior, să își alunge propriile soții sub motiv de evlavie, căci pe unii ca aceștia îi afurisește până când și-ar reprimi propriile conviețuitoare, iar dacă persistă, îi caterisește.

Interpretarea lui Balsamon. Fiindcă au interzis ca episcopii să conviețuiască cu propriile soții după hirotonie, dumnezeieștii Părinți au făcut o diferență cu privire la cele ale diaconilor și preoților și, fiindcă au îndreptat probabil ceea ce s-a făcut pentru aceștia în Biserica romanilor, adică faptul că sunt constrânși să se despartă după hirotonie de soțiile cu care au fost căsătoriți anterior, dar și fiindcă îi resping pe cei care probabil aveau să spună că este interzis ca ei să fie împreună cu soțiile lor, precum au fost oprți și arhieriei, decid ca cei vrednici de hirotonie să nu fie separați de soțiile lor legitime anterioare. Dar au adăugat ca aceștia să nu aibă o unire cu cele cu care conviețuiesc în chip indiferent, ci să se țină departe de ele la momentul slujirii lor, adică în momentele în care liturghisesc, precum a hotărât acest lucru Sinodul din Cartagina prin Canoanele 3, 4 și 28 și Canonul 3 al lui Dionisie, arhiepiscopul Alexandriei. Dar se spune că cei care îndrăznesc să îi priveze după hirotonie pe diaconi și preoți de unirea cu soțiile lor legitime anterioare să fie caterisiți. Însă, și mai mult, au decis ca cei care sunt hirotoniți și, din motiv de evlavie, își alungă soțiile lor, să fie afurisiți, iar dacă rămân în răutate, adică nu le reprimesc, să fie și caterisiți. Exclue-i pe preoții din Bisericile barbare și citește și Canonul 30 al prezentului sinod legiferat

în privința acestora. Să nu-l consideri contradictoriu cu Canonul 3 al Sinodului din Cartagina, care spune că episcopii, preoții și diaconii sunt oprîți de la unirea cu soțiile lor în timpul slujirii lor. Căci, Canonul 4 al aceluiași sinod, și Canonul 28 și cel prezent îi adaugă și pe ipodiaconi. Remarcă din prezentul canon faptul că și preoții, diaconii și ipodiaconii, ca cei care administrează cele sfinte, sunt nevoiți să fie în abstenență, adică să nu se unească cu soțiile lor în timpul slujirii lor. Însă cei care liturghisesc aproape întotdeauna și în fiecare zi și se ating de cele sfinte, ce vor spune în apărarea lor? Citește și cercetează Canoanele 3, 4 și 28 ale Sinodului din Cartagina și cele din acelea.

Canonul 14 Trulan

14. Canonul sfinților și de Dumnezeu purtătorilor noștri Părinți să rămână și prin aceea în vigoare încât: „preotul să nu fie hirotonit înainte de treizeci de ani, chiar dacă ar fi un om oricât de vrednic, ci să aștepte. Căci Domnul Iisus Hristos a fost botezat și a început să învețe la treizeci de ani”. Asemenea, nici diaconul să nu fie hirotonit înainte de douăzeci și cinci de ani și nici diaconița înainte de patruzeci de ani.

Concordanță: Can. 15 IV Ec.; 15 Trulan; 11 Neocez.; 16 Cart.

Canonul 15 Trulan

15. Un ipodiacon să nu fie hirotonit sub douăzeci de ani. Iar dacă cineva dintre cei din oricare treaptă preotească ar fi hirotonit înainte de perioadele hotărâte, să fie caterisit.

Interpretarea lui Aristenos. Canonul 14. Preotul să aibă treizeci de ani, diaconul douăzeci și cinci și diaconița patruzeci. Canonul 15. Și ipodiaconii să depășească douăzeci de ani. Chiar dacă unii ar fi descoperiți foarte vrednici, nimeni nu va fi în treaptă până la vârstele stabilite pentru fiecare rang, dar cel care este preot înainte de treizeci de ani, sau diacon înainte de douăzeci și cinci sau ipodiacon înainte de douăzeci, va fi caterisit, de asemenea și diaconița dacă este făcută înainte de patruzeci de ani.

Interpretarea lui Zonaras. Aceste canoane rânduiesc vârstele pentru cei hirotoniți și se stabilește ca preotul să fie hirotonit la treizeci de ani, diaconul când are vârsta de douăzeci și cinci, iar diaconițele când împlinesc vârsta de patruzeci de ani, dar să nu fie hirotoniți înainte de aceste perioade, chiar dacă ar fi considerați vrednici de hirotonie, ci să aștepte, adică să se păzească, așteptând și împlinirea vârstei. Iar ipodiaconii să fie hirotoniți la douăzeci de ani. Iar dacă cineva ar fi

hirotonit înainte de vârstele hotărâte, va fi supus caterisirii ca pedeapsă a încălcării canoanelor. Și Canonul 15 al celui de-al IV-lea Sinod [Ecumenic] rânduiește la fel în privința vârstei diaconiștelor.

Interpretarea lui Balsamon. Remarcă din cele două canoane prezente că cei care sunt hirotoniți contrar vârstelor stabilite de către canoane sunt supuși caterisirii. Aceste două canoane – paisprezece și cincisprezece – prescriu vârstele slujirilor la altar, adică a preoților, diaconilor, ipodiaconilor și diaconiștelor, și stabilesc ca preotul să fie hirotonit când are treizeci de ani, diaconul la vârsta de douăzeci și cinci de ani, ipodiaconul la douăzeci de ani și diaconița la patruzeci de ani, iar cei hirotoniți care nu au împlinit aceste vârste, să fie caterisiți. Și acestea sunt pentru cele patru trepte de hirotonie. Dar capitolul 28 al primului titlu al cărții a III-a din *Basilicale*¹¹⁶, care învață cu privire la alegerea citețului, stabilește ca acesta să nu fie făcut mai repede de optsprezece ani¹¹⁷. Citește și capitolul 25 al primului titlu al prezentei colecții și cele din el. Citește și *Novela 16* a împăratului Leon Filosoful¹¹⁸, care decide, urmând prezentului canon, ca ipodiaconul să fie făcut când îplinește douăzeci de ani.

Canonul 16 Trulan

16. Deoarece cartea *Faptelor* ne-a transmis că au fost instituți șapte diaconi de către Apostoli, iar cei de la Sinodul din Neocezareea au trecut astfel, în mod evident, în canoanele stabilite de ei că: „trebuie să fie șapte diaconi, conform canonului, chiar dacă ar fi o cetate oricât de mare, fiindcă suntem încredințați de aceasta și de către cartea *Faptelor*”, noi, după ce am potrivit gândirea Părinților cu precizarea apostolică, am aflat că pentru ei nu era vorba despre bărbații

¹¹⁶ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen I. Textus Librorum I-VII*, p. 93.

¹¹⁷ Acest pasaj se referă la *Novela 123* a lui Iustinian, capitolul 13, ce precizează: „Nu îngăduim nimănui să devină preot sub vârsta de treizeci de ani, nici diacon sau ipodiacon sub douăzeci de ani, nici citeț sub optsprezece ani; nicio diaconiță care are mai puțin de patruzeci de ani sau care s-a căsătorit de două ori nu poate fi hirotonită în sfânta biserică” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 2, p. 810].

¹¹⁸ *Novela 16* a lui Leon Filosoful precizează următoarele: „Legea civilă legiferează ca nimeni să nu fie hirotonit în slujirea de ipodiacon sub vârsta de douăzeci și cinci de ani, în timp ce legea sfântă stabilește o prevedere în sens contrar ca cel care intră într-o asemenea slujire să fie înaintat în hirotosie la douăzeci de ani. Oricine se apropie de această slujbă ar trebui să fie admis la hirotonie la vârsta de douăzeci de ani. Prin urmare, este vrednic ca împărăția noastră, fiindcă a considerat să asculte de legea cea sfântă în dispoziția cu privire la cele proprii, să urmeze acesteia și decide ca cel care a ajuns la vârsta de douăzeci de ani, dacă o altă comportare a vieții lui nu-i stă ca impediment, nu este oprită cu nimic din privința vârstei alegerea sa ca ipodiacon” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, p. 63].

care slujesc Tainelor, ci despre servirea la necesitățile meselor, deoarece cartea *Faptelor* conține următoarele: „În zilele acelea, înmulțindu-se ucenicii, s-a făcut o cârtire a eleniștilor împotriva evreilor, pentru că, în slujirea zilnică, văduvele lor erau trecute cu vederea. Și chemând cei doisprezece mulțimea ucenicilor, au zis: «Nu e potrivit ca noi să lăsăm deoparte cuvântul lui Dumnezeu și să slujim la mese. De aceea, fraților, căutați dintre voi șapte bărbați, cu nume bun, plini de Duh Sfânt și de înțelepciune, pe care noi să-i rânduim la treaba aceasta; iar noi vom stărui în rugăciune și în slujirea cuvântului». Și a plăcut cuvântul înaintea întregii mulțimi; și l-au ales pe Ștefan, bărbat plin de credință și de Duh Sfânt, și pe Filip, și pe Prohor, și pe Nicanor, și pe Timon, și pe Parmena, și pe Nicolae, prozelit din Antiohia, pe care i-au pus înaintea apostolilor” [*Faptele Apostolilor* 6, 1-6]. Ioan Gură de Aur, învățătorul Bisericii, interpretând acestea, se exprimă astfel: „este vrednic de mirare cum de nu a fost dezbinată mulțimea la alegerea bărbaților și cum de nu au fost respinși Apostolii de către aceștia. Însă este necesar să înțelegem ce fel de vrednicie dețineau ei și ce fel de hirotonie au primit. Oare pe cea a diaconilor? Nici nu exista acest lucru în biserică. Este oare îndatorirea prezbiterilor? Nu exista încă niciun episcop, ci numai Apostolii. De aceea, consider că este clar și evident că denumirea nu este nici a diaconilor, nici a prezbiterilor”. Așadar, conform acestora, propovăduim și noi că cei șapte diaconi menționați mai sus, potrivit învățăturii interpretate mai înainte, nu sunt percepuți ca cei care slujesc Tainelor, ci ei sunt cei cărora le-a fost încredințată îndatorirea necesității comune a celor care s-au adunat atunci împreună, care cel puțin prin acest lucru au devenit pentru noi un exemplu de filantropie și de râvnă pentru cei în nevoi.

Concordanță: *Can. 15 Neocez.*

Interpretarea lui Aristenos. Cel care spune că sunt șapte diaconi, conform interpretării din Fapte, să cunoască faptul că nu este vorba despre cei care slujesc Tainelor, ci despre servitorii la mese. Canonul 14 al Sinodului din Neocezarea, pornind evident de la cartea *Faptelor*, a decis să fie instituiți șapte diaconi care să slujească Tainelor în fiecare oră, indiferent cât de mare ar fi acesta. Dar prezentul canon afirmă că acest sinod nu a înțeles corect pasajul aflat în cartea *Faptelor* cu privire la cei șapte diaconi, căci, se spune, Apostolii nu au purtat de grijă față de bărbații care slujesc pentru dumnezeieștile Taine, ci față de cei care servesc la mese și cărora li s-a încredințat chivernisirea trebuinței comune a celor care s-au întrunit atunci. De aceea, nu va fi pretins bisericilor, conform acestui canon, să aibă doar șapte diaconi pentru slujirea dumnezeieștilor taine, ci fiecare va avea atâția preoți, diaconi și alți clerici conform veniturilor ei.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul 15 al Sinodului din Neocezareea spune astfel: „Conform canonului, trebuie să fie șapte diaconi, chiar dacă ar fi cetatea oricât de mare, fiindcă suntem încredințați de aceasta de către cartea Faptelor [*Faptele Apostolilor* 6, 1-6]”. Astfel, Părinții acestui sinod au anulat acest canon, spunând că numărul diaconilor nu a fost înțeles în *Faptele Apostolilor* în mod propriu, căci nici nu era vreo preocupare în privința bărbaților care aveau să slujească la dumnezeiasca slujire, ci a administrării în legătură cu hrana mulțimii credincioșilor. Și îl aduc pe marele Ioan, cel cu Gură de Aur, care interpretează cuvintele din Fapte cu privire la aceștia și care spune: „este clar și evident că denumirea nu este nici a diaconilor, nici a prezbiterilor”. Și acei Părinți spun că cei șapte diaconi din Fapte nu sunt înțeleși ca cei care slujesc la Taine, ci ca iconomi, pentru ca credincioșii care s-au adunat în jurul Apostolilor să fie hrăniți și care, se spune, s-au făcut pentru noi model de râvnă și dăruire pentru cei în nevoi. Și canonul termină cu acestea, fără să adauge nimic mai mult, cred eu, din respect pentru cei de la Neocezareea, care s-au întrunit în sinod. Dar, fiindcă aceia s-au referit la *Faptele Apostolilor* cu privire la cei șapte diaconi, lucru pe care l-au folosit ca fundament pentru a stabili că nu sunt mai mult de șapte diaconi într-un oraș, indiferent cât de mare ar fi orașul, iar cei aleși de către Apostoli pentru diaconie nu au fost diaconi ai slujirii, ci servitori și distribuitori ai mâncării, au redus incorect numărul diaconilor la numărul de șapte și pentru orașele mari, deoarece canonul de la Neocezareea nu era păzit nici înainte de prezentul canon. Căci Iustinian a rânduit pentru Marea Biserică șaizeci de preoți, o sută de diaconi și patruzeci de diaconițe, precum se găsește în cartea a III-a din *Basilicale*, titlul al doilea. Iar Heraclie a crescut și numărul preoților, și al diaconilor, și al celorlalți clerici de la Marea Biserică și amândoi acești împărați au fost înainte de acest Sinod al VI-lea [Ecumenic]. Dar și celelalte biserici ale Constantinopolului aveau mai mulți clerici și mai mulți decât cei rânduiți în ele de către cei care le-au ctitorit, precum poate fi găsit în primul titlu din cartea a III-a a *Basilicalelor*.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon este explicativ, dar și mai mult este corectiv al Canonului 15 al Sinodului din Neocezareea, care spune: „Conform canonului, trebuie să fie șapte diaconi, chiar dacă ar fi cetatea oricât de mare, fiindcă suntem încredințați de aceasta de către cartea Faptelor [*Faptele Apostolilor* 6, 1-6]”. Fiindcă spune că această carte a Faptelor nu se referă la diaconii care slujesc în sfântul altar, ci la cei care slujesc și chivernisesc hrana propovăduitorilor evangheliei lui Hristos, deoarece atunci nu erau nici episcopi, nici preoți, nici diaconi. De aceea, folosindu-se pentru dovedirea argumentului lor de cuvintele potrivite din cartea Faptelor, dar, într-adevăr, și de interpretarea marelui Gură de

Aur, au stabilit să nu urmeze canonului menționat. Dar se pare că și înaintea acestuia cele cuprinse în canonul Sinodului din Neocezarea erau înțelese în același fel, căci, deși acesta a fost mai înainte chiar și de Primul Sinod [Ecumenic], împăratul Iustinian, după cum se regăsește în cartea a III-a din *Basilicale*, a decis să existe în Marea Biserică o sută de diaconi, ceea ce nu ar fi poruncit, dacă cele ale canonului Sinodului din Neocezarea erau interpretate într-un alt fel.

Canonul 17 Trulan

17. Deoarece clericii diferitelor biserici, părăsindu-și propriile biserici în care au fost hirotoniți, au alergat la alți episcopi și au fost orânduți în biserici străine fără voința episcopului lor și, din această cauză, s-a întâmplat ca ei să ajungă nesupuși, am hotărât ca, din luna ianuarie a celui de-al patrulea indiction care a trecut, niciunul dintre toți clericii, indiferent în ce treaptă s-ar afla, să nu aibă permisiunea de a fi orânduit în altă biserică fără scrisoarea de plecare din partea propriului episcop. Fiindcă cel care, de acum înainte, nu păzește acest lucru, ci îl necinstește și pe cel care a săvârșit hirotonia asupra lui, să fie caterisit și el, și cel care, în mod nechibzuit, l-a primit.

Concordanță: Can. 12, 15, 33 Ap.; 15, 16 I Ec.; 5, 10, 11, 13, 20, 23 IV Ec.; 15 VII Ec.; 3, 7, 8, 11 Ant.; 41, 42 Laod.; 7, 8, 15, 16, 19 Sard.; 23, 54, 90, 105 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care a primit un cleric străin și îl hirotonește să fie caterisit împreună cu cel care a fost hirotonit în chip greșit. Nu a fost permis niciunui dintre clerici să fie rânduit în altă biserică fără voința propriului episcop. Iar dacă vreun episcop va primi un cleric străin fără scrisoare de plecare de la episcopul lui și îl va rândui în propria biserică, chiar dacă i-ar păstra aceeași demnitate sau chiar dacă îl va hirotoni într-o treaptă mai mare, amândoi vor fi caterisiți.

Interpretarea lui Zonaras. Multe canoane tratează despre acest lucru, dar și prezentul canon nu permite clericului să se mute în altă biserică fără o scrisoare a propriului episcop, ca unul care îl necinstește pe cel care l-a hirotonit, cât și pe el însuși, deoarece a pleca în altă parte este spre sfidarea aceluia și spre necinstire, dacă acela nu a încuviințat. De aceea, îl supune caterisirii și pe cel care a plecat la alt episcop și pe cel care l-a primit.

Interpretarea lui Balsamon. Am spus de multe ori că este necesar pentru fiecare cleric hirotonit în altă parte să aducă două scrisori din partea celui care l-a hirotonit, evident de recomandare și de plecare, pentru ca printr-una să fie proclamat că este adăugat în cuprinsul treptei precizate de către acesta, iar prin cealaltă ca să

fie numărat fără nicio piedică în clerul celeilalte biserici. Astfel, remarcă faptul că prezentul canon este foarte necesar și că decide să fie caterisit și clericul care a fost primit fără puterea aceluia și episcopul care l-a primit fără scrisoarea de plecare din partea celui care l-a hirotonit. Căci, deși acest lucru a fost dezbătut de multe ori în chip sinodal, unii spun că este suficient pentru cel hirotonit în altă parte una și aceeași scrisoare, adică cea de recomandare. Excluce-mi-i pe cel al Constantinopolului și al Cartaginei, căci numai aceștia au puterea, precum s-a spus de multe ori, să accepte clerici străini fără voința celui care i-a hirotonit.

Canonul 18 Trulan

18. Clericii care din cauza unei invazii barbare sau din orice altă împrejurare au emigrat, poruncim ca, la momentul în care va înceta cauza pentru acestea sau invaziile barbarilor din cauza cărora s-a petrecut plecarea, să se întoarcă în propriile biserici și să nu le părăsească fără motiv pentru mult timp. Iar dacă cineva nu se comportă conform prezentului canon, să fie afurisit, până ce s-ar reîntoarce la propria biserică. Însă, același lucru să i se întâmple și episcopului care îl reține.

Concordanță: Can. 15 Ap.; 15, 16 I Ec.; 5, 10, 20, 23 IV Ec.; 17 Trulan; 15 VII Ec.;

3 Ant.; 15, 16, 19 Sard.; 54, 90 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care emigrează din cauza unei invazii barbare, trebuie, după ce invazia a încetat, să se întoarcă în biserica în care a fost făcut cleric; iar dacă nu, este afurisit împreună cu cel care l-a primit. Clericul care, fără niciun motiv, părăsește biserica în care a fost făcut cleric și pleacă într-o altă biserică, fiind primit de episcopul de acolo și înregistrat printre clericii săi, va fi caterisit împreună cu cel care l-a primit, așa cum stabilește Canonul 17 redat mai sus. Iar cel care, fiind cleric, emigrează din biserica sa din cauza unei invazii a barbarilor sau pentru orice altă cauză, dacă nu ar vrea să se întoarcă în biserica lui în care a fost făcut cleric, după ce a încetat cauza pentru care s-a îndepărtat, este afurisit împreună cu episcopul care îl ține, până când s-ar întoarce în aceasta. Cauza pentru care acesta este afurisit, iar acela este caterisit, este justificată pentru că primul, față de cel de-al doilea, nu s-a îndepărtat de la început fără un motiv justificat. Și nu l-a desconsiderat și rușinat pe cel care i-a conferit hirotonia, ci făcuse acest lucru din necesitate.

Interpretarea lui Zonaras. Unii clerici din cauza invaziilor barbare, sau a cruzimii percepătorilor de taxe, sau probabil din cauza foametei care s-a abătut asupra ținutului lor sau din alte motive emigrează și pleacă în alte țări. De aceea, canonul dorește ca aceștia, atunci când a încetat cauza pentru care au devenit

emigranți față de orașele și bisericile proprii, să se întoarcă la acestea și să nu rămână în ținutul în care merseseră, după ce a încetat cauza. Iar canonul poruncește ca, clerici care nu se întorc, fiindcă părăsesc fără motiv bisericile în care au fost rânduiți și zăbovesc în altele, să fie afurisiți până când se vor întoarce în biserica de unde au plecat. Iar episcopul care i-a primit și care îi păstrează pe aceștia este supus afurisirii, atâta timp cât îi păstrează.

Interpretarea lui Balsamon. Sfinții Părinți sunt demni de mari elogieri, deoarece, fiind preocupați de buna rânduială bisericească și de cinstea fiecăruia dintre episcopi, au hotărât ca clericii care au emigrat pentru anumite motive întemeiate fără o scrisoare de plecare din partea celor care i-au hirotonit, să se întoarcă în clerul lor atunci când circumstanțele pentru care au plecat au încetat și să nu aibă dreptul de a fi rânduiți în alte biserici. Iar cel care nu este convins să se întoarcă, dar și episcopul care îi păstrează pe unul ca acesta, să fie afurisit. Însă, ar spune cineva că dacă un episcop face un asemenea lucru, ar trebui să fie afurisit de către mitropolit. De asemenea și mitropolitul, dacă desconsideră canonul, va fi pedepsit de patriarh. Iar dacă un arhiepiscop autocefal sau un patriarh, altul decât cel al Constantinopolului [căci acestuia i s-a dat puterea de care am spus], este condamnat de canon, de către cine va fi afurisit? Cred că ar trebui să fie de către cel mai mare episcop.

Canonul 19 Trulan

19. Se cuvine ca întâistătătorii bisericilor să învețe în fiecare zi, dar în special în duminici, întregul cler și popor cuvintele dreptei credințe, culegând din dumnezeiasca Scriptură cugetările și judecățile adevărului, neabătându-se de la deciziile deja stabilite sau de la Tradiția purtătorilor de Dumnezeu Părinți. Căci dacă un cuvânt scris va fi dezbătut, să nu-l interpreteze altfel decât în modul în care l-ar fi explicat luminătorii și învățătorii Bisericii prin scrierile lor proprii, și să se mulțumească mai bine cu acestea decât să redacteze cuvinte proprii, ca nu cumva, având dificultate pentru acest lucru, să fie [în situația] să decadă de la ceea ce este de cuviință. Căci, prin învățătura Părinților menționați, au ajuns popoarele la cunoașterea celor importante și a celor de preferat, dar și a celor nefolositoare și a celor de lepădat, și își remodelează viața spre ceva mai bun și nu sunt cuprinși de patima neștiinței, ci, luând aminte la învățătură, se îndeamnă pe ei înșiși pentru a nu pătimi grav și, din frica pedepselor iminente, își desăvârșesc mântuirea.

Concordanță: Can. 58 Ap.; 2, 16 I Ec.; 19 Laod.; 71, 121, 123, 124 Cart.;

10 Petru; 6 Grig. Nyssa

Interpretarea lui Aristenos. Întâistătătorul bisericii, mai ales în zilele de duminică, să învețe dogmele și să le interpreteze nu de la sine, ci așa cum le-au înțeles dumnezeieștii Părinți. Episcopii sunt datori să învețe clerul și poporul dogmele drepte credințe în toate zilele, dar mai ales în zilele de duminică. Iar dacă cineva îi va întreba ceva despre un cuvânt scripturistic, ei să nu-l interpreteze de la sine, căci acest lucru este un prestigiu pentru ei dacă cunosc tradițiile dumnezeieștilor Părinți și soluționează întrebările potrivit acestora, iar nu dacă compun propriile argumente, ca nu cumva, fiind probabil în dificultatea de a le soluționa pe acestea de la ei înșiși, să decadă mult de la adevărata interpretare. Iar Canonul 58 al Sfinților Apostoli îl afurisește mai întâi pe cel care neglijează clerul și poporul și nu-i învață dreapta credință, iar după aceea, dacă rămâne în această neglijență, este caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul 58 al Sfinților Apostoli afurisește pe episcopul care este neglijent față de clerul și poporul său și nu-i învață dreapta credință, iar pe cel care continuă în nepăsare îl caterisește. Iar marele Pavel, în epistola sa către Timotei, stabilind cum trebuie să fie un episcop, poruncește ca acesta să fie destoinic la învățătură [2 Timotei 2, 24]. Dar scriindu-i lui Tit, spune că un episcop trebuie să se țină de cuvântul credincios al învățării, ca să poată îndemna în învățătura cea sănătoasă și muștra pe cei care se opun [Tit 1, 9]. Urmând acestora, Părinții acestui Sinod [Ecumenic] au emis prezentul canon, spunând că episcopii trebuie să învețe poporul prin cuvintele drepte credințe și mai ales în zilele de duminică. Căci, în aceste zile, oamenii, nefiind ocupați cu munca mâinilor lor, se adună în biserică și ascultă dumnezeieștile Scripturi. Așadar, dacă în acele zile se învață mai mult, va fi mai mult folos pentru popor. Dar doresc ca aceștia să nu învețe de la ei înșiși, ci din dumnezeiasca Scriptură și să o interpreteze potrivit comentariului dumnezeieștilor Părinți, iar nu după propriile lor concepții și argumente; căci, spun ei, dacă se folosesc de argumente proprii, se poate să se abată uneori și să decadă de la ceea ce este cuvenit. Dar popoarele vor cunoaște din învățătura dumnezeieștilor Părinți ce trebuie să fie plăcut și de la ce trebuie să se abțină și să-și îndrepte propria viață spre virtute, fugind de alunecarea spre păcate din cauza necunoașterii poruncilor divine și ferindu-se de rău prin teama de pedepsele viitoare.

Interpretarea lui Balsamon. Episcopii sunt instituiți ca învățători ai bisericilor și de aceea canonul spune că ei au toată nevoia de a învăța întotdeauna pe poporul supus lor, și cu atât mai mult în zilele de duminică, în care toți sunt obișnuiți să fie prezenți în biserică, fiind liberi de munca mâinilor lor. Dar stabilește

ca aceștia să învețe nu ceva discursiv și de la ei înșiși, ci ceea ce a fost transmis de către Sfinții Părinți. Acestea sunt cele pe care le spun Părinții. Dar unii sunt neglijenți față de această îndatorire pentru faptul că, cred ei, nu este prevăzută împotriva lor nicio pedeapsă. Dar mie mi se pare că aceștia sunt aspru pedepsiți de Canonul 58 al Sfinților Apostoli. Căci acesta spune: „Episcopul sau preotul care este neglijent față de cler sau de popor și nu-i învață pe aceștia dreapta credință să fie afurisit, iar dacă persistă în neglijență, să fie caterisit”. Așadar, observă din prezentul canon că a fost conferit dreptul de a învăța poporul numai episcopilor, iar învățătorii Marii Biserici învață prin dreptul patriarhului. Acest lucru reiese și dintr-o novelă a vrednicului de cinste împărat și domn Alexios Comnenos, care precizează cum și ce persoane trebuie să fie alese pentru biserici și stabilește pentru toți învățătorii, adică atât pentru cei din interior, evident din biserică, cât și pentru cei din afară, trei litre de aur și cincizeci de măsurile de grâu, și care, printre altele, stabilește literal următoarele: „Învățătorii să aibă posibilitatea ca, atunci când și-au făcut din nou întoarcerea în bisericile lor, să le fie acordată cinste, pentru a se așeza imediat după conducători, ca cei care sunt de față pentru preasfințitul patriarh, fiind reprezentanții lui. Căci auzim că cel care suplinește locul arhierului are întotdeauna cea mai mare cinste și nimeni nu va putea să vorbească contrar acestui lucru”. Și iarăși: „cei care sunt vrednici de menționare atât prin cuvânt, cât și prin faptă să fie ridicați în slujirea învățaturii și să avanseze prin profesia învățătorescă la demnități. Prin urmare, din această cauză, dacă patriarhul în funcție moare, nici ei nu mai pot învăța”.

Canonul 20 Trulan

20. Să nu-i fie permis unui episcop să învețe în public într-un alt oraș care nu-i aparține. Iar dacă cineva ar fi descoperit făcând acest lucru, să fie oprit de la episcopat, însă să le exercite pe cele ale preotului.

Concordanță: Can. 35 Ap.; 2 II Ec.; 8 III Ec.; 13, 22 Ant.; 3, 11, 12 Sard.

Interpretarea lui Aristenos. Episcopul să nu învețe public în alt oraș, iar dacă a fost descoperit, să înceteze din episcopat, săvârșindu-le pe cele ale preoților. Episcopul care face acest lucru, fiindcă învață în public pentru lăudăroșenie și înșelare și spre desconsiderarea episcopului de acolo, ca unul care se silește să îl facă de rușine și să-i păteze reputația și să pretindă pentru el însuși un scaun străin, va înceta pe drept cuvânt din episcopat. Căci cel care râvnește la cele străine, le pierde pe cele proprii. Însă, va fi redus la locul preoților și va activa conform acestuia. Și remarcă faptul că și episcopul este coborât uneori la locul preotului. Dar, de vreme ce Canonul 29 al Sinodului [IV Ecumenic] din

Calcedon numește sacrilegiu să-l reduci pe episcop la treapta de preot, consideră prezentul canon o excepție de la acel canon general.

Interpretarea lui Zonaras. Dumnezeuieștii Părinți, pentru a limita pricinile de poticnire pentru episcopi, au hotărât ca episcopul să nu învețe public într-o cetate care nu-i aparține, căci acest lucru este spre necinstirea arhierelui acelei cetăți. Dacă a fost interzis să învețe public, s-ar considera în sens contrar că, dacă cineva ar veni la el în privat cu aceeași întrebare, atunci nu greșește dacă îi răspunde aceluia la întrebare și îl învață după el însuși. Dar Canonul 11 al Sinodului din Sardica legiferează mai pe larg cu privire la acest lucru. Dar va întreba cineva, cum Canonul 29 al Sinodului al IV-lea [Ecumenic] spune că: „este un sacrilegiu să-l reduci pe un episcop la treapta de preot”. Dar prezentul canon spune: „dacă cineva va fi descoperit făcând acest lucru, să înceteze din episcopat, dar să le exercite pe cele ale preotului”. Astfel, cineva ar spune că acolo se vorbește despre caterisirea justificată sau despre cea nejustificată. Căci, dacă cineva a fost exclus din episcopat pentru o cauză și pentru un păcat, acela nu va fi nici preot, iar dacă a fost alungat din episcopat pe nedrept, nici așa nu va fi rânduit în treapta de preot, ci va fi din nou episcop. Dar aici episcopul nu a comis un păcat care să-l oprească de la preoție, ci păcatul pe care l-a comis a fost cel al dorinței de mărire și al iubirii de slavă și, ca să aibă o pedeapsă pe măsura greșelii sale și să fie smerit, încetează din episcopat și este redus la treapta de preot.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul este clar, deoarece hotărăște ca episcopul să nu învețe public într-un oraș care nu-i aparține. Căci, se spune, este o necinste față de arhierul locului și o condamnare pentru lipsa de învățare. Dar consideră acest lucru când este făcut fără voința episcopului locului. Căci, dacă cineva va face un asemenea lucru conform voinței aceluia, nu va fi condamnat, deoarece acela poate să slujească într-un ținut străin fără condamnare dacă va dori cel care îl deține. Dar și Grigorie, cel mare în teologie, fiind episcop de Sasima, a rostit multe discursuri la Nazianz, când tatăl său era arhieru în acest oraș, precum se găsește acest lucru în discursul său, care conține următoarele: „Ce dezleagă rânduiala stabilită?”. Dar și acel preaînțelept episcop al Efesului, Ioan, care revărsa ca râurile valurile filosofiei și denumit „Κολωνός”, mergând spre eparhia încredințată, a învățat în public la solicitarea arhierilor locului. Citește și Canonul 14 al Sfinților Apostoli. Dar cuvântul „în public” este pus în mod corect în canon, deoarece este permis să răspunzi privat oricui și oriunde la întrebări despre vreo problemă bisericească, precum afirmă clar și Canonul 11 al Sinodului din Sardica. Iar dacă cineva va fi nedumerit, cum de Canonul 9 al Sinodului

IV [Ecumenic] spune că: „este un sacrilegiu să-l reduci pe un episcop la treapta de preot”, dar prezentul canon spune: „dacă cineva va fi descoperit făcând acest lucru, să înceteze din episcopat, dar să le exercite pe cele ale preotului”, să asculte că acolo se vorbește despre caterisirea justificată sau despre cea nejustificată, căci dacă cineva a fost exclus din episcopat pentru o cauză justificată sau dacă a fost fără acuzație, nici așa nu va fi rânduit în treapta de preot, ci va fi din nou episcop. Dar aici episcopul nu a comis un păcat care să-l oprească de la preoție, ci păcatul pe care l-a comis a fost cel al dorinței de mărire și al iubirii de slavă și, ca să aibă o pedeapsă pe măsura greșelii sale și să fie smerit, încetează din cinstea episcopală și este rânduit în cinstea de preot, căci nu a fost plăcut pentru Părinți să fie caterisit și apoi să fie preot. Citește și Canonul 18 al Sinodului din Ancira. Dar prin „exercitare” se numește și activitatea învățătoarească și cea sacramentală, deoa-rece, în vechime, preoții aveau obligația și de a învăța.

Canonul 21 Trulan

21. Cei care se fac vinovați de delictе canonice, fiind supuși prin aceasta unei caterisiri absolute și perpetue, fiind mutați înapoi în rândul laicilor, dacă, privind de bunăvoie spre reîntoarcere, leapădă greșeala din cauza căreia căzuseră din har și se fac pe ei înșiși complet străini de aceasta, atunci să fie tunși după aspectul clerului. Iar dacă nu vor alege din proprie inițiativă acest lucru, să își lase părul să crească precum laicii, căci au preferat [mai mult] petrecerea în lume decât viața cerească.

Concordanță: Can. 25 Ap.; 9 I Ec.; 4 Trulan, 9 Neocez.; 3, 17, 32, 50, 70 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Cel care a fost caterisit în mod total și retrogradat între laici, dacă se pocăiește, să fie caterisit și să fie doar tuns, iar dacă nu, să își crească părul. Preotul sau diaconul care a fost deposedat de cinste, dar care are parte de cinste și de ședere, se cuvine să își tundă părul capului precum ceilalți care sunt în cler. Dar cel care a fost supus unei acuzații și a fost caterisit și rânduit în locul laicilor, dacă respinge în mod voluntar păcatul pentru care fost privat de har și cinste și privește spre reîntoarcere, să își tundă părul capului precum clericii. Iar dacă nu va reveni din greșeală prin voința proprie, ci refuză să facă acest lucru, să-și tundă părul precum laicii, pentru că a cinstit mai întâi petrecerea în lume decât viața cerească.

Interpretarea lui Zonaras. Există diferite delictе pentru care cei consacrați sunt caterisiți și scoși din cler și numărați împreună cu laicii. Dar să ne luăm ca exemplu acum desfrânarea. Dacă cumva un preot sau un diacon este prins că a desfrânat, este caterisit și rânduit împreună cu laicii. Astfel, dacă după caterisire

se îndreaptă de bunăvoie spre pocăință și se îndepărtează de păcatul pentru care a decăzut din preoție și se va ține total străin de greșală, canonul îi permite să fie tuns conform clericilor, încât să arate măcar la înfățișare precum înfățișarea clericilor și să nu fie întru totul rușinat fiindcă a fost rânduit în treapta și locul laicului. Iar dacă rămâne în păcat și nu arată întoarcere voluntară, se poruncește să își crească părul precum laicii și să nu își radă părul creștetului, încât cel care a fost înainte preot sau diacon să fie rușinat pentru că a fost alungat între laici și astfel se va reîntoarce cândva și se va ține departe de păcat.

Interpretarea lui Balsamon. Remarcă din prezentul canon că cei care sunt caterisiți pentru un anumit delict sunt considerați laici și după caterisire nu pot să săvârșească niciun lucru care aparține clericului. Dar canonul stabilește ca numai cei care au părăsit păcatul pentru care au fost caterisiți, fie că s-a întâmplat să fie desfrânare sau un alt păcat, să-și tundă părul capului precum clericii, adică să aibă papaeatră¹¹⁹ și să poarte veșmântul de cleric. Căci s-a stabilit condescendența pentru aceștia datorită pocăinței. Dar se poruncește ca cei care stăruie neclintit în păcat să își crească părul precum laicii ca să aibă rușine mai mare când nu li se permite să fie nicidecum în comuniunea clericilor, ci să fie și deposezați de veșmântul lor. Și acestea sunt cele ale canonului. Însă, *Novela 79* a împăratului și domnului Leon Filosoful¹²⁰, stabilind ca cei care se căsătoresc după hirotonie să fie caterisiți, permite să nu fie înstrăinați nici de înfățișarea clericilor, nici de slujirea cea mai comună. Și *Novela 7* a aceluiași împărat¹²¹ stabilește ca cei care au fost preschimbați din clerici în laici, chiar și fără voie, să fie restabiliți în același loc. Astfel, se arată o contradicție între acestea. Dar mie mi se pare că acest canon legiferează cu privire la cei care sunt condamnați pentru o acuzație

¹¹⁹ Sf. Nicodim Aghioritul explică în comentariul său la prezentul canon semnificația termenului de „παπαλήθρα”, sinonim cu termenul „γαράρα”. Aceasta reprezintă o tunsoare circulară a părului în vârful capului, asemănătoare unei cununii sau unui cerc, specifică atât pentru partea de Apus, cât și pentru partea de Răsărit. Această tunsoare făcea diferența între clerici și laici. Tunsoarea respectivă este păstrată și în perioada bizantină târzie, dovadă a acestui fel de tundere fiind și icoana Sf. Grigorie Palama, care este pictat cu această tunsoare de „παπαλήθρα”. Pentru comentariul Sf. Nicodim Aghioritul, a se vedea: *The Rudder (Pedalion) of the Metaphorical Ship of the One Holy Catholic and Apostolic Church of Orthodox Christians*, Orthodox Christian Educational Society, Chicago, 1957, pp. 315-316. Pentru ediția românească, greu accesibilă ca limbaj, a se vedea: *Pidalion sau Cârma corăbiei înțelese a Soborniceștii și Apostoliceștii Bisericii a Ortodocșilor. Adică toate Sfintele Canoane, a Sfinților Apostoli, a Sfințelor Sinoade Ecumenice, locale și a Sfinților Părinți de pe alocurea*, trad. Mitropolit V. Costachi, Mănăstirea Neamț, 1844.

¹²⁰ A se vedea traducerea acestei novele la comentariul lui Balsamon la Canonul 29 al Sinodului IV Ecumenic.

¹²¹ A se vedea traducerea acestei novele la comentariul lui Balsamon la Canonul 7 al Sinodului IV Ecumenic.

dovedită și care persistă neschimbat în rău, precum din cauza adulterului, jefuirii, sacrilegiului, iar novela vorbește în privința celor căsătoriți a doua oară după hirotonie, fapt care, deși supus caterisirii, totuși este îngăduit pentru căsătorie. Și pentru aceasta, cele cuprinse în novelă au efect asupra celor din afara altarului. Dar consider că ceilalți care și-au preschimbat înfățișarea, conform novelei, vor fi obligați să nu desconsidere haina sfântă.

Canonul 22 Trulan

22. Cei care sunt hirotoniți pentru bani – episcopi sau orice fel de clerici –, și nu după examinare și conform alegerii vieții, poruncim să fie caterisiți. Tot așa și cei care i-au hirotonit.

Concordanță: Can. 29 Ap.; 2 IV Ec.; 23 Trulan; 4, 5, 16, 19 VII Ec.;

90 Vasile, Ghenadie, Tarasie

Interpretarea lui Aristenos. Cel hirotonit pentru bani să fie caterisit împreună cu cel care l-a hirotonit. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Nenumărate canoane vorbesc despre acestea, însă acest rău stăpânește bisericile ca o cangrenă. De aceea, și părinții Sinodului al VI-lea [Ecumenic] au dispus acest canon și spun că, dacă un episcop sau orice fel de cleric și-ar cumpăra hirotonia pe bani și nu a fost ales după ce a fost cercetat și i-a fost descoperită viața aleasă, cinstită și fără prihană, unul ca acesta să fie caterisit. Și nu numai cel care a fost hirotonit pentru bani va fi caterisit, ci și cel care l-a hirotonit nu va rămâne astfel fără pedeapsă, ci va fi supus și acesta caterisirii. Dar cele cu privire la aceasta sunt explicate mai pe larg în celelalte canoane.

Interpretarea lui Balsamon. În privința celor hirotoniți pentru bani sau din pricina intervenției conducătorilor, am scris suficient în diferite canoane și prezentul canon spune că cel care a fost hirotonit astfel să fie caterisit, precum și cel care l-a hirotonit.

Canonul 23 Trulan

23. În privința faptului că niciunul dintre episcopi, preoți sau diaconi, care oferă Preacurata Împărtășanie, să nu ia bani de la cel care se împărtășește sau orice altceva asemănător, în vederea unei astfel de împărtășiri. Căci harul nu este de vânzare și nici nu împărtășim sfințenia Duhului pentru bani, ci trebuie împărtășită celor care, fără viclenie, sunt vrednici de dar. Iar dacă s-ar descoperi cineva dintre cei care se numără în cler pretinzând ceva asemănător de la cel pe care îl

împărtășesc cu Preacurata Împărtășanie, să fie caterisit, ca un râvnitor al rătăcirii și răutății lui Simon [Magul].

Concordanță: Can. 29 Ap.; 2 IV Ec.; 22 Trulan; 4, 5, 15, 19 VII Ec.;

90 Vasile, Ghenadie, Tarasie

Interpretarea lui Aristenos. Cel care împărtășește preacurata Împărtășanie și cere bani sau ceva de alt fel să fie caterisit. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul interzice ca cei care împărtășesc popoului dumnezeieștile și înfricoșătoarele Taine să nu pretindă bani de la cei care se împărtășesc, sau ceva de felul acesta, deoarece, se spune, harul nu se vinde, nici sfințenia nu se dă pentru bani, ci darul se oferă celor vrednici. Iar cel care pretinde ceva de la cei care se împărtășesc, chiar dacă ar fi ceva foarte mărunț, va fi caterisit ca un următor al rătăcirii și răutății lui Simon, căci acela a căutat să-i fie dăruit harul Duhului prin cumpărarea cu bani.

Interpretarea lui Balsamon. Oprindu-mă înainte cu ceva timp într-un anumit sat, care se numea Kalotihias, care este așezat în regiunea Kherronisului, chiar în Sfânta Duminică a Paștilor Învierii lui Hristos, i-am văzut pe săteni, bărbați și femei, după dumnezeiasca cântare de dimineață, îndreptându-se către lăcașul Bisericii sobornicești cu ouă de păsări împreună cu pâine cu drojdie, și cărnuri sărate și alte feluri de mâncăruri, sau cu vreun alt lucru folositor pentru altceva, și am întrebat pentru ce se face acest lucru? Și am auzit că fiecare îl întâmpină pe preotul care împărtășește poporul cu cele dumnezeiești și sfinte, după cum poate, căci altfel, nu este posibil ca cineva să vină la preot și să se împărtășească de cele sfinte. Și atunci am condamnat ceea ce se făcea. Dar găsind mai apoi prezentul canon, îi mulțumesc acestuia că interzice să fie ceruți bani sau ceva de felul acesta de la cei care se împărtășesc de cele sfinte, căci afirmă că sfințenia nu se vinde, nici nu se împărtășește pentru bani, ci sfintele daruri se distribuie celor vrednici ca dar. Căci de aceea, se pare, că cele sfinte sunt numite de către cei de rând „sfintele daruri”. Iar canonul stabilește ca cel care face contrar acestora să fie caterisit, ca un râvnitor al rătăcirii și răutății lui Simon [Magul].

Canonul 24 Trulan

24. Să nu-i fie permis niciunuia dintre cei care se numără în tagma preoțească sau dintre monahi să meargă în hipodromuri sau să asiste la jocuri teatrale. Iar dacă un cleric ar fi chemat la o cununie, de îndată ce își vor face apariția jocurile cele spre amăgire, „să se ridice și să plece imediat”, fiindcă așa

ne poruncește învățătura Părinților. Iar dacă cineva este surprins asupra acestui fapt, fie să înceteze, fie să fie caterisit.

Concordanță: Can. 42, 44 Ap.; 51, 62, 66 Trulan; 22 VII Ec.; 54 Laod.; 15, 61 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Un cleric sau un monah, care merge în hipodromuri sau care nu iese când apar jocurile amăgitoare la nuntă, să fie caterisit. Clericul nu este imediat caterisit, dacă, fiind chemat la o nuntă, nu se ridică și se retrage atunci când își fac apariția jocurile cele spre amăgire, ci atunci când, făcând acest lucru, nu este convins să înceteze. Iar dacă nu încetează, să fie caterisit. De asemenea, și cel care merge în hipodromuri.

Interpretarea lui Zonaras. Acest canon interzice ca cei consacrați sau monahii să participe în hipodromuri sau la jocuri teatrale. Dar spune că, chiar dacă un cleric ar fi chemat la o cununie, de îndată ce își vor face apariția jocurile, să plece de acolo. Căci astfel ne-au învățat Părinții. Dar episcopii acestui Sinod se referă la Părinți, adică la cei întruniți la Laodiceea și care au făcut sinodul de acolo. Deoarece Canonul 54 al acestui Sinod spune că: „Nu se cuvine ca cei consacrați sau clericii să privească anumite spectacole la nunți sau la ospețe, ci, înainte ca actorii să își facă apariția, să se ridice și să se retragă”. Astfel, Părinții Sinodului din Laodiceea nu au adăugat o pedeapsă pentru cel care nu respectă canonul, iar Părinții acestui al VI-lea Sinod [Ecumenic] recomandă ca cei care fac un asemenea lucru să înceteze, iar dacă nu se opresc, ci se țin de această faptă rușinoasă, poruncesc să fie caterisiți.

Interpretarea lui Balsamon. Urmând Canonului 54 al Sinodului de la Laodiceea, prezentul canon interzice ca cei consacrați sau monahii să meargă la hipodromuri sau să asculte jocuri teatrale, adăugând că clericii chemați la o cununie (fiindcă a fost considerat de către Părinți ca un lucru nepotrivit să spună aceasta și despre monahi, din cauza inadecvării totale), să se ridice de îndată ce apar jocurile. Totuși, canonul Sinodului din Laodiceea nu-i pedepsește pe cei care îl încalcă, iar cel prezent recomandă ca cei care fac un asemenea lucru, să înceteze, iar dacă nu încetează, poruncește să fie caterisiți. Deși ambele canoane afirmă aceste lucruri, și monahii și toți cei consacrați au fost opriți de curând de către cei ai Bisericii să meargă la cele săvârșite în hipodromuri, unii spun că monahul sau clericul care nu merge la hipodrom, nici nu se uită la vreun spectacol care pervertește ochii, nici nu ascultă cuvinte care încântă auzul trebuie lăudat și este vrednic de toată aprecierea, la fel ca fecioria și toate cele care-l sfințesc pe om. De asemenea, dacă cineva, care nu a putut să își păstreze fecioria, se va căsători, nu va fi pedepsit, așa și cel care nu

a putut să se țină departe de toată plăcerea va fi iertat dacă va merge în hipodrom și mai mult dacă s-a dedat o singură dată spre aceasta, iar nu din abuz. Căci acest canon, afirmă ei, interzice cursele de cai făcute cândva, iar nu cele săvârșite astăzi prin permisiunea și prezența imperială. Căci atunci, fiindcă poporul avea autoritate la cursele de cai și le desfășura când și cum dorea, din cheltuiala proprie, pentru că avea case, cai și grajduri, care se păstrează chiar și până acum, și avea venituri din cursele de cai și, chiar dacă era invitat împăratul, nu avea putere asupra acestui lucru, se întâmplau multe răzvrătiri și nereguli în timpul cursei de cai, fiindcă unii se alăturau celor albaștri, iar alții, părții celor verzi¹²². În unele perioade se iscau și bătăi cu combatanții între părțile opuse și oamenii își aruncau cuvinte nerușinate chiar și sub privirea imperială, după cum este prezentat acest lucru de către diferite cronicari, ca de exemplu în timpul împărăției lui Iustinian, a lui Anastasie sau a despotului Foca și a altor împărați. Dar mai mult, afirmă ei și pentru că nu era interzis ca părțile să parieze și să considere victoria pe baza zarurilor și a întâmplării, ceea ce este întru totul interzis de către dumnezeieștile canoane. Dar erau permise și luptele de animale și alte lucruri rușinoase și indecente. De aceea, spun aceștia că și Canonul 51 al prezentului Sinod [Ecumenic] interzice mimii și spectacolele teatrale și spectacolele cu lupte de câini și dansurile de pe scenă și hotărăște ca cei care desconsideră acest canon, dacă sunt clerici, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici, să fie afurisiți. Și finalul Canonului 15 al Sinodului din Cartagina spune exact așa: „Și copiii preoților să nu facă și nici să nu privească spectacole lumești. Iar acest lucru a fost întotdeauna propovăduit tuturor creștinilor, ca să se țină departe de ele și să nu meargă unde există blasfemii”. Dar astăzi, când cursele de cai sunt săvârșite cu prezența imperială și nu există un asemenea lucru de care trebuie să te ferești, nu ești suspectat că faci un lucru rău. De aceea, afirmă aceștia că este lăudabil ca cineva să nu guste deloc din plăcerea din hipodrom sau din alta care rănește inima, dar nu este un lucru de pedepsit dacă clericii merg în asemenea hipodromuri. Căci dacă, conform multora, sunt interzise toate cursele de cai sau și cele săvârșite în trecut și cele făcute astăzi, cineva va fi constrâns să spună că sunt interzise și toate spectacolele și cursele cu câini sau că un asemenea lucru nu trebuie să fie nicidecum făcut cândva nici de către împărat, nici de către altcineva, dar să nu se facă nici vânători de iepuri cu câini, pentru ca laicii care se implică în curse de cai, în spectacole sau în curse cu câini să nu cadă sub afurisire, ceea

¹²² Cursele de cai au reprezentat unul dintre jocurile publice preferate de către creștini între secolele IV-VII. Căruțașii purtau diferite culori, precum albastru, alb sau verde, iar suporterii care preferau anumiți căruțași se alăturau lor. De aceea, unii erau suporteri „albaștri”, iar alții, „verzi”. Teresa WOLIŃSKA (ŁÓDŹ), „Constantinopolitan Charioteers and Their Supporters”, în: *Studia Ceranea*, I (2011), pp. 127-142; Michael McCORMICK, Alexander KAZHDAN, „Chariot Races (ἵπποδρομιαί, θρωρίαί ἱππικαί, τὰ ἱππικά)”, în *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 1, p. 412.

ce este un lucru nepotrivit. De aceea, se cuvine ca cele ale curselor de cai și ale spectacolelor și ale celor cu câini să fie împărțite în două, precum spun aceștia, în cele la care nu numai clericilor, ci nici laicilor nu le este permis să meargă de frica afurisirii, și în cele permise, care sunt făcute și astăzi, la care vor merge nu numai laicii, ci și clericii, fără nicio pedeapsă. Dar spun aceștia că nu toate spectacolele și cursele de cai sunt interzise de canoane, ci doar cele periculoase și rușinoase, ceea ce este evident din Canonul 61 al Sinodului din Cartagina, care spune exact acestea: „se cuvine să se mai ceară și aceasta ca spectacolele jocurilor teatrale să fie interzise duminica și în celelalte zile luminate ale credinței creștinilor. Mai mult, prin faptul că în a opta zi a Sfintelor Paști mulțimile se adună în hipodromuri mai mult decât în Biserică, se cuvine ca zilele hotărâte pentru acestea, când vor cădea concomitent, să fie mutate și să nu se permită ca vreunul dintre creștini să fie constrâns [să meargă] la aceste spectacole”. Căci, dacă toate cursele de cai ar fi interzise total de către canoane, nu ar fi cerut Părinții să nu fie făcute curse de cai și spectacole în zilele de duminică și în celelalte sărbători, precum în zilele Paștilor, ci s-ar fi ocupat ca acestea să fie cu totul oprite. Și marele învățător al Bisericii, Ioan Gură de Aur, interzice numai cursele de cai făcute în zilele de duminică. La cele spuse de către el, aceștia adaugă că citeții sunt astăzi participanți la spectacole nu din alt motiv, ci datorită faptului că aceste curse de cai se arată a fi făcute cu încurajare bisericească și că neorânduiala anterioară a participanților laici și toate lucrurile necuviincioase și nedemne au încetat. Căci, spun aceștia, de ce a fost permis doar citeților să calce la cursele de cai ca participanți și să conducă poporul, dar pentru restul citeților și pentru cei consacrați porțile hipodromului sunt pur și simplu închise? Însă aceștia se folosesc pentru susținerea argumentului lor și de capitolul 5, titlul 8, cartea LX a *Basilicalelor*, care spune astfel: „Decretul interzice jocurile, exceptând cinci feluri, și stabilește și anumite pedepse împotriva celor ce joacă zaruri, îngăduind exarhului cetății, celor care conduc eparhiile și episcopilor să cerceteze și să interzică și să respingă toate tranzacțiile care se fac în acestea, dar oferă posibilitatea de contestare în instanță pentru jocurile permise și de despăgubire de la cei care au datorii prin acestea, stabilind ca pedeapsă zece litre împotriva celor care permit să fie încălcat decretul”. Și afirmă că cele cinci competiții, adică cele cinci jocuri care nu sunt interzise, sunt acestea: luptele corp la corp, boxul, alergatul, săriturile și discul. Dar spun că este interzisă cursa ecvestră de către lege, fiindcă are și această chestiune a pariului, adică a zarului, precum este evident în capitolul 29 al titlului al 13-lea al prezentei colecții¹²³. Și unii afirmă acestea cu privire la hipodromuri. Dar în privința mimilor și a jocurilor teatrale

¹²³ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, vol. 1, pp. 327-329.

nu au făcut nicio distincție, ci le-au inclus în definirea canonului. Dar cei mai mulți, mai ales cei mai cucernici, cărora mă adaug și eu însumi, nu sunt de acord cu acestea, spunând că se cuvine ca aceste canoane să fie interpretate spre ceea ce este folositor sufletului, iar nu spre împrăștiere și indiferență.

Canonul 25 Trulan

25. Pe lângă celelalte, reînnoim și canonul care declară că „parohiile rurale sau câmpenești din cuprinsul fiecărei Biserici să rămână nestrămutate la episcopii care le dețin și mai ales dacă, stăpânindu-le fără constrângere, le-au administrat pe o perioadă de treizeci de ani. Iar dacă în timpul celor treizeci de ani a fost sau ar fi vreo dispută legată de acestea, este permis celor ce afirmă că au fost nedreptățiți în legătură cu ele să meargă în fața sinodului eparhiei”.

Concordanță: Can. 17 IV Ec.; 119, 120 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Parohiile rurale și câmpenești, dacă au fost deținute timp de treizeci de ani, să fie păstrate, iar dacă a fost mai puțin, să fie posibilă disputarea lor. Se numesc parohii rurale, precum am scris și la Canonul 17 al Sinodului [Ecumenic] din Calcedon, terenurile foarte disparate ale bisericilor care nu comunică deloc și nu sunt în anumite sate sau ținuturi și care sunt acum numite „monoikia” [locuințe solitare], iar cele câmpenești sunt ogoarele așezate între ținuturi sau sate. Astfel, dacă unul dintre episcopi a deținut o asemenea parohie rurală sau câmpenească timp de treizeci de ani, luată de la alt episcop, și nu a adus nicio dispută în privința acesteia timp de treizeci de ani, atunci să o păstreze în mod inalienabil. Iar dacă a fost o dispută în privința acesteia între doi episcopi, dacă nu au trecut treizeci de ani, se cuvine celui care se consideră nedreptățit să intenteze o cauză în fața sinodului propriei eparhii cu privire la aceasta.

Interpretarea lui Zonaras. Acest canon reînnoit este Canonul 17 al Sinodului al IV-lea [Ecumenic], care a fost interpretat acolo și trebuie cercetate cele scrise acolo.

Interpretarea lui Balsamon. Acest canon reînnoit este Canonul 17 al Sinodului al IV-lea [Ecumenic]. Citește interpretarea lui.

Canonul 26 Trulan

26. Preotul care, din neștiință, s-a încurcat printr-o căsătorie ilegitimă, să-și păstreze locul de ședere, conform celor ce ne-au fost legiferate de către sfântul canon, dar să fie oprit de la restul slujirilor. Căci iertarea este un lucru suficient pentru unul ca acesta. Căci este lipsit de consecvență ca cel care este dator să se

îngrijească de propriile răni să binecuvânteze pe altul. Căci binecuvântarea este împărtășirea sfințeniei. Cel care, din pricina greșelii din neștiință, nu o are pe aceasta, cum o va împărtăși? Așadar, să nu binecuvânteze nici în public și nici în particular, nici să ofere altora Trupul Domnului și nici să săvârșească vreo altă slujbă. Ci, mulțumindu-se cu șederea înainte, să plângă în fața Domnului, ca să-i fie iertată fărădelegea cea din neștiință. Căci este evident că o asemenea căsătorie ilegitimă va fi dezlegată și bărbatul nu va avea nicidecum vreo comuniune cu cea din cauza căreia a fost lipsit de lucrarea preotească.

Concordanță: Can. 19 Ap.; 3 Trulan; 2 Neocez.; 23, 26, 27, 78 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Preotul care a căzut într-o căsătorie ilegitimă și a fost caterisit să-și păstreze numai locul de ședere, după ce a fost dezlegat cu totul de întinare. Dacă un preot, din neștiință, și-a luat de soție înainte de hirotonie o văduvă, sau o desfrânată, sau una de pe scenă sau alta dintre cele oprite va înceta din preoție, dar va avea parte de locurile de ședere ale preoților. Dar această căsătorie ilegitimă, pentru care este depozat de lucrarea preotească, va fi dezlegată.

Interpretarea lui Zonaras. Și Canonul 9 al Sinodului din Neocezarea spune despre cel care a păcătuit în trup și a fost hirotonit să nu fie înaintat [în preoție], ci să rămână în celelalte datorită unei râvne deosebite. Și Canonul 27 al lui Vasile cel Mare spune despre cel care s-a încurcat din neștiință într-o căsătorie ilegitimă ca acesta să își păstreze locul de ședere, dar să se țină departe de săvârșirea celorlalte. Prezentul canon menționează acest canon și rânduieste aceleași lucruri, poruncind ca cel care a căzut din neștiință într-o căsătorie ilegitimă, ca unul care, de exemplu, nu a știut că era o rudenie, să își păstreze doar locul de ședere, dar să nu facă niciun lucru care este un drept preotesc, deoarece îi este suficient că este iertat din pricina neștiinței. Dar se spune, cum va binecuvânta unul ca acesta pe altul, dacă el este mai degrabă dator să se gândească la propriile păcate. Căci binecuvântarea este oferirea harului duhovnicesc și a sfințirii, dar cel care nu are parte de har, nici de sfințire, din pricina căderii, cum va putea acesta să o ofere altcuiva? Așadar, nu va binecuvânta nici în public, nici în privat, nici nu va oferi trupul Domnului, ci se va mulțumi cu locul de ședere, pocăindu-se ca să-i fie iertat păcatul. Iar căsătoria ilegitimă va fi dezlegată și acel bărbat nu va mai intra la acea femeie și astfel va avea cinstea locului de ședere. Iar dacă acea conviețuire ilegitimă nu va fi desfăcută, nu va avea nici locul de ședere, ci amândouă persoanele care s-au unit unul cu altul în mod ilegal vor fi scoase din biserică și căsătoria ilegitimă va fi dezlegată prin autoritatea puterii civile.

Interpretarea lui Balsamon. Canoanele Sinodului din Neocezareea au fost scrise înainte de prezentul sinod, căci de aceea și prezentul canon menționează acordul acelora, spunând că, urmând Canonului 9 al acelui sinod, cel care a fost unit din neștiință în mod ilegal cu o rudă a sa și a fost făcut preot după aceasta să nu aibă permisiunea de a fi înaintat sau să exercite vreo lucrare preoțească, ci să fie învrednicit numai de locul de ședere, fiindcă nu a păcătuit cu știință, ci din neștiință. Dar va fi învrednicit de locul de ședere atunci când s-a îndepărtat de conviețuirea nelegiuită și a arătat fapte de pocăință, care ar cere să existe ceva mai îngăduitor față de el. Căci dacă păstrează căsătoria ilegală, atunci nu va avea niciun beneficiu din necunoașterea sa, ci căsătoria ilegală va fi dezlegată de către autoritatea puterii civile și nu va fi învrednicit nici de cinste, nici de locul șederii. Iar acestea sunt arătate din ceea ce canonul spune: „ci, mulțumindu-se cu șederea înainte, să plângă în fața Domnului”, și din faptul că spune „și căsătoria va fi dezlegată”. Dar și Canonul 9 al Sinodului din Neocezareea poruncește ca, datorită unei râvne deosebite a celui caterisit, acesta să rămână în celelalte. Cercetează și Canonul 27 al Sfântului Vasile [cel Mare] și Canonul 21 al prezentului Sinod [Ecumenic]. Iar dacă, după săvârșire, se descoperă că acea căsătorie este ilegală din pricina rudeniei, cel care rămâne cu știință în păcat nu numai că nu va fi învrednicit de locul șederii, ci va fi pedepsit precum laicii ca un incestuos. Deoarece cartea LX, titlul 37, capitolul 41, tema a șasea a *Basilicalelor* spune: „Căsătoria ilegală nu este garantată și, de aceea, dacă a fost dezlegată înainte de acuzare, pedeapsa este iertată”. Și tema a șaptea spune: „În privința căsătoriei ilegite care a fost făcută din neștiință, natura, vârsta și îndreptarea celui care a păcătuit oferă iertare, mai ales dacă nimeni nu l-a acuzat încă”.

Canonul 27 Trulan

27. Nimeni dintre cei care se numără în cler să nu îmbrace îmbrăcăminte improprie, nici când petrece timpul în oraș, nici când merge în călătorie, ci să se folosească de hainele destinate deja celor care se numără în cler. Iar dacă cineva ar săvârși un asemenea lucru, să fie afurisit pentru o săptămână.

Concordanță: Can. 16 VII Ec.; 12, 21 Gangra

Interpretarea lui Aristenos. Clericul să nu îmbrace haine nepotrivite nici la drum, nici în casă. Iar dacă nu, să fie afurisit o săptămână. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Cei care sunt consacrați lui Dumnezeu trebuie să-și păstreze pretutindeni prestanța orânduiri lor care se manifestă din aceasta în exterior. Căci omul, spune Scriptura, se uită la fața lui, dar Dumnezeu la inimă

și mișcările inimii, care îi sunt cunoscute lui Dumnezeu, dar oamenii judecă cele interioare și nevăzute din cele exterioare. Iar dacă văd că cei care au fost făcuți clerici pentru Dumnezeu nu se poartă conform înfățișării și obiceiului cu privire la îmbrăcăminte, ci se aranjează nepotrivit orânduirii lor și îmbracă fie anumite haine deschise, colorate sau scumpe, fie poartă anumite straie militare, probabil ca să meargă la drum înarmați pentru distrugere, vor fi condamnați de către credincioși și, din înfățișarea lor exterioară nepotrivită, vor judeca și pe cele interioare ale celor care au fost făcuți clerici pentru Dumnezeu. Iar marele Pavel spune: „Nu fiți piatră de poticnire nici iudeilor, nici elinilor, nici Bisericii lui Dumnezeu” [1 Corinteni 10, 32]. Așadar, prezentul canon poruncește pentru toți cei care sunt în cler să întrebuițeze hainele obișnuite și în oraș, și la drum. Iar dacă nu fac acest lucru, ci încalcă obiceiul, să fie afurișiți pentru o săptămână. Și Canonul 16 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic] spune că un bărbat preoțit nu trebuie să folosească haine scumpe.

Interpretarea lui Balsamon. Unii dintre clerici, după cum este probabil, petrecându-și timpul în afara cetății, umblau cu haine neobișnuite sau și când stăteau în cetate foloseau îmbrăcăminte asemănătoare. Astfel, Părinții, corectând aceasta, au stabilit ca să nu se mai facă un asemenea lucru. Iar cei care fac contrar acestora să fie afurișiți pentru o săptămână. Și Canonul 17 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic] spune că nu trebuie ca un bărbat preoțit să folosească haine scumpe, iar îmbrăcăminte neobișnuită pentru cleric nu sunt hainele soldaților, căci dacă vreun cleric le îmbracă vreodată pe acestea, ar fi fost pedepsit foarte drastic, ci broderiile foarte scumpe cusute cu aur, cele numite în popor modele cu mărgelile și împletituri și veșminte înroșite din purpură, deoarece clericii trebuie să fie modele de virtute și eleganță, nu de viață de neglijență și nerușinare.

Canonul 28 Trulan

28. Fiindcă am aflat că în diferite biserici, când sunt aduși la altar struguri, conform unui obicei care era în vigoare, slujitorii, combinându-i cu jertfa cea nesângeroasă a punerii înaintea, le distribuie poporului pe ambele concomitent, de aceea am prevăzut ca niciunul dintre cei care sunt preoți să nu mai facă acest lucru, ci să împărtășească poporului numai jertfa spre zidirea vieții și iertarea păcatelor. Iar fiindcă aducerea strugurilor este considerată drept pângă, după ce preoții îi binecuvântează în mod special, să li se împartă celor care cer, spre mulțumirea față de Dătătorul roadelor, prin care trupurile noastre, conform hotărârii dumnezeiești, cresc și sunt hrănite. Astfel, dacă vreun cleric ar proceda contrar celor stabilite, să fie caterisit.

Concordanță: Can. 3, 4 Ap.; 32, 57, 99 Trulan; 37 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Strugurii erau puși de către unii împreună cu jertfa cea nesângeroasă, dar se stabilește ca să nu se mai îndrăznească acest lucru. Canonul 3 al Sfinților Apostoli permite să fie aduși struguri la altar în perioada cuvenită ca aceștia să fie binecuvântați de către preoți și să fie oferiți celor care cer. Prezentul canon interzice ca aceștia să fie puși împreună cu jertfa cea nesângeroasă și să fie ambii oferiți împreună poporului și prevede ca acest lucru să nu mai fie îndrăznit de către niciun preot. Iar dacă nu, cel care a făcut acest lucru să fie caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Multe obiceiuri străine de orânduirea bisericească au fost stabilite de către unii. Unul dintre acestea este acela ca, la momentul când sunt aduși struguri la biserică drept pârgă, să fie puși împreună cu dumnezeiasca și nesângeroasa jertfă și să fie împărțâșiți poporului. Astfel, canonul însuși respinge acest lucru și poruncește ca să nu se mai săvârșească de către vreunul dintre cei consacrați, ci să împărțâșească propriul popor numai cu aducerea jertfei spre iertarea păcatelor, adică celor care au parte de aceasta nu într-un mod nevrednic. Iar strugurii, care sunt aduși ca pârgă ca să fie binecuvântați de către preoți, să fie distribuiți poporului, ca să mulțumească Dătătorului roadelor și Ajutătorul nevoilor noastre pentru susținerea trupului. Dar afirmă că, dacă cineva va face contrar celor rânduite, să fie caterisit.

Interpretarea lui Balsamon. În privința celor care se arată în prezentul canon am scris suficient la Canonul 3 Apostolic. Astfel, citește cele scrise la acela.

Canonul 29 Trulan

29. Canonul celor din Cartagina afirmă: „Cele sfinte ale altarului să nu fie săvârșite decât de către oameni care ajunează, cu excepția unei singure zile din an, în care se săvârșește Cina Domnească”. La acel moment, probabil datorită unor motive locale folositoare Bisericii, acei dumnezeiești Părinți au făcut uz de această iconomie. Așadar, fiindcă pe noi nu ne obligă nimic să abandonăm acrivia, urmând tradițiilor apostolice și patristice, hotărâm că în Patruzecime nu trebuie să se dea dezlegare în joia din ultima săptămână și să se necinstească întregul [post] al Patruzecimii.

Concordanță: Can. 69 Ap.; 89 Trulan; 49, 50, 51, 52 Laod.; 41, 47 Cart.; 1 Dionisie; 8, 10 Tim.

Interpretarea lui Aristenos. Unii dintre Părinți aduceau jertfa în ziua Cinei celei dumnezeiești după ce mâncau. Astfel, i s-a părut sinodului să nu se mai facă acest lucru și să nu se dezlege în Patruzecime, Joia din ultima săptămână, și să se necinstească întreaga Patruzecime. Sinodul din Cartagina a hotărât prin Canonul

41 ca cele sfinte să fie săvârșite de persoane care ajunează, în afară de o singură zi pe an, în care se săvârșește Cina domnească. Dar acest canon, păzind acrvia, nu exceptează nici această zi, ci poruncește ca și în această zi, adică în Joia Mare, preoții care săvârșesc jertfa cea nesângeroasă să fie ajunători, ca să nu necinstim prin încălcarea unei singure zile întreaga Patruzecime.

Interpretarea lui Zonaras. Părinții din Cartagina au stabilit ca cei care săvârșesc cele sfinte ale altarului, adică cei preoți, să fie tot timpul ajunători, în afară de Joia Mare, fiindcă în aceasta se săvârșește Cina Domnului. Iar Părinții acestui Sinod al VI-lea [Ecumenic] au decis prin acest canon că cei care se ating și săvârșesc cele sfinte trebuie să fie ajunători și, spunând că, probabil, acei dumnezeiești Părinți au tratat atunci cu iconomie acest lucru, din pricina unor cauze folositoare Bisericii în contextul acelor locuri, dar acum, fiindcă nu ne presează nicio necesitate, nu trebuie să trecem cu vedere acrvia și tradițiile apostolice și patristice și să se dezlege joia din ultima săptămână din Patruzecime și să fie, prin aceasta, necinstită fără folos întreaga Patruzecime. Iar acești Sfinți Părinți au numit ca „tradiții apostolice și patristice” Canonul 69 al Sfinților Apostoli și Canonul 50 al Sinodului din Laodiceea, fiindcă primul în caterisește pe cei care, preoți fiind, nu postesc Sfânta Patruzecime a Paștilor, doar dacă nu cumva sunt împiedicați de vreo neputință trupească, iar dacă sunt laici, îi afurisește, iar canonul celor din Laodiceea spune că: „Nu se cuvine să se dezlege joia din ultima săptămână a Postului Patruzecimii și să se necinstească întreaga Patruzecime, ci se cuvine să se postească toată Patruzecimea, mâncându-se hrană uscată”. Iar Părinții de la Cartagina spun că s-a decis ca cele sfinte să fie săvârșite în Joia Mare nu de cei care ajunează, deoarece consideră că atunci Domnul a săvârșit mai întâi Paștele Legii împreună cu ucenicii, după care ne-a transmis propria Taină și atunci când Apostolii au mâncat nu erau ajunători, pentru că au mâncat Paștile Legii înainte de aceasta. De aceea, conform acestui model, și cei din Cartagina au decis să se săvârșească în acest fel cele sfinte în Joia Mare.

Interpretarea lui Balsamon. Sfinții Părinți întruniți în Cartagina, știind că Domnul nostru Iisus Hristos, după ce a făcut și a mâncat Paștile Legii împreună cu ucenicii săi, a săvârșit Paștile tainic și ne-a transmis Jertfa cea nesângeroasă, au poruncit ca preoții și diaconii care se ating de cele sfinte să fie ajunători tot timpul, dar în Joia Mare să slujească după ce mănâncă. Astfel, Părinții Sinodului al VI-lea [Ecumenic] au stabilit să nu mai fie făcut acest lucru, spunând că probabil atunci a fost decis în chip iconomic să fie făcut acest lucru astfel din pricina vreunei cauze binecuvântate și folositoare pentru Biserică, dar acum,

fiindcă nicio necesitate nu ne presează, nu trebuie să trecem peste tradițiile apostolice și patristice. Iar acestea sunt Canonul 69 al Sfinților Apostoli, Canonul 50 al Sinodului din Laodiceea și altele.

Canonul 30 Trulan

30. Dorind ca toate să fie făcute spre zidirea Bisericii, am decis să-i tratăm cu iconomie pe preoții din Bisericile barbare. Astfel încât, dacă ei socotesc că este necesar să se abată de la canonul apostolic, care [precizează] să nu-și alunge propria soție sub motiv de evlavie, și să acționeze opus celor hotărâte, și, din această cauză, fiind în comun acord cu soțiile lor, să se abțină de la relația unuia cu celălalt, decidem ca aceștia să nu mai locuiască sub niciun fel împreună cu ele, pentru că astfel ne-ar oferi dovada desăvârșită a promisiunii lor. Însă le-am îngăduit acest lucru pentru nimic altceva decât din pricina micimii sufletești a judecății lor și din pricina înstrăinării și nestatorniciei obiceiurilor.

Concordanță: Can. 5 Ap.; 12, 13, 48 Trulan; 4 Gangra; 3, 4, 33 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Și preoții dintr-o biserică barbară, dacă se abțin de la unirea de comun acord cu soțiile, să nu aibă nicio relație de niciun fel cu acestea. Canonul 5 Apostolic a hotărât ca preotul sau diaconul care își alungă propria soție pe motiv de evlavie să fie afurisit sau chiar și caterisit dacă nu este convins să o ia înapoi pe aceasta. Dar unii preoți care sunt în Bisericile barbare, considerând că fac un lucru mai mare decât cel din canonul apostolic, nu și-au îndepărtat propriile soții, dar s-au abținut de comun acord de la unirea reciprocă. Acest canon, fără să respingă un asemenea acord comun al acestor preoți barbari, hotărăște ca aceștia să nu mai conviețuiască cu ele sub niciun fel, pentru că astfel ar oferi dovada desăvârșită a promisiunii lor. Dar acest Sinod [Ecumenic] a primit acest lucru din pricina înstrăinării și nestatorniciei obiceiului lor și din cauza micimii sufletești a voinței.

Interpretarea lui Zonaras. Deoarece Canonul 5 al Sfinților Apostoli interzice preoților și diaconilor să-și alunge soțiile, probabil pentru că doresc să fie în castitate, preoții din Bisericile barbare, considerând că trebuie să meargă mai departe de porunca apostolică și să facă ceva mai mult decât cele hotărâte de către aceia, probabil din acord comun cu soțiile cu care conviețuiau, se țineau departe de unirea cu acestea. Astfel, Părinții acestui sinod, acceptând acest lucru prin iconomie, din pricina impulsivității și caracterului barbar al acelor preoți, deoarece aceasta înseamnă „înstrăinare”, și din cauză că nu au înaintat în credință, nici nu s-au statornicit cu totul, ceea ce este evident prin abaterea lor, s-a stabilit ca cei

care decid de comun acord să se abțină de la unirea unul cu altul să nu mai locuiască împreună, pentru că astfel ar oferi dovadă mai mare pentru castitate, trăind departe de soțiile lor de odinioară. Căci, a trăi împreună cu acestea și a le vedea mereu pe acestea, s-ar transforma pentru ei într-o incitare la raporturi intime.

Interpretarea lui Balsamon. Sfinții Părinți au învățat că preoții ținuturilor barbare, sub motivul evlaviei, se abțineau prin acord comun de la propriile soții. Astfel, se spune că, deși Canonul 5 Apostolic interzice preoților și diaconilor să-și alunge soțiile lor legitime și că ceea ce este făcut de către preoții menționați este contrar canonului apostolic, dar, fiindcă ceea ce a fost făcut de către unii din evlavie nu trebuie respins, ci este necesar să fie susținut și consolidat, va fi permis ca acest lucru să fie făcut de către ei pe motiv de economie din pricina caracterului lor barbar, al micimii sufleșteți și a îndepărtării de orânduirea obiceiurilor bisericești, dar și din pricina neînaintării lor în credință și a instabilității. Apoi au adăugat ca aceștia nu numai să fie despărțiți de propriile soții, dar nici să nu conviețuiască cu acestea în niciun mod posibil, și afirmă că astfel își vor aduce mărturie că se păstrează în castitate pentru Dumnezeu nu în aparență, ci într-adevăr și datorită unei evlavii curate. Astfel, remarcă acest lucru ca fiind afirmat în mod particular și convenit să fie ascultat numai în cazul celor care sunt preoți în teritoriile barbare, nu și în cazul altora. Dar eu, fiindcă i-am întrebat pe diferiți episcopi care au venit din Rusia, dar și pe mitropolitul Alaniei, am aflat că cele ale prezentului canon nu mai sunt realizate în aceste teritorii, deși acestea sunt teritorii barbare, ci, precum preoții noștri, și aceia își păstrează propriile soții și după hirotonie. Dar va întreba cineva, precum spune canonul că separarea trebuie să fie făcută cu acordul și dorința comună, dacă soția nu dorește să facă acest lucru, atunci cele din canon nu mai au nicio relevanță? Răspuns. Consider că, datorită canonului apostolic enunțat mai sus și novelei lui Iustinian, care nu permite să fie dezlegate căsătoriile fără acord comun, nu este just să constrângi o soție să se separe de propriul soț.

Canonul 31 Trulan

31. Clericii care liturghisesc sau botează în capele private care se află în interiorul unor case, hotărâm să facă aceasta cu voia episcopului locului. Așadar, dacă vreun cleric nu va păzi acest lucru, să fie caterisit.

Concordanță: Can. 31 Ap.; 18 IV Ec.; 34, 59 Trulan; 6 Gangra; 5 Ant.; 58 Laod.;

10 Cart.; 12, 13, 14, 15 I-II

Interpretarea lui Aristenos. Să nu faci o adunare într-o capelă dintr-o casă dacă nu există permisiunea episcopului. Canonul 58 al Sinodului din Laodiceea

interzice să fie săvârșită dumnezeiasca liturghie de către un episcop sau preot într-o capelă care se află într-o casă. Iar prezentul canon respinge acest lucru și rânduiește ca preoții să nu liturghisească în capelele care sunt în interiorul unor case fără voința episcopului locului, dar îl caterisește pe cel care face un asemenea lucru contrar voinței acestuia.

Interpretarea lui Zonaras. Conform Canonului 5 al Sinodului din Antiohia, dacă preoții se întrunesc ilicit și stau la altare fără voința episcopului locului căruia îi sunt supuse, aceștia sunt puși sub caterisire. Astfel, cel care liturghisește sau botează într-o capelă privată care este în interiorul unei case, contrar voinței episcopului acelei cetăți, se întrunește în mod ilicit. Prin urmare, este caterisit în mod justificat.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul consideră ca întrunire ilicită faptul de a face vreo slujbă sau a boteza într-o capelă privată, contrar voinței arhierelui locului. Și aici Părinții au stabilit ca preoții care fac un asemenea lucru să fie caterisiți, iar în Canonul 59, și laicii care dețin capele sunt afurisiți. Dar tu citește *Novela 4* a împăratului și domnului Leon Filosoful, care conține după cuvântul de introducere exact următoarele: „Astfel, am decis nu numai ca preoții fiecărei biserici sobornicești, ci și preoții fiecărei case să aibă permisiunea să slujească și să facă inițieri în toate casele, dacă stăpânul acelei case ar alege să-i cheme”. Dar și *Novela 15* ce conține în parte acestea: „Astfel, am hotărât, precum în privința jertfelor, tot așa și în privința mântuitorului Botez, să fie permis celor care doresc să-l săvârșească în fiecare capelă a celor cucernici”. Chiar dacă acestea conțin astfel de lucruri, dacă cineva este oprit de către arhierel locului să slujească sau să boteze într-o capelă, cel care va face un asemenea lucru va fi caterisit, fără a avea vreun folos din novele. Iar cel care nu a fost oprit în mod specificat consideră în mod tacit că face acest lucru cu voința episcopului, căci de aceea, probabil, au fost și inventate antimisele și au fost făcute de către arhierel locului la momentul la care a săvârșit sfințirea bisericii, pe care le pun pe sfintele mese ale capelelor și consideră că sunt suficiente nu numai în locul celor care acoperă sfântul altar, ci și a celor care sunt considerate ustensile ale sfintei mese, adică ale ceremoniei sfințirilor și reînnoirilor, dar și pentru a arăta că se poate face o slujbă într-o capelă, contrar deciziei episcopale.

Canonul 32 Trulan

32. Fiindcă a ajuns la cunoștința noastră că, în ținutul armenilor, cei care săvârșesc Jertfa cea nesângeroasă aduc la Sfânta Masă numai vin, deoarece nu amestecă apă cu acesta, invocându-l pe învățătorul Bisericii, Ioan Gură de Aur,

care, prin interpretarea sa la *Evanghelia după Matei*, afirmă următoarele: „De ce, după ce a înviat, El nu a băut apă, ci vin? Ca să smulgă din rădăcini o altă erezie vicleană. Căci, fiindcă unii aveau să întrebuițeze apă la Taine, ne arată că, și atunci când a transmis Tainele și când, după ce a înviat, a stat la o masă obișnuită fără Taine, a folosit vin «din rodul viței», după cum se spune [*Matei* 26, 29]; iar vița produce vin, nu apă”; ei considerând că, din aceasta, și învățătorul combate aducerea apei la Sfânta Jertfă. Ca de acum înainte să nu mai fie stăpâniți de necunoaștere, descoperim în chip ortodox intenția Părintelui. Căci, din cauza apariției vechii erezii viclene a hidroparastaților, care întrebuițau în Sfânta Jertfă numai apă în loc de vin, acest bărbat purtător de Dumnezeu, surpând învățătura nelegiuită a unei asemenea erezii și arătând că se aflau împotriva tradiției apostolice, a redactat cuvântul menționat. Fiindcă el i-a transmis și Bisericii lui, unde i-a fost încredințată cârmuirea pastorală, ca, atunci când ar trebui să fie săvârșită Jertfa nesângeroasă, să amestece apa cu vin, indicând amestecarea sângelui și a apei din cinstita coastă a Răscumpărătorului și Mântuitorului nostru Hristos Dumnezeu, [Sânge] care a fost vărsat pentru viața întregii lumi și pentru răscumpărarea păcatelor. Și în toată Biserica, unde au strălucit luminătorii duhovnicești, această rânduială dăruită de Dumnezeu este în vigoare. Căci și Iacob, fratele după trup al lui Hristos, Dumnezeu nostru, primul căruia i-a fost încredințat tronul Bisericii ierusalimitenilor, și Vasile, arhiepiscopul Cezareei, al cărui renume s-a răspândit în întreaga lume, transmițându-ne în scris tainica rânduială liturgică, ne-au lăsat astfel ca la Dumnezeiasca Liturghie Sfântul Potir să se săvârșească cu apă și cu vin. Tot așa, și cuvioșii Părinți adunați în Cartagina menționează în mod precis „ca la Cele sfinte să nu fie adus nimic mai mult decât Trupul și Sângele Domnului, precum ne-a transmis însuși Domnul, adică pâine și vin amestecat cu apă”. Așadar, dacă un episcop sau preot nu face conform rânduiei transmise de Apostoli și, neamestecând apă cu vin, aduce astfel Jertfa nesângeroasă, să fie caterisit, ca unul care vestește Taina ca incompletă și ca unul care inovează cele ce au fost transmise.

Interpretarea lui Aristenos. Când a respins erezia hidroparastaților, Ioan Hrisostom a spus că Domnul, după ce a pățimit și a înviat, a consumat vin. Armenii, acceptând acest lucru, aduc la jertfă numai vin, neștiind că și Ioan Gură de Aur, și Vasile și Iacob foloseau vin amestecat cu apă și ne-au transmis și nouă să facem aducerea înaintea în acest fel. Astfel, dacă cineva folosește numai vin sau numai apă, fără a le amesteca, să fie caterisit. Armenii, fiind induși în eroare de interpretarea lui Hrisostom la *Evanghelia după Matei*, în care s-a silit să respingă erezia hidroparastaților, care foloseau la jertfa cea nesângeroasă numai apă,

aduceau înainte numai vin, fără să înțeleagă necucernicii că întregul conținut al Sfântului [Ioan] era îndreptat înspre acest lucru, ca să respingă erezia hidroparastaților și să-i convingă pe aceia să folosească și vin la Taine. Dar, fiindcă ei au considerat că i-a oprit să toarne apă la ele, sfântul impunând un contraargument față de acelea, ei aduc numai vin, neștiind că și Hrisostom însuși, și Vasile cel Mare, și Iacob, fratele Domnului, au adus jertfa, amestecând vinul cu apă, și ne-au transmis să o aducem în acest fel. Astfel, dacă vreun episcop sau preot nu aduce preacurata jertfă conform acestei tradiții a Apostolilor și a Părinților purtători de Dumnezeu să fie caterisit, ca unul care proclamă taina ca incompletă și respinge cele transmise.

Interpretarea lui Zonaras. Dumnezeieștile taine, adică pâinea și potirul, reprezintă pentru noi Trupul și Sângele Domnului, deoarece Domnul a dat pâine propriilor ucenici și a zis: „Luați, mâncați, acesta este trupul meu”, și oferindu-le potirul, a zis: „Beți dintru acesta toți, acesta este sângele meu care pentru voi și pentru mulți se varsă” [Matei 26, 27-28]. Astfel, fiindcă în dumnezeiasca sa pătimitoare, când Domnul și-a scurs sângele, fiindu-i străpunsă coasta sa cu sulita, a curs nu numai sânge, ci și apă, a fost legiferat de către Biserică ca fiind întru totul necesar ca la Sfintele Taine să fie amestecate apa cu vinul. Dar armenii utilizau la masa cea tainică numai vin, folosindu-se de interpretarea dumnezeiescului Părinte Gură de Aur la Evanghelia după Matei. Astfel, Părinții acestui sinod, înlăturând acest lucru, au lămurit cuvintele lui Gură de Aur și înțelesul lor și au spus că acesta și-a compus discursul pentru a înlătura erezia hidroparastaților, care considerau că trebuie să slujească jertfa folosindu-se numai de apă, și pentru a arăta că aceștia mergeau și procedau contrar Părinților și Sfinților Apostoli, iar nu pentru că permitea să fie folosit la taine numai vin. Pentru că și el însuși transmisese ca în Biserică să se fie folosite și apa și vinul la taine și ceilalți Părinți și luminători ai Bisericii au transmis la fel, ca jertfa cea nesângeroasă să fie săvârșită cu pâine și vin amestecat cu apă. Și la acestea, Părinții acestui Sinod al VI-lea [Ecumenic] au adăugat pentru cei care încalcă prezentul canon cele cărora vor fi supuși pentru încălcare și spun: „dacă un episcop sau preot nu face conform rânduielii transmise de Apostoli și, neamestecând apă cu vin, aduce astfel Jertfa nesângeroasă, să fie caterisit, ca unul care vestește Taina ca incompletă”. Dar proclamă Taina ca „incompletă” prin faptul că a fost folosit la jertfă numai vinul, deși Domnului, precum am spus, l-a curs din coastă, în timpul pătimirii, sânge și apă. Căci ne învață în mod practic că nu doar sânge a curs din trupul Domnului și că aceasta este în contradictoriu cu sfintele Evanghelii și inovează cele ce au fost transmise, aducând jertfă neconform vechii tradiții.

Interpretarea lui Balsamon. Armenii, pe lângă alte erezii care există la ei, foloseau la Sfintele Taine numai vin și spuneau că fac acest lucru urmând celor scrise de către marele învățător al Bisericii, Ioan Gură de Aur, în interpretarea sa la Evanghelia după Matei, care disting faptul că sfântul potir nu este adus înainte cu apă, ci cu vin, deși Sfântul nu învață acestea că aducerea este făcută numai cu vin. Astfel, dumnezeieștii Părinți, respingând jertfa făcută în acest mod de către armeni, au hotărât ca Sfântul Potir să fie adus înainte cu vin și apă, fiindcă au interpretat cuvintele lui Gură de Aur că nu sunt înțelese pentru cele spuse de către armeni, ci au fost scrise pentru erezia hidroparastaților, care făceau aducerea înainte a sfântului potir numai cu apă. Dar, după ce au compilat cele hotărâte în privința acestora din multe alte locuri, dar și din jertfa care a fost transmisă, și de la Sfântul nostru Părinte amintit, și de la Vasile cel Mare, i-au supus caterisirii pe episcopii și preoții care nu fac jertfa Sfântului Potir prin unirea apei cu vin. Dar au poruncit acestea în chip inspirat de Dumnezeu, căci în dumnezeiasca pătimire a Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos din coasta Sa dumnezeiască împunsă cu sulița a curs nu numai sânge, ci și apă, ca să arate unirea neamestecată a celor două firi ale Lui. Astfel, remarcă faptul că prin prezentul canon sunt combătute două erezii, prima, cea a hidroparastaților, care foloseau numai apă la jertfa Sfântului Potir, iar cealaltă a armenilor, care făceau aceasta numai cu vin. Dar fiindcă nu numai arienii, ci și latinii acuză punerea căldurii în Sfântul Potir, spunând că aceasta nu a fost transmisă de către porunca evanghelică sau canonică, făcându-se astfel în mod greșit și contrar față de ceea ce se vede din această dumnezeiască tradiție care a decis ca aducerea înainte a Sfântului Potir să fie făcută cu apă și vin, să audă că acea căldură adăugată nu schimbă unirea din apă și vin a Sfântului Potir și nu este un alt lucru decât apă. Dar s-a spus pentru o mai mare claritate faptul că cele ce au curs din sfânta coastă a Domnului nostru Iisus Hristos sunt dătătoare de viață, iar nu de moarte, pentru că măreția minunii se arată din aceasta, fiindcă dintr-un trup mort nu se întâmplă să curgă sânge viu, dar din trupul Domnului a curs și după moarte apă și sânge viu, precum cele de viață făcătoare dintr-un trup de viață făcător. Iar dacă cineva ar spune de ce nu se pune căldura în unirea lor înainte ca Sfântul Potir să fie sfințit, ci după sfințire, să asculte că dacă s-ar pune căldura la momentul unirii, până la împărțirea de cele sfinte se va răci și chestiunea ar reveni la prima problemă. Prin urmare, pentru această cauză se pune căldură în Sfântul Potir după consacrare și cei credincioși se împărtășesc de aceasta ca de ceva de viață făcător. Dar preoții iberici nu toarnă căldura în Sfântul Potir, fiind totuși foarte ortodocși. Și au fost întrebați odată în chip sinodal cum de fac acest lucru? Și au spus că niciun iberic nu folosește apă caldă la băutul vinului conform unui obicei de demult împământenit și, de aceea,

nici nu folosesc căldură la cele sfinte. Dar după ce li s-a explicat puterea tainei, au fost încredințați să toarne neînduplecat căldura în Sfântul Potir la momentul sfinte împărtășiri. Remarcă din prezentul canon faptul că Iacob cel întâi, fratele Domnului, ca întâiul care a fost arhieru al Bisericii din Ierusalim, ne-a transmis dumnezeiasca liturghisire, care este necunoscută de către noi și care este săvârșită de către ierusalimiteni și palestinieni la marile sărbători. Iar alexandrinii spun că este a Sfântului Marcu, pe care o și folosesc la multe ocazii. Eu am spus acest lucru chiar și sinodal, dar de multe ori și înaintea sfântului împărat, când patriarhul Alexandriei stătea în cetatea imperială, fiindcă, slujind împreună cu noi și cu patriarhul ecumenic în Marea Biserică, se grăbea să săvârșească ritualul liturghiei lui Iacob, dar a fost oprit de către acela și a promis să liturghisească precum noi.

Canonul 33 Trulan

33. Deoarece am aflat că în ținutul armenilor sunt rânduiți în cler numai cei din descendență preoțească, fiindcă cei care încearcă să realizeze acest lucru urmează obiceiurilor iudaice, iar unii dintre ei, chiar și fără a fi tunși, sunt instituți cântăreți și citeți ai Bisericii dumnezeiești, prevedem ca, de acum înainte, să nu se permită celor ce doresc să înainteze pe cineva spre cler să țină cont de descendența celui desemnat. Ci, după ce îi examinează, conform hotărârilor stabilite în Sfintele Canoane, dacă sunt vrednici să fie înscriși în cler, aceștia să fie rânduiți [slujitori] bisericești, fie că au provenit din predecesori preoți, fie că nu. Dar nici să nu fie permis ca vreunul dintre toți ceilalți să se urce la amvon, conform rânduielii celor care sunt înscriși în cler, și să rostească poporului cuvintele dumnezeiești, dacă unul ca acesta nu ar purta tunsoarea preoțească și nu ar primi în mod canonic binecuvântarea de la propriul păstor. Iar dacă cineva va fi descoperit că face împotriva celor spuse mai înainte, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 77 Ap.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care este vrednic de hirotonie să fie hirotonit, chiar dacă este din neam preoțesc sau din altul. Cel care nu fusese tuns sau nu a primit binecuvântare nu va citi Sfintele Scripturi de la amvon. Cei din ținutul armenilor, urmând obiceiurilor iudaice, îi primesc în cler numai pe cei care sunt dintr-un neam preoțesc, dar și cei care nu au binecuvântare episcopală și nu au primit tunderea preoțească sunt instituți ieropsalți și sunt puși înaintea poporului ca să citească la amvon Sfintele Scripturi. De aceea, prezentul canon, respingând aceste două lucruri, poruncește să nu se ia în considerare nici neamul celui care dorește să fie adus în cler, ci numai un singur lucru, anume dacă este vrednic și să nu se permită cuiva să citească sau să cânte la amvon, dacă nu are

binecuvântarea canonică de la propriul episcop și a primit tunderea preoțească. Iar cel care face contrar celor rânduite în acesta să fie afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Seminția leviților a fost consacrată de către iudei pentru preoție, din rândul căreia erau aleși în mod exclusiv cei care urmau să devină preoți. Astfel, prezentul canon interzice acest lucru făcut de către armeni, decretând ca cei care îi rânduiesc pe cei care vor fi în cler să nu ia în considerare neamul, ci să cerceteze viața lor, iar cei care vor fi descoperiți vrednici, conform celor hotărâte de către dumnezeieștile canoane, indiferent din ce neam ar fi, aceia să fie aleși în chip bisericesc, chiar dacă nu ar avea înaintași preoți. Dar se spune să nu meargă cineva și să urce la amvon pentru a rosti poporului dumnezeieștile Scripturi, dacă nu și-a tuns părul conform obiceiului preoțesc, fiind binecuvântat canonic de către propriul păstor, adică cel care a primit pecetea îndătinată. Dar canonul îi afurisește pe cei care procedează în alt chip, contrar celor stabilite.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon corectează aceste două lucruri: cel făcut în mod greșit în ținutul armenilor, adică cel de a face clerici nu în alt fel, decât numai pe cei care descind dintr-un neam preoțesc, și de a citi la amvon dumnezeieștile cuvinte fără să aibă tunsori de la episcopi, primul, ca un obicei iudaic, pentru că fusese legiferat de către iudei ca preoții să fie făcuți numai din seminția levitică, iar al doilea ca un lucru săvârșit în chip nesăbuit. Astfel, Părinții spun că nu trebuie să fie rânduiți aceia care sunt din neamuri de clerici, ci cei care sunt vrednici și cei care sunt considerați de onoare conform deciziei episcopale, chiar dacă nu sunt dintr-un asemenea neam. Totodată, spun să citească la amvon numai cei care au fost consacrați să facă acest lucru, adică cei care au tunsori de la episcop. Deoarece dumnezeiescul canon poruncește acestea și afurisește pe cei care fac contrar lor, a fost spus adeseori cu privire la diferiți arhierii care au clerici prin hrisoave de aur¹²⁴, precum cel al Atenei, Messimvriei și alții, pentru că descendenții unor vechi clerici îi constrâng să nu-i rânduiască pentru cler pe cei vrednici, ci pe cei care sunt adeseori și laici, și ca slujirea Bisericii să fie făcută de către alții contrar acelora care le-a fost dată. Dar și în cetatea aceasta imperială, în Biserica Sfinților și Marilor Patruzeci de Mucenici, și în Biserica Preasfintei

¹²⁴ În perioada bizantină, „χρυσοβούλλος” [bula de aur] era un document emis de către împărat. Termenul era folosit pentru mai multe tipuri de documente imperiale, precum: χρυσοβούλλος λόγος [document de acordare a privilegiilor importante, de publicare a deciziilor administrative și juridice generale], χρυσοβούλλον σιγίλλιον [document de acordare a privilegiilor secundare și a drepturilor asupra proprietății imobiliare], χρυσοβούλλος χωρισμός [documente imperiale de importanță redusă]. Franz DÖLGER, Johannes KARAYANNOPOULOS, *Byzantinische Urkundenlehre. Erster Abschnitt: Die Kaiserurkunden*, C.H. Beck, München, 1968, pp. 94-107, 117-128.

Născătoare de Dumnezeu și în alte biserici dumnezeiești, chiar și diferite mănăstiri, laicii dețin oficii clericale. Totuși, arhieriei au auzit că prezentul canon îi oprește pe cei care îi susțin pe aceștia, dar nu știu cum este permis să se facă acest lucru în Bisericile sobornicești amintite. Dar remarcă faptul că prezentul canon îl consideră pe acela ca fiind cleric de la momentul când a primit o pecete a tunderii din mână arhierescă. Căci am auzit pe unii spunând că cel care nu a fost rânduit în clerul Bisericii nu este citeț, nici nu este considerat cleric, ci numai că are tundere, de aceea și are libertatea nepericlitată de a redeveni laic, lucru pe care nu îl cred. Dar unii afirmă că și monahii care nu au tundera arhierescă, ci doar tunsoarea monahală, pot să citească Apostolul de la amvon și celelalte precum clericii, fiindcă tunsoarea ar fi suficientă față de tundere. Dar mi se pare că monahul, care este rânduit citeț de către preotul egumen, conform Canonului 14 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic], poate să citească foarte bine de la amvon, iar cel care are doar tunsoare, nu poate să facă acest lucru. Citește cele scrise la canonul menționat al Sinodului al VII-lea [Ecumenic].

Canonul 34 Trulan

34. Deoarece canonul proțesc declară explicit și faptul că „infrațiunea conspirației sau a complotării este cu totul oprită chiar și de către legile lumești, dar cu atât mai mult se cuvine ca aceasta să fie interzisă în Biserica lui Dumnezeu”, ne sârguim și noi să păzim îndeaproape ca, „în cazul în care anumiți clerici sau monahi ar fi descoperiți conspirând, complotând sau uneltind intrigi împotriva unor episcopi sau a unor conslujitori, aceia să fie depuși cu totul din propria treaptă”.

Concordanță: Can. 31 Ap.; 18 IV Ec.; 5 Ant.; 10, 53 Cart.; 13, 14, 15 I-II

Interpretarea lui Aristenos. Dacă unii clerici sau monahi ar face vreo conspirație, complot sau intrigi împotriva episcopului sau a unui cleric împreună cu el, să decadă din treaptă.

Interpretarea lui Zonaras. Acest canon despre conspirație este Canonul 18 al Sinodului al IV-lea [Ecumenic], care a fost interpretat acolo.

Interpretarea lui Balsamon. Despre conspirație și complotare am scris la Canonul 18 al Sinodului [Ecumenic] din Calcedon și citește acest lucru și cele de la acesta. Dar a fost cercetat cândva, dacă se cuvine să fie pedepsiți și cei care au făcut conspirații pentru ceva bun, de exemplu, dacă au fost de comun acord și au jurat fără o poruncă imperială sau de demnitar ca să moară pentru un oraș cotosit de către dușmani, sau să omoare pe cineva care este distrugător al

orașului lor sau să facă vreun alt lucru bun. Și unii au spus că, fiindcă se întâmplă rar ca unii să conspire pentru un lucru bun și acest lucru nu a fost permis explicit nici de către canoane sau legi, a fost interzisă cu desăvârșire conspirația, ca cei mulți și foarte ușuratici să nu cadă sub pretextul unui lucru bun în multe lucruri rele, considerând că fac ceva bun. De aceea, și puterea imperială și conducătoarele, ce vânează cele rele și conduce poporul spre cele bune, a oprit aceasta. Dar s-au folosit de capitolul al treilea, titlul 36, cartea LX din *Basilicale* ce spune la mijloc că „cel care luptă fără porunca împăratului este pedepsit”, și de paragraful din acesta care spune că „chiar dacă acesta va învinge, va fi pedepsit”. Iar alții, folosind prezentul canon și legile citate de către noi la capitolul 37, titlul al nouălea al prezentei colecții, ce învață în general despre conspirația instigată împotriva unora, afirmă în contradictoriu, că numai conspirațiile ce sunt făcute pentru un lucru rău sunt interzise și pedepsite, nu și cele pentru un lucru bun. Dar mie mi se pare că orice conspirație este pedepsită de către lege pentru motivele menționate mai sus și pentru faptul că rezultatul ei este învăluit în umbră, chiar mai mult, pentru că mulțimea adunată oriunde fără puterea imperială este pedepsită drastic de către lege, chiar dacă conspirația este făcută pentru un lucru considerat bun.

Altă interpretare a lui Balsamon. Consider că acest canon a fost interpretat corect și nu se cuvine să îl înțelegem, precum afirmă unii, pentru cei care fac o conspirație pentru ceva bun. Și fiindcă este în acest fel, acesta pedepsește în modul pe care l-am descris mai sus. Dar găsind consemnarea împăratului și domnului Alexios, fiul împăratului și domnului Manuel Comnenos, care se află în întrunirile de cabinet și care este din luna iulie al celui de-al 15-lea indiction și prevede ca marii și înalții demnitari care cândva au fost de comun acord să nu fie supuși pedepsei de înaltă trădare, din pricina faptului că nu consideră că ceea ce fac este conspirație, ci că este un jurământ solemn datorită faptului că s-a făcut jurământul pentru împăratul însuși. Să nu spui că această conspirație este cercetată ca fiind făcută pentru ceva rău, ci consider-o pentru ceva bun, dar spune că orice conspirație este cercetată pentru cauzele amintite anterior. Cele cuprinse în consemnarea imperială amintită sunt particulare și au parte de condescendența imperială și nu sunt o interpretare a legilor și canoanelor.

Canonul 35 Trulan

35. Să nu fie permis niciunui dintre toți mitropoliții ca, după ce moare un episcop care activează sub [autoritatea] tronului său, bunurile acestuia sau ale bisericii lui să-i fie înstrăinate sau luate în posesie, ci să fie sub custodia clerului bisericii, al cărei întâistătător fusese cel care a murit, până la înaintarea altui

episcop. Însă, dacă în această biserică nu ar mai fi clerici rămași, atunci mitropolitul va păzi aceste bunuri fără a fi diminuate, oferindu-le pe toate episcopului care va fi hirotonit.

Concordanță: Can. 40 Ap.; 22 IV Ec.; 24 Ant.; 30, 89 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Dacă un episcop decedează, clerul va păzi bunurile, iar dacă ar lipsi clericii, mitropolitul le va păstra pe acestea, până la hirotonia altuia. Nu se cuvine după moartea episcopului nici clericilor, nici mitropolitului să sustragă ceva din bunurile bisericii văduvite, ci se cuvine ca toate să fie păzite chiar de către clerici, până va fi hirotonit un alt episcop. Iar dacă probabil ar lipsi clericii într-o asemenea biserică, mitropolitul le va păzi pe acestea neîmpuținat, pentru a le preda pe toate episcopului care va fi hirotonit.

Interpretarea lui Zonaras. Și Canonul 22 al Sinodului al IV-lea [Ecumenic] discută despre acest capitol. Acolo am amintit și prezentul canon. Astfel, sunt suficiente cele afirmate acolo.

Interpretarea lui Balsamon. În Canonul 22 al Sinodului al IV-lea [Ecumenic] este scris ca clericii care răpesc diferite bunuri după ce a murit episcopul să fie caterisiți. Iar prezentul canon interzice ca mitropolitul să și le însușească pe acestea. Dar dacă auzi că se cuvine ca acestea să fie sub paza fie a clerului, fie a mitropolitului, atunci când nu sunt clerici, ca să fie date episcopului care va fi hirotonit, să nu afirmi că acest lucru trebuie făcut din necesitate. Căci dacă episcopul care a murit a făcut un inventar, conform Canonului 40 Apostolic, atunci când a fost hirotonit, lucrurile sale vor fi date moștenitorilor lui fără testament. Și citește și cele scrise pentru acest lucru în Canonul 22 amintit. Pe lângă acestea, aducem aminte și de porunca puternicului și sfântului nostru împărat emisă în luna septembrie, indictionul al XIV-lea, pentru ca cele cuvenite episcopilor care au decedat să nu fie răpite de către executori, ce afirmă textual: „Cazul ajuns la urechile mele de îndrăznire și ofensă către Dumnezeu și de respingerea legiurilor naturale de către cei care, precum spun, nu se uită nici la răsplata lui Dumnezeu, nici la răzbunarea oamenilor, este socotit întru totul de netolerat de către împărăția mea. Prin urmare, împărăția mea corectează acest lucru, ca unul total nevrednic de vocația celor care poartă numele lui Hristos. Căci a ajuns la noi că la plecările din viață ale celor care indiferent unde sunt arhieriei în preasfintele biserici ale lui Dumnezeu, fie înainte de plecarea lor, fie după plecarea lor [din viață], cei care conduc la nivelul local, sub pretextul morții lor, năvălesc în mod inuman asupra chiliilor lor și asupra bunurilor imobile ce aparțin bisericilor pe care le-au dobândit și sustrag toate lucrurile pe

care le găsec în acestea dintre cele care aparțineau lor și fac o revendicare universală a unor asemenea bunuri imobile și le separă cu totul prin orice mod. Dar împărăția mea, considerând o asemenea îndrăznire a acestora ca fiind intolerabilă chiar și pentru auz, pentru ca aceștia să nu aibă o soartă mai grea decât pierderea și nenorocirea survenite pentru bisericile lor din moartea arhierilor și să fie mai năpăstuiți de tulburare pentru ei, a hotărât prin prezentul decret ca de acum înainte să nu mai fie făcută vreo asemenea modificare față de preasfintele biserici, sau de bunurile imobile ale acestora, sau față de chiliile arhierilor la moartea lor de către cei care dețin demnitățile ducale locale, sau de cei care se ocupă de registre sau de alte lucruri conform dreptului public. Dar dacă arhierii ar muri, lăsând testament, atunci, cât privește cele găsite în chiliile lor, toate se fac conform dorințelor și dispozițiilor lor. Dar dacă arhierii ar muri probabil fără testament, consider că toate lucrurile să fie săvârșite conform sfintelor canoane și legilor. Totuși, precum s-a spus, niciunul dintre ducii locali sau dintre alții să nu pună mâna pe bunurile imobile ale bisericilor văduvite, nici să ia ceva de acolo în niciun fel, ci toate vor fi administrate de către membrii unor asemenea biserici, precum se precizează despre aceasta în mod canonic și legal, evident până când arhierii desemnați pentru biserici după cei care au murit, devenind ai locului, vor primi administrarea acestora. Dacă cineva va conchide că trebuie să privească spre respingere cele stabilite de către împărăția mea în prezenta poruncă, chiar dacă Dumnezeu va păstra probabil în prezent tăcerea față de o asemenea îndrăzneală a lui, scutindu-l în continuare de pedeapsa cuvenită, totuși împărăția mea îl va pedepsi în prezent mai dur pe acesta, supunându-l la pedepse fizice, prin tăierea membrelor sale și pus sub pedeapsă publică și exilul îndelungat, căci unul ca acesta nu numai că va da după aceea bisericii pur și simplu ceea ce va fi fost luat de la ea de către acesta sub orice mod, ci i se va și pretinde public fără milostivire o asemenea cantitate îndoită, după ce arhierul de după aceea va da de știință în privința acestuia secretarului privat din ziua respectivă, care trebuie să le administreze pe amândouă. Dar nu va exista deloc vreo scuză în privința greșelii lui, pentru că împărăția mea a proclamat în conformitate cu evanghelia prin prezenta poruncă, care va fi consemnată și păstrată în arhiva sfântă, ajutând preasfintele biserici, chiar dacă vor fi prezentate numai copii ale acesteia, certificate de membrii lor, fiindcă acestea vor avea puterea originalelor și vor fi prezentate celor care le vor primi spre certitudine veșnică?

Canonul 36 Trulan

36. Reînnoind cele legiferae de către cei o sută cincizeci de Sfinți Părinți adunați în această cetate imperială și de Dumnezeu păzită, și de cei șase sute treizeci, întruniți în Calcedon, hotărâm ca tronul Constantinopolului „să se bucure

de privilegiile egale cu ale Tronului vechii Rome, fiind înălțat, precum acela, și în chestiunile bisericești, fiind al doilea după el”. După acesta, să se numere tronul metropolei alexandrinilor, apoi cel al Antiohiei și, după acesta, cel al cetății ierusalimitenilor.

Concordanță: Can. 34 Ap.; 3 II Ec.; 28 IV Ec.

Interpretarea lui Aristenos. Cel al Constantinopolului să fie după cel al Romei, bucurându-se de privilegiile egale, după care cel al Alexandriei, urmat de cel al Antiohiei, apoi cel al Ierusalimului. Am interpretat astfel la Canonul 3 al Sinodului [II Ecumenic] din Constantinopol faptul că cel al Constantinopolului se bucură de privilegiile egale după cel al Romei, precum și la Canonul 28 al Sinodului [Ecumenic] din Calcedon, încât nu este rânduit al doilea după cinstea cu cel al Romei, ci după timp. Astfel, și aici trebuie să se înțeleagă prepoziția „după” că indică timpul, iar nu cinstea. Căci din vremuri îndelungate și acest tron al Constantinopolului s-a întâmplat să aibă privilegiile egale, datorită faptului că orașul a fost cinstit cu împărăție și senat și că s-a bucurat de privilegiile egale cu vechea Romă.

Interpretarea lui Zonaras. Trebuie să se cerceteze cele spuse de către noi cu privire la tronul Constantinopolului în interpretarea canoanelor pomenite, despre care face amintire prezentul canon, și cred că nu va fi nevoie de mai multe pentru cel care le citește.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul vorbește despre Canoanele 2 și 3 ale Sinodului al II-lea [Ecumenic] și despre Canonul 28 al Sinodului al IV-lea [Ecumenic]. Citește cele scrise de către noi la acelea.

Canonul 37 Trulan

37. Deoarece, cu anumite prilejuri, au avut loc atacuri barbare și, de aceea, foarte multe orașe au căzut în mâinile nelegiuitorilor, încât, din această cauză, întâistătorul unei asemenea cetăți nu a putut, după hirotonia sa, să-și ocupe propriul tron și să fie instalat în acesta în funcția sa preoțească, să săvârșească astfel hirotonii, conform obiceiului în vigoare, și să administreze toate celelalte care aparțin episcopului, noi, fiindcă păzim onoarea și cinstirea preoției și nu dorim sub niciun chip ca amenințarea păgână să ducă la vătămarea drepturilor bisericești, am prevăzut ca cei care au fost hirotoniți astfel și care, din pricina cauzei prezentate, nu au fost instalați în tronurile lor, să fie păziți de orice prejudiciu, încât să săvârșească în mod canonic și hirotoniile diferiților clerici și, după propria limită, să-și exercite autoritatea de întâistător și toată administrația

provenită de la ei să fie sigură și legitimă. Căci, dacă acrivia a fost circumscrisă de necesitatea momentului, atunci măsura economiei nu va fi limitată.

Concordanță: Can. 36 Ap.; 18 Anc.; 17, 18 Ant.

Interpretarea lui Aristenos. Episcopul care, din pricina invaziei barbare, nu a fost așezat pe tron și nu deține propriul scaun, să hirotonească și să săvârșească toate lucrările împluternicite ale preoției. Dacă un episcop a fost hirotont și, din cauza invaziilor barbarilor, nu poate să meargă la cetatea pentru care a fost hirotont și să fie așezat în orânduirea preotească, să nu fie oprit să săvârșească lucrările care se cuvin episcopilor, ci să le facă și să le administreze pe toate și să aibă cinstea pentru scaun și să facă în mod canonic hirotoniile diferiților clerici și tot ceea ce a fost făcut de către acesta potrivit acriviei canonice să fie statornic, căci necesitatea momentului nu va deveni o limitare a lui, încât să fie diminuată vrednicia lui episcopală.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul 17 al Sinodului din Antiohia afurisește pe cei care au fost chemați spre demnitatea de întâistătător al poporului și nu sunt convinși să meargă. Iar Canonul 18 al acestui sinod poruncește ca cei care au fost hirotoniți, dar nu merg, nu dintr-o cauză proprie, ci din pricina respingerii poporului sau din altă cauză care nu depinde de ei, să aibă parte de cinste și de slujire. Prezentul canon legiferează și acest lucru mai pe larg, spunând că, dacă cineva care a fost înaintat în episcopat nu poate merge în orașul care i-a fost desemnat, fiindcă probabil este cotropit de barbari, unul ca acesta va deține întregul privilegiu arhieresc care i se cuvine. Căci va hirotoni și clerici, evident în mod canonic, precum rânduiesc în mod clar canoanele, și va avea și cinstea de episcop și va fi învrednicit și de scaun. Căci aceasta este puterea înainte-șederii conform deciziei înseși, adică cum este stabilit și decretat să cinstească acea cetate, chiar dacă se întâmplă să fie prima, a doua sau următoarea. Căci nu va fi înjosit din pricina faptului că nu a fost instalat în acel scaun sfânt, ci pe toate câte le va săvârși și le va realiza după dreptul arhieresc vor fi statornice și vor fi considerate legitime, deoarece, pe baza faptului că nu a putut să meargă în biserică din pricina unei necesități a timpului și a situației provocate de barbari, acrivia va fi circumscrisă și decizia economiei nu va fi limitată, adică nu va avea vreo limitare, și acrivia canoanelor nu va fi redusă, fiindcă le dă episcopilor puterea administrării tuturor lucrurilor din episcopiile lor.

Interpretarea lui Balsamon. Remarcă prezentul canon din pricina celor care spun că patriarhul Antiohiei și cel al Ierusalimului și ceilalți nu au apucat să meargă în bisericile lor și să fie întronizați, nici nu au putut să decidă pentru

problemele bisericești desemnate în chip sinodal, sau pentru a hirotoni sau pentru a săvârși vreo lucrare arhierescă, pentru că pe unii ca aceștia îi va reduce canonul la tăcere. Căci preacinstitul domn Alexios Aristenos a adus acest canon împotriva celui preafericit patriarh și domn Nichifor al Ierusalimului.

Canonul 36 Apostolic, Canoanele 17 și 18 ale Sinodului din Antiohia îi supun afurisirii pe episcopii care nu se duc după hirotonie în cele desemnate, însă afirmă că cei care nu s-au dus nu dintr-o cauză personală, ci din pricina unui motiv întemeiat sunt lipsiți de vină și hotărăsc ca aceștia să aibă o asemenea cinste personală ca și când s-ar fi dus în teritoriu și ar fi fost întronizați. Dar prezentul canon legiferează ca episcopii care nu au putut să meargă la tronurile ce le-au fost desemnate din cauza invaziei barbare să fie cinstiți la fel și să săvârșească toate lucrările arhieresti fără nicio acuzare și să fie considerați pur și simplu ca și cum ar fi mers în teritoriu și ar fi fost întronizați. Așadar, și mitropolitul de Iconiu și alți mitropoliți răsăriteni care nu au biserici, pentru că sunt stăpânite de către barbari, hirotonesc episcopi în mod corect și săvârșesc toate lucrările arhieresti, deși nu au reușit deloc să meargă în bisericile ce le-au fost desemnate și să fie întronizați. Știu că acest lucru s-a afirmat uneori și s-a ajuns la contradicție. Citește și decretul emis de către ilustrul împărat și domn Alexios Comnenos în luna noiembrie a celui de-al doilea indiction, care stabilește că cei care au fost aleși în bisericile răsăritene să aibă și mai departe egumeniile, frățiile și oficiile care le aparțin, potrivit următoarelor cuvinte: „Preasfințite stăpâne și Patriarh Ecumenic, împărăția mea a aflat că, atunci când sunt îndeplinite alegerile în bisericile lui Dumnezeu, unii dintre egumenii din mănăstiri desemnați în alegeri și iconomii, sau alții care împlinesc unele slujiri, sau că sunt simplii monahi, dar și alții în Marea Biserică a lui Dumnezeu sau în altele, care își procură mijloacele de existență din oficiile lor și din alte liturghisiri, le-a venit greu să ducă jugul preoției și să aibă grijă de bisericile pentru care au fost desemnați, fiindu-le frică ca nu cumva, fiind stabiliți pentru asemenea biserici din părțile Răsăritului, să le lipsească cele necesare, deoarece, pe de o parte, bisericile în care au fost aleși se întâmplă să fie total impracticabile și cu totul inaccesibile pentru ei, iar, pe de altă parte, fiindcă aceștia sunt deposedați prin asumarea îngrijirii acestora de egumeniile, iconomatele și de alte slujiri care le aparțin și de așa-numitele frății, de oficiile lor și de alte slujiri. De aceea, împărăția mea hotărăște, orânduind cele cu privire la acestea printr-o rațiune iconomică, ca niciunul dintre ei să nu fie nemulțumit prin a fi supus jugului arhieresc, deoarece toți aceștia se vor bucura în continuare de egumeniile ce le aparțin, de iconomate, de alte slujiri, de liturghisiri, de oficii și de frățiile care le aparțin chiar și după ce și-au asumat rațiunea învățării și au acceptat rangul cel mai înalt, vor avea autoritate asupra veniturilor aceluia până ar lua o dezlegare și se vor stabili din starea dificilă de acum într-o stare bună

a bisericilor pentru care au fost confirmați și care, precum s-a spus, le sunt inaccesibile, ca unele care sunt supuse celor mai ostili inamici. Totuși, cele hotărâte aici de către împărăția mea nu vor avea putere asupra celor ale arhonților, a treptelor preoțești și diaconești și a altora din clerul Marii Biserici a lui Dumnezeu. Astfel, prezentul decret se așază în arhiva hartofilaxului Marii Biserici a lui Dumnezeu”.

Canonul 38 Trulan

38. Păzim și noi canonul stabilit de Părinții noștri care afirmă că „dacă un oraș a fost reînnoit sau ar fi cândva reînnoit dintr-o autoritate imperială, atunci organizarea chestiunilor bisericești să urmeze modelele civile și publice”.

Concordanță: Can. 17 IV Ec.

Interpretarea lui Aristenos. Dacă un oraș a fost reînnoit de către împărat sau ar fi reînnoit și orânduirea chestiunilor bisericești să urmeze modelele civile și publice. Orașul, care a fost reînnoit de către împărat sau va fi reînnoit, va fi în regiunea aceluși episcop pentru care a fost înscrisă și sub care s-a conferit să fie supusă. Chiar dacă este mai aproape de parohia altui episcop, cel din vecinătate nu o va pretinde astfel pe aceasta, ci acest oraș va urma modelele civile și publice, precum s-a hotărât în Canonul 17 al Sinodului [Ecumenic] din Calcedon.

Interpretarea lui Zonaras. Împărății înnoiesc orașele, adică le ridică din nou, și oferă pentru acestea vreun privilegiu public, sau le cinstesc cu episcopate, sau chiar și cu mitropolii prin decizii scrise, pe care le-au numit și edicte publice, iar în altă parte le numesc *pragmatice*¹²⁵ și scrisori imperiale. Astfel, canonul poruncește ca organizarea celor bisericești să urmeze acestor edicte pragmatice sau

¹²⁵ Termenul *πραγματικός* este cunoscut în dreptul roman ca *sanctio pragmatica* și se referă la un decret emis de către autoritatea imperială pentru un anumit caz particular, pentru anumite persoane sau zone geografice, cu privire la o chestiune de o mare importanță și avea putere de lege fundamentală. O constituție a împăraților Valentinian și Marcian, din 12 noiembrie 451, anula toate *pragmaticae sanctiones* care erau contrare canoanelor: „Codex Iustinianus 1.2.12: Imperatores Valentinianus, Marcianus. Privilegia, quae generalibus constitutionibus universis sacrosanctis ecclesiis orthodoxae religionis retro principes praestiterunt, firma et illibata in perpetuum decernimus custodiri. 1. Omnes sane pragmaticas sanctiones, quae contra canones ecclesiasticos interventu gratiae et ambitionis elicita sunt, robore suo et firmitate vacuatas cessare praecipimus” [„Decretăm ca privilegiile conferite înainte de către împărați preasfintelor biserici sobornicești de religie ortodoxă prin constituții generale să fie păstrate pentru totdeauna în vigoare și nevătămate. 1. Într-adevăr, poruncim ca toate sancțiunile pragmatice care, împotriva canoanelor bisericești, sunt printr-o intervenție a unui favor sau a unei ambiții ilicite, să fie lipsite de puterea și tăria lor”. Paul KRÜGER, Theodor MOMMSEN, Rudolf SCHÖLL, Wilhelm KROLL (eds), *Corpus iuris civilis*, vol. 2: *Codex Iustinianus*, Weidmannos, Berolini, 1892, p. 13].

publice, încât, dacă un nou oraș deține titlul de episcopie sau este ridicat la cinstea de mitropolie, atunci să fie considerată conform ordinii drepturilor bisericești.

Interpretarea lui Balsamon. La Canonul 12 al Sinodului [Ecumenic] din Calcedon am scris cele pe care le-am scris. Dar fiindcă prezentul canon stabilește ca orașele care au fost ridicate din nou prin puterea imperială sau vor fi ridicate din nou, să fie cinstite și de către biserici, precum va prescrie porunca imperială, adică acestea să dețină rangul de episcopie sau de mitropolie, pentru că organizarea bisericească trebuie să urmeze edictelor civile și publice, adică poruncilor imperiale, spunem și noi că a fost conferit prin prezentul canon împăratului să facă din nou episcopii, să le ridice pe altele la drepturile de mitropolie și le prescrie pe cele ale lor în privința votului și al altei administrări, după cum i se pare acestuia. Între timp, trebuie să știi că în luna mai, al indictionului al zecelea, al anului 6595 [anul 1087 – *n.n.*], a fost un protocol din partea ilustrului împărat și domn Alexios Comnenos¹²⁶, care evidențiază că, de vreme ce mitropolia de Basilaos și mitropolia de Madytos au fost văduvite și fiindcă aveau să fie făcute alegeri, mitropoliții de Heraclea și de Ancira s-au ridicat împotriva și au spus că nu se cuvine ca în aceste biserici, deși au fost cinstite cu demnitatea de mitropolie, să fie făcute alegerile de către partida din Marea Biserică, ci de către ei, datorită faptului că Biserica din Madytos a fost episcopia Heracleei, iar Biserica de Basilaos a fost episcopia Ancirei. Dar, fiindcă acești mitropoliți s-au folosit de Canonul 12 al Sinodului [Ecumenic] din Calcedon, care stabilește să fie păstrate mitropoliei adevărate drepturile care i se cuvin ei asupra bisericii care a fost cinstită, s-a făcut o cercetare imperială în prezența sinodului care a decis împreună atunci că este permis împăratului să confere bisericilor tronul înainte-șederii și să ridice episcopii sau și arhiepiscopii la mitropolii și să prescrie cele cu privire la alegerile lor și la o altă ordine bună, după cum dorește el, fără a fi împiedicat pentru aceasta de canonul care hotărăște să-i fie păstrate mitropoliei drepturile care i se cuvin de la început asupra episcopiei care a fost cinstită. Citește și acest protocol care interpretează cum trebuie înțeles faptul că sunt păstrate drepturile vechii mitropolii și să nu fie divizată o eparhie în două. Căci noi nu l-am pus pe acesta complet aici din pricina faptului că este vast. Dar acest protocol, după distingerea pe care o conține, că se cuvine ca bisericile care au fost cinstite conform poruncii imperiale să fie desemnate de către tronul Constantinopolului și mitropoliții anteriori să nu se implice cu nimic în acestea, explică textual și acestea:

¹²⁶ Pentru detalii cu privire la această decizie imperială, a se vedea: V. GRUMEL (ed.), *Les registres des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 3, p. 44.

„Dar fiindcă și arhieriei, care au adus înainte canonul Sinodului [Ecumenic] din Calcedon, afirmau că cei învredniciți prin solicitarea preaînaltului tron primesc cinstea cea mai mare contrar canoanelor și au dorit să pună capăt asalturilor nechibzuite și sunt cei care înaintează o pretenție canonică, împărăția mea prin puterea imperială, nedorind să neglijeze privilegiul conferit ei de către dumnezeieștile canoane și solicitările arhieriei pentru propunerea de cinstire ca pe unele ce nu sunt canonice și nedorind nici ca să considere realizarea apelului lor ca ilegală, dispune ca o episcopie să nu fie ridicată la un scaun superior, evident de arhiepiscopie sau mitropolie, decât dacă împăratul din acea perioadă, pornind de la el însuși, fără să intervină vreo influență omenească care nu se cuvine, ar dori să confere acesteia demnitatea superioară fie pentru cinstea orașului, fie pentru credința în Biserica cea curată, fie fiindcă cinstește virtutea întăistătorului ei și, prin urmare, fiindcă are el însuși imboldul spre a oferi cinstea. Și celui care oferă ridicarea în rang dintr-un atașament pătimaș și nu în felul în care a fost poruncit este amenințat de frica dumnezeieștilor canoane. Pentru ca împăratul să nu cadă sub incidența acestora, a conferit acest lucru preasfințitului patriarh al acelei perioade ca să se înregistreze în alt fel decretul emis de către oricine pentru înainte-șederea oricărei biserici și nici întăistătorul să nu fie inclus între acei arhiepiscopi sau mitropoliți, decât dacă patriarhul, după ce i-ar raportat puterii imperiale cu privire la aceasta și după ce a cercetat cele cu privire la dumnezeieștile canoane, a aflat că împăratul, conform propriei sale porunci, i-a conferit bisericii cinstea dintr-un motiv binecuvântat. Căci atunci va accepta aceasta și va include pe cel care a primit cinstea mai mare de la împărat în adunarea arhieriei de sub el”. Așadar, remarcă cuvintele prezentei porunci imperiale cu privire la bisericile care au fost cinstite de la episcopii și arhiepiscopii la mitropolii.

Canonul 39 Trulan

39. Fiindcă fratele și conslujitorul nostru Ioan, întăistătorul insulei Cipru, a emigrat în eparhia Hellespontului împreună cu propriul popor al numitei insule, atât din cauza invaziilor barbare, cât și în vederea eliberării de robia păgână și pentru a fi complet supus sceptrelor puterii preacreștine – prin pronia iubirii de oameni a lui Dumnezeu și prin osteneala iubitorului de Hristos și a drept credinciosului nostru împărat – decidem ca privilegiile stabilite prin purtătorii de Dumnezeu Părinți întruniți mai demult în Efes să fie păstrate fără nicio modificare pentru tronul bărbatului mai înainte desemnat, astfel încât Nea Iustinianopolis să dețină dreptul orașului Constantia și preaiubitorul de Dumnezeu episcop stabilit de către această cetate să fie întăistătorul eparhiei tuturor helespontienilor și să fie hirotonit de către propriii săi episcopi, după vechea cutumă. Căci

și purtătorii de Dumnezeu Părinți ai noștri au stabilit ca obiceiurile din fiecare biserică să fie bine păstrate. Astfel, episcopul cetății Cazicului să se supună întâistătorului menționatei cetăți Iustinianopolis, după modelul tuturor celorlalți episcopi, care sunt sub numitul preaiubitor de Dumnezeu întâistător Ioan, de către care, dacă cere vreo necesitate, va fi hirotonit și episcopul acestei cetăți a Cizeicului.

Concordanță: Can. 34 Ap.; 6, 7 I Ec.; 2, 3 II Ec.; 8 III Ec.; 28 IV Ec.; 36 Trulan; 9 Ant.

Interpretarea lui Aristenos. Noul Iustinianopolis să aibă dreptul Constantinopolului și întâistătorul acestuia să aibă întâietatea asupra tuturor celor din Hellespont, în care s-au mutat, și să fie hirotonit de către episcopii proprii, precum s-a decretat la Efes. Acest Ioan, întâistătorul insulei Ciprului, fiindcă acesta este noul Iustinianopolis, din cauza invaziilor barbarilor și pentru a se elibera de sclavia păgână și a se supune curat stăpânirilor puterii preacrestine, devenind emigrant al Ciprului și mutându-se în eparhia Hellespontului, s-a bucurat să aibă asupra episcopilor helespontine dreptul Constantinopolului și acesta să fie întâistătorul tuturor episcopilor din această eparhie și să dețină toată puterea proprie și să fie hirotonit de către episcopii proprii, precum a hotărât Sinodul [Ecumenic] din Efes. Iar când Ciprul a fost eliberat de mâna păgână, mitropolii din Helespont s-au reîntors la tronul Constantinopolului.

Interpretarea lui Zonaras. La Sinodul al III-lea [Ecumenic] a fost stabilit de către dumnezeieștii Părinți ai aceluși sinod ca episcopii ciprioți să facă ei înșiși hirotoniile episcopilor lor. Căci episcopul de atunci al Antiohiei a încercat să aibă Ciprul sub autoritatea lui și episcopii de aici să fie hirotoniți de către el. Astfel, prezentul canon decide ca acest privilegiu să aparțină fără vreo schimbare bisericilor din Cipru și să ofere noului oraș, care a fost numit Iustinianopolis, să aibă dreptul Constantinopolului și, precum eparhia asiatică, și cea pontică, și cea tracică sunt supuse tronului Constantinopolului, tot așa și acestuia îi este conferit să fie întâistător al eparhiei Hellespontului, iar episcopul Cizicului să-i fie supus și să fie hirotonit de către el. Căci se spune că și acest oraș, Cizic, este helespontin. Însă, nu știu dacă decizia cu privire la Cizic s-a concretizat vreodată, însă între timp cele ale deciziei cu privire la Cizic nu sunt în vigoare, ci nici nu este conferit episcopului Ciprului vreun drept asupra altor teritorii și orașe ale Hellespontului.

Interpretarea lui Balsamon. Din Canonul 8 al Sinodului al III-lea [Ecumenic] se dispune ca, din solicitarea unui episcop al Ciprului, numit Reginos, Biserica Ciprului să fie autocefală și cel al Antiohiei să fie oprit să facă hirotonii în

aceasta. Dar prezentul canon, care a fost proclamat la cererea altui arhiepiscop al Ciprului, Ioan, confirmă cele săvârșite la Efes, numind Biserica Ciprului noua Iustinianopolis, dar hotărăște ca aceasta să aibă drepturile Constantinopolului, de asemenea și bisericile eparhiilor Hellespontului și biserica Cizicului și hirotoniile episcopilor lor să fie făcute de către arhiepiscopul Ciprului. Dar astăzi niciuna dintre aceste biserici nu este supusă arhiepiscopului Ciprului, dar nici nu are drepturile Constantinopolului și trebuie cercetat cum s-a produs acest lucru. Într-adevăr, Hellespontul reprezintă ținuturile răsăritene ce se întind de la Abid până în Tracia.

Canonul 40 Trulan

40. Fiindcă a fi alipit de Dumnezeu, prin retragerea din tumulturile vieții, este, într-adevăr, mântuitor, nu trebuie să-i acceptăm fără cercetare și înainte de momentul potrivit pe cei care aleg viața monastică, ci să păzim, și în privința lor, hotărârea transmisă nouă de către Părinți, astfel încât se cuvine ca votul vieții celei după Dumnezeu să fie primit atunci când acesta este deja cert și săvârșit din cunoaștere și judecată, după dezvoltarea deplină a rațiunii. Așadar, cel care va avea de gând să se supună jugului monahal să nu fie mai tânăr de zece ani, iar examinarea acestuia să-i revină întâistătătorului, în cazul în care el consideră că este mai convenabil pentru acela ca perioada până la intrarea în viața și în starea monahală să fie extinsă. Dar, deși Vasile cel Mare, în sfințele sale canoane, legifera ca cea care, de bunăvoie, se aduce pe sine înaintea lui Dumnezeu și îmbrățișează fecioria să fie numărată în rândul fecioarelor când împlinește vârsta de șaptesprezece ani, totuși noi, urmând modelului cu privire la văduve și diaconițe, am stabilit, prin analogie, pentru cei care au ales viața monastică, vârsta menționată. Căci a fost scris la dumnezeiescul Apostol ca văduva să fie înregistrată în Biserică la șaizeci de ani, însă canoanele au transmis ca diaconița să fie hirotonită la patruzeci de ani, fiindcă au văzut că Biserica a devenit, prin harul dumnezeiesc, mai puternică și a progresat și au văzut și fermitatea și certitudinea credincioșilor în păzirea poruncilor dumnezeiești. Și fiindcă și noi am observat foarte bine acest lucru, am hotărât, în conformitate cu acestea, ca pe cel care are de gând să înceapă nevoințele cele după Dumnezeu să-l însemnăm mai degrabă cu binecuvântarea harului ca și cu o pecete, ca astfel să nu-l îndemnăm spre ezitare multă și spre cumpănire, ci mai degrabă să-l impulsionăm spre alegerea binelui și spre instituire.

Concordanță: Can. 15 IV Ec.; 14 Trulan; 18, 24 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Monahul va fi în monahism la vârsta de zece ani, pentru că, deși dumnezeiescul Vasile [cel Mare] a arătat că cel care este tuns să

împlinescă vârsta de șaptesprezece ani și cu toate că Apostolul acceptă ca văduva din biserică să fie de șaizeci de ani, Părinții au spus să fie făcută diaconiță la patruzeci de ani, pentru că Biserica a devenit mai puternică, de aceea noi impunem monahului o pecete mai grea. Canonul 18 al Sfântului Vasile cel Mare spune că cea care se dedică pe ea însăși Domnului și care refuză căsătoria trebuie să fie de șaisprezece sau șaptesprezece ani pentru ca promisiunile ei să fie sigure, iar dacă le încalcă este pedepsită neînduplecător, deoarece afirmă că nu se cuvine ca vorbele copilărești să fie considerate ca valide față de unele ca acestea. Iar prezentul canon îl acceptă pe cel care dorește să fie monah dacă nu este mai mic de zece ani după ce a depus examinarea cu privire la vârstă către judecata egumenului, dacă acesta consideră mai folositor să mărească perioada până la orânduirea și petrecerea în viața monahală. Dar reduce vârsta hotărâtă de către Vasile cel Mare, deoarece se vede că Biserica este mai puternică prin harul dumnezeiesc și înaintează și avansează spre cele înalte și credincioșii se arată mai fermi și mai statornici în păstrarea poruncilor dumnezeiești. Pentru că și datorită acestui motiv Biserica a avansat înspre mai bine, sfințele canoane au redus vârsta diaconiței și au transmis ca aceasta să fie hirotonită la patruzeci de ani, deși Apostolul a stabilit ca văduva care dorește să fie înregistrată în Biserică să aibă șaizeci de ani.

Interpretarea lui Zonaras. Vasile cel Mare, în Canonul 18 al său, dispune ca jurămintele fecioarelor să fie admise după șaisprezece sau șaptesprezece ani, iar cele depuse înainte de această vârstă să fie considerate ca vorbe copilărești. Dar canonul prezentului sinod spune că cel care intră sub jugul monahal trebui să aibă zece ani și amintește și canonul lui Vasile cel Mare. Dar spune că se normează acest lucru pentru că Biserica a devenit mai puternică și credința este fixată mai mult și credincioșii sunt statornici în păstrarea dumnezeieștilor porunci. Dar s-a folosit ca exemplu și de canonul despre diaconițe al Sinodului al IV-lea [Ecumenic] care spune „că, de vreme ce dumnezeiescul Pavel a rânduit ca văduvele să fie înregistrate la șaizeci de ani, iar Părinții au hotărât ca fecioara să fie hirotonită diaconiță când are vârsta de patruzeci de ani, tot pentru aceeași cauză, deoarece credința a devenit mai sigură și oamenii mai zeloși în păzirea poruncilor”. Totuși, chestiunea cu privire la vârstă este lăsată episcopului locului, ca acela să examineze pe fiecare dintre cei care aleg viața monahală, dacă trebuie să-i extindă perioada, sau să fie primit chiar și la zece ani.

Interpretarea lui Balsamon. Vasile cel Mare, în Canonul 18 al său, le acceptă pe cele care depun jurământul fecioriei la șaisprezece ani, ca pe unele care pot să discearnă și să distingă binele de rău. Iar prezentul canon nu-l alungă pe cel

care a ales să fie monah la zece ani. Totuși stabilește să nu fie primit în viața monahală în alt fel, decât după examinarea episcopului, dar adaugă că acestea sunt legiferate pentru că Biserica, prin harul lui Dumnezeu, a înaintat spre cele înalte și păstrarea poruncilor dumnezeiești a devenit foarte trainică. Iar canonul s-a folosit ca fundament al acestora și de cele spuse cu privire la diaconițe la Sinodul al IV-lea [Ecumenic], zicând că, de vreme ce dumnezeiescul Pavel a rânduit ca vădulele să fie înregistrate în tagma diaconițelor când sunt de șaizeci de ani, Părinții au hotărât ca fecioara să fie hirotonită diaconiță la patruzeci de ani, căci de aici rezultă că Părinții nu au stabilit nimic nepotrivit, diminuând timpul tunderii minorilor și micșorându-l de la 18 la 10 ani. Dar sunt vrednici de mare mulțumire căci nu au lăsat să fie tuns fără nicio oprire pe oricine are 10 ani, ci cele cu privire la acesta au fost atribuite judecății episcopului. Căci, probabil, aceasta este examinarea, ca unul care a trecut de vârsta de zece ani să fie acceptat spre tundere, iar altul să fie respins și cele ale canonului se rezumă la acestea. Dar citește și *Novela 6* a împăratului și domnului Leon Filosoful¹²⁷, care decide ca cei care au împlinit vârsta de 16 sau 17 ani să fie tunși fără nicio oprire, conform cu Vasile cel Mare, și să întocmească testament. Iar pentru cel care dorește să fie monah după împlinirea vârstei de 10 ani poate să facă acest lucru în siguranță, conform prezentului canon, dar nu va face un testament pentru bunurile lui, ci

¹²⁷ *Novela 6* a împăratului Leon Filosoful precizează următoarele: „Fiindcă vârsta la care se cuvine ca cei care aspiră să intre în viața monahală ca să-și îplinească dorința nu este una și aceeași, ci au fost stabilite de către dumnezeieștii noștri Părinți un lucru sau altul, ne-ați solicitat să stabilim în vederea armonizării părților și a reconcilierii aparentei contradicții. Prin urmare, după ce am luat în considerare, împreună cu preasfințitul patriarh și cu iubiții de Dumnezeu mitropoliți, cele pe care marele și minunatul Vasile le legiferează, adică faptul că cei care îmbrățișează schima monahală să fie învredniciți de aceasta la vârsta de șaisprezece sau șaptesprezece ani, cât și ceea ce al VI-lea Sfânt Sinod [Ecumenic] poruncește, impunând primirea celor care vin spre o asemenea viață la vârsta de zece ani, suntem conștienți că niciuna dintre sfintele legi nu trebuie neglijate, ci poruncim ca cei care doresc să intre în această cinstită schimă să fie învredniciți la oricare dintre vârste. Însă, în ceea ce privește administrarea bunurilor, facem cunoscută o decizie particulară. Cel care a dorit să fie tuns la vârsta de șaisprezece sau șaptesprezece ani să facă dispoziții testamentare în privința bunurilor proprii după cum dorește, căci credem că din acest motiv și Vasile cel Mare a oferit această vârstă pentru această acțiune, pentru ca, nefiind niciun impediment de la această vârstă legală, să dispună cu privire la bunurile proprii. Dar cel care a intenționat să se preschimbe în această cinstită orânduire monahală la vârsta de zece ani nu are nicio piedică prin aceasta pentru încercarea lui măntuitoare, căci, se pare, Sfântul Sinod, fiind conștient de acest lucru, reduce vârsta intrării în viața monahală. Totuși, nu ar trebui să se permită, ca și în cazul intrării în acest fel de viață, să aibă puterea de a dispune testamantar față de bunurile proprii, ci să fie ținut departe de a-și administra bunurile până când acela va ajunge la timpul la care vârsta legală îi oferă împlinirea legală a dispunerii testamentare. Dacă, după cum se întâmplă în viața omenească, ar muri înainte de împlinirea acelei vârste, toți sclavii lui vor fi eliberați din sclavie, iar restul averii să fie împărțită în două părți, una de două treimi și cealaltă de o treime, iar mănăstirea să primească două treimi, iar o treime să fie dată rudelor celui decedat. Dacă acestea nu există, și acea treime ar trebui să meargă acolo unde au mers cele două treimi” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 33-35].

va aștepta până va ajunge la cincisprezece ani. Iar dacă va muri între timp, slujitorii lui vor fi eliberați, iar restul averii va fi împărțită în două, două treimi va lua mănăstirea și o treime va fi dată rudelor, iar dacă cel care a murit nu are rude, acea treime va reveni către mănăstire.

Remarcă din prezentul canon și din cele din acesta că nu se cuvin să se facă tunderi ale monahilor fără știrea episcopului locului, dar cu atât mai mult a minorilor și a celor dubioși. Căci episcopul este întâistătătorul, iar nu starețul, precum spun unii. Remarcă, de asemenea, că nimeni nu devine monah, dacă nu a împlinit vârsta de zece ani. Cercetează și Canonul 18 al Sfântului Vasile [cel Mare].

Canonul 41 Trulan

41. Cei din orașe sau sate, care doresc să se retragă în sihăstria și să se îngrijească de ei înșiși în singurătate, trebuie să intre mai întâi într-o mănăstire și să se deprindă cu viața solitară și, întru frică de Dumnezeu, să se supună timp de trei ani exarhului mănăstirii și să îndeplinească ascultare întru toate, după cum se cuvine. Și astfel, după ce depun mărturie în legătură cu acceptarea într-o astfel de viață, îmbrățișând-o de bunăvoie și din toată inima, să fie examinați de către întâistătătorul locului. De asemenea, după aceea, pentru încă un alt an, să stăruie persistent în afara sihăstriei, pentru ca intenția lor să fie vădită mult mai bine. Căci sub aceste condiții oferă certitudinea faptului că nu vânează slavă deșartă, ci urmăresc această liniștire într-adevăr pentru însăși frumusețea ei. Iar după împlinirea acestei perioade, dacă vor persevera în această alegere, să fie închiși în sihăstrie, însă să nu le mai fie permis, când ar dori ei, să fie absenți dintr-o asemenea singurătate, doar dacă nu cumva ar fi îndemnați spre aceasta din pricina folosului și ajutorului obștesc sau dacă îi constrânge vreo altă suferință letală, și aceasta doar cu binecuvântarea episcopului locului. Iar cei care încearcă să iasă din sălășluirile lor, cu excepția motivelor menționate, să fie închiși la început fără voia lor în sihăstria amintită, iar apoi să-i vindece prin posturi și alte asprimi, știind, după cum a fost scris, că: „Niciunul care pune mâna sa pe plug și se uită înapoi nu este potrivit pentru împărăția cerurilor” [Luca 9, 62].

Interpretarea lui Aristenos. Cei care vor fi zăvorâți, după ce trăiesc trei ani în mănăstire, și stau încă un an în afara sihăstriei, să intre astfel și să nu mai iasă, decât dacă i-ar constrânge moartea sau pentru binele comun. Cel care dorește să intre în sihăstrie și să se dedice în singurătate, trebuie mai întâi să intre în mănăstire și să fie supus trei ani celui care este întâistătător al mănăstirii în frica de Dumnezeu și astfel să fie cercetată alegerea lui de către episcopul locului, dacă alege o asemenea viață din toată inima. Și dacă rămâne constant, mărturisind că

o dorește în felul acesta, atunci să-și dedice încă un an în afara sihăstririi, ca să confere o certitudine deplină că nu urmărește liniștirea pentru slava deșartă, ci pentru binele însuși. Iar după trecerea unei asemenea perioade, dacă este găsit că rămâne cu aceeași voință, să fie zăvorât și să nu mai iasă de acolo deloc, doar dacă nu cumva îi impune necesitatea comună sau o altă constrângere care-l amenință cu moartea. Dar chiar și așa va ieși cu binecuvântarea episcopului locului. Iar dacă ar ieși în afara motivelor precizate, va fi mai întâi zăvorât fără voia lui, iar apoi îl va supune posturilor și altor nevoițe și prin acestea va găsi vindecare a micimii sale sufletești, cunoscând, precum s-a scris, că „nimeni care pune mâna pe plug și s-a uitat înapoi nu este potrivit pentru împărăția cerurilor” [*Luca* 9, 62].

Interpretarea lui Zonaras. Dumnezeieștii Părinți au considerat că este periculos ca unii să fie așezați din viețuirea lumească în viața sihăstrească și să se zăvorască în locuințe strâmte și să-și fie lor înșiși învățători. De aceea, poruncesc ca cei care doresc un asemenea lucru să intre mai întâi într-o mănăstire și să fie sub ascultare timp de trei ani și astfel să practice viețuirea sihăstrească și, după ce au slujit în supunere, să mărturisească faptul că aleg din tot sufletul sihăstria și să fie cercetați de către arhierul locului și din nou să stăruie încă un alt an în afara sihăstriei, pentru ca voința lor să se arate neschimbată. Iar după ce au arătat pe deplin că nu caută liniștirea pentru dragostea slavei lumești, ci pentru lucrarea virtuții, vor fi zăvorâți, fiindcă nu-și vor mai părăsi locuințele, decât dacă ar fi constrânși de vreo necesitate, care privește vreun folos comun, probabil al ținutului în care trăiesc, sau din cauza unui pericol care probabil le-ar aduce moartea. Chiar și așa, să le părăsească cu știrea și binecuvântarea episcopului. Iar dacă ar pleca în alt fel nu pentru cauzele menționate, Părinții au hotărât ca mai întâi să fie zăvorâți fără voia lor acolo unde au fost mai înainte, iar apoi să fie supuși epitimiiilor pentru ca să se vindece prin post și strictete pe ei înșiși, adică de ușurința schimbării voinței lor.

Interpretarea lui Balsamon. Este un lucru mare și îndrăzneț ca cineva să rămână în viețuirea sihăstrească și să se zăvorască într-o locuință foarte mică, ca un om mort, pentru toată perioada vieții sale. De aceea, fusese legiferat de către Părinți ca nimeni să nu fie zăvorât vreodată fără examinare temeinică, ci cel care dorește să facă acest lucru, să fie supus mai întâi timp de trei ani egumenului și să ofere o garanție pentru viitor din cele anterioare ale viețuirii sale după cercetarea făcută de către episcopul locului. Apoi să rămână în afara sihăstriei încă un alt an și, dacă nici așa nu se arată că cel care caută zăvorârea nu face acest lucru dintr-un mod rău, ci datorită binelui însuși și din dorința de mântuire sufletească, atunci să fie zăvorât de către episcop, încât să nu părăsească sihăstria,

decât pentru binele comun sau din pricina unui pericol de moarte. Dar să nu facă această ieșire în alt fel decât după insistența episcopală. Iar dacă ar ieși în alt fel, iar nu din pricina cauzelor menționate, mai întâi să fie zăvorât fără voia sa acolo unde era anterior, iar apoi să fie vindecată căderea făcută de el prin epitimii. Căci se spune că este neplăcut față de Dumnezeu ca cel care făgăduiește să facă ceva bun și mântuitor să devină prin renunțare încălcător al propriilor promisiuni. Astfel, remarcă cercetarea timp de patru ani a celui care va fi zăvorât, căci în ținuturile din afară cel care dorește este zăvorât deodată ce afirmă și acționează chiar și fără decizie episcopală și fără obiceiurile cântării psalmilor. De asemenea, remarcă faptul că nu este permis celui zăvorât să iasă din zăvorâre fără încredințare episcopală, chiar dacă este o cauză foarte binecuvântată, care solicită ieșirea lui. Și canonul hotărăște acestea ca cei care nu ies în felul acesta să fie zăvorâți din nou de către episcop contrar voinței lor. Iar capitolul 1 din *Novela 133*, așezată în cartea a IV-a din *Basilicale*, capitolul 14, spune acestea: „Legiferăm ca nimeni să nu aibă în niciun fel vreo locuință mică, nici ceea ce se numește chilie, doar dacă cineva ar vrea să fie singur în mănăstire sau ajutat de unul sau doi slujitori ca să trăiască conform vieții în contemplație și liniștire. Dar altfel, dacă sunt mai mulți bărbați, să fie stabilit un loc de întâlnire în comun și când se roagă și când fac lucrurile firești care sunt ireproșabile și necalomnioase și, după cum s-a spus, să mănânce în comun, să doarmă în comun, dacă ar fi un asemenea număr ca să locuiască într-o singură casă, fiindcă se întâmplă să existe două sau trei case care îi adăpostesc. Dar nimeni să nu aibă nicidecum ceva propriu, ci să trăiască la comun și noaptea precum ziua, pentru ca noaptea să aibă aceeași supraveghere precum ziua. Căci nu dorm toți întotdeauna, ci este evident că unii sunt la somn, iar alții priveghează și unii vor fi cei care îi veghează întru totul pe cei care dorm. Iar dacă există anumite lăcașuri în orice mănăstire a celor care sunt sub patriarhul ecumenic al acestei mari cetăți, sau a acelor care sunt sub sfinția ta sau în vecinătate, fie că au fost construite de către noi înșine, fie de către alții, le vei distruge pe toate acestea sub orice chip posibil și le vei dezvălui spre vederea unora și a altora și vor vedea toți cele făcute de unii și alții. De ce vor fi speriați să facă acest lucru cei care s-au încredințat pe ei înșiși cu totul lui Dumnezeu și au renunțat la toată viețuirea lumească? Și prin aceasta vrem să ratificăm acest lucru acum și pentru toată perioada următoare ca, precum s-a spus, nimeni să nu aibă vreo locuință mică personală, ci toți să se întrunească împreună și să vadă cele făcute de către unii și alții, căci este evident că vor râvni ca să le stabilească pe unele ca acestea care să rămână întru totul ireproșabile. Iar dacă cineva ar fi descoperit o asemenea nerușinare încât să îndrăznească să încalce ceva din cele care au fost legiferaute, egumenul mănăstirii să cerceteze aceste lucruri. Căci vrem ca de acum

să existe o supraveghere mai strictă”. Astfel, unii afirmă că novela este contradictorie canonului, dar mie mi se pare că acest canon a fost proclamat pentru zăvorăre, iar novela pentru cei care au chilia în chinovia mănăstirilor și este o diferență mare între ambele legiferări și, de aceea, cele ce au fost stabilite nu sunt contradictorii. Dar astăzi cele ale novelei sunt aplicabile în mănăstirile de femei, dar nicăieri în mănăstirile de bărbați.

Canonul 42 Trulan

42. Hotărâm ca așa-numiții pustnici care, îmbrăcați fiind în negru și purtând părul capului crescut lung, străbat orașele, petrecând printre laici – bărbați și femei –, defăimându-și propria făgăduință, dacă, după ce-și vor tunde pletele, aleg să primească înfățișarea celorlalți monahi, atunci să se stabilească într-o mănăstire și să fie socotiți împreună cu frații. Dar dacă nu vor prefera aceasta, să fie cu totul alungați din orașe și să locuiască în pustii, de la care și-au inventat aceste denumiri.

Interpretarea lui Aristenos. Pustnicul care poartă haine negre și părul netuns, dacă nu este înscris într-o mănăstire, după ce-și tunde părul, să fie alungat din oraș. Cei care se preumblă prin cetăți, ca și cum ar părea pustnici, și poartă părul capului crescut lung și haine negre, să intre într-o mănăstire, după ce își tund părul și primesc înfățișarea celorlalți monahi, iar dacă nu aleg acest lucru, să fie alungați din orașe ca să nu-și defăimeze propria făgăduință și să locuiască în pustii, de la care și-au primit și denumirea.

Interpretarea lui Zonaras. Răutatea este veche, fiindcă pricinuitorul răutății se arată întotdeauna în inimile oamenilor. Căci și în vechime erau unii care se îmbrăcau în haine negre și nu își tăiau părul, ci îl lăsau în formă de bucle și așezat pe umerii lor, coborând pe piepturile lor, și astfel se preumblau prin cetăți și trăiau împreună cu laicii, bărbați și femei, defăimând jurămintele monahale. Iar acest sinod prescrie pentru aceștia ca să își taie părul și să intre în mănăstiri, ca să locuiască și să practice asceza împreună cu monahii. Iar dacă nu doresc să facă acest lucru, să fie scoși cu totul din cetăți ca să viețuiască în pustii, de la care și-au inventat și denumirea, fiindcă sunt numiți pustnici, căci nu avuseseră denumirea din fapta însăși, ci și-au atribuit lor înșiși această denumire în mod fals. Dar și înfățișarea și numele sunt false.

Interpretarea lui Balsamon. Mulți amăgitori ai poporului cutreieră orașele, fiind îmbrăcați în negru și netunși, fiindcă își expun postirea și nespălarea și

îi amăgesc pe cei mai simpli și batjocoresc făgăduința monahală. Și unii dintre aceștia trăiesc împreună cu laicii, bărbați și femei, și urlă la răspântii cu învățături demonice, rugându-se, precum pretind, pentru popor și predică pocăința. Iar alții spun că au venit din pustiu în orașele în care să prevestească cele viitoare conform hotărârii lui Dumnezeu și în chip nerușinat solicită anumite bunuri de la cei mai simpli pentru câștiguri și neguțătorie. Astfel, sinodul acesta hotărăște în privința lor ca să-și taie părul și să intre în mănăstiri, încât să trăiască în acestea viața monahală. Iar dacă nu doresc acest lucru, să fie izgoniți din orașe ca să trăiască în pustie, de la care și-au inventat pentru ei înșiși denumirea, nu după adevăr, ci din plăsmuire și dintr-un mod greșit, deoarece nu li se permite să se preumbe prin orașe, pentru că nici nu au locuit în pustie pentru mântuirea sufletului, dacă o dobândeau în mod practic din necesitate.

Canonul 43 Trulan

43. Este permis oricărui creștin să aleagă viața ascetică și, după ce leapădă furtuna tumultoasă a problemelor lumești, să intre într-o mănăstire și să fie tuns conform înfățișării monahale, chiar dacă ar fi fost prins înainte în orice fel de greșală. Căci Mântuitorul nostru Dumnezeu spunea: „Pe cel care vine la Mine nu-l voi scoate afară” [Ioan 6, 37]. Așadar, pentru că viețuirea monahală imprimă asupra noastră o viață întru pocăință, suntem de acord cu cel care se oferă sincer acesteia și nu-l va împiedica nicio situație de la împlinirea propriului scop.

Concordanță: Can. 2 I-II

Interpretarea lui Aristenos. Cel care fuge de furtuna vieții și dorește să intre în mănăstire să aibă toată permisiunea. Fiindcă spune Dumnezeu și Mântuitorul nostru: „Pe cel care vine la mine nu-l voi scoate afară”, este permis oricărui creștin să fugă de furtuna tumultoasă a vieții și să intre în mănăstire și să fie tuns, chiar dacă a făcut orice păcat. Căci Dumnezeu acceptă pe cei care se pocăiesc cu adevărat și în niciun fel nu-i va împiedica pe ei de la împlinirea scopului propriu.

Interpretarea lui Zonaras. Nu trebuie ca gravitatea sau multitudinea căderilor să producă deznădejde față de pocăință pentru cei care privesc spre dumnezeiasca iubire de oameni. Și canonul acesta spune același lucru, fiindcă afirmă că este permis oricui, chiar dacă a păcătuit grav, să aleagă viața ascetică și să fie tuns într-o mănăstire și să intre în orânduirea monahală, care ne prescrie o viață în pocăință. Căci precum o piatră monumentală ne arată și caracterul celui căruia îi este dedicată, tot așa și făgăduința monahală înscrie și formează în noi pocăința și ne oferă reamintirea ei continuă.

Interpretarea lui Balsamon. Se pare că unii dintre cei care doreau tunderea erau oprți fie din cauza unei nerușinări și indiferențe a vieții lor sau din cauza vreunei căderi. Astfel, canonul spune că niciun păcat nu-l oprește pe creștin să aleagă viața ascetică și să-l înduplece pe Dumnezeu prin pocăință. Căci nu există păcat care să biruiască iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Dar și Mântuitorul a spus: „Pe cel care vine la Mine, nu-l voi scoate afară”. Dar și alte canoane afirmă că erezia novațiană nu accepta pocăința celor care se reîntorceau, chiar dacă cei care au greșit cu ceva, cu toate că ar fi un lucru grav, sunt acoperiți de adâncul disperării. Fundamentându-și propria legiuire, Părinți au spus că, precum o piatră monumentală îl descrie pe cel căruia îi este dedicată, tot așa și fâgăduința monahală înscrie asupra monahului pocăința. Dar consideră-le pe acestea atunci când tunderea nu este împiedicată de vârsta nedeplină sau de vreun alt motiv întemeiat. Căci atunci, conform Canonului 40 al prezentului sinod, cercetarea episcopală va permite ceea ce trebuie făcut. Iar dacă vrei să înveți că sunt multe cauze care împiedică tunderea rapidă, citește capitolul 3, al primului titlu, al cărții a IV-a din *Basilicale*¹²⁸, abreviată de către patriarh pe la mijlocul capitolului al 3 lea al titlului al 11-lea al prezentei colecții și așezat în interpretarea la capitolul 32, al titlului al 9-lea al prezentei colecții.

Canonul 44 Trulan

44. Un monah prins în desfrânare sau care-și ia o femeie spre comuniunea căsătoriei și spre conviețuire să fie supus, conform canoanelor, pedepselor pentru cei desfrânați.

Concordanță: Can. 16 IV Ec.; 19 Anc.; 6, 18, 19, 20, 60 Vasile

¹²⁸ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen I. Textus Librorum I-VII*, p. 113. Pasajul se referă la *Novela 123* a lui Iustinian, capitolul 35, care precizează: „Dacă cineva dorește să intre în viața monahală, poruncim ca, dacă se cunoaște că nu se subordonează vreunui statut, egumenul mănăstirii să-i confere haina oricând va decide acest lucru. Dacă nu se știe dacă este supus vreunui statut de orice fel, să nu primească haina monahală în decurs de trei ani; în acest timp, egumenul mănăstirii trebuie să îi cerceteze comportamentul. Dacă în timpul perioadei de trei ani va apărea cineva care pretinde că omul este sclav, *colonus* sau muncitor înscris pe moșia sa, sau că a fugit de la munca sa agricolă, sau a comis un furt sau că din cauza vreunei abateri a intrat în mănăstire, în cazul în care acest lucru se dovedește, omul trebuie să fie restituit stăpânului său, împreună cu orice proprietate pe care se dovedește că a adus-o cu el în mănăstire; mai întâi, însă, el trebuie să primească asigurarea stăpânului său că nu va suferi pentru aceasta. Cu toate acestea, dacă în timpul perioadei de trei ani nimeni nu introduce o acțiune împotriva uneia dintre persoanele menționate, atunci, dacă egumenul mănăstirii consideră că un astfel de om merită acest lucru, egumenul îi va conferi haina după trecerea perioadei de trei ani, și nimeni nu îi va mai face ulterior niciun fel de probleme din cauza statutului – adică atâta timp cât el este locuitor al mănăstirii. Totuși, el trebuie să restituie bunurile pe care se descoperă că le-a adus în mănăstire, celui care se dovedește a-i fi fost stăpân. În cazul în care vreuna dintre persoanele menționate părăsește mănăstirea și trece la viața laică, sau rătăcește prin orașe sau în mediul rural, trebuie să fie obligată să se încadreze în statutul său propriu” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 2, pp. 822-823].

Interpretarea lui Aristenos. Monahul unit în căsătorie sau care desfrânează să primească epitimia pentru cel care desfrânează. Monahul va fi sub epitimie în același fel, chiar dacă desfrânează și chiar dacă s-a unit cu o femeie pentru comuniunea căsătoriei. Iar epitimia pentru cei care desfrânează este de șapte ani, conform Canonului 59 al lui Vasile cel Mare¹²⁹, iar doi ani să se tânguiască, doi ani să fie printre ascultători, doi să se prosterneze, iar un an să stea împreună cu credincioșii și în al optulea an să fie primit la comuniune.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul 16 al Sinodului al IV-lea [Ecumenic] decide ca cei care au promis să trăiască în feciorie și nu și-au păzit promisiunea să fie excomunicați, dar să-i fie atribuită episcopului decizia pentru a-i trata cu compasiune ca să le micșoreze sau probabil să le prelungească epitimia. Iar Canonul 19 al Sinodului din Ancira stabilește ca cei care au făgăduit fecioria și nu și-au păzit promisiunea să împlinescă decizia pentru cei căsătoriți a doua oară. Iar Vasile cel Mare spune în Canonul 60: „Dacă cea care a făgăduit fecioria și-a încălcat promisiunea, va împlini perioada de epitimie pentru adulter. De asemenea și monahul”. Dar prezentul canon îl supune epitimiei celor care desfrânează pe monahul descoperit în desfrânare sau pe cel care a ales căsătoria. De aceea, cred că acest canon trebuie să aibă mai multă putere, ca unul care a apărut mai târziu decât celelalte.

Interpretarea lui Balsamon. Este lăudabil, ca un lucru în mare concordanță, ca monahul care a căzut în desfrânare să fie supus epitimiilor pentru cei desfrânați. Căci probabil cineva ar spune că nu se cuvine ca laicii și monahii să fie pedepsiți la fel. Dar consider că a supune epitimiei pentru desfrânare doar pe monahul care a intrat în comuniunea căsătoriei nu este un lucru nediscriminatoriu. Căci știu că în zilele aceluia preasfințit patriarh și domn Luca, un monah pe nume Leontie Muzaka¹³⁰, care s-a prezentat în fața sinodului în ținută militară și nu s-a supus să fie separat de femeia cu care conviețuia în chip greșit după comuniunea căsătoriei, a fost îmbrăcat din această cauză cu severitate în monah și a fost predat spre închisoare și pedepsit în multe alte feluri grave. Astfel, mi se pare că prezentul canon afirmă că acel monah care s-a unit prin căsătorie, care a părăsit în chip voluntar căsătoria nelegiuită și s-a mărturisit, să fie supus epitimiilor pentru cei care desfrânează. Căci cel care nu părăsește în chip voluntar căsătoria nelegiuită este pedepsit mai grav din cauza nerușinării previzibile, precum spune tema a

¹²⁹ Trimiterea este, de fapt, la Canonul 60 al Sf. Vasile cel Mare.

¹³⁰ Pentru acest caz canonic, a se vedea: V. GRUMEL (ed.), *Les registres des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 3, p. 138.

doua a capitolului al XI-lea, al titlului 1, al cărții a IV-a din *Basilicale*¹³¹, care este parte din *Novela 123* a lui Iustinian¹³². Și citește acest lucru așezat în prima interpretare a capitolului 32 din titlul al nouălea din prezenta colecție¹³³. Cercetează și Canonul 1 al Sinodului al IV-lea [Ecumenic] și citește și Canonul 19 al Sinodului din Ancira, Canonul 60 al lui Vasile cel Mare, fiindcă acesta afirmă că monahii care au făgăduit fecioria, dar care nu au păzit-o, sunt pedepsiți mai grav. Însă, să afirmi că aceste canoane nu se contrazic între ele pentru faptul că, pe de o parte, prezentul canon legiferează în privința monahilor care își mărturisesc faptele lor, iar, pe de altă parte, celelalte canoane, în privința celor împotriva cărora s-a dat o condamnare, și de aceea sunt pedepsiți mai dur.

Canonul 45 Trulan

45. Fiindcă am aflat că în anumite mănăstiri pentru femei, cele care au de gând să se învrednicească de această sfântă schimă sunt îmbrăcate mai întâi de către cei care le aduc cu felurite haine de mătase sau chiar înfrumusețate și împodobite cu aur și cu pietre prețioase și, apropiindu-se în felul acesta de altar, sunt dezbrăcate de o asemenea îmbrăcămintă materială și imediat se face deasupra lor binecuvântarea schimei și sunt îmbrăcate cu un veșmânt negru, hotărâm ca, de acum înainte, să nu se mai săvârșească acest lucru. Căci nu este drept ca cea care din proprie alegere a lepădat deja întreaga desfătare a vieții și a îmbrățișat viețuirea cea după Dumnezeu, întărind aceasta prin gânduri ferme, și a venit în mănăstire, să revină printr-o astfel de podoabă stricăcioasă și trecătoare la rememorarea celor pe care le-a dat uitării și din cauza aceasta să cadă în îndoială și să-i fie tulburat sufletul, precum valurile care inundă și se rostogolesc dintr-un loc în altul, astfel încât să nu-i mai fie rămasă pentru atunci nicio lacrimă de vărsat,

¹³¹ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen I. Textus Librorum I-VII*, p. 116.

¹³² Textul face parte din *Novela 123* a lui Iustinian, capitolul 40, care precizează: „Dacă, odată ce căsătoria este în vigoare, iar soțul singur sau soția singură intră într-o mănăstire, căsătoria trebuie să fie dizolvată, fără *repudium*, dar numai după ce persoana care intră în mănăstire primește haina. Dacă soțul este cel care a ales viața monahală, el trebuie să restituie soției zestrea și orice altceva a primit de la ea și, în plus, o parte din darul său matrimonial egală cu ceea ce i se cuvenea soției la moartea soțului, conform înțelegerii cuprinse în contractul de zestre. În cazul în care soția este cea care a intrat în mănăstire, în același mod, soțul trebuie să păstreze darul său matrimonial și clauza din zestreă convenită la moartea soției; dar poruncim ca el să restituie soției restul zestreii, împreună cu orice altă parte a bunurilor soției care se găsește la el. Dacă amândoi aleg viața monahală, poruncim ca și contractul de zestre să fie inoperant: soțul își va păstra darul său matrimonial, iar soția își va primi zestrea și orice altceva se poate dovedi că i-a dat soțului său, astfel încât, fără nicio sancțiune, amândoi, în mod individual, să beneficieze de propria lor proprietate – cu excepția cazului în care, poate, logodnicul ar dori să dea vreun dar sau vreo remitere logodnicei, sau logodnica logodnicului, sau soțul soției sau soția soțului” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 2, p. 826].

¹³³ G.A. RHALLIS, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 221-224.

încât să arate și cu trupul umilința cea din inimă. Căci și dacă-i va curge vreo lacrimă, după cum este probabil, va fi socotit de către cei care privesc aceasta că s-a întâmplat nu datorită dispoziției sale față de lupta ascetică, ci mai degrabă din cauza lepădării de lume.

Concordanță: Can. 126 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Să nu o îmbrace părinții pe cea care va veni înspre monahism în haine de mătase și apoi să fie îmbrăcată în schimă, căci acest lucru este o reamintire a frumuseții trecătoare. Fiindcă Sfinții Părinții ne învață că unele dintre femeile care aveau să fie învrednicite cu schima monahală sunt îmbrăcate de către cei care le aduc mai întâi cu îmbrăcăminte de mătase, și cu un alt fel de veșmânt deosebit, împodobit cu aur, și cu pietre prețioase și sunt aduse la altar, fiind împodobite astfel în mod exagerat, și apoi dezbracă această îmbrăcăminte materială și primesc imediat binecuvântarea schimei și îmbracă veșminte negre, [Sfinții Părinți] poruncesc ca acest lucru să nu mai fie făcut de acum înainte. Căci nu este un lucru nici pur, nici cuviincios ca cea care a renunțat deja prin propria alegere la toată plăcerea vieții, și a îmbrățișat orânduirea cea după Dumnezeu și a întărit-o nezdruccinat prin argumente să fie astfel adusă la mănăstire și să ajungă din nou la rememorarea ei printr-o asemenea îmbrăcăminte trecătoare și pieritoare, ca una pe care a dat-o deja uitării, și astfel să-i fie tulburat sufletul, fiindcă valurile se năpustesc asupra judecării și o răscolesc prin aceasta, încât nici nu va vărsa lacrimi, nici nu va arăta vreo străpungere în inimă.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul interzice ca cele care vor fi tunse să se înfrumusețeze mai întâi cu haine luxoase, cu aur și pietre, și astfel să fie aduse la altar și să dezbrace aceste nimicnicii și să îmbrace hainele monahale și să se facă binecuvântare asupra acelora. Și decide ca să nu se mai facă acest lucru, căci se afirmă că cea care în mod voluntar a lepădat cele lumești și a îmbrățișat orânduirea cea după Dumnezeu și a intrat în mănăstire, aceeași revine la amintirea bogăției lumești și a plăcerii, prin faptul că se înfrumusețează cu împodobiri pieritoare și trecătoare și își tulbură sufletul, fiindcă îi este stimulată amintirea plăcerilor lumii care o scufundă în vârtoarea valurilor astfel încât nici nu-i produce vreo străpungere a inimii, care să arate lacrimi. Dar și dacă va plânge, se spune, acest lucru este judecat de cei care privesc ca îndoielnic, fiindcă cei mai mulți consideră că aceasta plânge din pricina privării de lume și de plăcerile ei.

Interpretarea lui Balsamon. Lucrul pe care dumnezeieștii Părinți l-au analizat că se întâmpla atunci în mănăstirile de femei și l-au interzis în chip plăcut lui

Dumnezeu, același lucru se întâmplă acum la cei din chilii și mai ales cu monahiile. Căci o îmbracă pe cea care va fi tunsă ca pe o mireasă cu îmbrăcăminte luxurioasă, împodobite cu podoabe de aur și cu pietre chiar în însăși apropierea orei de tundere și o aduc pe aceasta la biserică împodobită în acest fel. Iar când vine momentul tunderii, o dezbracă de acea îmbrăcăminte deșartă și luxurioasă de nuntă și o îmbracă cu un veșmânt negru. Astfel, Sfântul Sinod a interzis acest lucru, ca unul care incită la dorința lumească și este condamnat de către privitori. Dar, după cum se pare, o asemenea decizie mântuitoare nu este trecută cu vederea din nicio altă pricină, decât din faptul că nu introduce o pedeapsă pentru cei care o desconsideră. Dar mi se pare că toți cei care încalcă canoanele vor fi pedepsiți după cum crede episcopul locului, chiar dacă felul pedepsei nu a fost pronunțat de către canoane în vreunul din ele.

Canonul 46 Trulan

46. Cele care își aleg viața ascetică și sunt orânduite într-o mănăstire să nu iasă niciunde de acolo. Dar dacă o necesitate inevitabilă le-ar constrânge spre acest lucru, să facă aceasta cu binecuvântarea și încredințarea întâistătătoarei, dar și atunci nu singure, după ele însele, ci împreună cu altele mai în vârstă, care sunt primele în mănăstire, după porunca egumenei. Însă, le este absolut interzis să doarmă afară [din mănăstire]. Dar și bărbații care urmăresc viața monastică să iasă și ei, dacă îi va presa vreo necesitate, cu binecuvântarea celui căruia i-a fost încredințată egumenia, încât, cei care încalcă decizia hotărâtă de noi, fie că sunt bărbați, fie femei, să fie supuși pedepselor corespunzătoare.

Concordanță: Can. 47 Trulan

Interpretarea lui Aristenos. Monahia să nu iasă din mănăstire decât cu binecuvântarea întâistătătoarei, și nu singură, ci împreună cu alta mai în vârstă. Dar să nu se întâmple deloc să rămână afară. În același fel și monahul să nu iasă din mănăstire, decât cu permisiunea egumenului. Canonul interzice cu desăvârșire ca o monahie să rămână sub vreun fel cândva în afara mănăstirii, iar dacă intervine vreo necesitate constrângătoare, nu o oprește pe aceasta, ci îi permite să iasă din mănăstire cu voia și binecuvântarea întâistătătoarei și să se reîntoarcă și să rămână în această [mănăstire]. Dar adaugă la aceasta și să nu iasă singură, ci împreună cu unele mai bătrâne și care sunt printre primele în mănăstire. Însă, de asemenea, se dorește ca nici monahul să nu iasă din mănăstire fără binecuvântarea întâistătorului său. Iar pe cei care încalcă cele hotărâte îi supune pedepselor corespunzătoare.

Interpretarea lui Zonaras. Părinții doresc ca monahiile să petreacă în mănăstire fără ieșire, iar dacă cumva ar exista vreo necesitate inevitabilă ca monahia să iasă din mănăstire, chiar și atunci poruncesc ca ea să iasă cu permisiunea întâistătătoarei, dar nu singură, ci să fie împreună cu aceasta și unele dintre cele mai în vârstă, care sunt primele și cu vârsta și cu virtutea și să nu petreacă noaptea în afara mănăstirii, căci acest lucru înseamnă „să stea afară”. Dar canonul spune că și monahii, dacă îi presează vreo necesitate, să iasă cu binecuvântarea egumenului. Iar cei care nu fac astfel, chiar dacă sunt bărbați, chiar dacă sunt femei, vor fi pedepsiți în mod corespunzător, încât întâistătătorul să-i supună unei pedepse conform dispoziției fiecăruia, fie una mai ușoară, fie una mai grea. Căci celor smeriți și celor care se căiesc față de greșeală se va micșora pedeapsa și vor face una mai ușoară, dar celor împietriți și care se poartă fără rușine li se va da o îndreptare mai intensă și mai grea, și astfel va fi pedepsit fiecare în mod corespunzător.

Interpretarea lui Balsamon. Și alte diferite canoane stabilesc ca monahii să nu se preumbe pe unde vor. Astfel, urmând acestora, și prezentul canon stabilește în privința monahiilor că nu au libertatea de a ieși din mănăstire. Dar, dacă o necesitate constrângătoare solicită ieșirea, nici aceasta să nu fie făcută fără binecuvântarea și solicitarea egumenei și nici fără ieșirea împreună cu unele monahii cucernice mai în vârstă. Iar canonul nu le permite „să stea afară” deloc, adică să înnopteze în afara mănăstirii. Iar acestea sunt în privința monahiilor. Dar poruncește ca monahii să iasă din mănăstire numai din pricina unei necesități constrângătoare și doar cu binecuvântarea și solicitarea egumenului. Iar monahii, precum și monahiile, care încalcă acestea să fie supuși de către întâistătător pedepselor corespunzătoare. Citește și prevederea a doua a capitolului 10, al titlului 1, al cărții a IV-a din *Basilicale*¹³⁴, care este o parte din *Novela 123* a lui Iustinian și care este rezumată la finalul capitolului 4, a titlului al 11-lea al prezentei colecții¹³⁵. Remarcă astfel, pe de o parte, faptul că nu i se permite deloc unei femei să rămână în afara mănăstirii, adică să petreacă întreaga noapte, dar bărbații nu au fost opriți să înnopteze în acest fel, iar, pe de altă parte, femeilor le este permis să iasă din mănăstire când există o necesitate presantă numai împreună cu alte monahii

¹³⁴ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen I. Textus Librorum I-VII*, pp. 115-116. Pasajul este din *Novela 123* a lui Iustinian, capitolul 39, care precizează: „Atunci când o logodnă este realizată între părți conform legii, dacă logodnicul intră într-o mănăstire, el trebuie să primească înapoi ceea ce a dat ca garanție la logodnă sau dacă logodnica alege viața monahală, ea, la fel, trebuie să dea înapoi doar ceea ce a primit drept garanție; pentru ambele părți, se renunță la pedeapsă” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 2, p. 825].

¹³⁵ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 256-257.

cucernice, din pricina alunecării voinței femeii. Iar monahii pleacă numai singuri cu binecuvântarea egumenului și numai la slujirile urgente. Dar mi se pare că toate acestea se cuvin să fie spuse în privința celor sub suspiciune din cauza tinerții, iar nu în privința celor fără suspiciune datorită vârstei și virtuții.

Canonul 47 Trulan

47. Nicio femeie să nu doarmă într-o mănăstire pentru bărbați și niciun bărbat într-una pentru femei, căci creștinii trebuie să fie în afara oricărei poticniri și smințeli și să-și ordoneze propria lor viață cu decență și statornicie către Domnul. Iar dacă cineva va săvârși acest lucru, fie că va fi cleric, fie laic, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 46 Trulan; 18, 20, 22 VII Ec.

Interpretarea lui Aristenos. Nicio femeie nu trebuie să doarmă într-o mănăstire de bărbați, niciun bărbat, în cea de femei. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul solicită nu numai ca monahii să evite orice tulburare, ci chiar și toți credincioșii, dar nici să-și provoace vreo poticnire din cauza altora, nici altora din cauza lor, dar cu atât mai mult monahii. Iar ca bărbații să doarmă într-o mănăstire de femei sau invers, va fi o pricină de poticniri și pentru ei înșiși și pentru ceilalți, căci focul pătimirilor este sădit în trup și ar deveni cu mult mai neputincios pentru noi dacă ne-am ține la distanță de materia care îl aprinde. Iar dacă noi am pune combustibil pe acesta, va deveni violent și ne va mistui ușor ca pe o hârtie. Dar ce combustibil ar fi mai nociv bărbaților pentru focul dorinței decât o femeie, și invers, ce flacără ar fi mai nocivă femeilor pentru aprinderea unei asemenea [dorințe] decât un bărbat? Căci astfel cei din monahism își vor pricinui unii altora pârgșii de ispitire, iar alții vor fi scandalizați, văzând femei care înnoptază în locuințele unor bărbați sau bărbați care fac la fel într-o mănăstire de femei. Căci mulți sunt suspicioși și caută pretexte de scandaluri sau chiar și de dezbinări. De aceea, această faptă este interzisă de către Părinți ca un lucru neonorabil și îi pedepsesc cu afurisirea pe cei care fac contrar celor arătate.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon solicită ca nu numai monahii, ci și toți credincioșii să fie liberi de orice poticnire și nici să nu se lase poticniți din cauza altora, nici alții din cauza lor, cu atât mai mult monahii. Dar faptul ca bărbații să doarmă într-o mănăstire de femei sau invers, va fi un prilej de poticniri atât pentru ei înșiși, cât și pentru alții. Căci focul cel din patimi crește din cauza trupului și s-ar domoli în noi atunci când ne ținem pe noi înșine departe de materia care îl aprinde. Dar dacă noi punem asupra lui materiile combustibile,

acesta va deveni mistuitor și ne va arde cu ușurință ca pe o hârtie. Și ce ar putea fi pentru bărbați materiile combustibile mai active pentru focul dorinței decât o femeie sau, din nou, ce este pentru femei pentru aprinderea acestei flăcări decât un bărbat? Și astfel cei care sunt în monahism își vor oferi unii altora prilejuri de poticnire, iar alții se vor scandaliza, văzând că femeile înnoptează în locuințele bărbaților sau bărbații în mănăstirii de femei. Căci cei mai mulți sunt suspicioși și caută prilejuri de dezbinări și poticniri. De aceea, acest lucru este interzis de către Părinți și îi pedepsesc pe cei care acționează împotriva acestora cu afurisirea. Acesta este canonul. Dar capitolul 2 al *Novelui 123* a lui Iustinian¹³⁶, adică capitolul 15, al titlului 1, al cărții a IV-a din *Basilicale* spune¹³⁷: „Nu va intra nicio femeie sub niciun fel într-o mănăstire de bărbați, nici un bărbat într-o mănăstire de femei, nici pentru pretextul vreunui care a decedat, atunci când acolo se face pomenire, nici pentru orice alt motiv, și mai ales dacă cineva spune că s-ar întâmpla să aibă în mănăstire un frate, o soră sau pe oricare dintre rudele lor, căci monahii, care imită viața cerească, nu au rudenie. Căci de ce ar face doritorii astfel de intrări, dacă nu ar dori să facă un lucru din cele interzise? Așadar, se cuvine ca bărbații să facă în mănăstirile de bărbați ceea ce se cuvine bărbaților, la fel și femeile să facă în mănăstirile de femei cele ce au fost atribuite femeilor, astfel încât nimeni să nu se amestece cu celălalt, nici dacă cineva ar afirma că se întâmplă să-i fie frate, sau soră sau altă rudă, pentru că nici sub acest pretext nu permitem cuiva să facă vreo intrare. Căci dacă punem capăt acestor începuturi și împiedicăm amăgirea sufletelor prin această viziune și căderea care vine de la ea, îmbunătățirea vieții celei mai bune va fi mult mai ușoară și mai împăciuitoare pentru cei sfinți care luptă pentru aceasta. De aceea, toți să se supună acestei legi și nici bărbații să nu fie așezați în mormintele mănăstirilor de femei, nici femeile să nu fie îngropate în mănăstirile de bărbați. Căci după cum nici locuințele pentru femei nu sunt potrivite bărbaților, tot așa nici locuințele bărbaților pentru registrele femeilor. Nu dorim ca din cauza celor decedați să se facă aceste amestecuri nerușinate pentru cei care sunt încă în viață, pentru ca firea să nu aibă o pornire prin aceasta spre ea însăși, care să nu fie motiv de trăire voluptuoasă și distracție și să rușineze faptele dumnezeiești, și să săvârșească sub acoperământul evlaviei și sub masca sfințeniei, lucruri despre care nu este bine pentru asceții vieții monahale, nici măcar să le grăiască sau să le gândească. Dar, deși acest lucru este atât de evident, totuși a apărut necesitatea ca cei care slujesc la înmormântări și mai ales cei care poartă sicriul și groparii să intre în mănăstiri.

¹³⁶ Este vorba, de fapt, de *Novela 133* a lui Iustinian, capitolul 3.

¹³⁷ Pasajul citat de Balsamon apare în *Basilicale* IV, 1, 19-20 [H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen IV. Textus Librorum XXVI-XXXIV*, p. 120].

Iar în mănăstirile de bărbați acest lucru este convenabil, dar în cele de femei nu este așa, din cauza interdicției menționate. De aceea, noi ordonăm ca, dacă se va întâmpla oricând acest lucru și o femeie [iar nu un bărbat, pentru că permitem aceasta] va fi înmormântată într-o mănăstire de călugărițe, cele mai evlavioase femei să rămână în mănăstirea lor, iar la cele ce se săvârșesc să fie prezente doar portăreasa sau portăresele și probabil însăși stareța, dacă ar dori. Și aceia care fac îngroparea și cele de cuviință în privința slujbei și cei care au săpat groapa, după ce au acoperit trupul să plece imediat, fără să vadă pe vreuna dintre preaevlavioasele femei și fără ca ele să fie văzute de unii dintre aceștia. Dar bărbații să nu inventeze nici un alt pretext al vizitării în mănăstirile de femei, nici femeile în cele destinate bărbaților, sub pretextul celor care se fac în privința slujbei, adică cele care se fac în a treia și în a noua zi, sau la timpul când se împlinesc cele patruzeci de zile sau un an. Este permis, dacă este o mănăstire de femei, ca pe toate să le facă femeile, iar dacă este o mănăstire de bărbați, pe toate să le facă bărbații, pentru ca să nu aducă nicio defăimare asupra sfintelor mănăstiri sub pretextul păstrării unor astfel de slujbe.

Canonul 48 Trulan

48. Soția celui înălțat la privilegiul episcopatului să intre, după ce a fost despărțită conform unui acord comun de propriul ei bărbat, după hirotonia acestuia pentru episcopat, într-o mănăstire construită departe de reședința episcopului și să beneficieze de îngrijire din partea episcopului. Iar dacă va fi găsită vrednică, să fie și înaintată la demnitatea de diaconiță.

Interpretarea lui Aristenos. Cea care se separă după hirotonia celui care va avea să accepte episcopatul, trebuie să intre într-o mănăstire, care este foarte îndepărtată de episcopie și să se bucure de purtarea de grijă a episcopului. Pentru ca să nu fie sminteală și poticnire pentru oameni, cea care a fost despărțită prin comun acord de soțul ei, care a fost înaintat ca întâistător al episcopiei, să intre, după hirotonirea lui, într-o mănăstire aflată departe de reședința episcopului, dar să aibă toată purtarea de grijă de la episcop.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul dorește ca bărbatul chemat la episcopie să fie despărțit de soția sa, nu prin constrângerea ei, ci dintr-un acord comun, iar cea care a fost despărțită de el să nu conviețuiască cu el, nici să locuiască în apropierea locuinței lui, ci într-o mănăstire așezată departe de reședința episcopului. Căci, dacă se văd unul pe altul constant, acest lucru le va reaminti întotdeauna de relația și conviețuirea lor anterioară și va aprinde în ei dragostea. Iar dacă ea este departe,

se poruncește ca ea să se bucure de purtarea de grijă a episcopului, iar acest lucru trebuie înțeles atunci când ea nu este în stare să-și asigure din propriile resurse cele necesare. Căci dacă episcopului însuși nu i-a fost permis să cheltuiască mai mult decât cele necesare din veniturile episcopiei, atunci când nu-și procură cele necesare din veniturile proprii, cum nu va fi oprit cu atât mai mult să-i ofere ceva din cele ale bisericii celei cu care a conviețuit înainte, atunci când ea poate obține cele pentru gospodărire din altă parte? Prin urmare, dacă există vreo lipsă pentru ea, atunci când nu are, va primi din cele ale episcopiei. Iar dacă viața ei ar fi cinstită și demnă de treapta de diaconiță, poate fi ridicată și la acest grad.

Interpretarea lui Balsamon. Sfinții Apostoli, când au stabilit în Canonul 5 ca „Episcopul, preotul sau diaconul să nu-și îndepărteze propria soție sub pretext de evlavie”, au permis episcopilor să-și păstreze propriile soții și după hirotonire. Iar Sfinții Părinți ai prezentului sinod, în Canonul al 12-lea, le-au stabilit pe cele pe care le-au decis. Acum, aceștia poruncesc ca cel care a fost ales pentru episcopie să fie separat de soția sa cu care este în prezent după o deliberare comună, iar după hirotonie soția să meargă într-o mănăstire, care este departe de episcopie, căci, dacă se vor vedea continuu unul pe altul, le va reaminti întotdeauna de relațiile și conviețuirea lor anterioară și le va aprinde dragostea. Iar când se face acest lucru astfel, soția să fie învrednicită de purtarea de grijă trupească a episcopului, dacă se află în nevoie. Căci, dacă este înstărită, nu i se va oferi niciun lucru de către episcop, pentru că, chiar dacă acesta este înstărit, nu poate cheltui nimic pentru el însuși din veniturile episcopiei. Iar dacă viața soției este cinstită și este vrednică de treapta de diaconiță, poate fi ridicată la această treaptă. De vreme ce canonul a stabilit acestea, se va întreba cineva cum se poate, fiindcă *Novela 127* a lui Iustinian, care a fost citată de multe ori în această carte, interzice desfacerea conviețuirilor prin consimțământul soților, ca prezentul canon să decidă ca o soție să fie separată prin consimțământ după alegerea soțului ei? Răspuns: Conviețuirea nu se dezleagă prin consimțământ, ci se dezleagă dintr-o cauză justificată. Și așa cum, dacă unul dintre soți primește tunderea, spunem că se face despărțirea grație unui lucru bun, tot așa și când soțul a fost ales, conviețuirea va fi desfăcută după hirotonire și nu se consideră că este dezlegată prin consimțământul părților, lucru inadmisibil de către legi. Dar nu este dezlegată înainte de hirotonire, deoarece este probabil ca aceasta să nu fie realizată din cauza unor motive valabile care s-ar putea produce. Dar dacă soția nu acceptă să fie separată de soțul ei după ce el este ales, acest lucru va împiedica hirotonirea? Răspuns. Mi se pare că alegerea este invalidată dacă soția va solicita din nou conviețuirea cu soțul ei. Căci din acest motiv canonul a spus că separarea are loc prin

consimțământul ei, pentru că nu poate avea loc dacă ea respinge despărțirea. Dar dacă cineva ar spune că tunderea se realizează în mod sigur și dacă celălalt dintre soți nu dorește, atunci spune-i că, în cazul tunderii, cel care a fost lăsat poate să intre într-o altă căsătorie și nu-l vatămă acest lucru, dar în cazul hirotonirii, soția celui care a fost hirotonit, primind tunderea, nu poate să intre într-o altă căsătorie și, fiindcă i s-ar prilejui o nedreptate gravă din aceasta, va fi ascultată dacă nu dorește despărțirea. Cu privire la faptul că soția celui care a fost hirotonit nu este obligată să fie tunsă și să intre în monahism, s-a discutat în fața sfântului împărat și domn Isaac Anghelos în luna septembrie a celui de-al 5 indiction, în prezența a trei patriarhi, al Constantinopolului, al Antiohiei și al Ierusalimului, și a circa 40 de mitropoliți, și a fost stabilit că soția celui care a fost hirotonit trebuie neapărat să fie tunsă în monahism¹³⁸. Cercetează aceste acte așezate în arhiva hartofilaxului. Se va mai întreba cineva: de vreme ce canonul afirmă că nimeni nu trebuie să fie aruncat în viața monahală fără voința sa, de ce este închisă într-o mănăstire soția celui hirotonit, de vreme ce nu a greșit cu nimic? Răspuns: Unii spun că, deoarece canonul nu a stabilit textual ca ea să fie tunsă în monahism, ea va fi închisă în mănăstire, dar nu va fi obligată să fie tunsă în monahism, urmând exemplul soțiilor care au comis adulter sau celor care au căzut în alt fel și mai grav, și mai ales pentru că se dorește ca ea să fie înaintată în vrednicia diaconiei, ceea ce uneori a fost acordat soțiilor laice. Dar mi se pare că, prin necesitate, ea ar trebui să fie tunsă în monahism, pentru că, după cum se spune, îi este permis înainte de hirotonie să nu se despartă de propriul ei soț, de unde și hirotonirea și tunderea nu ar fi realizate. Dar fiindcă ea a ales despărțirea de dragul hirotonirii, va fi obligată să își îndeplinească despărțirea prin tunderea în monahism și să nu își bată joc de cele ce nu sunt spre amuzament. Faptul de a fi sub înfățișare de laică într-o mănăstire este pentru aceasta un semn de pedeapsă, iar nu de binefacere, lucru pe care l-ar vedea spre necinstirea neredusă a hirotoniei. De aceea, nici tunderea ei nu este considerată forțată, ci voluntară. Nu este adevărat că numai femeile laice sunt învrednicite de demnitatea diaconatului, căci și monahiile sunt învrednicite de aceasta. În caz contrar, dacă s-ar conferi ca soția celui care a fost hirotonit să stea în mănăstire sub înfățișare laică, ea va cere în mod justificat și să trăiască în afara mănăstirii, probabil și să se căsătorească cu un alt bărbat sau chiar să conviețuiască cu cel care a fost făcut episcop, ceea ce este nepotrivit și în contradicție cu dumnezeieștile canoane. Așadar, remarcă toate acestea, din pricina celor care le învrednicesc pe soțiile preoților să se căsătorească a doua

¹³⁸ Pentru decizia sinodală din data de 17 septembrie 1186 cu privire la soția celui ridicat la treapta de ierarh, a se vedea: V. GRUMEL (ed.), *Les registes des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 3, pp. 178-179.

oară. Căci eu consider că, potrivit prezentului canon, nu va fi permis ca ele să se căsătorească a doua oară. Dar fiindcă în multe nomocanoane se găsește novela lui Iustinian, care stabilește să nu fie înaintat la demnitatea episcopală cel care are soție sau copii, iar dacă nu, cel care va fi hirotonit contrar acestora să fie ceterisit – iar o asemenea novelă este așezată și în cartea a III-a din *Basilicale*, titlul 1, capitolul 7, care a fost citată de către noi și în capitolul 23 al titlului 1 al prezentei colecții și despre care s-a spus de multe ori¹³⁹ –, spunem că cele ale unei asemenea novele sunt inactive, deși aceasta a fost așezată în *Basilicale*, și că se aplică cele ale prezentului canon. Mai există o a doua novelă a împăratului și domnului Leon Filosoful, pe care să o citești și tu, care stabilește la final în mod textual acestea: „Așadar, împărăția noastră cea de la Dumnezeu, recunoscând că este mult mai plăcut să urmărim poruncile dumnezeiești, emite o lege în conformitate cu ele și după cum este considerat de către ele, hotărăște să ridice la arhierie pe cel care este vrednic de această cinste, chiar dacă fusese învrednicit de urmași potrivit legii; iar cel care îndrăznește să contrazică legea, ca pedeapsă pentru această îndrăzneală, este condamnat de atunci la muțenie pentru o perioadă veșnică”.

Canonul 49 Trulan

49. Reînnoind și acest sfânt canon, hotărâm ca „mănăstirile care au fost odată consacrate cu voia unui episcop să rămână în continuare mănăstiri, iar bunurile ce aparțin acestora să fie păstrate pentru mănăstire și acestea să nu mai poată deveni reședințe lumești” și nici să nu fie cedate de către absolut nimeni unor oameni lumești. Iar dacă s-a făcut acest lucru până acum, hotărâm să nu mai fie în niciun caz valabil. „Iar cei care”, de acum înainte, „încearcă să facă aceasta, să fie supuși pedepselor din canoane”.

Concordanță: Can. 24 IV Ec.; 13 VII Ec.

Interpretarea lui Aristenos. Toate mănăstirile care au fost înființate după voința episcopului nu mai devin reședințe lumești, nici nu pot fi oferite oamenilor din lume. Și canonul acesta spune cele afirmate de către Canonul 24 al Sinodului [Ecumenic] din Calcedon, iar Canonul 4 al aceluiași Sinod [Ecumenic] din Calcedon interzice ca mănăstirea să fie ctitorită fără voința episcopului locului.

Interpretarea lui Zonaras. Acest canon a fost interpretat anterior, fiind Canonul 24 al Sinodului al IV-lea [Ecumenic].

¹³⁹ A se vedea comentariul la Canonul 12 Trulan. Este vorba de *Novela 123* a lui Iustinian, capitolul 1.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul 24 al Sinodului al IV-lea [Ecumenic], fiind, după cum se pare, desconsiderat, a fost reînnoit în întregime, și citește interpretarea lui și interpretarea Canonului 13 al Sinodului al VII-lea [Ecumenic], care îți este necesară.

Canonul 50 Trulan

50. Nimeni dintre toți, fie că sunt laici, fie clerici, să nu mai joace de acum înainte la zaruri. Iar dacă cineva ar fi descoperit făcând un asemenea lucru, dacă ar fi cleric, să fie caterisit, iar dacă ar fi laic, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 42, 43 Ap.

Interpretarea lui Aristenos. Nu trebuie ca vreun laic să joace la zaruri. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Acest lucru este interzis și de către Canoanele 42 și 43 ale Sfinților Apostoli.

Interpretarea lui Balsamon. În Canoanele 42 și 43 ale Sfinților Apostoli a fost scris ca cei care joacă la zaruri să înceteze, iar dacă nu, să fie caterisiți sau să fie afurisiți. Iar prezentul canon stabilește ca cei consacrați care joacă la zaruri să fie de aici înainte caterisiți și laicii să fie afurisiți. Citește și capitolele 27 și 39 ale titlului al nouălea al prezentei colecții și cele scrise în acestea¹⁴⁰. Dar să se cerceteze că, de vreme ce prezentul canon nu decide urmând Canoanelor Apostolice ca cei care joacă la zaruri să fie pedepsiți după atenționare, căruia îi suntem datori să îi urmăm? Desigur, consider că ar trebui să urmăm Canoanelor Apostolice, ca unora care sunt mai îngăduitoare și că prezentul sinod, stabilind în Canonul său al nouălea despre clericul care are o îndeletnicire cârciumărească, nu pedepsește acest lucru de îndată, ci spune, fie să înceteze, fie să fie caterisit.

Canonul 51 Trulan

51. Acest Sinod Sfânt și Ecumenic interzice cu desăvârșire pe cei denumiți mimi și reprezentările acestora, apoi și spectacolele cu lupte între animale sălbatice, cât și dansurile săvârșite pe scenă. Iar dacă cineva va disprețui prezentul canon și se va deda pe el însuși spre ceva dintre cele care au fost interzise, dacă ar fi cleric, să fie caterisit, iar dacă ar fi laic, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 22, 62, 66 Trulan; 15, 61 Cart.

¹⁴⁰ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, vol. I, pp. 201-209.

Interpretarea lui Aristenos. Să nu fie cineva mim sau să țină spectacole teatrale și de lupte cu animale, căci este afurisit, iar dacă este cleric, este caterisit. Și laicilor, fiind creștini, li se cere să trăiască în mod cinstit și, de aceea, canonul îi afurisește pe cei care se dedau zarurilor, sau realizează dansuri pe scenă, sau devin mimi, sau adună oamenii la spectacol sau pe cei care sunt acaparați de luptele cu câini, iar pe clerici, dacă vor realiza un lucru dintre cele interzise, îi caterisește.

Interpretarea lui Zonaras. Acrivia conduitei evanghelice dorește ca credinșii să trăiască nu fără măsură și în mod deșănțat, ci precum se cuvine unor sfinți. De aceea, și acest canon a oprit tot ceea ce cauzează risipirea sufletului, dincolo de ceea ce este necesar, dar și ceea ce slăbește și micșorează puterea lui și pe cele care incită la râsete frenetice și la rânjete zgomotoase, precum sunt cele ale mimilor, care uneori îi imită pe arabi, uneori pe armeni, uneori pe sclavi, iar alteori imită, cu palme peste față și cu urlete, alte lucruri ce produc râsete nepotrivite, care îi isterizează pe cei mai simpli și mai nepăsători. Iar spectacolele cu animale sălbatice nu reprezintă vânătoare cu câini, ci sunt altceva, căci acesta din urmă nu este un spectacol, ci o îndeletnicire. Căci în marile orașe, animale sălbatice, precum lei și urșii, erau hrânite și la anumite ocazii erau aduse în arene și uneori se luptau cu taurii, iar alteori, și cu oamenii, care se întâmplau să fie sclavi sau condamnați, și acestea erau spre plăcerea spectatorilor. Iar canonul interzice să se facă acestea, pentru că expune cruzimea privitorilor care socotesc nenorocirile altora ca bucurii proprii și interzice și dansurile pe scenă. Iar scena reprezintă prefăcătorie și ipocrizie, fiindcă cei de pe scenă sunt considerați cei care se prefac și se prezintă pe ei înșiși uneori ca sclavi, uneori ca stăpâni, alteori ca generali sau conducători. Astfel, precum canonul a interzis aceste lucruri din cauza mimilor, tot așa și dansurile pe scenă, chiar dacă sunt realizate de către bărbați care se învârt în mod necuviincios și se fac de rușine în timpul dansurilor, sau de către femei care incită privitorii la neînfrânare. Iar celor care nu păzesc canonul, ci se dedau la ceea ce este interzis prin acesta, dacă sunt clerici să fie supuși caterisirii, iar dacă sunt laici, afurisirii.

Interpretarea lui Balsamon. La Canonul 24 al prezentului sinod am scris diferite lucruri cu privire la cursele de cai, vânători și luptele în arenă, dar nu și despre mimi și despre dansurile de pe scenă și citește aceste lucruri. Dar cineva va întreba de ce acel canon decide ca cei consacrați și monahii, care se îndeletnicesc cu cursele de cai sau cu jocurile nerușinate, să înceteze sau, dacă nu, să fie caterisiți, iar prezentul canon spune fără vreo diferență că toți cei care se dedau la aceste lucruri, dacă sunt clerici, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici să fie afurisiți?

Răspuns. Una este să se apropie cineva de curse de cai sau să fie găsit la jocuri teatrale, ceea ce este mai pardonabil, cealaltă nu este scuzabilă, și alta este să se dedea cineva la unele ca acestea și să aibă continuu această activitate, ceea ce este impardonabil. Așadar, cei care au păcătuit o dată, după atenționare sunt chemați să înceteze, iar dacă nu doresc, sunt caterisiți. Iar cei care zăbovesc în acest rău, dacă sunt clerici, sunt caterisiți din acel moment, iar dacă sunt laici, sunt afurisiți. Dar trebuie să știi că, deși am scris la acest canon cele spuse de către unii că nu sunt interzise cursele de cai săvârșite azi și nici dansurile de pe scenă și spectacolele mimilor din tribune, toți afirmă că, potrivit ambelor canoane, sunt pedepsiți fără vreo diferență. Dar canonul numește „spectacole cu animale sălbatice” luptele între fiare sălbatice, căci acestea sunt interzise, însă nu și vânatoarea de iepuri. Dar se pare că, din cauza pedepselor acestor canoane, au fost inventate și jocurile imperiale, evident jonglerii, Marona, Ahile, opt glasuri și altele¹⁴¹, care nu produc înveselire și râsete necuviincioase spectatorilor.

Canonul 52 Trulan

52. În toate zilele postului Sfintei Patruzecimi, cu excepția sâmbetei și duminicii și a zilei Sfintei Bunei Vestiri, să fie săvârșită Sfânta Liturghie a Darurilor mai înainte sfințite.

Concordanță: Can. 69 Ap.; 49, 51 Laod.

Interpretarea lui Aristenos. În toată perioada Patruzecimii, cu excepția sâmbetei și a duminicii și a zilei Bunei Vestiri, să fie aduse cele mai înainte sfințite. Cauza pentru care în toată perioada Patruzecimii, cu excepția sâmbetei și duminicii și a zilei Bunei Vestiri, nu se aduce înainte [pe altar] pâine, ci se slujesc cele mai înainte sfințite, este scrisă, după cum ni se pare, în Canonul 49 al Sinodului din Laodiceea.

Interpretarea lui Zonaras. Zilele de post au fost rânduite să fie zile de tânguire și de străpungere spre izbăvirea de greșelile fiecăruia, iar a aduce jertfe lui Dumnezeu este o sărbătorire, iar sărbătorirea este bucurie. Și cum poate cineva să se tânguiască și să se bucure în același timp? De aceea, în celelalte zile ale Patruzecimii se face Liturghia Darurilor mai înainte sfințite, fiindcă atunci nu se săvârșește Jertfa cea Nesângeroasă, ci este readusă cea care fusese deja adusă și săvârșită. Iar în timpul sâmbetelor și al duminicilor, fiindcă este interzisă ajunarea

¹⁴¹ Pentru jocurile populare în perioada bizantină, a se vedea: Marcus Louis RAUTMAN, *Daily Life in the Byzantine Empire*, Greenwood Publishing Group, London, 2006, pp. 108-115.

în acestea, s-a permis să se aducă Jertfa și să se celebreze Liturghia întregă, de asemenea și la ziua Bunei Vestiri, căci o cinștim, ca început și moment de căpătâi al mântuirii noastre și sărbătorim în timpul acesteia. De aceea, conform Canonului 51 al Sinodului din Laodiceea, nici nu este permis să se săvârșească zilele de prăznuire ale sfinților în zilele de post, doar dacă nu cumva este sâmbăta sau duminica, căci și prăznuirile sfinților sunt bucurii. Iar în zilele posturilor este necesar să ne tânguim, iar nu să ne bucurăm.

Interpretarea lui Balsamon. Zilele de post au fost rânduite să fie de tânguire și de străpungere spre izbăvirea de greșelile fiecăruia, iar a aduce jertfa lui Dumnezeu este o sărbătorire, iar sărbătorirea nu este nimic altceva decât bucurie. Și cum poate cineva să se tânguiască și să se bucure în același timp? De aceea, au hotărât Părinții ca să nu fie săvârșită jertfa în toată Sfânta Patruzecime, cu excepția sâmbetei și duminicii și a zilei Bunei Vestiri, căci ne-a fost poruncit ca în aceste zile să sărbătorim, iar nu să ne tânguim, nici să ajunăm, nici să plecăm genunchii. Nu considerăm Liturghia Darurilor mai înainte sfințite ca Jertfa Nesângeroasă, ci ca aducere a Jertfei care a fost deja adusă și săvârșită și a unui ritual sfânt deja îndeplinit. Dar consider că, datorită prezentului canon, și cele mai riguroase dintre mănăstiri cântă și citesc înainte de Săptămâna brânzei canoanele și martirologiile sărbătorilor și pomenirilor sfinților care cad în timpul întregii Patruzecimi. Așadar, remarcă și din prezentul canon că există în principal o singură perioadă de patruzeci de zile, căci dacă și celelalte ar fi considerate, s-ar fi hotărât ca și în fiecare zi să nu fie făcut ritualul sfânt prin jertfa desăvârșită, ci prin cel mai înainte sfințit, precum a fost hotărât acest lucru și în Patruzecimea Paștilor celor mari.

Canonul 53 Trulan

53. Fiindcă rudenția spirituală este mai presus decât legătura trupească, iar noi am aflat că în unele locuri anumiți nași, care-i primesc pe unii copii de la Sfântul și Mântuitorul Botez, încheie, după aceea, cu mamele acelora rămase văduve o conviețuire conjugală, am hotărât ca din momentul de față să nu se mai săvârșească un asemenea lucru. Iar dacă unii, după prezentul canon, vor fi descoperiți făcând acest lucru, unii ca aceștia să fie mai întâi îndepărtați de această relație ilegală, iar apoi să fie supuși pedepselor pentru desfrânați.

Interpretarea lui Aristenos. Nu este permis ca cei care-i primesc pe copii la Botez să se unească cu mamele copiilor. Iar dacă cineva s-ar uni, după despărțire, să cunoască pedeapsa. Rudenia cea după duh este mai mare decât rudenția

trupească. De aceea, acest canon îl supune pedepsei pentru desfrânați pe cel care se unește prin intrarea în comuniune matrimonială cu mama fiului care a fost primit de către el la Sfântul Botez, fiind mai întâi dezlegată conviețuirea ilegitimă.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul poruncește ca cei care iau în conviețuire matrimonială pe mamele văduve ale propriilor fini să fie îndepărtați de o asemenea căsătorie și, după ce căsătoria nelegiuită a fost desfăcută, aceia să fie supuși pedepsei pentru desfrânați.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon îi supune pedepselor pentru desfrânați pe cei care iau în comuniunea căsătoriei pe mamele văduve al finilor lor, hotărând ca o asemenea căsătorie nelegiuită să fie desfăcută. Astfel, cred că va fi supus pedepselor pentru desfrânați acela care se îndepărtează voit de rău și se mărturisește. Căci cel care rămâne în păcat va fi pedepsit aproape mai mult decât cei incestuoși. Și citește ultima temă a capitolului 10, al titlului 5, al cărții XXVIII din *Basilicale*¹⁴², așezată în a doua interpretare a capitolului 5 al cărții a 13-a din prezenta colecție¹⁴³. Avându-le pe acestea în acest fel, unii s-au întrebant până la ce grad este interzisă cununia pentru o asemenea rudenie spirituală? Iar unii au spus că, de vreme ce și din canon și din lege, rudenială spirituală este mai mare decât cea după trup, se cuvine să urmăim celor legiferate pentru căsătoriile trupești interzise. Dar mulți nu au crezut acest lucru și pentru o asemenea rudenie și interdicție se limitează și se restrânge la persoanele care sunt cuprinse în lege. Într-adevăr, *Novela 24* a împăratului Leon Înțeleptul, care interzice ca cei adoptați să se unească prin comuniune matrimonială cu copiii celor care i-au adoptat, adaugă la final acestea: „Deși căsătoria ce se referea mai demult la cei adoptați conținea nu fără o anumită rațiune ceva dezonorant, în același timp nu se prezenta ca încălcare a legii. Iar acum, fiindcă adopția este realizată cum se cuvine și în mod just conform legii și printr-o ceremonie sfântă, când unii sunt plasați în rândul părinților, iar alții în cel al copiilor, nu mai rămâne nicio rațiune pentru a uni pe copiii adoptați cu copiii naturali ai celui care a adoptat. Prin urmare, legiferăm să nu fie permis sub niciun fel ca cei care s-au aflat sub numele de frați să schimbe statutul de frați în cel al căsătoriei”. Astfel, remarcă din prezenta novelă că, precum unele persoane care sunt acceptate prin Sfântul Botez în celălalt fel de rudenie sunt oprite să se unească în chip matrimonial, tot așa sunt oprite și cele care sunt acceptate prin adopție în rudenială de frați. Mai

¹⁴² H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen V. Textus Librorum XXXV-XLII*, p. 1347.

¹⁴³ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 301-309.

remarcă faptul că și adopția este realizată printr-o rugăciune sfântă. Astfel, să ai acest lucru în minte, căci nu-l vei descoperi așezat niciunde altundeva și, de aceea, este trecut cu vederea de către mulți. Dar fiindcă legea spune că adopția imită firea și, de aceea, este interzis ca eunucii să ia în adopție un fiu și să îl aibă pe acesta sub ocrotire, dar *Novela 26* a împăratului nostru înțelept permite să se facă acest lucru, atunci citește aceasta. Tot așa și *Novela 27* a aceluiași împărat poruncește că nu numai femeile care pot avea copii să adopte, ci și fecioarele, încât și cei adoptați de către acestea să aibă, ca unii care sunt sub tutela lor, drepturile de moștenire de pe urma lor. Și nu este nevoie de o poruncă imperială sau de un act judecătoresc pentru ca cineva să fie adoptat fie sub tutela cuiva, fie sub propria tutelă. Și citește această novelă¹⁴⁴. Căci adesea am auzit de la mulți, și aceștia fiind dintre cei experimentați în cele legislative și bisericești, ca cele legate de adopție să nu aibă loc, iar acum, adopția legală nu este făcută nici măcar cu vreo rugăciune și cu acceptarea Bisericii, lucru pe care novelele imperiale amintite îl consideră de neacceptat. Dar tu să știi că se află un document în secretariatul sfintei arhive, care conține textual următoarele: „În luna Mai, ziua 17, în a doua zi a celui de-al 15 indiction al întâistătătorului Nicolae, preasfințitul nostru stăpân și patriarh ecumenic, fiind întruniți senatorii și judecătorii civili cutare și cutare și mitropoliții cei iubitori de Dumnezeu, atotcinstitul și preacinstitul Grigorie Xinos a înaintat astăzi în chip sinodal o decizie, care conținea următoarele: Maria, care are un fiu legitim Constantin, a fost nașă din Sfântul Botez pentru Irina. Constantin a dat naștere lui Teodor, iar Irina a dat naștere Teodorei și iarăși Teodora a dat naștere Anei. Astfel, Teodor, dorind să se unească printr-o căsătorie legitimă cu Ana, a întrebat să afle dacă este permis acest lucru. Prin urmare, a fost citit Canonul 53 al Sfântului Sinod Ecumenic din Trulan și prevederea a șasea a capitolului al 10-lea al titlului al cincilea din cartea a XXXVIII-a [din *Basilicale*]¹⁴⁵, care conține într-o parte următoarele: «Așadar, cel care a primit pe cineva la Sfântul Botez nu poate după aceea să o ia în căsătorie, ca una care într-adevăr a devenit fiica lui, nici pe mama ei sau pe fiica ei. Dar nici fiul lui, fiindcă nimic altceva nu poate să includă orânduire părintească și impediment just la căsătorie precum o asemenea unire, prin care, prin intervenția lui Dumnezeu, se unesc sufletele lor». Și a fost recunoscut că unirea menționată este interzisă, ca una care nu depășește gradul al cincilea, deoarece, conform înțelegerii unei asemenea legi, rudenția spirituală este mai presus decât cea fizică, adică trupească. Iar acest lucru a fost hotărât să fie în vigoare și pentru

¹⁴⁴ P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 105-111.

¹⁴⁵ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen V. Textus Librorum XXXV-XLII*, p. 1347.

adopte, deoarece, conform novejii ilustrului împărat și domn Leon cel Înțelept, rudenja din aceasta este stabilită de la Dumnezeu și prin săvârșirea rugăciunilor dumnezeiești¹⁴⁶.

Canonul 54 Trulan

54. Fiindcă Dumnezeiasca Scriptură ne învață în mod clar: „să nu intri la nicio rudă trupească a ta, ca să-i descoperi goliciunea” [*Leviticul* 18, 6], purtătorul de Dumnezeu Vasile a enumerat în canoanele sale câteva dintre căsătoriile interzise, însă le-a omis prin tăcere pe cele mai multe, aducându-ne totuși prin ambele un beneficiu. Căci, pentru a evita mulțimea denumirilor rușinoase, ca nu cumva să-și mânjească cuvântarea prin asemenea vorbe, a desemnat aceste necurății cu nume generice, prin care ne-a indicat căsătoriile ilegiteime în ansamblul lor. Dar, fiindcă prin această tăcere și prin nedistingerea interzicerii căsătoriilor nelegiuite s-a amestecat firea însăși, am prevăzut să expunem mai lămurit cele legate de această problemă, hotărând ca, de acum înainte, cel care se împreunează cu verișoara sa primară în vederea unei comuniuni conjugale, sau tată și fiu cu o mamă și o fiică, sau tată și fiu cu două surori, sau mamă și fiică cu doi frați, sau doi frați cu două surori, să cadă sub pedeapsa canonică de șapte ani, evident, după ce s-au îndepărtat de relația ilegiteimă.

Concordanță: Can. 27, 68, 75, 76, 78, 87 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Să nu permiți ca un verișor să fie căsătorit cu o verișoară, nici un fiu și un tată cu o fiică și o mamă, nici o mamă și o fiică cu doi frați, nici doi frați cu două surori, iar dacă s-ar face un asemenea lucru, după despărțire, să fie pedepsiți șapte ani. Și aceste căsătorii, ca unele care sunt interzise, vor fi desfăcute și cei care le-au contractat, conform prezentului canon și Canonului 87 al lui Vasile cel Mare, se vor tângui un an, doi ani vor fi între ascultători, trei ani se vor prosterna și în al șaptelea vor sta împreună cu credincioșii și astfel, dacă se vor pocăi cu lacrimi, vor fi învredniciți de cele sfinte și dumnezeiești.

Interpretarea lui Zonaras. [Sfântul] Vasile cel Mare, când a fost întrebat, dacă cineva ar putea, după moartea soției sale, să se unească cu sora aceleia, a interzis acest lucru, iar când a scris celor care gândeau contrariul și-a fundamentat propriul argument foarte notabil și vrednic de adâncimea gândirii lui. Apoi a amintit de unele dintre căsătoriile ilegiteime și interzise, pe care le-a circumscris și

¹⁴⁶ Această decizie sinodală este datată în ziua de 17 mai 1092: V. GRUMEL (ed.), *Les registes des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 3: *Les registes de 1043 à 1206*, p. 53.

le-a indicat cu numele de necurății. Dispoziția cu privire la aceștia a fost numărată între canoanele Părintelui insuflat de Dumnezeu, fiind Canonul 87. Astfel, folosindu-se de acest canon, unii s-au forțat să creadă că nu sunt interzise acele căsătorii care nu sunt enumerate în acela ca fiind ilegitime și au amestecat firea, împreunând rudeniile. Din cauza acestora, sinodul s-a uitat asupra acestui canon și argumentează de ce Sfântul [Vasile cel Mare] le-a omis prin tăcere pe cele mai multe, căci, se spune, ca să nu-și mânjească cuvântarea prin vorbe, enumerând fiecare dintre căsătoriile ilegitime, ci a indicat căsătoriile nelegiuite cu numele de necurăție. Apoi, Părinții sinodului au introdus și căsătoriile ilegitime, pe care le-au și enumerat și au decis ca asemenea căsătorii să fie cu totul desființate, iar cei care le-au contractat să fie pedepsiți printr-un canon de șapte ani.

Interpretarea lui Balsamon. Unii, folosindu-se de Canonul 86 [87] al lui Vasile cel Mare, în care sunt enumerate căsătoriile interzise din cauza rudeniei, au afirmat că toate celelalte, în afara acestora, nu sunt interzise. Astfel, dumnezeieștii Părinți, înlăturând acest lucru, au spus mai întâi că, potrivit legii mozaice, orice unire cu o rudenie este interzisă, fiindcă aceasta conține următoarele: „să nu intri la nicio rudă trupească a ta, ca să-i descoperi goliciunea” [Leviticul 18, 6]. Apoi, aceștia, ca și cum ar apăra ceea ce a fost spus de către marele Părinte, au adăugat că, deși acest Părinte purtător de Dumnezeu nu a precizat în mod textual în canoanele sale toate căsătoriile interzise din cauza înrudirii, ci fiindcă le-a numit pe acestea ca necurății, ca unele care sunt interzise din cauza rudeniei, le-a cuprins pe toate cu această denumire comună și le-a interzis prin cuvinte puține nu numai pe cele care au fost enumerate, ci și pe toate cele derivate din înrudire. Și nu trebuie ca cele care nu au fost pronunțate din cauza bunei cuviințe să fie considerate că nu sunt interzise. De aceea, au și hotărât că cutare și cutare căsătorii sunt ilegitime, adăugând că, după ce se despart în mod evident, adică după mărturisirea lor și nu după judecată, aceștia sunt pedepsiți cu un canon de șapte ani. Deoarece este evident că cei care nu se despart în mod voit, ci după ce au fost condamnați, sunt pedepsiți mai drastic. Căci acest lucru se arată din cuvintele canonului, care precizează că, „evident, după ce s-au îndepărtat de relația ilegitimă”. Dar fiindcă am scris despre căsătoriile interzise în capitolul 2 al titlului 13 al prezentei colecții, citește și acesta și cele ce sunt acolo, care sunt foarte folositoare.

Canonul 55 Trulan

55. Fiindcă am aflat că cei din cetatea Romei ajunează în sâmbetele din timpul Sfințelor posturi ale Patruzecimii, contrar ascultării bisericești transmise, Sfântul Sinod a hotărât să rămână în vigoare, în chip neschimbat, și pentru

Biserica Romei canonul care spune: „Dacă vreun cleric va fi găsit ajunând în sfânta duminică sau sâmbăta, în afară de una singură, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit”.

Concordanță: Can. 66 Ap.

Interpretarea lui Aristenos. Cei din Roma ajunează în sâmbetele Patruzecimii. De aceea, sinodul a amintit că este în vigoare canonul apostolic și pentru ei. Acest sfânt sinod, învățând că cei din cetatea Romei încalcă Canonul 64 [66] Apostolic, care stabilește să nu se ajuneze în nicio sâmbătă, în afară de Sâmbăta mare, și nici duminica, a hotărât ca acest canon apostolic să fie păzit neschimbat și în Biserica Romei.

Interpretarea lui Zonaras. Sinodul a încercat să corecteze această greșeală a latinilor, dar au rămas și rămân de necorectat și trufași din nou, fiindcă nici nu se supun canoanelor mai vechi, care poruncesc să nu se ajuneze sâmbăta, în afară de una, adică de Sâmbăta Mare, nici nu-l respectă pe acesta, dar nici cei consacrați nu se tem de caterisire, nici laicii de afurisire.

Interpretarea lui Balsamon. Și din cauza multor altor lucruri, precum și din pricina prezentului canon, cei din Vechea Romă afirmă că acest sfânt sinod nu este ecumenic, precum am scris și în prefața acestuia. Căci le străpunge inima ca o sabie și îi înfierează, ca pe unii care fac contrar canonului apostolic care spune: „Dacă vreun cleric ar fi descoperit că ajunează în ziua de duminică sau sâmbăta, în afară de o singură sâmbătă, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit”. Așadar, nu trebuie să fie vrednici de iertare, fiindcă se îndreaptă din nou înspre acest individualism, fiindcă ajunează nu numai în sâmbetele Sfintei Patruzecimi, ci și în celelalte. Dar eu am văzut că unii latini, fiindcă sunt acuzați de acest lucru, aduc ca pretext nefondat procesiunea la Sfântul Mormânt al Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și ajunarea care s-a practicat printr-un obicei îndelungat pentru aceasta. Dar i-am văzut și pe alții care nu au plecat la Ierusalim și totuși au ajunat în acest fel și pe alții care nu respectă un asemenea post și dezleagă sâmbetele cu indiferență, chiar dacă și aceștia pleacă la Mormântul Domnului. Însă, eu nu am cum să spun de ce sunt făcute aceste lucruri de către unii ca aceștia, dar cred că urmează mai mult obiceiurilor decât canoanelor.

Canonul 56 Trulan

56. Am aflat, de asemenea, că unii din ținutul armenilor și din alte locuri mănâncă în sâmbetele și duminicile Sfântului Post al Patruzecimii ouă și brânză.

De aceea, s-a hotărât ca Biserica lui Dumnezeu din toată lumea, urmând unei singure rânduieli, să țină postul complet și să se abțină astfel, precum de la felurite cărnuri, și de la ouă și brânză, care sunt rodul și produsul celor de la care ne abținem. Iar dacă nu ar păzi acest lucru, dacă ar fi clerici, să fie caterisiți, iar dacă ar fi laici, să fie afurisiți.

Concordanță: Can. 64, 69 Ap.; 19 Gangra

Interpretarea lui Aristenos. Armenii mănâncă în sâmbetele din Patruzecime ouă și brânză. De aceea, s-a hotărât ca întreaga lume să se abțină de la acestea, dacă nu, să fie afurisiți.

Interpretarea lui Zonaras. Unii creștini din acele ținuturi, știind, cred, canonul care spune: „că nu trebuie să ajuneze în sâmbetele și duminicile Patruzecimii”, mâncau în acestea ouă și brânză. Astfel, sinodul, după ce a corectat acest lucru, a interzis să se mănânce acestea, spunând că, precum ne abținem de la orice sacrificat, adică de la animale sacrificate sau ucise, tot așa trebuie să ne abținem și de la cele produse de la ele și poruncește ca clericii care nu păzesc aceste lucruri ce s-au rânduit să fie caterisiți, iar laicii să fie afurisiți.

Interpretarea lui Balsamon. În canonul anterior fusese legiferat ca să nu se ajuneze în sâmbetele și în duminicile Sfintei Patruzecimi. Iar unii ortodocși armeni, după cum cred, abătându-se de la acest canon, au făcut dezlegare în sâmbetele menționate și au mâncat ouă și brânză, ca unele care evident nu conțin sânge, ci sunt similare cu roadele de toamnă. Astfel, sinodul, după ce a corectat acest lucru, a stabilit ca toate Bisericile lui Dumnezeu să urmeze o singură rânduială și toți să se abțină de la orice sacrificat și că și ouăle și brânza, deși sunt considerate că sunt produse, nu le consumăm din cauza celor de la care provin și că nici nu trebuie să facem dezlegare la acestea. Iar canonul poruncește ca cei care nu păzesc cele stabilite, dacă sunt clerici, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici, să fie afurisiți. Și cei care dezleagă la brânză și ouă în orice miercuri și vineri sunt cu totul supuși acestei pedepse, căci a fost legiferat ca credincioșii să postească în acestea, precum și în postul de patruzeci de zile.

Canonul 57 Trulan

57. Nu trebuie să se aducă înainte, la altare, miere și lapte.

Concordanță: Can. 3, 4 Ap.; 28 Trulan; 37 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Nu trebuie să fie aduse înainte la altar miere și lapte. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Și Canonul 3 al Sfinților Apostoli interzice acest lucru, numărându-se printre acelea și mierea, și laptele și alte feluri de produse.

Interpretarea lui Balsamon. În privința aceasta, am scris mai pe larg la Canonul 3 al Sfinților Apostoli și nu trebuie să vorbim mai mult despre acestea. Cercetează și Canonul 28 al prezentului sinod.

Canonul 58 Trulan

58. Nimeni dintre cei care se numără între laici să nu își ofere lui însuși Sfintele Taine dacă este prezent un episcop, preot sau diacon. Iar cel care îndrăznește un asemenea lucru, făcând contrar celor stabilite, să fie afurisit o săptămână, ca să învețe astfel să nu se aprecieze pe sine mai presus decât trebuie să se aprecieze [cf. *Romani* 12, 3].

Interpretarea lui Aristenos. Laicul să nu se împărtășească pe el însuși, în caz contrar, să fie afurisit șapte zile. Nu trebuie ca un laic să se împărtășească pe el însuși cu dumnezeieștile Taine când este prezent un episcop, un preot sau un diacon. Iar sinodul a hotărât ca cel care face un asemenea lucru să fie afurisit pentru o săptămână, pentru ca să învețe să nu se aprecieze mai presus decât trebuie să se aprecieze.

Interpretarea lui Zonaras. Celor consacrați li s-a conferit dreptul să atingă cele sfinte și să le ofere altora. Dar cel care îndrăznește să se atingă de acestea, fără vreo constrângere, când este evident prezentă o persoană consacrată, și se împărtășește de acestea el însuși, arată că și-a însușit demnitatea preoției, iar acest lucru îi dovedește trufia. De aceea, este și pedepsit cu afurisirea pentru o săptămână, pentru ca, după cum se spune, să nu se aprecieze mai mult decât trebuie să se aprecieze și ca să fie smerit și să se cunoască pe el însuși și să nu pună mâna pe cele ce sunt mai presus de el.

Interpretarea lui Balsamon. Diferite alte canoane au interzis ca Sfintele Taine să fie administrate de către laici sau să-i împărtășească pe alții cu acestea sau pe ei înșiși, pentru că o asemenea demnitate aparține episcopilor, preoților și diaconilor. Iar prezentul canon, după ce poruncește aceleași lucruri pentru aceia și după ce îl supune afurisirii pentru o săptămână pe cel care face contrar celor rânduite, a adăugat ca laicul să nu îndrăznească să facă acestea când este prezent un episcop, un preot sau un diacon, care poate să împărtășească cele sfinte. Așadar, unii afirmă contrar că, dacă nu este prezent niciunul dintre aceștia, din

pricina unei necesități întâmpinate, este bine ca cineva să se împărtășească el însuși de cele sfinte și dumnezeiești. Dar eu nu cred aceasta, pentru că nu va fi permis să fie comis acest lucru din pricina unei interpretări și din contrariul său. Astfel, latinii, fiindcă poartă la piept în mod constant azime, chiar dacă sunt laici, nu numai că se împărtășesc pe ei înșiși cu acestea, precum de cele sfinte, ci îi împărtășesc și pe alții.

Canonul 59 Trulan

59. Să nu fie săvârșit, în niciun caz, vreun botez într-o capelă personală aflată în interiorul unei case, ci cei care au de gând să se învrednicească de preacurata iluminare să vină la bisericile sobornicești și acolo să dobândească bucuria acestui dar. Iar dacă cineva ar fi descoperit că nu păzește cele hotărâte de către noi, dacă ar fi cleric, să fie caterisit, iar dacă ar fi laic, să fie îndepărtat.

Concordanță: Can. 31 Trulan; 58 Laod.; 12 I-II

Interpretarea lui Aristenos. Să nu se săvârșească botezuri în capele private din interiorului vreunei case. Iar cel care nu păzește aceasta, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit. Canonul 31 al prezentului sinod a prevăzut că este posibil să se liturghisească într-o capelă privată, în interiorul unei case, cu voința episcopului locului, deși Canonul 58 al Sinodului din Laodiceea a interzis să se săvârșească acest lucru de către episcopi sau preoți. Iar prezentul canon interzice să se săvârșească botezul în asemenea capele private și prevede ca cei care vor fi învredniciți de dumnezeiasca iluminare să meargă în bisericile sobornicești și să se bucure de acest dar în ele, iar dacă nu, cel care încalcă cele hotărâte, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Acest canon arată odată pentru totdeauna că este interzis să se săvârșească un botez într-o capelă care este într-o casă privată și îl caterisește pe cel consacrat care a îndrăznit să facă acest lucru, iar pe laic îl afurisește. Canonul 12 al Sinodului Proto-Deutera, întrunit în Biserica Sfinților Apostoli, dorește ca cei care slujesc într-o capelă care se află într-o casă să fi fost desemnați dinainte, adică a hotărât să le fi fost deja permisă aceasta de către episcopul locului. Astfel, acest lucru este înțeles în aceste două canoane că nu s-a interzis în mod total să se slujească într-o asemenea capelă și să se boteze, dar nici nu a fost permis oricui, ci Părinții au dorit ca cei care vor sluji în capele să fie desemnați și recunoscuți și, în afara aceluia, să nu fie permis altcuiva să facă acest lucru, nici să fie lăsat acest lucru la voința oricărui preot, ci să obțină permisiunea episcopului locului. Însă îi caterisesc pe cei care fac acest lucru din

propria inițiativă, iar pe cei care sunt în comuniune cu ei îi afurisește. Și Canonul 31 al acestui Sinod al VI-lea stabilește ca să se liturghisească și să se boteze într-o asemenea capelă cu voința episcopului.

Interpretarea lui Balsamon. Remarcă cele scrise la interpretarea prezentului canon și ascultă mai mult de novelele lui Leon cel Înțelept și nu de prezentul canon cu privire la botezurile săvârșite în capele.

Altă interpretare a lui Balsamon. Canonul spune că preoții care botează în capele private și nu în bisericile sobornicești să fie caterisiți și cei care li se alătură acestora, dacă sunt clerici, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici, să fie afurisiți. Dar și Canonul 12 al Sinodului Proto-Deutera, întrunit în Biserica Sfinților Apostoli, spune că cei care fac un asemenea lucru, contrar voinței episcopilor, să fie pedepsiți în mod corespunzător, pentru că aceste lucruri se săvârșeau înainte cu voință episcopală. Cercetează și Canonul 31 al prezentului Sinod și novelele împăratului Leon Înțeleptul așezate acolo, adică *Novela 4* și *5*, și află că prin acestea a fost permis să se slujească și să se boteze în capele private.

Canonul 60 Trulan

60. Fiindcă Apostolul afirmă răspicat că „cel care se alipește de Domnul este un Duh cu El” [*1 Corinteni 6, 17*], este evident că și cel care se înfrățește cu cel potrivit devine una prin legătura cu el. De aceea, s-a decis ca cei care se prefac că sunt demonizați și imită prin netrebnicie și în chip asumat comportamentele acelor să fie condamnați cu totul și să-i supună pe ei unor viețuiri și suferințe tot așa de grele ca și cele cărora cei care sunt cu adevărat demonizați s-ar supune în chip drept pentru eliberarea de lucrarea demonului.

Concordanță: Can. 79 Ap.; 2, 3, 15 Tim.

Interpretarea lui Aristenos. Dacă cineva se prefacă că este demonizat, va fi supus pedepselor pentru demonizați. Dacă cel care se alipește de Domnul, conform Apostolului, este un duh cu El, evident că cel care se înfrățește pe el însuși cu diavolul devine una prin unirea cu el. De aceea, cel care se prefacă că este demonizat și arată că le face pe cele ale acelor, este supus aceluiași suferințe și pedepse, ca celor la care ar fi supuși cei care sunt cu adevărat demonizați pentru eliberarea de energia demonică.

Interpretarea lui Zonaras. Unii, prefăcându-se că sunt demonizați, s-au folosit sau se folosesc și acum de această fățarnicie spre câștig înșelător. Acest

canon interzice un asemenea lucru și decide ca cei care întruchipează aceste lucruri să fie supuși unei pedepse, dar să nu fie supuși pedepsei în chip simplu, ci, mai grav, să fie supuși aceluiași suferințe și pedepse ca celor cărora ar fi supuși cei care sunt cu adevărat demonizați, ca să fie eliberați de demon. Căci se spune că cei care se înfrățesc pe ei înșiși cu demonul prin răutatea obiceiurilor devin una prin unirea cu el. Și se aduce mărturie din Marele Pavel, care spune: „cel care se alipește de Domnul este un duh cu El” [1 Corinteni 6, 17].

Interpretarea lui Balsamon. Canonul stabilește ca cei care se prefac că sunt demonizați pentru profituri folositoare și propovăduiesc cu o conștiință satanică josnică vreun lucru demonic, precum prorocițele păgâne, să fie supuși epitimiei, adică să fie pedepsiți și supuși aceluiași suferințe și pedepse, ca celor cărora ar fi supuși cei care sunt cu adevărat demonizați, ca să fie eliberați de demon. Dar spune că prefăcătorii lor îi înfrățesc cu demonii, precum spune și Marele Pavel, care afirmă că „cel care se alipește de Domnul este un duh cu El” [1 Corinteni 6, 17], iar cel care se alipește de satana este un sclav, și cel care expune lucrările lui este un trup cu el. Unele ca acestea sunt cuprinse în canon. Dar eu, văzând că mulți de felul acesta cutreieră orașele și nu sunt oprțiți, ci sunt primiți de către unii cu brațele deschise, ca unii care s-au sfințit, am căutat să aflu cauza și ofer o corectare. Dar l-am pus din neștiință pe acel Staurakios Oxeobafos, care era într-adevăr drept, dar care a arătat nebunie pentru Dumnezeu din pricina înșelătorilor, împreună cu prefăcătorii. De asemenea, probabil și alții au fost judecați de către mine într-un fel asemănător. Astfel, era necesar ca unele ca acestea să fi fost interzise potrivit prezentului canon pentru ca cei buni să nu fie supuși epitimiei din cauza celor josnici. Căci există multe feluri de mântuire a sufletului și cineva poate să fie mântuit prin acestea, fără a fi sminteală tuturor. Nu spun acestea de la mine însumi, ci din relatarea unor oameni buni, care au întruchipat un asemenea fel de viață plăcut lui Dumnezeu, dar care l-au condamnat ca pe ceva distructiv ce coboară într-o zonă demonică. De aceea, și diferiți preasfințiți patriarhi, urmând canonului, pe mulți care stăteau cu lanțuri în biserica Sfântului Mare Mucenic Nichita și pe alții care se preumblau la răspântii și se prefăceau că sunt demonizați, i-au reținut cu forța și i-au închis în închisorile civile.

Canonul 61 Trulan

61. Cei care se dedau pe ei înșiși vreunui prezicător sau celor care se numesc sutași sau altora de acest fel, ca să afle eventual de la aceia ceea ce ei ar dori să le fie descoperit, să cadă sub pedeapsa canonică de șase ani, conform celor hotărâte mai înainte de către Părinți în privința acestora. Tot sub aceeași pedeapsă

trebuie supuși și cei care trag după ei urși sau alte animale de acest fel, pentru amuzamentul și vătămarea celor simpli, cât și cei care prezic, prin zădărniciile amăgirii, norocul, soarta, genealogia și o mulțime de alte lucruri de felul acesta, cât și așa-numiții izgonitori de nori, vrăjitorii, cei care confecționează amulete și prezicătorii. Hotărâm ca cei care continuă cu acestea și nu se schimbă și nu scapă de aceste obiceiuri vătămătoare și păgâne să fie cu totul aruncați din Biserică, după cum precizează explicit sfintele canoane. Căci, după cum spune Apostolul, „ce comuniune are lumina cu întunericul?”, sau „ce înțelegere este între templul lui Dumnezeu și idoli?”, sau „ce parte are un credincios cu unul necredincios? Sau ce învoire este între Hristos și Veliar?” [2 *Corinteni* 6, 14-16].

Concordanță: Can. 24 Anc.; 36 Laod.; 7, 65, 72, 83 Vasile; 3 Grig. Nyssa

Interpretarea lui Aristenos. Cel care s-a datat pe sine sutașilor sau demonilor, pentru ca să afle ceva din cele interzise, va fi supus pedepsei de șapte ani. Potrivit acestui canon, și cel care trage după el un urs, și vrăjitorul, și cel care se cheamă cititor în nori și cel care crede în soartă și noroc este scos afară din Biserică. Cei care urmează obiceiurilor păgânilor și se dedau pe ei înșiși vrăjitorilor sau prezicătorilor, ca să afle de la ei ceva interzis, de asemenea și cei care trag după ei urși sau alte animale pentru amuzamentul și vătămarea celor mai simpli, și cei care spun norocul, soarta și genealogiile, și cei care se încred în vrăjitori și celor care se numesc cititori în nori sinodul a hotărât să fie pedepsiți șase ani, încât să stea împreună cu cei care au căzut timp de patru ani, iar pentru alți doi ani să stea cu credincioșii și astfel să fie învredniciți de cele sfinte și dumnezeiești. Iar dacă rămân neîndreptați și după pedeapsă și nu părăsesc obiceiurile acestea ale păgânilor, să fie scoși cu totul din Biserică.

Interpretarea lui Zonaras. Niciun credincios nu trebuie să se folosească de nimic din cele de care s-au folosit păgânii și necredincioșii sau de cele pe care le foloseau grecii, adică de divinații și vrăjitorii și de altele de felul acesta care poartă asemenea nume și nici să nu caute prin unele ca acestea să le descopere pe cele pe care doresc să le știe. Căci spun Părinții purtători de Dumnezeu și învățătorii Bisericii și mulți alții, și, printre ei, și dumnezeiescul Gură de Aur, că, chiar dacă numele Sfintei Treimi este invocat de unele ca acestea, sau chiar dacă se fac invocări ale sfinților ori chiar dacă se face semnul dumnezeieștii cruci, trebuie să fugim și să ne ferim de acestea. De aceea, și Părinții acestui Sinod au stabilit ca cei care fac un asemenea lucru să fie afuriși pentru șase ani (dar afurisirea trebuie considerată pentru laici, căci cei consacrați vor fi caterisiți, pentru că laicii care cad în acestea sunt afuriși, dar cei consacrați care cad în acestea sunt caterisiți), iar

dacă persistă în ele să fie scoși din Biserică, adică din adunarea credincioșilor. Dar canonul nu interzice să fie săvârșite doar cele menționate, ci îi supune sub aceeași pedeapsă și pe cei care trag după ei urși sau alte animale de acest fel, pentru amuzamentul și vătămarea celor mai simpli. Căci sunt așezate pe ele țesături colorate și, tăindu-li-se părul de la acestea, li se oferă femeilor, ca un fel de talisman și ca ceva care poate să ajute probabil în caz de boli sau deochi. Iar cele care le acceptă pe acestea ca pe niște lucruri necesare, le oferă aceloră o remunerație și le cer ca să îi pună pe copiii lor pe spinarea animalului sălbatic, ca și cum, prin aceasta, vor fi preveniți copiii lor de vreunul dintre rele. De asemenea, se poruncește și ca cei care desemnează norocul, soarta sau genealogia, fiindcă acestea sunt absurditățile păgâne, să fie supuși în același fel pedepselor. Căci, se spune, ce părtășie este între lumină și întuneric, și sunt adăugate și alte cuvinte ale Apostolului.

Interpretarea lui Balsamon. În capitolul 25 al titlului al 9-lea al prezentei colecții¹⁴⁷ am așezat diferite legi despre ghicitori și vrăjitori și alții de felul acesta. Citește-le pe acelea. Dar prezentul canon dispune ca nimeni să nu meargă la ghicitori și vrăjitori, sau la cei care sunt numiți sutași, ori la cei care trag după ei urși, sau la așa-numiții izgonitori de nori, la vrăjitori ori la cei care confecționează amulete. Iar dacă cineva va face acest lucru, va fi afurisit șase ani și dacă persistă în rău, va fi alungat din Biserică și nu se va mai întruni deloc cu cei dreptcredincioși. Căci se spune, ce părtășie este între lumină și întuneric și celelalte. Deoarece canonul le stabilește pe acestea și se ferește de asemenea activități demonice, ca unele preluate din necredința grecească și păgână, trebuie cercetate în parte cele conținute în canon. Sunt numiți ghicitori cei care citesc în palmă, care ghicesc din ceașcă, cei care îl cheamă în privința unui lucru prin jertfe pe Satan, tatăl lor, și toți cei care pur și simplu doresc ca prin anumite semne din consultare demonică să vadă cele ce vor fi și se supun pe ei înșiși demonului. Sutașii sunt cei care sunt numiți de către noi conducători, dar în vechime erau oameni în vârstă, evident mai înțelepți, și care se ridicau deasupra celorlalți în privința consfătuirii, ca unii care, amăgindu-i pe cei mai simpli prin diferite lucrări necurate, erau cinstiți ca falși dumnezei. Cei care trag urși sunt numiți cei care hrănesc urșii, ca unii care așază țesături colorate pe capul și pe tot trupul animalului și, tăindu-li-se părul de la acestea, li se oferă unora împreună cu țesături ca un fel de talisman și ca ceva care poate să ajute în caz de boli sau deochi. Iar alții poartă la piept șerpi și sunt numiți athingani¹⁴⁸, și afirmă că

¹⁴⁷ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 188-200.

¹⁴⁸ Athinganoi [Ἀθίγγανοί] reprezentau o sectă de maniheiști percepuți ca eretici, având anumite afinități iudaice, reședința lor principală fiind în Frigia și Licaonia. Deși respectau sabatul,

unul a fost născut într-o zi nefastă, iar altul dimpotrivă sub o stea norocoasă și prevestesc fericirile și nefericirile viitoare și scornesc și alte lucruri nevrednice să fie transmise în scris. Sunt numiți cititori în nori cei care prevestesc cumva din nori cele neștiute de către mulți. Căci unii când privesc norii, și mai mult, când soarele apune și cerul este ca focul, afirmă în mod defăimător că află adevărul din aceștia. Căci dintr-un nor, care se aseamănă unui porumbel, le spun celor care întreabă că se îndreaptă înspre o situație dificilă, iar din altul, care se aseamănă unui om care poartă o sabie, că prevede război, iar din altul, care se aseamănă unui leu, prevestesc o acțiune a decretelor imperiale și prezic și alte absurdități bizare. Dar câți vrăjitori am văzut care să spună anumiți psalmi dumnezeiești și care pomenesc și numele martirilor sau chiar al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu? Părinții purtători de Dumnezeu și învățătorii Bisericii au hotărât să fugim de toate acestea și, dintre aceștia, mai ales dumnezeiescul Gură de Aur, care afirmă acestea în *Omiliile la statui* în felul următor: „Și te însoțești nu numai cu amulete, ci și cu farmece, aducând în casa ta bătrâne îmbătate de vin și pe jumătate bune. Oare nu-ți este rușine, nici nu te înroșești ca, după o filosofie atât de mare, să te înfricoșezi de acestea? Dar există ceva mai grav decât această amăgire: când crezând că se apără, spun că femeia care face farmecele este creștină și nu rostește niciun alt cuvânt decât numai numele lui Dumnezeu. Dar mai ales pentru aceea o urăsc și îi întorc spatele, pentru că, spunând că este creștină, a arătat cele ale păgânilor. Chiar și demonii au rostit numele lui Dumnezeu, dar erau totuși demoni. I-au spus lui Hristos: „Te știm cine ești: Sfântul lui Dumnezeu” [*Luca 4, 34*]¹⁴⁹. Cei care confecționează amulete sunt numiți cei care prin înșelătorie demonică oferă celor care sunt amăgiți de către ei anumite legături confecționate din sfori de mătase și care sunt numite „sacoșe”¹⁵⁰, fiindcă au uneori în interiorul acestora anumite scrieri, iar uneori alte lucruri mincinoase care probabil se vor întâmpla și spun că se cuvine ca acestea să fie purtate atârinate

nu erau circumciși și nici nu se identificau ca evrei sau non-evrei. Secta aceasta este cunoscută în perioada bizantină ca secta melchisedechiților. Pentru Balsamon, termenul este folosit pentru romei, de la acest termen de Ἀθίγγανοι provenind ulterior și termenul de „țigani”. A se vedea: Erich TRAPP, Wolfram HÖRANDNER, *Lexikon zur byzantinischen Gräzität besonders des 9.-12. Jahrhunderts*, vol. 1 A-K, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2001. Termenul a fost ulterior folosit în întregul spațiu balcanic: „Cigáni, Cikáni, Cyganie, Čigonai, Čigáni, Čigányok, Ţigani, Çingeneler, Αθίγγανοι, Цигани, Цыгане”.

¹⁴⁹ Acest pasaj provine din „Cateheza a doua către cei care urmează să fie luminați și despre femeile care-și împodobesc părul cu împletituri și cu aur; și despre cei care s-au folosit de semne, de amulete sau descântece, care toate sunt străine creștinismului” (SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la statui*, trad. A. Podaru, vol. 2, Ed. Polirom, Iași, 2011, p. 431).

¹⁵⁰ Termenul „πουγγίον, τό” provine de la termenul din latina medievală „punga”, ce înseamnă „sacoșă, plasă”.

la gâturile celor care le primesc spre paza de orice rău. Dacă aş fi avut timp să relatez câte lucruri de felul acesta am văzut că au fost judecate în mod sinodal, aş fi întocmit o relatare amplă în privința acestora, dar voi menționa câteva. Spre exemplu, un întâistătător al Mănăstirii Hose, când a fost acuzat în privința unor asemenea lucruri, a fost descoperit în fapt că poartă la piept o haină a unui copil nou-născut și a spus că i-a fost dat acest lucru de către o femeie pentru împiedicarea și amuțirea celor care vor încerca să vorbească împotriva lui. De aceea a și fost supus crimei de lezmajestate. Un alt preot, fiind acuzat că a dat sfânta pâine din Joia Mare diferitelor femei și bărbați, pentru ca, prin aceasta, să fie descoperit cel care a furat un anumit lucru, pe motiv că nu va consuma sfânta pâine curând, a consumat, de fapt, potirul caterisirii. Și un alt preot, care a fost acuzat că face interogări în privința anumitor chestiuni prin psalmi davidici cu Evanghelia legată de un copac și învărtindu-se în cerc și, prin aceasta, i-a dus pe mulți fără vreo vină la mari tulburări, a rămas de neiertat. Iar mulți monahi și stareți au fost pedepsiți sinodal pentru că au mers la unele femei care au prezis cele neștiute de unii prin orz. Tot așa sunt și cele care se numesc prezicătoare de adevăr și care stau la biserici și la sfintele icoane și prevestesc din acestea că știu cele ce se vor întâmpla și prezic cele viitoare, ca unele care au duh pitonicesc. Dar să știi că prezentul canon, după cum s-a spus, îi pedepsește pe cei care merg la unii ca aceștia, iar alte canoane și legi așezate în capitolul 25 al titlului al 9-lea al prezentei colecții¹⁵¹ nu îi pedepsește doar pe aceștia, ci îi pedepsește drastic și pe cei care propagă și fac ei înșiși acestea. Dar când auzi că cei care merg la unele ca acestea sunt pedepsiți pentru șase ani să afirmi că aceștia sunt laici, deoarece cei consacrați vor fi caterisiți. Dar remarcă din prezentul canon că cel care păcătuiește și se întoarce și se mărturisește este pedepsit moderat, iar cel care rămâne în rău și se preschimbă involuntar înspre mai rău, este pedepsit mai grav. Căci și aici, cel care a mers și a mărturisit păcatul va fi pedepsit prin afurisirea de șase ani sau și mai blând, după cum va considera episcopul. Iar cel care rămâne în rău va fi exclus din Biserică. Dar, fiindcă am auzit că unul a spus că se cuvine să fim înțelegători față de cei care fac aceste lucruri pentru vindecarea trupească sau pentru vreun alt lucru izbăvitor, afirm că și acesta este un lucru al posesiei demonice, fiindcă este foarte periculos pentru cineva să se folosească în orice mod de acest lucru. Citește și legile așezate la interpretarea capitolului 25, titlul 9 al prezentei colecții, și *Novela* 65 a împăratului și domnului Leon Filosoful¹⁵², în al cărei final sunt stabilite acestea textual: „Dacă cineva va fi descoperit că

¹⁵¹ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 188-201.

¹⁵² Pentru întreaga novelă, a se vedea: P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 237-239.

folosește asemenea farmece, fie sub pretextul vindecării trupești, fie sub cel al îndepărtării de vătămarea holdelor, să plătească pedeapsa extremă, fiind supus pedepsei pentru apostazi”.

Canonul 62 Trulan

62. Dorim ca așa-numitele Calende și așa-zisele Vota și cele care se cheamă Brumalia și festivalul care se săvârșește în prima zi din luna martie să fie scoase cu totul din viețuirea credincioșilor. Dezaprobăm și dansurile publice ale femeilor ca fiind necuviincioase, putând produce multă pagubă și vătămare, cât și dansurile și ceremoniile bărbaților sau ale femeilor săvârșite după un obicei vechi, dar străin de viața creștinilor, în numele celor care, în mod fals, sunt numiți de către păgâni drept zei, hotărând, astfel, ca niciun bărbat să nu îmbrace vreo haină feminină, și nicio femeie vreuna proprie bărbaților. Însă să nu poarte nici măști comice, satirice sau tragice și nici să nu aclame numele dezgustătorului Dionisos atunci când se storc strugurii în teascuri. Să nu stârnească nici râsul în momentul când toarnă vinul în carafe ca, prin chipul ignoranței și al vanității, să nu realizeze lucrările rătăcirii demonice. Astfel, cei care de acum înainte încearcă, după ce au luat cunoștință de acestea, să săvârșească ceva din cele menționate, aceștia, dacă ar fi clerici, poruncim să fie caterisiți, iar dacă ar fi laici, să fie afurisiți.

Concordanță: Can. 24, 51, 66 Trulan; 53, 54 Laod.; 13 Gangra; 15, 60 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Să fie scoase din conduita credincioșilor celebrările Vota, Calendele, Brumalia, dansurile pentru zei, măștile comice, satirice și tragice, invocarea lui Dionisos la presarea vinului și râsul de la carafe. Să fie condamnați cei care continuă acestea și după acest canon. Părinții, scoțând toate cele ale abaterii idolatre și ale vanității din conduita credincioșilor, nu au permis să fie săvârșite de către creștini cele enumerate textual de către prezentul canon. Iar dacă cei care fac asemenea lucruri sunt clerici, poruncește să fie caterisiți, iar dacă sunt laici, să fie afurisiți.

Interpretarea lui Zonaras. Calendele sunt primele zile ale fiecărei luni în care se obișnuia să se facă anumite ritualuri de către greci. Dar și Vota și Brumalia erau sărbători grecești, fiindcă Brumos era un nume a lui Dionisos. Și Părinții au interzis să se facă toate acestea și altele asemănătoare. Dar au oprit și dansurile populare ale femeilor, ca provocare la indecență pentru cei care le privesc, și cele care erau făcute de către greci prin bărbați sau femei în numele zeităților lor cu nume fals. Și poruncesc ca bărbații să nu folosească îmbrăcăminte de femei sau femeile de bărbați, care erau săvârșite la celebrările bahice pentru Dionisos,

dar nici să nu poarte măști comice, tragice sau satirice. Măștile comice sunt cele folosite pentru batjocorirea unora, cele tragice, pentru emoționarea și provocarea tânguiri, iar cele satirice au fost pentru ritualurile lui Dionisos. Căci se spune că satirii și bacantele sunt pentru dansul frenetic în privința lui Dionisos. De asemenea, [canonul poruncește] ca nimeni să nu cheme numele lui Dionisos la butoaiile de vin, nici să nu rădă și să se veselească când toarnă vinul în carafe. Iar Dionisos, protectorul beției și oferitorul vinului, era considerat un zeu de către greci, lucruri care sunt făcute și acum de către țărani, fără să știe ceea ce fac. Iar acest canon prevede ca cei consacrați, care fac un asemenea lucru în cunoștință de cauză, să fie caterisiți, iar laicii să fie afurisiți.

Interpretarea lui Balsamo. Remarcă prezentul canon și solicită corectare față de cele săvârșite în contradictoriu cu acesta de către clerici la Sărbătoarea Nașterii lui Hristos și la Sărbătoarea Luminilor, mai ales în preasfânta și Marea Biserică. Căci din istoria cronologică a lui Skylitzes¹⁵³ se înțelege că acest rău nu este nici transmis din vechime, ci din încredințarea deliberată a patriarhului Constantinopolului Teofilact, fiul împăratului și domnului Roman Lecapenos. Căci acest istoric a enumerat și o asemenea răutate împreună cu diferite alte lucrări rele ale acestui patriarh. Calende sunt numite primele zile ale lunii, nonele sunt zilele secunde, iar idele sunt terțe. Au fost numite astfel de către trei bărbați romani iluștrii în timpul unei foamete, care i-au hrănit pe cei din jurul Romei. De aceea, a fost stabilit un obicei de către Romani în memoria acestora ca anual să se organizeze o sărbătoare elenică și să se săvârșească alte lucruri rușinoase, care se săvârșesc de către unii țărani chiar și până acum în primele zile ale lunii ianuarie, nu conform romanilor în amintirea calendelor, ci pentru că atunci când este reînnoirea lunii să se pună temelie a ei de la începutul acestei luni și să considere că întregul an le va merge cu veselie dacă organizează o sărbătoare la începutul lui. Această sărbătoare este stranie ca și cele numite Rusalia, care se săvârșesc după Sfintele Paști în ținuturile din afară din privința unui obicei rău. Vota și Brumalia sunt sărbători grecești, prima era săvârșită pentru Pan, zeități cu nume fals, care se uita cum grecii pălăvrăgesc despre cele ale turmelor, adică cele ale oilor și ale altor animale, iar a doua era pentru Dionisos, mântuitorul vinului, după cum blasfemiau unii, căci Broumos era un nume al lui Dionisos. Iar în luna martie se

¹⁵³Ιωάννης Σκυλίτζης – Ioannes Skylitzes, potrivit latinizării numelui – a fost un istoric bizantin al secolului al XI-lea, care a trăit aproximativ între anii 1040-1101, dar despre a cărui viață se știu mult prea puține detalii. A se vedea: Eirini-Sophia ΚΙΑΡΙΔΟΥ, *Ἡ Σύνοψη Ἱστοριῶν τοῦ Ἰωάννη Σκυλίτζη καὶ οἱ πηγές της (811-1057). Συμβολή στη βυζαντινὴ ἱστοριογραφία κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα*, Atena, 2010; A. KAZHDAN, A. CUTLER, „Skylitzes, John”, in *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 3, p. 1914.

săvârșea o mare adunare grecească pentru blândețea vremii și a aerului, moment în care erau săvârșite de către unele femei și unii bărbați dansuri necuviincioase. Respingându-le pe toate acestea și pe cele asemănătoare lor, Sfinții Părinți au adăugat ca niciun bărbat să nu întrebuițeze sub niciun fel o îmbrăcăminte femeiască, nici invers și nici să nu poarte măști comice, tragice sau satirice, nici să nu cheme numele lui Dionisos la butoaiile de vin, nici să nu râdă și să se veselească când toarnă vinul în carafe. Iar cel care încearcă să facă un asemenea lucru, după ce a luat la cunoștință dispoziția canonică, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit. Așadar, trebuie cercetat ce sunt acele măști comice, altele tragice și altele satirice? Comice sunt cele care provoacă râsul și ridiculizarea, precum cele descrise de către Aristofan, iar tragice sunt pentru compasiune și tristețe, precum iambii lui Euripides, iar satirice sunt riturile săvârșite de către satiri și bacante în onoarea lui Dionisos. Fiindcă Părinții au decis acestea în chip vrednic de sfințenie și capitolul 64 al *Novelii 123* a lui Iustinian, care este în capitolul 13, titlul 1 din cartea a IV-a din *Basilicale*, poruncește acestea astfel: „Interzicem pentru totdeauna tuturor celor care petrec între cele lumești sau mai ales celor care urcă pe scenă, bărbați sau femei, dar și prostituatelor, să se folosească de o îmbrăcăminte de monah, sau monahie sau să o imite în vreun fel, știind toți cei care îndrăznesc să se folosească de o asemenea îmbrăcăminte sau să o imite sau să râdă de orânduirea bisericească că vor fi supuși pedepselor corporale și vor fi trimiși în exil. Nu numai preacuvioșii episcopi ai locului și clericii de sub autoritatea lor să se îngrijească de acest lucru, ci și conducătorii politici și militari și subalternii lor și avocații locului”. Însă cei de pe scenă poartă diferite feluri de măști și îi batjocoresc fără nicio frică pe monahi și pe clerici. Dar și unii clerici, la anumite sărbători, se deghizează cu diferite măști și uneori ies cu o sabie în mână și în haine militare în mijlocul bisericii, iar uneori umblă ca monahi sau ca animale patrupeze. Așadar, când am întrebat cum a fost permis să se facă aceste lucruri, nu am auzit nimic altceva, decât că acestea sunt săvârșite dintr-un obicei îndelungat. Unele ca acestea sunt, după părerea mea, și cele săvârșite de către unii dintre domesticii¹⁵⁴ din cler, care își pleznesc degetele în aer precum birjarii și își dau obraji cu alge și realizează și alte fapte femeiești și alte necuviințe ca să îi îndemne pe privitori spre râs. Și faptul că țărani rîd atunci când este turnat vinul în carafe se pare că este un lucru necesar și constant celor care storc strugurii, deși cineva spunea că această faptă satanică este anulată prin faptul că țărani spun de multe ori aproape la fiecare măsură: „Doamne, miluiește”. De asemenea, faptele

¹⁵⁴ Pentru această titlatură și înțelesul ei bisericesc, a se vedea nota de la comentariul la Canonul 17 Apostolic.

necuviincioase făcute de către notari, care era învățători ai copiilor, la sărbătoarea sfinților notari, care merg prin piața publică cu măști scenice au fost oprite cu ceva ani în urmă de către decretul celui preasfințit patriarh și domn Luca¹⁵⁵.

Canonul 63 Trulan

63. Poruncim ca martirologiile plăsmuite în chip fals de către dușmanii adevărului, cu scopul de a-i necinsti eventual pe martirii lui Hristos și de a-i îndemna la necredință pe cei care le ascultă, să nu fie făcute publice în biserici, ci să fie oferite focului. Iar pe cei care le primesc sau le consideră ca fiind adevărate, îi anatematizăm.

Concordanță: Can. 9 VII Ec.

Interpretarea lui Aristenos. Martirologiile plăsmuite de către păgâni să nu fie expuse în biserică. Nu trebuie să fie citite în biserică martirologiile scrise de către păgâni pentru batjocorirea martirilor lui Hristos, ci să fie date focului. Iar dacă cineva este descoperit că le primește pe acestea ca adevărate, să fie anatematizat.

Interpretarea lui Zonaras. Fiindcă s-a dorit, probabil, de către cei necredincioși ca faptele creștinilor să fie risipite, au scris anumite lucruri ciudate sau absurde ca și cum acestea ar fi fost spuse sau făcute de către sfinții martiri, pentru ca astfel credința noastră să fie luată în derâdere, iar martirii să fie batjocoriți. De aceea, canonul interzice ca acestea nu numai să nu fie citite, ci solicită ca ele să fie arse. Iar dacă unii credincioși s-ar folosi de unele ca acestea ca de unele adevărate, poruncește ca ei să fie anatematizați.

Interpretarea lui Balsamon. Nu le-a scăpat din atenție Sfinților Părinți că mulți dintre necredincioși și dintre cei care îi urăsc pe creștini, care nu acceptă biruințele martirilor și mărturisitorilor sau care îi batjocoresc pe creștinii care le acceptă, au plăsmuit anumite lucruri false, și ciudate și vrednice de răutatea lor, ca și cum ar fi fost spuse sau făcute de către martiri, prin care să-i inducă pe ascultători la necredință sau la batjocură și să-i insulte pe sfinți. De aceea, au hotărât ca asemenea scrieri să nu fie deloc făcute publice, ci să fie arse, iar cei care le acceptă să fie anatematizați. Din această cauză, cred, Canonul 85 al Sfinților Apostoli a stabilit ce cărți se cuvine să fie citite din Vechiul Testament și ce cărți din Noul Testament și le-a catalogat pe celelalte ca fiind falsificate.

¹⁵⁵ Pentru acest decret, a se vedea: V. GRUMEL (ed.), *Les registes des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 3, pp. 135-136.

Așadar, datorită fericitului Metafrast, s-au deslușit prin multe eforturi și sudori luptele martirice pentru adevăr spre lauda lui Dumnezeu și spre slava veșnică a sfinților martiri. Iar acel preasfințit patriarh și domn Nicolae Muzalon¹⁵⁶, gășind viața Sfintei Parascheva, care este cinstită în ținutul Kallikratia, scrisă de către un țăran în chip simplist și nevrednic de viețuirea îngerească a sfintei a decis ca scrierea să fie dată focului și i-a încredințat acelui diacon Vasilikos să scrie viața ei cea plăcută lui Dumnezeu¹⁵⁷.

Canonul 64 Trulan

64. Nu se cuvine ca un laic să țină o cuvântare sau să învețe în public, arogându-și prin aceasta o demnitate învățătoarească, ci să se supună dispoziției transmise de către Domnul și să-și deschidă urechea spre cei care au primit harul cuvântării învățătoarești și astfel să învețe de la ei cele dumnezeiești. Căci Dumnezeu a făcut diferite mădulare într-o singură Biserică, conform afirmației Apostolului [cf. *1 Corinteni* 1, 12], pe care, interpretând-o, Grigorie Teologul arată explicit rânduiala pentru aceștia, spunând: „Să cinstim, fraților, această rânduială și să o păzim! Unul să fie ureche, altul limbă, altul mână, iar altul să fie altceva; unul să învețe, iar celălalt să fie învățat”, și puțin după aceea: „și cel care este învățat să o facă cu supunere, cel care dăruiește să o facă cu bucurie și cel care slujește să o facă cu silință. Să nu fim toți limbă, ceea ce este cel mai la îndemână, nici să nu fim toți Apostoli, toți profeți, toți tâlcuitori”, și mai apoi: „De ce, oaie fiind, te faci pe tine însuși păstor? De ce, picior fiind, te faci cap? De ce, fiind rânduit între soldați, încerci să conduci oastea?”. Și în altă parte: „[Cartea] *Înțelepciunii* poruncește: să nu fii grăbit la vorbe; dacă ești sărac, nu te măsură cu cel bogat; nu căuta să fii mai înțelept decât înțelepții [*Pilde* 29, 20; 23, 4; 30, 24]”. Iar dacă cineva va fi prins că subminează prezentul canon, să fie afurisit pentru patruzeci de zile.

Interpretarea lui Aristenos. Laicul să nu învețe, căci nu toți sunt profeți, nici nu sunt toți Apostoli. Se cuvine ca fiecare să-și cunoască rangul său și să nu se facă pe sine păstor, dacă este oaie, nici să nu se instituie drept cap, dacă este picior,

¹⁵⁶ Nicolae al IV-lea Mouzalon [Νικόλαος Μουζάλων] a trăit între anii 1070-1152 și a fost patriarh ecumenic din decembrie 1147 până în martie 1151. De numele acestuia se leagă și popularizarea cultului Sfintei Parascheva, care a trăit în secolul al X-lea în Epivata, regiunea Kallikratia, pe care o menționează și Balsamon. Nicolae al IV-lea solicită scrierea vieții Sfintei Parascheva de către un hagiograf teolog, diaconul Vasilikos. Pentru o bibliografie extinsă asupra acestor evenimente, a se vedea: Kiril ПЕТКОВ, *The Voices of Medieval Bulgaria, Seventh-fifteenth Century The Records of a Bygone Culture*, Brill, Leiden-Boston, 2008, pp. 274-275.

¹⁵⁷ Pentru decizia sinodală, a se vedea: V. GRUMEL (ed.), *Les registes des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 3, p. 100.

ci să se supună rânduielii transmise de către Domnul și să-și deschidă urechile către cei care au primit darul cuvântului învățătoresc. Căci nu toți sunt profeți, nici nu sunt toți Apostoli. De aceea, laicii să nu învețe, nici să nu poarte discuții dogmatice, asumându-și astfel demnitatea învățătorească.

Interpretarea lui Zonaras. Dumnezeiasca Scriptură spune: „fiecare, în rânduiala în care a fost chemat, în aceasta să rămână” [1 Corinteni 7, 20]. Și acest canon legiferează acest lucru și nu dorește ca un laic să dezbata despre credință în mod public sau să învețe precum un învățător, ci să-i lase pe cei care au fost rânduiți spre învățare, pentru că Biserica este un singur trup, dar este împlinită de către diferite părți, după cum afirmă dumnezeiescul Apostol. De aceea, se aduc afirmațiile Teologului, care interpretează cuvintele apostolice, și le adaugă pe cele ale Înțelepciunii [lui Solomon], spunând: „nu fi grabnic la cuvinte” [Pilde 29, 20] și celelalte. Iar pe cei care încalcă acest canon îi afurisește timp de patruzeci de zile, iar dacă cineva are o întrebare în privat, nu va fi interzis să i se răspundă și să îl învețe pe cel care întreabă.

Interpretarea lui Balsamon. Învățarea poporului Domnului și interpretarea dumnezeieștilor dogme au fost date prin harul Preasfântului Duh numai arhierilor și celor care sunt încredințați de către aceștia. De aceea, după cum se pare, tot așa și unii laici, care erau pregătiți de asemenea în înțelepciune, dezbăteau în mod public despre unele chestiuni bisericești și pretindeau demnitatea învățătorească. Astfel, Sfinții Părinți, interzicând acest lucru, au stabilit ca să nu se mai facă deloc un asemenea lucru și să fie tulburată buna rânduială bisericească. Dar fiindcă se spune că Dumnezeu a întărit și a înălțat Biserica din diferite mădulare, și laicii au fost rânduiți să fie învățați, dar nu să învețe, ci se cuvine ca ei să se supună mai mult celor care învață, decât să își deschidă gura¹⁵⁸ și să smintească pe mulți și „fiecare să rămână în rânduiala în care a fost chemat” [1 Corinteni 7, 20], conform literei sfinte. Pentru fundamentarea argumentului lor, s-au folosit de diferite argumente scripturistice, evident apostolice, teologice și profetice. Însă au stabilit ca laicii care încalcă prezentul canon să fie afurisiți patruzeci de zile. Dar cineva va întreba: dacă acest canon interzice ca laicii să învețe în public sau să dezbata în privința chestiunilor bisericești, clericii și monahii vor fi oprți asemenea laicilor sau nu? Răspuns. Fiindcă faptul de a învăța aparține numai ierarhilor și celor rânduiți pentru aceasta, dacă cineva dintre aceia încalcă regula canonică va da socoteală, după cum mi se pare. Căci, de aceea, și în cercetarea

¹⁵⁸ Traducerea literală ar fi „să își miște limba” [τὴν γλῶτταν κινεῖν].

cuvântului evanghelic, care spune: „Tatăl este mai mare decât Mine” [Ioan 14, 28], mulți monahi și clerici au fost pedepsiți pentru că au afirmat și au scris în mod contradictoriu în privința aceluia. Dar a fost corect adăugat și „în mod public”, deoarece, dacă o persoană înțeleaptă este întrebată în privat în privința unei chestiuni dogmatice sau în privința unei cauze benefice pentru suflet, nu va fi pedepsit dacă răspunde după cum crede el. Și capitolul 4, titlul 1, cartea I din *Basilicale* spune: „Niciun cleric, sau monah înrolat sau altcineva care adună în vreun fel o mulțime să nu dezbată despre credință, căci se pare că batjocorește Sinodul [Ecumenic] din Calcedon, care le-a formulat pe toate după cum trebuie și care a oferit ereticilor prilejul să le cunoască pe cele ale noastre”. Așadar, dacă un cleric ar face acestea, să fie exclus din adunarea clericilor, iar dacă este înrolat, să fie exclus din oaste. Iar ceilalți să fie pedepsiți potrivit poziției proprii.

Canonul 65 Trulan

65. Poruncim ca focurile aprinse de către unii înaintea propriilor ateliere sau case, în zilele de lună nouă, peste care unii, după un vechi obicei, încercau să sară, să fie desființate. Astfel, cel care ar face un asemenea lucru, dacă va fi cleric, să fie caterisit, iar dacă va fi laic, să fie afurisit. Căci a fost scris în cartea a patra a *Regilor*: „și Manase a zidit un altar pentru întreaga oștire a cerului în cele două curți ale casei Domnului și i-au trecut pe fiii lui prin foc, prezicea din auguri, interpreta zborul păsărilor, practica divinația, sporea numărul ghicitorilor și sporea prin practicarea răutății înaintea Domnului, ca să-I stârnească mânia” [4 *Regi* 21, 5-6].

Interpretarea lui Aristenos. Focurile din fața atelierelor la zilele de lună nouă și săritul peste ele să fie interzise. Fiindcă unii aprindeau focuri în fața atelierelor și a caselor și săreau, după un vechi obicei, prin ele, Părinții au poruncit ca acest lucru să înceteze, încât, dacă un cleric va fi descoperit că face un asemenea lucru, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit. Căci și Manase, trecându-i pe fiii lui prin foc și practicând cercetarea zborului păsărilor, l-a mâniat pe Dumnezeu.

Interpretarea lui Zonaras. Unii săvârșeau, sau săvârșesc încă, unele obiceiuri grecești și păgâne contrare tradiției, fără să le înțeleagă evident pe cele săvârșite de ei. Așa este și cu aprinderea focurilor în fața atelierelor sau caselor și săritul peste ele. Dar canonul interzice să se realizeze acest lucru și cei care fac un asemenea lucru, dacă sunt clerici, îi caterisește, iar dacă sunt laici, îi afurisește. Apoi, după ce arată că acestea fuseseră interzise și de către Legea cea Veche, din care aduce ca dovadă cartea a patra a *Regilor*, care spune: „și Manase a zidit un altar...” și celelalte. Astfel, dacă celor care au acceptat legea, care nu era deplină, li s-au părut

aceste lucruri ca fiind rele și spre mânia Domnului, cu atât mai mult noi, cei care am primit legea desăvârșită și duhovnicească, trebuie să socotim acestea ca nelegiuite și interzise. Și Părinții acestui sinod înțeleg expresia „i-au trecut pe fiii lui prin foc” ca „i-a făcut să sară peste un foc aprins”. Iar Chiril cel Mare a interpretat expresia „i-au trecut pe fiii lui prin foc” ca „a aduce ardere de tot”, „a aduce jertfe demonilor” și spunea aceasta în interpretarea la Isaia. Există și expresia „practica divinația”. Divinația este considerată atunci când se încearcă prin anumite semne să se cunoască dacă cineva va fi norocos sau nu va avea noroc, lucruri pe care le fac unii și acum, fiindcă doresc să li se descopere soarta proprie. Se folosește și expresia „a interpreta zborul păsărilor prin auguri”, căci observarea zborurilor păsărilor reprezintă interpretarea zborului păsărilor, căci păsările sunt numite auguri, dar și a țipetelor lor și a lucrurile de felul acesta, care erau numite de către greci cercetarea augurilor. Și cercetarea augurilor fusese considerată de către romani la rang de mare cinste. Iar „oastea cerului” trebuie să semnifice „stelele”.

Interpretarea lui Balsamon. Primele zile ale lunilor erau numite zilele de lună nouă. Astfel, era obiceiul la evrei și greci să sărbătorească la acel moment și să îngenuncheze, ca să treacă norocoși întreaga perioadă a lunii, despre care și Dumnezeu a spus prin proroc: „Sufletul meu urăște lunile noi și sâmbetele voastre” [Isaia 1, 14]. Însă focurile aprinse în fața atelierelor și a caselor lor și săritul peste acestea sunt considerate din pricina faptului că mistuiau probabil problemele avute anterior ca să aibă parte de alte lucruri bune. Astfel, urmând acestora, și unii ortodocși făceau la fel în zilele în care s-a ținut prezentul sinod. De aceea, Părinții au stabilit ca acestea să înceteze și cel care a făcut un asemenea lucru, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit. Însă, dorind să adauge că acestea reprezintă un rău foarte mare și o înstrăinare de la Dumnezeu, s-au folosit de cuvintele din cartea a patra a Regilor, despre regele Manase, care l-a mâniat pe Dumnezeu, pentru că a jertfit în curțile casei Domnului pentru „armata cerului”, adică pentru stele, și că i-a trecut pe fiii lui prin foc și a practicat divinația și interpretarea zborului păsărilor și a sporit numărul vintrilocilor și al ghicitorilor. Iar în privința focurilor, cum se săvârșeau, am vorbit mai sus. Iar divinația este profeția din anumite semne. Interpretarea zborului păsărilor, din strigătul sau zborul păsărilor, adică al animalelor înaripate sălbatice, este atunci când cineva extrage din acestea o instruire, din cauza căreia sunt numiți interpreți ai păsărilor. Iar vintrilocii și ghicitorii sunt considerați toți cei care erau în extaz în mod satanic și preziceau atunci cele necunoscute, precum profetesele, athinganii, prorocițele mincinoase, eremiții și alții. Deoarece canonul hotărăște acestea, sărbătoarea zilei de lună nouă a fost abolită de vremuri îndelungate și

în locul ei, cu harul lui Dumnezeu, sunt făcute rugăciunile de împăcare către Dumnezeu și sfințiri în biserică de către poporul credincios la fiecare început de lună și suntem stropiți cu apa binecuvântării, nu a împotrivirii. Iar celebrarea demonică a focurilor și divinațiile până la slujirea preasfințitului patriarh și domn Mihail, care fusese cel mai mare dintre filosofi, în această cetate imperială, au fost făcute astfel¹⁵⁹. În seara zilei de 23 a lunii iunie, bărbații și femeile se întruneau pe ulițe și, în unele case, îmbrăcau o fecioară întâi-născută în mireasă. Apoi, după ce se cheuiau, se dansa frenetic, se juca și se costumau, turnau apă de mare într-un vas de cupru cu gâtul îngust și puneau niște lucruri pe care le considera fiecare dintre ei. Și când acea copilă primea puterea de la Satana să prezică cele întrebate, aceia strigau sub formă de întrebare pentru un anumit lucru bun sau a unuia care alungă răul, iar fata scotea la întâmplare un lucru din cele puse în vas și îl arăta. Iar dacă posesorul neghiob al lui îl accepta, repede era pe deplin asigurat de succesele sau insuccesele care vor veni asupra lui. Iar a doua zi mergeau cu copila la malul mării, însoțiți de timpane și hore și luau îndestulat apă de mare și își udau casele și erau săvârșite nu numai acestea de către aceste persoane fără de minte, ci ardeau toată noapte focuri cu fân, sărind peste ele, și practicau divinația, adică preziceau în chip demonic în privința succeselor și insucceselor și a altor lucruri. Așadar, ieșirile lor de acolo și dormitorul în care săvârșeau divinația împreună cu curțile anexate le aureau cu carpete și le împodobeau cu țesături de mătase, dar le încununau și cu frunze de copaci spre cinstea și satisfacția lui Satana, care locuia cu ei. Preasfințitul patriarh menționat a încredințat cu multă atenție că vor fi oprite toate acestea, ceea ce a și făcut. Și acum, după voia lui Dumnezeu, asemenea fapte urâte de către Dumnezeu s-au oprit, pentru ca aleșii, care sunt în vecinătăți, și preoții să poarte de grijă sub orice fel și să nu permită să se facă un asemenea lucru. Să facă însă să înceteze și observarea zborului corbilor și a ciorilor și a altor animale sălbatice și, de asemenea, pălăvrăgelile prezicătoarelor și alte înșelări ale oamenilor. Apoi, Chiril cel Mare, care a interpretat cartea profetului Isaia, a interpretat expresia „i-a trecut pe fiii lui prin foc” ca „a aduce ardere de tot”, adică „au adus jertfă demonilor”.

Altă interpretarea lui Balsamon. Divinația [κληδών] este, în primul rând, cercetarea prin cuvânt a celor viitoare, de la „a chema” [κλῶ], „a invoca” [καλώ]. Divinația păsărilor este cercetarea păsărilor pe baza urletului lor sau a zborului lor, de la care vine și cercetarea augurilor. Iar ghicitorii sunt considerați cei care

¹⁵⁹ Cu privire la interdicția patriarhală a acestor manifestări, a se vedea: V. GRUMEL (ed.), *Les registres des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 3, pp. 164-165.

prevestesc din disecția animalelor, de la care provin și cei care inspectează ficatul animalelor. Așadar, toți aceștia și restul profeților mincinoși sunt numiți vintriloci, deoarece concep aberații și fabulații satanice.

Canonul 66 Trulan

66. Se cuvine creștinilor ca, de la Sfânta zi a Învierii lui Hristos, Dumnezeuul nostru, și până la duminica următoare, să petreacă neîncetat întreaga săptămână în sfintele biserici, cu psalmi, imnuri și cântări duhovnicești, bucurându-se și sărbătorind în Hristos, dedicându-se citirii Dumnezeieștilor Scripturi și desfătându-se de Sfintele Taine. Căci așa vom fi înviați și înălțați împreună cu Hristos. De aceea, să nu se săvârșescă în niciun caz, în zilele indicate, curse de cai sau alte spectacole populare.

Concordanță: Can. 24, 51 Trulan; 2 Ant.; 53, 54 Laod.; 15, 60, 61 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Oricine este credincios să participe la biserică în toată săptămâna după Înviere. Credincioșii se cuvine să petreacă în biserici și să se bucure în psalmi și în cântări toată săptămâna după Învierea lui Hristos, Dumnezeuul nostru cel adevărat.

Interpretarea lui Zonaras. Se cuvine ca noi, cei care ne luăm numele de la Hristos să sărbătorim, nu să ne căutăm plăcerile, luxul și destinderea noastră, ci să ne bucurăm duhovnicește. Iar bucuria duhovnicească este a cânta Domnului, a-L slăvi pentru minunile pe care le-a făcut, scoțându-ne din robia diavolului. Așadar, canonul dorește să celebrăm Sărbătoarea Paștilor în acest fel, petrecând întreaga săptămână în biserici, cântând Domnului în psalmi și imnuri, sărbătorind astfel în Hristos și dedicându-ne citirii dumnezeieștilor scripturi și desfătându-ne de dumnezeieștile taine. Și spune că astfel vom fi înviați și înălțați împreună cu Hristos, fiind ridicați din căderea păcatului și a vieții josnice și pământești. Însă suntem ridicați la o viețuire mai înaltă și cu adevărat duhovnicească. De aceea, nu permite să se țină în săptămâna Paștilor curse de cai, nici alte spectacole populare la care evident poporul să se adune, ca să le privească pe cele făcute.

Interpretarea lui Balsamon. Săptămâna care urmează după Sfânta Înviere a Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos este considerată ca o singură zi care poartă numele Domnului, în care nu se pleacă genunchii, precum în întreaga Cincizecime. Dar, deoarece cursele de cai erau considerate de către unii prilej de sărbătoare și întrunire, dar și pentru alte spectacole publice distractive, au hotărât Părinții să nu sărbătorim în acest fel în această săptămână a Paștilor, ci în

mod plăcut lui Dumnezeu și, după putință, cu sfințenia necesară, adică să petrecem în biserici și să ne îndestulăm prin cântări dumnezeiești și, făcându-ne vrednici să sărbătorim învierea Domnului, să ne desfatăm cu dumnezeieștile taine și să înviem cu Cel Înviat și cu Cel care ne-a înălțat la cer, Hristos Dumnezeuul nostru. Așadar, remarcă faptul că toți credincioșii trebuie să fie pregătiți să se împărtășească de Sfintele Taine în fiecare zi, dacă se poate, precum s-a precizat mai înainte și în alte canoane. Deoarece canonul stabilește acestea, se va întreba cineva cum meșteșugarii după a treia zi a acestei săptămâni lucrează la meșteșugurile lor? Cred că acest lucru este făcut în mod greșit, chiar dacă din prezentul canon nu sunt opriți cei care încalcă astfel sărbătoarea, ci din alt canon, care îi afurisește pe laici și vor fi pedepsiți, dacă nu cumva sunt agricultori, fiindcă ei lucrează și duminicile. Cercetează și *Novela 54* a împăratului Leon Filosoful¹⁶⁰, care prevede ca nici acești agricultori să nu lucreze duminica, încât se interzice și acestora să lucreze în toată săptămâna Paștilor, fiindcă este considerată ca o zi unică a Domnului.

Canonul 67 Trulan

67. Dumnezeiasca Scriptură ne-a poruncit „să ne ferim de sânge, de sugrumat și de desfrâu” [*Faptele Apostolilor* 15, 29]. Astfel, pe cei care, din cauza

¹⁶⁰ *Novela 54* a împăratului Leon Filosoful precizează: „Este benefică pentru viață străduința foarte bună a celor care s-au dedicat pe ei înșiși în vederea publicării acelor porunci și este demn ca ei, fiindcă se străduiesc cu toată grija, să fie acceptați cu dragoste în cele ce sunt observate pentru beneficiul supușilor lor și să păzească în chip evlavios cele stabilite. Dar este cu mult mai vrednic ca o asemenea evlavie să fie atribuită legiuitorilor care au arătat și au oferit cu atât mai mult o atenție pentru mântuirea oamenilor de pe întregul pământ și care au stabilit să aducă asemenea legi înaintea altor legi. Dar nu numai pentru lucrul pe care l-am spus, că a existat un beneficiu mai mare pentru oameni, ci mai degrabă pentru că și-au asumat și adus o purtare de grijă incomparabilă, dar și pentru că au pecetluit dogmele prin Duhul cel dumnezeiesc. Așadar, fiindcă față de legea corifeilor ucenicilor, care permite repaus în ziua Învierii domnești, se observă că există o lege contradictorie, prin care nu toți sunt opriți în același fel să lucreze, ci oferă unora scutirea de muncă, căci se spune: „Judecătorii și populațiile orașelor și cei care trăiesc din meșteșuguri să fie liberi în ziua de duminică, însă doar agricultorii să muncească”. Și cauza dezlegării cinstirii acestei zile nu este justificată, pentru că se consideră că este pentru salvarea roadelor, dar nu este nimic adevărat. Căci nu strădania agriculturii aduce roadele, ci mila Celui care oferă roadele când consideră, căci dacă a apărut o asemenea lege, care micșorează cinstea Domnului și care învață împotriva celor care au primit de la Duhul Sfânt cununile biruinței împotriva tuturor adversarilor, stabilim și noi cele ce au plăcut Duhului Sfânt și apostolilor inițiate de către El, astfel încât toți să fie liberi de muncă în dumnezeiasca zi în care ni s-a restaurat nemurirea și niciun agricultor sau oricine altcineva să nu se apuce de muncile care nu au fost permise în aceasta. Căci dacă cei din vechime care respectau umbrele și modelele, considerau ziua de Sabat ca fiind atât de importantă încât se dedicau complet inactivității, cum ar fi posibil ca aceia cărora harul și adevărul le-a adus vindecare să nu cinstească ziua care a adus bogăția prețioasă de la Domnul și ne-a eliberat de necinstea pervertirii? Sau cum ar putea fi complet neabăgat în seamă faptul că, din cele șapte zile, una este dedicată cinstirii Domnului, și că nu ne mulțumim cu cele șase zile pentru a ne dedica muncii și să menținem acea zi pentru Domnul și să o păstrăm nepătată, ci să o facem comună și să considerăm că este timpul pentru muncile noastre?” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 205-209].

pântecelui lor lacom, prepară cu o anumită îndemânare sângele oricărui animal pentru a fi comestibil și, astfel, îl mănâncă, îi pedepsim în mod corespunzător. Astfel, dacă cineva ar încerca de acum înainte să mănânce sânge de animal sub orice fel, dacă va fi cleric, să fie caterisit, iar dacă va fi laic, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 63 Ap.; 2 *Gangra*

Interpretarea lui Aristenos. Clericul care consumă sânge să fie caterisit, iar laicul să fie afurisit. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. S-a scris în *Faptele Apostolilor* să ne ferim de sânge, de sugrumat și de desfrâu. Dar fiindcă unii afirmă că credincioșii trebuie să fie tăiați împrejur, întrunindu-se Apostolii și Iacob, fratele Domnului, au dezbătut în privința acestui lucru și au poruncit credincioșilor să se țină departe de idolotite, de sânge, de sugrumat și de desfrânare și să nu pună nicio greutate mai mare asupra lor. Dar și în *Facerea* s-a poruncit: „carne cu sângele ei, în care este viața ei, să nu mâncați [*Facerea* 9, 4]”. Așadar, deoarece dumnezeieștii Părinți urmează dumnezeieștii Scripturi și fiindcă au aflat că unii fac sângele animalelor ucise să fie comestibil și îl consumă, a fost interzis prin acest canon să se facă un asemenea lucru, pedepsindu-i pe cei care fac un asemenea lucru, iar dacă ar fi clerici, îi pedepsește cu caterisirea, iar dacă sunt laici, cu afurisirea.

Interpretarea lui Balsamon. A fost scris în *Faptele Apostolilor* să nu mâncăm sânge sub nicio formă sau animal sugrumat, dar și să ne ferim de desfrânare. Și Legea mozaică poruncește să nu mănânci sânge. Așadar, fiindcă unii nu consumau sânge, dar preparau ceva comestibil din acelea și din sânge și spuneau că păzesc cele ale dumnezeieștii Scripturi pentru că nu mănâncă direct sânge, au hotărât Sfinții Părinți să înlăture o asemenea percepție greșită a Legii divine și cel care mănâncă sângele unui animal sub orice denumire sau meșteșugire, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit. Acestea sunt cele pe care le conține canonul. Iar latinii consumă animale sugrumate în mod indiferent, dar și cei din Adrianopole, după cum am auzit, folosesc sângele animalelor pentru anumite mâncăruri. Cercetează și *Novela* 58 a împăratului și domnului Leon Filosoful¹⁶¹, care stabilește că cei care vând sau consumă sub orice fel sânge

¹⁶¹ *Novela* 58 a împăratului Leon Filosoful precizează: „Și în vechime, Dumnezeu a poruncit legiuitorului Moise să nu se mănânce sânge și au fost legiferate de către predicatorii harului să se păstreze departe de acest fel de mâncare. Așadar, atât potrivit vechiului, cât și noului har, se consideră de comun acord ca fiind un lucru fără de lege și inadmisibil, ca oamenii să ajungă la o asemenea nesimțire sau chiar nebunie, încât să ajungă să nu se supună niciuneia dintre cele legiferate. Dar unii, în mod nerușinat, din pricina căștigurilor sau slujind nebuniei stomacului, desconsideră porunca,

să fie expropriati și pedepsiți corporal și să fie pedepsiți prin tăierea părului și să fie condamnați la exil veșnic. Iar conducătorii care nu se supun acestor lucruri, să fie responsabili de plata a zece lire de aur.

Canonul 68 Trulan

68. În privința faptului că nu este permis nimănui să distrugă sau să rupă în bucăți cărțile Vechiului și ale Noului Testament și ale sfinților și aleșilor noștri Propovăduitori și Învățători, sau să le dea librarilor sau așa-zișilor parfumieri, sau altcuiva dintre toți, spre distrugere, doar dacă nu cumva, din cauza moliilor, a apei sau prin alt mod au devenit total inutilizabile. Iar cel care, de acum înainte, este prins făcând un asemenea lucru, să fie afurisit timp de un an. De asemenea, să fie afurisit și cel care, după ce cumpără asemenea cărți, nu le-ar păstra nici spre propriul folos, dar nici nu le-ar oferi din binefacerea altcuiva spre păstrare, ci ar încerca să le distrugă.

Interpretarea lui Aristenos. Să nu distrugi vreo carte dumnezeiască, nici să nu o dai spre distrugere dacă nu este complet nefolositoare. Nu este permis cuiva să distrugă niciuna dintre cărțile Vechiului sau ale Noului Testament și ale Sfinților noștri învățători receptați, sau să le dea librarilor sau parfumierilor pentru desfacerea sau dezmembrarea ei, decât dacă a fost total nefolosibilă din cauza viermilor, a apei sau prin alt fel. Iar cel care încalcă ceea ce a fost hotărât este afurisit pentru un an.

Interpretarea lui Zonaras. Cărțile Scripturii celei insuflăte de Dumnezeu, ale Vechiului și Noului Testament, și cele ale Sfinților Părinți și învățători receptați, evident care au fost acceptați după examinare, căci mulți au scris cuvinte despre credință și interpretări ale Scripturilor, dar au fost lepădate și respinse, aceste cărți

preparând o mâncare din sângele care este interzis pentru consum. Căci a ajuns la urechile noastre că unii preiau acest sânge prin intestine, precum printr-o pânză, ca și cum ar fi una dintre mâncărurile obișnuite și o dau stomacului. Împărăția noastră nu consideră acest lucru ca fiind tolerabil, nici gândirea nelegiuită a oamenilor care cască gura numai pentru stomac să insulte poruncile divine sau de a insulta ceea ce este păstrat ca onorabil de către orânduirea noastră, ci poruncește ca nimeni să nu aducă cu îndrăzneală vreo asemenea bucată spre vânzare, nici pentru întrebuințare personală, nici pentru a-i atrage pe alții care cumpără să se mânjească cu această mâncare. Și oricine a fost descoperit că a încălcat dumnezeiasca poruncă din această clipă și prepară o mâncare din sânge, sau că o vinde sau o cumpără, va fi supus confiscării bunurilor sale prezente și, după ce a fost bătut crunt pe trup și necinstit prin tunderea părului, va fi pedepsit cu exilul perpetuu din patria sa. În această privință, cerem ca oficialii din fiecare oraș să nu fie lăsați nepedepsiți, ci și ei, deoarece aceasta nu s-ar fi întâmplat dacă oamenii de putere ar fi gestionat autoritatea într-o manieră adecvată, vor fi supuși unei amenzi de zece lire de aur pentru neglijența și indiferența lor față de responsabilitățile lor” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 205-209].

ale Vechiul și Noului Testament și ale Părinților acceptați poruncește canonul să fie păzite, dar să nu fie distruse, nici să nu fie tăiate, nici să nu fie date librarilor sau parfumierilor pentru răzuire. Dar canonul îi denumeste librari nu pe cei care vând cărți, ci pe cei care le răzuiesc sau fac altceva cu cărțile pentru a distruge cele scrise în acestea. Iar dacă cineva le va răzui pe cele mâncate probabil de viermi, ca unele ce au fost complet distruse, sau au fost deteriorate de apă sau în alt fel, încât nu mai pot fi folosite la citit, nu va fi supus pedepsei, care îl afurisește timp de un an pe cel care încalcă acest canon. Și cel care vinde pentru distrugere și cel care cumpără în același fel încalcă acest canon.

Interpretarea lui Balsamon. Unii, pentru dorință de câștig rușinos, cumpărând cărțile dumnezeieștii Scripturi, le șterg conținutul sau le taie, fără să ia aici în considerare judecata lui Dumnezeu. Astfel, dumnezeieștii și sfinții Părinți, îndreptând acest lucru, au hotărât că nimeni nu are libertatea să distrugă, să taie sau să vândă parfumierilor sau librarilor pentru răzuirea sau tăiere lor nicio carte din dumnezeiasca Scriptură, evident din Vechiul și Noul Testament, dacă nu cumva o asemenea carte este complet nefolositoare, din cauza apei, a viermilor sau în alt mod, evident din cauza focului. Iar cel care face contrar acestora este afurisit timp de un an. Dar la fel este afurisit și cel care le cumpără în același fel și nu le procură pentru folosul lui sau pentru alt folos. Dar ascultă când afirmă canonul să nu fie ștearsă vreoa carte a Vechiului sau a Noului Testament sau altă scriere a Dumnezeieștii Scripturii sau să fie distrusă în vreun fel și spune că acest canon se referă la acele cărți care fuseseră întrebuințate pentru a fi citite. Căci cel care le taie sau le răzuiește pe cele care nu mai sunt folositoare nu va fi pedepsit. Dar remarcă cele referitoare la librari, care șterg paginile dumnezeieștilor Scripturi, și nu le îngăduie să afirme că este permis să ștergi o carte din Dumnezeiasca Scriptură și să scrii alta în locul celei șterse. Căci dacă a fost permis un lucru nepotrivit, acestuia îi vor urma multe alte lucruri nepotrivite. Dar există și librari vrednici de laudă.

Canonul 69 Trulan

69. Nu este permis niciunui dintre toți cei care fac parte dintre laici să intre în interiorul Sfântului Altar. Nu este oprită nicidecum de la aceasta puterea și autoritatea imperială, când ar dori să aducă daruri Creatorului, conform unei foarte vechi tradiții.

Concordanță: Can. 44 Laod.

Interpretarea lui Aristenos. Niciun laic, dacă nu este împăratul, să nu intre în altarul de împăciuire. Altarul nu este accesibil celor din lume, dar împăratul nu a fost oprit să intre în el, oricând ar dori, și să aducă darurile lui Dumnezeu.

Interpretarea lui Zonaras. Altarul este destinat celor consacrați. De aceea, canonul interzice laicilor intrarea în acesta, dar oferă permisiunea împăratului de intrare în altar când aduce darurile lui Dumnezeu. Dar pentru a se justifica pe ei înșiși că au dat împăratului acest privilegiu, au menționat puterea și autoritatea, spunând doar acestea: că nici el, fiindcă este laic, nu trebuie să intre în altar, însă, datorită puterii și autorității, i-a fost conferit acest lucru mai demult de către Părinții mai vechi, care ni l-au transmis.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon interzice ca laicii să intre în dumnezeiescul altar, ca un loc care este destinat celor consacrați. Însă spune că, potrivit unei vechi tradiții, i-a fost permis împăratului, care este laic, să intre atunci când dorește să aducă daruri lui Dumnezeu. Astfel, cum se face că oricine, dacă dorește, intră nestingherit în dumnezeiescul altar, care este de neintrat, al renumitei biserici a Domnului nostru Iisus Hristos din Halki, nu știi? Iar în privința latinilor, am aflat că nu numai bărbații laici intră în sfântul altar, ci și femeile, și stau așezate atunci când se așază cei care slujesc. Iar în privința împăraților, unii, stând aproape de cuvintele canonului, au spus că nu vor fi oprți să intre în altar atunci când vor aduce darul lui Dumnezeu, însă nu și atunci când vor dori să intre în acesta pentru simpla închinare. Însă eu nu cred acest lucru, căci împărații ortodocși care îi instituie pe patriarhi, prin invocarea Sfintei Treimi, și care sunt unși de către Domnul, nu sunt oprți, atunci când doresc, să intre în sfântul altar și să tămâieze și să facă pecetea cu tricherele, precum arhieriei, dar și să învețe poporul în mod catehetic, lucru care a fost conferit doar arhieriei locale. Dar se găsește și în cuvântul 19 al istoriei iudaice a lui Iosif Flavius semnătura imperială, care conține următoarele: „Tiberius Claudius, Cezar, August, Germanicus, Mare Arhieru, ales pentru a doua oară de cea mai înaltă demnitate de tribun”. Dar, pentru că împăratul veacului acestuia este unsul Domnului prin ungerea pentru împărăție, iar Hristos și Dumnezeu nostru este proclamat printre altele și Arhieru, și acesta este înzestrat cu daruri arhieresti.

Remarcă prezentul canon și să interzică pe baza lui ca laici să intre sub orice fel în sfântul altar. Iar eu, trudindu-mă mult, am interzis intrarea laicilor în sfântul altar al Bisericii Preasfintei mele Stăpâne și Născătoare de Dumnezeu Povățuitoare, însă nu am izbutit, fiindcă spuneau că este un obicei vechi și nu se cuvine să fie oprți.

Canonul 70 Trulan

70. Nu este permis femeilor să vorbească în timpul Dumnezeieștii Liturghii, ci, conform afirmației Apostolului Pavel: „să tacă, fiindcă lor nu le este îngăduit

să vorbească, ci să se supună, precum spune și legea. Iar dacă doresc să învețe ceva, să-i întrebe pe bărbații lor acasă” [1 Corinteni 14, 34-35].

Interpretarea lui Aristenos. Nu a fost permis femeilor să vorbească în biserici. Căci dacă doresc să învețe ceva, să-i întrebe pe bărbații lor acasă.

Interpretarea lui Zonaras. Marele Pavel a impus femeilor să tacă, nu doar în timpul liturghiei, ci și în timpul întregii adunări a credincioșilor. Dar acest lucru a fost considerat potrivit și de către cei din afară, pentru că spune unul dintre poeți: „Femeie, tăcerea aduce femeilor comoară”. Dar prezentul canon impune acestora tăcerea în timpul liturghiei. Iar dacă doresc să învețe ceva, se spune, să îi întrebe acasă pe bărbații lor și acesta este cuvântul apostolic. Canonul a numit poruncile apostolice ca lege.

Interpretarea lui Balsamon. În epistola către Corinteni, marele Pavel a poruncit femeilor să tacă și să se supună bărbaților lor, conform legii mozaice, care spune: „atrasă vei fi către bărbatul tău și el te va stăpâni” [Facerea 3, 16]. Așadar, urmând acestora, canonul stabilește ca femeile să nu vorbească în timpul dumnezeieștii liturghii, ci să afle acasă de la soți în privința lucrurilor pe care le doresc. Iar după ce s-a hotărât acest lucru, să nu spui că le este interzis să vorbească în timpul liturghiei, dar pot să vorbească fără nicio oprire în timpul altor adunări bisericești, căci se cuvine ca acestea să tacă. Dar mi se pare că unele femei, la vremea aceea, explicându-se citirea dumnezeieștilor Scripturi, încercau să vorbească public multe lucruri și pregăteau și răspunsuri la întrebări, lucru care nu este obișnuit pentru femei, după cum considerau Părinții și, prin urmare, l-au interzis. Dar nu este un lucru nou să întrebi în privat pe femeile mai înțelepte în privința unor lucruri folositoare sufletului. Citește și cartea a VIII-a din *Basilicale*, titlul 1, capitolul 1, tema 5, care interzice ca femeile să dezbată public, spunând după cum urmează: „Femeia și orbul să nu vorbească public decât pentru chestiuni personale, căci femeia nu ia parte la îndatorirea bărbătească”. Și cartea XXI, titlul 1, capitolul 11, spune că: „Femeia nu este martor la testament, dar depune mărturie în cauzele în care nu sunt convocați bărbați”. Și *Novela 48* a împăratului și domnului Leon Înțeleptul a interzis ca femeile să depună mărturie în acorduri și contracte¹⁶². Dar în privința nașterilor și a celor pe care doar privirea femeiască le vede, dar nu și privirile bărbaților, s-a permis ca ea să depună mărturie. Cercetează și *Novela 118* a lui Iustinian, care este pusă în capitolul 10, titlul 4

¹⁶² P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 187-191.

din cartea XXXVII a *Basilicalelor*, care interzice ca femeile să fie curatori și care precizează textual următoarele: „Iar noi am interzis femeilor să asume îndatoriri de curatori, decât dacă este mamă sau dacă ar fi bunică, căci numai unora ca acestora, conform rânduiei moștenirii, este permis să-și asume curatoria, decât dacă renunță prin memorii sau prin alte căsătorii și în baza opiniei lui Velianeios. Căci, dacă sunt păzite acestea, vor fi preferate pentru curatorie înaintea tuturor rudelor colaterale, dacă le-a preferat pe acestea prin testament numai cu rol de curatori. Căci dorim să respectăm mai întâi dorința și alegerea celui răposat”. Citește și titlul 5 al aceleiași cărți, capitolul 20, tema 3, care spune: „Femeia nu este curator”.

Canonul 71 Trulan

71. Nu se cuvine ca cei care studiază legile civile să se folosească de obiceiurile păgâne sau să se ducă la teatre, sau să săvârșească așa-numitele jocuri „Cylistra”, sau să îmbrace haine contrar practicii comune; nici în momentul când încep studiile și nici când ajung la finalul lor, adică niciodată în decursul acestei educații. Iar dacă, de acum înainte, va îndrăzni cineva să facă acest lucru, să fie afurisit.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care învață legile, dacă se folosește de obiceiuri păgâne, merge la teatre, sau se învârte sau se îmbracă în îmbrăcăminte dincolo de cea comună, este afurisit. Dacă cei care studiază legile civile se vor folosi de obiceiuri păgâne, mergând probabil la teatre, sau făcând cele ce sunt numite „Cylistra” sau îmbrăcând haine contrar celor comune, atunci vor fi afurisiți.

Interpretarea lui Zonaras. Dumnezeuieștii Părinți interzic întru totul ca cei credincioși să se folosească de obiceiuri păgâne. Dar, fiindcă cei care studiază legile politice s-au folosit de asemenea obiceiuri, fiindcă atunci când încep să învețe sau la sfârșitul acestora îmbracă anumite haine bizare, interzic toate acestea, indiferent ce ar fi cele făcute de către aceia, și îi condamnă pe cei care fac un asemenea lucru la afurisire.

Interpretarea lui Balsamon. [Sfântul] Grigorie cel Mare în teologie scrie în discursul funerar al lui Vasile cel Mare că mulți tineri nepricepuți, care erau înnebuniți de sofism în Atena, dezbătând cu oponenți în privința celor înnebuniți după curse de cai, cutreierau cetățile și străzile și îi întâmpinau pe sofistii nou veniți cu solemnitate și ospitalitate și cu alte jocuri folosite de către sofisti. Astfel, se pare că pe atunci, și în această cetate imperială, când înflorea învățarea legilor, unii se foloseau de asemenea obiceiuri păgâne și cei care veneau spre învățarea legilor, sau care treceau de mijlocul perioadei de învățare sau care terminaseră,

se îmbrăcau cu pompă și cu haine extravagante și neobișnuite, ca să meargă pe scenă. De aceea, Părinții au legiferat cele din prezentul canon. Iar „Cylistra” se făceau, după părerea mea, între profesori, deoarece „Cylistra” și rezultatul din noroc s-au inventat atunci când unul își însușea un student, iar altul din tabăra cealaltă se opunea, precum se face astăzi în hipodromuri după baruri. Sfinții Părinți au interzis toate acestea și le-au denumit fapte păgâne, stabilind ca nimeni să nu facă deloc un asemenea lucru, din cauza cărora apar multe poticneli cumplite între credincioși și fapta este imputabilă precum norocul sau nenorocul păgân. Dar poruncesc ca cei care încalcă acest canon să fie supuși afurisirii.

Canonul 72 Trulan

72. Nu este permis ca un bărbat ortodox să fie împreună cu o femeie eretică și nici ca o femeie ortodoxă să se căsătorească cu un bărbat eretic. Iar dacă cineva ar fi descoperit de către oricine că săvârșește un asemenea lucru, căsătoria să fie socotită drept nulă și căsnicia ilegitimă să fie dezlegată, căci nu trebuie amestecate cele ce sunt de neamestecat și nici să fie împreunat lupul cu oaia și moștenirea păcătoșilor cu pârtașia lui Hristos. Iar dacă cineva ar încălca cele hotărâte de către noi, să fie afurisit.

Dar dacă unii, întâmplându-se să fie încă în necredință și să nu se numere încă în turma ortodocșilor, au fost uniți cu alții printr-o căsătorie legitimă, iar după aceea unul, alegând Binele, a venit la lumina Adevărului, dar celălalt a fost oprit de legătura rătăcirii, nealegând să privească spre razele dumnezeiești, însă cea necredincioasă consimte totuși să conviețuiască cu cel credincios, sau invers, cel credincios cu cea credincioasă, atunci să nu fie despărțiți, conform dumnezeiescului Apostol: „căci bărbatul necredincios este sfințit prin femeie și femeia necredincioasă este sfințită prin bărbat” [1 Corinteni 7, 14].

Concordanță: Can. 14 IV Ec.; 31 Laod.; 21 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Căsătoria cu ereticii este nulă, iar cei care s-au unit înainte, dacă doresc, să rămână așa. Nu se cuvine unui ortodox să se unească cu o femeie eretică, sau invers. Iar dacă unii, fiind necredincioși, au fost uniți printr-o căsătorie legitimă, apoi unul a venit la credință, iar celălalt rămâne încă sub rătăcire și cel credincios dorește să conviețuiască cu cel necredincios, sau invers, să nu fie despărțiți, conform dumnezeiescului Apostol Pavel.

Interpretarea lui Zonaras. Sfinții și dumnezeieștii Părinți ai acestui Sfânt Sinod legiferează în privința celor care se unesc acum în comuniunea căsătoriei din care arată că unul este credincios, iar celălalt necredincios, sau invers,

și interzic asemenea uniri, iar dacă sunt săvârșite, poruncesc să fie desfăcute. Fiindcă se spune, nu trebuie să împreunăm cele de neîmpreunat. Căci dacă cei care conviețuiesc au o dispoziție contrară a sufletului în privința credinței, cum vor fi în același cuget în privința altor lucruri? Sau dacă nu se potrivesc în ceva ce este mai mare, adică în credință, și sunt fără comuniune, cum vor ajunge la înțelegere în altele și vor fi în comuniune în restul lucrurilor? Așadar, doresc ca cei care încalcă prezentul canon să fie afuriși după dezlegarea acestei căsătorii ilegite. Astfel, Părinții spun acestea în privința celor care se unesc unii cu alții spre comuniunea căsătoriei acum când se întâmplă ca unul să fie ortodox, iar celălalt nu. Dar dacă, atunci când amândoi au venit spre căsătorie și amândoi erau străini de ortodoxie, apoi una dintre persoane a cunoscut adevărul și a venit la credință, dar cealaltă se află încă în umbra rătăcirii, acești Părinți au decis să urmeze poruncii Marelui Pavel. Căci spune, dacă cel necredincios dorește să trăiască împreună cu cel credincios, sau invers, să nu fie separați, căci bărbatul necredincios este sfințit prin femeie și invers.

Interpretarea lui Balsamon. Legea civilă stabilește faptul că căsătoria este comuniune și consorțiu de drept divin și uman¹⁶³. Așadar, Sfinții Părinți decid, urmând acestora, ca un bărbat ortodox să nu fie unit conform legii căsătoriei cu o femeie eretică sau invers. Iar dacă s-a făcut cândva un asemenea lucru, să fie desfăcută conviețuirea, ca ceva lipsit de fundament. Căci se spune, ce comuniune va fi între lup și oaie, fiindcă gândesc în contradictoriu în privința tuturor lucrurilor și sunt adversari din cauza diferenței viețuirii lor? Dar nu numai să dezlege conviețuirea, ci cel care îndrăznește un asemenea lucru să fie afurisit. Dar apoi spune că, dacă unul dintre soți ar veni la credința ortodoxă, atunci cele ale conviețuirii nu vor fi desfăcute. Căci a hotărât marele Apostol Pavel în epistola sa către corinteni ca unii ca aceștia să nu fie despărțiți, pentru că bărbatul credincios este sfințit prin femeia credincioasă și invers, femeia necredincioasă se sfințește prin bărbatul credincios. Dar există o nădejde că soții vor cugeta la fel prin venirea celui alt dintre ei la credința ortodoxă. Așadar, remarcă prezentul canon din cauza celor din Iveria, care își căsătoresc fiicele lor în mod indiferent cu agarenii¹⁶⁴. De asemenea, remarcă și expresia canonului care afirmă că: „dacă dorește cel necredincios să trăiască împreună cu cel necredincios, sau invers, să

¹⁶³ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen IV. Textus Librorum XXVI-XXXIV*, p. 1325. Pasajul indicat în cartea *Basilicalelor* este preluat din *Digeste XXIII*, 2, 1 și precizează următoarele: „Ἰάμος ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντὸς, θελοῦ τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινῶν / Căsătoria este o unire dintre un bărbat și o femeie, alegere împreună pentru întreaga viață și comuniunea de drept divin și de drept uman”.

¹⁶⁴ Termenul se referă la musulmani.

nu fie separați”. Căci dacă unul dintre ei va alege să se despartă, căsătoria va fi din acel moment desfăcută. Acest lucru s-a făcut și în zilele preasfințitului patriarh și domn Theodot, căci Basilikos Vikinator¹⁶⁵, după ce a fost botezat, s-a despărțit de soția lui necredincioasă, potrivit deciziei patriarhale, care nu a fost convinsă să fie botezată conform solicitării soțului. Citește și capitolul 10, titlul 1 al prezentei colecții și cele din acela¹⁶⁶.

Canonul 73 Trulan

73. Fiindcă Crucea cea făcătoare de viață ne-a arătat mântuirea, trebuie ca și noi să depunem tot efortul pentru a acorda vrednicia cuvenită celei prin care am fost mântuiți de vechea cădere. De aceea, atribuindu-i închinare și cu mintea, și cu cuvântul, și cu simțirea, poruncim ca modelele de cruce făcute de către unii pe podea să fie cu totul îndepărtate, ca nu cumva prin călcarea celor care umblă să se necinstească trofeul biruinței noastre. Astfel, hotărâm ca cei care, de acum înainte, fac vreun model de cruce pe podea să fie afurisiți.

Interpretarea lui Aristenos. Să fie îndepărtată crucea de pe jos. Trebuie să depunem tot efortul pentru a acorda cinstea cuvenită crucii celei de viață făcătoare, prin care am fost mântuiți din căderea cea veche. Și dacă a fost făcut de către cineva semnul crucii pe jos să fie șters, ca să nu fie batjocorit trofeul biruinței noastre prin călcarea trecătorilor.

Interpretarea lui Zonaras. Când Domnul, Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos a fost atârnat pe cruce, noi am fost mântuiți și eliberați din vechea stăpânire a păcatului. De aceea, Sfinții Părinți spun că trebuie să oferim cinste acestei cauze a biruinței noastre și cu mintea, și cu cuvântul și cu simțirea. Așadar, oferim cu mintea, atunci când, remarcând cele ale noastre și gândindu-ne la câte lucruri bune ni se întâmplă datorită ei, suntem uimiți de binefacerea lui Dumnezeu față de noi. Cu cuvântul, atunci când, spunând aceste lucruri altora, mărturisim darurile Celui care ne-a mântuit. Prin simțire, atunci când, uitându-ne la aceasta, o cinstim și o sărutăm. Dar unii, ca să ofere probabil mai multă cinste crucii, o așază pretutindeni, chiar și pe cărare și pe podea. Prezentul canon interzice acest lucru, poruncind ca crucea să nu fie reprezentată pe podea și, călcând pe ea, să fie astfel necinstit trofeul victoriei noastre. Însă îl supune afurisirii pe cel care îndrăznește acest lucru.

¹⁶⁵ Despre deciziile cu privire la acest caz, a se vedea: V. GRUMEL (ed.), *Les registres des actes du patriarchat de Constantinople*, vol. 3, pp. 103-104.

¹⁶⁶ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 50-51.

Interpretarea lui Balsamon. Unii gravau pe podelele bisericilor sau al altor locuri semne ale crucii din piatră sau dintr-un alt material. Canonul, interzicând acest lucru, afirmă că mântuirea oamenilor s-a făcut prin crucea făcătoare de viață și trebuie să-i atribuim cinstea și închinarea cuvenită, cu mintea, cu cuvântul și cu simțirea, pe de o parte, cu mintea, prin mulțumirea tăcută, cu cuvântul, prin mărturia față de tot ceea ce ni s-a făcut bine, și prin simțire, atunci când o vedem efectiv și o sărutăm. Așadar, s-a hotărât ca modelele sfintei cruci descoperite în orice fel pe pardoseală să fie îndepărtate, pentru ca trofeul nostru împotriva diavolului să nu fie călcat în picioare de trecători. Iar cei care încearcă să facă semnul crucii pe podele sunt supuși afurisirii. Dar capitolul 5, titlul 1 al cărții întâi spune: „Nici monahul, nici altcineva, să nu pună într-un loc public sau în care se săvârșește un spectacol o cruce sau moaște ale sfinților”. Iar capitolul 6 afirmă: „Nimeni să nu graveze, sau să înscrie vreo cruce pe podea, sau pe o piatră de moară sau pe pardoseala de marmură, ci să fie înlăturată, fiindcă cel care încalcă aceasta este supus celei mai grave pedepse”. Și capitolul 48, titlul 1 al cărții a III-a din *Basilicale* spune, între altele: „Dar cinstitele cruci, cu care se purcede în rugăciuni, să nu fie expuse oriunde, ci în locuri sfinte”. Fiindcă și canonul și legile stabilesc aceste lucruri, să nu îndrăznească cineva să pună crucea din vreun material pe jos. Însă pot să fie așezate sfintele icoane și cruci pe drumurile publice de cei care doresc. Și noi, prin credința curată în Dumnezeu și în sfinții lui, cinstim și sărutăm cele ce sunt așezate oriunde. Iar legile, se pare, au scris cele menționate din cauza relelor necredincioșilor și a celor care trăiesc în chip indiferent. Dar cred că sunt supuși afurisirii cei simpli care dintr-o anumită evlavie fac cinstita cruce pe jos, căci cei care fac un asemenea lucru dintr-o dispoziție rea pentru a fi călcat sau disprețuit semnul mântuitor al crucii vor fi pedepsiți, ca cei care săvârșesc sacrilegiu.

Canonul 74 Trulan

74. Nu se cuvine să se săvârșească așa-zisele agape în casele Domnului sau în biserici, să se mănânce în interiorul casei Lui și să se așeze locuri de odihnă. Iar cei care îndrăznesc să facă un asemenea lucru, fie să înceteze, fie să fie afurișiți.

Concordanță: Can. 76, 97 Trulan

Interpretarea lui Aristenos. Să nu se săvârșească agape în casele Domnului, nici să nu se aștearnă locuri de dormit. Iar cei care nu se opresc sunt afurișiți. Nu trebuie să fie considerată casa Domnului ca o casă comună și să se săvârșească în ea numitele agape și nici să se bea înăuntru sau să se aștearnă locuri de odihnă. Iar cel care îndrăznește să facă acest lucru, dacă nu încetează, să fie afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Exista un obicei vechi ca după împărțirea de dumnezeieștile taine să fie făcută o masă comună cu mâncare și băutură, fiindcă cei bogați ofereau mâncărurile, iar cei mai săraci erau chemați. Marele Pavel, pomenind acest lucru în epistola către corinteni, aduce acuzație împotriva lor, pentru că mâncau în privat, fără să-i aștepte și pe alții, și adaugă: „fiecare se grăbește să ia mâncarea sa, încât unuia îi este foame, iar altul se îmbată. N-aveți, oare, case să mâncați și să beți? Sau disprețuiți Biserica lui Dumnezeu și rușinați pe cei care nu au?” [1 Corinteni 11, 21-22]. Așadar, acest obicei al petrecerii comune, pe care canonul a numit-o agapă, datorită faptului că se face din dragoste, ca un lucru ce confirmă dragostea – căci a mânca împreună îi duce pe cei care mănâncă înspre dragoste –, lucrul ce se făcea mai apoi în biserici în interiorul lăcașurilor divine sau al pridvoarelor, fiindcă cei care se adunau pentru mâncare mâncau împreună, îl acuză canonul și poruncește să nu se mai facă acestea în biserici, nici să se mănânce în interiorul dumnezeieștilor case, ci în afară, undeva în curți, nici să nu se așeze locuri de odihnă. Cuvântul „locuri de odihnă [ἀκούβιτα]” este latin, pentru că la latini „a se odihni” reprezintă „a se culca”, dar înseamnă că paturile sunt înălțate și moi, iar acestea sunt semn de voluptate și lenevire. Iar numele de „casă a Domnului” este regăsit de multe ori în canoane, fiind luat cu înțelesul de biserică, însă numai acest canon face diferența între biserică și casa Domnului. Dar cred că conjuncția „sau” este pusă aici nu cu scop disjunctiv, ci cu sens explicativ, în loc de „adică”. Căci găsim și în Dumnezeiasca Scriptură când conjuncția „și” este acceptată nu doar ca o conjuncție copulativă, ci și cauzală, fiind acceptată și în loc de „căci”, precum atunci când se spune: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace” [Luca 2, 14], fiindcă Scriptura arată cauza de slăvire a lui Dumnezeu, pentru că este pace pe pământ, punând conjuncția „și” în loc de „căci, pentru că”. Dar și David spune: „Dă-ne ajutor în strâmtorare și deșartă este izbăvirea omului” [Psalmul 59, 12], zicând în loc de „Tu, ajută-ne, căci izbăvirea omului este deșartă și zadarnică”. Și în cărțile juridice se regăsește adesea conjuncția disjunctivă în loc de înțelesul copulativ. Căci spune cartea XLIV, titlul 3: „Iar dacă cineva scrie că cutare sau cutare este moștenitorul meu, sau că îl eliberez pe cutare sau cutare”, atunci s-a considerat că se acceptă conjuncția „sau” ca fiind copulativă în loc de „și”. Și titlul 15 al aceleiași cărți spune: „Dacă las prin testament soției mele bunurile sau cele pe care le-am pregătit pentru ea, le primește pe toate”, atunci conjuncția „sau” este înțeleasă în locul lui „și”. Dar și titlul 2, cartea II, intitulat „Despre semnificația noțiunilor”, spune în capitolul 50: „Conjuncția copulativă și cea disjunctivă sunt câteodată înțelese una în locul celeilalte”. Așadar, se pare, că și Părinții acestui sinod au folosit aici conjuncția „sau” în loc de „adică”.

Interpretarea lui Balsamon. Marele Pavel, în epistola sa către corinteni, îi acuză pe cei care petreceau în biserici, spunând: „N-aveți, oare, case ca să mâncați și să beți? Sau disprețuiți Biserica lui Dumnezeu și rușinați pe cei care nu au?” [1 Corinteni 11, 21-22]. Fiindcă orice loc care este afierosit Domnului este numit casa Domnului, chiar dacă nu este biserică, ci se întâmplă să fie pronaos sau un alt loc sfânt. Canonul stabilește ca nimeni să nu petreacă în biserici sau în asemenea locuri căci acest lucru este numit agapă [dragoste], deoarece confirmă dragostea sau se face din dragoste, dar nici să nu mănânce în casa lui Dumnezeu sau să aștearnă locuri de odihnă. Iar cei care fac un asemenea lucru și nu s-au îndreptat după muștrare, sunt supuși afurisirii. Și frățietatea este numită agapă și petrecerile în cinstea acesteia, care au fost interzise pentru că sunt prilejuri de poticniri și insulte și uneori de uneltiri și probleme. Dar este numit loc de odihnă orice construire adițională a unui pat, ridicat la înălțime și moale, căci „acumbo” înseamnă la latini „a înălța”. Așadar, se pare că unii, luându-și scaune portabile le introduceau în mijlocul bisericii, sau făceau aceasta pentru un confort mai mare sau așezau în alt mod paturi de acest fel pentru odihna lor, lucru care a fost interzis. Dar unii au încercat să spună că această casă a Domnului și biserica sunt același lucru și au interpretat conjuncția „sau” copulativ, nu disjunctiv. Dar eu nu cred aceasta, pentru că, după ce s-a spus să nu se facă agape în casele Domnului sau în biserici, s-a interzis să se mănânce sau să se aștearnă locuri de odihnă numai în lăcașuri, adică în biserici. De aceea, este o diferență între biserici și pronaos și alte locuri ale Domnului.

Canonul 75 Trulan

75. Dorim ca cei care vin în biserici pentru a cânta să nu întrebuințeze nici strigăte neregulate și să constrângă astfel natura spre urlare, nici să rostească ceva dintre cele care nu corespund și nu sunt proprii Bisericii, ci cu atenție multă și cu umilință să aducă cântări de laudă lui Dumnezeu, Celui ce vede cele ascunse. „Căci cuvântul sfânt i-a învățat pe fiii lui Israel să fie evlavioși” [Leviticul 15, 31].

Concordanță: Can. 15 Laod.

Interpretarea lui Aristenos. Nu sunt admise strigătele neregulate ale cântărețului la care se adaugă și cele ce sunt inadecvate pentru biserici. Cei care aduc cântări lui Dumnezeu, Care vede cele ascunse, trebuie să le aducă cu străpungere de inimă și cu multă luare-aminte și să nu întrebuințeze strigăte neregulate și să silească firea spre strigare, deoarece cuvântul cel sfânt ne-a învățat ca „fiii lui Israel să fie cucernici”. Dar nici să nu cânte ceva impropriu și care nu este potrivit stării bisericesti.

Interpretarea lui Zonaras. Cântarea realizată în biserici este o cerere către Dumnezeu, fiindcă ne rugăm dumnezeirii să fie milostivă față de noi în poticni-rile noastre față de El. Iar cei care-L cheamă și se roagă trebuie să aibă o conduită smerită și străpungerea inimii, însă a țipa și a urla nu este specific unei conduite smerite, ci uneia îndrăznețe și mândre. De aceea, canonul prevede ca cei care cântă în biserici să cânte cu luare aminte și cu străpungere de inimă, dar să nu strige în dezordine și să forțeze vocea spre urlare. Urlatul este o voce apăsată și emisă în mod forțat. Însă canonul nu interzice doar acest lucru, ci stabilește să nu se spună ceea ce este necorespunzător și impropriu Bisericii, iar acestea sunt: cântecele sacadate, cu glas murmurat, ornamentarea exagerată a cântărilor ce te atrage la cântările teatrale sau la cântecele desfrânate, ce se folosesc acum în cântarea bisericească. Stabilind acestea, canonul aduce și o mărturie scrisă, precizând: „Căci cuvântul sfânt i-a învățat pe fiii lui Israel să fie evlavioși” [*Leviticul* 15, 31]. Iar fiii lui Israel suntem noi, conform Sfântului Pavel, care spune: „căci nu toți cei din Israel sunt și israeliți, nici pentru că sunt urmașii lui Avraam, sunt toți fii, ci întru Isaac, a zis, se vor chema ție urmași, adică: Nu copiii trupului sunt copii ai lui Dumnezeu, ci fiii făgăduinței se socotesc urmași” [*Romani* 9, 6-8].

Interpretarea lui Balsamon. Bisericile lui Dumnezeu sunt numite case de rugăciune. De aceea, și cei care se roagă se cuvine să Îl cheme pe Dumnezeu cu lacrimi și smerenie, nu într-un mod dezordonat și nerușinat. Desigur, Părinții au stabilit ca sfintele cântări să nu fie făcute cu strigăte neregulate și forțate, ce constrâng firea, nici cu anumite înfrumusețări de voci, improprii pentru starea și rânduiala bisericească, precum sunt cântecele teatrale și ornamentările exagerate ale glasurilor, ci să fie aduse rugăciuni lui Dumnezeu, Care vede cele ascunse ale inimilor noastre, cu străpungere de inimă și sub un mod bineplăcut lui Dumnezeu. Iar canonul le-a prevăzut pe acestea urmând cuvântului evanghelic, ce stabilește să nu ne rugăm precum păgânii cu trăncăneli și urlete, crezând că pentru multa noastră vorbire vom fi ascultați, ci să aducem cântare lui Dumnezeu în ascuns [*Matei* 6, 6-7] și să facem rugăciuni în același fel, ca și Tatăl nostru cel din ceruri, Care vede în ascuns, să ne răsplătească în chip văzut. Însă, fiindcă se spune, și Legea mozaică a afirmat în *Levitic*: „Faceți-i cucernici pe fiii lui Israel”, cu atât mai mult se cuvine ca noi, care am primit plinirea acestei legi, să fim mai cucernici și să ne purtăm în conformitate cu cele legiferate. Dar, fiindcă a fost precizat de către diferiți preasfințiți patriarhi să fie făcute acestea de către cântăreți nu numai la sărbători, ci și la privegheri și la pomenirile morților, au fost date diferite documente sinodale ce îi supun afurisirii pe cei care fac unele ca acestea și nu săvârșesc cântarea de priveghere prin psalmodieri și cântări de „Aliluia”

simple, ce se cântă de la întemeierea Bisericii. Citește și Canonul 108 al Sinodului de la Cartagina și pe cele scrise acolo. De asemenea, citește și cuvântul panegiric la Serafimi al celui între Sfinți Părintele nostru Ioan Gură de Aur, scris la interpretarea cuvântului profetic, care spune: „am văzut pe Domnul stând pe un scaun înalt și măreț” [*Isaia* 6, 1], deoarece interzice cântările teatrale și mișcările celor care gesticulează și rostirile prelungite.

Canonul 76 Trulan

76. Nu trebuie ca în interiorul spațiilor sfinte să fie așezată vreo tavernă sau feluri de mâncare sau se facă alte vânzări, fiindcă păzim cinstirea Bisericii. Căci Mântuitorul și Dumnezeu nostru, învățându-ne prin viețuirea Sa în trup, ne-a poruncit să nu facem casa Tatălui Său casă de negustorie [cf. *Ioan* 2, 16]. Căci El le-a vărsat banii schimbătorilor și i-a alungat pe cei care profanau Templul. De aceea, dacă cineva va fi prins în greșeala indicată, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 74, 88, 97 Trulan; 28 Laod.

Interpretarea lui Aristenos. Este inadmisibilă o tavernă într-o incintă sfântă și este lipsită de pietate vânzarea de mâncăruri și în ambele cazuri cel care comite aceasta este afurisit. Mântuitorul și Dumnezeu nostru ne-a poruncit să nu facem casa lui Dumnezeu casă de negustorie. De aceea, nu trebuie să se ridice vreo tavernă în interiorul incintelor sfinte și să ofere spre vânzare diferite mâncăruri sau să facă alte vânzări. Așadar, dacă cineva este descoperit că greșește în acest fel, va fi afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Domnul a spus către iudei: „Casa Mea va fi chemată casă de rugăciune, iar voi ați făcut din ea peșteră de tâlhari” [*Matei* 21, 13]. Așadar, pentru ca să nu fie spus același lucru și credincioșilor, Părinții au interzis amplasarea tavernele în incintele sfinte, sau să se ofere mâncare spre vânzare sau alte lucruri. Dar nu a spus în interiorul bisericii, ci în incintele sfinte, căci incintele sfinte reprezintă întregul perimetru al dumnezeieștilor biserici, încât canonul nu permite să se facă un asemenea lucru nici la intrări, nici în pridvoare, deși acum se fac aceste lucruri în mod lipsit de pietate. Dar Părinții își fundamentează propriul cuvânt din Evanghelie, deoarece afirmă că Hristos ne-a transmis nouă acest lucru, spunând „Nu faceți casa Tatălui Meu casă de negustorie” și i-a scos afară pe vânzătorii de Dumnezeu din templu și le-a vărsat banii schimbătorilor de bani. Iar schimbătorii de bani [κολλυβισται] sunt cei care schimbă în monede [νομίσματα] mărunte, adică „nummus”, căci „kollubos” este la greci o monedă mai mică, ce este numită de către romani „nummus”, iar moneda este numită de către ei „nomisma [νόμισμα]”.

Interpretarea lui Balsamon. Dumnezeuieștii Părinți, fiindcă păstrează cinstea cuvenită a sfințelor biserici și a celor din jurul lor și nu permit ca cele sfinte să fie preschimbate de către cineva în cele ordinare, au stabilit să nu fie date mâncăruri spre vânzare în incintele sfinte, nici să nu fie făcută vreo tavernă în acestea, nici să nu fie vândut absolut nimic în interiorul acestora, ci să fie complet inaccesibile neguțătorilor, pentru că au afirmat că Domnul și Dumnezeu nostru Iisus Hristos, învățându-ne în mod practic prin viețuirea Sa în trup că cel care transformă ceea ce este sfânt într-un lucru ordinar și face casa lui Dumnezeu casă de negustorie este pedepsit grav, i-a alungat pe schimbătorii de bani, adică pe zarafi, din incintele sfinte [iar „kollubos este o monedă mai mică¹⁶⁷], și le-a vărsat banii, adică cele care erau la îndemână din pricina banilor. Așadar, pe cei care vor îndrăzni să facă un asemenea lucru i-au supus afurisirii. Dar când diferiți preasfințiți patriarhi au poruncit din Augustaion¹⁶⁷ și din părțile mai apropiate de pronaosul preasfintei și mării Biserici a lui Dumnezeu ca să fie alungați neguțătorii, vânzătorii de pește și de fructe și alți negustori, au afirmat unii că acest canon numește incinta bisericească pronaosul fiecărei biserici, iar nu rezervoarele de apă și alte părți ale dumnezeieștilor lăcașuri anexate acestora. Dar nu au fost mulți de acord cu aceasta, căci au afirmat că, de vreme ce canonul nu a menționat bisericile (căci faptul de a exista o tavernă în naos sau în pronaos sau o întrunire a funcționarilor pieței nu i-ar veni în mintea niciunui creștin, fiindcă este cea mai mare impietate), ci incintele sfinte ale templului, se cuvine să înlăturăm orice ambiguitate. Iar toți au afirmat că acele incinte sfinte sunt cele care nu sunt lăsate la încălcarea animalelor necuvântătoare și nu sunt pângărite în niciun fel. Așadar, pe baza capitolului 12, titlul 1 al cărții a V-a din *Basilicale*, care spune „Cei care se refugiază să păstreze siguranța până la limitele pieței publice a bisericii, folosind bazinele interioare, grădinile, camerele, galeriile și curțile, dar a fost interzis să doarmă sau să mănânce în interiorul templului”, să nu afirmi că bazinele, grădinile și galeriile alăturate bisericilor sunt incinte sfinte și, prin urmare, este interzis să se pună la vânzare în acestea. Căci acestea sunt considerate părți ale bisericii, dar nu sunt percepute ca incinte sfinte, ci, fiind ca unele comune, nu vor fi învrednicite de cinstea incintelor sfinte. Iar datorită privilegiului bisericii, cel care l-a scos cu forța pe un refugiat din acestea va fi pedepsit. Dar remarcă faptul că refugiații au fost opriți să mănânce și să bea numai în templu. De asemenea,

¹⁶⁷ Augustaion (Αὐγουσταῖον) – cunoscut și sub denumirea latină *Augustaeum* – reprezenta o piață centrală de ceremonii în Constantinopolul din perioada bizantină. Spațiul era poziționat în partea de sud a Catedralei „Sfânta Sofia” din Constantinopol. Inițial fiind o piață publică, aceasta a fost convertită într-o curte închisă, mărginită de portice, în secolul al VI-lea. A servit ca punct de conexiune între unele dintre cele mai semnificative structuri din capitala Bizanțului.

remarcă prezentul canon din cauza celor care fac vânzări la locurile de producere a mirului și la locurile de tundere ale Preasfintei și Marii Bisericii, dar mai mult, chiar și în interiorul acesteia. Așadar, remarcă acest canon și din cauza celor care vin de pretutindeni la sărbătorile și comemorările ce se țin și transformă cinstirea sfântului sărbătorit atunci în pretext de afaceri, căci unii ca aceștia sunt vrednici de mare pedeapsă. Și [Sfântul] Vasile cel Mare interzice foarte mult acestea în regulile sale monahale. Citește și pasajul scris astfel despre afacerile din adunări, care spune, printre altele, acestea: „Fiindcă alții s-au gândit să întineze obiceiul ce fusese stabilit pentru sfinți și în loc de rugăciune, transformă prilejul și locul în piață publică, petrecere și neguțătorie”, și altele nu mai puțin grave.

Canonul 77 Trulan

77. Nu se cuvine ca cei consacrați, sau clericii, sau asceții să se spele într-o baie împreună cu femei, și, de asemenea, niciunui creștin laic, căci aceasta este prima învinuire din partea păgânilor. Iar dacă cineva ar fi descoperit asupra acestui fapt, dacă va fi cleric, să fie caterisit, iar dacă va fi laic, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 30 Laod.

Interpretarea lui Aristenos. Creștinul să nu se spele împreună cu femeile. Dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic să fie afurisit. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Dumnezeuiescul Apostol Pavel spune că „trebuie să ne îngrijim de cele bune nu numai înaintea lui Dumnezeu, ci și a oamenilor” [2 Corinteni 8, 21], și iarăși „Să nu fiți piatră de poticnire nici iudeilor, nici elinilor, nici Bisericii lui Dumnezeu” [1 Corinteni 10, 32]. Iar ca bărbații să se spele împreună cu femeile acest lucru poate să fie o mare poticnire pentru privitori. Căci dacă o întrunire cu femeile într-o casă sau pe drum provoacă de multe ori o furtună pentru mintea bărbaților care se întâmplă să se întâlnească cu ele, cum nu se va afunda mintea celor care se îmbăiază cu ele atunci când vor face baie împreună cu acestea și nu vor fi provocați spre plăcere? Iar dacă cineva ar considera, prin presupunere, că probabil nu este vătămat, chiar dacă se îmbăiază împreună cu femei, dar cine ar putea să evite ca cei care privesc acest lucru să nu fie scandalizați și să nu-i condamne pe credincioșii care fac acest lucru? Din această cauză, canonul interzice aici acest lucru tuturor creștinilor și decide pentru cei care fac aceasta, dacă sunt preoți, adică celor din altar, și clericilor, care sunt rânduiți în alt fel în cler, pedeapsa caterisirii, iar pe asceți și laici îi supune afurisirii. Canonul este identic cu Canonul 13 al Sinodului întrunit la Laodiceea, fiind promulgat fără pedepsele de acolo.

Interpretarea lui Balsamon. După cum se pare, înainte de acest Sinod [Ecumenic], unii dintre cei consacrați, sau monahi ori laici se îmbăiau cu femei, fără a se raporta la dumnezeiasca porunca apostolică, ce spune: „Să nu fiți piatră de poticnire nici iudeilor, nici elinilor, nici Bisericii lui Dumnezeu” [1 Corinteni 10, 32]. Astfel, Sfinții Părinți, corectând acest lucru, ca pe o poticnire și sminteală ce incită la poftă demonică, ducându-i pe cei care se folosesc de o asemenea purtare rușinoasă la mare condamnare, au stabilit ca cel care de acum înainte se spală astfel în chip indiferent și necuviincios cu o femeie, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit. Dar remarcă faptul că acest canon face diferența între cei consacrați, clerici, asceți și laici. Căci cei consacrați sunt cei din altar, care sunt și hirotoniți, adică episcopi, preoți, diaconi și ipodiaconi, clericii sunt toți cei care slujesc în naos în afara altarului, adică citeții, supraveghetorii vaselor și alții ca aceștia, asceții sunt monahii care nu au apucat să primească pecetea de la episcop, ci numai tundere monahală. Căci cei care au primit pecetea de la episcop sunt considerați clerici, dar între asceți și monahi nu există nicio diferență. Așadar, combinându-le pe acestea, spune că cei care sunt în altar trebuie să depună vot prin înregistrare, iar cei din afara altarului vor jura precum laicii, chiar dacă sunt monahi. Așadar, unii laici, de vreme ce se spală în băi împreună cu nevestele lor și sunt dovediți pentru aceasta, spun că nu este interzis de către acest canon, pentru că sunt un singur trup și nu li se pare că se petrece vreun lucru necuviincios între ei, fiindcă nu au fost separați unii de alții în privința trupurilor, ci că sunt pedepsiți aceia care trăiesc nerușinat în desfrânare și nu se rușinează de necuviința firii. Acestea nu sunt însă plăcute celor mai cuviincioși și spun că aceasta este prima acuzare din partea păgânilor, precum spune canonul, și prin urmare cel care face aceasta în orice fel este pedepsit și că, chiar dacă soții sunt un singur trup, nu le este permis să se folosească rău de mădulele lor. Căci dacă nu era așa, atunci nici cei care au încercat să se sinucidă nu ar fi pedepsiți.

Canonul 78 Trulan

78. Se cuvine ca cei care sunt pentru iluminare să învețe credința pe de rost și în a cincea zi din săptămână să o mărturisească episcopului, sau preoților.

Concordanță: Can. 45, 46, 47 Laod.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care a fost luminat, să proclame credința în a cincea zi a săptămânii. Cel care vine la iluminarea dumnezeiască, după cum hotărăște Canonul 46 al Sinodului de la Laodiceea, trebuie să învețe credința și în a cincea zi a săptămânii să dea un răspuns despre aceasta episcopului sau preoților, după care va avea să fie iluminat.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul este identic cu Canonul 46 al Sinodului de la Laodiceea, căci este inclus cu aceleași cuvinte între alte canoane ale aceluși sinod. Însă poruncește ca cei pentru luminare, adică cei care se pregătesc pentru lumină și sunt catehumeni să învețe bine Taina credinței și să proclame înaintea episcopului sau a preoților în a cincea zi a fiecărei săptămâni ceea ce a învățat în decursul săptămânii. Acest lucru este făcut pentru ca cineva să nu fie botezat fără să fie inițiat în Taina noastră și ca nu cumva, fiind nestatornic, să fie tras în jos și răpit de către eretici.

Interpretarea lui Balsamon. Am aflat din diferite canoane că se cuvine ca neofiii să învețe în acest fel credința ortodoxă. Iar prezentul canon adaugă să nu ne mulțumim cu promisiunile celor pentru luminare care afirmă că au învățat cele ale credinței ortodoxe, ci să învețe sfintele cuvinte în toate cele patru zile ale săptămânii, iar în a cincea să le proclame înaintea episcopului sau înaintea celor cărora le va fi încredințat de către el, adică a cateheților. Căci cei care fac astfel vor oferi certitudinea totală că vin la credința ortodoxă din tot sufletul și că au fost inițiați în Tainele ei sfinte și că au fost suficient întăriți. Dar să nu facă acest lucru doar o singură dată, ci aproape în decursul întregii lor vieți. De aceea, prezentul canon este identic cu Canonul 46 al Sinodului de la Laodiceea.

Canonul 79 Trulan

79. Fiindcă mărturisim și propovăduim întregii turme că nașterea dumnezeiască din Fecioară s-a realizat fără durerile facerii, precum și fără de sămânță, îi supunem îndreptării pe cei care, din neștiință, săvârșesc vreun lucru din cele ce nu se cuvin. De aceea, fiindcă apar unii care după ziua Sfintei Nașteri a lui Hristos, Dumnezeu nostru, fierb cea mai curată făină și o împart unii altora, sub pretextul cinstirii presupuselor dureri ale facerii ale preacuratei Maici și Fecioare, hotărâm ca un asemenea lucru să nu mai fie săvârșit de către credincioși. Căci nu este o cinstire pentru Fecioara, care mai presus de minte și de cuvânt a născut după trup pe Cuvântul Cel necuprins, să definim și să descriem cele în legătură cu nașterea ei cea inexprimabilă conform celor comune și proprii nouă. Astfel, dacă de acum înainte cineva va fi descoperit că face acest lucru, dacă va fi cleric, să fie caterisit, iar dacă va fi laic, să fie afurisit.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care după sărbătoarea Născătoarei de Dumnezeu pregătește o făină sau altceva, din cauza presupuselor lăuzii, este afurisit. Nu este o cinstire pentru Fecioara, care a născut pe Cuvântul cel neîncăput mai presus de minte și de cuvânt, să sărbătorim și să circumscriem cele

ale nașterii celei minunate din ea prin cele comune și proprii nouă. De aceea, dacă cineva este descoperit că, după ziua Sfintei Nașteri a lui Hristos, adevăratul nostru Dumnezeu, pregătind făină curată, o oferă unora sub pretextul cinstirii unei anumite lăuzii a Fecioarei și Maicii Preacurate, dacă este cleric, va fi caterisit, iar dacă este laic, va fi afurisit. Căci noi mărturisim că nașterea din dumnezeiasca Fecioară a fost fără lăuzie, fiindcă a fost fără sămânță.

Interpretarea lui Zonaras. Unii, închipuindu-și că fac un lucru spre cinstirea Sfintei Fecioare și a Maicii lui Dumnezeu, în ziua următoare după sărbătoarea Sfintei Nașteri a lui Hristos, realizează un lucru dintre cele care se fac pentru femeile lăuze. Așadar, prezentul canon interzice aceste lucruri, numind nașterea din Sfânta Fecioară fără durere. Iar lăuzia este nașterea pruncului însoțită de durerile nașterii și este urmată de scurgerea sângelui, cărora, credem noi, nu a fost supusă Născătoarea de Dumnezeu. Căci aceste lucruri se petrec celor care zămislesc în mod natural, însă zămislirea din ea este supranaturală, pentru că s-a realizat din Duhul Sfânt, precum și nașterea este mai presus de atributele naturale. Cum le vom săvârși atunci pe cele ale femeilor lăuze pentru cea care nu a cunoscut lăuzia? Căci este o insultă, iar nu o cinstire a Sfintei Fecioare a se realiza ceva pentru nașterea inexprimabilă din ea între cele care se fac pentru celelalte femei care dau naștere. Iar pe cei care fac un asemenea lucru, dacă sunt clerici, îi caterisește, iar dacă sunt laici, îi afurisește.

Interpretarea lui Balsamon. Sfinții Părinți, aflând că unii, pentru cinstirea neprihănitei noastre Doamne și Născătoare de Dumnezeu, după prima zi a Nașterii Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, sărbătoresc zămislirea din ea cu făină curată și alte lucruri de felul acestora, au hotărât ca acest lucru să nu mai fie realizat de către creștini. Căci, se spune, noi mărturisim că nașterea din Maica lui Dumnezeu nu a fost în acel fel precum este la celelalte femei, ci a fost fără durere, pentru că a fost mai presus de fire și din Duhul Sfânt. Așadar, cum am putea să le pregătim pe cele ale femeilor lăuze pentru cea care nu a cunoscut lăuzia? De aceea, acest lucru nu este o cinstire a Sfintei Fecioare, care a născut pe Dumnezeu Cuvântul după trup mai presus de minte și de cuvânt, fără durerile nașterilor. Prin urmare, nu trebuie să egalizăm cele mai presus de fire cu cele după fire și nici să nu le facem pe acestea comune și să le circumscriem prin cele care ne sunt pământești. Astfel, Părinții stabilesc ca cel care a făcut un asemenea lucru, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit. În consecință, de atunci, prin harul lui Hristos, nimeni din această cetate imperială nu a mai îndrăznit să facă un asemenea lucru. Dar după nașterea inexprimabilă a lui Hristos, Dumnezeul nostru, toată mulțimea credincioșilor

sărbătorește cele ale nașterii din Preasfânta Născătoare de Dumnezeu cu psalmi dumnezeiești și imnuri bisericești.

Canonul 80 Trulan

80. Dacă un episcop, preot, diacon sau cineva dintre cei înregistrați în cler, sau un laic nu ar avea vreo necesitate gravă sau vreo chestiune dificilă, încât să lipsească de la biserica lui pentru mai mult timp, ci, petrecând în oraș, nu ar merge trei duminici, în trei săptămâni [la biserică], dacă va fi cleric, să fie caterisit, iar dacă va fi laic, să fie exclus de la comuniune.

Concordanță: Can. 11 Sard.

Interpretarea lui Aristenos. Dacă cineva lipsește, nu dintr-o necesitate, de la biserică timp de trei duminici, să fie excomunicat. Cel care lipsește de la biserică timp de trei duminici, fără vreo necesitate gravă sau vreo dificultate, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul prevede ca cei care lipsesc de la biserica lor timp de trei săptămâni, fără vreo necesitate gravă, sau vreo altă dificultate, ci, petrecând în oraș, nu merg împreună cu credincioșii la biserică, dacă este episcop și cleric sunt caterisiți, iar dacă sunt laici, sunt afurisiți, căci acest lucru înseamnă să fie excluși de la comuniune.

Interpretarea lui Balsamon. Alte diferite canoane îi pedepsesc în alt fel pe episcopi și clerici dacă lipsesc mai mult timp de la bisericile lor. Iar prezentul canon îi constrânge nu numai pe episcopi și pe clerici, ci și pe laicii care petrec departe de ținuturile lor în străinătate să fie în comuniune cu credincioșii și să se roage împreună și stabilește ca, dacă vreunul din ei, fără a fi oprit de vreo necesitate, sau să existe vreo boală sau vreo slujbă foarte dificilă, care să-l oprească să se întrunească la biserică, nu merge și nu se roagă împreună cu credincioșii timp de trei duminici, ci se va arăta nepăsător față de o asemenea comuniune mântuitoare, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie scos din comuniune, adică afurisit. Căci se descoperă două lucruri diferite din aceasta, fie că unul ca acesta nu are nicio grijă față de poruncile dumnezeiești și față de cântarea și rugăciunea către Dumnezeu, fie nu este credincios. Căci de ce să nu aleagă cineva să se întrunească cu creștinii și să fie în comuniune cu poporul credincios al lui Dumnezeu?

Canonul 81 Trulan

81. Fiindcă am aflat că în anumite ținuturi, la cântarea Trisaghionului, se rostește ca parte suplimentară după „Sfinte fără de moarte” și „Cel Care ai fost

răstignit pentru noi, miluiește-ne pe noi”, deși a fost exclusă din această cântare, de către Sfinții Părinți mai vechi, ca fiind străină de dreapta credință, împreună cu nelegiuitul eretic care a inventat această exprimare, întărind și noi cele ce au fost legiferate mai înainte în chip drept-credincios de către Sfinții Părinți, anatematizăm pe cei care, după decizia actuală, mai acceptă această exprimare în biserici sau o adaugă în orice alt chip cântării Trisaghionului. Iar dacă cel care încalcă cele hotărâte este cleric, poruncim ca acesta să fie deposedat de vrednicia preoțească, iar dacă este laic sau monah, să fie afurisit.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care adaugă la imnul Trisaghion „Cel care a fost răstignit” este eterodox. Se spune că în timpul împărăției lui Teodosie cel Mic, un copil a fost înălțat la rugăciunea țarinii și a fost multe ore la cele înalte și a auzit o voce dumnezeiască ca să nu fie adăugat în Trisaghion „Cel care ai fost răstignit pentru noi”, precum susținea Pavel de Samosata cel nesăbuit. Așadar, dacă cineva va adăuga o asemenea cântare la imnul Trisaghion, va fi anatematizat, ca un eterodox. Dar descoperă și la Damaschin, capitolul 53, care dezbate mai pe larg despre Trisaghion, și din ce cauză a fost înălțat copilul.

Interpretarea lui Zonaras. Cei care atribuie pătimire divinității au adăugat la Trisaghion suplimentul acesta „Cel care ai fost răstignit pentru noi”, care a fost respins de către alți Sfinți Părinți înainte de acest sinod ca nelegitim și străin de credința cea dreaptă și care era spus de către unii, după cum se pare, și pe care Părinții acestui sinod l-au exclus din Trisaghion, condamându-i cu anatema pe cei care îl acceptă și îl adaugă sub orice fel Trisaghionului și îi caterisește pe cei consacrați care încalcă cele hotărâte, iar pe monahi sau pe laici îi afurisc.

Interpretarea lui Balsamon. Acel om slab de minte și blasfemiator, Petru Knafeus, a realizat un adaos la imnul Trisaghion după ce se cântă „Sfinte fără de moarte”, spunând că se cuvine să se spună „Cel care ai fost răstignit pentru noi, miluiește-ne pe noi”, adaos pe care Biserica nu l-a acceptat, ca unul care ar introduce a patra persoană și l-ar pune de-o parte pe Fiul lui Dumnezeu, puterea enipostatică a Tatălui, și, pe de altă parte, pe Hristos crucificat, ca unul străin de cel Puternic, sau pentru că crede într-o Treime pătimitoare și că Tatăl și Duhul Sfânt sunt crucificați împreună cu Fiul. Și au stabilit în chip cucernic că imnul Trisaghion pentru Sfânta Treime afirmă că sfinții serafimi ne-au descoperit prin trei sfințiri cele trei persoane ale dumnezeirii suprafirești, iar printr-o singură stăpânire ne-au făcut cunoscută ființa cea una a Treimii fără de început și a împărăției. Se mai descoperă în istoria bisericească faptul că, atunci când poporul se

ruga în Constantinopol din cauza unei calamități de la Dumnezeu, ce se întâmplase pe vremea arhiepiscopului Proclu, au luat dintr-odată un copil din popor și astfel a fost inițiat printr-o învățătură îngerească în imnul Trisaghion „Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi”, și când s-a reîntors copilul și a mărturisit cum a fost inițiat, toată mulțimea a cântat imnul și astfel a încetat calamitatea. Și la al Patrulea Sfânt Sinod Ecumenic de la Calcedon imnul Trisaghion a fost transmis să fie cântat în acest fel. Dar fiindcă răutatea multor blasfemiatori nu a fost convertită, după cum se pare, nici prin acestea în învățătura ortodoxă, Sfinții Părinți întruniți la prezentul sinod au ratificat dispozițiile cu privire la imnul Trisaghion ale Sfinților Părinți întruniți la Calcedon și i-au supus anatemei pe cei care pun adaosul lui Knafeus la Trisaghion după emiterea prezentului canon. Iar dacă cel care îl încalcă este o persoană consacrată, să fie caterisit, iar dacă este laic sau monah, să fie afurisit. Dar fiindcă acest canon anatematizează pe cel care acceptă acest adaos al credinței celei rele și fiindcă după anatematizare nu numai că cei anatematizați devin fără de cinste, ci sunt supuși și excluderii totale și sunt înstrăinați de întreaga viațuire [creștină] din lume, mă mir cum canonul a menționat, împreună cu anatematizarea, și caterisirea și afurisirea. Dar, se pare, le-au conferit cele cu privire la acestea judecății episcopale, prin care, cel care acceptă acest adaos blasfemiator, dar îl respinge rapid, să fie caterisit sau afurisit, iar pe cel care nu îl respinge, ci rămâne atașat de nebunia blasfemiatoare, să fie anatematizat și astfel să fie deposedat nu numai de preoție sau de comuniunea bisericească, ci să fie exilat ca să nu împărtășească erezia și altora.

Canonul 82 Trulan

82. În unele reprezentări ale Cinstitelor Icoane este pictat un miel arătat cu degetul de către Înaintemergătorul, care a fost primit ca prefigurare a harului, preînchipuind prin Lege pe adevăratul miel, Hristos, Dumnezeu nostru. Astfel, deși îmbrățișăm vechile prefigurări și umbre ca simboluri ale adevărului și modele transmise de către Biserică, cinstim mai întâi harul și adevărul, indicându-l drept Plinătatea Legii. Astfel, pentru ca ceea ce s-a săvârșit să fie descris în fața tuturor prin reprezentări în culori, hotărâm ca de acum înainte să fie expusă și în icoane, în locul mielului celui vechi, figura umană a Mielului Hristos, Dumnezeu nostru, Care a ridicat păcatul lumii, percepând prin aceasta măreția smereniei lui Dumnezeu-Cuvântul, fiind conduși spre amintirea viețuirii în trup, a Pătimirii și a morții Sale mântuitoare și, astfel, a răscumpărării săvârșite pentru lume.

Interpretarea lui Aristenos. Să nu fie portretizat un miel în locul lui Hristos, ci El însuși. Mielul este acceptat ca prefigurare a adevăratului Hristos și Dumnezeu al nostru și nu trebuie să cinstim prefigurarea înaintea adevărului și să fie pictat un miel în cinstitele icoane, pe care îl arată cu degetul Înaintemergătorul, ci însuși Hristos și Dumnezeu nostru și să-L picteze în culori ca om.

Interpretarea lui Zonaras. Mielul, care a fost poruncit de către Moise să fie sacrificat de evrei, cu al cărui sânge să fie unși ușorii caselor lor și care i-a făcut de neatins pentru uciderea celor întâi născuți, îl preînchipuie și îl preîntruchipează pe Domnul nostru Iisus Hristos. Și [Ioan] Botezătorul, arătându-l pe Hristos popoarelor, a spus „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel care ridică păcatul lumii” [Ioan 1, 29]. Așadar, a fost pictat în icoane un miel și Înaintemergătorul arăta cu degetul spre El. Iar sinodul acesta legiferează să nu fie făcut acest lucru, spunând că cinstim prefigurările și umbrele ca simboluri ale adevărului și modele, dar cinstim mai întâi harul și adevărul, adică lucrurile însele care se arată prin simboluri și hotărâm să nu mai fie pictat sub formă de miel Cel care ridică păcatul lumii, ci să îl reprezentăm în icoane sub formă umană, pentru ca astfel să percepem condescendența Cuvântului lui Dumnezeu și nemărginirea smeririi Lui și să ne aducem aminte de purtarea Sa în trup și de patimă și de moartea mântuitoare și de câte binefaceri ni s-au întâmplat datorită ei.

Interpretarea lui Balsamon. Când a vorbit despre pieirea celor întâi-născuți ai egiptenilor, conform poruncii lui Dumnezeu, Moise a poruncit evreilor să sacrifice un miel și să unșă cu sângele lui ușierii caselor iudeilor, ca să fie de neatins pentru uciderea celor întâi-născuți. Așadar, acest miel îl preînchipuie pe Domnul. Iar când marele între profeti și asemenea îngerilor, Ioan Înaintemergătorul, văzându-L pe Domnul și Dumnezeu nostru Iisus Hristos, a spus: „Iată mielul lui Dumnezeu, Fiul Tatălui, Cel care ridică păcatul lumii”. Așadar, unii, portretizându-l în sfintele icoane pe Sfântul Ioan Înaintemergătorul, au reprezentat un miel în fața lui, care este arătat cu degetul de către Înaintemergător. De aceea, Sfântul Sinod, interzicând acest lucru, a decis ca, de vreme ce mielul a fost acceptat ca prefigurare a adevărului, iar, fiindcă adevărul a fost exprimat liber, au venit și umbrele și prefigurările și simbolurile, dar acceptăm și prefigurările și umbrele ca simboluri ale adevărului, totuși cinstim mai întâi adevărul. De aceea, s-a și hotărât să înceteze cele ale prefigurării, iar în loc de un miel, să fie portretizat în sfintele icoane însuși Domnul și Dumnezeu nostru, Iisus Hristos, după înfățișarea omenească. Iar dacă este așa, consider că fac un lucru rău cei care eliberează porumbei în biserici, în loc de șederea Duhului Sfânt, și în loc de cea

stea extraordinară și nou apărută aprind lumânări de ceară, și nașterea de negrăit și mântuitoare din iesle a Domnului, Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos este prefigurată de un copil și un pătuț, reducând cele deasupra rațiunii și percepției la obiceiurile omenești.

Canonul 83 Trulan

83. Nimeni să nu ofere Euharistia trupurilor celor care au murit. Căci este scris: „Luați, mâncați” [Matei 26, 26]. Însă trupurile morților nu pot nici lua, nici mânca.

Concordanță: Can. 18 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Nu trebuie să se împărtășească un trup mort de cele sfinte. Fiindcă este scris: „Luați, mâncați”, iar trupurile morților nu pot nici lua, nici mânca, nimeni nu va împărtăși pe cei morți de cele sfinte, dumnezeiești și preacurate.

Interpretarea lui Zonaras. Exista un obicei vechi de a împărtăși trupurile decedate ale celor morți cu Trupul și Sângele Domnului, căci acest lucru este numit euharistie, pentru că trebuie să mulțumim dacă ne împărtășim de acestea, ca cei care am fost învredniciți de asemenea daruri. Așadar, canonul interzice să se facă acest lucru și adaugă și cauza, spunând că Domnul, frângând pâinea ucenicilor, a spus: „Luați, mâncați” [Matei 26, 26], dar trupurile morților nu pot nici lua, nici mânca. Iar Canonul 18 al Sinodului de la Cartagina, înaintea acestui sinod, a interzis ca să se dea euharistia morților.

Interpretarea lui Balsamon. Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos, când a stat la cină împreună cu ucenicii Săi, împărtășindu-i pe aceștia cu pâine, a spus: „Luați, mâncați, acesta este trupul meu, care se frânge pentru voi spre iertarea păcatelor”, precum este scris în evangheliile [Matei 26, 26; Marcu 19, 23; Luca 22, 19]. Așadar, înainte de acest sinod, era obiceiul la unii ca să împărtășească cele dumnezeiești și sfinte – căci pe acestea le-au numit Părinții euharistie – trupurilor morților. Astfel, Părinții, interzicând acest lucru, au hotărât să nu se mai facă nicidecum un asemenea lucru pentru că, se spune, este scris: „Luați, mâncați”, dar trupurile morților nu pot nici lua, nici mânca. Citește și Canonul 18 al Sinodului de la Cartagina. Faptul că se pune în mâinile arhierilor după moarte sfânta pâine și sunt astfel îngropați, cred că se face pentru alungarea demonilor și ca cel care a fost învrednicit de marea promisiune apostolică să primească prin aceasta merinde spre cer.

Canonul 84 Trulan

84. Urmând legiuirilor canonice ale Părinților, hotărâm și în privința pruncilor ca atâta vreme cât nu sunt găsiți martori siguri, care să spună fără nicio îndoială că aceștia sunt botezați, și nici ei, din pricina vârstei, nu ar avea cum să răspundă corespunzător dacă le-a fost transmisă această Taină, atunci ei, fără nicio dificultate, trebuie botezați, ca nu cumva o astfel de îndoială să-i priveze de această curățire a sfințirii.

Concordanță: *Can. 72 Cart.*

Interpretarea lui Aristenos. Cei care nu știu, nici nu există martori că sunt botezați, vor fi botezați. Cei care nu știu dacă în pruncie la vârsta lor au fost botezați și nici nu se găsesc unii martori vrednici de crezare care să certifice fără dubiu că au fost botezați, să fie botezați fără nicio oprire.

Interpretarea lui Zonaras. Am fost învățați din dumnezeiescul simbol de credință să mărturisim un botez. Iar Domnul a spus că: „Dacă cineva nu va fi născut din apă și din duh, nu va intra în împărăția cerurilor” [*Ioan 3, 5*]. De aceea, li s-a părut Sfinților Părinți, urmând deciziilor Părinților mai vechi, dacă există vreo îndoială că cineva a fost botezat, iar aceia nu știu dacă au fost botezați, din pricina prunciei și a nedeplinătății vârstei lor – deoarece cuvântul *κεῖρα* este interpretat ca vârstă – și nu sunt găsiți unii care să știe și să fie martori că au fost botezați, aceștia să fie botezați fără nicio dificultate, adică fără a exista vreo piedică, din pricina neștiinței dacă au fost botezați. Dar se spune: am hotărât ca, din cauza incertitudinii și îndoielii dacă au fost botezați sau nu, să nu fie privați de această curățire a sfințirii și să rămână în afara împărăției lui Dumnezeu, conform afirmației Domnului.

Interpretarea lui Balsamon. Părinții întruniți la Cartagina, pe care îi pomeneste și prezentul canon, mărturisind un botez, potrivit înțelegerii Sfântului Simbol, au hotărât în Canonul 72 ca cei încă în pruncie, care afirmă că au fost botezați sau că nu au fost botezați, să fie botezați dacă nu există martori siguri, care să demonstreze că aceia au fost botezați. Așadar, urmând acestora, Părinții au legiferat în prezentul canon aceleași ca și celelalte, pe care le-au poruncit cei întruniți în Cartagina, și anume cei la care există o îndoială că au fost botezați să fie botezați, dacă ei înșiși nu pot să demonstreze că au fost botezați, din cauză că nu se știe ce s-a făcut cu aceia în pruncie – deoarece cuvântul *κεῖρα* este interpretat ca vârstă nedeplină –, nici nu sunt aduși martori care să demonstreze că au fost botezați. Căci este periculos ca pruncii să fie privați de dumnezeiescul botez

din cauza unui dubiu și de împărăția cerurilor care se dă prin acesta, conform afirmației Domnului, care spune: „Dacă cineva nu va fi născut din apă și din Duh, nu va intra în împărăția cerurilor” [Ioan 3, 5]. Dar acestea fuseseră legiferate pentru că unii nu permiteau ca aceștia să fie botezați din cauza incertitudinii pentru ca să nu se creadă că sunt rebotezați cei care au fost botezați înainte. A existat adeseori în privința acestui lucru o dispută sinodală. Căci a existat îndoiala dacă copiii răscumpărați, care fuseseră luați captivi dintr-o țară creștină de către sciți sau agareni și vânduți romeilor¹⁶⁸, trebuie botezați¹⁶⁹. Căci unii afirmau că, de vreme ce au fost luați captivi dintr-o țară creștină, există presupunerea că au fost botezați în țara aceea în copilărie și nu trebuie să fie rebotezați. Dar s-a decis că trebuie să fie botezați pentru că aceia nu știu dacă au fost botezați în pruncie, nici nu sunt găsiți unii care să certifice botezul. În privința celor care sunt luați captivi din țările necredincioșilor s-a hotărât ca aceștia să fie fără distincție botezați, dacă martorii nu arată că au fost botezați după luarea în captivitate. Iar în zilele preasfințitului patriarh și domn Luca, când s-a cerut sinodal ca agarenii să fie botezați, au spus că au fost botezați înainte în țările lor și au fost întrebați cum anume. Ei au răspuns că există un obicei ca toți pruncii agarenilor să fie botezați de către preoți ortodocși, dar nu a fost acceptat, căci au auzit că botezul căutat de către necredincioși de la creștini nu este căutat potrivit unei dispoziții bune și unei mărturisiri ortodoxe, ci din pricina vindecării trupești. Căci este considerat de către agareni că pruncii lor sunt posedați de demon și miros a câini, dacă nu primesc botezul creștin, de aceea solicită botezul aducător de lumină dumnezeiască și sfințire, nu pentru că este curățitor de orice murdărie sufletească, ci ca remediu și vrăjitorie. Căci unii dintre ei spun că au mame ortodoxe și, din râvna acelora, au fost botezați de către ortodocși. Dar aceștia nu au fost ascultați pentru că nu au prezentat martori care să afirme acest lucru, ci au fost astfel mai mult condamnați, fiindcă nu oferă un argument bun pentru ei înșiși pentru că nu au venit la credință în mod corect. De aceea, a fost permis să fie botezați toți aceștia.

Canonul 85 Trulan

85. Am primit în scris ca „prin doi sau trei martori să fie confirmat orice cuvânt” [Deuteronomul 19, 15; Matei 18, 16; 2 Corinteni 13, 1; 1 Timotei 5, 19].

¹⁶⁸ Termenul de „Ρωμαίος” desemna pe cetățenii Imperiului Bizantin, care purtau numele de „Ρωμαία”. Termenul de „Romania/ Ρωμαία” a fost folosit, începând cu secolul al IV-lea în varianta latină și începând cu secolul al VI-lea pentru varianta greacă, pentru a desemna întregul Imperiu Roman. După anul 1080, apusenii și răsăritenii foloseau termenul de „Romania/ Ρωμαία” pentru întregul imperiu, termen echivalent cu titulatura arabă de „Rum” pe care musulmanii o aplicau romanilor.

¹⁶⁹ Pentru decizia sinodală cu privire la botezul agarienilor, a se vedea: V. GRUMEL (ed.), *Les registres des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 3, pp. 133-134.

De aceea, decidem ca sclavii eliberați de către propriii lor stăpâni să se bucure de o asemenea cinste prin trei martori, care, prin prezența lor, vor conferi validitate eliberării și vor acorda credibilitate lucrurilor făcute de către ei înșiși.

Concordanță: Can. 82 Ap.; 4 IV Ec.; 3 Gangra; 64, 82 Cart.; 40, 42 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Sclavul eliberat de către stăpân prin doi martori, să fie fără de sclavie. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Legile rânduiri civile spun că eliberarea [sclavilor] este un lucru inestimabil, adică nu poate fi evaluat și nici să-i fie determinată valoarea. Astfel, fiindcă mărturia va fi pentru un lucru mare, când va fi nevoie de o mărturie în privința eliberării, s-a cerut ca cinci persoane să facă înfățișări sau, probabil, să fie introduși mai mulți martori, pentru că tot atâția sunt aduși și la alte procese. Așadar, canonul, anulând acest lucru, decide ca pentru protejarea eliberării să fie suficienți trei și pentru susținerea acestei legiferări aduce Scriptura, care spune: „prin doi sau trei martori să fie confirmat orice cuvânt” [Matei 18, 16], adică va fi stabilit, va avea putere.

Interpretarea lui Balsamon. Domnul a spus în Evanghelii: „prin doi sau trei martori să fie confirmat orice cuvânt” [Matei 18, 16]. De aceea, și prezentul canon stabilește ca cei care afirmă că au fost învredniciți de eliberare de către proprii stăpâni să nu fie nevoiți să aducă pentru înfățișarea lor mulți martori, ci eliberarea precizată ce li s-a conferit să fie susținută prin trei martori. Căci au fost unii, probabil, care spuneau că eliberarea trebuie să fie arătată prin mulți martori, probabil cinci sau șase, lucru ce nu a plăcut Sfântului Sinod. Și canonul se referă la acestea. Dar de vreme ce legea spune în cartea XXI, titlul 1, și în cartea XXIII, titlul 1, din *Basilicale* că: „În procesele în care se excedă o litră de monede de aur, se cuvine să se aducă trei martori, iar în cazurile în care este mai puțin de o litră de monede de aur, sunt suficienți doi”, adesea a fost dezbătut dacă cel care solicită eliberarea este nevoit, conform prezentului canon, să aducă trei martori. Mie mi s-a părut că sunt suficienți numai doi martori pentru verificarea eliberării, pentru că eliberarea este promovată de către legi și de către canoane mai mult decât toate. Totodată, fiindcă valorizarea niciunui sclav nu depășește o litră de monede de aur, ci a fost legiferat că la o litră de monede de aur sunt suficienți doi martori, atunci sunt cu totul suficienți doi martori pentru verificarea eliberării, urmând prezentului canon, care a fost promulgat pentru eliberare și care spune de la început că „prin doi sau trei martori să fie confirmat orice cuvânt” [Matei 18, 16] și pentru că în cazul slăbiciunii probelor nu i se oferă

solicitantului eliberarea inestimabilă, ci sclavie, care are un preț, precum s-a spus mai sus, și când a fost oferită prin bani, cel care caută eliberarea va fi eliberat. Citește și novela împăratului și domnului Alexios Comnenos, promulgată pentru a nu accepta obiecțiile martorilor când sunt aduși martori de către cel care caută eliberarea și pentru ca sclavii care primesc slujba căsătoriei să nu devină liberi, ce conține textual următoarele: „Preasfințite stăpâne, au ajuns la auzul împărăției mele aceste două lucruri, pe de o parte, că unii dintre cei care vin la Sfânta, Marea și dumnezeiască Biserică a Înțelepciunii Cuvântului lui Dumnezeu fac solicitări pentru eliberare și aduc ca motiv de eliberare descendența lor, căci spun că au fost născuți din părinți liberi, din bulgari sau probabil din unii ca aceștia pe care ocârmuirea noastră i-a luat în robie, și sunt acceptați spre înfățișarea celor spuse. Dar când să prezinte mărturii de necombătut, stăpânii lor aduc obiecții în contradictoriu și astfel, fiindcă cei care fac apelul nu pot să rămână până la capăt în fața tribunalelor, soarta lor de sclavi îi împovărează din nou pe aceștia. Iar, pe de altă parte, când sunt realizate de către puterea noastră statală uniunile conjugale ale sclavilor și combinările lor, nu urmează acestora și slujba sfântă, fiindcă stăpânii lor se feresc să-i unească pe sclavi unii cu alții prin slujba sfântă pentru ca să nu se ajungă de aici la eliberare. Trebuie să se recunoască corectarea necesară a ambelor chestiuni și, de aceea, a fost expusă prezenta decizie cu mare atenție, prin care se stabilește ca să nu aibă putere obiecția în contradictoriu față de sclavii care fac solicitare pentru eliberare, nici să nu aibă vreun loc în niciun tribunal civil sau bisericesc, ci să se facă înfățișările numai de către apelanți conform legilor, iar dacă cumva aceștia vor avea suficienți martori, acceptați de către legi și nesupuși defăimării, să fie soluționată judecata prin jurământul martorilor, dar să nu fie acceptate nici obiecțiile contradictorii ale stăpânilor lor, pentru ca inegalitatea mare a părților contradictorii să nu devină cauză de vătămare pentru cei mai slabi. Dar, precum la plătorii de aceleași taxe, legiferarea preafericitului domn Vasile nu a permis celor puternici să aducă obiecții în contradictoriu față de cei săraci, tot așa și aici puterea obiecției în contradictoriu pentru stăpâni împotriva sclavilor va fi desființată și va avea putere în cazul lor numai acuzarea împotriva martorilor, însă obiecția în contradictoriu nu este exclusă total sclavilor citați atunci când cei care i-au târât în sclavie îi aduc pe aceștia martori împotriva celor care sunt în situația eliberării. Căci prezenta decizie oferă susținere celor mai slabi și neputincioși, și nu a fost expusă pentru cei care pot și mai ales pentru cei puternici. Dar se adaugă și ca să fie în vigoare slujbele sfinte nu numai pentru cei liberi, ci și pentru sclavi și căsătoria să nu fie considerată în alt fel juridică și vrednică de orânduirea creștină, decât dacă slujba sfântă îi unește pe cei care se aduc

împreună. Căci ar fi anormal ca, de vreme ce este mărturisită o credință creștină ce este în vigoare pentru toți și un singur botez, prin care suntem aduși împreună cu Domnul și credem în aceeași mântuire nădăjduită de către noi toți, să se insinueze anumite suspiciuni că sclavii se împărtășesc mai puțin de Cel bun și cei liberi să fie uniți între ei prin căsătorie, fiind legați mai întâi prin rugăciune, iar sclavii să fie excluși de la un asemenea lucru bun și să nu-l primească pe Dumnezeu prin binecuvântarea unirii sau să le fie teamă că, dacă ar accepta, stăpânul ar fi nedreptățit în privința stăpânirii lor, fiind deposedat de stăpânirea asupra lor. Căci, dacă ar fi în vigoare acest lucru, trebuie să le fie frică și de sfântul botez că i-ar înstrăina pe sclavi de stăpâni. Dar chiar și însăși împărtășirea cu Preacuratele Taine i-ar înstrăina prin ea însăși de ei și, de aceea, numele cel mare și cinstit al dumnezeieștii credințe îi va îndepărta dintre sclavi și nu ar mai fi sclavi ai oamenilor, ci oameni ai ucigătorului de oameni. Dar și stăpânii sunt primejduți împreună cu aceștia deoarece, de frică să nu piardă slujirea oamenilor, îndură să se înstrăineze pe ei înșiși de slava lui Dumnezeu. Însă acest raționament nici nu este drept, ci ar fi bine întemeiat și vrednic de orânduirea creștină ca slujba sfântă să fie în vigoare din necesitate și la sclavi. Căci soarta recunoaște între oameni stăpânirea și sclavia și pe cele pe care le-a acceptat orânduirea noastră sunt și cele care trebuie să fie în vigoare față de ei. Dar este un Domn pentru toți, o credință și un botez, care în privința credinței nu face diferența între un sclav și un stăpân, căci toți deopotrivă suntem sclavi ai Celui care ne-a izbăvit de sclavie prin sângele Lui cel dumnezeiesc și de viață făcător. Și fiindcă acestea fuseseră stabilite astfel în chip frumos și folositor, trebuie ca sfinția voastră cea mare să le faci pe acestea vizibile pretutindeni în sfintele biserici, ca întâistătătorii din acestea să examineze în acest fel cele cu privire la cei pentru eliberare, neadmițând stăpânilor mărturia în contradictoriu împotriva sclavilor, și ca să se arate clar tuturor celor din regiunile de sub stăpânirea lor că cei care nu îi unesc pe sclavi prin slujba sfântă, nici nu săvârșesc pentru ei o căsătorie plăcută lui Dumnezeu, ci împuternicesc un amestec desfrânat, căci pe cei care nu-i unește Dumnezeu, primindu-i prin sfânta slujbă, toți aceștia vin împreună înspre păcat. Și dacă ar fi undeva raportat de acum înainte că acest lucru este făcut de către oricine în acest fel, să știe stăpânii că nu vor fi supuși numai prin înștiințare dumnezeiască, ci vor fi deposedați de sclavi, care vor fi îndemnați spre eliberare. Căci este permis să-i unească pe sclavi între ei potrivit legii lui Dumnezeu și să aibă stăpânirea asupra lor neatinsă, iar dacă nu ar face acest lucru, să fie adusă în mod just asupra lor întru totul retragerea stăpânirii. Dar se cuvine ca prezentul decret să fie proclamat nu numai pretutindeni în cele ale bisericilor, ci să fie și răspândit în tribunalele civile, dar să se facă distribuția

și între întâistătătorii conducătorilor districtuali, pentru ca toți să aibă cunoștință de cele hotărâte în chip frumos de către împărăția noastră. Dar, fiindcă și căsătoriile anterioare au fost făcute deja pentru persoanele care se află în soarta sclaviei și căsătoriile fuseseră îndeplinite conform obiceiului îndoielnic care a fost în vigoare până acum, trebuie ca și pentru aceștia să se facă o slujbă sfântă, pentru ca, prin aceasta, deși se face prea târziu, să aibă cinstea celor păstrate și amintite anterior și a celor cuvenite să fie în vigoare la o asemenea căsătorie”.

Canonul 86 Trulan

86. Hotărâm ca cei care racolează prostituate spre decăderea sufletelor și le întrețin, dacă ar fi clerici, să fie afurisiți și caterisiți, iar dacă ar fi laici, să fie afurisiți.

Concordanță: Can. 9 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Cel care racolează prostituate spre degradarea sufletelor să fie afurisit. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Prostituția este interzisă și de către legile civile. Iar prostituția înseamnă a ține prostituate din cauza câștigului serviciului pentru vătămarea sufletelor. Iar dacă acest lucru nu este permis de către legiurile civile, cu atât mai mult ar trebui să fie interzis de către cele bisericesti și duhovnicești. De aceea, canonul interzice acest lucru foarte strict la clerici. Căci rânduieste ca cei aflați în aceasta să fie și caterisiți și afurisiți, ceea ce se găsește în rare cazuri, deoarece caterisirea a fost legiferată să fie suficientă în majoritatea cazurilor în loc de orice altă pedeapsă pentru cei din cler. Dar rânduieste și ca laicii care fac acest lucru să fie afurisiți.

Interpretarea lui Balsamon. Precum legea civilă pedepsește pe cei care dețin prostituate, tot așa și canonul decide ca cei care racolează prostituate și care îi constrâng prin aceasta pe mulți la distrugere sufletească, și nu numai pe cei care le racolează, ci și pe cei care le întrețin, adică le oferă cele necesare, fiindcă sub numele de hrană sunt cuprinse și mâncarea și celelalte, și cei care îi atrag pe cei slabi la neînfrânare, dacă sunt clerici, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici, să fie afurisiți. Însă cei care numai le racolează, dar nu le întrețin, nu vor fi nepedepsiți, ci și aceștia vor suferi pedeapsă în același fel. Dar canonul spunea că și le întrețin, pentru că îngrijirea viitoare urmează din necesitate racolării. Căci racolarea singură nu este vrednică de pedeapsă, fiindcă cineva recrutează adeseori prostituate pentru a le oferi cele mântuitoare, sau ca să le învrednicească de un ajutor trupesc sau să le predea conducătorului pentru corecție. Cercetează

și cartea LX a *Basilicalelor*, titlul 38, capitolul 1¹⁷⁰. Dacă un tată o ține pe fiică drept prostituată sau un stăpân pe o sclavă să-și piardă autoritatea asupra lor, dar capitolul adaugă ca acestea să fie ajutate de către episcop sau conducător și că, dacă tatăl sau stăpânul se opun acestui lucru, sunt deposedați de avere și exilați. Iar al doilea capitol îi pedepsește la fel pe cei simpli care țin prostituate, cât și pe cei care sunt în armată, și spune că sunt deposedați de proprietate. Iar capitolul 3 al aceleiași cărți și al aceluiași titlu din *Basilicale*, care reprezintă novela lui Iustinian¹⁷¹, îi pedepsește drastic pe cei care le aduc cu meșteșug, momeală

¹⁷⁰ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen VIII. Textus Libri LX*, p. 2999.

¹⁷¹ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen VIII. Textus Libri LX*, p. 3000. Textul se referă la *Novela 14* a lui Iustinian, care precizează: „Preambul. Întreținerea prostituatelor a fost considerată, atât de legile străvechi, cât și de suveranii recentți, ca fiind odioasă atât prin nume, cât și prin faptă, atât de mult încât au fost adoptate numeroase legi împotriva acestor infractori. Și noi, nu numai că am mărit pedepsele deja adoptate împotriva celor care comit astfel de nelegiuiri, dar am corectat, de asemenea, prin alte legi, orice omisiune din partea predecesorilor noștri. De altfel, recent, ne-au fost făcute sesizări cu privire la infracțiunile de impietate apărute în acest mare oraș din astfel de cauze, chestiune pe care nu am ignorat-o. Am conștientizat faptul că există oameni care duc un trai necinstit prin conceperea unor mijloace oribile și crude de a obține profituri murdare pentru ei înșiși: ei fac turul mai multor provincii și regiuni, ademenind tinere femei jalnice cu promisiuni de încălțăminte și îmbrăcăminte, le prind în capcană în acest fel, apoi le aduc în acest oraș binecuvântat și le țin închise în propriile bordeluri, asigurându-le o subzistență și îmbrăcăminte mizerabile și inadecvate și le închiriază în scopuri imorale oricărui bărbat care le dorește. Aceștia iau pentru ei înșiși orice venit jalnic pe care femeile îl obțin cu trupurile lor și încheie contracte pentru ca ele să continue în acest serviciu necurat și profanator atâta timp cât ei înșiși decid, cerând chiar garanții de la unele dintre ele. Am aflat că această enormitate a evoluat astfel încât există bordeluri aproape peste tot în acest oraș imperial și în suburbiile sale de peste ape și, mai rău decât toate, chiar și în apropierea locurilor sale sfinte și a celor mai sfinte lăcașuri; și că, în zilele noastre, această afacere nelegiuită și ilegală se practică cu atâta îndrăzneală încât, chiar și atunci când anumite persoane, din milă pentru femei, au făcut eforturi frecvente pentru a le îndepărta de această ocupație și pentru a le așeza într-o relație legală, deținătorii lor au refuzat să le lase. Unii chiar au dus impietatea lor atât de departe încât au pus în pericol fete de nici nouă ani, obligându-le să-și piardă virginitatea; ca urmare, oamenii au plătit sume considerabile pentru a le cumpăra pe nefericitele fete, nu fără dificultate, și pentru a le aranja o căsătorie decentă. Acest rău s-a extins acum, în forme mult prea numeroase pentru a putea fi exprimat în cuvinte, până la o infinitate atât de îngrozitoare, încât, în timp ce înainte era limitat doar la câteva zone din acest oraș, acum orașul în întregime, cu toate împrejurimile sale, este plin de astfel de răutăți. Am primit anterior un raport confidențial în acest sens; și chiar recent, după ce i-am însărcinat pe preacinstiții pretori să cerceteze astfel de activități, ei ne-au adus în fața noastră aceste fapte concrete. De îndată ce le-am auzit, am considerat că este necesar să punem o astfel de activitate sub blestemul lui Dumnezeu și să scăpăm rapid orașul de o astfel de abominație. 1. În consecință, am decretat ca toți, în măsura în care sunt în stare, să fie înfrânați, care este singurul lucru cu certitudine în măsură să întoarcă sufletele oamenilor la Dumnezeu. Cu toate acestea, oamenii sunt diverși; deci, cel puțin, interzicem cu desăvârșire aducerea femeilor la un astfel de moravuri prin viclenie, înșelăciune și constrângere. Nu trebuie să existe libertatea nimănui de a ține prostituate și de a le închide într-un bordel sau de a le expune în public în scopul viciului; nici de a face negoț cu ele în schimbul oricărui alt obiect de comerț; nici de a încheia contracte în acest scop sau de a cere garanții; nici de a întreprinde vreo acțiune care să le oblige pe nefericitele femei să își pângărească propria castitate împotriva voinței lor; nici de a se aștepta că va fi posibil să le ademenească să tolereze acest lucru, chiar

și necesitate pe unele la un asemenea desfrâu și le neguțătoresc. Așadar, citește acest capitol cu mai mare atenție, căci unii spun că acesta îi pedepsește pe aceia care le induc în eroare și, printr-o anumită metodă, sau din necesitate, le atrag pe unele femei în desfrânare, iar nu pe cei care le acceptă pe cele care au ales prin voință liberă desfrânarea, din pricina necesității firii sau a sărăciei. Dar se folosesc pentru fundamentarea argumentului lor și de unele cuvinte ale aceleiași novele și pe prezentul canon, ce pedepsește nu numai pe cei care racolează desfrânate, ci și pe cei care le întrețin, adică cei care le conduc prin amăgire și măgulire înspre rău. Dar susțin și că ceea ce se petrece astăzi în mod practic în casele de toleranță coincide cu spusele lor. Dar mie mi se pare că legile și canoanele pedepsesc fără diferență pe oricine ține prostituate și aduce pe orice desfrânată la decență. Citește și *Novela 91* a împăratului și domnului Leon Filosoful¹⁷², care nu permite ca cineva să trăiască cu o concubină conform Legii Vechi.

și împotriva voinței lor, prin daruri de îmbrăcăminte, probabil bijuterii sau hrană. Nu permitem ca așa ceva să se întâmple și am considerat că toate aceste situații merită un tratament rapid și adecvat: am luat măsuri pentru ca tot ceea ce femeile ar fi putut da ca garanție pentru o astfel de monstruoșitate să le fie returnat și nu am permis ca deținătorii de bordeluri nelegiuite să ia înapoi de la ele tot ceea ce le-ar fi dat. În ceea ce-i privește pe deținătorii de bordeluri înșiși, le-am dat ordin să părăsească acest oraș binecuvântat, deoarece au devenit niște corupători pestilențiali ai moralității, molestând femeile, atât sclave cât și libere, prin atragerea lor într-o astfel de constrângere și ținându-le în constrângere până la rușine totală. De asemenea, declarăm că oricine îndrăznește în viitor să ia o fată împotriva voinței ei și să o țină sub constrângere pentru a o menține în viață, aducându-i venituri din prostituție, trebuie neapărat să fie arestat de către preacinstiții pretori ai poporului din acest oraș binecuvântat și să sufere cele mai cumplite pedepse. La urma urmei, dacă i-am pus pe acești pretori să ia măsuri de îndreptare asupra infracțiunilor financiare, furturilor și tâlhăriilor, cu atât mai mult le vom spune să alunge furtul și jefuirea castității? Mai mult, dacă cineva tolerează prezența în propria casă a cuiva care ține prostituate și are pe cineva care desfășoară o astfel de afacere, dar nu reușește să îl alunge din casă la aflarea acestei proclamări, el trebuie să știe că va fi supus unei amenzi de zece litre de aur și că înșăși casa sa va fi în pericol. De asemenea, dacă cineva va îndrăzni în viitor să încheie un contract sau să accepte un garant în aceste scopuri, trebuie să știe că o astfel de garanție sau contract îi va fi de prisos; garantul nu va fi răspunzător, iar contractul va fi în întregime invalid. El însuși va fi, așa cum tocmai am spus, supus unei pedepse corporale și va fi alungat cât mai departe posibil de acest mare oraș. În ceea ce privește femeile, este dorința și rugăciunea noastră ca ele să trăiască în castitate și, cu siguranță, să nu fie reduse, împotriva voinței lor, la o viață desfrânată și la o impietate silnică. 4 Interzicem să existe orice păstrare de prostituate și pedepsim pe cele care există, în special în acest oraș binecuvântat și în împrejurimile sale, dar nu mai puțin în regiunile din afară, atât pe cele care au fost de la început în împărăția noastră, cât și pe cele care ne-au fost acordate de Domnul Dumnezeu; mai ales, însă, în cele din urmă, pentru că dorim să păstrăm darurile pe care Dumnezeu le-a făcut pentru împărăția noastră curate de orice astfel de silnicie și dorim ca ele să fie demne de bunătatea lui Dumnezeu față de noi și să rămână astfel. Pentru că avem credință în Domnul Dumnezeu că, în urma acestui devotament al nostru pentru moralitate, va exista o mare creștere a împărăției noastre, Dumnezeu conferindu-ne, în schimbul unor astfel de acțiuni, tot ceea ce este de bun augur” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 1, pp. 181-183].

¹⁷² *Novela 91* a împăratului Leon Filosoful precizează următoarele: „Legea este văzută prin aceeași indiferență și când face judecată cu privire la concubine, fiindcă permite astfel ca cei care nu se rușinează să se degradeze în mod nerușinat cu concubine. Așadar, nu permitem ca această eroare

Canonul 87 Trulan

87. Femeia care și-a părăsit soțul, dacă a mers la altul, este adulteră, conform Sfântului și dumnezeiescului Vasile, care a citat excelent acest lucru din profeția lui Ieremia, căci: „dacă ea va deveni femeia altui bărbat, să nu se reîntoarcă la bărbatul ei, ci ceea care se pângărește pe sine, va fi pângărită” [*Ieremia* 3, 1 – *Septuaginta*], și iarăși: „Cel care are o femeie adulteră, este nebun și necredincios” [*Proverbe* 18, 23 – *Septuaginta*]. Astfel, dacă va fi descoperită că a plecat fără motiv de la bărbatul ei, atunci el este vrednic de iertare, iar ea de pedepsire. Însă iertarea îi va fi acordată acestuia pentru a fi în comuniune cu Biserica. De asemenea, „cel care și-a părăsit soția cu care a fost unit în chip legal și își ia alta să fie supus, conform hotărârii Domnului, pedepsei pentru desfrânare. Însă a fost hotărât canonic, de către Părinții noștri, ca unii ca aceștia să plângă timp de un an, doi ani să asculte, trei ani să îngenuncheze și în al șaptelea an să stea împreună cu credincioșii și astfel să se învrednicească de împărtășire, dacă s-au pocăit, evident, cu lacrimi”.

Concordanță: Can. 48 Ap.; 20 Anc.; 102 Cart.; 9, 35, 37, 77 Vasile; 15 Tim.

Interpretarea lui Aristenos. Cea care pleacă de la soțul ei pentru altul este adulteră și, de asemenea, conform Domnului, cel care pleacă de la soție pentru alta este adulter. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Mai demult, oamenilor li s-a permis și prin legile cele vechi și printr-un obicei îndelungat să dezlege căsătoriile și fără motiv, fiind permis și soțului și soției să spună persoanei cu care conviețuia: „Fă-ți treburile tale” sau „Fă-ți-le pe ale tale”, și să dezlege căsătoria, lucru care fusese legiferat și de către evrei. Căci li s-a permis bărbaților să trimită carte de despărțire femeilor și să oprească conviețuirea cu acestea. Dar acum acest lucru nu este în vigoare la creștini, ci există cauze limitate pentru care se poate dezlega o cununie și fără una dintre acestea nu este permis ca soții să separe o căsătorie. Dar și Domnul a interzis acest lucru celor care L-au întrebat dacă este permis unui bărbat să-și repudieze soția pentru orice cauză, spunând că cel care și-a repudiat soția, în afară de motivul de desfrânare, și s-a căsătorit

a legiuitorului să batjocorească orânduirea noastră, ci să fie sub tăcere veșnică, căci ne este interzisă potrivit poruncilor divine și convenite creștinilor o asemenea batjocorire nu numai a credinței, ci și a firii. Căci dacă, așa cum spune Scriptura, există un izvor propriu [*Pildele lui Solomon* 5, 15-18], atunci trage apă în mod prudent din cele ale tale – dar de ce preferi murdăria atunci când ai posibilitatea să guști din ape curate? Dacă nu există un izvor, atunci posesia asupra celor interzise nu este posibilă. Dar nu este dificil de găsit o parteneră de viață comună” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 299-201].

cu alta, săvârșește adulter, iar cel care s-a căsătorit cu una repudiată, săvârșește adulter. Așadar, conform acestui cuvânt, dumnezeieștii Părinți au numit-o adulteră pe cea care și-a părăsit bărbatul fără o anumită cauză și a fost cu altul, care, chiar dacă ar dori să se reîntoarcă la propriul bărbat, fără voia lui, nu va fi primită, fiindcă a fost întinată. Așadar, canonul spune că cea care s-a îndepărtat de bărbatul ei fără vreun motiv este vrednică de pedepse, adică de cele pentru adultere, dacă este cu altul. Iar bărbatul va fi iertat și va fi învrednicit de comuniunea din biserică. Însă, în mod contradictoriu, adaugă că se înțelege că, dacă nu s-a îndepărtat neîntemeiat de soțul ei, care este probabil peste măsură de agresiv față de ea, sau s-a purtat rău sau are alte motive aduse împotriva soțului, atunci aceea va fi fără vină dacă este cu altul, și soțul va fi supus pedepsei, ca unul care s-a făcut pricină de păcat pentru soție. Însă canonul spune că cel care își părăsește propria soție și o aduce pe alta este supus delictului de adulter, conform deciziei Domnului, și adaugă cum se cuvine să fie pedepsit unul ca acesta și cum să fie tratat cu blândețe. Dar este probabil ca acești Părinți să fie în contradicție cu [Sfântul] Vasile cel Mare, pentru că acela o numește pe femeia care s-a stricat cu altul, în timpul în care este instituită căsătoria, ca adulteră și afirmă ca bărbatul să o scoată afară din casa lui, dar femeia să-l primească pe bărbatul care se întoarce din desfrânare, căci nu avem, spune el, canon care să-l supună acuzației de adulter, dacă a păcătuit cu una liberă de căsătorie. Dar canoanele nu sunt în contradicție unele cu altele. Căci [Sfântul] Vasile cel Mare vorbește despre cel care a comis desfrânare în timpul în care este instituită căsătoria și s-a stricat cu alta liberă de bărbat, iar prezentul canon este despre cel care și-a alungat soția fără motiv și coabitează cu alta ca soție legitimă, lucru pe care Domnul l-a numit în evanghelii ca adulter.

Interpretarea lui Balsamon. Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos, când a fost întrebat dacă este permis unui bărbat să-și părăsească soția pentru orice cauză, a interzis acest lucru, spunând: „cel care a lăsat pe femeia sa, în afară de pricină de desfrânare, și s-a însurat cu alta, săvârșește adulter” [Matei 19, 9]. Și Iustinian, vrednicul de cinstire între împărați, a abrogat prin *Novela 117*¹⁷³, așezată în titlul 7 al cărți XXVIII din *Basilicale*¹⁷⁴, legile din vechime care erau în vigoare și care permiteau soților să dezlege căsătoriile fără vreo cauză întemeiată și să spună „Fă-ți-le pe ale tale”. *Novela* enumeră și cauze singulare pentru care se

¹⁷³ Pentru traducerea *Novelai 117* a lui Iustinian, a se vedea nota de la comentariul lui Balsamon la Canonul 5 Apostolic.

¹⁷⁴ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen IV. Textus Librorum XXVI-XXXIV*, pp. 1357-1360.

cuvine să fie dezlegate cununiile. Dar a fost abrogată împreună cu acestea și Legea ebraică, care permitea bărbaților să trimită soțiilor o scrisoare de despărțire și să dezlege conviețuirea. Astfel, urmând acestora, și prezentul canon spune că femeia care își părăsește soțul, dacă se unește cu altul, este supusă acuzație de adulter, precum spune același lucru și [Sfântul] Vasile cel Mare în Canonul 9 al său și în Canonul 21, preluând acest lucru de la profetul Ieremia, care spune: „Dacă femeia a plecat de la bărbatul cu care locuia și a fost întinată de către altul, nu poate să se reîntoarcă la bărbatul ei, pentru că este adulteră”. Căci și Solomon a spus în Pilde: „Cel care se unește cu o adulteră, adică cu cea care are bărbat, este nebun și necredincios” [Pilde 18, 22 – *Septuaginta*]. Așadar, cea care comite astfel adulter va fi pedepsită prin pedepsele canonice. Iar bărbatul, care nu a păcătuit, va fi învrednicit de iertare, adică nu va fi pedepsit. Dar cel care și-a abandonat propria soție și a adus-o pe alta, potrivit comuniunii căsătoriei, va fi pedepsit ca adulter, conform deciziei Domnului. Iar pedeapsa pentru adulteri este, conform Canonului 77 al aceluiași Mare Părinte, ca un an să se tânguiască în afara pronaosului și celelalte pe care le conține canonul. Acestea sunt cele conținute de canon. Dar legea civilă pedepsește pe adultere în mod diferit și citește cartea și titlul 37, capitolul 73, care este cuprins în interpretarea la capitolul 4 și 5, titlul 13 al prezentei colecții¹⁷⁵, dar și *Novelele 117 și 134* ale împăratului Iustinian¹⁷⁶, așezate în titlul 7 al cărții XXVIII a *Basilicalelor*, rezumate în capitolele 4 și 5 separat și în *Novela 32* a împăratului

¹⁷⁵ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 294-309.

¹⁷⁶ *Novela 134* a lui Iustinian, capitolul 10, precizează: „Dacă vreodată o acuzație de adulter ar fi dovedită în mod limpede, poruncim ca pedepsele ce trebuie aplicate celor vinovați să fie cele stabilite de Constantin de pioasă amintire, iar cei care au fost intermediari sau complici la o asemenea crimă nelegiuită să fie supuși unor pedepse similare. În cazul în care adulterul are o soție, zestrea ei și darul dinainte de căsătorie – sau partea prevăzută de legea noastră, dacă căsătoria nu a fost însoțită de zestre – trebuie să fie păstrate intacte pentru ea din averea lui, în timp ce restul averii lui trebuie să fie luat de urmași sau ascendenți până la gradul al treilea, dacă există, în ordinea priorității și a gradelor lor; dacă nu, poruncim ca acestea să revină fiscalității noastre. 1. În ceea ce privește femeia cu care a comis adulter, ea trebuie să fie supusă pedepselor corespunzătoare și să fie închisă într-o mănăstire. În cazul în care soțul ei decide să o ia înapoi în termen de doi ani, îi dăm dreptul de a face acest lucru și de a relua conviețuirea cu ea fără teama de vreun pericol aferent și fără ca mariajul să fie afectat de ceea ce s-a întâmplat între timp. Dacă timpul menționat mai sus s-a scurs sau dacă soțul moare înainte de a-și lua soția înapoi, noi poruncim ca ea să primească tunderea, să ia haina monahală și să trăiască în mănăstirea menționată pe toată durata vieții sale. 2. În cazul în care ea are urmași, aceștia să ia două treimi din averea ei, conform formulei stabilite de lege, iar treimea rămasă să fie dată mănăstirii în care este închisă; dar dacă nu există urmași, în timp ce se vor găsi urmași care nu au luat parte la un astfel de act necinstit, aceștia să ia patru uncii conform formulei stabilite de lege, iar cele opt uncii să fie date mănăstirii în care o astfel de femeie este închisă. În cazul în care ea nu are nici urmași, nici ascendenți, sau doar ascendenți care au luat parte la o astfel de impietate, mănăstirea trebuie să ia întreaga ei avere. Trebuie observat că sumele convenite, cuprinse în acordul de zestre, trebuie în toate cazurile să fie reținute de soț”.

Leon Filozoful¹⁷⁷, care îi pedepsește pe adulter și pe adulteră prin tăierea nasului și decide ca soțului uneia care a fost adulteră să preia zestrea, iar ea să fie izgonită la mănăstire, dar să nu fie tunsă [în monahism] fără voia ei. De asemenea, bunurile care-i aparțin dincolo de zestre să fie administrate precum stabilește însăși novela. Dar remarcă faptul că din prezentul canon cea care-și părăsește soțul nu este pedepsită ca adulteră dacă nu se unește cu altul. Dar din novelele menționate, conviețuirea este dezlegată prin simplul fapt că soția rămâne în afara casei soțului fără voia lui, doar dacă nu cumva se întâmplă să fie la proprii părinți. Oare cea care este alungată de către soț este considerată divorțată? Răspuns. Nicidecum, pentru că *Novela 117* menționată conține în parte acestea: „Dacă un soț, totuși, o alungă pe soția sa din casa lui, în afara vreuneia dintre cauzele menționate anterior, iar ea, neavând părinți la care să poată rămâne, petrece noaptea afară din necesitate, poruncim ca soțul să nu aibă nicio permisiune să trimită soției din această cauză o scrisoare de divorț, deoarece aceasta s-a făcut din cauza lui însuși”¹⁷⁸. De asemenea, cuvântul scripturistic, care spune că „cea adulteră nu se va reîntoarce la bărbatul ei”, se înțelege cu privire la soțul care nu vrea să o ia înapoi, căci dacă bărbatul îi iartă acesteia nelegiuirea, conform aceleiași novele, o va reprimi fără nicio piedică în perioada primilor doi ani. Dar, fiindcă acest canon spune că acea femeie este pedepsită ca adulteră pentru că l-a părăsit pe soț fără motiv, ar spune cineva că cea care l-a părăsit pe soț cu un motiv întemeiat nu va fi pedepsită. Acest lucru nu este adevărat, pentru că nici cu o cauză bine întee-

¹⁷⁷ *Novela 32* a împăratului Leon Filozoful precizează: „Pângărirea adulterului, printre orice altă faptă dintre cele lipsite de pietate, cere o pedeapsă gravă și înfricoșătoare și cred că nu una mai prejos de omucidere. Deoarece făptașul însetat de sânge ia adeseori prin mâna sa însetată de sânge viața unei singure persoane, în timp ce făptașul pătat de adulter distruge viețile multor persoane – a bărbatului, copiilor, rudelor –, și îi va spulbera pe toți printr-o singură lovitură prin destrămarea căsătoriilor. Cu toate acestea, deoarece acest sacrilegiu a fost pedepsit în vechime cu moartea, s-a considerat de către cei de după acestea să emită o decizie mai indulgentă și după cum întotdeauna ne atrage și pe noi o asemenea judecată indulgentă, prin care aceia au stabilit ca pedeapsă să fie supuse amândouă persoanele acuzate tăierii nasului, stabilim și noi același lucru. Dar aceasta să fie pedeapsa pentru acest sacrilegiu. Dar fiindcă și soțul nu trebuie să rămână fără compensație pentru o astfel de mare nedreptate, să aibă drept consolare prin primirea zestrei soției care a fost descoperită ca neleguită față de drepturile maritale. Nu se permite în niciun caz ca aceasta să trateze căsătoriile cu dispreț, nici să considere tăierea nasului ca pe un trofeu, permițându-i astfel să se amestece cu ușurință mai apoi cu cei neînfrânați, ci să fie închisă într-o mănăstire pentru nelegiuirea pe care a îndrăznit-o, stabilind pentru ea însăși o pedeapsă mai blândă prin zdrobirea sufletului de acolo. Și dacă, stând acolo, caută viața monahală și intră în aceasta, averea care a fost separată de zestre să fie distribuită copiilor și mănăstirii; dacă nu există copii, în locul lor vor intra la împărțire părinții ei, iar dacă și aceștia lipsesc, alte rude. Dacă ea moare încă în stare laică, întrucât este pe deplin liberă de a face dispoziții testamentare, bunurile sale vor fi administrate conform dispoziției sale” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 127-129].

¹⁷⁸ Pentru cauzele de divorț incluse în *Novela 117* a lui Iustinian, a se vedea nota de la comentariul lui Balsamon la Canonul 5 Apostolic.

meiată, nici cu una nejustificată nu poate soția să-și părăsească soțul fără permisiune judecătorească, precum spune Canonul 9 al Sfântului Vasile [cel Mare] și diferite novele ale lui Iustinian, cuprinse în titlul 7 al cărții XXVIII din *Basilicale*. Căci se cuvine să înțelegem conținutul canonului în mod deosebit sau să afirmăm că părăsirea soției este fără un motiv, când părăsirea ei este fără permisiune judecătorească. Dar cineva ar întreba, de vreme ce canoanele Sfântului Vasile [cel Mare], și anume Canoanele 9 și 21, spun că soția care se unește cu altul comite adulter, dar bărbatul care comite desfrânare cu alta nu este condamnat, pentru că, se spune, nu avem un canon care să-l supună pe el acuzației de adulter, cum prezentul canon spune că cel care a adus-o pe alta este supus fără distincție acuzației de adulter? Răspuns. Există o diferență între soțul care se unește cu o femeie liberă [de căsătorie], în timp ce soția lui trăiește, și cel care și-a adus o a doua consoartă în timpul comuniunii căsătoriei. Căci acela nu a comis adulter, ci este pedepsit ca desfrânat, iar acesta a comis adulter și este pedepsit ca adulter. De aceea, canoanele nu sunt în contradicție unele cu altele. Și a fost precizat cum sunt pedepsiți în mod canonic desfrânații. Și capitolul 23, titlul 37 al cărții LX a *Basilicalelor* spune în tema a doua acestea: „Cel care are soție și desfrânează să fie îndreptat prin doisprezece lovituri. Și cel care nu are și cade în acest păcat să fie îndreptat prin șase lovituri. Iar cel care are soție și se amestecă cu propria sclavă, după ce este cercetat cazul, acesta să fie îndreptat prin bătaie. Iar conducătorul local să o ia pe sclavă și să o vândă în afara districtului, iar prețul ei să fie introdus în trezoreria publică. Iar cel care desfrânează cu o sclavă străină, dacă are avuții, să dea pentru căderea sa stăpânului sclavei 36 de monede, iar dacă ar fi sărac, să fie biciuit și să-i dea ceea ce se cuvine pentru cele 36 de monede”. Faptul că și legea îl pedepsește precum canoanele pe cel care aduce o a doua soție ca adulter este afirmat de către penultimul capitol al aceluiași titlu: „Cel care a încercat să aibă două soții, nu potrivit legilor, ci prin înșelarea alegerii, să fie supus în mod corect acuzației de adulter. Iar cea care a fost căsătorită cu el ca a doua soție, dacă nu a știut că el are o soție legitimă, să fie iertată, și invers, cea care a știut este adulteră”. Dar susține că Părinții au solicitat pretutindeni pocăință curată pentru greșelile sufletești, de aceea au și permis episcopilor locului să întărească sau să amelioreze pedepsele, în funcție de străpungerea inimii celui pedepsit.

Canonul 88 Trulan

88. Nimeni să nu aducă în interiorul sfintei biserici niciun fel de dobitoc, doar dacă, aflându-se în călătorie și surprinzându-l vreo necesitate foarte mare și fiind lipsit de vreo locuință și de adăpost pentru animale, va poposi într-o astfel de biserică. Căci s-ar putea ca atunci, dacă animalul nu ar fi fost adus

înăuntru, acesta să piară, iar el, din cauza pierderii dobitocului, să aibă dificultăți să pornească în călătorie și să fie expus astfel unui pericol de moarte. Căci am fost învățați că „Sabatul a fost făcut pentru om” [Matei 2, 27]. Drept urmare, considerăm că izbăvirea și nevătămarea omului trebuie prețuite înainte de toate. Dar dacă cineva va fi descoperit că va aduce un animal în biserică în afara unei necesități, după cum s-a precizat, dacă va fi cleric, să fie caterisit, iar dacă va fi laic, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 74 Trulan; 28 Laod.

Interpretarea lui Aristenos. Să nu intre un animal în templu, decât dacă este cuprins pe drum de o necesitate foarte mare. Dacă cineva fără vreo necesitate, având un alt refugiu, își aduce dobitocul în sfânta biserică, dacă este cleric, va fi caterisit, iar dacă este laic, va fi afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Lăcașurile sfinte sunt vrednice de cinstire și venerație. De aceea, nu a fost permis să se introducă în acestea niciun animal, decât dacă cineva s-ar afla în călătorie și s-ar întâmpla o necesitate foarte mare care să-l împingă spre aceasta sau ar fi ținut din cauza unor furtuni violente și insuportabile, căci atunci, chiar dacă ar introduce dobitocul său în biserică, va fi fără acuzare, pentru ca, pe de o parte, să nu moară dobitocul său dacă rămâne afară, iar el, fiindcă nu are cum să-și realizeze restul călătoriei sau, probabil de sărăcie, nu are cum să-și cumpere altul, este sfâșiat de tristețe sau să fie pusă în pericol viața sa. Dar cei care au stabilit acest canon au adus în plus și cele din mărturia Scripturii, căci spune Scriptura că „Sabatul a fost făcut pentru om” [Matei 2, 27], și că „sluga ta și dobitocul tău să se odihnească” [Ieșirea 20, 10]. Dar odihna animalului nu a fost legiferată pentru el însuși, ci pentru om, ca să se odihnească și ca să aibă ulterior mai multă putere. Același lucru îl afirmă și marele Pavel, care spune: „Oare de boi se îngrijește Dumnezeu?” [1 Corinteni 9, 9]. Dar cel care introduce în biserică un animal în afara unei necesități foarte mari, dacă este cleric, va fi caterisit, iar dacă este laic, va fi afurisit.

Interpretarea lui Balsamon. Se pare că se întâmpla uneori ca unii, în timpul unei ierni aprige, să poposească într-o biserică aflată la drumul public și primejdia zăpezii îi constrângea să intre în biserică împreună cu caii lor și să fugă de o boală mortală datorată înghețului. Dar respectul pentru templu nu le permitea să facă acest lucru. Căci ei, intrând în biserică, fugeau de pericolul înghețului, iar animale lor, care stăteau afară din templu, deveneau victime ale frigului, astfel încât și oamenii pătimeau cele asemănătoare animalelor necuvântătoare,

fie din cauza întristării, fie pentru că nu puteau să meargă mai departe pe jos, din pricina frigului extrem al vremii. Așadar, Sfinții Părinți, stabilind acest lucru, au hotărât ca nimeni să nu aibă permisiunea să introducă orice fel de animal în biserică, decât dacă îl constrânge o necesitate foarte mare, căci atunci, se spune, și animalul este introdus în biserică, ca omul să nu fie dat morții împreună cu el. Pentru fundamentarea argumentului lor, aduc și învățătura Domnului, care a dezlegat sâmbăta și a spus celor care l-au întrebat că mântuirea omului este mai de cinste decât păzirea sâmbetei. Căci sâmbăta este pentru om, iar nu omul pentru sâmbătă. De asemenea, ca acest lucru să nu devină un pretext al răului pentru cei care trăiesc în chip indiferent, încât sfânta biserică a lui Dumnezeu să fie banalizată și profanată fără oprire și fără să existe o necesitate, au hotărât ca cel care introduce în biserică orice fel de animal fără o asemenea necesitate, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit. Dar ce este aceasta? Dar dacă cineva introduce în biserică zburătoare înaripate, adică potârniche și porumbei și alte vrăbii? Răspuns. Nici acestea, după cum cred eu, ca să nu fie profanată sfințenia din cauza excrementelor.

Canonul 89 Trulan

89. Credincioșii, după ce petrec zilele Pătimirii mântuitoare în post și rugăciune și în smerirea inimii, trebuie să înceteze cu postul pe la orele miezului nopții din Sâmbăta cea Mare, fiindcă dumnezeieștii evangheliști Matei și Luca au indicat timpul înaintat al nopții, unul prin expresia: „întru târziul sâmbetei” [*Matei* 28, 1], iar celălalt prin expresia: „la revărsatul zorilor” [*Luca* 24, 1].

Concordanță: Can. 1 Dionisie

Interpretarea lui Aristenos. Trebuie să se înceteze cu postul în Marea Sâmbătă în jurul miezului nopții. Matei spune: „întru târziul sâmbetei a înviat Domnul” [*Matei* 28, 1], iar Luca spune: „la revărsatul zorilor” [*Luca* 24, 1]. Așadar, trebuie să postim în Marea Sâmbătă până la miezul nopții și apoi, cel care dorește, consumă mâncare, datorită faptului că înțelegem din cuvintele acestor evangheliști că Domnul a înviat pe la mijlocul ceasurilor nopții.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul solicită ca credincioșii să împlinescă zilele pătimirii Domnului nostru Iisus Hristos în post și smerirea inimii. Iar „smerirea inimii” este străpungerea neprefăcută, care se arată nu numai din afară, ci și cea care atinge însăși inima. Iar în jurul miezului nopții sâmbetei, în zorii duminicii, îndeamnă să se înceteze cu postul, adică să se atingă de mâncare, pentru că s-a petrecut deja învierea. Căci spune că evangelistul Matei, zicând „întru târziul

sâmbetei” [Matei 28, 1], și Luca, „la revărsatul zorilor” [Luca 24, 1], au indicat, adică ne-au evidențiat, și ne-au transmis timpul înaintat al nopții. Dar și acum, se spune, cei din Ierusalim nu mănâncă nici vinerea, nici sâmbăta. Și Dionisie al Alexandriei, fiind întrebat despre acestea, a răspuns aceleași lucruri mai pe larg.

Interpretarea lui Balsamon. A fost legiferat și în canoanele apostolice și în cele sinodale să nu se ajuneze sâmbăta sau duminica, în afară de o singură sâmbătă, adică Sâmbăta Mare, fiindcă ne-a fost rânduit să ajunăm în aceasta. Așadar, urmând acestora, prezentul canon, stabilind ca să postim în toate zilele pătimirii mântuitoare a lui Hristos și Dumnezeu nostru și să ne rugăm cu smerirea inimii, adică nu cu ipocrizie, între care este numărată și Sâmbăta Mare, adaugă ca, în această sâmbătă, de la ceasul al șaselea al nopții, credincioșii să oprească postirea, datorită faptului că a înviat Hristos, Dumnezeul nostru, la miezul nopții, conform dumnezeieștilor evangheliști Matei și Luca, pentru că primul spune, „întru târziul sâmbetei au venit cele două Marii la mormântul Domnului și nu au găsit trupul Lui” [Matei 28, 1], iar celălalt indică miezul nopții, prin faptul că spune: „la revărsatul zorilor, când au venit femeile la mormânt” [Luca 24, 1] și celelalte în acest fel. Dar ar spune cineva că, de vreme ce canonul stabilește ca să ajunăm în toate zilele pătimirii mântuitoare, dar să oprim ajunarea la ceasul miezului nopții Sâmbetei celei Mari, se prevede din necesitate că spune un lucru din două: fie că în toate zilele pătimirii Domnului, care sunt numărate în principal de la ziua de joi, să ajunăm total și să ne ținem departe de orice mâncare și să încheiem ajunarea numai sâmbăta, precum s-a spus, sau că în această sâmbătă încheiem ajunarea mai târziu decât în celelalte zile ale pătimirii mântuitoare ale lui Hristos. Căci de ce ne-a fost stabilit să terminăm postul în această zi la miezul nopții, dacă trebuie să ajunăm la fel precum în celelalte zile? Dar mie mi se pare că ajunarea Sâmbetei Mari este cea mai măreață și trebuie cinstită înaintea altor zile ale pătimirii lui Hristos pentru că atunci a stat în mormânt trupul Său în mod văzut. Așadar, trebuie să se ajuneze și în alte zile cu smerirea inimii datorită patimilor lui Hristos, Dumnezeu nostru, iar sâmbăta cu atât mai mult, când s-a pregătit izbăvirea noastră din legăturile morții. De aceea, și cei mai evlavioși așteaptă în biserici până la ceasul al șaselea al nopții și după ce se împărtășesc de cele sfinte și dumnezeiești la ceasul al șaselea, se ating de pâine și apă, dar probabil și de vin cu toată moderația, iar la ceasul al șaptelea, după ce ascultă psalmii slujbei de dimineață, când se spune „Hristos a înviat!”, se întorc la casele lor, așteptând slujba sfântă a Duminicii Mari. Dar faptul că ziua Domnului începe de la ceasul al șaptelea al zilei înainte de duminică este evident și din faptul că ascensiunea soarelui, adică iluminarea zilei, se face de la ceasul al șaselea al nopții ce

precedă această zi, dar și din cele pe care marele nostru Părinte, Sfântul Ioan Gură de Aur, le-a interpretat. Căci, după ce i-a redus la tăcere pe cei care afirmă că Domnul nostru Iisus Hristos nu a înviat după trei zile, a spus că dacă cineva ar dovedi că Domnul nu a înviat a treia zi, acest lucru trebuie mai mult să fie spre mulțumire pentru că Hristos s-a ridicat înainte de perioada stabilită a celor trei zile și nu trebuie mai mult condamnat. Căci ar fi un lucru anormal dacă cineva l-ar condamna pe cel care plătește datoria creditorului înainte de termenul limită stabilit pentru plată. Dar adaugă că, deoarece ceea ce se săvârșește în orice oră a unei zilei, fiindcă ziua se stabilește de la ceasul al șaptelea al nopții zilei precedente și este considerată până la ceasul al șaselea al nopții zilei de după aceasta, atunci se consideră că se săvârșește în însăși ziua respectivă, atunci afirmăm în mod corect că învierea lui Hristos s-a realizat după trei zile, conform Evangheliei neminci-noase a Lui. Căci a murit vinerea, care este prima zi, a doua zi este sâmbăta și, fiindcă a atins și ceasul al șaptelea al nopții înainte de duminică, duminica este considerată a treia zi. De asemenea, Sfântul Grigorie de Nyssa, învățând despre Sfintele Paști¹⁷⁹, spune exact aceste cuvinte: „Căci era seară când a fost consumat acel sfânt și cinstit trup, iar noaptea a urmat acelei seri înainte de vineri. Apoi ziua de vineri este calculată ca o singură noapte și două zile, fiindcă este divizată de către noaptea introdusă în mod excepțional. Căci, dacă Dumnezeu a numit întunericul noapte, în trei ceasuri s-a făcut întuneric peste toată lumea, căci aceasta este noaptea ce separă mijlocul zilei, circumscriind prin ea cele două părți ale zilei, prima de la răsărit până la ceasul al șaselea, a doua de la ceasul al nouălea până seara, încât sunt până la aceasta două nopți și două zile. Așadar, ziua înainte de sabat are trei nopți și trei zile”¹⁸⁰.

Canonul 90 Trulan

90. Ni s-a transmis în mod canonic, de la Părinții noștri purtători de Dumnezeu, să nu plecăm genunchii în zilele de duminică, fiindcă cinstim Învierea lui Hristos. Astfel, ca nu cumva să nu pricepem claritatea acestei observații, stabilim în chip lămurit pentru credincioși, ca după intrarea preoților în altar,

¹⁷⁹ *De tridui inter mortem et resurrectionem domini nostri Jesu Christi spatio (vulgo In Christi resurrectionem oratio I)*, în E. GEBHARDT, *Gregorii Nysseni opera*, vol. 9.1, Brill, Leiden, 1967, pp. 273-306.

¹⁸⁰ Pentru calcularea celor trei zile, a se vedea: Hubertus R. DROBNER, „Three Days and Three Nights in the Heart of the Earth: The Calculation of the Triduum Mortis according to Gregory of Nyssa (*De tridui spatio* 286.13–290.17)”, în Andreas SPIRA, Christophor KLOCK (eds), *The Easter sermons of Gregory of Nyssa: translation and commentary; proceedings of the Fourth International Colloquium on Gregory of Nyssa, Cambridge, England, 11-15 September, 1978*, Cambridge University Press, Cambridge, 1981, pp. 263-278; Andrew RADDE-GALLWITZ, *Gregory of Nyssa's Doctrinal Works: A Literary Study*, Oxford Early Christian Studies, Oxford University Press, Oxford, 2018, pp. 211-213.

conform obiceiului în vigoare, de la vecernia de sâmbătă nimeni să nu-și plece genunchii până la următoarea vecernie de duminică, la care, după intrarea cea de la *Imnul Luminii*, plecându-ne din nou genunchii, să aducem astfel rugăciuni Domnului. Căci socotind noaptea cea de după sâmbătă ca premergătoare a Învierii Mântuitorului nostru, începem de atunci, în chip duhovnicesc, cântările de laudă, săvârșind sărbătoarea de la întuneric spre lumină, pentru ca astfel, în decursul întregii nopți și zile, să celebrăm Învierea.

Concordanță: Can. 20 I Ec.; 15 Petru

Interpretarea lui Aristenos. După intrarea de la vecernia de sâmbătă, să nu pleci genunchii până la intrarea vecerniei de după duminică. Am primit în mod canonic de la Părinții purtători de Dumnezeu să nu plecăm genunchii în zilele de duminică, ca unii care cinstim Învierea Domnului. Așadar, ca să nu fie necunoscută observarea aceasta, cum trebuie să se procedeze, Părinții au făcut-o evidentă pentru credincioși prin acest canon, încât după intrarea în altar a celor consacrați la vecernia de sâmbătă să nu se plece genunchii până la vecernia următoare de după duminică, ca să sărbătorim învierea în toată noaptea și ziua.

Interpretarea lui Zonaras. Diferite canoane legiferează să nu se plece genunchii duminica sau în zilele Cincizecimii, dar și [Sfântul] Vasile cel Mare, care adaugă și cauzele din pricina cărora este interzis. Iar acest canon stabilește doar în privința duminicii și arată clar de la ce ceas până la ce ceas nu trebuie să se plece genunchii și spune că după intrarea în altar a celor consacrați la vecernia de sâmbătă, nimeni să nu mai plece genunchii până duminică seara, când evident se face din nou intrarea celor consacrați, căci de atunci cei care își pleacă genunchii și se roagă astfel nu greșesc. Căci noaptea de după sâmbătă este considerată a duminicii, pe care trebuie să o petrecem în cântări, precum spune canonul, săvârșind sărbătoarea de la întuneric spre lumină, pentru ca astfel, în decursul întregii nopți și zile, să celebrăm Învierea.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul 20 al Sinodului [Ecumenic] din Niceea, Canonul 15 al Sfântului Petru al Alexandriei și capitolul 27 al epistolei lui Vasile cel Mare către Amfilohie, pe care îi pomenesc Sfinții Părinți și îi numesc Părinți purtători de Dumnezeu, au hotărât să nu se plece genunchii în duminici sau în zilele Cincizecimii. Așadar, urmând acestora și prezentul canon stabilește ca să fie cinstită Sfânta Înviere a lui Hristos. Dar fiindcă unii erau în dubiu de la ce ceas începe ziua Domnului și până la care se încheie, au așezat

și acest lucru lămurit și simplu pentru credincioși și spune că aceasta începe după cântările vecerniei de sâmbătă și se întinde până la încheierea imnului luminii de la vecernia duminicii. Și astfel, adică de la vecernia de sâmbătă până la finalul vecerniei de duminică nu se pleacă genunchii datorită Învierii lui Hristos. Iar după imnul luminii de duminică din nou se îngenunchează și ne rugăm Domnului. Dar canonul adaugă pentru fundamentarea acestui lucru și că Învierea lui Hristos s-a făcut după seara sâmbetei, adică înainte de ziua duminicii, ca să împlinim sărbătoarea de la întuneric la lumină și sărbătorirea învierii să fie făcută într-o zi și o noapte completă. Dacă este așa, cineva ar putea spune că cele din prezentul canon sunt în contradicție cu învățătura din canonul precedent, căci acolo se spunea că ziua Domnului este stabilită de la ceasul al șaptelea al nopții înaintea acesteia și se întinde până la ceasul al șaselea al nopții de după aceasta, și acum s-a considerat că duminica este stabilită de la imnul luminii de sâmbătă și se întinde până la vecernia duminicii aceleia. Dar nu este o contradicție. Căci din mișcarea naturală a corpurilor cerești și din cele pe care le afirmă marele învățător al Damascului, ziua începe și se sfârșește astfel, precum se spune în Canonul 89. Dar prezentul canon, poruncind în același fel ca să sărbătorim Învierea Domnului în toată noaptea și ziua, dar fără să aibă în acest caz constrângerea să învețe cu privire la durata zilei, ci în privința faptului cum trebuie și când trebuie să ne pregătim pentru sărbătorire și pentru pocăință, spune că după imnul luminii de sâmbătă trebuie să fie pregătite cele pentru sărbătorirea învierii, de asemenea, și după vecernia de duminică, cele pentru pocăință. Căci dacă nu vom face în acest fel, ci amânăm pregătirea pentru pocăință până la ceasul al șaptelea al serii de după duminică, fiindcă la acesta se sfârșește duminica, atunci am fi cu nebăgare de seamă că am sărbători și după duminică, deoarece pentru mulți, sau mai bine pentru foarte mulți, venirea ceasului al șaptelea și sfârșitul ceasului al șaselea sunt de nedistins. Așadar, privește cele canonice unde și cum au fost promulgate și să nu spui că sunt în contradicție, căci în toate ne-a vorbit Preasfântul Duh.

Canonul 91 Trulan

91. Pe cele care oferă medicamente abortive și pe cele care acceptă otrăvuri pentru omorârea embrionilor le supunem pedepsei pentruucidere.

Concordanță: Can. 21, 22, 23 Anc.; 2, 8 Vasile; 5 Grig. Nyssa; 1 Atan.

Interpretarea lui Aristenos. Și cel care oferă și cea care acceptă medicamente abortive sunt ucigași de oameni. Sunt supuse pedepsei pentruucidere și cele care iau medicamente ceucid embrionii și cei care le oferă acestora.

Interpretarea lui Zonaras. Femeile, care au relații în mod ascuns cu unii și rămân însărcinate, ca să nu fie vădite, beau anumite medicamente, prin care omoară embrionii și astfel îi expulzează pe aceștia morți. Așadar, pe cele care dau asemenea medicamente și pe cele care le iau le pedepsește cu pedeapsa pentru ucigași și pe bună dreptate. Căci unele ca acestea nu numai căucid embrionii, dar uneori și pe cele însărcinate, precum spune [Sfântul] Vasile cel Mare în Canonul 2. Iar Canonul 21 al Sinodului de la Ancira le afurisește pe aceste femei timp de zece ani.

Interpretarea lui Balsamon. Canonul pedepsește la fel cu pedeapsa pentru ucidere pe cele care dau medicamente abortive pentru uciderea embrionilor și pe cele care le acceptă. Și canonul le pedepsește pe acestea cu o asemenea pedeapsă și vei găsi felurile de pedepse în Canonul 2 al lui Vasile cel Mare și în Canonul 21 al Sinodului de la Ancira. Iar capitolul 1, titlul 39, cartea LX a *Basilicalelor* spune textual acestea: „Cel care ucide o persoană este supus legii pentru omucidere, dar și cel care face o ardere printr-un vicleșug, și cel care umblă cu o armă pentru ucidere sau furt, și cel care, fiind întâistătătorul tribunalului administrativ sau public, se străduiește ca cineva să fie acuzat în mod neadevărat și să fie condamnat nevinovat, și cel care pregătește sau oferă medicamente pentru ucidere”. Și capitolul 3 îi încadrează la legea pentru omucidere și pe cei care fabrică, sau vând sau dețin un medicament pentru omorârea unui om. Dar există și medicamente care aduc sănătate și care sunt numite poțiuni pentru dragoste. Iar cei care fac poțiuni pentru dragoste să fie exilați după ce sunt depozitați [de avere]. Iar dacă cineva, fără vreun gând rău, oferă unei femei unul pentru concepere și cea care l-a luat a murit, să fie exilat”. Și tema a treia a aceluiași capitol spune la început: „este pus sub legea omuciderilor și farmacistul care oferă degrabă un medicament, sau salamandă, sau aconit, sau larvă, sau gândac otrăvitor, mandragoră sau cataris¹⁸¹”. Și tema a patra spune: „Pedeapsa potrivită omuciderii este, pentru cei bogați, exilarea și depozitarea totală, iar pentru cei săraci, să fie supuși sub sabie și fiare”. Acestea sunt cele ale legii vechi și ale canoanelor. Dar au fost emise unele diferite cu privire la ucidere voluntare și involuntare de către împăratul și domnul Constantin Porfirogenetul și de către sfântul și de Dumnezeu încununatul nostru autocrator și domn Manuel Comnenos, ale căror particularități au fost evaluate în canoanele despre ucidere ale lui Vasile cel Mare. Dar cineva va întreba, doar din faptul că cineva doar

¹⁸¹ *Aconitum anthora* reprezintă o plantă otrăvitoare folosită de multe ori ca preparat abortiv.

a dat unei femei medicamente abortive va cădea sub acuzația de ucidere sau există necesitatea să se întâmple și să existe finalizarea, adică uciderea? Răspuns. Capitolul al treilea al titlului 39 al cărții LX din *Basilicale*, pus mai sus, stabilește că este pedepsit drept ucigaș nu numai cel care oferă doar un medicament otrăvitor, ci și cel care deține un lucru de felul acesta. Și tema a doua, a capitolului întâi al aceluiași titlu și cărți spune: „Cel care a avut ca scop uciderea, chiar dacă nu a ucis, ci a vătămat, este ucigaș, dar cel care nu a vrut să omoare, chiar dacă s-a întâmplat să omoare, nu este ucigaș. Iar dispoziția este dovedită din arma cu care a lovit”. Totuși, canoanele lui Vasile cel Mare îl pedepsesc și pe cel care a omorât involuntar drept ucigaș, indiferent cum se întâmplă, contrar înțelegerii acestei legi și contrar temei șase, capitolul 3, titlul 39, din cartea LX a *Basilicalelor*, care spune astfel: „Legea pentru omucidere cercetează viclesugul, iar nu neglijența mare. Căci atunci când cineva se aruncă pe sine de la înălțime sau dacă o creangă dintr-un copac omoară pe cineva nu este supus prezentei legi”. Totuși *Novela 31* a împăratului și domnului Leon Filosoful¹⁸² oferă soțului permisiunea să desfacă căsătoria de soția lui, dacă ea avortează deliberat pe urmașul lui.

¹⁸² *Novela 31* a lui Leon Filosoful precizează: „Cel care a creat omul din pământ îi adaugă un ajutor din propriile sale mădule, formând o femeie din coasta sa, astfel încât ea, cunoscând motivul propriei sale creații, să fie prin aceasta învățată, ca printr-o lege, să fie binevoitoare față de soțul ei și să păstreze dragostea nealterată față de el. Așadar, femeia care gândește astfel și păstrează voința în acord cu soțul este cu adevărat un ajutor și nu înșală promisiunea Creatorului, dar cea care a dobândit o gândire opusă nu mai este recunoscută ca atare, nici ca fiind din carnea lui, nici ca fiind o parte a lui, chiar dacă unirea a căutat cu ardoare să-i aducă într-un singur trup. De aceea, având în vedere două legi stabilite în privința femeii care, pe de o parte, din ură față de soțul ei, distruge, prin avort, fructul pe care l-a primit de la el și nu permite în mod voluntar copilului ei să vină la lumina zilei, și că, pe de cealaltă parte, poruncește ca soțul nedreptățit să se despartă de ea, în timp ce cealaltă nu permite acest lucru, noi înșine, preferând-o, ca fiind de departe cea mai utilă, pe cea care permite divorțul, îi consacram validitatea. Pentru că se pare absurd și complet nedrept ca femeia să continue să coabiteze cu el, ea care din ură pentru bărbat i-a distrus sămânța, ca să nu mai vorbim de complotul general împotriva firii. Căci dacă îi evităm ca pe niște dușmani pe cei care ne fac vreun lucru vătămător în altă privință, cum ar putea cel prejudiciat să o accepte ca pe o persoană apropiată, când ea aduce daune considerabile acțiunii de procreare, care este cea mai necesară și cea mai cinstită dintre toate, în loc să o respingă ca pe un complot și ca pe un dușman? Ce semn mai evident va căuta pentru a vedea că femeia este ostilă față de bărbat? Cum să nu fie evident că ea împiedică copilul să vină la viață printr-un plan rău împotriva lui? Prin urmare, așa cum s-a spus, legea care îi separă pe aceștia va fi în vigoare și soțul va avea libertatea de a divorța de soția care a fost descoperită că a îndrăznit o asemenea faptă. Dacă legea o separă chiar și atunci când ea numai petrece în afara casei sau participă la o petrecere cu persoane care nu au fost considerate sub unirea matrimonială – deși în acest caz nu este atât de evidentă dovada ostilității ei față de soț, dacă acest lucru este suportabil pentru ea, și nu se produce nicio nedreptate în căsnicie –, ce motiv ar avea el să nu se despartă de o femeie care a condus la o asemenea ură și este atât de nedreaptă față de soț și natură, dacă acest lucru este considerat de către soț, și să se permită ca ea să fie conviețuitoare sau păzitoare a vieții lui?” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 123-127].

Canonul 92 Trulan

92. „Cei care răpesc femei, sub pretextul căsătoriei sau conlucrează ori sunt copărtași răpitorilor, Sfântul Sinod a hotărât ca, dacă vor fi clerici, să fie depuși din propria treaptă, iar dacă vor fi laici, să fie anatematizați”.

Concordanță: Can. 27 IV Ec.; 11 Anc.; 22, 30, 28, 42, 43 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Cei care răpesc femei și cei care conlucrează sau le sunt copărtași, dacă sunt clerici, sunt caterisiți, iar dacă sunt laici, sunt anatematizați. Canonul 27 al Sinodului [Ecumenic] de la Calcedon conține aceleași lucruri precum prezentul canon. Iar acolo a fost scris de către noi că, până când răpitorii nu au returnat-o pe cea răpită la propriul logodnic, dacă a fost mai înainte logodită, sau la părinții ei, dacă este liberă, dacă sunt laici, nu vor scăpa de anatematizare.

Interpretarea lui Zonaras. Acest canon este Canonul 27 al Sinodului [Ecumenic] de la Calcedon. Am spus despre acesta acolo.

Interpretarea lui Balsamon. Prezentul canon este identic cu Canonul 27 al Sinodului [Ecumenic] de la Calcedon și cercetează cele scrise la acela și titlul 9 al prezentei colecții, capitolul 30 și cele cuprinse în el¹⁸³. De asemenea, și Canonul 67 Apostolic. Dar dacă cineva răpește o femeie nu sub pretextul conviețuirii, ci pentru desfrânare, nu va fi pedepsit împreună cu cei care conlucrează sau îi sunt copărtași? Răspuns. Și mai mult, deoarece acest lucru este în afara oricărui dubiu. Dar pretextul căsătoriei reprezintă fapta la care se face cercetare. Căci unii spuneau că cel care răpește o femeie pentru a fi unit în mod legal cu ea, care probabil este nedemnă de neamul lui și, de aceea, cu atât mai mult este luată, nu este un lucru rău. Însă nu li s-a părut așa Părinților, ci ca un lucru care încurajează răul și care răstoarnă orânduirea cetăților. Iar altcineva se va întreba dacă cea răpită ar dori după răpire să trăiască în mod legal împreună cu răpitorul, ar trebui să fie ascultată? Răspuns. Nicidecum. Căci *Novela 143* a lui Iustinian¹⁸⁴, ce

¹⁸³ G.A. RHALLES, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. I, pp. 214-221.

¹⁸⁴ *Novela 143* a lui Iustinian precizează următoarele: „Preambul. Faptul că doar conducătorul statului are puterea de a interpreta o lege este un lucru de care nimeni nu se îndoiește, având în vedere că statutul său privilegiat își arogă și autoritatea de a promulga legea. În acest sens, ne amintim că am stabilit anterior o lege privind violarea femeilor, indiferent dacă acestea au ajuns sau nu la logodnă sau căsătorie sau dacă sunt văduve: am aplicat pedeapsa cu moartea nu numai violatorilor, ci și celor care îi însoțeau, precum și altor persoane despre care se știe că au fost complici în momentul agresiunii. Prin intermediul aceleiași legi, am acordat o măsură punitivă de acest fel nu numai părinților femeilor, ci și rudelor de sânge, tutorilor și supraveghetorilor. De asemenea, am prevăzut în special sancțiuni în cazul în care femeile violate erau deja căsătorite sau logodite, pentru că, printr-un astfel

reprezintă capitolul 3, titlul 58 al cărții LX a *Basilicalelor*¹⁸⁵, spune exact acestea: „Cea răpită să nu se căsătorească cu cel care a răpit-o, ci, dacă părinții ei sunt de acord cu o asemenea conviețuire, să fie exilați”. Iar capitolele 4, 5 și 6 ale aceluiași titlu și ale aceleiași cărți afirmă că cea răpită dobândește bunurile celui care a răpit-o, dacă nu dorește să se unească în mod legal cu acesta, iar dacă dorește acest lucru, averea ei și a răpitorului și a celor care conlucrează la acest rău este confiscată, chiar dacă aceia sunt părinții lor și chiar dacă sunt oameni străini. Citește și întregul titlul 58 și vei afla că oricine a răpit orice femeie, chiar dacă este mireasa lui, chiar dacă este o sclavă sau una eliberată, dacă a făcut acest lucru cu arme, el însuși este pedepsit cu sabie, iar cei care conlucrează sau îi sunt copărtași, după ce sunt bătuți și tunși, să le fie tăiat nasul. Iar dacă a fost fără arme, atunci

de abuz, se comite un adulter, precum și un viol: pe lângă celelalte sancțiuni, am dispus, prin aceeași lege, ca averea violatorului, precum și a altor persoane care au fost cu el, să fie solicitată pentru femeia violată, astfel încât, prin intermediul bunurilor violatorului, aceasta să poată primi resursele necesare pentru plata zestreii către soțul ei legitim. Am adăugat, de asemenea, precizarea că nicio femeie sau fată care a fost violată nu are voie să opteze pentru căsătoria cu violatorul: ea trebuie să se căsătorească cu cine doresc părinții ei, în afară de violator, femeia violată neavând voie, în niciun fel și în niciun moment, să se căsătorească cu violatorul; am ordonat chiar ca, dacă părinții ei consimt la o astfel de căsătorie, să fie exilați. Spre surprinderea noastră, unii au încercat să susțină că, dacă o femeie care a fost violată – de bună voie sau nu –, a acceptat căsătoria cu violatorul, contrar prevederilor constituției noastre, ea ar trebui să aibă în continuare bunurile violatorului, fie ca un beneficiu pretins al legii, fie prin testament, în cazul în care acesta ar fi fost întocmit cu adevărat. Cei care au presupus să argumenteze în acest fel nu au reușit să înțeleagă scopul legii menționate mai sus: având în vedere că am interzis o astfel de căsătorie chiar dacă victima violului ar fi dorit-o și că i-am supus în mod explicit pe părinții femeii violate la pedeapsa exilului pentru că au consimțit la o astfel de căsătorie, cum am fi putut să acordăm beneficiile conferite unei victime de viol sau victimelor de viol care aleg căsătoria cu violatorii? Pentru a le înlătura îndoiala inutilă și pentru viitor, am ales, prin urmare, să interpretăm legea anterioară prin intermediul celei actuale. 1. În consecință, decretăm că, dacă o victimă a violului, indiferent de statut sau vârstă, decide să opteze pentru căsătoria cu violatorul, mai ales fără acordul părinților săi, aceasta nu va primi moștenirea violatorului nici prin beneficiul legii, nici prin testament și nici nu va putea pretinde în vreun fel bunurile acestuia. Beneficiul acordat de legea noastră victimei violului de a revendica bunurile violatorului și ale celor care l-au sprijinit în momentul agresiunii se transferă de drept, de la data violului, părinților ei, dacă ambii sau unul dintre ei trăiesc, astfel se dovedește că nu au consimțit în mod expres la căsătorie. O victimă a violului care nu a avut nicio remușcare în a se pângări prin căsătoria cu violatorul nu mai trebuie să aibă averea violatorului; în schimb, aceasta trebuie să fie transferată părinților pe care i-am numit mai sus, cei care nu au consimțit la o astfel de căsătorie. Cazurile de astfel de relații sexuale ilicite trebuie corectate cum se cuvine prin pedepse, nu onorate prin beneficii. Dar dacă părinții sunt deja decedați sau dacă au consimțit la o astfel de infracțiune, bunurile violatorului, dar și ale celorlalți care au luat parte la infracțiune, trebuie să fie revendicate pentru veniturile trezoreriei. Areobindus, cel mai drag și iubit și afectuos părinte, decretăm că această interpretare trebuie să fie valabilă nu numai pentru cazurile viitoare, ci și pentru cele trecute, ca și cum legea noastră ar fi fost promulgată cu o astfel de interpretare de la început. Concluzie. În consecință, excelența voastră va da ordine pentru punerea în vigoare și observarea hotărârilor veșniciei noastre, luate prin intermediul acestei legi” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 2, pp. 937-939].

¹⁸⁵ H.J. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen VIII. Textus Libri LX*, p. 3112.

răpitorului să îi fie tăiate mâinile, iar ajutoarele lui, după ce sunt bătute și tunse, să fie exilate. De asemenea, acestea sunt făcute chiar dacă femeia însăși este de acord cu răpirea. Citește și *Novela 35* a împăratului și domnului Leon Filosoful¹⁸⁶.

Canonul 93 Trulan

93. Femeia care, dacă bărbatul ei a plecat și este dat dispărut, conviețuiește cu altul înainte de a fi încredințată în privința morții lui, este adulteră. De asemenea, sunt supuse aceleași judecăți și soțiile soldaților, care s-au căsătorit fiindcă bărbații lor sunt dați dispăruți, precum și cele care, din cauza absenței îndelungate a soțului, nu au așteptat întoarcerea lui. Totuși, circumstanța de față are o anumită iertare, din pricina faptului că presupunerea morții este mare. Însă cea care s-a căsătorit din neștiință cu unul care a fost despărțit pentru o vreme de soția lui și care mai apoi este părăsită din cauza întoarcerii la el a celei dintâi a comis totuși desfrânare, însă prin neștiință, de aceea nu va fi oprită de la căsătorie, însă ar fi mai bine să rămână așa. Iar dacă, după o anumită perioadă, se va întoarce soldatul a cărui soție, din cauza absenței lui îndelungate, a fost căsătorită cu un alt bărbat, aceasta, dacă dorește, să își ia soția înapoi, oferindu-se iertare pentru neștiință atât ei, cât și bărbatului care a conlocuit cu ea, conform celei de-a doua căsătorii.

Concordanță: Can. 31, 36, 46 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Soția care, dacă soțul este absent, a luat pe altcineva înainte de a fi convinsă [de moartea soțului] este adulteră. Iar dacă soțul s-a reîntors, dacă alege, poate să o ia înapoi. *Novela 117* a lui Iustinian, așezată în al șaptelea titlu, al cărții XXI din *Basilicale*, este în consonanță cu prezentul canon, pentru că stabilește și aceea că, în cazul în care o femeie are un soț soldat și este într-o deplasare militară și află că acela a murit, să nu intre într-o altă căsătorie, dacă nu a avut certitudinea de la căpitanii unității în care soțul ei a fost în armată, care să mărturisească, având sfințele evanghelii înainte și memorii ale faptelor, că soțul ei a murit cu adevărat și să ia aceste memorii și să rămână după această certificare încă o perioadă de un an. Iar dacă intră într-o altă căsătorie contrar acestei dispoziții, și ea și cel care a luat-o sunt pedepsiți ca adulteri. Iar dacă, chiar și după această dispoziție, se descoperă că cei care au confirmat aceasta cu jurământ au mințit, se poruncește ca aceia să fie excluși din armată și să fie supuși pedepsei de zece litre de aur către acela despre care au mințit că au murit, iar acela, dacă dorește, nu este oprit să își ia înapoi propria soție.

¹⁸⁶ Pentru *Novela 35* a lui Leon Filosoful, a se vedea nota de la comentariul lui Balsamon la Canonul 27 al Sinodului IV Ecumenic.

Interpretarea lui Zonaras. Dacă o soție, fiindcă soțul ei lipsește și probabil nu s-a întors demult, de vreme ce nu a fost confirmat că a murit cu adevărat și ea conviețuiește cu altul, comite adulter. Dar și soțiile soldaților, dacă se căsătoresc cu alții, fiindcă bărbații lor sunt dispăruți, sunt adultere. Dar canonul este mai îngăduitor față de acestea, datorită faptului că se consideră că soldații care se află în război au murit mai degrabă. Dar și în privința lor, [Sfântul] Vasile cel Mare rânduiește în Canonul 31 și în Canonul 36 aceleași lucruri sau mai degrabă sinodul expune canoanele lui cu aceste cuvinte. Iar în privința soțiilor soldaților, legea civilă conține mai multă acrivie dacă nu păzesc observațiile pe care le cuprinde *Novela 17*, cuprinsă în cartea XXI din *Basilicale*, titlul șapte, capitolul 7, încât să nu se căsătorească cu alții, dacă află că soții lor au fost omorâți. Iar acest canon spună că, dacă vreo femeie va conviețui cu cel care a fost lăsat de către soție pentru o vreme, dar fără ca ea să cunoască această chestiune, atunci, dacă soția sa anterioară se întoarce, va fi repudiată ca desfrânată, fiindcă conviețuiește deja în a doua căsătorie, dar nu va fi judecată drept adulteră. Iar dacă dorește să fie în mod legal cu un alt bărbat, nu va fi oprită. Și acesta este Canonul 46 al lui Vasile cel Mare și a fost explicat mai în detaliu acolo. Iar dacă o soție a unui soldat l-ar lua pe altul, pentru că soțul ei ar fi mort, dar apoi soldatul s-ar reîntoarce, dacă dorește, să își ia înapoi propria soție, care este iertată din pricina necunoașterii, încât nu este pedepsită, dar nici cel care a fost unit cu ea în chip legitim nu va fi pedepsit din aceeași cauză.

Interpretarea lui Balsamon. Unele femei, când soții lor s-au îndepărtat de conviețuirea cu ele, sau au plecat datorită unei cauze militare și sunt dispăruți, ca unii care nu le-au comunicat despre ei înșiși sau altora despre cele cu privire la ei, fiindcă ele au o incertitudine cu privire la moartea lor, s-au unit cu alții. Așadar, canonul spune că acestea sunt pedepsite ca adultere după reîntoarcerea acelora, din pricina faptului că nu au așteptat să afle ceva deplin cu privire la moartea lor, pentru că absența îndelungată a soților și incertitudinea morții lor nu reprezintă un motiv întemeiat. Iar cea care a fost căsătorită probabil în mod legitim din neștiință cu cel care a fost separat pentru o perioadă de propria consoartă, apoi cea care s-a separat de acesta, datorită faptului că dorește conviețuirea cu el și să revină la propriul bărbat, nu a greșit ca adulteră, ci a desfrânat, deoarece necunoașterea reprezintă un motiv întemeiat. De aceea, nu va fi oprită să se căsătorească în mod legitim cu altul. Cercetează și Canonul 46 al lui Vasile cel Mare. Dar Părinții sugerează femeii sub formă de sfat să nu se unească cu altul, ci să rămână în abstenență și să-și domolească păcatul prin pocăință. Dar i-au permis soldatului care se întoarce, dacă dorește să o recheme pe soția sa care

a conviețuit cu altul și căreia i se cuvine să fie învrednicită de iertare, ca uneia care și-a pierdut speranța reîntoarcerii propriului soț. De asemenea, și cel care a luat-o pe ea în a doua căsătorie va fi iertat. Dacă așa stau lucrurile, cineva se va întreba: de ce canonul spune mai sus că soțiile celui care a plecat și a celui din armată sunt adultere dacă s-au căsătorit cu alții înainte de certitudinea totală a morții soților lor, iar la final stabilește ca soția soldatului să fie iertată, cât și cel care a luat-o în a doua căsătorie? Răspuns. Este o diferență mare între soția soldatului și cealaltă. Căci prima, de îndată ce soldatul a plecat, are suspiciunea morții lui, precum și prezentul canon, după ce a spus despre soldat, afirmă exact acestea: „circumstanța de față are o anumită iertare”, adică soția soldatului va fi iertată, din pricina faptului că presupunerea legată de moarte este mare, lucru pe care l-au legiferat și Canoanele 31 și 36 ale lui Vasile cel Mare. Dar cealaltă nu poate să pună înainte un asemenea lucru, căci deodată cu plecarea soțului din casa ei, știa de lipsa incertă a prezenței lui și de aceea nu este vrednică de iertare. La acestea ar spune cineva, deoarece căsătoria făcută cu unul părăsit de propria soție cu o femeie liberă nu este validă, ce motiv i-ar rămâne, în afara de a nu fi unită cu un alt bărbat, fiindcă nu a știut de prima căsătorie a bărbatului părăsit? Răspuns. Fiindcă unii spun că, chiar dacă femeia nu a devenit adulteră prin neștiință, ci a săvârșit desfrânare, se cuvine ca cea care a făcut desfrânare să fie pedepsită conform canoanelor pentru desfrânare și, de aceea, să nu se căsătorească cu un bărbat, ca una care este în afara circumscripției bisericești. Părinții, dând dezlegare la acest lucru, au spus că a comis desfrânare, dar, fiindcă femeia nu a fost într-o conduită desfrânată, căci a fost unită în mod legal cu cel părăsit, nu va fi supusă pedepselor pentru desfrânați, ci va fi învrednicită de comuniunea bisericească și nu va fi oprită să se căsătorească cu altul. Dar ca să nu se considere că le încurajează pe femei spre mai multă impietate, au spus că este mai bine ca ele să rămână singure, căci, deși au greșit prin necunoaștere, totuși ceea ce a fost făcut de ele este considerat ca o primă căsătorie, care este anulată, și nu se cuvine să se căsătorească a doua oară, dacă nu doresc să cadă sub pedeapsa celor căsătoriți a doua oară. Iarși cineva va întreba: de asemenea, și cel care a luat-o pe soția unui soldat din neștiință va fi iertat? Răspuns: cu atât mai mult. Căci dacă necunoașterea aduce un beneficiu femeii, cu atât mai mult bărbatul care a luat-o pe aceasta va fi păstrat fără pedeapsă, pentru că nu a fost obligat să cunoască acestea. Dar ce se va întâmpla apoi? Dacă soldatul a ales să o ia înapoi pe soția lui, vor fi făcute cele cuprinse în canon. Dar dacă o refuză, atunci nu se va întâmpla nimic, ci ea va fi cu celălalt, trăind împreună? Răspuns. După întoarcerea soldatului, a doua căsătorie este de îndată desfăcută și dacă soldatul dorește să o ia pe aceea, are permisiunea să facă acest lucru, iar dacă

nu, atunci ea nu va conviețui cu al doilea bărbat. Mai mult, dacă ea continuă să trăiască împreună cu acesta, nu va fi învrednicită de iertare, ci va fi pedepsită ca adulteră. Căci spun Părinții că aceia sunt iertați, de vreme ce au părăsit imediat a doua conviețuire și sunt puși sub păcatul din neștiință, iar nu ca cei care s-au împotrivit și au preferat adulterul. Acestea sunt cele din canon. Iar legea civilă, adică capitolul 3, titlul 7, cartea XXVIII din *Basilicale*, care este *Novela 117* a lui Iustinian, spune ca soțiile celor care sunt în garnizoană și a soldaților care sunt înrolați în armate și a celorlalți, să aștepte întoarcerea soților, chiar dacă a trecut ceva timp și chiar dacă nu au primit scrisori de informare a morții soților lor, să aștepte încă un alt an și, după aceea, căsătoria cu un alt bărbat trebuie să fie permisă. Totuși, *Novela 22* a lui Iustinian¹⁸⁷, adică cea cuprinsă în capitolul 5, titlul 7, al cărții XXIX din *Basilicale*, decide ca femeia sau bărbatul să aștepte cinci ani, dacă unul dintre ei a fost luat prizonier și, dacă există incertitudine asupra vieții lui, să intre într-o altă căsătorie după cinci ani. Așadar, citește această novelă, precum și *Novela 33* a împăratului și domnului Leon Filosoful¹⁸⁸, ce stabilește ca o căsătorie să nu fie dezlegată sub pretextul prizonieratului, nici să nu i se permită persoanei care a rămas în libertate să cunoască o conviețuire cu altul. Dar dacă s-a unit cu altul, cel care s-a întors din prizonierat are permisiunea să-și recheme propria soție și a doua căsătorie să fie separată. Așadar, deoarece canonul le stabilește pe cele pe care le-am afirmat mai sus și cele scrise ale legilor ce poruncesc acestea în mod particular, cineva va întreba, către care din acestea se cuvine să ne îndreptăm atenția? Prin urmare, spunem că și celor din canon și celor din legi, fiecăreia potrivit perioadei. Și spunem din canon, pentru că adulterele sunt femeile despre care vorbește canonul, care au fost căsătorite cu

¹⁸⁷ *Novela 22* a lui Iustinian, capitolul 7, precizează următoarele: „Captivitatea este un alt caz de natură să dizolve o căsătorie *bona gratia*. O logică strictă și restrânsă dizolvă căsătoria, fie că soțul este cel care suferă această nenorocire, în timp ce soția rămâne pe teritoriul nostru, fie că soția intră în captivitate, iar soțul rămâne pe teritoriul nostru: odată ce sclavia i-a cuprins pe amândoi, inegalitatea statutului lor nu mai permite ca această egalitate a căsătoriei să dureze. Privind astfel de cazuri mai omenesc, cu toate acestea, noi permitem ca mariajele să rămână nedizolvate atâta timp cât este clar că persoana, fie că este soț sau soție, este încă în viață; nici soții, nici soțiile nu trebuie să încheie o a doua căsătorie decât dacă sunt pregătiți să fie priviți ca și cum ar fi făcut acest lucru în mod precipitat și să fie supuși sancțiunilor: plata integrală a darului înainte de căsătorie în cazul lui și a zestrei în cazul ei. În cazul în care nu este clar dacă persoana care a căzut în mâinile inamicului mai este sau nu în viață, în acest caz soțul, respectiv soția, trebuie să aștepte cinci ani, după care se pot căsători fără a fi pedepsiți, indiferent dacă chestiunea morții a devenit încă clară sau nu. Acest lucru a fost socotit de predecesorii noștri ca fiind printre motivele de dizolvare numite *bona gratia*, iar noi suntem de acord cu aceasta. Astfel, atunci când aceasta este cauza despărțirii dintre ei, nu există niciun prilej de divorț și nimeni nu va câștiga nimic prin aceasta, nici soțul, zestrea, nici soția, darul nupțial; fiecare va rămâne în posesia propriei lor averi” [D.J. MILLER, P. SARRIS (eds), *The Novels of Justinian...*, vol. 1, pp. 237-238].

¹⁸⁸ P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 131-137.

alții înainte de a primi certitudinea deplină a morții bărbaților lor dispăruți, căci acest lucru îl poruncesc și novelele. Iar soția soldatului, care s-a căsătorit contrar dispoziției novelei, nu va fi învrednicită de către noi de iertare. Tot așa nu o vom condamna pe cea care a făcut în conformitate cu aceea. Totuși, spune în mod general, că soții tuturor femeilor care au comis adulter au permisiunea de a le lua înapoi pe acestea după reîntoarcere, și nu doar soția de soldat, conform dispoziției *Novelai 117* amintite, care a fost rezumată în capitolul 3, titlul 13 al prezentei colecții¹⁸⁹. Dar, deoarece canonul nu a legiferat nimic cu privire la prizonieri, novela amintită a lui Iustinian stabilește ca cel care a rămas liber să aștepte o perioadă de cinci ani și astfel să intre într-o altă căsătorie fără a fi condamnat, decizie pe care o contrazice *Novela 33* a împăratului și domnului Leon Filosoful, ce afirmă fără vreo diferență că prizonierul care s-a întors poate întotdeauna să își recheme partea. Spune că cele ale novelei lui Iustinian și-au pierdut puterea, fiind abrogate de către *Novela 33* menționată a împăratului și domnului Leon Filosoful. Să nu-ți fie în contradicție cu acestea penultima temă a capitolului 13, titlul 37, cartea LX, care spune: „Dacă soția aude vreun zvon că soțul plecat de mult timp a murit și, dând crezare acestui zvon, se căsătorește într-adevăr, nu va fi pedepsită”. Dar afirmă că aceasta aparține *Digestelor*, care au fost abrogate de către novelele menționate.

Canonul 94 Trulan

94. Canonul îi supune pedepselor pe cei care jură cu jurăminte păgâne. Stabilim și noi afurisirea pentru unii ca aceștia.

Concordanță: Can. 10, 29, 81 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Cel care jură cu jurăminte grecești trebuie pedepsit, căci este afurisit. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Obiceiurile grecești și cele ale păgânilor trebuie evitate de către credincioși. De aceea, nici nu ne-a fost îngăduit să jurăm cu jurăminte grecești. Dar și [Sfântul] Vasile cel Mare, în Canonul 81, rânduește cum se va proceda în privința celor care jură cu jurăminte grecești. Și legea civilă, cuprinsă în cartea XXI din *Basilicale*, titlul 5, capitolul 4, spune: „Orice jurământ permis, făcut după procedură, să fie păzit”. Iar în mod opus, se consideră că cel care a jurat cu un jurământ nepermis, ca cel pe soare, sau pe cele de acest fel, nu va fi obligat să îl păzească.

¹⁸⁹ Pentru *Novela 117*, a se vedea nota de la comentariul lui Balsamon la Canonul 5 Apostolic.

Interpretarea lui Balsamon. [Sfântul] Vasile cel Mare, în Canonul 81 îi supune epitemiilor nu numai pe cei care s-au atins în mod voluntar de sacrificiile demonice și pe cei care au jurat cu jurăminte grecești, ci și pe cei care fuseseră forțați în mod involuntar spre acest lucru. Așadar, urmând acestui canon, și prezentul canon îi afurisește pe aceștia. Iar jurămintele grecești sunt cele practicate de către greci, căci aceia, deoarece credeau în zei mincinoși, jurau pe numele lor, iar alții credeau în elemente și alții în altele de acest fel. Dar va întreba cineva, dacă prezentul canon amintește de canonul lui Vasile cel Mare, ce pedepsește pe cei care s-au dus la demoni în mod voluntar sau involuntar și pe cei care au jurat cu jurăminte grecești, dacă cineva nu a mers la demoni, nici nu s-a întinat, ci cinstește credința ortodoxă, jură totuși cu jurăminte grecești din neglijență, va fi pedepsit sau nu? Răspuns. Va fi pedepsit, dar nu la fel cu cei care au mers la demoni, ci mai moderat și după cum consideră episcopul locului. Căci și [Sfântul] Vasile cel Mare face o distincție între cei care au mers la demoni și cei care au jurat. Și îl pedepsește mai moderat pe cel care a gustat dintr-o mare necesitate cele nelegiuite și pe cel care a jurat cu jurăminte grecești. Totuși, toți vor fi supuși fără nicio diferență afurisirii, pentru ca cel care neglijează poruncile dumnezeiești să învețe să nu se joace cu cele cu care nu trebuie să te joci. Dar dacă cineva jură cu un jurământ ce nu este grecesc, ci neobișnuit, precum pe copiii lui sau pe altceva care nu aduce o ofensă față de credință, va fi pedepsit? Răspuns. Capitolele 4 și 5 ale titlului 5, cartea XXII din *Basilicale*, îi opresc pe cei care jură cu jurăminte conform cu o religie nerecunoscută legal, căci spune capitolul 4, pentru că jurământul este oferit, se cuvine să se jure în acest fel, căci dacă eu îți solicit să fie pe Dumnezeu, iar tu juri pe capul tău sau pe copiii tăi nu are nicio valoare. Dar dacă ți-am solicitat să fie pe capul tău sau pe copiii tăi și tu ai jurat astfel, se cuvine ca jurământul să aibă valoare. Și capitolul 5 spune: „Îți solicită în chip corect să juri pe mântuirea ta, căci orice jurământ permis, făcut după procedură, să fie păzit, precum și cel care va jura pe propria religie”. Și ultima temă a aceluiași capitol spune: „Jurământul făcut pe o religie nerecunoscută de lege să nu fie păzit”. Iar religia este nerecunoscută de lege dacă este contrară credinței ortodoxe. De aceea, ortodoxul care nu jură precum ceilalți creștini, ci precum cei care cred greșit, nu numai că nu va avea vreun folos de pe urma jurământului, ci va fi pedepsit, potrivit canoanelor.

Canonul 95 Trulan

95. Pe aceia dintre ereticii care se adaugă Ortodoxiei și părții celor care se mântuiesc îi acceptăm conform obiceiului și rânduielii următoare: astfel, pe arieni și pe macedonieni, pe novațieni, care se denumesc pe ei înșiși „cei puri”

și „stângaci”, pe quartodecimani sau tetradiți și pe apolinariști îi acceptăm după ce oferă niște documente scrise și după ce anatematizează toată erezia care nu este în același cuget după cum cugetă Biserica lui Dumnezeu cea sfântă, sobornicească și apostolică, fiind pecetluită, adică fiind mai întâi unși cu Sfântul Mir, și anume: la frunte, ochi, nări, gură și urechi și, pecetluindu-i pe ei, spunem: „Pecetea darului Sfântului Duh”. În privința paulianiștilor, care și-au căutat mai apoi refugiul în Biserica sobornicească, este dată hotărârea ca ei să fie neapărat rebotezați. „Totuși, pe eunomiieni, care sunt botezați printr-o singură afundare, și pe montaniști, care sunt denumiți aici frigieni, și pe sabelieni, care învață identitatea Fiului cu Tatăl și care comit și alte lucruri primejdioase, și pe toate celelalteerezii – fiindcă aici sunt multe, mai cu seamă cele care provin din ținutul galatenilor – și pe toți dintre aceștia care doresc să se adauge Ortodoxiei îi primim ca pe niște păgâni: în prima zi, îi facem pe aceștia creștini, iar a doua zi, îi facem catehumeni, după care, [în] a treia zi, îi exorcizăm prin suflarea de trei ori spre fața și spre urechile lor și astfel îi catehizăm și îi facem să petreacă un timp în Biserică și să asculte Scripturile. Și după aceea îi botezăm”. Iar pe manihei, pe valentinieni și pe marcioniști și pe cei care provin din erezii asemănătoare, acceptându-i ca pe păgâni, îi rebotezăm. Iar nestorienii, eutihianiții și severienii și cei care provin din erezii asemănătoare trebuie să întocmească documente scrise și să anatematizeze erezia lor și pe Nestorie, Eutihie, Dioscor și pe Sever și pe ceilalți conducători ai unor asemenea erezii, și pe cei care cugetă cele ale acestora, și toate ereziile menționate mai înainte, și astfel vor avea parte de Sfânta Împărtășire.

Can. 46, 47, 48 Ap.; 19 I Ec.; 7 II Ec.; 13 Anc.; 14 Neoc.; 8, 10 Ant.; 6, 7, 8 Laod.; 57 Cart.; 1, 47 Vasile; 12 Teofil

Interpretarea lui Aristenos. Pe cei care se întorc de la eretici îi primim astfel: pe arieni, macedonieni, novațieni, pe catari, pe stângaci, pe quartodecimani, adică tetradiți, și pe apolinariști, după ce anatematizează toată erezia, îi ungem cu sfântul mir la frunte, ochi, nări, gură și urechi, și pecetluindu-i, spunem: „Pecetea darului Duhului Sfânt. Amin”. Unii dintre eretici sunt botezați, alții sunt doar unși cu sfântul mir, alții sunt primiți în comuniune după ce anatematizează toată erezia și pe cei ai lor. Iar unii sunt botezați, alții sunt unși doar cu mir. Unora, după ce anatematizează erezia proprie și pe alții, le este suficient acest lucru și sunt primiți în comuniune, ceea ce este arătat de către prezentul canon, deși multe dintre erezii au fost omise. Pe paulianiști, care se trag de la Paul de Samosata, și pe ceilalți eretici care vin la credința ortodoxă, după ce sunt primiți precum păgânii, sunt botezați, cerându-le să anatematizeze în prima zi ereziile

acestora și îi facem pe ei, după aceea, creștini, iar în a doua zi, îi catehizăm în cuvântul adevărului, apoi le facem pe celelalte. Și astfel, după ce sunt unși în biserici și ascultă dumnezeieștile Scripturi, îi învrednicim de dumnezeiescul Botez. Pe paulianiști îi rebotezăm. Pe eunomieni, montaniști, sabelieni și pe toți de la aceștia îi primim precum pe păgâni și îi facem în prima zi creștini, în a doua, îi facem catehumeni, iar în a treia, îi exorcizăm, suflând de trei ori la față și urechi, și astfel îi catehizăm și îi facem să petreacă în biserică și să asculte Scripturile și apoi îi botezăm. Dar pe manihei, pe valentinieni, pe marcioniți, pe severieni și ereziile de la unii ca aceștia, după ce oferă documente, trebuie să anatematizeze toată erezia și astfel au parte de sfânta comuniune.

Interpretarea lui Zonas. Acest canon este Canonul 7 al Sinodului II Ecumenic. Așadar, cele spuse acolo sunt suficiente, căci a vorbi din nou despre cele cu privire la acestea, va fi considerat o lucrare în zadar.

Interpretarea lui Balsamon. Cu privire la acest canon, care este Canonul 7 al Sinodului II Ecumenic, am scris acolo suficient și nu trebuie să repetăm cele cu privire la acestea. Dar, fiindcă a fost adăugat de către acest sinod faptul că se cuvine ca maniheii, valentinienii și marcioniții și alții din erezii asemănătoare să fie botezați precum eunomienii și montaniștii, iar nestorienii, după ce oferă documente ale credinței lor și după ce l-au anatematizat pe Nestorie, și pe Eutihie, și pe Dioscor, și pe Sever și pe ceilalți care cugetă la fel cu aceștia și ereziile lor, să aibă parte de sfânta comuniune, ne referim și spunem precis doar despre aceștia. Așadar, maniheii sunt cei care le gândesc pe cele ale lui Manis, care se numea pe el însuși Mângâietor, și care a considerat că Hristos s-a arătat și a pățimit numai sub aparență, și că există două principii, al binelui și al răului, adică Dumnezeu și soarele, și blasfemia împotriva Vechiului Testament, și a poruncit să se venerze luna și stelele ca dumnezei, învăța metempsihoza, nega învierea trupului și declara că iarba, copacii și apa sunt însuflețite. Valentinienii sunt bogomilii care au fost descoperiți în timpul împăratului Valens, adică mesalienii, euxiții, entuziaștii. Iar marcioniții provin de la Marcion, care afirma trei principii, primul, Dumnezeu nevăzut de sus, al doilea, văzutul, creația și demiurgul, al treilea, diavolul. Dar botează nu numai o singură dată, ci de trei ori, permițând și femeilor să boteze. Iar nestorienii sunt considerați cei care, conform lui Nestorie, îl separă pe Dumnezeu Cuvântul de omul asumat de către El, despre care am scris în prologul la Sinodul al III-lea [Ecumenic]. De asemenea, și în privința ereziei lui Eutihie, Dioscor și Sever am tratat corespunzător în prologul de la Sinodul al III-lea [Ecumenic]. Așadar, citește-le pe acelea.

Canonul 96 Trulan

96. Cei care s-au îmbrăcat în Hristos prin Botez au făgăduit să imite viețuirea Lui în trup. Astfel, pe cei care își aranjează părul capului prin anumite tipuri de împletituri, spre vătămarea privitorilor, și îl împodobesc, producând prin aceasta amăgire sufletelor nestatornice, îi tratăm în chip părintesc printr-o pedeapsă adecvată, îndrumându-i și învățându-i să trăiască în mod cumpătat pentru ca, părăsind ademenirea și deșertăciunea materiei, să-și transpună mintea în mod neîntrerupt înspre viața cea nepieritoare și fericită și să aibă cu sfială o purtare neprihănită și, după cât le este posibil, să se apropie de Dumnezeu prin curățirea vieții și să înfrumusețeze prin virtuți și prin obiceiuri folositoare și ireproșabile omul cel interior, mai mult decât pe cel exterior, încât să nu poarte în ei înșiși nicio rămășiță din îndărătnicia potrivnicului. Iar dacă cineva s-ar comporta contrar canonului de față, să fie afurisit.

Interpretarea lui Aristenos. Cei care își elaborează părul în modelul împletiturii spre vătămarea privitorilor este afurisit. Sinodul a hotărât ca cei care își împodobesc capul și cei care își aranjează părul în împletitură spre vătămarea celor simpli și care trăiesc simplu să fie afurișiți. Căci trebuie să avem o conduită curată și să ne apropiem în frică de Dumnezeu, după cât putem, prin curățire în viață și să înfrumusețăm prin virtuți omul interior și exterior.

Interpretarea lui Zonaras. Sfântul Apostol Pavel spune: „Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat” [*Galateni* 3, 27], iar cei care s-au îmbrăcat în Hristos prin dumnezeiescul Botez se cuvine să aibă o conduită conform Aceluia și să urmărească întreaga puritate, chibzuință și curățire și să nu se atașeze de zădărnicia materiei și să nu-și împodobească trupul în mod excesiv și elaborat. Dar ce podoabă ar fi mai elaborată și mai excesivă decât a împleti părul capului și a-l aranja bine, a-l împodobi și a-l expune ca amăgire și înșelătorie pentru sufletele nestatornice în credință și, de aceea, îndreptate spre imoralitate? Așadar, acei dumnezeiești Părinți au menționat aranjarea și împodobirea părului prin împletituri, căci atunci, se pare, nu se intervenea cu nimic la păr, precum se intervine acum de către cei care vopsesc părul și de către frizeri, care fac tot efortul pentru a crește părul și a face bucle femeiești, care să cadă până la șolduri, dacă se poate. Iar acest lucru este practicat nu numai pentru că nu taie părul ce este în exces, ci și pentru că nu le-a trecut lama prin cap și intervin cu orice lucru posibil ca să crească părul și să-l facă abundent. Și părul este făcut bucle, folosindu-se de tuburi, ca să îi adauge încrețire și este vopsit ca să fie maroniu și este aurit. Iar unii își fac părul capului umezit cu apă și îl țin expus la soare

în plină vară ca să-și preschimbe negrul părului. Dar sunt și cei care își adaugă extensii false, tăindu-și părul lor natural și cu care s-au născut. Și acum părul capului este aranjat și dichisit în acest fel de către cei mai mulți. Dar în privința bărbii este practicat un lucru cu totul contrar. Căci de îndată ce le apar vlăstare noi le rad imediat ca să nu se formeze prima barbă, ci ca finețea lor să li se arate pe chipuri și, se spune, ca să pară ca femeile și să se efemineze. Iar celor care, după ce trece o perioadă ce le face ca părul bărbii să crească aproape constant, ca să nu poarte barbă lungă, aceștia se țin departe de lamă, dar își trec prin barbă o bucată de țiglă arsă pe cărbuni și cu aceasta ard tot părul care atârnă, dar le rămâne în așa fel încât se pare că tocmai le crește prima barbă și unii care au ajuns deja la bărbăție arată ca niște adolescenți cu prima barbă. Iar aceste lucruri sunt practicate nu numai de către cei simpli, ci chiar și de către cei mai de sus. De ce răul menționat a devenit răspândit peste tot și s-a răspândit între creștini precum o boală epidemică și îi devorează aproape pe toți și toate acestea există, deși dumnezeiasca și cea mai veche poruncă din *Deuteronomul* spune: „să nu vă tundeți rotund părul capului vostru, nici să vă stricați fața bărbii voastre” [*Leviticul* 19, 27], iar Marele Pavel spune: „Dacă bărbatul își lasă părul lung, este o necinste pentru el” [*1 Corinteni* 11, 14]. Așadar, Părinții acestui Sinod [Ecumenic] îi pedepsesc părintește pe cei care fac cele spuse mai sus și îi supun afurisirii. Dar părinții de acum permit nu numai ca cei care fac cele enumerate cu privire la păr și barbă și alte lucruri mai de rușine și care intră astfel în biserică să rămână nepedepsiți, ci îi și binecuvântează și, culmea ciudăteniei, îi împărtășesc de cele sfinte pe aceștia care doresc să se împărtășească de ele. Și nu este nimeni care să interzică acestea, nici patriarh, nici alți arhieriei, nici monahi, pe care cei care nu se rușinează astfel îi folosesc ca părinți duhovnicești.

Interpretarea lui Balsamon. Sfinții Părinți, punând la început cele din epistola către Galateni a Marelui Pavel, care spune în parte „Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat” [*Galateni* 3, 27], au stabilit ca să fie îndreptați prin pedeapsă cei care își sporesc și își înfrumusețează părul capului printr-o dichisire elaborată și prin împletitură, pentru ca prin acestea să atragă, precum printr-o momeală, sufletele celor nestatornici. Căci, afirmă ei, se cuvine ca toți credincioșii să ia seama la viața cea de sus și fericită și să viețuiască cu frică de Dumnezeu, de care să se și apropie, după putință, și să înfrumusețeze mai mult omul interior, adică sufletul, prin orice virtute, iar nu pe cel din afară. Iar dacă cineva se poartă mai departe contrar prezentului canon, va fi supus afurisirii. Iar Marele Pavel spune: „Dacă bărbatul își lasă părul lung, este o necinste pentru el” [*1 Corinteni* 11, 14], dar și legea mozaică spune în *Deuteronomul*: „să nu vă

tundeți rotund părul capului vostru” [Leviticul 19, 27]. Așadar, remarcă aceasta pentru cei care își ondulează, împletesc, vopsesc sau își udă cu apă părul, sau îl sporesc ori înfrumusețează în vreun alt fel sau adaugă la acesta păr străin. De asemenea, și pentru cei care își înfrumusețează părțile capului precum femeile.

Canonul 97 Trulan

97. Cei care conviețuiesc cu soția sau profanează în vreun alt fel, fără deosebire, locurile sfinte, purtându-se cu dispreț față de acestea și locuind astfel în ele, poruncim să fie evacuați chiar și din locurile catehumenilor din cinstitele biserici. Iar dacă cineva nu ar păzi lucrul acesta, dacă va fi cleric, să fie caterisit, iar dacă va fi laic, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 74, 88 Trulan; 28 Laod.

Interpretarea lui Aristenos. Cel căsătorit, dacă stă în biserică în mod disprețuitor, este exclus și din cele ale catehumenilor. Iar dacă nu respectă acest lucru, este caterisit sau afurisit. Cei care înjosesc locurile sfinte și locuiesc în acestea în chip disprețuitor, chiar dacă nu sunt împreună, să fie scoși și din cele ale catehumenilor. De asemenea, și cei care conviețuiesc cu femei și locuiesc în acestea. Iar cel care nu păzește acest lucru, ci se poartă în chip indiferent față de aceste dumnezeiești biserici, dacă este cleric, să fie caterisit, iar dacă este laic, să fie afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Sunt numite aici „locuri sfinte” nu dumnezeieștile lăcașuri, ci locuințele dimprejurul acestora, care sunt cele considerate pentru catehumenat. Căci nimeni nu ar fi atât de îndrăzneț, încât să conviețuiască cu soția în interiorul bisericii. Dar unii locuiau în casele care sunt unite cu totul de biserică și în cele pentru catehumeni, dar care însă nu trăiau probabil în chip cucernic și se purtau disprețuitor față de locurile sfinte, viețuind în acestea în mod indiferent, adică fără deosebire, fără a disocia între sfânt și profan. Canonul stabilește ca cei care se poartă astfel să fie excluși din locurile catehumenilor, iar cei care nu păzesc acest canon, dacă sunt clerici, îi caterisește, iar dacă sunt laici, îi afurisește. Dar faptul că cele ce sunt anexate sfintelor biserici sunt învrednicite de privilegii îl precizează capitolul doisprezece, titlul 1, cartea IV, care conține următoarele: „Cei care se refugiază să păstreze siguranța până la limitele bisericii cu piața publică, folosind bazinele interioare, grădinile, camere, galeriile și curțile, dar a fost interzis să doarmă sau să mănânce în interiorul templului”.

Interpretarea lui Balsamon. Sunt numite „locuri sfinte” cele consacrate lui Dumnezeu, adică sfintele altare, pronaosul și locurile pentru catehumeni și cele

din jurul acestora. Dar să nu numești locuri sfinte toate cele ce au fost confirmate de către biserici, adică locuințele rezidențiale și restul. Însă unii, deținând biserici, locuiau cu indiferență cu soțiile în locuințele și camerele pentru catehumeni dimprejurul acestora, fără a face diferență între sfânt și profan, ci folosindu-se de acestea fără nicio disociere. De aceea, și Sfinții Părinți au stabilit ca cei care înjosesc în mod disprețuitor locurile sfinte, nu numai că sunt excluși din biserici, chiar dacă au drepturi asupra lor, ci chiar și din cele ale catehumenilor. De aceea, nici nu au introdus în legislație faptul că îi exclude pe unii ca aceștia din biserici, pentru că știau că acest lucru este fără îndoială. Dar pentru că cei care aveau biserici doreau să le dețină chiar și pe cele ale catehumenilor, au spus Părinții că sunt excluși nu numai din biserici, ci și din locurile catehumenilor. Dar au menționat în chip corect nu bisericile, ci locurile sfinte, pentru că a locui cu soția în biserică este de o mare impietate și nici nu a fost luat în considerare de către Părinți ca să îndrăznească cumva cineva la o asemenea impietate. Dar locurile sfinte sunt înjosite prin locuirea cu femei, prin cântarea cântecelor nerușinate și nepotrivite și prin construirea de cămări, bucătării sau altele de felul acesta. Și se stabilește ca cei care încalcă acest canon, dacă sunt clerici, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici, să fie afurisiți. Citește și capitolul 12, titlul 1, cartea a V-a, ce a fost așezat la interpretarea Canonului 76 și să nu-ți fie ca o contradicție, fiindcă afli că limitele bisericii sunt bazinele interioare, grădinile și galeriile acesteia și de aceea nu poate ca cineva să-i scoată pe refugiați din acelea, pentru că numai pentru acest lucru sunt considerate ele ca părți ale bisericii, fiindcă și capitolul însuși stabilește să se doarmă și să se mănânce în acestea, lucruri care au fost interzise să fie făcute în biserică. Totuși, capitolul 21, aceeași carte și același titlu, stabilește ca ucigașii, adulterii și răpitorii să fie scoși afară din biserică și din limitele acesteia, deoarece pentru unii ca aceștia nu este loc de azil, căci afirmă că legile nu îi ajută pe cei care comit nedreptate, ci pe cei care sunt nedreptățiți. Citește și *Novela 73* a împăratului și domnului Leon Filosoful¹⁹⁰, care îi pedepsește în chip asemănător pe cei care permit locuirea în cele ale catehumenilor.

¹⁹⁰ *Novela 73* a lui Leon Filosoful precizează următoarele: „Exista o faptă care se făcea în mod rău și înainte drepturilor [promulgate] ce o interziceau, dar care este o îndrăznire mai gravă după ce a fost interzisă. Mă refer la faptul că unii conviețuiesc cu soțiile în părțile superioare ale bisericilor, pe care orice om le știe că se numesc ale catehumenilor, fiind un lucru ce nu este vrednic să fie trecut cu vederea, deci nici noi nu îl vom ignora. Așadar, această îndrăzneală a rămas nepedepsită, nu știi cum, până la Sinodul al VI-lea [Ecumenic]. Însă, la acest Sfânt Sinod, această problemă a fost considerată vrednică de atenție, iar cei care sunt preoți și sunt astfel de locatari au fost considerați susceptibili de caterisire, iar pe laici i-au supus afurisirii. Dar decizia sinodului nu a fost pusă în aplicare pentru îndreptățirea totală a preoției bisericilor. Chiar și atunci când această îndrăzneală a continuat în acea perioadă în care ilustrul nostru părinte a deținut sceptrul printre împărați, a fost nevoie de mâna imperială și de un asemenea decret pentru a alunga această nerușinare din locurile

Canonul 98 Trulan

98. Cel care însoțește spre comuniunea căsătoriei o femeie care a fost logodită cu altul, iar logodnicul ei încă mai trăiește, să fie supus acuzației de adulter.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care o ia pe cea logodită cu altul este adulter. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. În prezent, prin novela împăratului și domnului Alexios Comnenos, logodna este egală cu căsătoria. Dar și în trecut, de vreme ce se făcea sărutarea celor logodiți la logodnă și se oferea o arvună femeii de către bărbat, într-adevăr, cel care o lua pe o logodnică în căsătorie cât timp trăiește logodnicul ei era supus acuzației de adulter, deși era posibil atunci să dezlege logodna, ea având parte de sancțiunea unei pedepse. Dar dacă logodna nu a fost încă dezlegată, femeia fiind logodnica altuia, cel care a luat-o era într-adevăr considerat adulter. Dar unde nu a existat sărutarea, nici nu a urmat oferirea unei arvuni, precum se face în prezent la acele așa-zise uniri, chiar dacă altcineva o ia ca soție, nu cade sub acuzația de adulter.

Altă interpretare a lui Zonaras. Iar aceasta este evident dacă logodna este legată prin lege și nu este realizată o despărțire, căci spune legea că trebuie ca, precum la desfacerea căsătoriei, așa și la logodnă, să se realizeze o despărțire, cauzată de un motiv întemeiat, fie că se întâmplă ca acea căsătorie să fie netemeinică din cauza ilegitimității, fie din cauza religiei strării care nu a fost cunoscută, fie din pricina urâteniei obiceiurilor, fie din cauza schimbării sorții, fie că s-a descoperit că este însărcinată din sămânță străină, sau din cauza amânării căsătoriei peste patru ani, care nu s-a realizat dintr-o cauză întemeiată, probabil din pricina unei perioade de boală, sau a morții părinților, sau a unor acuzații capitale, sau a absenței îndelungate făcute din necesitate, sau dacă o fată este logodită prin constrângerea conducătorului districtual și când părinții ei nu sunt de acord, sau din cauza tunderii adevărate și a coborării în viața monahală, sau pentru faptul că femeia nu poate să facă copii, sau bărbatul nu le poate săvârși pe cele ale bărbaților, sau este un complotist, sau averea sa este supusă confiscării

sfinte. Prin urmare, dorind să menținem acest lucru și de acum înainte, stabilim că nimeni, absolut nimeni, nici un preot, nici un laic, să nu conviețuiască împreună cu femeile în locurile numite ale catehumenilor. Dacă cineva ar fi găsit că banalizează această locuință sfântă, acesta să fie scos de acolo fără onoare de către mâna imperială, iar cel care a oferit locuirea, fie că este un preot sau altcineva care are îngrijirea bisericii, va fi, de asemenea, în pericol de a-și pierde îngrijirea din cauza unui astfel de dispreț și din cauza banalizării locurilor sfinte” [P. NOAILLES, A. DAIN (eds), *Les Nouvelles de Léon VI le Sage...*, pp. 261-263].

publice, sau este supus unei alte slujiri foarte dificile. Căci cel care a luat-o pe cea care a fost logodită cu altul, dacă vreuna dintre condițiile enumerate nu a desfăcut sau încheiat logodna deja realizată, cât timp încă trăiește logodnicul, este supus evident pedepsei adulterilor. Căci ceea ce se comite este adulter, iar nu căsătorie. Căci dacă cel care s-a căsătorit cu una repudiată este adulter, conform rațiunii adevărului în sine, ce va fi prevăzut cu cel care a luat-o pe cea repudiată nu conform legii de către logodnicul ei? Dar și în Vechiul Testament, cel care o batjocorește pe cea logodită cu altul este pedepsit în mod aproape egal ca adulter, fiindcă unirea logodnei i-a adus pe ei împreună, pentru că, se spune, a umilit-o pe „soția” aproapelui [*Deuteronomul* 22, 24]. Dar tot așa este denumită și Sfânta Fecioară ca „soție a lui Iosif”, fiindcă se spune: „Nu te teme să o iei pe Maria, soția ta” [*Matei* 1, 20].

Interpretarea lui Balsamon. Legiuitorii stabilesc logodna ca o aducere aminte și o promisiune a căsătoriilor viitoare. Însă unii au spus că, dacă cineva ar lua-o pe cea care a fost logodită cu altul conform legii căsătoriei, nu este adulter, dar nici desfrânat, căci nu a păcătuit, pentru că s-a unit cu ea în mod legal, și nu a greșit ca adulter, pentru că nu este încă căsătorită. Așadar, Sfinții Părinți, neacceptând acest lucru, au stabilit să fie judecat drept adulter cel care a luat-o în comuniunea căsătoriei pe cea logodită cu altul, pentru că s-a realizat sărutarea logodnicilor și au fost date arvuni pentru asigurarea părților ce au consimțit și logodnicul nu poate în vreun fel să ia altă femeie, dacă nu s-a desfăcut prima logodnă conform legilor. Și acestea sunt cele din canon. Dar, unul ca acesta va fi condamnat astăzi cu mult mai mult ca adulter, fiindcă, din venerabila novelă despre logodnă a ilustrului și sfântului împărat și domn Alexios Comnenos, logodna este echivalată aproape în toate cu căsătoria deplină și nu este desfăcută în alt fel, decât potrivit modurilor în care este dizolvată o conviețuire deplină. Dar să nu te miri că nu a fost legiferat ceva de către Părinți cu privire la femeie, căci, dacă cel care o ia pe aceasta este pedepsit, acesta putând să pună înainte [ca motiv] probabil și necunoașterea, cu atât mai mult va fi pedepsită femeia, care nu este în stare să spună același lucru, fiindcă logodnicul ei trăiește. Totuși, acela va fi pedepsit ca adulter, dacă s-a căsătorit în cunoștință de cauză cu cea logodită cu altul. Iar femeia, oricum ar fi cauza, va fi pedepsită ca adulteră. Dar cum așa? Cel care a luat o logodnică străină în comuniunea căsătoriei este pedepsit ca adulter, iar cel care a desfrânat cu ea, nu este pedepsit ca adulter? Răspuns. Dacă cineva s-a unit în cunoștință de cauză fie potrivit comuniunii căsătoriei, fie în mod desfrânat, cu una logodită cu altul, este pedepsit ca adulter, pentru că numai cel care nu a știut de logodnă, este pedepsit ca desfrânat. Dar expresia „cel care însoțește

spre comuniunea căsătoriei pe logodnica altuia” este aplicată de către canon din pricina cauzei evidențiate la începutul interpretării. Acestea sunt cele cu privire la o femeie care a fost logodită cu altul. Căci dacă nu este realizată o logodnă, ci o înțelegere, confirmată prin oferirea unei arvuni, ceea ce există astăzi cu scrisorile de unire care se fac, cel din acest caz nu va fi pedepsit ca unul care a încălcat înțelegerile și a contractat o căsătorie cu o altă persoană. Dar să știi că, și în Legea lui Moise, logodna era considerată ca o căsătorie și logodnica era denumită soție și un alt bărbat care o lua pe aceasta era pedepsit ca adulter. Căci spune legea în Vechiul Testament: „a umilit-o pe soția aproapelui” [Deuteronomul 22, 24], adică a dezvirginat-o pe logodnica lui. Însă tot așa este denumită ca „soție a lui Iosif” și Sfânta Fecioară și Maica lui Dumnezeu, fiindcă spune dumnezeiasca și Sfânta Evanghelie: „Nu te teme să o iei pe Maria, soția ta” [Matei 1, 20]. Citește și *Novela 93* a împăratului și domnului Leon Filosoful, care stabilește ca logodna să fie desfăcută, dacă după aceasta femeia ar fi descoperită că este însărcinată din sămânță străină primită anterior.

Altă interpretare a lui Balsamon. Remarcă din prezentul canon faptul că și înainte de *novela* împăratului și domnului Alexios Comnenos logodna nu era dezlegată decât din pricina unor cauze bine întemeiate. Căci de aceea și cel care se unește în chip desfrânat sau marital cu cea logodită cu altul cade sub acuzația de adulter. Dar să știi și acest lucru, că și Sfinții Părinți, precum spune canonul, îl supune pe cel care a luat-o în căsătorie pe logodnica altuia acuzației de adulter. Dar unii dintre cei erudiți, probabil din compasiune, îl eliberează în mod sistematic pe acesta de o asemenea vinovăție. Căci spun că dacă logodnicul și logodnica s-au unit înainte de căsătorie și s-a născut un copil, iar unul dintre logodnici moare înainte de căsătorie, acesta este considerat natural și născut în desfrânare. Dar noi afirmăm că și înainte de *novela* împăratului și domnului Alexios Comnenos, care a echivalat logodna întru toate cu căsătoria, au fost oferite de către legi logodnicilor drepturi maritale în raport unul cu altul, pentru că logodnica, în cazul în care logodna era încheiată înaintea căsătoriilor, putea intenta o acțiune pentru zestrea dată logodnicului, potrivit temei 2, capitolul 17 al titlului 7 al cărții IX din *Basilicale*, care spune: „Logodnica care oferă zestrea, dacă nu se căsătorește, are dreptul asupra zestreii”, și potrivit capitolului 74 al primului titlu al cărții XXIX, care spune: „Logodnica, care oferă zestrea și nu se căsătorește, chiar dacă are mai puțin de doisprezece ani, are dreptul de revendicare potrivit reproducerii zestreii. Iar acest drept are loc și în acțiunile personale”. Iar logodnicul, potrivit prezentului canon și capitolului 8, titlul 58, cartea LX și temei 3, capitolul 12, titlul 32, cartea LX, în conformitate cu dreptul de soț, intentează vina de adulter împotriva

logodnicei care s-a unit cu altul înainte de căsătorie și împotriva celui care a făcut adulter cu ea. De aceea, dacă logodnicii aveau asemenea drepturi unul față de altul și înainte de novelă, cu atât mai mult după novelă, care stabilește că logodna este echivalentă cu căsătoria în toate, datorită săvârșirii sfintelor și dumnezeieștilor rugăciuni. De aceea, și logodnicul va fi numit soțul propriei logodnice și cel născut din aceasta va fi copilul legitim și moștenitor și supus tatălui, nefiind împiedicat de niciun argument prin faptul că nu s-a făcut căsătoria.

Canonul 99 Trulan

99. Am aflat însă că în ținutul armenilor se săvârșește și următorul lucru: unii, fierbând anumite părți de carne în interiorul Sfintelor Altare, le aduc, împărțindu-le preoților ca părți alese special după obiceiul iudaic. Fiindcă păzim neîntinarea Bisericii, hotărâm să nu fie permis niciunuia dintre preoți să primească părțile de carne de la cei care le oferă ca părți alese special, ci să se mulțumească cu cele care sunt pe placul celui care le aduce, însă și această aducere să fie făcută în afara bisericii. Iar dacă cineva ar face un asemenea lucru, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 3 Ap.

Interpretarea lui Aristenos. Unii fierbeau carne în biserici după obiceiul iudaic. Așadar, cel care ar permite acest lucru sau ar lua ceva din ele, nu mai este preot. Iar dacă cineva ar aduce de acasă, să ia ceea ce este pe placul celui care aduce, dacă aducerea se face în afara bisericii. Unii din ținutul armenilor, fiindcă fierbeau părți de carne în sfintele lăcașuri, aduceau preoților anumite părți special alese dintre acelea, făcând aceasta în chip iudaic. De aceea, Părinții, aflând că se face acest lucru, au interzis să se săvârșească și au stabilit ca să nu fie permis preoților să solicite părți de carne stabilite, ci să se mulțumească cu acelea pe care le stabilește cel care aduce, iar aducerea lor să fie făcută în afara bisericii. În caz contrar, cel care face în alt fel este afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. La iudei, cei care jertfeau aduceau preoților pieptul de la animalul sacrificat și alte părți de animal, potrivit motivelor pe care le aveau și pentru care au adus, potrivit celor aduse. Însă la armeni nu se practica jertfe de animale, fiindcă era interzisă creștinilor aducerea animalelor la jertfă. Dar, fiindcă fierbeau cărnuri în interiorul altarului, ofereau din acestea preoților anumite părți stabilite, ceea ce interzice sinodul, ca obicei iudaic. Și interzice și fierberea în biserică și să se ofere în ea preoților cele stabilite. Iar dacă cei care aduc doresc să le ofere acestora unele și altele, este permis în afara bisericii. Dar sinodul a permis acest lucru întru totul din pricina obiceiului care este în vigoare la aceia. Iar ceea ce se aduce se numește parte aleasă special, ca una care este luată din jertfa întreagă.

Interpretarea lui Balsamon. Știi că, de vreme ce Moise a poruncit israeliților, după momentul ieșirii lor din Egipt, să sacrifice un miel și să ungă cu sângele lui ușorii caselor lor, pentru a scăpa de pericolul uciderii celor întâi-născuți, a fost considerat de către iudei că prin jertfa mielului și prin alte feluri de animale îl împăciuiesc pe Dumnezeu în anumite zile. Iar această jertfă se făcea într-un anumit loc, iar carnea se fierbea și se porționa în alte locuri. De aceea, se ofereau anumite părți din animalul sacrificat preoților, lucruri despre care nu este momentul să vorbim. Dar fiindcă Sfinții Părinți au știut că în ținutul armenilor nu se fac jertfe de animale, dar se fierbeau în interiorul altarului bucăți de cărnuri și din ele se ofereau preoților în mod iudaic anumite părți alese special, adică părți consacrate, probabil picioarele și capetele sau altceva de felul acesta, au stabilit ca să nu se fiarbă bucăți de cărnuri în interiorul altarului, nici să nu se aducă preoților în interiorul acestuia asemenea părți consacrate, potrivit vechiului obicei ce era în vigoare, ci o asemenea aducere să înceteze și preoții să primească de la laici acele lucruri și feluri pe care aceștia din urmă le doresc. Dar se pare că, din pricina unui obicei care era în vigoare la armeni, Părinții au permis ca laicii să aducă preoților cele alese de ei. Dar nimeni nu este obligat la noi să facă un asemenea lucru. Însă ar spune cineva, de vreme ce canonul face diferența în privința a două lucruri între cele petrecute în ținutul armenilor, adică cu privire la fierberea bucăților de cărnuri în altare și cu privire la aducerea unor părți alese special pentru preoți, cum de Părinții au interzis doar aducerea cărnurilor în biserici? Răspuns. Fierberea unor părți de cărnuri în altare era pretutindeni interzisă la creștini de pe vremea când jertfa de animale a fost oprită și, de aceea, nu a fost considerat de către Părinți să se mai precizeze despre aceasta. De aceea, legislația a fost doar cu privire la părțile speciale aduse preoților, ca un lucru de interes ce probabil este considerat încă sub cercetare.

Canonul 100 Trulan

100. Cartea *Înțelepciunii* poruncește ca „ochii tăi să privească drept înainte” [*Pilde* 4, 25] și „supraveghează-ți inima prin toată paza” [*Pilde* 4, 23], căci simțirile trupului se strecoară repede în suflet. Astfel, poruncim ca, de acum înainte, să nu mai fie pictate sub niciun alt fel reprezentări, fie în tablouri, fie expuse în orice alt mod, care ademenesc vederea și care distrug mintea și îndeamnă spre aprinderile poffelor rușinoase. Iar dacă cineva ar încerca să facă așa ceva, să fie afurisit.

Interpretarea lui Aristenos. Imaginile care mișcă privirea spre lucruri nerușinate nu trebuie pictate. Iar cel care face contrar este afurisit. *Înțelepciunea* [lui Solomon] poruncește: „Ochii tăi să privească drept înainte și veghează inima ta cu

toată paza” [*Pildele lui Solomon* 4, 23, 25]. De aceea, Părinții au considerat necesar să interzică să se facă picturi pe tablouri sau pereți care mișcă privirea spre lucruri rușinoase și corup mintea. Au poruncit ca cel care încalcă acest lucru să fie afurisit.

Interpretarea lui Zonaras. Anumite desene, adică picturi, lipsite de demnitate, erau pictate pe pereți sau pe tablouri, care îi suscitau pe privitori la plăcere și la fapte de rușine și îi aprindea spre plăceri carnale. Așadar, canonul nu permite în niciun fel să se facă acestea, bazându-se pe mărturii scripturistice și spunând că se întâmplă ca simțirile să se strecoare repede în suflet, adică să forțeze sau să intre cele văzute din acestea sau auzite. De aceea, pe cei care fac asemenea lucruri îi pedepsește cu afurisirea.

Interpretarea lui Balsamon. Vederea este cel dintâi dintre simțuri și se cuvine să ne călăuzim prin aceasta spre tot lucrul bun, iar nu să trădăm poruncile lui Dumnezeu, precum strămoșul nostru. Căci se spune că acela a văzut copacul în pârgă și a fost înșelat și a mâncat, făcându-se vinovat de moarte. Așadar, fiindcă unii, fiind înnebuniți de erotism și indiferenți cu privire la viețuire, au întruchipat pe tablouri, sau pe pereți sau pe alte lucruri figuri erotice sau alte lucruri murdare, astfel încât să le suscite poftele lor trupești prin privirea acestora, Sfinții Părinți au decis, folosindu-se de mărturii scripturistice, ca acestea să fie oprite ca unele care înșală, adică amăgesc privirea, și strecoară, adică introduc, în suflet tot ceea ce este rău și sunt cauzele nerușinărilor și a escapadelor nedemne ce distrug ceea ce este după chipul lui Dumnezeu. Iar cei care vor îndrăzni un asemenea lucru, sub orice fel, sunt pasibili de afurisire. Remarcă faptul că în casele unor bogați, nu numai că sunt creionate unele ca acestea și sunt aurite, fiind întruchipate cu toată nerușinarea, ci sunt modelate cu înfățișare umană prin forme de ghips.

Canonul 101 Trulan

101. Dumnezeiescul Apostol îl denumeste cu glas răspicat pe om, care a fost creat după chipul lui Dumnezeu, drept „Trup al lui Hristos” [*1 Corinteni* 12, 27] și „Templu” [*1 Corinteni* 3, 16]. Astfel, cel care a dobândit vrednicia cerească prin Pătimirea mântuitoare, depășind întreaga creație sensibilă, fiindcă Îl mănâncă și Îl bea pe Hristos, este preschimbat întru totul înspre viața veșnică, sfințindu-și sufletul și trupul prin împărtășirea de dumnezeiescul har. De aceea, dacă cineva ar dori ca la momentul adunării să se împărtășească cu Preacuratul Trup și să devină, prin participare, una cu El, ținându-și mâinile în formă de cruce, să se apropie astfel și să primească comuniunea harului. Căci pe cei care, în afară de mâna lor, pregătesc pentru primirea dumnezeiescului Dar anumite vase de aur

sau din alt material, pentru ca prin acestea să se învrednicească de Preacurata Comuniune, nu îi acceptăm în niciun chip, fiindcă preferă materia cea neînsuflețită și inferioară mai mult decât chipul lui Dumnezeu. Iar dacă cineva va fi descoperit că oferă Preacurata Comuniune celor care aduc aceste vase, să fie afurisit și el și cel care le aduce.

Interpretarea lui Aristenos. Cel care se va împărtăși să-și pună mâinile în formă de cruce și să ia cu gura, iar cel care își confecționează un vas de aur sau din alt material în locul mâinilor, să fie afurisit. Omul, care este creat după chipul lui Dumnezeu și trup al lui Hristos și templu, conform Apostolului, este mai presus de orice creație sensibilă. De aceea, dacă cineva ar dori să se împărtășească de cuminecătură și nu ar lua-o cu gura, ca unul care își pune mâna sa sub formă de cruce, ci își va confecționa vreun vas de aur sau din alt material, încât să primească dumnezeiescul dar din acesta și astfel să fie învrednicit de împărtășirea aceasta, să fie afurisit și el și cel care împărtășește, ca cei care au cinstit mai mult materia neînsuflețită și supusă mâinilor, decât chipul lui Dumnezeu.

Interpretarea lui Zonaras. Unii, probabil din evlavie și cinste pentru dumnezeieștile daruri, își făceau anumite vase de aur sau din alt material dintre cele prețioase și primeau în acelea preacuratul trup al Domnului și se împărtășeau astfel cu el. Însă sinodul nu acceptă acest lucru, deși era făcut din evlavie, fiindcă omul, care fusese cinstit după chipul lui Dumnezeu și care este trupul lui Hristos, templul lui Dumnezeu, conform dumnezeiescului Apostol Pavel, este considerat mai de cinste decât orice lucru sensibil. Astfel, deoarece se spune că cel care este învrednicit de cele sfinte este mai presus de orice creație sensibilă, cel care îl mănâncă și bea pe Hristos este sfințit prin cuminecarea cu trupul și cu sufletul. Dacă cineva la vremea adunării dorește să se împărtășească de preacuratul trup, să se apropie, întinzându-și mâinile și punându-le în formă de cruce, și astfel să primească comuniunea harului, pe care Domnul ne-a dăruit-o în sfințire. Căci, într-adevăr, nimeni nu este vrednic de împărtășirea cu El, ci toți suntem învredniciți de aceasta prin har, precum am fost mântuiți prin har, conform marelui Pavel. Canonul spune că cei care aduc asemenea vase și doresc să primească prin acestea cuminecarea, ca unii care cinstesc mai întâi materia neînsuflețită decât chipul lui Dumnezeu, să fie afurisiți, precum și cei care îl împărtășesc din acestea.

Interpretarea lui Balsamon. În anumite perioade unii oameni bogați, fiindcă îi disprețuiau probabil pe săraci, își confecționau anumite vase din aur, sau argint sau dintr-un alt material, sub pretextul evlaviei și fricii de Dumnezeu, și le foloseau

pe acestea în loc de mâini și primeau în acestea preacuratul Trup al Domnului și Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos la momentul Sfintei Împărtașiri. La început acest lucru a fost inventat de către unii probabil din evlavie, considerând că mâna, fiindcă atinge și unele lucruri rușinoase și nevrednice, nu este vrednică de primirea trupului Domului. Dar, după trecerea timpului, evlavia s-a preschimbat în păgubire sufletească, fiindcă cei care făceau aceasta au căutat să le cinstească mai mult decât pe săraci și astfel să se trufească. De aceea, fiindcă acest lucru s-a părut Părinților ca pricină de smintire a multora, dar și ofensator față de trupul nostru, care a fost plăsmuit după chipul lui Dumnezeu, au spus că, de vreme ce marele Apostol Pavel l-a numit pe om trup al lui Hristos, icoană a lui Dumnezeu și cea mai cinstită dintre creaturi, ca cel care este învrednicit de împărtașirea cu cele sfinte și dumnezeiești și, de aceea, este sfințit și cu sufletul și cu trupul, nu se cuvine ca unii să prefere înaintea acestuia lucrurile neînsuflețite și supuse mâinilor făcute din aur sau din alte materiale. Cei care fac contrar acestora, evident cei care se folosesc ei înșiși de asemenea lucruri din orice materiale pentru primirea trupului lui Hristos și cei care îl împărtășesc pe aceștia să fie afurișiți. Dar să nu te miri, nici să nu chestionezi cauza pentru care în unele biserici sfântul trup al lui Hristos este împărtășit laicilor și nu este pus acestora în mână conform înțelegerii canonului, căci credința dreaptă și frica de Dumnezeu și evlavia nesuspectată trădează acest lucru, iar nu nevrednicia laicilor. Dar cred că prin prezentul canon sunt cuprinși cei care la momentul sfintei împărtașiri pun înainte rangurile și neamul și caută să fie cinștiți primii.

Canonul 102 Trulan

102. Cei care au primit de la Dumnezeu puterea de a lega și dezlega trebuie să ia în considerare calitatea păcatului și dispoziția păcătosului spre reîntoarcere și astfel să aplice bolii tratamentul corespunzător, ca nu cumva, întrebuintându-le pe amândouă prin exces, să greșească în privința mântuirii celui care suferă. Căci boala păcatului nu este simplă, ci diversificată și felurită și odrăslește multe vlăstare ale stricăciunii, din care răul se răspândește mai mult și se dezvoltă mai departe, până când va fi oprit prin puterea vindecătorului. De aceea, cel care dovedește pricepere vindecătoare în privința sufletului trebuie să examineze mai întâi dispoziția păcătosului, dacă acesta tinde spre însănătoșire sau, în sens contrar, dacă prin propriile lui comportamente își aduce boala asupra lui însuși. Apoi să observe în ce măsură se îngrijește între timp de conduita lui și dacă nu se opune doctorului sau dacă se intensifică rana sufletului din cauza remediilor propuse și astfel să determine milostenia conform vredniciei. Căci toată grija lui Dumnezeu și a celui căruia i-a fost încredințată conducerea pastorală este de a întoarce oia

cea rătăcită și de a o tămădui pe cea mușcată de șarpe, ca să nu o împingă nici până la marginile deznădăjduirii, și nici să nu-i slăbească frăiele înspre degradarea și disprețuirea vieții, ci să stea într-un anumit mod, fie prin remediile cele mai amare și constrângătoare, fie prin cele mai delicate și mai blânde, întru totul împotriva patimii și să se nevoiască spre vindecarea rănii, examinându-și roadele pocăinței și îngrijindu-se în chip înțelept de omul chemat spre purtarea strălucirii celei de sus. De aceea, trebuie să le cunoaștem pe ambele, și pe cele ale acriviei, cât și pe cele ale obiceiului, dar să urmăm, în privința celor care nu acceptă rigurozitatea, modelului transmis, precum ne învață Sfântul Vasile.

Concordanță: Can. 12 I Ec.; 3 Vasile; 1 Grig. Nyssa

Interpretarea lui Aristenos. Natura păcatului este cercetată la toți și este observată reînțoararea și astfel este măsurată mila. Părinții au stabilit epitimii pentru fiecare păcat, dar au conferit întreaga judecată celui care a luat puterea de la Dumnezeu de a lega și dezlega. Așadar, acesta să cerceteze natura păcatului și întoarcerea celui care a greșit și astfel să îi măsoare milostivirea, oferind tratamentul corespunzător bolii. Căci Dumnezeu are întreaga rațiune și celui căruia îi fusese încredințată autoritatea duhovnicească pentru aceasta de a aduce oia cea pierdută și să nu o împingă nici până la marginile deznădăjduirii și să o tămăduiască pe cea mușcată de către șarpe, fie prin medicamente mai dure și severe, fie prin unele mai ușoare și mai domoale.

Interpretarea lui Zonaras. Sinodul, dezbătând cu privire la multe și diferite epimii și prescriind ceea ce este corespunzător fiecăreia dintre greșelile enumerate, la final, prin prezentul canon, a încredințat totul judecății episcopilor. Și spune că trebuie să se cerceteze felul păcatului, dacă se întâmplă să fie mare sau moderat, dar și dispoziția celui care a păcătuit și cum este dispus spre pocăință, dacă este evident pregătit să accepte medicamente drastice și amare sau se află într-o stare mai slabă și este mai anevoios spre vindecare și astfel este introdus remediul potrivit, pentru ca, dacă doi care au comis același păcat și se întâmplă ca unul să fie pregătit pentru pocăință, iar celălalt se află într-o stare mai anevoioasă, cel care îi vindecă pe aceștia ar da greș cu privire la mântuirea celui care lucrează, dacă se uită doar la păcat și tratează pe fiecare dintre ei în mod asemănător. Căci cel care este pregătit pentru pocăință, chiar dacă epimii ar fi mai aspră, ar accepta-o și s-ar supune pe el însuși voinței celui care îl tratează. Iar cel care nu arată ardoare spre pocăință, va renunța la medicamente drastice și nu numai că nu va fi vindecat, ci va cădea probabil în deznădejde și va fi scufundat în greșeli mai mari. Căci spun Părinții că boala păcatului este diversificată și felurită

și odrăslește multe vlăstare ale stricăciunii din care răul răspândește vlăstare, adică se dezvoltă și avansează, până când devine atât de mare încât domină și puterea vindecătorului. De aceea, afirmă că doctorul sufletesc trebuie mai întâi să examineze dispoziția păcătosului, dacă se pocăiește cu ardoare și se îndreaptă spre sănătate sau își sporește el însuși mai mult boala prin răutatea obiceiurilor și cum se întoarce și trăiește după păcat și dacă nu se luptă cu cel care pregătește medicamentul, ceea ce se întâmplă la cei care suferă de nebunie. Căci aceia stau împotriva celor care îi vindecă și nu le permit să le aplice medicamentele salvatoare. Dar să se cerceteze și acest lucru ca nu cumva cel care vindecă și administrează medicamente să nu sporească rana sufletească prin aplicarea lor și astfel milostenia să se măsoare dincolo de vrednicie. Iar această afirmație este de felul acesta, că doctorul sufletesc trebuie să fie atent la dispoziția celui care se ostenește și să nu ofere celui slab de suflet medicamente cu totul severe, ca să nu sporească și mai mult rana, oprindu-se de la vindecarea aceluia, nici să nu aplice pe cele mai slabe celui care poate să le primească pe cele amare, încât, prin ușurătatea epitimiei, acela să cadă în aceeași patimă și probabil într-una mai mare, ci să măsoare milostivirea după vrednicie, adică să-l miluiască pe fiecare în chip vrednic potrivit dispoziției sale și celui slab de suflet să-i ușureze epitimia și să o îngreuneze celui cu suflet mare. Și ambele lucruri să le facă prin milostenie, ca, unuia să-i curețe murdăria, iar altuia să nu-i adâncească vătămarea și să-i facă rana mai mare. Căci toată atenția și râvna pentru Dumnezeu și pentru păstorul sufletelor este aceasta ca să reîntoarcă oaia cea pierdută și să o vindece pe cea care o fost fermecată de către șarpe și să nu o împingă prin duritate către prăpastia disperării, nici prin ușurătate și prin medicamente mai slabe să îi scape frâul, precum la un cal, încât să zburde și să trăiască o viață destrăbălată, ci să se silească să stea împotriva patimii, fie prin severitate, fie prin blândețe, după cum ar avea dispoziție spre acestea cel care se vindecă. Iar aceasta va fi dacă încearcă și țintește spre roadele pocăinței lor și îl tratează cu iconomie pe omul chemat spre purtarea strălucirii de sus, adică spre împărăția cerurilor. Așadar, se cuvine să le cunoaștem pe ambele, precum spun Părinții sinodului, și pe cele ale acriviei, și pe cele ale obiceiului sau ale compasiunii. Căci sunt prescrise ambele, adică și pe cele pe care le dorește acrivia, și pe cele pe care le cere compasiunea, făcute la timpul potrivit și cu discernământ. Astfel, și Fericitul Pavel a scris tesalonicenilor în privința celor care viețuiau între ei în dezordine, spunând: „Și dacă vreunul nu ascultă de cuvântul nostru prin epistolă, pe acela să-l însemnați și să nu mai aveți cu el niciun amestec, ca să-i fie rușine. Dar să nu-l socotiți ca pe un vrăjmaș, ci povățuiți-l ca pe un frate” [2 *Tesaloniceni* 3, 14-15]. Acestea sunt cele ale milei și compasiunii sau cele ale obiceiului, adică cele ale obiceiului verificat

în timp și certificat, pe care și dumnezeieștile canoane și legile orânduirii civile le poruncesc să fie în vigoare ca lege. Și [Sfântul] Vasile cel Mare învață să urmăm obiceiului la cei care nu primesc rigurozitatea modelelor transmise. Dar se spune „purtarea strălucirii celei de sus”, pentru că împărăția cerurilor a fost considerată de către dumnezeieștii Părinți și învățători iluminarea cea din firea dumnezeiască și înțelegerea lui Dumnezeu celui desăvârșit.

Interpretarea lui Balsamon. A fost hotărât și la alte sinoade ca episcopul locului, care a primit puterea prin harul Preasfântului Duh de a lega și dezlega, să nu-și îndrepte atenția întotdeauna la cele ce au fost legiferate de către canoane pentru epitimii, ci să trateze aceste lucruri cu iconomie în legătură cu persoanele supuse epitimiei, adică față de vârsta lor, de dispoziții, de obiceiuri, dar și față de natura păcatului. Și să ofere astfel fiecărei boli tratamentul corespunzător. Și prezentul canon stabilește același lucru, punând toată vindecarea ostenitorului prin epitimii în discernământul celui care vindecă, adică a episcopului locului și a celui care va fi încredințat de către el. Și acesta este scopul canonului, foarte clar și ușor de rezumat. De aceea, nici nu a fost scris de către noi ceva mai amplu pentru interpretare. În final, este stabilit că se cuvine să le știm și pe cele ale acriviei, și pe cele ale obiceiului. Dar sunt prescrise și cele ale compasiunii, urmând cuvântului apostolic, care spune: „Și dacă vreunul nu ascultă de cuvântul nostru prin epistolă, pe acela să-l însemnați și să nu mai aveți cu el niciun amestec, ca să-i fie rușine. Dar să nu-l socotiți ca pe un vrăjmaș, ci povățuiți-l ca pe un frate” [2 Tesaloniceni 3, 14-15]. Căci acestea sunt cele ale milei și compasiunii sau cele ale obiceiului, adică cele ale obiceiului verificat în timp și certificat. Așadar, rezumându-le pe acestea, spune că trebuie să știm și acrivia epitimiilor canonice și pe cele ale obiceiului mai indulgent. Și uneori bolile se vindecă în mod canonic, atunci când cei care se ostenesc sunt pregătiți să primească epitimii, prin remedii mai uzuale și indulgente, când cei care se vindecă sunt mai rigizi în acceptarea epitimiilor, căci nimeni nu s-ar împotrivi acestora uzuale. Și [Sfântul] Vasile cel Mare poruncește pentru aceștia în mod asemănător în al treilea canon al său.

CANOANELE SINODULUI VII ECUMENIC DE LA NICEEA (787)

Introducerea lui Zonaras. Sinodul al VII-lea Ecumenic a fost în timpul împărăției lui Constantin și Irina, mama sa, acest Constantin fiind fiul lui Leon, care era fiul lui [Constantin] Copronimul, fiind întruniți trei sute șazeci și șapte de Sfinți Părinți la Niceea Bitiniei împotriva iconomahilor, adică a persecutorilor creștinilor, care a hotărât cu strictețe să se închine la întruchipările iconografice și să le sărute, precum și la semnul Cinstitei Cruci și a transmis Bisericii credincioșilor să cinstească astfel modelele înveșmântării Domnului și a Născătoarei de Dumnezeu, care L-a născut fără sămânță și în mod tainic, și pe cele ale tuturor sfinților. Dar au expus și canoane pentru orânduirea bisericească și spre folosul credincioșilor, iar acestea sunt următoarele.

Introducerea lui Balsamon. Al șaptelea Sfânt Sinod Ecumenic a fost în anul 6296, indictionul 11, în timpul împărăției lui Constantin și Irina, mama sa, acest Constantin fiind fiul lui Leon, care a fost fiul lui [Constantin] Copronimul, fiind întruniți trei sute șazeci și șapte de Sfinți Părinți la Niceea Bitiniei pentru a doua oară, împotriva iconomahilor, adică a persecutorilor creștinilor, sinod care a hotărât cu strictețe ca să se închine și să sărute întruchipările iconografice.

Canonul 1 Sinodul VII Ecumenic

1. Pentru cei care au obținut demnitatea preoțească, modelele rânduielilor canonice reprezintă mărturii și îndrumări pe care, acceptându-le cu bucurie, [le] cântăm împreună cu vestitorul de Dumnezeu David, Stăpânului Dumnezeu, zicând: „întru calea mărturiilor Tale am fost desfătat, tot atât cât în toată bogăția” [*Psalmul* 118, 14] și „poruncit-ai ca mărturiile Tale să fie dreptate în veac”, „dăruiește-mi pricepere și voi fi viu” [*Psalmul* 118, 138, 144]. Și dacă glasul profetic ne poruncește să păzim în veac mărturiile lui Dumnezeu și să trăim în ele, este evident că acestea rămân neclintite și nezdruccinate, căci și Moise, văzătorul de Dumnezeu, spune așa: „la acestea să nu fie nimic adăugat și din acestea să nu fie nimic exclus” [*Deuteronomul* 12, 32]. Și dumnezeiescul Apostol Petru, laudându-se întru acestea, strigă: „cele spre care și îngerii doresc să privească” [*1 Petru* 1, 12], și Pavel spune: „chiar dacă noi sau un înger din cer v-ar vesti altă Evanghelie, contrar celei binevestite de noi, să fie anatema”

[Galateri 1, 8]. De vreme ce acestea sunt într-adevăr așa și fiindcă ne sunt nouă mărturie, bucurându-ne de ele, precum cineva care ar găsi comori multe [Psalmul 118, 162], primim dumnezeieștile canoane și împuternicim orându-irea lor întregă și nestrămutată, fiind stabilite de către sfințele trâmbițe ale Duhului Sfânt, adică: pe cele ale prealăudaților Apostoli, ale celor șase Sfinte Sinoade Ecumenice, ale sinoadelor întrunite local pentru emiterea unor astfel de rânduieli și pe cele ale Sfinților noștri Părinți. Căci fiind toți iluminați de către unul și același Duh, au decretat cele folositoare. Și astfel, pe cei pe care ei îi supun anatemei îi anatemizăm și noi, și pe cei pe care îi supun caterisirii îi caterisim și noi, și pe cei pe care îi supun afurisirii îi afurisim și noi, și pe cei pe care îi trimit spre pedepsire îi supunem și noi în același fel. Căci și dumnezeiescul Apostol Pavel, care s-a înălțat până la al treilea cer și a auzit cuvinte de negrăit, spune cu glas puternic: „conduita voastră să fie fără iubire de arginți, îndestulându-vă de cele pe care le aveți” [Evrei 13, 5].

Concordanță: Can. 1 IV Ec.; 2 Trulan

Interpretarea lui Aristenos. Cu inimă deschisă primim dumnezeieștile canoane ale Sfinților Apostoli, ale celor șase Sinoade Ecumenice, ale celor locale și la acestea și pe cele ale Sfinților noștri Părinți, ca fiind insuflăte de unul și același Sfânt Duh. Și îi anatemizăm pe cei pe care i-au anatemizat și ei, îi caterisim pe cei pe care i-au caterisit, îi afurisim pe cei pe care i-au afurisit și îi supunem epitimiei pe cei pe care i-au supus și ei epitimiei. Prezentul Sinod al VII-lea [Ecumenic] a fost pentru a doua oară în Niceea, pe timpul lui Constantin, nepotul mult acuzatului și urât de Dumnezeu [Constantin] Copronimul, și a mamei lui, Irina, cea din Atena, fiind întruniți, la deliberarea și îndemnul lui Tarasie, Arhiepiscopul Constantinopolului, trei sute șazeci și șapte de Părinți purtători de Dumnezeu. Iar întrunirea acestora s-a făcut împotriva iconomahilor, adică a persecutorilor creștinilor pe care i-au și anatemizat și au redat Bisericii frumusețea ei dintru început și au stabilit în chip frumos ca aceasta să aibă întruchipări iconografice și în chip ferm să le și sărutăm. Dar, de asemenea, ne închinăm și la semnul cinstitei Cruci. Îmbrățișând și confirmând canoanele preaslăviților și Sfinților Apostoli, ale celor șase Sinoade Ecumenice și ale celor întrunite local, pe cei care au fost anatemizați de către acelea, îi anatemizează și ei, iar pe cei care au fost condamnați caterisirii din cauza unei căderi, de asemenea îi condamnă și aceștia, iar pe afurisiți, îi afurisesc și ei. Și pe cei supuși epitimiilor îi supun mai departe epitimiilor, fără să adauge ceva sau să scoată ceva din cele hotărâte și decretate de către Sfinții Apostoli și de către Părinții purtători de Dumnezeu.

Interpretarea lui Zonaras. Denumirea de mărturie este regăsită adeseori în Scriptura cea insuflată de Dumnezeu, pe unele dintre ele le-au menționat și Sfinții Părinți în prezentul canon. Așadar, trebuie spus mai întâi ce sunt aceste mărturii. Astfel, sunt considerate mărturii poruncile Domnului, care atestă și arată cum trebuie să trăim și cum vor fi pedepsiți cei care încalcă cele rânduite de Dumnezeu. De aceea, Părinții sinodului afirmă că dumnezeieștile canoane sunt pentru cei care au fost învredniciți de demnitatea preoțească, mărturii formulate și stabilite pe baza acelorora. Căci ele atestă cum trebuie să le trăiască și cum să le administreze, și amenință și prevăd pedeapsa pentru încălcarea lor. Iar canoanele sunt pentru ei și îndreptări, fiindcă îi păzesc în mod evident și le rânduiesc viața. Căci astfel împlinesc virtutea și sunt plăcuți lui Dumnezeu și nimeni nu ar găsi o călăuză mai mare. Așadar, spunându-se că aceste dispoziții canonice sunt acceptate cu bucurie, adică cu dragoste, cu ardoare, cântăm împreună cu David: „întru calea mărturiilor Tale am fost desfătat, tot atât cât în toată bogăția” [*Psalmul* 118, 14]. Spunând acest lucru, și anume că suntem pe cale, adică străbatem calea vieții cu mărturiile Tale, ne bucurăm și ne veselim, tot atât cât în toată bogăția, ca într-o bogăție felurită și diversă, sau ca și cum am avea întreaga bogăție adunată împreună într-una singură, dacă s-ar putea. Și iarăși: „poruncit-ai ca mărturiile Tale să fie dreptate în veac” și „dăruiește-mi pricepere și voi fi viu” [*Psalmul* 118, 138, 144]. Și glasul profetic poruncește să păzim mărturiile lui Dumnezeu în veac și să trăim cu ele, pentru că rămân în mod evident neclintite și imuabile. Trăim în mărturiile lui Dumnezeu atunci când acestea rămân imuabile, când nu sunt încălcate și nici respinse de către noi, iar neclintite [ἀκράδαντα] sunt considerate atunci când sunt ferme și nu sunt distruse ușor sau strămutate. Căci cuvântul „κράδι” înseamnă o ramură de smochin, care este bolnavă și care este ruptă ușor, de unde este înțeles și proverbul care spune: „Lemnul de smochin este de ajutor”. De aceea, cel care este ferm și nu este strămutat ușor este considerat de neclintit [ἀκράδαντα]. Apoi, este adus [ca argument] și Moise, care spune că: „la acestea – adică la dumnezeieștile porunci – să nu fie nimic adăugat și din acestea să nu fie nimic exclus” [*Deuteronomul* 12, 32], dar și pe Apostoli, pe de o parte pe Petru, cel foarte arzător în credință și care este lăudat în acestea, care spune „cele spre care și îngerii doresc să privească” [*1 Petru* 1, 12], care sunt, precum spune acela, „cele care acum vi s-au vestit întru Duhul Sfânt”, deși unii interpretează acest cuvânt apostolic în mod diferit. Iar, pe de altă parte, pe Pavel cel cu râvnă mare, care proclamă: „chiar dacă noi sau un înger din cer v-ar vesti altă Evanghelie, contrar celei binevestite de noi, să fie anatema” [*Galateni* 1, 8]. Și cei care au expus acest canon adaugă la acestea că „de vreme ce acestea sunt într-adevăr așa și fiindcă ne sunt nouă mărturie, bucurându-ne de ele, precum cineva care ar

găsi comori multe”, iar acest lucru este davidic [*Psalmul* 118, 162]. Iar „comorile” sunt considerate cele care sunt lăsate de către cei morți care au căzut în război, adică îmbrăcămintea, armele și o anumită decorație. Așadar, prin acest cuvânt, prorocul a evidențiat o hiperbolă a bucuriei, căci cei care adună comori căzute în război ar fi considerați biruitori și ca unii care i-au întrecut pe inamici și au bucurie dublă, pe de o parte, datorită victoriei, iar, pe de alta, datorită bogăției pe care au luat-o din aceste comori lăsate. Prin urmare, afirmă acești Părinți că tot așa și noi primim dumnezeieștile canoane, bucurându-ne, adică le acceptăm cu dragoste și le îmbrățișăm. Pentru că pe cele pe care le iubim le și sărutăm, punându-le la piept prin îmbrățișări, sau le iubim din inimă, pentru că inima noastră este în piept. Și spun că ne păstrăm orânduirea lor nestrămutată, fiindcă le împu-ternicim, adică le confirmăm și le certificăm, pe cele expuse de către Sfinții Apostoli, de către cele șase Sinoade Ecumenice, ale celor întrunite local și ale Sfinților noștri Părinți, adică ale celor care au expus canoane în afara unor sinoade. Și, fiindcă toți au fost luminați la minte prin același Duh Sfânt, au hotărât cele folo-sitoare. Și spun că pe toate ale acelora le facem și noi, căci pe cei pe care aceia îi anatematizează, îi anatematizăm și noi, și pe cei pe care îi caterisesc, îi caterisim și noi, iar pe cei care îi afurisesc, așa facem și noi, iar pe cei supuși epitimiei, îi supunem și noi, deoarece conduita este fără iubire de arginți, fiind îndestulați de cele pe care le au [*Evrei* 13, 5]. Acest cuvânt este apostolic, dar cred că cei ai sinodului s-au folosit de el pentru a evidenția că nu dorim să adăugăm ceva mai mult la cele stabilite de către aceia, nefiind avizi de slavă deșartă, precum iubitorii de arginți caută întotdeauna să adauge la cele pe care le au, ci să ne îndestulăm de cele avute, adică cu cele hotărâte de către Sfinții Părinți.

Interpretarea lui Balsamon. Poruncile dumnezeieștilor Scripturi sunt numite mărturii, ca unele care atestă și modelează cum trebuie să se comporte credin-cioșii. Așadar, Sfinții Părinți ai acestui sinod spun că îmbrățișăm canoanele expuse anterior de către Sfinții Apostoli, ale celor șase Sinoade Ecumenice, ale celor locale, și că îi anatematizăm pe cei anatematizați de către ei, îi caterisim pe cei care au fost caterisiți, îi afurisim pe cei afurisiți și îi supunem epitimiei pe cei care au fost supuși epitimiei de către ei. Căci conduita este fără iubire de arginți, adică nu adăugăm din iubire de slavă deșartă niciun lucru mai mult la acestea, nefiind neîndestulați, precum iubitorii de arginți, ci să ne mulțumim cu cele care au fost stabilite de către aceia. Și scopul canonului este acesta și cele scrise și cuprinse în acesta sunt simple și nu au nevoie de interpretare. Dar să știi că acest canon amintește doar canoanele apostolice și sinodale, însă Canonul 2 al Sinodului din Trulan stabilește să fie în vigoare și deciziile altor Părinți, ca Sfinte Canoane. Așadar, să

nu te miri cum de nu este scris ceva aici în privința lor, căci Sfinții Părinți au fost foarte mulțumiți de cele hotărâte atunci în chip corect. Dar să nu consideri ca fiind în contradicție cu *Novela 132*, care este așezată în scolia la capitolul al doilea, titlul 2 al prezentei colecții¹⁹¹, care amintește numai de Sinoadele Ecumenice și de cele locale, căci prin cele pe care le-a ratificat Canonul 2 al Sinodului din Trulan au fost fixate ca decrete și canoanele altor sfinți, care sunt cuprinse în acela.

Canonul 2 Sinodul VII Ecumenic

2. Fiindcă, în momentul când psalmodiem, făgăduim lui Dumnezeu că: „voi cugeta la îndreptările tale și nu voi uita cuvintele tale” [*Psalmul 118*, 16], este mântuitor ca toți creștinii să păzească acest lucru, dar în special cei îmbrăcați în demnitatea preoțească. De aceea, hotărâm ca oricine va fi înaintat spre treapta episcopatului să cunoască întru totul *Psaltirea*, astfel încât să-și povățuiască întregul său cler să fie instruit din aceasta. Însă să fie examinat fără îndoială de către mitropolit dacă are râvnă să citească minuțios, iar nu superficial, sfintele canoane, Sfânta Evanghelie și cartea dumnezeiescului Apostol și întreaga dumnezeiască Scriptură, și să viețuiască și să-și învețe poporul în conformitate cu dumnezeieștile porunci. „Căci cuvintele transmise de către Dumnezeu sunt ființa ierarhiei noastre”, adică cunoașterea adevărată a Sfințelor Scripturi, după cum a demonstrat marele Dionisie. Iar dacă cineva s-ar îndoii și nu ar accepta cu bucurie să facă și să învețe astfel, atunci să nu fie hirotonit. Căci Dumnezeu a spus în chip profetic: „fiindcă tu ai lepădat cunoașterea, și eu te voi lepăda ca să nu-mi fii mie preot” [*Osea 4*, 6].

Interpretarea lui Aristenos. Cel care va deveni episcop, să cunoască *Psaltirea*. Și să cunoască ce citește, nu în mod simplu, ci interpretativ, și Sfintele Canoane, Sfânta Evanghelie și Cartea Apostolului și toată dumnezeiasca Scriptură, dacă nu, să nu fie hirotonit. Cel care va intra în treapta episcopatului trebuie să cunoască întru totul *Psaltirea* și să o interpreteze, ca să învețe astfel clerul supus lui să fie instruit. Dar să fie cercetat temeinic de către mitropolit dacă poate să citească atent Sfintele Canoane, Sfânta Evanghelie, Cartea dumnezeiescului Apostol Pavel și întreaga Sfântă Scriptură și să examineze sensul lor și să perceapă cele scrise, deoarece adevărata cunoaștere a dumnezeieștilor Scripturi este fundamentul și ființa arhieriei, conform lui Dionisie cel Mare. Și dacă o cunoaște în acest fel, să fie hirotonit, iar dacă nu, să nu fie hirotonit. Căci spune Dumnezeu prin profet: „fiindcă tu ai lepădat cunoașterea, și eu te voi lepăda ca să nu-mi fii mie preot” [*Osea 4*, 6].

¹⁹¹ G.A. RHALLIS, M. POTLES (eds), *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, vol. 1, pp. 108-109.

Interpretarea lui Zonaras. Toți credincioșii trebuie să învețe din îndreptările lui Dumnezeu și să nu uite cuvintele Lui. Dar în mod special cei care îmbrățișează demnitatea preoțească, adică sunt îmbrăcați sau investiți. De aceea, și acest canon poruncește ca, cel care are de gând să intre în episcopat, să cunoască *Psaltirea*, ca să își instruiască astfel propriul popor pentru a fi inițiat, adică învățat. Dar canonul dorește ca el să fie cercetat de către mitropolitul care-l va hirotoni, dacă are dorința să citească Sfintele Canoane, Evanghelia, Cartea Apostolului și întreaga Sfântă Scriptură. Dar să citească în mod interpretativ, încât să știe înțelesul fiecărui cuvânt și să fie capabil spre învățarea poporului încredințat lui și pregătit pentru a răspunde celor care întrebă, conform dumnezeiescului Apostol, care poruncește credincioșilor să fie pregătiți întotdeauna spre a răspunde oricui ne cere un cuvânt cu privire la nădejdea noastră [1 Petru 3, 15], dar nu superficial, adică neglijent, spunând doar cuvintele, ci să surprindă sensul. Și solicită nu doar să citească dumnezeiasca Scriptură în acest fel, ci să se comporte și să trăiască potrivit poruncilor dumnezeiești. Și nu numai acest lucru, ci și să învețe poporul supus lui. Căci cuvintele transmise de către Dumnezeu sunt ființa ierarhiei noastre, adică înțelegerea adevărată a dumnezeieștilor scripturi, precum a arătat Dionisie cel Mare. Iar dumnezeiasca Scriptură este numită ființa ierarhiei, ca fundament al ei. Dar a fost considerat de către mine că este inoportun să spun ceva mai mult despre termenul „ființă”, ca pentru cei din afară. Căci cei care urmează canoanele sunt dintre cei care au parte de educație și știu definirea acestui termen și pe cele afirmate despre aceasta în categorii. Iar cei care nu au gustat din educație și cele pe care le-ar spune cineva le-ar spune în zadar. Așadar, dacă promite să facă acestea și să trăiască în acest fel și să îi îndrume pe alții, Părinții poruncesc să fie hirotonit. Iar dacă refuză și nu primește cu bucurie, adică nu îndrăgește, nu prețuiește să facă și să învețe în acest fel, să nu fie hirotonit. Iar la acestea adaugă cuvintele profetice.

Interpretarea lui Balsamon. Sfinții Părinți știau că, din cauza ereziei iconomahe, mulți credincioși s-au făcut ca niște barbari, fiind fugari, și nu puteau să vină în fața oamenilor și să spună că toți creștinii sunt obligați să citească cu cercetare dumnezeiasca Scriptură, dar cu atât mai mult arhieriei, care au fost rânduiți să învețe poporul supus lor. De aceea, au și hotărât să nu fie cineva hirotonit în alt fel, dacă nu cunoaște *Psaltirea* și, după ce este cercetat de către cel care îl va hirotoni, adică ce fel de dorință are pentru învățarea dumnezeieștii Scripturi, să se stabilească dacă se îngrijește de citirea Sfintelor și Dumnezeieștilor Canoane și de celelalte, evident cu cercetare, și nu superficial. Dar și că viețuiește conform poruncilor dumnezeiești și învață poporul Domnului și este fără îndoială pregătit

pentru învățare și să răspundă cele necesare cu privire la cuvintele transmise de către Dumnezeu, care sunt ființa, adică fundamentul ierarhiei. Dar cineva ar zice cum de Sfinții Părinți nu spun că trebuie să fie hirotoniți cei care știu Sfintele Canoane, Sfânta Evanghelie și pe celelalte, ci doar pe cei care știu *Psaltirea* și făgăduiesc să se îngrijească de învățarea altora? Răspuns. A cunoaște *Psaltirea*, ca una solicitată din necesitate, a fost neclintit pretinsă și de către Sfinții Părinți de la cei care se cuvine să fie hirotoniți, iar deținerea celorlalte învățături dumnezeiești nu a fost cerută pentru că nu este obligatoriu să se ocupe ei înșiși de citirea unora ca acestea, ei care încă nu au fost învredniciți de demnitatea învățătoarească, mai ales atunci când creștinii erau condamnați cu exilarea. Așadar, de ce s-a spus că cel chemat probabil de la alte ocupații lumești la hirotonie și, de aceea, este conștient de strâmtorarea creștinilor nu ar fi hirotonit, dacă nu are preocuparea strictă asupra dumnezeieștii Scripturi? Fiindcă se spune că, dacă este pregătit pentru aceasta și făgăduiește să se ocupe organizat de citirea acesteia, va fi hirotonit, pentru că, după ce s-a eliberat de perturbarea din alte lucruri și a primit vrednicia învățătoarească, din necesitate nu-și va necinsti făgăduința, ci va fi numai cu aceasta și va deține ușor cunoașterea dumnezeieștii Scripturi.

Canonul 3 Sinodul VII Ecumenic

3. Orice alegere a unui episcop, preot sau diacon, făcută de către demnitari, să rămână nulă, conform canonului care spune: „Dacă vreun episcop, folosindu-se de demnitari lumești, s-ar face prin aceștia deținător al unei biserici, să fie caterisit și să fie afurisit el și toți cei care-i sunt părtași”. Căci cel care urmează să fie înaintat spre episcopat trebuie să fie ales de către episcopi, după cum a fost hotărât de către Sfinții Părinți de la Niceea, în canonul care spune: „Se cuvine ca episcopul să fie instituit cel mai bine de către toți cei din eparhie. Dar dacă acest lucru ar fi dificil, fie din cauza unei nevoi urgente, fie din pricina lungimii drumului, adunându-se neapărat în același loc cel puțin trei, după ce și cei absenți au fost coalegători și au consimțit prin scrisori, să fie făcută atunci hirotonia. Iar confirmarea celor petrecute să se încredințeze în fiecare eparhie mitropolitului”.

Concordanță: Can. 1, 2, 30, 61 Ap.; 4 I Ec.; 5, 13 Laod.; 50 Cart.; 7 Tîm.

Interpretarea lui Aristenos. Orice alegere, făcută de către conducători lumești, este nulă. S-a spus în multe canoane că se cuvine ca cel care va fi înaintat în episcopat să fie ales de către toți episcopii fiecărei eparhii, iar dacă nu, chiar dacă sunt trei episcopi, să se facă toți coalegători prin scrisori. Iar faptul de a folosi conducători lumești și a deveni deținător al vreunei biserici datorită acestora, nu numai că acest lucru este fără valoare, ci îl supune pe cel care primește preoția în acest fel caterisirii și afurisirii.

Interpretarea lui Zonaras. Răutatea este veche, pentru că și în vechime se practicau unele nelegiuiri și conducătorii, bazându-se pe autoritate, stabileau episcopii și porunceau să fie făcuți preoți și diaconi. Așadar, sinodul interzice acestea, citând canonul apostolic, ce caterisește și, de asemenea, afurisește pe episcopul care s-a făcut deținător al unei biserici datorită conducătorilor, cel care face aceasta fiind vrednic de mare pedeapsă, dar nu numai acela, ci și cei care sunt în comuniune cu el. Dar decide ca cel care va fi înaintat în episcopat să fie ales de către episcopi și amintește de Canonul 4 al Sfinților Părinți de la Niceea, care a fost explicat acolo.

Interpretarea lui Balsamon. Se pare că, în zilele prezentului sinod, unii erau aleși prin puterea celor cu mare autoritate, contrar Canonului 30 Apostolic cu privire la acest lucru. Așadar, Sfinții Părinți, fiindcă nu permit acest lucru, au hotărât ca o asemenea alegere să fie nulă, urmând canonului apostolic menționat, care stabilește ca cei care au fost aleși în acest fel să fie caterisiți și afurisiți, iar cei care au fost în comuniune cu ei să fie afurisiți. Însă alegerea trebuie să fie făcută conform Canonul 4 al Sfinților Părinți din Niceea [325]. Citește și acest canon și Canonul 30 al Sfinților Apostoli și interpretările lor. Cum este aceasta? De vreme ce canoanele nu stabilesc ca hirotoniile preoților și diaconilor să fie prin alegeri, ci numai ale episcopilor, cum afirmă canonul că alegerile episcopilor, preoților și diaconilor făcute de către demnitari sunt nule? Răspuns. Unii spun că trebuie să fie percepute trei hirotonii pentru o singură persoană și alegerea făcută în acest fel pentru o anumită persoană care devine diacon, preot și, astfel, episcop, este invalidă. Alții spun că în vechime alegerile erau făcute de către popor și erau aleși nu numai episcopii, ci și preoții și diaconii și, de aceea, canonul spune că alegerile episcopilor, preoților sau diaconilor făcute cu autoritatea guvernatoare sunt nule. Dar alții spun că termenul „alegere” este menționat cu privire la episcopi în sens particular, iar cu privire la preoți și diaconi în mod greșit, fiind înțeles în locul hirotoniei, lucru pe care îl consider și eu, pentru că se găsesc și alte canoane care folosesc termenul „alegere” în loc de termenul „hirotonie”. Iar dacă conducătorii nu pot deloc să aleagă episcopi, cum stabilește canonul că alegerile făcute de către aceia sunt invalide? Răspuns. Canonul nu normează cu privire la alegerile făcute de către conducători, ci în privința alegerilor episcopilor, care sunt îndeplinite conform puterii guvernatoare și în privința alegerilor, adică hirotoniilor de preoți sau diaconi, îndeplinite potrivit unei porunci asemănătoare. Căci se spune că, chiar dacă s-ar părea că acestea sunt făcute de către arhieriei care au putere, totuși, fiindcă sunt îndeplinite conform autorității și constrângerii, se cuvine să fie nule și desfăcute.

Canonul 4 Sinodul VII Ecumenic

4. Dumnezeuiescul Apostol Pavel, propovăduitorul adevărului, a afirmat astfel deschis, ca și cum ar stabili un canon pentru preoții Efesului, dar mai ales pentru toată plinătatea preoțească, spunând: „argint, sau aur, sau vreo haină n-am poftit de la nimeni. Pe toate vi le-am arătat, căci dacă vă osteniți în acest fel, se cuvine să veniți în ajutorul celor slabi”, „gândindu-vă că mai fericit este a da decât a lua” [*Faptele Apostolilor* 20, 33, 35]. De aceea, fiind și noi învățați de către el, hotărâm ca niciun episcop să nu urmărească, sub nicio împrejurare, invocând pretexte pentru anumite păcate, să pretindă din dorința avidă de câștig aur sau argint sau orice altceva de la episcopii, clericii sau monahii care-i sunt subordonați. Căci Apostolul spune că: „cei nedrepti nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu” [*1 Corinteni* 6, 9] și „nu copiii sunt datori să agonisească pentru părinți, ci părinții pentru copii” [*2 Corinteni* 12, 14]. Așadar, dacă cineva va fi descoperit că, din cauza pretenției de bani sau de orice altceva, sau din pricina vreunei patimi personale, ar opri de la slujire și l-ar afurisi pe unul dintre clericii supuși lui, sau că ar închide cinstita biserică ca să nu se săvârșească în ea slujbele lui Dumnezeu, atunci, fiindcă își îndreaptă propria lui nebulie spre nesimțire, fiind astfel el însuși lipsit de simțire, va fi supus și el aceleiași pedepse și „se va întoarce răutatea lui peste capul lui” [*Psalmul* 7, 16], ca asupra celui care încalcă porunca lui Dumnezeu și rânduielile apostolice. Căci și Petru, înaltul corifeu al Apostolilor, poruncește: „păstoriți turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cercetând-o, nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu din dorință avidă de câștig, ci din râvnă. Nu ca și cum ați fi stăpâni peste clerici, ci făcându-vă pilde turmei. Iar când se va arăta Arhipăstorul, veți lua cununa cea neveștejită a slavei” [*1 Petru* 5, 2-4].

Interpretarea lui Aristenos. Stabilim ca episcopul să nu îndrăznească niciodată să pretindă aur, sau argint sau orice alt lucru de la episcopii, clericii sau monahii de sub autoritatea lui. Așadar, dacă cineva va fi descoperit că oprește de la slujire sau afurisește vreun cleric aflat sub autoritatea lui sau că închide vreo sfântă biserică, ca să nu fie săvârșită în aceasta sfintele slujbe ale lui Dumnezeu, prin solicitarea aurului, sau a oricărui alt lucru sau din pricina unei patimi proprii, va cădea sub aceeași pedeapsă. Căci Apostolul Petru spune: „păstoriți turma lui Dumnezeu nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu din dorință avidă de câștig, ci din râvnă. Nu ca și cum ați fi stăpâni peste clerici, ci făcându-vă pilde turmei” [*1 Petru* 5, 2-4]. Din această cauză au fost conferite episcopilor de către Sfintele Canoane impunerea de penitențe și afurisirea, pentru ca erorile comise de clerici și de către alții care sunt sub autoritatea lor să fie corectate duhovnicește, și de asemenea, părintește. Iar dacă unii abuzează total de autoritate și îi

afurisesc pe unii sau îi supun penitenței, conform propriei lor patimi, sau prin solicitarea de aur sau orice alt lucru, pe bună dreptate vor fi supuși la aceleași pedepse, pentru ca să învețe să nu supună pe nimeni la penitență fără motiv.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul interzice în mod absolut ca un arhieru să ceară celor supuși lui să-i ofere ceva și îl citează pe marele Pavel, care spune: „argint, sau aur sau vreo haină n-am poftit de la nimeni”, oferindu-se pe sine tuturor ca model, pentru că nu trebuie ca cei credincioși să se comporte în acest fel, ci să se străduiască să mijlocească pentru cei slabi [*Faptele Apostolilor* 20, 33, 35], desemnând aici nu pe cei bolnavi ca fiind cei slabi, ci pe toți cei care au nevoie în vreun fel de milă. Și dacă aceste lucruri sunt poruncite tuturor, cu atât mai mult ar fi potrivite pentru episcopi. Canonul stabilește, așadar, ca un episcop să nu ceară, fabricând pretexte pentru un câștig rușinos, aur, sau argint sau orice alt lucru de la episcopii, clericii sau monahii care se află sub autoritatea sa. Căci, se spune, o astfel de pretenție este nedreaptă, iar cei nedrepti nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu [*1 Corinteni* 6, 9], și „nu copiii sunt datori să agonisească pentru părinți, ci părinții pentru copii” [*2 Corinteni* 12, 14]. Acestea sunt afirmații apostolice. Prin urmare, dacă vreun episcop, cerând vreun lucru sub orice mod de la cei care-i sunt supuși și descoperind că aceia nu i se supun, îi va excomunica, fie din cauza unei alte învrăjbiri, sau va închide biserica, astfel încât să nu fie săvârșite în ea sfintele slujbe, ducând biserica, adică din propria sa urgie, pe care a numit-o nebunie din cauza virulenței extreme și a iraționalității, spre nesimțire, și este el însuși lipsit de simțire, cum se și spune, va fi supus și el aceleiași pedepse, adică va fi afurisit. Și ceea ce mitropolitul a impus ca suferință episcopului său, sau patriarhul mitropolitului căruia îi este subordonat lui, suferința aceluia se va întoarce asupra capului său, ca un încălcător al poruncii lui Dumnezeu și al rânduielilor apostolice. Și apoi canonul adaugă cuvintele corifeului apostolilor, Petru, care sunt scrise în cea dintâi dintre epistolele sale sobornicești.

Interpretarea lui Balsamon. Pentru ca să fie dezrădăcinată patima câștigului rușinos din rândul celor care poartă numele lui Hristos, Părinții au hotărât ca arhierii să nu aibă permisiunea de a cere aur sau orice alt lucru sub niciun fel de la episcopii, monahii sau clericii care se află sub autoritatea lor. Iar arhierul care excomunică, dintr-o asemenea cauză, pe cineva care-i este subordonat sau ordonă ca din această cauză să nu se facă nicio laudă a bisericii, vărsându-și nebunia lui potrivnică înspre nesimțire, adică pe biserică, folosindu-se de anumite pretexte zadarnice și necanonice, să fie supus aceleiași pedepse, ca unul care este insensibil

față de adevăr. A fi supus aceleiași pedepse înseamnă a suferi în mod rezonabil ceea ce cineva a făcut în mod irezonabil. Stabilind acest lucru, Părinții, folosindu-se de diferite cuvinte din Epistola Sfântului Apostol Pavel către Efeseni, pedepsesc câștigul rușinos și iubirea de arginți și laudă milostenia. Și atunci ce se întâmplă dacă există un motiv canonic, va fi iertat episcopul care cere aur sau argint de la cel de sub autoritatea sa? Răspuns. În niciun caz. Căci, dacă va face acest lucru, va fi pedepsit ca un încălcător al poruncilor lui Dumnezeu și ca unul care a vândut mântuirea sufletească a celui care-i este supus. Căci se cuvine ca întâistătătorul să-l pedepsească pe episcopul lui care probabil a greșit, sau pe clericul sau pe monahul său, ca să nu scape de îndreptarea canonică din cauza câștigului rușinos. Iar canonul poruncește episcopilor să nu se facă stăpâni asupra clericilor lor, adică să nu-i folosească ca pe niște sclavi și servitori, ci să-i păstorească și să-i corecteze fără vreo părtinire sau constrângere. Remarcă din prezentul canon faptul că nu numai episcopul care își afurisește clericul din pricina unui motiv de câștig rușinos este afurisit, potrivit rațiunii pedepsei echivalente, ci și cel care a făcut un asemenea lucru pe nedrept din pătimire sau pentru un alt motiv ilicit. Acest lucru este investigat de cel care are cea mai mare autoritate și care poate decide față de asemenea chestiuni. Cercetează și capitoul 17 din titlul 1 al cărții a III-a din *Basilicale*, care este novela lui Iustinian, în care este scris astfel: „Interzicem tuturor episcopilor și preoților să afurisească pe cineva de la Sfânta comuniune înainte de a fi dovedită cauza împotriva căreia canoanele poruncesc să se facă aceasta. Iar dacă cineva, contrar acestora, îndepărtează pe cineva de la Sfânta comuniune, acela care a fost îndepărtat pe nedrept de la Sfânta comuniune, după ce legătura este dezlegată de către cel mai mare preot, să fie învrednicit de Sfânta comuniune. Iar cel care a îndrăznit să îndepărteze pe cineva pe nedrept de la Sfânta comuniune va fi îndepărtat de la comuniune după toate obiceiurile de către preotul sub care a fost rânduit, atâta timp cât consideră acela, ca să fie supus în mod just sub același lucru pe care el l-a făcut în mod injust”. Remarcă prezentul canon, care pedepsește cu aceeași pedeapsă pe acei episcopi care, din cauza unui pretext de câștig rușinos sau din cauza unei afecțiuni proprii, excomunică pe vreunul dintre cei supuși lui sau închide bisericile, pentru că cel care a excomunicat în acest fel va fi el însuși excomunicat. Și cel care a închis o biserică va fi pedepsit mai mult decât cu afurisirea. Dar să nu spui că, dimpotrivă, un episcop, care a excomunicat pe cineva sau a închis o biserică, nu din cauza câștigului rușinos sau din propria afecțiune, în mod just nu este pedepsit, ci înțelege ceea ce este contrariul numai la cei afurisiți. Pentru că un episcop care închide o biserică sub orice motiv just sau în orice mod necugetat, după cum cred eu, va fi pedepsit așa cum s-a spus mai sus.

Altă interpretare a lui Balsamon. Acest al patrulea canon îi face liberi pe clerici de orice colectare de câștig rușinos concepută de către episcop. Iar capitolele 2, 3, 4 și 5 din titlul 3 al cărții a III-a din *Basilicale* stabilesc ca clericii să nu fie supuși nici oferirii taxelor, nici la serviciile personale, nici în general la vreo îndatorire publică, ci să plătească doar impozitele publice. Dar domnul Manuel Comnenos, cel de veșnică amintire între împărați, printr-o poruncă a unei bule de aur emise în luna februarie a anului 6600 [1092]¹⁹², al celui de-al 7-lea indiction, a conferit tuturor clericilor întâistătători de pretutindeni din Imperiul Roman, și care erau debitori publici, nu numai scutire de orice impozit public, ci și exceptare de la impozitul pe animale de tracțiune. Dar după un timp a acordat acestora scutire după termenul fiscal, conform capitolului 4, chiar și dacă impozitele date de către ei nu erau pe animale de tracțiune. A acordat același privilegiu al diminuării de impozite publice și clericilor întâistătători din ctitoriile personale bisericesti și mănăstirești, dar a limitat printr-un registru numărul preoților publici, prin primirea acestor impozite reduse, pentru a nu crește aceste impozite în viitor, dar nu s-a considerat ca restul persoanelor sfinte să fie în vreun fel înscrise [în registru], pentru că nu se cuvenea să se facă vreo plată a impozitelor pentru ei. Dar, după câțiva ani, fiindcă unii preoți au devenit persoane publice, depășind numărul celor care fuseseră înscrși în registru, după cum s-a spus, și fiind obligați la plata impozitelor maritime și a altor impozite publice, suveranul și sfântul nostru împărat a fost înștiințat de către preasfințitul patriarh și domn Luca și a fost cercetat potrivit dispoziției imperiale dacă acești preoți publici sunt ajutați prin decretul bulei de aur menționate, cel puțin în vederea scutirii de impozite publice, și a fost decis în mod sinodal că acești preoți au cel puțin o scutire de impozite. Căci Sfântul Sinod a precizat că din prefața acestei bule de aur, dar și din faptul că nu toți preoții publici sunt scutiți de impozite și nu sunt înscrși în registru, se arată în mod evident că binefacerea imperială se extinde asupra tuturor preoților. Dar au precizat că este nedrept și potrivnic binefacerii imperiale ca cei care nu contribuie cu nimic la vistierie să fie scutiți de impozite din pricina cinstirii preoției, în timp ce aceia, fiind contribuitori la vistierie, să sufere pierderi și să nu aibă niciun avantaj ca urmare a preoției lor, ci ei trebuie să fie guvernați în același mod ca și laicii. Citește actul sinodal pe această temă, realizat în luna iulie, primul indiction, anul 6600 (1092).

¹⁹² Este evident că anul 6600 [1092] al acestei chrysobule este eronat, Manuel Comnenos nici nu era născut în respectivul an. Cel mai probabil din numeralul grecesc, care apare în manuscrise ca CΧ, lipsesc, din diferite motive, ultimele două cifre. Decizia imperială este dată în luna iulie a anului 1168, adică anul bizantin 6676. Pentru contextul și sursele cu privire la document, a se vedea: V. GRUMEL (ed.), *Les registres des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 3, pp. 130-131.

Canonul 5 Sinodul VII Ecumenic

5. Este un păcat de moarte când cei care păcătuiesc rămân neîndreptați. Dar mai grav decât aceasta este dacă cei îngâmfaiți, preferându-l pe Mamona mai mult decât supunerea față de Dumnezeu și nerespectând rânduielile canonice, se ridică împotriva dreptei credințe și a adevărului. Domnul Dumnezeu nu Se află în aceștia, doar dacă, smerindu-se, se vor deștepta din propria lor greșală. Căci aceștia trebuie să se apropie mai mult de Dumnezeu și să ceară cu inimă zdrobită lăsarea și iertarea păcatului lor, iar nu să se mândrească cu donația lor ilicită. Căci „Domnul este aproape de cei cu inima zdrobită” [Psalmul 33, 17]. Astfel, cei care se laudă că au fost rânduiți în Biserică prin oferirea banilor, nădăjduind în acest obicei vicios, care îi îndepărtează de Dumnezeu și din întreaga preoție, și îi batjocoresc cu o față nerușinată și cu gura lor neconținută prin cuvinte jignitoare pe cei aleși de Duhul Sfânt datorită virtuții vieții lor și instituirii fără oferirea banilor, atunci cei care fac acest lucru să ocupe, mai întâi, ultima treaptă din rangul lor. Iar dacă vor persista, să fie îndreptați printr-o pedeapsă. Iar dacă cineva va fi descoperit că a făcut cândva acest lucru în vederea hirotoniei, să se procedeze conform canonului apostolic care spune: „dacă vreun episcop, preot sau diacon s-ar face deținător al acestei demnități prin bani, să fie caterisit și el, și cel care l-a hirotonit și să fie tăiat cu desăvârșire de la comuniune, precum Simon Magul de către mine, Petru [cf. *Faptele Apostolilor* 8, 21-22]”. De asemenea, și conform canonului al doilea al cuvioșilor Părinților noștri de la Calcedon, care spune: „Dacă un episcop ar face o hirotonie pentru bani și va pune spre vânzare harul care nu se vinde și ar hirotoni pentru bani un episcop, horepiscop, preot, diacon sau pe altcineva dintre cei care se numără în cler, sau ar numi pentru bani un econom sau un avocat bisericesc, sau un păzitor, sau pe oricine altcineva din canon, din dorința proprie de câștiguri ilicite, cel care a fost găsit vinovat că a înfăptuit acest lucru își periclitează propria sa treaptă. Iar cel hirotonit să nu beneficieze de nimic dintr-o hirotonie sau numire cumpărată, ci să fie străin de vrednicia sau de îndeletnicirea pe care a obținut-o prin bani. Iar dacă cineva ar fi descoperit că mijlocește pentru asemenea câștiguri rușinoase și nelegiuite, acesta, dacă va fi cleric, să cadă din propria treaptă, iar dacă va fi laic sau monah, să fie afurisit”.

Concordanță: Can. 29 Ap.; 2 IV Ec.

Interpretarea lui Aristenos. S-a considerat că cei care se laudă că au fost rânduiți în Biserică pentru oferirea de aur și care îi necinstesc pe cei aleși pentru virtute și care au fost desemnați fără vreo asemenea oferire, să ocupe ultimul loc în propria treaptă. Iar dacă ar continua, să fie supuși epitiimiilor, iar cei care făcuseră acest lucru pentru hirotonire trebuie să fie tăiați din comuniune, așa

cum a fost Simon Magul de către Petru. Se cuvine să fie cinstite mai întâi rațiunea și virtutea și trebuie ca cei care sunt găsiți că le posedă astfel pe acestea să fie rânduiți în clerul Bisericii fără vreo oferire de bani și să nu se facă reproșuri celor dintre cei care au fost desemnați în Biserică fără niciun fel de oferire, ci să fie și mai mult lăudați, ca unii care au fost aleși de către Duhul Sfânt pentru virtutea vieții lor. Iar dacă unii, ca și cum s-ar lăuda cu această dăruire ilegală și cu acest obicei rău, care îi înstrăinează de Dumnezeu și de toată preoția, fac reproșuri în chip nerușinat și cu o gură nestăvilă față de clericii care sunt desemnați fără aur, aceștia vor ocupa ultimul loc în propria lor tagmă. Iar dacă după aceasta ar continua să facă reproșuri, să fie îndreptați prin epitimie. Acestea se referă la cei desemnați în cler. Dar toți cei care primesc o hirotonire pentru bani vor fi caterisiți atât ei înșiși, cât și cei care i-au hirotonit.

Interpretarea lui Zonaras. Unii, care aveau să fie rânduiți în cler, aduceau bani la biserică, ca și cum i-ar afierosi lui Dumnezeu, iar apoi, bazându-se pe ei și laudându-se cu oferirea aurului, aduceau reproșuri cu nerușinare față de cei care erau rânduiți în cler nu prin oferirea aurului, ci datorită virtuții și probabil rațiunii. De aceea, canonul dorește ca unii ca aceștia să fie coborâți mai întâi din propria treaptă și să fie puși pe ultimul loc în tagma în care se află, iar dacă vor face din nou același lucru, să fie supuși epitimiilor pentru a fi corecți. Iar cei care au expus canonul fac o introducere prin cuvintele Apostolului și Evanghelistului Ioan, pentru că a fost spus de către acesta în prima sa epistolă sobornicească că „este un păcat de moarte” [1 Ioan 5, 16]. Și ei înțeleg acest cuvânt pentru cei care păcătuiesc și nu se pocăiesc. Apoi vorbesc și despre un lucru mai rău, așa cum de fapt este și în realitate, și anume despre îngâmfarea de după păcat, adică nerușinarea, deoarece consideră păcat faptul de a se lăuda pentru aducerea banilor și de a prefera pe Mamona, adică banii, mai mult decât supunerea față de Dumnezeu și de rânduielile canonice. Iar nerușinare este reproșul și dezonoarea pe care le aduc față de cei care au fost făcuți clerici fără conferirea banilor. Și afirmă că „Dumnezeu nu se află în aceștia”, ceea ce este un citat din cartea a treia a Regilor. Așadar, aceștia trebuie să fie smeriți, să cadă înaintea lui Dumnezeu și să caute iertarea păcatului lor și să nu se semețească mai mult prin donația lor cea ilicită. Și consideră donația ilicită, nu prin ea însăși, căci dacă aceasta era ilicită, de ce a fost acceptată? Și de ce nu este exclus total din cler și pedepsit însuși cel care a devenit cleric prin donația aceasta? Așadar, donația nu a fost numită ilicită în ea însăși, ci pentru că acela face ca ea să fie considerată ilicită, deoarece se laudă cu ea și se poartă cu aroganță față de cei de același rang cu el și prin aceasta oferă suspiciunea că înaintarea nu s-a făcut pentru Dumnezeu, ci ca să aibă

aceasta ca pretext pentru îngâmfare și pretenții false. Acest lucru se arată și din ceea ce urmează, deoarece canonul spune: dacă cineva ar fi descoperit că a făcut cândva acest lucru la hirotonie, adică a oferit bani, să se facă conform canoanelor, adică celui apostolic, care este, de fapt, Canonul 29, și Canonului 2 al Sinodului [Ecumenic] de la Calcedon. Așadar, precum aici când oferirea este ilegală, cel care a hirotonit și cel care a fost hirotonit este urmărit pentru pedepsire, tot așa ar fi și acolo dacă ar fi cu adevărat ilegală. Iar cel care caută explicarea acestor canoane le va găsi la locul lor.

Interpretarea lui Balsamon. Având să-i pedepsească pe clericii care aduceau inițial bani la biserică sau alte lucruri de bunăvoie și cu o voință pioasă, dar care după aceea se laudau pentru oferire și căutau locuri mai de seamă și cinstiri mai mari și îi defăimau pe frații lor după Dumnezeu care au fost făcuți clerici potrivit virtuții sau activității lor, Sfinții Părinți s-au folosit în introducere de câteva cuvinte din prima epistolă sobornicească a Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan, care spune că „este un păcat de moarte” [1 Ioan 5, 16], adică păcatul aducător de moarte este cel neîndreptat și nepocăit. Și mai rea decât acesta este nerușinarea unită cu păcatul. Căci ce rău este mai presus decât ca cineva să prefere pe Mamona, adică banii, mai mult decât porunca lui Dumnezeu și să afirme că, pentru ceea ce a adus, se cuvine să fie cinstit înaintea tuturor, care au virtuți și activități? Astfel, cei care gândesc în acest mod și amintesc într-una de oferirea banilor și speră că prin aceasta să fie cinstiți înaintea multora – lucru prin care se aduce condamnare și mai mult – și fac reproșuri în mod fațis fraților lor pentru sărăcia extremă, să fie retrogradat pe ultimul loc în treapta lor, ca să se smerească. Dar dacă ar persista astfel în acest rău, să fie supus epitimiei întru totul, după cum crede episcopul. Și acestea sunt atunci când o persoană aduce în biserică din proprie inițiativă lucruri de felul acesta, pe care cei care le iau le primesc fără reproș, iar cei care le dau le oferă fără condamnare. Dar se spune că dacă cineva nu a făcut această aducere cu o astfel de dispoziție voluntară de la început, ci pentru a fi hirotonit, sau pentru a fi făcut cleric sau pentru a fi numărat în Biserică în orice alt mod, unul ca acesta să fi pedepsit conform Canonului 29 Apostolic și Canonului 2 al Sinodului [Ecumenic] de la Calcedon. Iar cuvintele, care precizează: „în aceia nu este Domnul Dumnezeu”, au fost preluate de către Sfinții Părinți din cartea a treia a Regilor pentru cei îngâmfați și pentru cei care cinstesc mai mult faptele lui Mamona. Iar dacă auzi că acest canon numește oferirea aurului făcută astfel în mod voluntar ca fiind ilegală, să nu spui că aceasta este una interzisă și de aceea ilegală, ca una înaintată pentru cumpărarea hirotoniei sau a clericatului, lucru despre care învață canonul mai departe, ci Părinții au numit-o ilegală din cauza

celui care a adus-o și deoarece s-a mândrit pentru această aducere. Remarcă aceasta pentru cei care sunt tunși în mănăstiri prin oferire de bani și pentru cei care, de bunăvoie, fac aducerile înaintea lui Dumnezeu. Nu cred, însă, că cei care procură în anumite mănăstiri beneficii ale unei frății exterioare mănăstirii¹⁹³ pe bani sunt condamnați de către canoane, pentru că procurarea subvențiilor de hrană nu este un lucru reprobabil. Și atunci ce facem? Cel care aduce bani de bunăvoie este pedepsit în acest fel, dar cel care a dat orice fel de bunuri pentru a fi făcut cleric sau pentru a fi tuns, va cere oare cu îndrăznire înapoi cele pe care le-a oferit după ce este pedepsit? Răspuns. În niciun caz, căci capitolul 11 al celui de-al doilea titlu, cartea XXIV din *Basilicale* spune astfel: „ceea ce este oferit de ambele părți pentru o cauză rea și din partea celui care primește și din partea celui care dă, nu se întoarce la niciunul înapoi”. Și legiuitorul vechi mai adaugă încă un raționament, care a fost preluat din cartea a XXII-a, și anume că în situația unei învinuiri egale, învinge cel care oferă.

Canonul 6 Sinodul VII Ecumenic

6. Fiindcă există un canon care spune că „în fiecare eparhie trebuie să se realizeze cercetări canonice, de două ori pe an, prin întrunirea episcopilor”, dar din cauza dificultății și fiindcă cei care se întrunesc au anumite lipsuri în vederea călătoriei, cuvioșii Părinți de la sinodul al șaselea au hotărât să se întrunească, în orice caz și fără niciun alt pretext, o dată pe an, pentru a fi îndreptate cele greșite. Deci, reînnoim și noi acest canon. Și dacă va fi descoperit vreun demnitar care împiedică acest lucru, să fie afurisit. Iar dacă vreunul dintre mitropoliți ar neglija să facă aceasta, cu excepția vreunei necesități, constrângerii sau a unei pricini binecuvântate, să fie supus pedepselor canonice. Iar când are loc sinodul în privința chestiunilor biblice și canonice, se cuvine ca episcopii întruniți să fie cu grijă și cu luare-aminte pentru a fi păzite poruncile dumnezeiești și făcătoare de viață ale lui Dumnezeu. „Căci multă răsplată este în păzirea lor” [*Psalmul* 18, 12], „căci porunca este sfeșnic, iar legea este lumină și calea vieții este mustrare și învățătură” [*Proverbe* 6, 23] și „porunca Domnului, care luminează ochii, este strălucitoare” [*Psalmul* 18, 9]. Iar mitropolitul să nu aibă permisiunea de a pretinde ceva din cele pe care le aduce episcopul cu sine, fie vreun dobitoc, fie orice altceva. Căci dacă va fi dovedit că a făcut aceasta, va plăti înapoi împătrit.

Concordanță: *Can. 37 Ap.; 5 I Ec.; 19 IV Ec.; 8 Trulan*

¹⁹³ Termenul „ἀδελφάτων, τό” reprezintă o sinecură, slujbă sau beneficiu obținut printr-o anumită frăție monahală într-o mănăstire, iar termenul „ἐξωμονιτάτος” se referă la monahi sau proprietăți ce sunt în afara sau exterioare mănăstirii.

Interpretarea lui Aristenos. Dacă nu este posibil ca, potrivit deciziei vechi, să se țină un sinod de două ori pe an, atunci să se țină o singură dată, conform hotărârii Sinodului al VI-lea [Ecumenic], iar conducătorul care oprește acest lucru să fie afurisit și episcopul care neglijează acest lucru să fie supus epitimiei. Iar dacă un mitropolit, când se ține sinodul, ia vreun lucru dintre cele ale episcopului, va plăti înapoi împătrit. Și acest sinod împuternicește ca să se facă un sinod în fiecare eparhie o singură dată pe an și îl afurisește pe conducătorul locului dacă este descoperit că împiedică întrunirea episcopilor ce se realizează pentru chestiunile canonice și evanghelice. Dar îl supune epitimiilor canonice pe mitropolitul care neglijează să se facă acest lucru, cu excepția existenței unei nevoi sau a unei constrângeri. Dar stabilește și ca mitropolitul să nu aibă permisiunea să ia vreun lucru dintre cele pe care le aduc episcopii cu ei, niciun animal sau altceva de felul acesta. Iar dacă a fost dovedit că a luat ceva de la ei, va fi solicitat acest lucru împătrit.

Interpretarea lui Zonaras. Diferite canoane, precum și prezentul canon, tratează despre desfășurarea sinoadelor în eparhii în fiecare an, dar și cu privire la organizarea sinoadelor anuale în provincii. Și se face referire la canonul Sinodului al VI-lea [Ecumenic], ce a dispus ca sinoadele să fie făcute în eparhii o singură dată pe an, ca episcopii să nu aibă un deranj mare și vreo încercare în călătorii și reînnoiește dispoziția mai veche cu privire la sinoade și afirmă că dacă un demnitar va opri ca un sinod să se desfășoare, să fie afurisit. Iar pe mitropolitii care neglijează acest lucru, doar dacă nu cumva i-ar opri vreo necesitate sau constrângere, îi supune epitimiilor canonice. Atunci când se face un sinod cu privire la chestiuni canonice și evanghelice, episcopii ar trebui să fie preocupați dacă sunt respectate poruncile dumnezeiești. Așadar, chestiunile canonice ar fi afurisirile, sau dacă au fost făcute examinări juste sau dacă episcopii administrează cele ale bisericilor prin economi, care sunt din rândul clericilor lor, și alte lucruri de felul acesta pe care le dispun canoanele pentru a fi realizate astfel. Iar cele evanghelice sunt cele care ne sunt poruncite de către Evanghelie, adică a boteza în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, a nu alunga cineva pe soția lui, cu excepția motivului de desfrânare, și altele de felul acesta. Căci arhierii care se întrunesc examinează dacă s-au ținut [sinoade] în teritoriile lor și dacă oamenii trăiesc potrivit poruncilor dumnezeiești. Canonul aduce dovezi scripturistice din Psaltire și din Proverbe. Și adaugă la acestea că, atunci când episcopii se întrunesc acolo unde mitropolitul eparhiei va stabili potrivit canonului, mitropolitul nu va avea puterea de a cere nimic de la ei, niciun dobitoc, cum ar fi un cal sau un catâr, nici orice altceva. Iar dacă a fost dovedit că a cerut sau a luat ceva, el trebuie să dea înapoi împătrit.

Interpretarea lui Balsamon. Deoarece diferite canoane stabilesc când se cuvine să fie făcute sinoade, iar unele afirmă ca episcopii eparhioți să se întrunească o singură dată pe an, iar altele, de două ori pe an, prezentul canon, din pricina vătămării episcopilor din cauza călătoriei, a urmat Canonului 8 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic], ce stabilește să se întrunească o singură dată pe an, și decretează că așa trebuie să fie, dacă nu cumva o necesitate și o constrângere sau alt pretext justificat va împiedica întrunirea. Iar arhieriei care nu fac în acest fel să fie supuși epitimiiilor canonice, dar și conducătorii civili care opresc să se facă acest lucru să fie afurișiți. Și spune că, atunci când se face sinod, se cuvine ca episcopii să se preocupe ca tradițiile evanghelice și canonice și alte porunci ale lui Dumnezeu să fie respectate. Tradițiile canonice sunt reprezentate de: afurisirile justificate și nejustificate, desemnările clericilor, administrările bunurilor episcopiiilor și cele de felul acesta. Iar tradițiile evanghelice și poruncile lui Dumnezeu sunt: a boteza în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, să nu comiți adulter, să nu comiți desfrânare, să nu mărturisești strâmb și altele asemenea. Dar fiindcă Părinții au aflat că unii mitropoliți, în adunările episcopilor, își exercită autoritatea asupra lor și le cer cai sau alte feluri de lucruri, au rânduit ca acest lucru să înceteze și ca mitropolitul care va face un asemenea lucru să întoarcă înapoi ceea ce i s-a dat în mod împătrit. Dar afirmă corect canonul că mitropolitul nu are permisiunea să ceară nimic din ceea ce episcopul a adus cu el. Dar dacă un episcop va dori din proprie inițiativă să-l întâmpine pe mitropolitul său cu un anumit lucru, nu va fi oprit să facă acest lucru. Cercetează și capitolul 8 al titlului 8 al prezentei colecții și Canonul 8 al Sinodului Trulan.

Canonul 7 Sinodul VII Ecumenic

7. Dumnezeuiescul Apostol Pavel spune că „păcatele unor oameni sunt înverdate, iar ale altora se descoperă mai pe urmă” [1 *Timotei* 5, 24]. Astfel, păcatelor săvârșite mai înainte le urmează și alte păcate. De aceea, nelegiuirea erezii a acuzatorilor creștinilor i-au urmat și alte nelegiuiri. Căci, precum au exclus din Biserică prezența cinstitelor icoane, tot așa au omis și alte obiceiuri care trebuie acum reînnoite pentru a fi astfel în vigoare conform legislației scrise și nescrise. Așadar, hotărâm ca în acele cinstite biserici care au fost consacrate fără Sfintele Moaște ale martirilor, să se săvârșească așezarea moaștelor împreună cu rugăciunea obișnuită. Iar cel care va consacra vreo biserică fără Sfinte Moaște, să fie caterisit, ca unul care a încălcat tradițiile bisericesti.

Concordanță: *Can. 83 Cart; 5, 24 Tim.*

Interpretarea lui Aristenos. Sfintele moaște ale martirilor să fie așezate cu rugăciunea obișnuită în bisericile ce au fost consacrate fără acestea și cel care le-a consacrat fără ele să fie caterisit, ca cel care a încălcat tradițiile bisericești. A fost hotărât ca în toate acele biserici ce înainte de acest sinod au fost construite fără rugăciunea obișnuită a episcopilor și fără moaștele Sfinților Martiri, să fie săvârșite în ele așezarea sfintelor moaște și rugăciunea obișnuită. Iar oricine va fi găsit după acest sinod că va consacra o biserică fără moaște este condamnat să fie caterisit, precum cei care încalcă tradițiile bisericești.

Interpretarea lui Zonaras. [Sfântul] Vasile cel Mare a înțeles acest cuvânt apostolic în alt fel. Și acești Părinți au acceptat aici mai simplu expresia „le urmează”, evident pentru păcatele săvârșite mai înainte cărora le urmează și altele și acest lucru s-a întâmplat, spun ei, cu iconomahii. Căci pe aceștia îi numesc acuzatori ai creștinismului, ca unii care acuză pe creștini de idolatrie, căci aceștia nu numai că au deposedat bisericile de frumusețea cinstitelor icoane, ci au abandonat și vechile obiceiuri, pe care și acești Părinți le reînnoiesc, ca legislația scrisă și obiceiul nescris să fie în vigoare. Obiceiul care a fost lăsat în urmă era ca sfințirea dumnezeieștilor biserici să nu se facă fără așezarea sfintelor moaște. Așadar, spun aceștia, toate acele biserici care au fost consacrate fără așezarea sfintelor moaște trebuie să primească acum sfintele moaște care să fie așezate în ele. Iar cel care sfințește o biserică fără sfintele moaște să fie caterisit ca unul care încalcă tradițiile bisericești.

Interpretarea lui Balsamon. Obiceiul bisericesc era ca dumnezeieștile biserici să fie consacrate cu sfinte moaște ale martirilor. Dar acuzatorii creștinilor, adică iconoclaștii, care îi consideră idolatri pe cei care se închină cinstitelor și sfintelor icoane, pe lângă erezia și nebunia lor împotriva ortodocșilor, au consacrat și sfintele biserici fără sfintele moaște. Astfel, Părinții spun că păcatele omenești sunt urmate, potrivit marelui Apostol Pavel, de alte păcate. Și fiindcă au urmat erezii iconomahilor și alte rele – pentru că au fost abandonate și alte obiceiuri bisericești necesare –, stabilim ca cei care au consacrat biserici fără sfintele moaște să fie consacrate din nou cu moaște și să se procedeze în acest fel de acum înainte, iar cei care consacră biserici fără sfintele moaște, să fie caterisiți. Și canonul le conține pe acestea. Dar cineva a spus: Cum se face că, în zilele noastre, casele de rugăciune sunt consacrate fără așezarea moaștelor? Și de ce nu se săvârșesc în ele Tainele și de către episcopi, ci numai de către preoți? Și a auzit că antimisele realizate de arhieriei, care sunt date caselor de rugăciune în momentul când se face consacrarea unei biserici, sunt suficiente în loc de

consacrare, adică de așezarea tronului, de consacrare și deschiderea [altarului], căci de aceea au fost numite antimise, adică sunt în locul chipurilor și modelelor multor astfel de mese, care reprezintă sfânta masă a Domnului. Așadar, ierarhii nu săvârșesc Tainele în casele de rugăciune care nu au tron, deoarece demnitatea arhierescă este înjosită atunci când nu există tron la momentul în care episcopul se așază în chip apostolic, nici cele legate de consacrarea și buna-cuviință a bisericii. Dar unii au întrebat când se face consacrarea bisericilor? Și au aflat că atunci când se face punerea temeliei și așezarea crucii doar prin rugăciunea episcopului locului. Dar consacrarea se face după terminarea bisericii, când se săvârșesc deschiderile, așezarea tronului și finalizarea ei odată pentru totdeauna, după ce este unsă cu Sfântul Mir și a primit moaștele martirilor. Iar fiindcă cineva a susținut că se cuvine ca arhierul care a slujit vreodată într-o biserică fără tron să fie caterisit, precum este caterisit și cel care a consacrat o biserică fără sfinte moaște, acel preasfințit patriarh și domn Luca a arătat că acest arhieru trebuie să fie pedepsit în alt fel, evident după cum i se pare sinodului, dar nu prin caterisire, pentru că încălcările lor sunt cu totul nesimilare¹⁹⁴.

Canonul 8 Sinodul VII Ecumenic

8. Fiindcă anumiți amăgitori din religia evreilor credeau că Îl vor batjocori pe Hristos, Dumnezeu nostru, pretinzând că sunt creștini, dar lepădându-se de El în ascuns și sărbătorind sabatul în secret și săvârșind și alte obiceiuri iudaice, hotărâm ca aceștia să nu fie acceptați nici la Împărtășire, nici la rugăciune și nici în biserică, ci să fie în mod public evrei, conform propriei lor religii. Și nici să nu-și boteze copiii sau să cumpere ori să dețină vreun sclav. Dar dacă vreunul dintre aceștia se va converti din credință curată și va mărturisi din toată inima, dezvăluind obiceiurile și lucrurile lor, pentru ca și alții să fie muștrați și să se îndrepte, să fie primit și botezat el și copiii lui, și să se păzească pentru a fi departe de obiceiurile iudeilor. Iar dacă nu ar face așa, să nu fie primiți deloc.

Interpretarea lui Aristenos. Evreii nu trebui să fie acceptați decât dacă s-ar arăta că se întorc dintr-o inimă sinceră. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Se pare că unii iudei se întorceau la credință și pretindeau că sunt creștini, dar aceia Îl batjocureau pe Hristos, adică Îl luau în derâdere, fiindcă Îl negau în ascuns și păzeau în secret sabatul și practicau și alte lucruri

¹⁹⁴ Pentru această decizie canonică, a se vedea: V. GRUMEL (ed.), *Les registres des actes du patriarchat de Constantinople*, vol. 3, p. 136.

iudaice, precum următoarele: îi circumcideau pe copiii lor, îi considerau necurați pe cei care s-au atins de cei morți, și de leproși, și de cei cu scurgeri seminale și alte lucruri de felul acesta care sunt interzise de către Legea Veche. Așadar, sinodul a hotărât ca unii ca aceștia să nu fie acceptați în comuniune, nici să se roage împreună cu ei, nici să nu li se permită deloc să intre în biserică, ci să fie din nou în mod vădit evrei și nici să nu-și boteze copiii, nici să nu li se permită să cumpere sclavi. Căci și legea civilă interzice ca un evreu să ia sclav un prizonier creștin. Dar cei care au venit deja la credință, ca niște creștini, nu au fost opriți să cumpere sclavi. Dar fiindcă au făcut acest lucru în ascuns, sinodul spune că nu li se permite acestora să cumpere sclavi, sau să-i procure în alt fel, prin dar, sau probabil printr-un schimb sau în vreun alt mod. Iar dacă unul dintre ei se va converti, după ce a crezut cu credință nealterată și curată, adică în mod curat și fără disimulare, și va mărturisi din toată inima, adică le afirmă pe cele ale noastre, și dezvăluie, adică aduce la lumină, obiceiurile proprii și cele pe care le fac și dispune să nu le mai facă, încât și alții de aceeași credință cu el să fie muștrați și îndreptați, unul ca acesta să fie primit și să îl boteze, precum și pe copiii lui și să se dedice acestora încât să se îndepărteze de obiceiurile evreiești. Dar aceștia să nu fie primiți în vreun alt mod. Și [Sfântul] Vasile cel Mare, prin Canonul 5, spune că cei care se pocăiesc să fie primiți, dar nu fără discernământ, ci să fie cercetați, dacă se pocăiesc cu adevărat și autentic. Și legea civilă prevede investigare exactă și completă cu privire la iudeii convertiți.

Interpretarea lui Balsamon. Unii iudei, după ce au fost puși sub acuzare în unele chestiuni și dorind să le evite, s-au convertit la credința ortodoxă și au pretins că le cugetă pe cele ale creștinilor, dar, în realitate, le cugetau pe cele ale iudeilor, respectând sabatul în secret și denigrându-le pe cele ale noastre. Dar își botezau copiii și făceau alte lucruri pioase ca să se arate probabil că sunt ortodocși. Așadar, Părinții spun că aceștia nu sunt primiți în niciun fel de comuniune, nici nu li se permite să-și boteze copiii, nici să nu procure în niciun fel vreun sclav creștin, ci să trăiască în mod deschis conform religiei evreilor. Dar dacă vreunul dintre ei se întoarce de la religia iudaică la credința ortodoxă cu o dispoziție curată și fără vreo nevoie sau prefăcătorie, se va îndepărta de obiceiurile iudaice și le va dezvălui cu tot sufletul și va mărturisi cele făcute după un pretext de către unii, care tind spre batjocorirea credinței creștinilor, prin care aceia să fie muștrați și îndreptați, acesta și copiii lui să fie acceptați în comuniune și botezați, întărindu-i ca să se îndepărteze de tradițiile și obiceiurile iudaice. Așadar, remarcă acestea din pricina preoților care botează copiii agarenilor și să fie neacceptată botezarea căutată de către ei pentru vindecarea trupească. Iar capitolul 44, titlul 1 al cărții întâi a *Basilicalelor* spune: „Să nu fie acceptat un iudeu care pretinde că vrea să fie

creștin, ca să scape de învinuirea îndreptată împotriva lui sau de încasarea dintr-o obligație, rămânând în biserică, sau să fie eliberat de acuzație”. Cercetează și capitolul 47 al aceleiași cărți și al aceluiași titlu care spune: „Un iudeu să nu dețină un sclav creștin, nici să nu taie împrejur un catehumen și niciun alt eretic să nu dețină vreun sclav creștin”. Și capitolul 54 spune: „Dar niciun samarinean nu va avea vreun rob creștin, ci atunci când îl dobândește să îl asigure de îndată înspre eliberare, iar dacă robul ar fi de aceeași credință rea precum el, să i se permită acestuia, dacă îmbrățișează credința creștinilor, să se bucure imediat de libertatea romană”.

Canonul 9 Sinodul VII Ecumenic

9. Toate jocurile infantile și freneziile nebunești, adică scrierile false redactate împotriva cinstitelor icoane, trebuie predate episcopului Constantinopolului, ca să fie depuse împreună cu celelalte cărți eretice. Iar dacă cineva va fi descoperit că le ascunde, dacă va fi episcop, preot sau diacon, să fie caterisit, iar dacă va fi laic sau monah, să fie afurisit.

Concordanță: Can. 60 Ap.; 2, 63 Trulan; 51 Laod.

Interpretarea lui Aristenos. Dacă cineva ar fi descoperit că ascunde o carte compusă împotriva sfintelor icoane, dacă este din sfântul registru clerical, să fie caterisit, iar dacă este laic sau monah, să fie afurisit. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Cei care s-au dezlănțuit împotriva sfintelor icoane și le numeau idoli au scris și lucrări care să susțină convingerea lor, pe care acest Sfânt Sinod le-a numit jocuri infantile, adică distracții copilărești, și frenezii nebunești [βακχεύματα]. Bacantele [βάκχαι] erau un cor de femei nebune care îl urmau pe Dionisos, iar Dionisos era considerat de către eleni un zeu care veghea asupra beției, fiind el însuși un bețiv, și era frenetic. Așadar, așa cum bacantele, atunci când erau stăpânite de nebunie, nu făceau nimic cugetat, ci se mișcau în mod nebunesc, cei ai sinodului afirmă că tot așa și cei care au realizat acele lucrări era mișcați înspre a scrie în chip nebunesc și eronat, dar nu și cugetat. Astfel, se stabilește ca să nu fie ascunse de către nimeni acele scrieri, ci să fie predate de către cei care le dețin, ca să fie depuse împreună cu alte cărți eretice. Iar episcopii sau alte persoane consacrate care le ascund pe acestea să fie caterisiți, iar dacă sunt laicii și monahi, să fie afurisiți.

Interpretarea lui Balsamon. Când erezia acuzatorilor creștinilor, adică a celor care ardeau icoanele, a devenit deosebit de puternică, cei care s-au alăturat acesteia au răspândit blasfemii împotriva sfintelor icoane prin intermediul scrierilor. Astfel, Părinții spun că se cuvine ca acestea să fie predate, pentru a fi depozitate

în episcopia Constantinopolului, unde se află și celelalte cărți ale ereticilor. Iar cei care le ascund, dacă sunt persoane consacrate, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici sau monahi, să fie afurisiți. Părinții au numit în mod corect astfel de scrieri ca jocuri infantile, adică distracții copilărești, și frenezii nebunești [βακχεύματα], adică absurditatea bacantelor [βάκχαι] nebune, pentru că sunt ușor de respins și de doborât, precum jocurile tinerilor, și vrednice de râs, precum faptele nebunilor și bețivilor. Căci bacantele formau coruri de nebune și îl urmau pe veghetorul beției, adică pe falsul zeu Dionisos. Iar legile stabilesc ca să fie arse cărțile ereticilor. Cercetează capitolul 3 al titlului 12 al prezentei colecții și vei găsi în el diferite capitole care poruncesc același lucru. Dar ar spune cineva: din ce cauză stabilește canonul ca aceste cărți ale acuzatorilor creștinilor să fie depuse la episcopie, dar legile poruncesc ca ele să fie arse? Răspuns. Este același lucru să arzi scrierile necurate ale ereticilor sau să le depui la episcopia din Constantinopol, pentru că nici cărțile arse nu ar merge să fi citite, nici cele depozitate în acel loc inaccesibil nu vor fi văzute de nimeni. Prin urmare, oricine le-a ars și nu le-a depus la episcopie nu va fi supus canonului, ca unul care nu a acționat împotriva acestuia. Iar episcopia Constantinopolului este patriarhia. Deoarece marele tron patriarhal are sub jurisdicția sa diferite cancelarii și a investit în mod particular cancelaria hartofilaxului cu drepturi episcopale, iar hartofilaxul în funcție execută, prin dreptul preasfântului patriarh în funcție, tot ceea ce i se cuvine ca unui episcop, căci afurisește și corectează erorile de caracter, hirotonește diaconi și preoți, programează serviciile divine și așa mai departe: atunci *hartofilaxis* poate fi numit pe bună dreptate un episcopat.

Canonul 10 Sinodul VII Ecumenic

10. Fiindcă unii dintre preoți, nesocotind rânduiala canonică, părăsindu-și propria lor parohie, aleargă la o altă parohie – mai ales în această cetate imperială și păzită de Dumnezeu – și stau pe lângă demnitari lumești, săvârșind slujbele în capelele acestora, fără voia propriului episcop și a celui de Constantinopol, nu le este permis să fie primiți în niciun fel de casă sau biserică. Iar dacă cineva va face acest lucru, dacă persistă, să fie caterisit. Iar celor care săvârșesc aceasta cu știința arhierieilor menționați să nu le fie permis să-și asume funcții seculare și lumești, fiind oprți de către dumnezeieștile canoane să săvârșească acest lucru. Iar dacă cineva va fi descoperit că deține funcția așa-numiților administratori ai casei, fie să înceteze, fie să fie caterisit. Căci ar fi mai bine să meargă pentru învățarea copiilor și a casnicilor, citindu-le Dumnezeieștile Scripturi, căci pentru aceasta a și primit preoția.

Concordanță: Can. 6, 15, 81, 83 Ap.; 15, 16 I Ec.; 5, 10, 23 IV Ec.; 17, 18 Trulan, 11 I-II;

16 Cart.; 3 Ant.; 15, 16, 17 Sard.

Interpretarea lui Aristenos. Clericul care își părăsește parohia sa și se duce în alta, fără permisiunea episcopului său și a episcopului de Constantinopol să nu fie primit în nicio casă, sau în nicio biserică. Cel care face acest lucru și persistă să fie caterisit. Dar cei care fac acest lucru cu știința celor despre care am spus, să nu-și asume funcții seculare, sau dacă le-au acceptat să înceteze, iar dacă nu, să fie caterisiți. Un cleric străin, dacă vine în această cetate imperială, nu trebuie să fie primit în orice fel de casă sau biserică fără consimțământul episcopului său și al episcopului de Constantinopol. Iar dacă este primit de cineva, fără știrea lor, și persistă în a nu se întoarce în parohia sa, să fie caterisit. Și cel care intră cu știința aceluia într-o casă din această cetate păzită de Dumnezeu, nu trebuie să devină supraveghetor, administrator sau curator, ci va fi pentru educația copiilor și a servitorilor. Iar dacă își va asuma asemenea funcții, fie să înceteze, fie să fie caterisit.

Interpretarea lui Zonaras. Există multe canoane despre această temă atât apostolice, cât și sinodale, dar nu au fost suficiente pentru eradicarea răului. De aceea, acest sinod a emis și acest canon, prin care interzice două acte ilicite. Mai întâi, ca clericii străini să nu mai aleargă dintr-un oraș în altul și nici în această cetate imperială și să meargă la demnitari și să liturghisească în capelele de rugăciune din casele lor fără știrea propriului episcop, pe care l-au părăsit, și a celui de Constantinopol, în a cărui enorie au venit, în caz contrar, aceștia să fie caterisiți. Și, în al doilea rând, chiar dacă ar fi îngăduiți de către episcopii menționați să liturghisească într-o casă de rugăciune, să nu-și asume funcții seculare și lumești, sau să fie făcuți administratori, sau contabili sau să practice asemenea funcții. Dar afirmă Părinții sinodului că, dacă unii ar fi descoperiți că fac un asemenea lucru, ori să înceteze, ori să fie caterisiți. Funcția așa-numiților administratori, pe care o numește canonul în acest fel, este, precum se poate înțelege din Canonul 11 al Sinodului Proto-Deutera întrunit în Biserica Sfinților Apostoli, așa-zisa curatorie pe terenurile demnitarilor, unde erau numiți și administratorii. Așadar, cei consacrați sunt opriți să intre în funcții lumești, dar nu este interzis să educe și să-i învețe pe copiii demnitarilor și pe sclavi și să le formeze moravurile.

Interpretarea lui Balsamon. Diferite canoane interzic clericilor să-și părăsească parohiile în care au fost făcuți clerici și să se mute în altele. Așadar, urmând acestora, prezentul canon stabilește ca niciun cleric să nu fie primit niciunde fără episcopul său, adică fără scrisoare de recomandare și de plecare sau fără decretul patriarhului Constantinopolului, nici să nu slujească absolut în nicio biserică, nici

într-o capelă a vreunui demnitar. Iar cel care face contrar acestora și nu se întoarce în clerul său după chemarea sa, să fie caterisit, căci acesta este înțelesul expresiei: „fie să înceteze, fie să fie caterisit”. Dar dacă unii, după ce le-a fost permis prin scrisorile despre care am vorbit de către cei care i-au făcut clerici sau de către patriarhul Constantinopolului de a sluji în alte biserici, vor accepta funcții seculare, contrar conținutului canoanelor, sau vor deveni administratori, se cuvine, după ce le-a fost interzis, să înceteze sau să fie caterisiți. Și celelalte lucruri cuprinse în canon au fost explicate la diferite canoane, adică în Canoanele 17 și 18 ale Sinodului Trulan, în Canoanele 13 și 23 ale Sinodului [Ecumenic] de la Calcedon și în altele. Să remarci din prezentul canon că în sens literal numai patriarhului Constantinopolului i-a fost permis să primească clerici străini și fără o scrisoare de plecare din partea celor care i-a hirotonit, dacă aceștia conferă scrisori care să confirme că au fost hirotoniți sau au fost făcuți clerici, pentru că mi se pare că preasfințitul patriarh în funcție, cât și hartofilaxul său, va permite unui cleric străin să slujească în cetatea imperială și fără scrisoare de plecare din partea celui care l-a hirotonit. Apoi, administratorii sunt numiți curatorii moșilor din suburbii, după cum reiese din Canonul 11 al Sinodului Proto-Deutera ținut în Biserica Sfinților Apostoli. Așadar, deși Părinții înlătură acest lucru dintre cei consacrați, le sugerează acestora să-i învețe pe alții să citească și să dobândească din aceasta cele necesare pentru trai, căci pentru aceasta au fost și afierosiți. Dar faptul că clericii străini sunt în serviciu la demnitari și liturghisesc în capelele acestora este un fapt nepermis și chiar dacă liturghisesc în cele mai modeste capele fără voința episcopilor lor sau a celui de Constantinopol, vor fi pedepsiți în același fel.

Canonul 11 Sinodul VII Ecumenic

11. Fiindcă suntem datori să păzim toate dumnezeieștile canoane, trebuie să-l păstrăm cu orice chip nevătămat și pe acela care precizează ca în fiecare biserică să existe economi. Și bine ar fi dacă fiecare mitropolit ar institui un econom în biserica sa. Iar dacă nu, episcopul Constantinopolului are libertatea, din propria sa autoritate, de a rândui un econom în biserica aceuia. De asemenea, și mitropoliții, dacă episcopii supuși lor nu preferă să stabilească economi în bisericile lor. Același lucru să fie păzit și în ceea ce privește mănăstirile.

Concordanță: Can. 38 Ap.; 26 IV Ec.; 12 VII Ec.; 15 Anc.; 7 Gangra; 24, 25 Ant.; 26, 33 Cart.; 7 I-II; 10 Teofil; 2 Chiril

Interpretarea lui Aristenos. Dacă un mitropolit nu instituie un econom în mitropolie, să îl facă patriarhul, iar dacă este episcop, atunci mitropolitul, în conformitate cu decizia Părinților de la Calcedon. Același lucru este valabil și

pentru mănăstiri. În fiecare biserică trebuie să existe un econom din propriul cler, care trebuie să administreze bunurile Bisericii conform voinței episcopului, precum arată Canonul 26 al Sinodului [Ecumenic] de la Calcedon. Iar dacă unii dintre episcopi doresc să administreze acestea prin ei înșiși, patriarhul să impună un econom pentru mitropolii, iar mitropolitul pentru propriile sale episcopii. Același lucru va fi valabil și pentru mănăstirile care nu au economi.

Interpretarea lui Zonaras. Arhieriei, înainte de hirotonire, oferă certificări cu privire la credință și la celelalte lucruri și, printre altele, că vor păzi Sfintele Canoane. De aceea, acești Părinți spun că suntem obligați să păzim toate dumnezeieștile Canoane. Așadar, deoarece și Canonul 26 al Sinodului [Ecumenic] de la Calcedon a hotărât deja ca fiecare biserică care are un episcop să aibă și un econom din propriul cler¹⁹⁵, care să administreze bunurile bisericești, potrivit voinței episcopului său, Părinții acestui sinod afirmă că se cuvine să păzim și noi canonul care spune că trebuie să fie un econom în fiecare biserică. Și dacă fiecare episcop propune un econom al bisericii sale, va fi așa, dar dacă nu face acest lucru, i s-a conferit privilegiul celui de Constantinopol să instituie un econom prin autoritatea proprie, adică după puterea sa, evident în bisericile supuse acestuia, dar, de asemenea, și mitropoliților în eparhiile arhieriei hirotoniți de către ei, și poruncesc ca același lucru să fie păzit și în mănăstiri. Dar acestea sunt doar de principiu¹⁹⁶, cel puțin pentru unii, căci nici nu trebuie să-i acuzăm pe toți, căci nu ar fi corect.

Interpretarea lui Balsamon. Sinodul [Ecumenic] de la Calcedon a decretat în Canonul 26 ca fiecare biserică să fie administrată prin clericii ei, potrivit voinței episcopului, dar nu a spus cum este potrivit să fie pedepsiți cei care încalcă aceste lucruri. Așadar, Sfinții Părinți ai prezentului sinod, după ce au afirmat în introducere că este indispensabil să fie păzite canoanele mai ales de către arhieriei, care oferă certificări înainte de hirotonie că, printre altele, vor păzi canoanele și sunt îndatorați astfel pentru aceasta, au hotărât ca respectivul canon menționat să fie păstrat neatins și au adăugat că, dacă mitropoliții nu acționează în acest fel în bisericile lor, patriarhul Constantinopolului să instituie în mod autoritar un econom în mitropolie întru totul din clerul acesteia. De asemenea, și mitropolitul să așeze un econom în episcopie, dacă episcopul este neglijent față de acest

¹⁹⁵ Pentru o analiză în detaliu a acestei slujiri în Biserică, a se vedea: Răzvan PERȘA, „Statutul canonic al economului bisericesc pentru administrarea bunurilor eclesiale”, în Georgică GRIGORIȚĂ (coord.) *Bunurile Bisericii, ieri și azi. Actele Simpozionului internațional de drept bisericesc, Caraiman, 2014*, Ed. Basilica, București, 2016, pp. 411-455.

¹⁹⁶ Expresia folosită de către Zonaras este: „ταῦτα ἐν γράμμασιν” [„acestea sunt doar în scris”, „acestea sunt doar pe hârtie”].

lucru. Dar să se facă același lucru și în mănăstiri. Iar atunci când un episcop a fost acuzat că a administrat bunurile episcopiei printr-un laic, au spus unii că, de vreme ce prezentul canon, care pedepsește pe arhieriei care nu instituie economi, nu afirmă că aceia trebuie să fie clerici pentru a deveni economi, sunt împuterniciți și laicii să administreze bunurile bisericilor. Însă eu nu cred acest lucru, pentru că și Părinții de la Calcedon au stabilit ca bunurile bisericilor să fie administrate prin clerici și pentru că prezentul canon, prin cele pe care le-a afirmat, păstrează acest lucru și în mănăstiri, ceea ce Sinodul [Ecumenic] de la Calcedon a sugerat și a prevăzut ca bunurile mănăstirilor să fie administrate și nimeni nu a spus că de către un laic, nici chiar unul lipsit de rațiune. Remarcă prezentul canon care hotărăște ce trebuie să se facă cu privire la arhieriei și egumenii care administrează bunurile bisericilor și ale mănăstirilor nu prin clerici sau monahi.

Canonul 12 Sinodul VII Ecumenic

12. Dacă vreun episcop sau egumen va fi descoperit că înstrăinează pe mâna stăpânirii lumești ceva din proprietățile episcopiei sau ale mănăstirii, sau că le oferă unei alte persoane, această conferire să fie nulă, conform canonului Sfinților Apostoli, care spune: „episcopul să aibă purtarea de grijă a tuturor bunurilor bisericesti și să le administreze ca și cum Dumnezeu l-ar supraveghea. Nu-i este permis însă să-și însușească ceva din acestea sau să dăruiască cele ale lui Dumnezeu propriilor rude. Iar dacă ele ar fi sărace, să li se ofere ca unor săraci, dar să nu vândă cele ale Bisericii sub pretextul acestora”. Iar dacă ar pretinde că un pământ produce numai cheltuială și nu aduce niciun profit, nici atunci să nu ofere terenul demnitarilor locali, ci clericilor sau agricultorilor. Iar dacă un demnitar ar întrebuița vreo viclenie perfidă și va cumpăra pământul de la cleric sau de la țăran, atunci vânzarea va fi nulă, și va fi restituit episcopiei sau mănăstirii. Și episcopul sau egumenul care fac acest lucru să fie alungați – episcopul din episcopie, și egumenul din mănăstire – ca unii care risipesc în chip vătămător ceea ce nu ei au agonisit.

Concordanță: Can. 38 Ap.; 26 IV Ec.; 12 VII Ec.; 15 Anc.; 7 Gangra; 24, 25 Ant.;

26, 33 Cart.; 7 I-II; 10 Teofil; 2 Chiril

Interpretarea lui Aristenos. Conform a ceea ce a fost considerat de către Sfinții Apostoli, înstrăinarea unui bun al episcopiei sau mănăstiri de către episcop sau egumen este nulă, iar episcopul sau egumenul care face acest lucru să fie alungat. Bunurile bisericilor nu se cuvine să fie înstrăinate, și mai ales proprietățile profitabile. Iar ceea ce este neprofitabil din bunurile imobile și care aduce prejudiciu bisericii nu va fi conferit conducătorilor locali, ci clericilor sau

agriculturilor. Cel care încalcă cele hotărâte, dacă este episcop, va fi alungat din episcopat, iar dacă este egumen, din mănăstire, ca unul care împrăștie în chip rău cele pe care nu le-a adunat.

Interpretarea lui Zonaras. Acest canon poruncește ca proprietățile bisericilor să fie păstrate inalienabile (iar prin proprietăți trebuie să înțelegem aici toate cele productive) și se aduce ca dovadă canonul apostolic care atribuie episcopului grija bunurilor bisericesti, pentru ca acesta să le administreze ca și cum Dumnezeu l-ar supraveghea și să nu-și însușească nimic din acestea, adică să își împrăștie, sau să le confere rudelor lui. Dar spun acești Părinți că, dacă episcopul ar pretinde că, de exemplu, un teren este neprofitabil și nu aduce niciun beneficiu Bisericii, nici în acest caz să nu-l predea conducătorilor, ci clericilor sau agriculturilor, pe de o parte clericilor, ca unii care sunt sub autoritatea lui și i se supun, iar, pe de alta, agriculturilor, ca unor oameni care cultivă pământul și sunt nevoiași și sunt de o condiție umilă. Dar dacă terenul ar fi predat în mod ticălos și prin înșelăciune unui cleric sau agricultor, iar de la el ar fi transferat la o persoană de conducere, cele făcute să fie nule, chiar dacă s-ar numi vânzare sau un alt contract, iar bunul să fie reînăpăsat Bisericii. Iar cel care face aceasta, evident printr-o înșelăciune, sau cedează în mod vădit bunurile bisericesti conducătorilor, chiar dacă ar fi episcop sau egumen, să fie alungat ca unul care risipește în chip vătămător ceea ce nu a agonisit. Căci dacă cel care risipește în chip vătămător ceea ce fiecare a procurat este supus judecății, nu cu atât mai mult cel care risipește cele pe care alții le-au afierosit lui Dumnezeu? Așadar, acest canon vorbește despre proprietăți. Iar Canonul 26 al Sinodului din Cartagina nu permite să fie înstrăinat un lucru neprofitabil dacă nu se face cu o supraveghere atentă și pedepsește pe cei care nu păzesc canonul cu căderea din propria demnitate. Iar Chiril cel Mare, trimițând epistolă lui Domnus, rândăuiește ca bunurile valoroase și proprietățile imobile să fie inalienabile, dar unora dintre egumeni li se pare acest lucru irelevant.

Interpretarea lui Balsamon. Dumnezeu a spus prin Moise că cele care sunt aduse înainte lui Dumnezeu să nu fie preschimbate, ci să rămână neschimbate, chiar dacă ar fi mai rău decât ceea ce se dă în schimb, dar se afirmă că, dacă îl va schimba cineva, atunci și cel schimbat și schimbul vor fi sfinte [cf. *Leviticul* 27, 33]. Apoi, canonul mai spune ca niciun bun profitabil al episcopiei sau mănăstirii să nu fie înstrăinat sau cedat de către episcop sau egumen vreunei persoane de orice fel, ci înstrăinarea sau conferirea să fie nule, potrivit Canonului 38 Apostolic. Dar acesta adaugă că, dacă un episcop sau egumen pretinde că terenul este neprofitabil și aduce prejudiciu bisericilor, atunci să se facă cedarea acestuia, însă

nu către persoane de conducere, ci țăranilor sau clericilor. Dar, fiindcă au existat posibilități ca să fie ocolit acest canon de către unii, Părinții au hotărât ca, în cazul în care un bun bisericesc a fost transferat prin înșelăciune unei persoane puternice, prin intermediul unei persoane umile sau a unui cleric, care pretindea că preia bunul imobil pentru sine, atunci cele aduse la îndeplinire în acest fel să fie invalide, iar bunul imobil să fie returnat bisericii, iar episcopul sau egumenul care a făcut acest lucru să fie expulzat din episcopie sau din mănăstire. Și canonul le conține pe acestea. Dar, fiindcă proprietățile profitabile sunt cele care provin din bunurile însele și care prin propria natură oferă profituri, ca de exemplu minele de sare, livezile de măslini, viile, locuri cu pajiști, morile de apă, olăriile și altele de felul acesta, atunci va întreba cineva: canonul hotărăște cu privire la aceste feluri de proprietăți sau cu privire la orice proprietate imobilă profitabilă, mai ales că la sfârșit se face referire la terenurile prejudicioase? Răspuns. Se legiferează în privința ambelor lucruri și se spune că cele profitabile, ca unele care aduc beneficii de la sine, să nu fie înstrăinate, nici conferite, iar terenul, care într-adevăr și fără niciun subterfugiu este neprofitabil, să fie cedat, încât, dacă un bun care aduce profit ar deveni în totalitate neprofitabil (de exemplu, dacă un loc cu pajiște ar fi inundat prin revărsarea râului), sau dacă o suburbie din afară ar deveni profitabilă pentru că este din nou rezidată de către locuitori, acest loc din afară nu va fi înstrăinat datorită profitului, dar celălalt, deși era numit un bun aducător de beneficii, din cauza lipsei de profit și a prejudiciului va fi cedat, dar nu din pricina numirilor, ci datorită profitului se cuvine sau nu să fie înstrăinat. Dar să știi că, potrivit legii, înstrăinarea este considerată în mod legitim transferul de posesiune, adică donația, vânzarea, chiria de proprietate, răscumpărarea și altele asemănătoare, iar cesiunea este oferirea către anumite persoane sau pentru perioade stabilite de timp. Însă, aplicat greșit, și cesiunea este numită înstrăinare și înstrăinarea cesiune. Faptul că cele care produc venit nu sunt înstrăinate, iar cele neprofitabile sunt înstrăinate în cazul unei necesități ce constrânge biserica este prezentat de către Canonul 29 al Sinodului din Cartagina, ce admite acest lucru cu o anumită distincție, pe care să îl și citești. Dar și Chiril cel Mare, în al doilea capitol al scrisorii sale către Domnus, stabilește ca bunurile valoroase, adică cele sfinte, și proprietățile imobile ale bisericilor să fie inalienabile, însă să-l interpretezi și pe acesta potrivit canonului de la Sinodul din Cartagina. Dar dacă un episcop a înstrăinat o proprietate bisericească profitabilă către o persoană de conducere și înstrăinarea a fost anulată potrivit acestui canon, spun unii că se cuvine ca episcopul să fie alungat din episcopie, potrivit înțelegerii acestui canon. Dar mie nu mi se pare așa, pentru că acest canon nu poruncește ca episcopul să fie alungat din episcopie, când s-ar face înstrăinarea proprietății profitabile în

mod invalid, ci când va face înstrăinarea unei proprietăți bisericești printr-o înșelătorie și atunci când dorește ca într-adevăr aceasta să ajungă la o persoană cu putere, dar potrivit unei fraude o va atribui unui cleric sau unui agricultor, pretextând că este neprofitabilă, ca să ajungă de la acela la persoana puternică. Căci alungarea lui din episcopat nu a fost stabilită din cauza înstrăinării, ci din cauza înșelăciunii. Și acest lucru este evident din Canonul 38 Apostolic, ce a fost pus în prezentul canon și care nu pedepsește pe episcopul care se folosește fără înșelăciune, dar greșit, de bunurile bisericești, de asemenea și din *Novela 120* a lui Iustinian¹⁹⁷, adică din capitolul 23 al celui de-al doilea titlu al cărții a V-a din *Basilicale*¹⁹⁸, care hotărăște ca aceste tranzacții să fie invalidate. Dar în privința pedepsirii episcopului sau a egiptenului nu se decide nimic, ci notarul este pedepsit doar prin exil. Dar novela menționată, adică cea din titlul al doilea al capitolului al 5-lea, legiferează când sunt înstrăinate și cedate potrivit diferențierii evidențiate în aceasta nu numai bunurile neprofitabile, ci și imobilele profitabile ale bisericilor și mănăstirilor și chiar ale Marii Biserici și ale altor case neprihănite. În plus, este potrivit ca și unele lucruri sfinte să fie înstrăinate, dacă vremurile o solicită. Citește această novelă, care este amplă și structurată în multe părți și cu multe distincții și care reglementează ca înstrăinările sau cesiunile celor sfinte și ale imobilelor lor să fie făcute sau să nu fie făcute de către biserici sau mănăstiri potrivit cu înțelesul acesteia și să fie păzite de acuzare. Dar să nu ți se pară prezentul canon contradictoriu, căci și novela interzice, asemănător prezentului canon, înstrăinarea sau cedarea imobilelor bisericești sau mănăstirești fără o cauză justificată și constrângătoare. Dar cum așa? Atunci când înstrăinarea este invalidă, așa cum s-a spus, și bunul bisericesc este restituit bisericii sau mănăstirii, va fi oare obligat membrul acestora să dea înapoi banii sau lucrurile pe care le-a primit pentru acesta? Răspuns. Nicidecum, căci respectiva novelă afirmă literal acestea: „Dacă s-a făcut vreo tranzacție pentru bunuri mobile sau imobile în una dintre cinstitele lăcașuri, contrar celor declarate de către noi prin prezenta lege, bunul pentru care s-a perceput un asemenea lucru să fie dat aceleiași preasfinte biserici, adică cinstitului lăcaș, împreună cu profiturile din decursul perioadei, iar plata, sau darul de restituire, sau ceea ce a fost dat în schimb sau pentru orice alt motiv, să rămână, de asemenea, la aceasta. Iar dacă titularitatea închirierii a fost făcută contrar celor declarate de către noi, poruncim ca bunul respectiv să fie restituit preasfintei biserici sau cinstitelor lăcașuri, iar titularul unei astfel de posesiuni să îndeplinească pactul în conformitate cu

¹⁹⁷ *Novela 120*, 11. D.J. MILLER, P. SARRIS, *The Novels of Justinian...*, vol. 1, pp. 782-784.

¹⁹⁸ H. SCHELTEMA, N. VAN DER WAL (eds), *Basilicorum Libri LX. Series a Volumen I. Textus Librorum I-VII*, pp. 139-140.

autoritatea contractelor de închiriere. Iar dacă bunul bisericesc sau al altui cinstit lăcaș a fost donat, acesta să fie restituit preasfintei biserici sau altor cinstite lăcașuri împreună cu profiturile din decursul perioadei și o sumă egală cu ceea ce este valoarea bunului respectiv. În cazul în care o ipotecă a fost dată contrar acestora, creditorul să piardă suma datorată și să restituie proprietatea respectivă cinstitului lăcaș. Iar notarii publici care au îndrăzneala de a facilita astfel de contracte contrar legii noastre sunt condamnați la exil perpetuu”. Dar cineva va întreba și acest lucru: când afirmă canonul că episcopul este alungat din episcopat și egumenul din mănăstire, ca niște ruinători și înșelători, caterisirea va urma după expulzare sau nu? Iar unii au spus că, de vreme ce Sfinții Părinți nu stabilesc un asemenea lucru, va fi îndeplinită numai expulzarea. Dar mie mi se pare că, dacă expulzarea a fost făcută din cauza înșelăciunii, urmează prin necesitate și caterisirea, pentru că nimeni nu rămâne onorabil dacă este condamnat pentru o cauză care privează de cinste. Așadar, trebuie să fim recunoscători puternicului și sfântului nostru împărat, care, urmând canonului apostolic și prezentei hotărâri, a păstrat bunurile imobile ale bisericilor și mănăstirilor, cel puțin a celor de oraș, neatinse de mâna trezoreriei statului, prin trei bule de aur ale preasfintei sale împărății, dintre care una a fost emisă în luna iulie a primului indiction al anului 6654 [1146 – *n.n.*] și care hotărăște ca mănăstirile să nu sufere prin faptul tăierii, probabil în vreun fel, a drepturilor ce le aparțin. Cealaltă a fost emisă în luna octombrie al celui de-al 7-lea indiction al anului 6667 [1158 – *n.n.*] și poruncește ca mănăstirile să-și păstreze în mod inseparabil bunurile lor imobile, chiar dacă le-au fost date decizii de către registratori ca să pretindă dreptul de vistierie a statului, dar care nu au fost așezate aici, pentru faptul că prin acestea nu este oferit mănăstirilor un beneficiu veșnic, ci temporar. Cealaltă, care a fost promulgată în luna martie a celui de-al șaselea indiction al anului 6666 [1158 – *n.n.*] și care este păstrată în toate cancelariile, după introducere poruncește exact acestea: „Așadar cu câțiva ani în urmă împărăția mea a emis un decret bulă de aur pentru preacinstitele mănăstiri aflate în această cetate imperială, cât și pentru cele din partea de vest a Strâmtoarei¹⁹⁹, de pe coastă și dincolo de aceasta, dar, de asemenea, și pentru cele dimprejurul golfului Nicomidiei și până la Nicomidia însăși și pentru cele de pe insule, și anume: Oxeia, Prote, Halki, Plateia, Sfânta Glicheria, Prinkipos, Antigonos, Tragonisios, Terebintos, Sfântul Andrei, Sfântul Trifon,

¹⁹⁹ Termenul de „Стрѣвѡν” se referă la strâmtoarea Constantinopolului. În această zonă existau mai multe mănăstiri din secole anterioare. Înainte de a fi patriarh, Tarasie a ctitorit o mănăstire în această zonă din fondurile sale, fiind secretar imperial. Această mănăstire a avut un rol important în perioada iconoclastă (John Philip THOMAS, *Private Religious Foundations in the Byzantine Empire*, *Dumbarton Oaks Research Library*, Washington, 1987, pp. 124-125).

Sfântul Elevterie, Kodonos, Pelagios, pe insula Născătoarei de Dumnezeu, Mesonisia, Iatros, Sfântul Dimitrie și pentru cele care sunt în posesiile porturilor și până în circumscripția Athyrei și, mai simplu spus, pentru monahii care activează în vecinătatea cetății imperiale, bărbați și femei, act care i-a cinstit pe aceștia cu multe drepturi și le-a dăruit inalienabilitate în privința posesiei și proprietății bunurilor imobile, care aparțin acestora prin diferite documente, precum le arată acest decret bulă de aur mai pe larg. Dar fiindcă vânătorii de dispute nu aveau să tacă, ci aceștia, sub pretextul trezoreriei, le-a adus mănăstirilor o mare pagubă, împărăția mea, fiindcă a dorit, pe de o parte, să îmbuneze și să împăciuiască dumnezeirea, pentru cele cu care, ca oameni, am ofensat-o, iar, pe de altă parte, fiindcă dorește ca ostașii Marelui Împărat, adică Hristos, care au ales viața solitară pentru El și au îmbrăcat armura Duhului, să aibă împreună luptători și camarazi puternici împotriva dușmanilor văzuți și nevăzuți, a ales ca să pună o protecție pe acea temelie bună și a emis în mod just prezenta bulă de aur, prin care legiferează și hotărăște ca toate bunurile imobile deținute astăzi de către mănăstirile enumerate mai sus, sau de către ermitaje, sau de către chiliile anahoretice, sau de către lavre sau în general de către locuințele monahale, indiferent cu ce nume s-ar denumi, dar și locuințele lor și bunurile profitabile, ansamblurile, piețele, podurile, lacurile, râurile și drepturile maritime și, printr-un termen general, orice fel de drept ce privește proprietățile imobile și în orice loc se află, dacă acestea sunt deținute acum de către ele și față de care evident nu a fost dată până acum o sentință de către registratorii locali care să revendice dreptul asupra lor ca parte a trezoreriei publice. Și mănăstirile menționate să le dețină în posesie perpetuă, ca dar și cinste iubitoare a împărăției mele, și să le stăpânească în toate perioadele următoare fără întrerupere, chiar dacă vreuna dintre acestea sau toate au fost deținute probabil până acum în mod just sau injust, dacă au fost fără vreun document sau în baza unor documente ce le conțineau în mod corect sau care au fost întocmite în mod fals. Pentru că toate cele deținute de către acestea în orice district administrativ din vest sau din est, chiar dacă unele dintre acestea sunt în reședința împăraților acelor zile, sau chiar dacă sunt dintre terenurile neimpozitabile, sau din cele exceptate de la impozitare, sau din cele înstrăinate, ori dintre cele scutite total de impozitare, sau dintre cele realizate din diurne modeste, sau dintre cele confiscate de la persoane modeste și vândute oamenilor puternici, sau invers, sau din restituirea impozitărilor pentru vânzările realizate în mod greșit, chiar dacă cele ce au fost hotărâte să fie donate în anumite locuri au fost transferate în alte părți, sau nu au mai fost transferate cele ce au fost donate, sau cele transferate nu au mai fost donate sau sunt deținute de către aceia în mod greșit potrivit unei alte rațiuni, împărăția mea

dorește să fie deținute toate acestea ca nestrămutate și fără amestecare în toți vecii de către toate mănăstirile menționate, ca dar al împărăției mele și ca cinstire curată. Căci dacă simpla posesie a bunurilor imobile, care se găsește la ei, se cuvine să le fie suficientă fără niciun document, este de prisos să fie deranjați cu altele. Căci pentru toate pe care le posedă astăzi, cu excepția, desigur, celor pentru care au fost date sentințe de către registratorii locali pentru a conferi dreptul trezoreriei publice, după cum s-a spus, trebuie să le fie suficient înscrisul prezentei bule de aur în locul celui de donație sau de vânzare și în locul oricărui alt document, chiar dacă orice fel de cancelarie ar pretinde dreptul asupra lor. Iar mănăstirile nu vor fi obligate, pentru acele bunuri imobile pe care le posedă acum, să prezinte alte documente care le dețin de mulți ani, ci când ele se folosesc de înscrisul prezentei bule de aur a împărăției mele le va fi suficientă aceasta și numai aceasta, pentru că aceasta se cuvine să fie suficientă pentru ele, precum s-a scris anterior, și în loc de donație, și în loc de vânzare, și în locul oricărui alt document. Dar probabil, în cazul când perioada va solicita, dacă orice fel de mănăstire va dori să se folosească de documentele aflate în posesia ei și să le aducă în favoarea ei nu va fi oprită de către nicio persoană pentru acest lucru, căci nu va face acest lucru constrâns. Dar dacă va alege acest lucru prin propria voință, nimeni nu va interveni să fie împiedicată. Iar prezentul înscris al bulei de aur este benefic mănăstirilor nu numai pentru dreptul asupra pământului, ci și față de țărani alipiți pe care îi dețin acestea în prezent și față de bunurile profitabile, piețele, ansamblurile, podurile, lacurile, râurile și drepturile maritime și față de orice fel de drept care este deținut de către acestea, cu excepția însă a celor pentru care s-a primit sentință pentru trezoreria publică, precum s-a prevăzut în mai multe rânduri mai sus. Iar dacă le-a fost prescris să le fie socotită sau să le fie scutită vreo taxă, sau dobândă, sau taxe militare, sau cele de trezorerie, sau pentru documente sau orice alt lucru ce aparține de trezorerie, iar ceea ce a fost socotit nu s-a realizat sau altcineva are o contestație asupra dreptului, nici prin acest lucru mănăstirile nu vor fi vătămate. Dar de ce trebuie să relatăm și să enumerăm și să înregistrăm multe ca exemple? Împărăția mea a evitat multa vorbire, ca nu cumva cineva dintre cei care sunt potrivnici față de aceste lucruri să se prevaleze de cuvinte, ori de unele motive promulgate pentru suspendarea bunurilor imobile, sau de unele care au fost omise, și ca evreei să stea împotriva scrierii și să se apuce să asuprească și să cauzeze neplăceri mănăstirilor din cauza a ceea ce nu a fost promulgat. Împărăția mea dorește aceasta și hotărăște printr-un cuvânt general și atotcuprinzător ca orice lucru cu privire la cele care sunt deținute astăzi de către mănăstiri sau la așezămintele însele ale mănăstirilor, care este considerat de către cineva ca aparținând trezoreriei, fie acum, fie altcândva, acest lucru să fie

considerat ca donat mănăstirii. Și de îndată ce va gândi cineva și va vorbi despre acest lucru, mănăstirea va pune imediat stăpânire asupra lui, ca unul care este donat ei de către împărăția mea. Căci împărăția mea dorește ca orice bun, dintre bunurile imobile pe care le posedă acum și în privința cărora mănăstirile menționate nu au primit sentințe pentru trezorerie, să fie considerat fiecare dintre ele bun public numai pentru a deține inviolabilitate și să nu fie revendicate de către nimeni. Și după modul în care trezoreria nu face vreo cercetare cu privire la ea însăși, tot așa nici sfintele lăcașuri, sau ermitajele, sau mănăstirile și celelalte nu vor fi revendicate de către vreunul dintre oficialii trezoreriei, chiar dacă cineva va pleda pentru un motiv justificat, chiar dacă pentru unul nejustificat și indiferent de ceea ce s-ar fi afirmat. Fiindcă oricine se va îndeletnici să facă un asemenea lucru se va considera că vorbește fără valabilitate, fiind el însuși în nesiguranță și averea lui va fi atribuită fără nicio compasiune trezoreriei publice și el însuși va ajunge absolut într-o necinste, ca un adversar al împăratului care conferă mănăstirilor în chip evlavios și iubitor de Dumnezeu inamovibilitate pentru cele care au fost conferite acestora prin rațiunea prezentei bule de aur prin care se dă un mic dar lui Dumnezeu în schimbul miilor de binefaceri înmânate de dreapta sa cea dătătoare de bunătați. Așadar, nu va fi permis nici registratorului, fie al întâistătătorului oricărei cancelarii, sau funcționarului de impozite sau oricărei alte persoane care acționează în numele trezoreriei să înscrie bunurile imobile ale mănăstirilor, sau să calculeze impozitul pe vatră, sau să investigheze măsurarea pământului, sau calitatea ori abundența pământului, sau valoarea lor superioară sau să examineze dacă este posedat în chip injust. Dar fiindcă din porunca împărăției mele vor avea să fie făcute procesele verbale ale bunurilor imobile și țăranilor alipiți deținuți astăzi de către mănăstiri, numai atunci va fi deranjată o mănăstire și va fi deposedată de ceea ce deține în mod nedrept când registratorul va arăta că mănăstirea deține dincolo de limitele proprietății anumite terenuri, țărani alipiți sau alte drepturi. Căci mănăstirile nu vor avea permisiunea să sporească cele deținute de către ele astăzi, fie că ar fi țărani alipiți, fie terenuri, fie bunuri profitabile și să le ducă mai mult înspre multiplicare. Însă, sub un asemenea pretext nu este permis executorului sau vreunui registrator să perceapă impozit pe vatră, sau taxă de măsurare, sau orice alt impozit cadastral sau impozitare pe colectare de taxe de pe seama bunurilor imobile care sunt supuse mănăstirilor arătate. Căci cel care va îndrăzni un asemenea lucru se cuvine să știe nu numai că va restitui de mai multe ori ceea ce ar percepe, dar va fi și supus confiscării totale și va fi dezonorat și privat de drepturile civile. Pentru că împărăția mea dorește astfel ca toate bunurile imobile ale mănăstirilor arătate să fie recunoscute de către fiecare dintre executori, ca și cum nu ar fi sub puterea și autoritatea lor, ca și cum

executorii nu ar avea niciun drept să acționeze în trezoreriile care nu sunt supuse lor sau de a face ceva în ele, tot așa, în ceea ce privește bunurile imobile ale mănăstirilor, nici executorii trezoreriilor, în care se execută asemenea bunuri imobile, nu vor mai fi considerați executori. Procesele verbale care vor fi făcute și delimitările de proprietate pe care le va stabili împărăția mea pentru aprobarea celor deținute astăzi de către mănăstiri vor fi înregistrate spre informarea acelor cancelarii în cauză. Dar se cuvine ca toate mănăstirile să știe că dacă una dintre ele s-ar descoperi că a făcut vreo înșelăciune cu privire la bunurile imobile deținute de către ele, sau vreo coluziune sau au comis vreo fraudă, nu numai că nu vor avea parte de absolut niciun folos din rațiunea prezentei bule de aur a împărăției mele, ci vor decădea și din dreptul cu care a fost cinstită anterior prin rațiunea unui alte bule de aur a împărăției mele pentru toate mănăstirile evidențiate”. Această bulă de aur a abrogat după aceea orice poruncă contrară acestuia care evident fusese emisă sau care va fi emisă și a hotărât ca mănăstirile să se folosească de toate documentele lor de mulți ani. Dar fiindcă prin denunțurile unor persoane răuvoitoare în luna iunie a celui de-al 9-lea indiction al anului 6684 [1176 – *n.n.*] a fost emis un ordin imperial, care aproape a desființat această bulă de aur foarte precucernică și binefăcătoare și prin aceasta toate proprietăți imobile mănăstirești au fost prădate de către receptori, s-a emis la solicitarea mănăstirilor în luna iulie a celui de-al patrulea indiction al anului 6689 [1181 – *n.n.*] o rezoluție preacinstită a preaputernicilor sfinți împărați încununăți de Dumnezeu ce înlătură folosința pretorială și de administrație districtuală și hotărăște ca bulele de aur apărute anterior să aibă efect pentru ca bunurile imobile ale mănăstirilor să nu fie înregistrate, stabilind astfel textual acestea: „Împărăția mea, având nevoia de sprijin din rugăciunile noastre și dorind să meargă întru toate pe urmele celui de fericită memorie împărat, domn și tată al meu, a susținut că trebuie să imite binefacerea aceluia față de voi care v-ați dedicat lui Dumnezeu și să ofere aceasta, prin însuși acest act unic de binefacere față de voi, pentru Dumnezeu care împărățește peste noi și pentru sufletul sfânt al domnului și tatălui împărăției mele și să pună o temelie și un pedestal prin puterea noastră pentru progresul înspre bine și, fiindcă s-a aplecat spre solicitarea voastră, stabilim ca cele trei decrete cu bulă de aur emise de către acel sfânt împărat pentru binefacerea mănăstirilor de la noi să aibă efect și să fie inviolabile și imuabile și să rămână imuabile în aceeași forță în care au fost promulgate la început și procesele verbale de predare ce s-au întocmit urmând acestora să-și reia temeinicia, chiar dacă au fost făcute după doi ani sau chiar dacă probabil unele dintre ele nu au ajuns să fie depuse de către cancelariile în cauză, fiindcă toate poruncile emise pentru interpretarea sau abrogarea puterii bulelor de aur, fie în parte, fie în întregime, și care sunt prezentate în evocarea

noastră, indiferent cum au fost atunci emise, să fie declarate prin prezenta rezoluție ineficace și invalide și să fie considerate ca și cum nu ar fi existat deloc. Dar se va anula și solicitarea sumei de colectare a taxei de călătorie și a serviciului naval de la preceptori și administratori districtuali care până acum împovăra bunurile imobile ale mănăstirilor aflate în districtul Traciei și al Macedoniei, precum și răscumpărarea sau solicitarea stupei și grăsimii, ca unele care sunt tăiate și extirpate prin prezenta rezoluție și le trece în neexistență și nenumire. Pretorii, colectorii de taxe și administratorii districtuali care au făcut răscumpărarea sau solicitarea la anumite perioade de stupă și de grăsime, precum și cei care sunt în serviciu lor se cuvine să omită astfel aceste bunuri imobile ca și cum acestea nu s-ar afla în districtele supuse lor, tot așa cum ele vor avea să fie păstrate insesizabile de către trezoreria publică în toate aspectele care-i sunt recunoscute în acest mod, de la începutul perioadei de solicitare actuală și în toate perioadele ulterioare fără întrerupere, și acceptate fără împotrivire și considerate ca și cum nu au fost înscrise în procesele verbale de trezorerie și chiar dacă nu au fost înscrise în procesele verbale, dar au fost recunoscute altcumva, sunt acceptate și în acest fel. Dacă oricine altcineva va îndrăzni să facă ceva împotriva celor care au fost hotărâte prin asemenea bule de aur și prin prezenta rezoluție a împărăției mele față de orice proprietăți imobile ale mănăstirilor de la noi va cădea sub acuzația de lezmajestate, precum a fost hotărât prin aceste bule de aur, și va fi constrâns de către preastimatul cancelar imperial privat în funcție să repare prejudiciul cauzat față de oricare dintre proprietățile noastre. Și se va îngriji din partea tuturor mănăstirile din interiorul și din afara Marii Cetăți, indicate de hotărârile deja circumscrise prin aceste bule de aur și în memoriile celui vrednic între împărați, domnul și tatăl împărăției mele, să îndeplinească cele arătate în evocarea voastră, dacă nu doresc să cadă din această scutire de taxe, chiar dacă au fost neglijenți față de acestea doar o singură dată”. Dar s-a conferit și Preasfintei Mari Biserici a lui Dumnezeu o bulă de aur a puternicului și sfântului nostru împărat, ce stabilește textual acestea: „Și toți au adus jertfe după putere la acel vechi și ilustru Templu al Înțelepciunii lui Solomon. Dar și acestei sfinte și preamărețe ctitorii, cu numele de Sfânta Sofia, Înțelepciune a lui Dumnezeu, ce coboară de la Solomon și de la David, potrivit umanității, zidit într-adevăr cu cinstire și fiind cu adevărat imperial, a cărui preînchipuire a fost acel templu al lui Solomon, zic eu, ca noul Sion, chivotul sfințirii, Biserica Mântuitorului nostru, pe care Duhul Sfânt a întemeiat-o astfel cu fermitate și statornicie pe piatra rânduie-lilor apostolice, mulți i-au adus diferite ofrande afierosite, constând în proprietăți imobile, ce se aflau atât în răsărit, cât și în apus, dar chiar și pe unele insule. Dar există și acelea ce au intrat în posesia lor prin cumpărare. Multe dintre acestea, ca

să nu spun cea mai mare parte a lor, au fost considerate, din diferite motive, de către ultimii registratori, ca fiind destinate trezoreriei publice, exagerând și în alt fel cu privire la ele. Dar fiindcă acest lucru a ajuns la auzul împărăției mele, printr-un raport al celor care sunt administratori la această mare și dumnezeiască Biserică, puterea noastră s-a îngrijit imediat fără ezitare și a stabilit prezentul decret cu bulă de aur pentru acest preacinstit altar, prin care evlavia noastră îi face acestuia un dar pur și îi conferă toate cele diferențiate sub orice fel de către trezoreria publică din rândul tuturor imobilelor deținute de către ei pe care le posedă în răsărit și în apus și pe toate insulele, ca dar al acestei Biserici și ca un lucru sfânt și afierosit, chiar dacă sunt locuințe, chiar dacă este teren, pajiște, fie că se întâmplă să fie o livadă, sau vie, ori grădină, chiar dacă ar fi orice fel de terenuri profitabile, sau meșteșuguri locale, sau ateliere, sau castre care au fost zidite în acestea sau orice alt lucru care a fost identificat sub orice fel ca diferit de trezoreria publică. Împărăția mea amendează prin prezentul venerat decret cu bulă de aur tot ceea ce se găsește ca fiind realizate defectuos în actele ce aparțin de Marea Biserică a lui Dumnezeu, ce fusese deposedată de toate bunurile sale imobile, oricare ar fi ele, și serenitatea noastră decretează și hotărăște ca toate cele ce aparțin acesteia din vest sau din est și de pe toate insulele, să fie considerate față de aceasta ca fiind dăruite și transmise de acum înainte de către împărăția mea prin prezenta cinstită scriere cu bulă de aur. De aceea, puterea noastră poruncește ca inventarele detaliate ale tuturor proprietăților imobile și ale țăranilor alipiți și ale locuitorilor care rezidă în acestea să fie întocmite în mod evident de către registratorii locali, precum și toate bunurile profitabile ce se găsesc în acestea, și să fie certificate prin semnăturile acelor și să fie predate părții Preasfintei și Marii Biserici spre certitudinea veșnică pentru ca toate să fie evidente și indiscutabile și în niciun moment să nu fie aduse sub investigare de către vreunul dintre registratorii în funcție, sau de către inspectori sau de către colectorii de impozite și de către cei care supraveghează în alt fel bunurile publice, deoarece inventarele evidențiate se cuvine să fie înregistrate de către respectivele cancelarii spre cunoștință de cauză. Căci nu va fi permis în nicio perioadă vreunui dintre aceștia să intre în vreun fel în toate aceste proprietăți imobile sau să le aducă spre cercetare și spre orice fel de anchetă. Dar nici nu trebuie să solicite de la acestea documente, sau să perceapă impozit pe vatră, sau taxă de măsurare, sau orice alt impozit cadastral sau conceput pentru câștig de către registratori, ce sunt eliminate doar prin prezentarea acestui decret cu bulă de aur al împărăției mele și a inventarelor întocmite, precum s-a stabilit. Iar orice dispoziție realizată, fie că este vorba de cele stabilite anterior, fie în privința celor exceptate de la impozit, fie cu deduceri de taxe, fie în privința celor din rândul săracilor, fie în privința celor supuse

grevării, fie în privința circumscripțiilor militare scutite de impozite, chiar dacă nu s-a făcut nicio echivalare a lor, fie în privința donațiilor fără a se stipula cantitățile, fie în privința oricărei alte chestiuni, dispoziție ce a fost emisă și este în contradicție cu ceva față de prezentul decret cu bulă de aur al împărăției mele, indiferent ce anume, va fi fără putere, dacă nu a fost poruncit aceasta textual. Căci, având în vedere toate poruncile ce au existat, cucernicia noastră s-a întâmpat să considere că este de prisos să le enumere pe acestea în parte și împărăția mea decretează ca acestea să fie considerate ca și cum au fost tratate în mod foarte particular și abrogate prin prezentul decret cu bulă de aur. Căci niciun alt fel de poruncă, chiar dacă va fi emisă, nu va prevala asupra prezentei și cucerniceii scrieri cu bulă de aur, dar și aceea ce contrazice prezenta decizie a împărăției mele sau care este împotriva va rămâne fără putere și nulă, chiar dacă aceasta nu conține o dispoziție așezată în ea de a nu fi anulată (cu excepția când a fost dispus textual) sau chiar dacă ar exista orice alt fel de distincție. Așadar, pentru ca toate proprietățile imobile ce aparțin Preasfintei Mari Biserici a lui Dumnezeu să fie evidențiate au fost înscrise textual în prezentul decret cu bulă de aur, care sunt astfel și denumite: «în districtul Traciei și Macedoniei, acestea și acestea», și apoi sunt catalogate toate proprietățile imobile, iar după enumerarea lor se spune: «Care primesc pretutindeni strobiliote iudaice și scutire de taxe și impozite pe corăbii cu o capacitate de treizeci de mii». Puterea noastră decretează ca Preasfânta Mare Biserică și toate ale acesteia să dețină totală neclintire și neștrămutare, fiindcă se cuvine ca inventarele detaliate să fie realizate de către registratorii locului, după cum s-a evidențiat de mai multe ori. Totuși, sub un asemenea pretext, nu se cuvine registratorilor arătați să pretindă un impozit pe vatră, sau taxă de măsurare, sau oferire de cele necesare sau orice fel de colectare de la oricare dintre bunurile imobile aparținând acestora, ci să realizeze inventarele evidențiate fără niciun fel de venit și pretenție. Fiindcă cel care va îndrăzni să încalce orice din cele stabilite de către prezentul decret cu bulă de aur al împărăției mele va fi supus mâniei imperiale și va fi susceptibil și plății amenzii de treizeci de litre de monede de aur, ce vor fi solicitate neclintit de la el de către secretariatul funcționarilor imperiali, prin intervenția Preasfintei Mari Biserici. Fiindcă prezentul decret cu bulă de aur este sigur și de neclintit, s-a emis în luna lui august al primului indiction al anului 6661 [1153 – *n.n.*] în care a semnat și puterea noastră cucernică și desemnată de Dumnezeu”. Pe lângă acestea a fost emis și un alt decret cu bulă de aur al aceluiași suveran și sfânt împărat al nostru, în luna februarie a celui de-al 11 indiction al anului 6656 [1148 – *n.n.*], considerat drept „corector”, ca unul care corectează probabil documentele deficitare ale bisericilor de pretutindeni, evident ale episcopiiilor și mitropoliilor și ale acestei Mari

Biserici, și care decide textual acestea: „Acel Isus [Navi], ales conducător al poporului după Moise, fiind împins să distrugă fortificațiile Ierihonului, a poruncit preoților să sufle din trâmbițe în jurul acestuia și inevitabil să răstoarne turnurile de apărare ale zidurilor. Dar și împărăția mea care conduce acest nou popor ales de Dumnezeu, după un alt Moise, acela între regi, salvator și călăuzitor al poporului, adică ilustrul autocrat împărat și tată al meu, ca unul care era împins să dărâme zidurile Ierihonului și fortificațiile dușmanului comun al creștinilor (mă refer la balaurul apusean, care tiranizează ținutul Siciliei și care se târăște de acolo pe ascuns împotriva stăpânirii romeice), în mod asemănător, este nevoie de niște trâmbițe duhovnicești care să conlucreze cu rugăciunile arhierilor de la noi, care să-l înduplece pe Dumnezeu în fiecare zi pentru distrugerea aceluia. Dar chiar și Moise însuși, văzătorul de Dumnezeu, atunci când a intrat în luptă cu Amalec, fiindcă era susținut de ambele părți de preoți, l-a pus pe fugă astfel pe acesta și a învins. Așadar, precum acela, și împărăția mea, având nevoie de susținerea arhierască, în opoziția ce ne stă înaintea împotriva acestui nou Amalec și dorind să aibă rugăciunile lor ca pe un stâlp de lumină care să cărmuiască noul Israel și să-i îndrepte pașii, a stabilit prezentul decret cu bulă de aur către Mama tuturor bisericilor, Noul Sion, locul de sălășluire al Înțelepciunii lui Dumnezeu și arhierilor de pe toate insulele din est și din vest, întărind și mai mult rugăciunile lor pentru împărăția mea. Căci împărăția mea știe în mod temeinic că un rege nu este salvat prin multă putere și că un uriaș nu va fi salvat prin mulțimea puterii sale și că mincinos este calul spre scăpare, precum spune dumnezeiescul profet, psalmist și strămoș al Domnului [cf. *Psalmul* 32, 16-17]. Prin urmare, dorindu-se să se păstreze o deplină nestrămutare pentru această primă dintre toate bisericile și pentru toți arhierii pomeniți ai sfințelor biserici de pretutindeni, dar și fermitatea documentelor bunurilor ce le aparțin pentru a o face mai sigură pentru posesia bunurilor lor imobile, dar și pentru a restabili și ceea ce probabil este deficitar în actele lor și ceea ce este lipsit de acuratețe. Dar nu numai aceasta, ci și acolo unde este nevoie de un act care să urmărească proprietatea sigură a acestor bunuri imobile, posesia și autoritatea, ce nu a fost anticipat probabil pentru a fi întocmit. Împărăția mea a emis acest prezent decret cu bulă de aur ce repară ceea ce lipsește acestora, adică identifică dreptul deplin și nedivizat și absolut imuabil asupra acestora. Prin aceasta se confirmă și se oferă siguranță asupra oricărui lucru ce aparține preasfințelor biserici ale lui Dumnezeu supuse acestora și aceleia ce stă înaintea lor și să aibă act de proprietate asupra bunurilor lor imobile, indiferent din ce ar consta acestea și oriunde ar fi ele situate, și face ca ceea ce este frumos să fie mai frumos prin judecata și decizia împărăției mele. Dar tot ce există în acestea, în care ar spune cineva că a văzut, fie în diferite decrete cu bulă

de aur ale împăraților, fie în acte administrative, fie în porunci simple, fie în răspunsuri, fie în decretele ce șchioapătă și deviază cu ceva din rânduiala strictă și cuvenită de la poruncile și legile imperiale, acesta corectează și stabilește ca să nu existe de-a lungul tuturor veacurilor vreun prejudiciu din acestea pentru toate preasfintele biserici arătate, ci ca ceea ce este putred și corupt în acelea să fie făcut ferm și incoruptibil la orice justificare a celui ce dorește să afirme ceva în favoarea trezoreriei publice, fapt ce este împuternicit prin decretul cu bulă de aur al împărăției mele și care este într-adevăr confirmat. Și din multe lucruri pe care le-ar putea cineva concepe, împărăția mea a menționat câteva dintre ele, cum ar fi: dacă se întâmplă să se facă acestora o conferire de țărani alipiți fără a fi stabilită munca, sau măsurarea terenului, sau anumite proprietăți profitabile au fost reînnoite în asemenea posesiuni, care se întâmplă să nu fi fost conferite lor, sau dacă le-au fost conferite, nu au fost abrogate prevederile cu privire la acelea sau pentru cele conferite lor care au fost stabilite anterior, fără ca prevederile pentru cele stabilite anterior să fie abrogate, sau dacă ceva din cele procurate pentru acestea a fost înregistrat de către poruncile imperiale, sau au fost înregistrate pentru una dintre cancelarii, dar nu și pentru cancelariile în cauză, sau cele înregistrate au fost distruse, dar sunt găsite copii de încredere, sau actele care trebuie să fie aduse nu au fost aduse, sau dacă sunt aduse, nu au fost înregistrate, sau justificările care trebuiau să fie făcute nu au fost făcute, sau din orice altă cauză pe care cineva ar afirma-o, documentele care aparțin sfintelor biserici ale lui Dumnezeu menționate adesea sunt incomplete fie în parte, fie în întregime, sau fără măsurarea tuturor, de unde nu posedă imuabilitate, chiar dacă de aici nu s-a promulgat textual orice fel de cauză care să facă ca actele de proprietate să fie șubrede, sau se cuvenea, ori se întâmpla ca și alte acte de proprietate să fie adăugate acestora pentru astfel de proprietăți imobile, ca unele care au fost puse întru totul în acestea (căci dacă nu este procurat niciun fel de act de proprietate pentru vreunul dintre bunurile imobile ce le aparțin, nimic din prezentul decret cu bulă de aur nu le va fi de folos), toate acestea și cele pe care cineva le-ar avea în minte vreodată pentru a apăra trezoreria publică nu vor putea să prejudicieze niciodată preasfintele biserici ale lui Dumnezeu și lăcașul acesta al Înțelepciunii lui Dumnezeu și celelalte mitropolii, arhiepiscopii și episcopii, după cum s-a spus, față de proprietățile imobile evidențiate prin orice fel de documente. Căci dacă nu au procurat niciun fel de document pentru aceste proprietăți imobile ce probabil le aparțin, nu vor avea niciun beneficiu din prezentul decret cu bulă de aur, tot așa, nici față de cele asupra cărora trezoreria avea posesiune, prin orice fel de anumită cauză justificată până astăzi, deoarece pentru toate acestea va fi păzită rigoarea. Așadar, dacă cineva va dori pentru iubire de bani sau din orice alt motiv, să desconsidere

cele stabilite în prezentul decret cu bulă de aur al Împărăției mele, nu va vedea, în primul rând, lumina Sfintei Treimi când vom sta la Înfricoșătoarea Judecată, dar va cădea și din partea creștinilor, precum Iuda dintre cei doisprezece, și va cădea sub blestemul sfinților, dreptilor și de Dumnezeu purtătorilor Părinți, întâi-născuți care s-au odihnit în veac”.

Canonul 13 Sinodul VII Ecumenic

13. Fiindcă din pricina nenorocirii petrecute în biserici din cauza păcatelor noastre, unele lăcașuri sfinte – reședințe episcopale și mănăstiri – au fost confiscate de către anumiți oameni și au devenit reședințe publice, ar fi bine și frumos dacă cei care le dețin ar dori să le restituie, ca să fie restabilite conform statutului anterior. Iar în caz contrar, dacă aceia sunt din registrul clericilor, poruncim să fie caterisiți, iar dacă sunt monahi sau laici, să fie afurisiți ca unii care sunt condamnați de către Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Și să fie așezați unde viermele nu moare și focul nu se stinge [cf. *Marcu* 9, 44], căci se împotrivesc glasului Domnului, care spune: „Nu faceți casa Tatălui Meu casă de negustorie” [*Ioan* 2, 16].

Concordanță: Can. 6, 24 IV Ec.; 49 Trulan; 12, 19 VII Ec.; 1 I-II; 2 Chiril

Interpretarea lui Aristenos. Cei care au preschimbate episcopiile sau mănăstirile în locuințe comune, dacă nu le vor înapoia către episcop sau egumen, tranzacția episcopiei sau a mănăstirii să fie invalidă, iar dacă sunt preoți, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici sau monahi, să fie afurisiți. Dacă nu se cuvine ca bunurile bisericilor să fie înstrăinate, cu atât mai mult nu trebuie să fie preschimbate bisericile și mănăstirile și transformate în locuințe comune. Așadar, cei care le posedă pe acestea, dacă nu doresc să le restabilească la condiția anterioară, dacă sunt din catalogul preoțesc, vor fi caterisiți, iar dacă sunt laici sau se întâmplă să fie monahi, vor fi afurisiți, ca cei care fac din casa lui Dumnezeu casă de neguțatorie.

Interpretarea lui Zonaras. În perioada ereziei iconomahilor s-au îndrăznit multe lucruri împotriva ortodocșilor. Dar mai ales că, printre altele, cei consacrați și călugării au fost persecutați, încât mulți și-au părăsit bisericile și mănăstirile și au fugit. Astfel, fiindcă bisericile și mănăstirile au fost lăsate pustii, unii le-au ocupat și le-au însușit, preschimbându-le în locuințe lumești. Așadar, canonul afirmă despre acestea că, dacă cei care le dețin pe acestea doresc să le restituie, ar fi bine, adică ar face bine să fie restabilite, conform statutului anterior, adică drept episcopii și mănăstiri. Iar dacă le rețin, atunci, dacă sunt persoane consacrate, să fie caterisiți, iar dacă sunt monahi sau laici, să fie afurisiți ca unii care fuseseră condamnați pentru aceasta de către Sfânta Treime.

Interpretarea lui Balsamon. Din cauza nebuliei iconomahilor, mulți ortodocși au fugit din episcopiile și mănăstirile lor și s-au refugiat în munți. Astfel, aceste cinstite case și alte instituții sfinte au fost ocupate de către unii și au devenit locuințe lumești. De aceea, Părinții au hotărât să fie restabilite la starea lor anterioară, iar cei care nu vor consimți la aceasta, ci vor persevera în rău, dacă sunt persoane consacrate, să fie caterisiți, iar dacă sunt laici sau monahi, să fie caterisiți. Și acestea au fost promulgate pentru starea de atunci. Dar să aplici canonul și la cei care dețin astăzi instituții sfinte ce au fost transformate în comune prin invazia păgânilor. Dar pentru că nimeni nu are cum să afirme că o asemenea răutate a fost îndrăznită de către ei și, prin urmare, nici nu ar fi obligați să facă restabilirea lor, însă în același fel ei nu pot să pună în față trecerea multor ani pentru a valida ceea ce este fără nicio bază și pentru a transforma un lucru sfânt în comun. Căci aceste motive au loc în raport cu celelalte, adică cu bunurile omenești, și nu în raport cu lucrurile sfinte și sacre. Remarcă acestea pentru mitropoliții răsăriteni, care își revendică propriile episcopate și mănăstiri de la laicii care le dețin și aud unele ca acestea. Iar dacă aceste instituții sfinte nu ar fi transformate în comune, ci sunt păstrate, precum au fost înainte, în ce caz vor fi obligați deținătorii acestora să facă restituirea lor? Răspuns. Episcopiile să se întoarcă din necesitate la episcopi și cei care au fost aleși nu vor fi opriți în restituirea lor din cauza unei perioade de timp, precum s-a întâmplat în Episcopia de Megara, ce și-a pierdut strălucirea din timpuri imemorabile și care a fost retrocedată prin poruncă imperială și prin act sinodal Mitropoliei Atenei. Dar mănăstirile, consider eu, dacă au fost deținute de către unii mai mult de patruzeci de ani, nu revin cu ușurință înapoi la cei care le-au deținut, evident dacă aveau știință că sunt deținute de către unii și nu le-au revendicat în respectiva perioadă din indolență. Dar, fiindcă prezentul canon a fost emis urmând Canonului 24 al Sinodului [Ecumenic] de la Calcedon, iar Canonul 49 al Sinodului din Trulan, ce stabilește acestea, adaugă că mănăstirile nu pot fi cedate unor persoane seculare, a fost afirmat cândva că, urmând acestui canon și celui prezent, se cuvine să fie desființate daniile patriarhale de mănăstiri făcute anterior către persoane seculare, cât și conferirea unor mănăstiri care erau atribuite altor mănăstiri și să fie readuse din nou sub Marea Biserică. Este cunoscut și tomosul aceluia patriarh și domn Sisinius, ce stabilește aceleași lucruri și s-ar putea probabil ca acesta să intre în aplicare. Căci a și fost prezentat un alt tomos al aceluia patriarh și domn Serghie, ce s-a făcut în luna mai a celui de-al 14 indiction al anului 6524 [1016 – *n.n.*], fiind confirmat prin semnătură imperială, și care interpretează Canonul 49 al Sinodului din Trulan și stabilește să nu fie percepute cesiunea nici la daniile ce păstrează starea mănăstirilor, nici la cei care preiau mănăstiri pe care să le dețină ca locuințe seculare.

Iar la final sunt conținute textual următoarele: „Așadar, abrogăm în chip sinodal, prin puterea ce ne-a fost conferită de către Sfântul Duh, acel act care elimină daniile și donațiile, ca unul ce este fără niciun consimțământ episcopal, care s-a făcut dintr-o voință autonomă și care nu a fost acceptat nici de către împăratul iubitor de Hristos, deoarece se observă că și el însuși conferă mănăstiri, contrar tării acestui act, și care se arată mai mult din circumstanțele însele că nu este spre niciun folos mănăstirilor, ci spre distrugerea și ruina completă. Dar deoarece confirmăm și împuternicim vechiul și noul obicei folositor al fericțiilor și purtătorilor de Dumnezeu Părinți ai noștri, stabilim ca să fie făcute danii și donații fără niciun impediment pentru consolidarea și repararea instituțiilor conferite și donate”. Însă s-a considerat că acelea care au fost afirmate de către canoane trebuie să fie interpretate conform prezentului tomos și că dăruirile de mănăstiri ce se fac către persoane seculare, dar cu atât mai mult donațiile, posedă inviolabilitate și, de aceea, acestea se fac până acum fără niciun impediment. Cele scrise de către noi la interpretarea prezentului canon vor fi suficiente celui care dorește să nu țină cont de cele scrise de către acel patriarh Ioan al Antiohiei pentru faptul de a nu conferi mănăstiri anumitor persoane și care denumeau acest lucru ca impietate. Căci tomosul emis de către preafericitul patriarh ecumenic și domn Serghei împreună cu consfătuirea sinodală va prevala față de celelalte, fiindcă interpretează cum se cuvine să fie înțelese cele ale canoanelor.

Canonul 14 Sinodul VII Ecumenic

14. Este evident tuturor că pentru preoție este încetățenită o anumită rânduală. Și este bineplăcut lui Dumnezeu ca numirile în preoție să fie observate cu acrivie. Astfel, fiindcă vedem că unii care primesc fără hirotesia tunsoarea clericală încă din pruncie, dar care nu au primit mai apoi hirotesia de la episcop, citească de la amvon la adunarea [liturgică], făcând aceasta însă în chip necanonic, dispunem ca de acum înainte să nu mai fie săvârșit acest lucru. Însă să fie păzit [lucrul] acesta și între monahi. Iar fiecare egumen are libertatea de a săvârși hirotesia citețului în și numai pentru propria mănăstire, dacă egumenului însuși i-a fost conferită hirotesia de către episcop pentru demnitatea de egumen și, evident, dacă acesta este preot. De asemenea, se cuvine, conform vechiului obicei, ca horepiscopii să rânduiască citeți cu încredințarea episcopului.

Concordanță: Can. 33 Trulan; 16 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. Fără hirotesia de la episcop nimeni nu va citi de la amvon. Acest lucru trebuie să fie în vigoare și pentru monahi. Iar un egumen, dacă are hirotesia de la episcop, va hirotesi un citeț numai în mănăstirea sa.

Și horepiscopul poate să desemneze un citeț. Chiar dacă cineva are o tonsură preoțască, dacă nu va primi hirotesia de la episcop, nu va citi în adunare, de pe amvon, cărțile sfinte ale lui Dumnezeu. De asemenea, niciun monah nu va face acest lucru. Iar egumenilor, dacă sunt preoți și au primit conducerea mănăstirii prin hirotesia de la episcop, li se oferă permisiunea să hirotesească un citeț doar în propria mănăstire. Dar și horepiscopii vor hirotesi citeți. Iar Canonul 10 al Sinodului de la Antiohia explică faptul că aceștia instituie și ipodiaconi și exorciști, deși [Sfântul] Vasile cel Mare nu le permite să admită pe nimeni în slujirea bisericească fără consimțământul său, deoarece ei se comportă în privința desemnării unora ca aceștia cu nepăsare și indiferență.

Interpretarea lui Zonaras. Unii, fără a primi hirotesia, adică desemnarea de citeț, urcând în amvon la adunări, citeau din cărțile sfinte. Așadar, prezentul canon interzice să se facă acest lucru, spunând că este un lucru evident, adică întru totul clar și vizibil că este încetățenită o rânduială în întreaga preoție. Dar se întâmplă ca cineva să nu aibă hirotesia, nici să nu fie rânduit între citeți, cum sunt aceia care au fost probabil afierosiți lui Dumnezeu în pruncie, având doar o tunsoare pe creștetul capului și nimic mai mult, dar să citească de la amvon Scriptura cea insuflată de Dumnezeu este o neorânduială. Așadar, canonul interzice să se mai facă acest lucru. Dar același lucru este valabil și pentru monahi. Și se spune că și un egumen poate să facă hirotesia unui citeț doar în propria mănăstire, dacă are pecetluirea întru egumenie de la arhieru și este preot. Dar și horepiscopii pot să hirotesească citeți cu permisiunea episcopului sub care este rânduit. Însă conform Canonului 10 al Sinodului de la Antiohia, horepiscopii hirotesează și ipodiaconi, și exorciști, și conferă, potrivit canonului, scrisori de pace.

Interpretarea lui Balsamon. Rânduiala susține toate cele cerești și pământești, însă cu atât mai mult frumusețea bunei rânduieli încetățenită între cei consacrați aduce slujire lui Dumnezeu. Așadar, spun Sfinții Părinți că, de vreme ce se vede că unii, după ce s-au înveșmântat în negru din copilărie, ca unii afierosiți lui Dumnezeu, au primit tunderea nu prin hirotesia de la episcopul locului, îndrăznesc, după ce au ajuns la maturitate, să citească în mod necanonic dumnezeieștile Scripturi de la amvon, decretăm ca acest lucru să nu mai fie făcut, ca unul ce pricinuieste neorânduială. Însă nimeni să nu citească dumnezeieștile Scripturi de la amvon în vreun alt fel, dacă nu a luat pecetea tunderii prin hirotesia episcopală. Dar același lucru să fie păzit și între monahi. Totuși, după cum se pare, acest lucru a fost considerat anevoios de către monahi, care

locuiesc cel mai mult timp în pustie și nu pot să vină în orașe ca să se prezinte simplu episcopilor, s-a conferit egumenilor, care au primit pecetea de la episcopi și sunt preoți, să-i facă în caz de necesitate pe monahi citeți în propria mănăstire în care să citească fără vreun impediment dumnezeieștile Scripturi de la amvon. Așadar, a fost conferit și horepiscopilor să desemneze citeți cu permisiunea episcopală. Acestea sunt cele ale canonului. Însă de aici se rezolvă și marea obiecție a celor care afirmă că cei care au doar tunderea prin hirotesia arhierescă nu sunt clerici și nu au fost rânduiți în cler, încât aceștia au posibilitatea să se preschimbe în laici. Căci se arată foarte clar că, de îndată ce cineva va primi hirotesia de tundere de la arhieriu, devine imediat cleric, ca unuia care i se permite să citească de la amvon. Totuși, mi se pare că și cel care pur și simplu s-a îmbrăcat în haină neagră cu scopul de a fi făcut cleric nu poate să-și preschimbe statutul, ca unul care a fost propus să fie afierosit lui Dumnezeu și, prin urmare, nu are puterea de a-și încălca promisiunea către Dumnezeu și să batjocorească sfântul veșmânt, precum cei de pe scenă, ceea ce am afirmat de multe ori în privința monahilor. Dar spun fără echivoc că cei care au îmbrăcat haina neagră după cântarea Trisaghionului nu pot să își schimbe starea. Deoarece canonul afirmă că orice egumen, dacă a primit pecetea de la arhieriu și este evident preot, are permisiunea de a-i face pe monahi citeți doar în propria mănăstire, unii au întreat: odată ce a primit pecetea [de egumen] i se permite acestuia să facă acest lucru și fără permisiunea expresă a arhierelui? Și unii au afirmat că acest lucru urmează implicit hirotesiei de egumen, deoarece canonul nu adaugă nimic mai mult, folosindu-se, în fundamentarea raționamentului lor, și de Canonul 24 al Sinodului de la Laodiceea. Iar alții au considerat contrar că, de vreme ce și citețul este cleric, se cuvine să fie pecetluit din necesitate prin hirotesia episcopului sau prin permisiunea lui, după care egumenul va face apoi hirotesia de citeț în propria mănăstire când i-a fost permis acest lucru de către propriul arhieriu. Căci dacă nu am afirma acest lucru, în mod necesar vom considera just să acceptăm aceasta și mărturisirile monahilor lui și ale altora și fără permisiunea arhierescă, ceea ce este cu neputință. Căci numai arhierilor și preoților cărora le-a fost permis de către aceștia le-a fost dată cinstea de sus de a lega și dezlega. Dar fiindcă cei care sunt împotriva au afirmat că, dacă este necesară egumenului pentru acest lucru și permisiunea specială a episcopului locului, atunci cinstea acordată egumenului de către canon se preface în nimic, au afirmat aceia contrar că în acest fel se oferă egumenului un drept mare, pentru că, de vreme ce niciun preot nu poate să facă hirotesia unui citeț, chiar dacă ar avea permisiunea pentru acest lucru de la arhieriu, egumenii menționați

săvârșesc acest lucru potrivit deciziei arhieresti, lucru care este un act de cinstire specială. Dar eu consider că a fost conferit egumenilor acest lucru de către canon fără echivoc. Când a existat o controversă în privința faptului dacă se poate să devină egumeni cei care nu sunt preoți, au afirmat unii că, de vreme ce sunt pecetluiți după examinarea făcută de episcop, fără îndoială episcopul va alege pe acela care este priceput spre vindecarea sufletelor, chiar dacă nu este preot, iar nu pe cel care a fost hirotonit dar nu este priceput. Căci precum nici cel care este bolnav în mod fizic nu va alege pentru vindecare pe cel neîndemânatic în cele medicale, doar fiindcă a fost desemnat²⁰⁰ să fie medicul primar și nu-l va ocoli pe cel priceput și cunoscător, chiar dacă nu a fost desemnat pentru aceasta, căci nu desemnarea în rang [hirotonia], ci cunoașterea temeinică aduce vindecarea. Iar alții au considerat în mod contrar că, de vreme ce canonul a stabilit că acei egumeni care au fost pecetluiți de către episcop și sunt evident preoți dețin acest drept, se arată că cel care nu este preot nu este pecetluit ca egumen, lucru pe care eu nu îl consider astfel. Căci nici nu a fost transmis de către Sfinții Părinți faptul că în privința egumeniei egumenii sunt fără îndoială preoți, ci în privința pecetluirii unui citeț, pentru că nu se poate să fie pecetluit citeț de către un egumen care nu este preot. Așadar, se afirmă prin prezentul canon și prin Canonul 19 că și cei care nu sunt preoți sunt desemnați în mod corect egumeni, pentru că și femeile sunt făcute egumene. Căci precum nici ele nu primesc mărturisirile, nici nu fac citeți, tot așa nici monahii și egumenii care nu sunt preoți nu săvârșesc un asemenea lucru, fiindcă aceștia nici nu primesc de la episcop să săvârșească un asemenea lucru. Dar de ce? Așa cum am menționat de multe ori, fiindcă novela lui Iustinian afirmă că nimeni nu devine citeț dacă nu are vârsta de unsprezece ani, dacă cineva, fiind copil, ar primi hirotesia de citeț de la arhieru îi va fi suficientă aceasta sau după ce va trece de vârsta de unsprezece ani îi va fi necesară o altă pecetluire arhierască? Răspuns. Dacă i-ar fi permis acestuia să fie din nou pecetluit, ca și cum prima pecetluire ar fi lipsită de fundament, va avea permisiunea înainte de cea de-a doua să-și preschimbe rangul, ceea ce este un lucru nepotrivit. De aceea, după cum mi se pare, va fi suficientă celui care a fost pecetluit în copilărie prima pecetluire dată de către arhieru și să fie considerată ca și cum a fost făcută de el după vârsta de unsprezece ani și mai ales că nu se poate găsi niciun canon care să afirme că cel care ia hirotesia de citeț înainte de această vârstă va fi condamnat. Iar în privința prerogativelor horepiscopului, citește Canonul 10 al Sinodului de la Antiohia.

²⁰⁰ Termenul folosit de către Balsamon pentru desemnarea doctorului este „χειροτόνισμα”. Prin aceasta, comentatorul bizantin dorește să facă o paralelă între desemnare/hirotonie și competențele în arta vindecării sufletești sau trupești.

Canonul 15 Sinodul VII Ecumenic

15. Niciun cleric să nu mai fie rânduit de acum înainte în două biserici, căci acest lucru este propriu negustoriei și dorinței avide de câștig, fiind străin de obiceiul bisericesc. Căci am auzit prin însuși glasul Domnului că „nimeni nu poate sluji la doi domni, căci sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va alipi și pe celălalt îl va disprețui” [*Matei* 6, 24]. Astfel, „fiecare – conform glasului apostolic – este dator să rămână în chemarea aceea în care a fost chemat” [*1 Corinteni* 7, 20] și să rămână într-o singură biserică. Căci, în privința chestiunilor bisericesti, cele făcute din dorință avidă de câștig sunt străine de Dumnezeu. Iar pentru necesitățile vieții acesteia există diferite îndeletniciri. Deci, dacă cineva ar dori, atunci să-și obțină din acestea cele necesare trupului, căci spune Apostolul: „Măinile acestea au lucrat pentru necesitățile mele și ale celor care sunt împreună cu mine” [*Faptele Apostolilor* 20, 34]. Și aceste lucruri să fie păzite mai ales în această cetate păzită de Dumnezeu. Iar în ținuturile din afară, din cauza lipsei de oameni, să se facă excepție.

Concordanță: Can. 15 Ap.; 15, 16 I Ec.; 10, 20, 23 IV Ec.; 17, 18 Trulan; 10, 15 VII Ec.;

3 Ant.; 15, 16, 17 Sard.; 54, 90 Cart.

Interpretarea lui Aristenos. De acum înainte, niciun cleric să nu mai fie rânduit la două biserici în Constantinopol, iar în afara acestui oraș să se permită din cauza lipsei de oameni. „Nimeni nu poate sluji la doi domni, căci sau pe unul îl va urî, potrivit glasului Domnului, și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va alipi și pe celălalt îl va disprețui” [*Matei* 6, 24]. De aceea, acest sinod respinge cele ce se fac din dorință avidă de câștig în afacerile bisericesti ca străine de Dumnezeu și nu îngăduie în Constantinopol, unde există mulțime de clerici consacrați, ca un cleric să fie rânduit în două biserici, ci să rămână într-o singură biserică. Iar dacă nu se mulțumește cu cele care i se oferă pentru trebuința traiului, s-a stabilit ca unul ca acesta să se îndrepte înspre o altă ocupație și să își procure din aceasta cele necesare trupului, căci tot așa a făcut și Apostolul, pentru că spune: „Cu mâinile mele am lucrat pentru necesitățile mele și ale celor care sunt împreună cu mine” [*Faptele Apostolilor* 20, 34].

Interpretarea lui Zonaras. Canonul interzice ca același cleric să fie rânduit în două biserici, numind acest lucru neguțătorie și dorință avidă de câștig. Căci nimeni nu poate sluji la doi domni [*Matei* 6, 24], și „fiecare – conform Apostolului – este dator să rămână în chemarea aceea în care a fost chemat” [*1 Corinteni* 7, 20]. Și poruncește să rămână în biserică în care a fost dintru început făcut cleric. Căci tot ceea ce se face în chestiunile bisericesti din dorință avidă de câștig

este străin de Dumnezeu. Iar a fi rânduit în două biserici se face într-adevăr pentru a primi bani de la ambele, ceea ce este un câștig rușinos. Dar dacă obiectează cineva: „cum vor trăi cei care au fost făcuți clerici, dacă nu le ajung cele oferite lor de la o singură biserică?”, autorii canonului susțin că există diferite ocupații pentru trebuințele vieții și să se îndrepte spre una dintre acestea ca să își procure din ele lucrurile ce sunt de trebuință. Și se citează și ceea ce se afirmă din Apostol, care a spus: „Mâinile acestea au lucrat pentru necesitățile mele și ale celor care sunt împreună cu mine”, precum este scris în *Faptele Apostolilor* [20, 34]. Iar acestea, se afirmă, să fie făcute în cetatea imperială, din pricina mulțimii celor din aceasta, dar în teritoriile din afară, unde există o lipsă de oameni, să fie permis ca unul să fie rânduit pentru două biserici.

Interpretarea lui Balsamon. Acest canon este clar, pentru că stabilește ca niciun cleric să nu fie rânduit în două biserici, deoarece acest lucru este o dorință avidă de câștig și neguțătorie. Dar pentru că cineva a afirmat: „de unde vor avea clericii nemijlocit cele pentru necesitățile vieții?”, Părinții au afirmat că există multe și diferite ocupații libere și necondamnabile și să fie procurate din acestea cele de trebuință. Dar au citat pentru aceasta și cele afirmate din *Faptele Apostolilor* și cele evanghelice. Însă, pentru teritoriile din afara cetății imperiale, fiindcă există o lipsă de oameni care să știe să citească, s-a permis ca un cleric să fie rânduit în două biserici. Dar acum se întâmplă contrariu, căci în ținuturile din afară, din cauza imunității imperiale a preoților, există mai mulți clerici decât biserici și de aceea nimeni nu este rânduit în două biserici, iar în cetatea imperială mulți sunt rânduiți nu numai în două biserici, ci chiar și în trei. Dar, după cum se pare, cele ale prezentului canon au fost neglijate fiindcă nu îi pedepsește pe cei care desconsideră acest canon, sau din cauza mulțimii bisericilor și a scăderii oamenilor vrednici și a mijloacelor. Iar cei care spun că acest canon se referă la clericii care doresc să fie rânduiți în două orașe, afirmă aceasta în chip eronat, pentru că diferite canoane pedepsesc acest lucru cu vehemență.

Canonul 16 Sinodul VII Ecumenic

16. Întregul lux și întreaga podoabă trupească sunt străine de rânduiala și starea preoțească. Astfel, episcopii sau clericii care se împodobesc cu îmbrăcămînți luxoase și opulente, aceștia trebuie să fie îndreptați, iar dacă vor continua, să fie trimiși spre pedepsire. De asemenea, și cei care se ung cu parfumuri. Dar fiindcă rădăcina amărăciunii odrăsește mai mult, erezia care-i acuză pe creștini a devenit o miasmă pentru Biserica sobornicească și cei care au acceptat-o nu numai că au urât reprezentările icoanelor, ci au lepădat și toată dreapta credință,

mâniindu-se pe cei care trăiesc în chip cucernic și drept-credincios, și s-a împlinit prin ei ceea ce s-a scris: „cinstirea de Dumnezeu este urâciune pentru cel păcătos” [*Isus Sirah* 1, 25]. De aceea, dacă unii vor fi descoperiți că îi ridiculizează pe cei care se îmbracă cu îmbrăcăminte simplă și cucernică, să fie îndreptați prin pedepsire. Căci încă din timpurile mai vechi, fiecare bărbat din starea preoțească purta un veșmânt modest și cucernic. Dar tot ceea ce este acceptat nu din necesitate, ci pentru împodobire, este considerat ca acuzare pentru deșertăciune, precum spune Vasile cel Mare. Însă să nu poarte nici îmbrăcăminte brodată din țesături de mătase și nici să nu fie adăugate ornamente de diferite culori la marginile hainelor lor. Căci au auzit din cuvântul cel grăitor de Dumnezeu că: „Cei care poartă haine moi se află în casele împăraților” [*Matei* 11, 8].

Concordanță: *Can. 27 Trulan; 12, 21 Gangra*

Interpretarea lui Aristenos. Episcopii sau clericii care se împodobesc cu veșminte strălucitoare sau folosesc parfumuri, să fie corecțați. Iar dacă persistă, să fie pedepsiți. Simplu.

Interpretarea lui Zonaras. Și Canonul 27 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic] dispune cu privire la îmbrăcămintea preoțească. Dar fiindcă iconomahii au răsturnat obiceiurile bisericești, prezentul sinod a purces spre legiferarea cu privire la acest lucru și a poruncit ca episcopii sau clericii care se îmbracă în veșminte strălucitoare să se corecteze sau, dacă persistă, să fie supuși pedepsei. De asemenea, și cei care folosesc parfumuri. Însă, se spune, de vreme ce erezia acuzatorilor creștinilor și cei care au acceptat-o s-au scârbit de cinstitele icoane și au respins orice cucernicie, urând și respingând pe cei care trăiesc cucernic, dacă sunt descoperiți că îi ridiculizează pe cei care se îmbracă simplu și cucernic să fie supuși pedepșirii, ca să fie îndreptați. Căci din timpuri străvechi, spune sinodul, bărbații preoți au viețuit în chip cucernic și cu măsură. Apoi și [Sfântul] Vasile cel Mare aduce mărturie, când interpretează ce este deșertăciune, fiindcă spune că tot ceea ce este acceptat nu din necesitate, ci pentru împodobire, este considerat ca acuzare pentru deșertăciune. Sinodul spune că preoții din vechime nu purtau nici îmbrăcăminte brodată din țesături de mătase multicolore (acestea sunt cele de mătase, ca unele care se fac din viermi de mătase, căci viermii sunt numiți de mătase), nici nu adăugau la marginile veșmintelor lor ornamente de diferite culori. Iar mai departe se citează un cuvânt evanghelic.

Interpretarea lui Balsamon. Deoarece iconomahii au transformat toată orânduirea și buna cuviință bisericească în neorânduire și necuviință, pentru că le-a

fost permis clericilor și episcopilor care li s-au alăturat să trăiască fără cuviință și în chip indiferent ca să cedeze dorințelor acestora și, de aceea, îmbrăcămintea preoțească a fost preschimbată cu una mai indecentă și mai lumească, Părinții purtători de Dumnezeu au hotărât ca cei care se împodobesc cu veșminte luxoase și care, după poruncă, nu se corectează, să fie supuși pedepsei. De asemenea, cei care se ung cu parfumuri să fie pedepsiți. Dar fiindcă aceiași eretici pe lângă aceasta îi ridiculizau pe cei care trăiau cu demnitate și bună cuviință și pe cei care foloseau cu smerenie veșminte sărăcăcioase, dumnezeieștii Părinți au hotărât ca cei care fac un asemenea lucru să fie îndreptați prin epitimii. Pentru că, spun ei, preoții s-au încetățenit să fie cu o viețuire cumpătată și cucernică (fiindcă Vasile cel Mare a considerat îmbrăcămintea luxurioasă nu pentru necesitatea trupului, ci pentru lăudăroșenie, adică pentru vătămare). Dar bărbații preoți nici nu purtau îmbrăcămintea de mătase, adică mătăsoasă (căci viermii sunt de mătase), nici nu erau adăugate ornamente colorate la marginile hainelor lor, adică pe tivuri, și apoi citează un cuvânt evanghelic. Citește și Canonul 27 al Sinodului al VI-lea [Ecumenic]. Iar când au fost acuzați clericii că purtau hainele luxoase, numite din catifea, ce aveau nu numai tivuri de culori diferite, ci și broderii de aur, dar și tivuri costisitoare de aur, au afirmat unii că acest canon a fost promulgat din cauza neorânduiei ce exista atunci în biserici și a multei nechibzuințe a clericilor, dar cele ale canonului nu mai au vreun loc astăzi, când, cu harul lui Dumnezeu, există toată orânduirea bisericească și cucernicia, și clericii se poartă cu veșminte mai strălucitoare spre cinstea lui Dumnezeu. Dar au auzit că nu afirmă aceasta în mod corect, pentru că acest canon este unul general și se cuvine ca cele conținute în acesta să aibă putere și să se aplice în vecii vecilor. Iar cei care se poartă contrar acestuia, vor fi pedepsiți în mod corect, dacă nu se îndreaptă.

Canonul 17 Sinodul VII Ecumenic

17. Anumiți monahi, părăsindu-și mănăstirile lor, ca unii care doresc să conducă și care refuză să facă ascultare, încearcă să zidească lăcașuri de rugăciune, însă fără a avea cele necesare pentru finalizarea acestora. Astfel, dacă cineva va încerca să facă aceasta, să fie oprit de către episcopul locului. Iar dacă ar avea cele necesare pentru finalizare, atunci să fie duse la bun sfârșit cele cugetate de către el. Același lucru să fie păzit și între laici și între clerici.

Concordanță: Can. 24 IV Ec.; 21 VII Ec.; 1 I-II

Interpretarea lui Aristenos. Cel care dorește să construiască o mănăstire, dacă ar avea cele pentru finalizarea ei, să înceapă lucrarea și să o ducă la bun sfârșit, iar

dacă nu, trebuie să fie oprit de către episcopul locului. Acest lucru este în vigoare și pentru laici, și pentru monahi.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul interzice ca mănăstirile să fie construite de către monahi, considerând că acest lucru este iubire de putere și nesupunere. Căci, se spune, când ei se apucă de construit, refuzând, adică respingând ascultarea, fiindcă nu au suficiente materiale să le finalizeze, le lasă nefinalizate. Se decide ca această faptă să fie interzisă de către episcopi. Iar dacă deține bani suficienți pentru a face lucrarea finală, pe care a plănuțit-o, atunci, să o facă. Dar același lucru este stabilit să fie observat și de către clerici și laici.

Interpretarea lui Balsamon. Din nou, Sfinții Părinți, fiindcă nu conteneau deloc să vorbească împotriva patimii iubirii de slavă la cei care se comportă potrivit lui Dumnezeu, au stabilit ca monahii care își părăsesc mănăstirile lor din cauza iubirii de slavă sau a neorânduiei și se apucă de zidirea caselor de rugăciune, fără să aibă suficiente resurse pentru finalizare, să le fie interzis acest lucru de către episcopul locului, dar să îi susțină pe cei care le au pe toate. Iar tu, dacă dorești să afli mai multe, cum și de către cine sunt construite mănăstirile, cercetează capitolul 1 al titlului 1 al cărții a IV-a din *Basilicale*, care este parte din *Novela 123* a lui Iustinian și tot capitolul 1 al titlului al 11-lea al prezentei colecții și cele din acela, de asemenea, și Canonul 1 al Sfântului și Marelui Sinod Proto-Deutera, ce s-a întrunit în Biserica Sfinților Apostoli, și învață toate cele cu privire la edificarea mănăstirilor. Ceea ce s-a afirmat la început de către Sfinții Părinți, că nu se referă și la laici și la clerici, să o percepi doar pentru monahi. Iar interzicerea ca cei care nu dețin resurse suficiente pentru a construi mănăstiri, să o aplice tuturor, adică laicilor, clericilor, episcopilor, monahilor și la ceilalți. Dar va întreba cineva: ce resurse vor fi solicitate pentru cel care dorește să construiască o mănăstire? Probabil mulți talanți de aur sau măsuri de monede de argint? Răspuns: niciuna din cele două, pentru că nici nu este cineva obligat să aducă lui Dumnezeu o ofrandă măreață și valoroasă, nici nu va concepe cineva să aducă o sumă infimă de aur care să nu fie suficientă la ceea ce și-a propus. Dar fiindcă o mănăstire este formată din cel puțin trei monahi, cel care are de gând să construiască va fi obligat să aducă, dacă nu mai mult, cel puțin cele necesare pentru finalizarea bisericii și administrarea ei și pentru trei monahi. Căci *Novela 14* a împăratului și domnului Leon Filosoful afirmă, după cuvântul de introducere, acestea: „Așadar, precum a spus gura cea dumnezeiască: «Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor» [Matei 18, 20], afirmăm și noi că lucrarea care ia numele de mănăstire trebuie să aibă la dispoziție cel puțin trei [monahi], evident

și alte sfinte vase, prevăzute pentru ritual și slujire, dispunând și de abundență. Astfel, cel care va face încercarea neîngrădită de sfințire a unei mănăstiri va trebui să îndeplinească consacrarea cu cel puțin acest număr. Dar pentru că mulți care se dedau la o asemenea încercare, după aceea uneori își părăsesc dorința, fiindcă le stă moartea înaintea care să le nimicească viețuirea dintre oameni, atunci este legiferat de către noi că, dacă apare un testament, cele ce sunt stabilite în acesta vor merge la biserică. Dar dacă va fi răpit înainte de trecerea în testament a lucrurilor personale, fiindcă necunoscutul aduce multe de felul acesta, dacă în urma lui există trei copii, atunci mănăstirea își va însuși a patra parte din proprietate. Iar dacă numărul descendenților care vin după el este mai mare de trei, mănăstirea va fi supusă copiilor și va lua din întreaga proprietate o parte egală de la fiecare dintre aceștia, parte care nu este atinsă de datoriile decedatului. Iar dacă se întâmplă ca cel care pleacă din această viață să nu aibă copii, dar să rămână în urmă părinții, după ce bunurile sale sunt împărțite în două, o parte va fi dată părinților, iar cealaltă parte mănăstirii. Iar dacă va fi lipsă de moștenitori ascendenți și descendenți, moștenirea va merge către cei care vin pe linie colaterală, iar aceștia, indiferent câți ar fi, vor împărți o a treia parte, iar două părți vor trece la biserică”. Iar acestea sunt pentru cei care construiesc mănăstiri. Întrebare: Dar dacă cineva va dori să construiască o casă de rugăciune, iar nu o mănăstire, i se va solicita să aducă aceleași resurse? Răspuns. Nicidecum, căci aceasta a fost decretată numai în privința mănăstirilor. Așadar, cel care intenționează să construiască va fi obligat, după examinarea de către episcop, să aducă atât cât este suficient. Dar avându-le astfel pe acestea, în cetatea imperială nu se conferă de către hartofilaxul în funcție nimănui dreptul de stavropighie dacă dorește să ridice o biserică în afara acestui oraș, decât dacă, în conformitate cu Canonul 1 al Sinodului Proto-Deutera, se angajează în scris să pună înaintea toate cele pentru finalizarea acesteia, precum s-a spus, și să certifice acestea în detaliu în condica bisericească. Iar în teritoriile din afară, după cum cred eu, nu există o asemenea precizie, ci se permite oricui dorește să construiască case de rugăciune fără multe probleme. Și acolo multe lucrări de acest fel sunt îndrăznite fără știrea episcopală. Dar, de vreme ce canonul a făcut mențiune doar de resursele pentru biserică, iar cu numele de resurse sunt circumscrise toate cele de trebuință mănăstirii și celor care lucrează în ea, trebuie și tu să înțelegi în acest fel termenul de resurse.

Canonul 18 Sinodul VII Ecumenic

18. Dumnezeuiescul Apostol spune: „să fiți fără de poticnire și pentru cei din afară” [1 Corinteni 10, 32]. Însă să locuiască femeile în reședințele episcopilor sau în mănăstiri este o cauză pentru toată poticnirea. Astfel, dacă cineva va fi

descoperit având vreo femeie sclavă sau liberă, în episcopie sau în mănăstire, pentru îndeplinirea vreunui slujiri, să fie sub epitimie, iar dacă persistă, să fie caterisit. Iar dacă s-ar întâmpla să fie femei la moșiile lor și un episcop sau un egumen ar dori să facă o călătorie într-acolo, în timpul în care este prezent un episcop sau un egumen, nicio femeie să nu facă nicidecum ceva pentru îndeplinirea unui slujiri, ci să fie singură în altă parte, până când va pleca episcopul, pentru a nu fi suspectat de ceva.

Concordanță: Can. 3 I Ec.; 22 VII Ec.; 19 Anc.; 38 Cart.; 89 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Femeile nu trebuie să viețuiască în episcopii sau în mănăstiri. De aceea, dacă cineva îndrăznește acest lucru, să fie pedepsit, iar dacă persistă, să fie caterisit. Dar, de asemenea, acolo unde trece un episcop sau egumenul, să nu slujească nicio femeie sau să se înfățișeze, ci să se retragă până la plecarea lui. Trebuie să fim fără poticnire și pentru cei din afară, potrivit dumnezeiescului Apostol [1 Corinteni 10, 32]. De aceea, femeile nu trebuie să locuiască în episcopii sau mănăstiri de bărbați, ci oricine îndrăznește să aibă o sclavă sau o femeie liberă într-o episcopie sau într-o mănăstire pentru orice slujbă, Părinții rânduesc să fie pedepsit, iar cel care nu le expulzează chiar și după pedeapsă, ci le permite să rămână în episcopie sau în mănăstire, ei hotărâsc să fie caterisit. Dacă, totuși, episcopul sau egumenul ar merge la o moșie a episcopiei sau a mănăstirii, și se întâmplă să fie femei acolo, ele nu vor sluji cât timp ei rămân acolo, ci se vor retrage în privat în alt loc până la plecarea lor, datorită ireproșabilității.

Interpretarea lui Zonaras. Canonul 3 al Sinodului I [Ecumenic] și Canonul 5 al Sinodul al VI-lea [Ecumenic] se referă la femeile conlocuitoare. Și acest canon interzice ca o femeie să viețuiască la episcopie sau într-o mănăstire bărbătească și poruncește ca cel care ține femei la episcopie sau într-o mănăstire cu orice scop să fie pedepsit. Iar dacă nu le alungă pe acestea, cei care sunt consacrați să fie caterisiți. Dar canonul dorește ca episcopul sau egumenul să vină la moșiile unde sunt femei care slujesc doar dacă acelea pleacă în alt loc până la plecarea de acolo a episcopului sau a starețului. Trebuie citit și Canonul 19 al Sinodului de la Ancira.

Interpretarea lui Balsamon. Sfinții Părinți, aflând, după cum se pare, că anumite femei viețuiesc în episcopii sau mănăstiri, au spus că, de vreme ce marele Apostol Pavel, scriind în epistola către Corinteni, a stabilit ca noi să fim fără de poticnire nu numai pentru cei dinăuntru, ci și pentru cei din afară, adică nu numai pentru cei credincioși, ci și pentru cei necredincioși, dar ca episcopii sau egumenii să viețuiască împreună cu femei în mănăstire sau la episcopie este

o cauză pentru toată poticnirea și reproșul ce se aduce orânduirii bisericești se cuvine ca cei care fac un asemenea lucru să fie pedepsiți, iar cei care persistă, să fie caterisiți. Însă dacă cineva ar afirma că este de neînțeles să-i pedepsești pe aceștia dacă petrec timpul cândva cu femei – căci se întâmplă ca unul dintre ei să se oprească în trecere la o moșie ce are femei și episcopul nu poate să evite șederea cu ele –, s-a hotărât ca, dacă s-ar petrece acest lucru, femeile să nu slujească în niciun fel sub privirea episcopului sau a egumenului, ci acestea să se retragă în alt loc și să păstreze tăcerea până când ei vor pleca, iar slujirea lor să fie făcută întru totul de către bărbați, căci astfel le va fi păstrată nesuspectarea, adică ireproșabilitatea. Dar oare dacă, dimpotrivă, nu conviețuiesc cu femei la episcopie sau în mănăstire, ci într-o altă locuință, aceștia vor fi îngăduiți? Răspuns. Canoanele, precum spuneam de multe ori, și capitolul 17 al titlului 1 al cărții a III-a din *Basilicale*, interzic ca o persoană consacrată să conviețuiască cu o femeie suspectabilă, cu excepția mamei, fiicei, surorii și a altor persoane nesuspectabile. Iar capitolul 57 al aceluiași titlu, care este parte din *Novela 123* a lui Iustinian, spune textual acestea: „Interzicem cu desăvârșire ca episcopul să aibă vreo femeie sau să locuiască cu ea. Iar dacă acceptă acest lucru, să fie alungat din episcopat”. Așadar, dacă un episcop care pur și simplu locuiește împreună cu orice femeie este caterisit, cu atât mai mult va fi caterisit, după părerea mea, cel care a făcut acest lucru acolo în episcopie, datorită nediferențierii din novelă. Iar capitolul 15 al primului titlu al cărții a IV-a din *Basilicale* interzice nu numai ca o femeie să locuiască într-o mănăstire bărbătească sau invers, ci absolut să intre în aceasta cu orice fel de intenție. Așadar, remarcă acest canon ce afirmă că nu se cuvine să conviețuiască cu episcopul sau egumenul nicio slujnică, nici o femeie liberă, sub niciun fel de motiv. Iar cele ce s-au precizat cu privire la femeile care sunt la moșii vor fi percepute fără dificultate pentru moșiile ce aparțin în posesie episcopiei sau mănăstirii, căci dacă aceștia vor poposi într-o casă de oaspeți sau la moșii străine este dificil, cred eu, ca cele ale canonului să fie îndeplinite.

Canonul 19 Sinodul VII Ecumenic

19. Întinarea iubirii de arginți a fost răspândită atât de mult între conducătorii bisericilor, încât și unii dintre așa-numiții bărbați cucernici, cât și unele dintre femei, uitând porunca Domnului, au fost amăgiți să săvârșească primirea celor ce se apropie de tagma preoțească și de viața monahală pentru bani. Și, precum spune Vasile cel Mare, dacă începutul acelora este nevrednic, atunci totul este de lepădat. Căci nu este cu puțință să slujească și lui Dumnezeu și lui Mamona [cf. *Matei* 6, 24]. Astfel, dacă cineva este descoperit că face acest lucru, dacă este episcop sau egumen, sau unul din preoțime, fie să înceteze, fie să fie caterisit,

conform celui de-al doilea canon al Sfântului Sinod din Calcedon. Iar dacă este egumenă, să fie alungată din mănăstire și să fie trimisă într-o altă mănăstire, pentru supunere. Tot așa și egumenul care nu are hirotonia întru preot. Iar în legătură cu lucrurile trimise copiilor de către părinți, ca zestre, sau cu privire la bunurile lor personale, dacă sunt aduse și dacă cei care le aduc mărturisesc că acestea sunt consacrate lui Dumnezeu, am hotărât ca acestea să se păstreze în mănăstire, potrivit făgăduinței lui, și dacă el ar locui acolo, și dacă ar ieși din mănăstire, însă să nu se fi întâmplat aceasta din cauza întâistătorului.

Concordanță: Can. 29 Ap.; 2 IV Ec.; 22, 23 Trulan; 90 Vasile, Ghenadie, Tarasie

Interpretarea lui Aristenos. Episcopul, egumenul sau oricine este preoțit, dacă acceptă pentru aur pe cei care vin în tagma preoțească sau în viața monahală, fie să înceteze, fie să fie caterisit. Iar egumenul să fie alungat și dat înspre ascultare, la fel și egumenul care nu este preot. Iar cele afierosite de către cei care vin să fie păstrate, fie că ei ar rămâne sau nu, dacă nu este din cauza întâistătorului. Cei care solicită aur de la cei care intră în tagma preoțească sau în viața monahală, fie că sunt episcopi, fie că sunt egumeni, fie că sunt în general din registrul preoțesc, să înceteze să mai facă acest lucru sau să fie caterisiți. Iar dacă cea care face acest lucru este egumenă și solicită celor care intră în viața monahală daruri de intrare în mănăstire, aceasta va fi exclusă din mănăstire și dată înspre ascultare într-o altă mănăstire. De asemenea, și egumenul care nu este preot să fie exclus și să fie supus ascultării într-o altă mănăstire, căci pentru cel care este preot pedeapsa caterisirii este suficientă. Iar toate acele bunuri pe care unii le aduc în chip voluntar în mănăstire, fie pentru ei înșiși, fie pentru copiii lor, și le afierosesc lui Dumnezeu, trebuie să rămână în mănăstire, conform promisiunii lor, fie că cei care le aduc rămân acolo, fie că pleacă din mănăstire, doar dacă nu pleacă din cauza întâistătorului.

Interpretarea lui Zonaras. Este interzis conducătorilor bisericilor, adică episcopilor și egumenilor (pentru că aceștia au fost rânduiți ca să-i îndrume pe credincioși spre dreapta credință și spre o viață cucernică și spre împlinirea virtuții), să primească pe unii ca să fie rânduiți în cler și în mănăstiri prin oferirea de bani. Iar canonul spune că atunci se făcea acest lucru și anumite primiri ale bărbaților și femeilor cucernice în tagmele preoțești sau în mănăstiri se făceau prin oferirea de bani, încât s-a întâmplat să se îplinească afirmația lui Vasile cel Mare, care spune: „dacă începutul este netrebnic, totul este vrednic de dispreț”. Așadar, canonul poruncește ca cei care fac acest lucru, dacă ar fi episcopi, sau preoți egumeni sau unii din registrul preoțesc să înceteze ori să fie caterisiți. Și

menționează și Canonul 2 al Sinodului [Ecumenic] de la Calcedon, care oprește să fie înaintat pentru bani un econom, sau un avocat bisericesc, sau un păzitor sau oricine altcineva din canon. Iar dacă egumenul ar fi cel care a făcut acest lucru, însă nu este preot, se rânduieste ca acesta să fie alungat din mănăstire și predat unei alte mănăstiri pentru ascultare. Dar, de vreme ce canonul Sinodului al IV-lea [Ecumenic], pe care l-au menționat acești Părinți, îl caterisește imediat pe cel care a hirotonit pentru bani și pe cel care a fost hirotonit, cum acest canon poruncește ca cel care a rânduit în cler pentru bani, fie să înceteze, sau să fie caterisit? Așadar, am spune că acest canon vorbește nu despre cei care hirotones, precum acela, ci despre cei care îi primesc pe cei care au fost deja hirotoniți și îi rânduiesc pe aceștia în cler. Apoi, canonul afirmă că cele pe care le consacră părinții pentru copii ca zestre sau moștenire, acestea ar fi aduse și ar fi afierosite lui Dumnezeu, am hotărât ca acestea să fie irevocabile, chiar dacă cel care le-a afierosit pe acestea ar rămâne în mănăstire, chiar dacă ar pleca, doar dacă nu cumva motivul îndepărtării sale din mănăstire ar fi din cauza egumenului. Așadar, este perceput acest lucru din prezentul canon că nu trebuie să se solicite bani pentru cel primit în cler sau în mănăstire. Iar dacă acela aduce ceva în mod voluntar ca să fie afierosit lui Dumnezeu, cel care primește aceasta va fi nevinovat.

Interpretarea lui Balsamon. Au fost stabilite diferite lucruri de către Sfinții Părinți în Canonul 5 al prezentului sinod pentru cei care rânduiesc sau hirotones în vreun cler prin oferirea de bani. Așadar, urmând aceleia, și prezentul canon, dojenindu-i pe episcopii și egumenii (pentru că aceștia sunt conducătorii și călăuzitorii poporului) care, din iubire de arginți, îi acceptă pe unii printr-o ofrandă de bani, decide ca nimeni să nu fie numărat în frăția mănăstirii sau în clerul unei biserici prin conferirea de bani. Iar cei care îi primesc, dacă sunt episcopi și egumeni preoțiți, fie să înceteze după poruncă, fie să fie caterisiți. Iar dacă sunt monahi sau egumeni nepreoțiți să fie alungați din mănăstire și să fie predați unei alte mănăstiri în care să fie supuși. Iar cele care sunt aduse de către unii lui Dumnezeu din voință proprie și cele ce le aparțin de la părinți sau în orice alt mod, să fie irevocabil la mănăstire, chiar dacă cel care le-a afierosit rămâne în mănăstire, chiar dacă pleacă, doar dacă nu cumva motivul ieșirii ar fi egumenul. Astfel, au afirmat unii că toate acestea se vor aplica fără îndoială în mănăstirile cenobitice, dar în cele cu chilio nu se vor aplica, deoarece membrii frăției își procură ei înșiși întreținerea, iar nu prin dreptul de tonsură sau de clericat. Dar au înțeles că acest canon este perceput pentru toate și pentru toți monahii, deoarece nu există o diferențiere între monahi și monahii în canoane. Dar a întrebat cineva, de vreme ce Canonul 5 stabilește așadar ca cel care a

hirotonit în acest fel să fie caterisit, cum decide prezentul canon fie să înceteze, fie să fie caterisit cel care a primit un asemenea cleric sau monah prin conferirea de bani? Răspuns. Când se face orice fel de hirotonie prin conferirea de bani, potrivit Canonului 5, cel care a hirotonit va fi imediat caterisit. Dar când se face primirea unei persoane, fie în cler, fie în mănăstire pe bani, cel care a făcut acest rău nu va fi caterisit, decât dacă rămâne după avertizare în acest rău, pentru că și canoanele sunt diferite, unul învață despre hirotonia nelegiuită, iar celălalt în privința primirii necorespunzătoare. Și acestea sunt în privința celor care au hirotonit sau au acceptat pe unii prin conferirea de bani contrar conținutului canoanelor. Dar cum vor fi pedepsiți cei care au fost hirotoniți sau acceptați? Răspuns. Cel care a fost hirotonit, contrar canonului precizat, va fi caterisit și va pierde cele date de către el, iar cel care a fost primit în chip greșit va pierde cele care au fost date de către el și numai potrivit legii, care spune: „Cel care dă pentru o cauză rușinoasă, nu primește înapoi”. Dar fiindcă, după cum se vede din prezentul canon, egumenii se împart în două, în cei consacrați și cei nepre-oțiți – fiindcă unii sunt caterisiți, iar alții sunt alungați din mănăstire –, afirmăm corect că unii sunt desemnați pentru egumenie și nu sunt preoțiți. La acestea a întrebat cineva, de vreme ce canonul stabilește ca cele afierosite lui Dumnezeu de către cineva în chip voluntar sunt irevocabil ale mănăstirii, chiar dacă cel care aduce acestea este în mănăstire, chiar dacă nu, cum este scris la final că acestea sunt restituite, dacă cel care le-a adus iese din mănăstire din vina întăitătorului, de vreme ce se cuvine ca mai degrabă egumenul care este responsabil să fie îndreptat? Răspuns. Aici cele ce au fost aduse lui Dumnezeu, nici nu au fost aduse pe drept încât să rămână irevocabil mănăstirii sub orice motiv, dar nici pentru că cineva a fost tuns, încât să fie în acest fel în mănăstire cu orice pretext, potrivit legii care spune: „cele oferite cu o cauză egală de cel care dă și cel care primește nu se revendică”, dar la oferirea cea către Dumnezeu a fost adăugată o clauză, și anume asceza celui care s-a adus în mănăstire. Așadar, dacă cel care a dat aceste lucruri se va retrage de bunăvoie din mănăstire, nu i se va returna niciun lucru din cauza celor spuse anterior. Dar dacă se va îndepărta din cauza egumenului, i se vor returna întru totul cele date către mănăstire, pentru ca acestea să trăiască. Dar fiindcă, în privința ofrandelor și a altor drepturi bisericești, a fost emisă o decizie a cinstitului împărat și domn Alexios Comnenos, la solicitarea unor diaconi bisericești, care au primit atunci purtarea de grijă a mănăstirilor patriarhale de la majestatea patriarhală, datată în luna decembrie a celui de-al cincilea indiction, se cuvine să cunoști și aceasta, care conține literal următoarele: „Este fără îndoială că Preasfințitul nostru patriarh deține supravegherea și corectarea greșelilor sufletești și în mănăstirile libere, și

în cele care au fost dăruite, cât și cele date în observare sau administrare. Căci și-a procurat dreptul de a intra și a examina greșelile sufletești atât în mănăstirile lumești, cât și în cele ale statului, și, simplu spus, în toate cele de pe teritoriul său, chiar dacă sunt patriarhale, chiar dacă sunt imperiale sau autogovernate. Iar în cele proprii, care nu au fost predate de către patriarhii anteriori în contribuții voluntare, va intra neîngrădit când dorește, fie prin el însuși, fie la îndemnul său prin cel pe care îl va desemna dintre persoanele bisericești și pe care îl va considera că este vrednic să examineze acestea. Iar în mănăstirile libere și autogovernate, atunci când vine cineva și îi spune Preasfințitului meu domn și patriarh greșeala care s-a făcut în mănăstire, sau în alt fel din zvonurile unora sau că unul a auzit, atunci va intra, după cum s-a spus, și va cerceta greșelile sufletești, chiar dacă cel care a spus nu dorește să-și asume disputa în mod dovedit. Căci orice om creștin are datoria, atunci când aude că s-a făcut ceva contradictoriu, să spună acest lucru arhierului și părintelui duhovnicesc comun, chiar dacă probabil nu dorește să asume această dispută. Dar a lăsa din această cauză greșelile sufletești nesupravegheate și neîndreptate este un lucru cu totul nepotrivit, fiindcă niciun fel de decret imperial sau patriarhal nu interzice acest lucru. Totuși, se cuvine ca mănăstirile să-și păstreze inviolabilitatea în cercetările celor trimiși, fără se ofere în acest caz nicio sumă de bani, pentru că atunci corectarea greșelilor spirituale va fi făcută în mod liniștit cu ajutorul lui Dumnezeu. Iar în mănăstirile care au fost date prin binefacere, sau în observare, sau administrare sau în deplină libertate va cerceta nu numai alte greșeli sufletești, ci și dacă au fost distruse, sau dărâmate parțial sau total de către cei care le-au primit. Și dacă va descoperi că s-au făcut anumite degradări în ele, îi va constrânge pe cei care le dețin să le restaureze precum le-au primit și potrivit abundenței mănăstirii, iar în acelea care sunt în nevoi, la starea la care le-au primit. Dar cele care au fost îmbunătățite și mărite, dacă sunt în ordine, nu vor fi diminuate, ci vor rămâne după cum sunt. Iar cei care dețin mănăstiri oferite pentru supraveghere temporară și pentru o altă administrare, dacă acestea sunt deteriorate și nu doresc să le restaureze la starea în care au fost primite, după ce li se oferă un termen stabilit potrivit, să fie deposedați de ele, fiindcă nu au niciun ajutor prin înscrisurile pe care le dețin. Se cuvine în timpul termenului stabilit să se supervizeze dacă au grijă prin lucrările lor față de condiția cea de la început a mănăstirilor, precum s-a arătat. Căci și atunci termenul stabilit va fi păstrat. Iar darurile de intrare în mănăstire, fiindcă sunt date sau primite contrar canoanelor, vor înceta de acum înainte întru totul. Și cel care este descoperit că primește sau oferă, dacă este egumen, să fie scos din egumenie, iar dacă este persoană privată căreia i s-a conferit mănăstirea va fi scos din mănăstire. Iar

ofrandele făcute de către cei care vin spre tunderea monahală în mod voluntar și din voința celor care le oferă vor fi acceptate și vor fi înregistrate în inventarul mănăstirii, după ce se dă de știre în privința celor care le aduc și preasfințitului patriarh, chiar dacă cei care dețin mănăstirile posedă documente cu privire la luare de daruri și ofrande și profită de acestea. Se cuvine ca de acum înainte acest lucru să înceteze să se mai facă, precum s-a spus mai sus. Dar și ofrandele păstrate nu se cuvine să fie înstrăinate sub pretextul documentelor. Căci asupra preasfințitului patriarh este pusă purtarea de grijă nu numai a sufletelor monahilor, ci și a laicilor înșiși, și când va vedea pe unul dintre laici însetat după propria mântuire cum este cu puțință să fie împiedicat să-l așeze în mănăstire, dacă vine pentru mântuirea sufletească? Căci preasfințitul patriarh nu va fi oprit să așeze mai ales persoane private care posedă o mănăstire, chiar dacă acestea au documente. Doar dacă preasfințitul meu domn poruncește ca unul care este laic sau și unui călugăr dintr-o altă mănăstire care-i aparține să primească treburile frăției, să nu-i ofere unui laic sau unui monah frăția unei mănăstiri externe, pentru ca mănăstirea să nu fie împovărată din pricina frăției, căci dacă este împovărată, vor exista lipsuri întru totul pentru viețuitorii mănăstirii și în loc de răsplată se va face o condamnare. Iar dacă probabil unul dintre laici, care este întru totul neputincios și sărac, vine la preasfințitul meu domn, sau unul dintre arhieriei care și-au pierdut tronul și sunt în nevoi, și va dori să se decreteze ca el să primească cele necesare de la una dintre mănăstirile mai bogate, să facă acest lucru în chip frumos, încât numărul celor ce sunt rânduiți să nu fie peste puterea mănăstirii, căci se cuvine ca viețuitorii mănăstirii dintre toți ceilalți să fie onorabili în a primi cele necesare lor”.

Canonul 20 Sinodul VII Ecumenic

20. Hotărâm ca de acum înainte să nu se mai facă vreo mănăstire dublă, căci acest lucru este pentru mulți sminteală și poticnire. Iar dacă unii doresc să se retragă împreună cu rudele lor și să urmeze vieții monahale, atunci bărbații trebuie să meargă într-o mănăstire de bărbați, iar femeile să intre într-o mănăstire de femei, căci prin aceasta este mulțumit Dumnezeu. Iar mănăstirile, care până în prezent sunt duble, să se conducă conform canonului sfântului nostru Părinte Vasile și potrivit dispoziției lui și să fie concepute astfel încât în nicio mănăstire să nu trăiască călugări și călugărițe, căci adulterul intervine în viețuirea împreună. Niciun călugăr să nu aibă o vorbire liberă către o călugăriță, sau o călugăriță către un călugăr, ca să nu discute în particular. Niciun călugăr să nu doarmă într-o mănăstire de femei și nicio călugăriță să nu mănânce singură împreună cu un călugăr. Și când cele necesare vieții sunt aduse de către partea bărbătească la cele

canonisite, atunci egumena mănăstirii de femei, împreună cu o călugăriță în vârstă, să le primească dincolo de poartă. Iar dacă s-ar întâmpla ca un călugăr să dorească să-și vadă o rudenie, să discute cu ea în prezența egumenei prin cuvinte puține și scurte și să plece imediat de la ea.

Concordanță: Can. 46, 47 Trulan; 18, 22 VII Ec.

Interpretarea lui Aristenos. Să nu existe mănăstiri duble, nici să nu trăiască în una ca aceasta monahii și monahiile, nici să nu vorbească permanent, ci dacă un bărbat va oferi ceva unei femei canonice, să-l dea rămânând afară și ruda lui să fie văzută în prezența egumenei. Părinții au luat toată precauția ca nicio prostie să nu distrugă orânduirea monahală și au rânduit ca monahii și monahiile să nu mănânce împreună, nici să vorbească unii cu alții în privat, ci dacă un monah dorește să-și vadă o rudă, să vorbească cu aceasta în prezența egumenei. Și dacă un monah oferă monahiilor ceva dintre cele necesare vieții din partea mănăstirii de bărbați, să fie oferit acest lucru egumenei în afara mănăstirii.

Interpretarea lui Zonaras. Acest canon interzice mănăstirile duble. Totuși, monahiile nu trăiau în aceste mănăstiri împreună cu monahii, ci locuiau foarte aproape unii de alții, încât se auzeau unii pe alții. Așadar, sinodul interzice să se facă acest lucru, ca unul care întărește înspre gânduri pătimase sau chiar înspre patimi și este spre poticnirea multora, văzând că femeile aproape conlocuiesc cu bărbați, din cauza apropierei mari a locuințelor fiecăruia. Dar se spune că dacă unii decid să renunțe [la lume] împreună cu rudele lor, bărbații să fie incluși într-o mănăstire bărbătească, iar femeile în una de femei. Căci în acest fel este mulțumit Dumnezeu, adică în acest fel vor sluji bineplăcut lui Dumnezeu, trăind pe cont propriu și fiind separați unii de alți, încât nu vor pătimi unii față de alții ca să fie într-o viață pătimasă, nici nu vor fi poticnire pentru alții. Și se spune că toate mănăstirile duble care există deja să fie administrate conform poruncii și modelului [Sfântului] Vasile cel Mare și să nu viețuiască în mănăstire monahi și monahii. Iar a viețui împreună înseamnă aici nu a mânca împreună, ci viețuirea și întoarcerea unora la ceilalți. Niciun monah sau monahie să nu aibă îndrăzneală unii față de alții încât să vină împreună când doresc și să discute unii cu alții, dar niciun monah să nu doarmă într-o mănăstire de femei, nici să nu mănânce singur cu o monahie, ci chiar dacă le vor fi distribuite cele necesare din partea unei mănăstiri pentru bărbați, monahii să nu intre în interiorul mănăstirii de femei, ci, după ce au venit până la poartă, să aștepte afară. Iar întâistătătoarea, venind la poartă împreună cu monahiile mai în vârstă, să ia cele primite. Iar dacă

un monah caută să-și vadă o rudă a sa, să o vadă fiind și egumena prezentă și să discute cu ea cu vorbe puține, încât să plece mai repede.

Interpretarea lui Balsamon. În capitolul 1 la titlului al 12-lea al prezentei sintagme au fost așezate diferite legi cu privire la mănăstiri. Iar prezentul canon stabilește ca să nu existe mănăstiri duble din pricina faptului că mulți sunt scandalizați de acest lucru. Iar fiindcă cineva ar spune că acest lucru este frumos și acceptabil atunci când există o suspiciune din cauza persoanelor nestatornice, dar dacă sunt nesuspectabile, precum se întâmplă să fie rudele, sau frații sau alții de felul acestora care doresc să intre în monahism, de ce nu le va fi permis să locuiască într-o mănăstire dublă, Părinții spun că nici atunci rudele nu trebuie să locuiască împreună, ca să nu se poticnească unii din această cauză, ci soțul să meargă într-o mănăstire specială pentru bărbați, iar soția într-una pentru femei, căci trăind astfel separat vor sluji bineplăcut lui Dumnezeu. De asemenea, au poruncit ca mănăstirile duble existente anterior să fie orânduite potrivit hotărârii marelui Părinte Vasile [cel Mare], să nu coabiteze, adică să nu locuiască împreună bărbați și femei într-o singură mănăstire, pentru că există suspiciunea de adulter din cauza locuirii împreună. Dar niciun monah nu are permisiunea să discute în privat cu o monahie, sau să mănânce împreună sau să înnopteze într-o mănăstire de femei, dar nici invers. Iar cele necesare să fie distribuite de către bărbați monahiilor nu în interiorul mănăstirii, ci în afara porții, prin mâna egumenei și a unei monahii în vârstă. Iar dacă cumva un monah va dori să o vadă pe o rudă a sa care este monahie, să nu i se permită să poarte discuții cu ea în privat, ci în prezența egumenei și să plece imediat. Iar cuvântul „trăire” nu se înțelege pentru „a petrece”, ca la scriitori, ci pentru „conviețuire”, deoarece „trăire” este pentru juriști „conviețuirea mixtă”. Iar unii afirmă că mănăstirile duble sunt numite nu cele ce au în același loc și bărbați și femei, ci cele construite aproape și împreună și sunt considerate ca fiind una, ca și cum ar fi într-o structură unitară mai mare. Dar se arată din canon că nu de aceea sunt numite mănăstiri duble, ci pentru că locuiau împreună atunci într-o singură și în aceeași mănăstire, după cum se pare, și bărbați și femei. Căci s-a stabilit ca rudele să fie mutate în mănăstiri de bărbați și de femei, fiindcă fusese interzisă locuirea împreună a lor în una și aceeași mănăstire. Așadar, se poruncește să nu trăiască împreună, adică să nu locuiască împreună într-o singură mănăstire bărbați și femei. Citește și întregul prim titlu al cărții a patra, care învață cu privire la multe lucruri de felul acesta și stabilește ca nici un monah, nici un laic să nu intre într-o mănăstire de femei, pentru niciun fel de motiv, dar percepe și cele în privința celor care trebuie să slujească în mănăstiri de femei și cele în privința delegaților lor și a celorlalți slujitori.

Canonul 21 Sinodul VII Ecumenic

21. Nu se cuvine ca un monah sau o monahie să își părăsească propria mănăstire și să meargă în alta. Iar dacă s-ar întâmpla aceasta, este necesar să i se ofere găzduire. Însă nu este potrivit să fie acceptat [lucrul acesta] fără voința egumenului.

Concordanță: Can. 4 IV Ec.; 19 VII Ec.; 3, 4, 5 I-II

Interpretarea lui Aristenos. Să nu se permită ca un monah sau o monahie să-și părăsească propria mănăstire și să meargă în alta. Dacă ar veni, trebuie să fie tratat cu ospitalitate, dar să nu fie primit, nici să fie tratat cu ospitalitate fără voia egumenului. Canonul prezent permite faptul de a primi și a trata cu ospitalitate pe un monah sau pe o monahie care vine în altă mănăstire călugăr sau unei călugărițe, ca nu cumva din necesitate să plece la oamenii lumești sau să rămână acolo. Dar nu este permis a o admite, a o primi și a o rândui între surori, fără voia egumenei.

Interpretarea lui Zonaras. Se cuvine ca monahii să rămână acolo unde s-au rupt de lume și au fost desemnați în orânduirea monahală și să nu se îndepărteze de acolo. Iar dacă cineva se va îndepărta și va pleca în altă mănăstire, este un lucru necesar să i se ofere găzduire ca să nu fie constrâns să meargă la cele lumești și să petreacă cu cei care viețuiesc în indiferență, acesta trebuie să fie primit și rânduit în frăția mănăstirii, dacă egumenul mănăstirii de unde a plecat nu i-a îngăduit. Așadar, acest canon conține interdicția neschimbabilă a plecării. Dar [Sfântul] Vasile cel Mare, în capetele sale ascetice, face diferențieri în privința plecării monahilor și oferă posibilitatea să nu plece în alt fel, dacă nu ar fi vătămați sufletește, dar și atunci să vestească egumenului cauza vătămării și dacă această cauză nu este vindecată, îi sfătuiește ca fiecare să trăiască în propria mănăstire, iar dacă răul este nevindecabil, să spună acest lucru în fața comunității fraților.

Interpretarea lui Balsamon. După ce a depus cineva jurămintele și mărturisiri înaintea lui Dumnezeu pentru a rămâne în mănăstirea în care este tuns, cum i se va permite să își încalce propria mărturisire și să plece în altă mănăstire? Așadar, canonul stabilește ca nici monahul, nici monahia să-și părăsească propria mănăstire fără rânduială și să plece în altă mănăstire pentru a fi rânduit în ea. Iar dacă acest lucru se face de multe ori din micime sufletească acesta să nu fie primit de către întăistător fără știința egumenului care l-a tuns pe el, evident nici fără scrisoare de plecare din partea lui, ci să fie numai găzduit cu ospitalitate, ca să nu fie constrâns să plece la cele lumești și să petreacă cu laicii. Iar [Sfântul] Vasile cel Mare, în capetele sale ascetice, a stabilit ca monahul, dacă este vătămat sufletește, să părăsească mănăstirea în care a fost tuns, dar să facă acest lucru după ce a spus

o dată și de două ori cele despre acest lucru egumenului și călugărilor și răul nu este îndreptat. Să nu afirmi că prin denumirea de „ospitalitate” monahul străin petrece o perioadă lungă într-o mănăstire străină, căci aceasta este o circumscriere a canonului, ci pentru zile limitate. Dar să nu te miri cum este pedepsit de către canon cel care încalcă acest lucru. Citește și Canonul 88 al Sinodului de la Cartagina și află cum sunt pedepsiți călugării străini și cei care îi primesc.

Canonul 22 Sinodul VII Ecumenic

22. Este un lucru extraordinar ca totul să fie dedicat lui Dumnezeu și nimeni să nu devină sclav dorințelor proprii. Căci spune dumnezeiescul Apostol Pavel: „și dacă mâncați, și dacă beți, pe toate într-o slava lui Dumnezeu să le faceți” [1 Corinteni 10, 31]. Iar Hristos, Dumnezeu nostru, a poruncit în Evangheliile Sale să se suprimă începuturile păcatelor. Căci nu numai adulterul este pedepsit de către El, ci este condamnată și pornirea gândului către îndeplinirea adulterului, fiindcă spune: „cel care s-a uitat la o femeie spre a o pofti, a și comis deja adulter cu ea în inima lui” [Matei 5, 28]. Astfel, fiind învățați prin acestea, suntem datori să ne curățăm gândurile. „Căci, deși toate sunt îngăduite, nu sunt toate de folos” [1 Corinteni 10, 23], precum suntem învățați de glasul apostolic. Desigur, este necesar fiecărui om să mănânce pentru a trăi. Și pentru cei care au viață conjugală și copii și sunt din starea laică reprezintă un lucru dintre cele lipsite de defăimare ca bărbații să mănânce împreună cu femeile, numai să aducă mulțumire Celui ce oferă hrana, dar nu cu anumite obiceiuri teatrale, nici cu cântece diavolești și de chitare și nici cu mișcări desfrânate, asupra cărora vine blestemul profetic, care spune astfel: „Vai celor care beau vinul cu chitară și cu alăută, dar spre faptele Domnului nu privesc și nu iau aminte la faptele mâinilor Lui” [Isaia 5, 12]. Și dacă vor fi cumva printre creștini unii ca aceștia, să fie îndreptați. Iar dacă nu, să fie în vigoare cele stabilite pentru ei în chip canonic de către cei dinaintea noastră. Iar cei care au viață liniștită și solitară, fiindcă au stabilit împreună cu Domnul Dumnezeu să ridice jugul monahal, să stea singuri și să tacă. Iar celor care au ales viața preoțească le este cu totul nepermis să mănânce în particular cu femei, decât numai cu anumiți bărbați și femei cu frică de Dumnezeu și evlavioase, pentru ca această ospetie să ducă la îndreptare duhovnicească. Însă să se facă acest lucru și în privința rudelor. Iar dacă, din contră, s-ar întâmpla ca un monah sau un bărbat cu statut preoțesc să nu își ia în călătorie cele ale trebuinței necesare și vrea să poposească din necesitate fie la vreun han, fie în casa cuiva, are permisiunea de a face aceasta, fiindcă îl constrânge nevoia, însă numai cu cucernicie.

Concordanță: Can. 42, 43 Ap.; 3 I Ec.; 5, 46, 47 Trulan.; 18, 20 VII Ec.;

19 Anc.; 24 Laod.; 38, 60 Cart.; 89 Vasile

Interpretarea lui Aristenos. Este un lucru ireproșabil ca bărbații laici să mănânce cu femeile, dar nu le este permis să mănânce în privat cu femei, decât cu bărbați și femei temători de Dumnezeu și cucernici. Dar monahul sau un bărbat preoțit care este în călătorie, dacă nu aduce cele necesare, să poposească într-un han. Este un lucru dintre cele ireproșabile ca bărbați laici să mănânce împreună cu femei cu mulțumire și frică de Dumnezeu, dar nu prin cântări teatrale și satanice, iar celor care duc o viață de liniștire și solitară, ca unii care au fost rânduiți lui Dumnezeu și așezați în mănăstiri, nu le este permis să mănânce cu femei, decât dacă vor dori să mănânce cu anumiți bărbați și femei temători de Dumnezeu, pentru ca această mâncare comună să fie pentru îndreptarea duhovnicească. Iar se oferă permisiunea unui monah sau unui bărbat preoțit ca, atunci când este în călătorie, dacă nu și-au adus cele necesare, să poposească într-un han sau într-o casă datorită necesității presante.

Interpretarea lui Zonaras. Prezentul canon interzice ca monahii și cei consacrați să mănânce în particular împreună cu femei, iar în prefață spune că toate trebuie să fie dedicate lui Dumnezeu și citează cuvântul din Apostol, care spune: „și dacă mâncați, și dacă beți, pe toate într-o slava lui Dumnezeu să le faceți” [1 Corinteni 10, 31]. Apoi conduce argumentarea, spunând că Hristos poruncește credincioșilor să nimicească începuturile păcatelor, prin faptul că spune: „cel care s-a uitat la o femeie spre a o pofti, a și comis deja adulter cu ea în inima lui” [Matei 5, 28], căci pedepsește nu doar adulterul, ci și însăși începutul patimii. Căci atunci când cineva privește cu anumită curiozitate, primind începutul patimii, evident dorința, atunci gândul îl mișcă înspre păcat. De aceea, se spune, se cuvine să ne purificăm gândurile. Iar acesta este cuvântul apostolic, și anume: de aceea suntem datori să ne alungăm gândurile și să se amplifice și să ne copleșească sau să ne distrugă. Căci este scris în acest fel în loc de a nu pângări gândirea prin cugetări rele, ci să le îndepărtăm, sau să o curățăm dacă este pângărită prin primirea gândurilor nepotrivite, ca să spălăm pângărirea prin pocăință și să nu lăsăm să meargă prea departe. Chiar dacă toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate sunt de folos. Și acestea sunt cuvintele marelui Pavel. Așadar, este permis să mănânci ca să trăiești, și celor care viețuiesc în frumusețe și conviețuiesc cu soțiile și copiii nu le este interzis să mănânce cu soțiile și aceasta nu este o cauză de acuzare împotriva lor dacă săvârșesc aceasta cu mulțumiri către Dumnezeu și nu se apucă la mesele lor de obiceiuri teatrale, adică de cântece satanice. Dar care sunt acelea? Cântările și versurile desfrâ-nate, căci prin versuri au prefigurat fie dansurile necuviincioase, fie versurile vocilor din cântece, asupra cărora vine, după cum se spune, musturarea profetică:

„Vai celor care beau vinul cu chitară și cu alăută” [Isaia 5, 12] și așa mai departe. Așadar, dacă unii ca aceștia sunt dintre creștini, să fie corecțați, iar dacă nu, canoanele vechi să fie în vigoare și pentru ei. Și canonul rânduieste aceleași lucruri și în privința laicilor. Dar se spune că nu este permis celor care au o viață liniștită și solitară, dar și celor consacrați, să mănânce în privat cu femeile. Iar dacă cumva va fi nevoie să facă acest lucru, dacă sunt de față soții și soțiile lor cucernice, să mănânce împreună cu femeii, pentru ca mâncarea împreună să ducă spre îndreptarea duhovnicească, cel care mănâncă astfel fără suspiciune cu femeii, preaslăvind pe Dumnezeu. Căci cei care îl vor vedea pe acesta că se ține departe de orice suspiciune îl vor slăvi pe Dumnezeu, după cum spune cuvântul evanghelic: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” [Matei 5, 16]. Și solicitează ca monahul sau cel consacrat nu numai să nu mănânce împreună cu femeii străine și în prezența unora evlavioase, ci și atunci când mănâncă cu femeii înrudite. Iar preotul sau monahul aflat în călătorii, dacă nu ar avea unde să rămână, va avea permisiunea în călătorie să stea într-un han și la casa cuiva, dacă îl presează necesitatea. Dar canonul dorește ca și acolo aceștia să aibă o comportare cucernică și cumpătată.

Interpretarea lui Balsamon. Acest canon interzice ca laicii să mănânce cu jocuri și dansuri teatrale și le poruncește creștinilor care fac un asemenea lucru să se corecteze, iar dacă nu, să fie în vigoare cele decise anterior de către canoane cu privire la aceștia. Se poruncește ca monahii și cei consacrați să nu mănânce cu femeii în privat, chiar dacă acestea sunt într-adevăr rudele lor, ci pe față și împreună cu anumite persoane cucernice, pentru ca nici ei înșiși să nu fie tulburați de gânduri contrare, nici să nu-i scandalizeze pe alții. Iar dacă unul dintre aceștia pleacă într-o călătorie sau într-o altă slujire obligatorie și nu are cele necesare pentru trai, s-a hotărât să poposească la un han fără condamnare sau într-o casă străină, din cauza faptului că este presat de hrănirea și odihna trupeză. Și acesta este scopul canonului. Dar introducerea lui este preluată din prima epistolă către Corinteni a marelui Apostol Pavel, care afirmă în parte în acest fel: „și dacă mâncați, și dacă beți, pe toate într-o slava lui Dumnezeu să le faceți” [1 Corinteni 10, 31]. Cuvintele „se cuvine să ne curățim gândurile” sunt din epistola a doua către Corinteni, iar „căci, deși toate sunt îngăduite, nu sunt toate de folos” sunt din prima epistolă către Corinteni [10, 23], iar „vai celor care beau vinul cu chitară și cu alăută” și celelalte sunt din profetul Isaia [5, 12]. Iar Părinții numesc tradiții canonice Canoanele 42 și 43 ale Sfinților Apostoli, Canonul 60 Cartagina și Canonul 62 Trulan.

CUPRINS

ABREVIERI / 5

STUDIU INTRODUCŢIV

*Canoniştii bizantini şi importanţa interpretărilor
lor pentru dreptul canonic ortodox / 7*

1. Scoliile canonice bizantine – scurte interpretări pe marginea manuscriselor greceşti / 9

- 1.1. *Ediţii ale scoliilor canonice bizantine / 10*
- 1.2. *Textul scoliilor canonice bizantine şi importanţa acestora / 12*
- 1.3. *Relaţia dintre scoliile canonice şi comentariile canoniştilor
bizantini / 14*

2. Alexios Aristenos. Viaţa şi opera canonică / 18

- 2.1. *Viaţa şi activitatea lui Alexios Aristenos / 18*
- 2.2. *Comentariile lui Alexios Aristenos la Sfintele Canoane / 21*
 - 2.2.1. *Data redactării comentariilor / 21*
- 2.3. *Sursele şi conţinutul comentariilor lui Alexios Aristenos / 23*
- 2.4. *Ediţii şi traduceri publicate cu textul comentariilor
lui Alexios Aristenos / 27*

3. Ioan Zonaras. Viaţa şi opera canonică / 29

- 3.1. *Viaţa şi activitatea lui Ioan Zonaras / 29*
- 3.2. *Opera canonică a lui Ioan Zonaras / 31*
 - 3.2.1. *Data redactării comentariilor / 32*
- 3.3. *Sursele şi conţinutul comentariilor lui Ioan Zonaras / 34*
- 3.4. *Ediţii şi traduceri publicate cu textul comentariilor
lui Ioan Zonaras / 35*

- 4. Teodor Balsamon. Viața și opera canonică / 37**
- 4.1. *Viața și activitatea lui Teodor Balsamon / 37*
 - 4.2. *Opera canonică a lui Teodor Balsamon / 39*
 - 4.2.1. *Data redactării comentariilor / 41*
 - 4.3. *Sursele și conținutul comentariilor lui Teodor Balsamon / 44*
 - 4.4. *Ediții și traduceri publicate cu textul comentariilor lui Teodor Balsamon / 47*
- 5. Comentariile canonice ale lui Anonymus din Codex Sinaiticus 1117 / 49**
- 6. Precizări cu privire la ediția de față / 51**

**TRADUCEREA SCOLIILOR CANONICE BIZANTINE
LA COLECȚIA ÎN 14 TITLURI / 58**

- Scolii la Canoanele Sfinților Apostoli / 58
- Scolii la Canoanele Sinodului I Ecumenic de la Niceea (325) / 63
- Scolii la Canoanele Sinodului II Ecumenic de la Constantinopol (381) / 67
- Scolii la Canoanele Sinodului III Ecumenic de la Efes (431) / 68
- Scolii la Canoanele Sinodului IV Ecumenic de la Calcedon (451) / 69
- Scolii la Canoanele Sinodului Trulan (691-692) / 72
- Scolii la Canoanele Sinodului VII Ecumenic de la Niceea (787) / 82

**TRADUCEREA SCOLIILOR CANONICE BIZANTINE
LA COLECȚIA ÎN 50 TITLURI / 85**

- Scolii la Canoanele Sfinților Apostoli / 85
- Scolii la Canoanele Sinodului I Ecumenic de la Niceea (325) / 89
- Scolii la Canoanele Sinodului II Ecumenic de la Constantinopol (381) / 91
- Scolii la Canoanele Sinodului III Ecumenic de la Efes (431) / 92
- Scolii la Canoanele Sinodului IV Ecumenic de la Calcedon (451) / 92

CANOANELE APOSTOLICE / 95

Canonul 1 Apostolic / 95

Canonul 2 Apostolic / 98

Canonul 3 Apostolic / 98

Canonul 4 Apostolic / 100

Canonul 5 Apostolic / 100

Canonul 6 Apostolic / 103

Canonul 7 Apostolic / 104

Canonul 8 Apostolic / 105

Canonul 9 Apostolic / 106

Canonul 10 Apostolic / 107

Canonul 11 Apostolic / 108

Canonul 12 Apostolic / 108

Canonul 13 Apostolic / 109

Canonul 14 Apostolic / 110

Canonul 15 Apostolic / 112

Canonul 16 Apostolic / 113

Canonul 17 Apostolic / 114

Canonul 18 Apostolic / 116

Canonul 19 Apostolic / 117

Canonul 20 Apostolic / 117

Canonul 21 Apostolic / 119

Canonul 22 Apostolic / 121

Canonul 23 Apostolic / 121

Canonul 24 Apostolic / 121

Canonul 25 Apostolic / 122

Canonul 26 Apostolic / 123

Canonul 27 Apostolic / 123

Canonul 28 Apostolic / 125

Canonul 29 Apostolic / 126

Canonul 30 Apostolic / 126

CUPRINS

Canonul 31 Apostolic /	127
Canonul 32 Apostolic /	130
Canonul 33 Apostolic /	131
Canonul 34 Apostolic /	132
Canonul 35 Apostolic /	133
Canonul 36 Apostolic /	134
Canonul 37 Apostolic /	136
Canonul 38 Apostolic /	137
Canonul 39 Apostolic /	139
Canonul 40 Apostolic /	139
Canonul 41 Apostolic /	141
Canonul 42 Apostolic /	142
Canonul 43 Apostolic /	142
Canonul 44 Apostolic /	143
Canonul 45 Apostolic /	143
Canonul 46 Apostolic /	144
Canonul 47 Apostolic /	145
Canonul 48 Apostolic /	146
Canonul 49 Apostolic /	147
Canonul 50 Apostolic /	148
Canonul 51 Apostolic /	149
Canonul 52 Apostolic /	150
Canonul 53 Apostolic /	151
Canonul 54 Apostolic /	152
Canonul 55 Apostolic /	153
Canonul 56 Apostolic /	153
Canonul 57 Apostolic /	154
Canonul 58 Apostolic /	155
Canonul 59 Apostolic /	156
Canonul 60 Apostolic /	157
Canonul 61 Apostolic /	158

CUPRINS

Canonul 62 Apostolic /	159
Canonul 63 Apostolic /	159
Canonul 64 Apostolic /	160
Canonul 65 Apostolic /	161
Canonul 66 Apostolic /	162
Canonul 67 Apostolic /	163
Canonul 68 Apostolic /	164
Canonul 69 Apostolic /	165
Canonul 70 Apostolic /	166
Canonul 71 Apostolic /	168
Canonul 72 Apostolic /	168
Canonul 73 Apostolic /	169
Canonul 74 Apostolic /	169
Canonul 75 Apostolic /	171
Canonul 76 Apostolic /	172
Canonul 77 Apostolic /	174
Canonul 78 Apostolic /	174
Canonul 79 Apostolic /	175
Canonul 80 Apostolic /	176
Canonul 81 Apostolic /	177
Canonul 82 Apostolic /	178
Canonul 83 Apostolic /	179
Canonul 84 Apostolic /	180
Canonul 85 Apostolic /	181

CANOANELE SINODUL I ECUMENIC DE LA NICEEA (325) / 184

Canonul 1 Sinodul I Ecumenic /	185
Canonul 2 Sinodul I Ecumenic /	187
Canonul 3 Sinodul I Ecumenic /	190
Canonul 4 Sinodul I Ecumenic /	192
Canonul 5 Sinodul I ecumenic /	193

CUPRINS

Canonul 6 Sinodul I Ecumenic /	196
Canonul 7 Sinodul I Ecumenic /	198
Canonul 8 Sinodul I Ecumenic /	199
Canonul 9 Sinodul I Ecumenic /	202
Canonul 10 Sinodul I Ecumenic /	202
Canonul 11 Sinodul I Ecumenic /	203
Canonul 12 Sinodul I Ecumenic /	204
Canonul 13 Sinodul I Ecumenic /	206
Canonul 14 Sinodul I Ecumenic /	207
Canonul 15 Sinodul I Ecumenic /	208
Canonul 16 Sinodul I Ecumenic /	210
Canonul 17 Sinodul I Ecumenic /	212
Canonul 18 Sinodul I Ecumenic /	214
Canonul 19 Sinodul I Ecumenic /	217
Canonul 20 Sinodul I Ecumenic /	220

CANOANELE SINODULUI II ECUMENIC DE LA CONSTANTINOPOL (381) / 222

Canonul 1 Sinodul II Ecumenic /	222
Canonul 2 Sinodul II Ecumenic /	225
Canonul 3 Sinodul II Ecumenic /	227
Canonul 4 Sinodul II Ecumenic /	230
Canonul 5 Sinodul II Ecumenic /	231
Canonul 6 Sinodul II Ecumenic /	232
Canonul 7 Sinodul II Ecumenic /	237

CANOANELE SINODULUI III ECUMENIC DE LA EFES (431) / 240

Canonul 1 Sinodul III Ecumenic /	240
Canonul 2 Sinodul III Ecumenic /	242
Canonul 3 Sinodul III Ecumenic /	242

CUPRINS

Canonul 4 Sinodul III Ecumenic /	243
Canonul 5 Sinodul III Ecumenic /	243
Canonul 6 Sinodul III Ecumenic /	244
Canonul 7 Sinodul III Ecumenic /	245
Canonul 8 Sinodul III Ecumenic /	247

CANOANELE SINODULUI IV ECUMENIC DE LA CALCEDON (451) / 256

Canonul 1 Sinodul IV Ecumenic /	256
Canonul 2 Sinodul IV Ecumenic /	257
Canonul 3 Sinodul IV Ecumenic /	259
Canonul 4 Sinodul IV Ecumenic /	263
Canonul 5 Sinodul IV Ecumenic /	266
Canonul 6 Sinodul IV Ecumenic /	267
Canonul 7 Sinodul IV Ecumenic /	268
Canonul 8 Sinodul IV Ecumenic /	270
Canonul 9 Sinodul IV Ecumenic /	272
Canonul 10 Sinodul IV Ecumenic /	275
Canonul 11 Sinodul IV Ecumenic /	277
Canonul 12 Sinodul IV Ecumenic /	279
Canonul 13 Sinodul IV Ecumenic /	283
Canonul 14 Sinodul IV Ecumenic /	284
Canonul 15 Sinodul IV Ecumenic /	286
Canonul 16 Sinodul IV Ecumenic /	287
Canonul 17 Sinodul IV Ecumenic /	290
Canonul 18 Sinodul IV Ecumenic /	294
Canonul 19 Sinodul IV Ecumenic /	295
Canonul 20 Sinodul IV Ecumenic /	296
Canonul 21 Sinodul IV Ecumenic /	297
Canonul 22 Sinodul IV Ecumenic /	297
Canonul 23 Sinodul IV Ecumenic /	299

CUPRINS

Canonul 24 Sinodul IV Ecumenic / 300

Canonul 25 Sinodul IV Ecumenic / 302

Canonul 26 Sinodul IV Ecumenic / 304

Canonul 27 Sinodul IV Ecumenic / 306

Canonul 28 Sinodul IV Ecumenic / 308

Canonul 29 Sinodul IV Ecumenic / 312

Canonul 30 Sinodul IV Ecumenic / 313

DESPRE SINODUL V ECUMENIC

DE LA CONSTANTINOPOL (553) / 316

DESPRE SINODUL VI ECUMENIC

DE LA CONSTANTINOPOL (680-681) / 317

CANOANELE SINODULUI TRULAN (691-692) / 318

Canonul 1 Trulan / 323

Canonul 2 Trulan / 327

Canonul 3 Trulan / 329

Canonul 4 Trulan / 332

Canonul 5 Trulan / 333

Canonul 6 Trulan / 333

Canonul 7 Trulan / 335

Canonul 8 Trulan / 338

Canonul 9 Trulan / 340

Canonul 10 Trulan / 341

Canonul 11 Trulan / 342

Canonul 12 Trulan / 343

Canonul 13 Trulan / 345

Canonul 14 Trulan / 348

Canonul 15 Trulan / 348

Canonul 16 Trulan / 349

CUPRINS

Canonul 17 Trulan / 352
Canonul 18 Trulan / 353
Canonul 19 Trulan / 354
Canonul 20 Trulan / 356
Canonul 21 Trulan / 358
Canonul 22 Trulan / 360
Canonul 23 Trulan / 360
Canonul 24 Trulan / 361
Canonul 25 Trulan / 365
Canonul 26 Trulan / 365
Canonul 27 Trulan / 367
Canonul 28 Trulan / 368
Canonul 29 Trulan / 369
Canonul 30 Trulan / 371
Canonul 31 Trulan / 372
Canonul 32 Trulan / 373
Canonul 33 Trulan / 377
Canonul 34 Trulan / 379
Canonul 35 Trulan / 380
Canonul 36 Trulan / 382
Canonul 37 Trulan / 383
Canonul 38 Trulan / 386
Canonul 39 Trulan / 388
Canonul 40 Trulan / 390
Canonul 41 Trulan / 393
Canonul 42 Trulan / 396
Canonul 43 Trulan / 397
Canonul 44 Trulan / 398
Canonul 45 Trulan / 400
Canonul 46 Trulan / 402
Canonul 47 Trulan / 404

CUPRINS

Canonul 48 Trulan / 406
Canonul 49 Trulan / 409
Canonul 50 Trulan / 410
Canonul 51 Trulan / 410
Canonul 52 Trulan / 412
Canonul 53 Trulan / 413
Canonul 54 Trulan / 416
Canonul 55 Trulan / 417
Canonul 56 Trulan / 418
Canonul 57 Trulan / 419
Canonul 58 Trulan / 420
Canonul 59 Trulan / 421
Canonul 60 Trulan / 422
Canonul 61 Trulan / 423
Canonul 62 Trulan / 428
Canonul 63 Trulan / 431
Canonul 64 Trulan / 432
Canonul 65 Trulan / 434
Canonul 66 Trulan / 437
Canonul 67 Trulan / 438
Canonul 68 Trulan / 440
Canonul 69 Trulan / 441
Canonul 70 Trulan / 442
Canonul 71 Trulan / 444
Canonul 72 Trulan / 445
Canonul 73 Trulan / 447
Canonul 74 Trulan / 448
Canonul 75 Trulan / 450
Canonul 76 Trulan / 452
Canonul 77 Trulan / 454
Canonul 78 Trulan / 455

CUPRINS

Canonul 79 Trulan /	456
Canonul 80 Trulan /	458
Canonul 81 Trulan /	458
Canonul 82 Trulan /	460
Canonul 83 Trulan /	462
Canonul 84 Trulan /	463
Canonul 85 Trulan /	464
Canonul 86 Trulan /	468
Canonul 87 Trulan /	471
Canonul 88 Trulan /	475 ₂
Canonul 89 Trulan /	477
Canonul 90 Trulan /	479
Canonul 91 Trulan /	481
Canonul 92 Trulan /	484
Canonul 93 Trulan /	486
Canonul 94 Trulan /	490
Canonul 95 Trulan /	491
Canonul 96 Trulan /	494
Canonul 97 Trulan /	496
Canonul 98 Trulan /	498
Canonul 99 Trulan /	501
Canonul 100 Trulan /	502
Canonul 101 Trulan /	503
Canonul 102 Trulan /	505

CANOANELE SINODULUI VII ECUMENIC DE LA NICEEA (787) / 509

Canonul 1 Sinodul VII Ecumenic /	509
Canonul 2 Sinodul VII Ecumenic /	513
Canonul 3 Sinodul VII Ecumenic /	515
Canonul 4 Sinodul VII Ecumenic /	517

CUPRINS

Canonul 5 Sinodul VII Ecumenic / 521
Canonul 6 Sinodul VII Ecumenic / 524
Canonul 7 Sinodul VII Ecumenic / 526
Canonul 8 Sinodul VII Ecumenic / 528
Canonul 9 Sinodul VII Ecumenic / 530
Canonul 10 Sinodul VII Ecumenic / 531
Canonul 11 Sinodul VII Ecumenic / 533
Canonul 12 Sinodul VII Ecumenic / 535
Canonul 13 Sinodul VII Ecumenic / 549
Canonul 14 Sinodul VII Ecumenic / 551
Canonul 15 Sinodul VII Ecumenic / 555
Canonul 16 Sinodul VII Ecumenic / 556
Canonul 17 Sinodul VII Ecumenic / 558
Canonul 18 Sinodul VII Ecumenic / 560
Canonul 19 Sinodul VII Ecumenic / 562
Canonul 20 Sinodul VII Ecumenic / 567
Canonul 21 Sinodul VII Ecumenic / 570
Canonul 22 Sinodul VII Ecumenic / 571

